

૧૧૦. હિંદોમર્થી યવાલાળ અને આ-

જમ્મથી યતિ સોની વિ. નિર્મિત ૦-૧-૨૦-૧-૦

૧૧૧. ગાહનગાહ આકૃષ્ટ અને બી-

૧૧૧૧૧૧૧૧૧૧૧ ૧ ૧૦...૦-૧-૦ ૦-૧-૦

૧૧૨. એલન બાગ ૨ નો ૦-૪-૦ ૦-૧-૦

૧૧૩. એલન બાગ ૩ નો ૦-૧-૦ ૦-૧-૦

૧૧૪. સરસ્વતીચંદ્ર જા. ૧ લે

(નવલકથા) ... ૧-૦-૦ ૧-૪-૦

—૦૦૦૦૦૦—

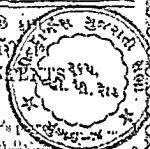
ગુજરાત શાળા પત્ર.

GUJARAT SCHOOL PAPER.

JANUARY 1887.

પુસ્તક રૂ. ૨૬ મુ. વાલ્યુઆરી. ૧૮૮૭. એક રૂ. ૧ લી.

જિજ્ઞાસુઓને બહુ મિઠું થાય, નામ તેમ છે કુલપતિ ગુજરાતી
જોઈ કોઈ અંતે મન લેવેની, ખરી ખેતી પરી
અવકાશલિકા -૫૨

નવા વર્ષ પ્રસંગે પ્રભુ પ્રાર્થની. ૧
દુશ્મનીનો એક મહાસ્મા. ૨
આરોગ્ય રક્ષણ-આમડી. ૩
સારા નરસાં મહેતાજી વિધિ. ૪
આરોગ્ય પ્રદ. ૫
નિયંત્રણના નિવામખંડ. ૬
સરકારી જાહેરખબર. ૭

New year's prayer. 1
A great blunder. 2
Preservation of health. 3
A good & a bad school master. 4
Pickings from the Press. 5
Lists of Prizes distributed in Schools. 6
Departmental Notices. 7

(કેળવણી ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદમાં.

માગતાની દરેલીમથી પુનાઈટેડ પ્રિન્ટિંગ અને જર્નલિંગ એન્ડ બુક બાઈન્ડિંગ ના પ્રસારક રજીસ્ટર્ડ હતા. ગંગારામ છાપી પ્રમુખ હતા.

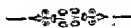
બાઈન્ડિંગ (૩૧) વરસનો અગાધીન. (૮૫) પાલ ખર્ચ
(૨૦) હરક એન્ડ અંકના. (૫) નાં.

“નેપોલિયન બોનાપાર્ટના ચરિત્રનું પુસ્તક”

ઉમી ૨૫૦ થી ૨૭૫ પાનાનું આવતા ફ્રેન્ચ ગ્રામી માસના પંદરમી તારીખ સુધીમાં છપાઈને બહાર પડ્યો, એ પુસ્તક મે. ડીરેક્ટર સાહેબે મંજૂર કરેલું છે તેના અગાડીથી યનાર ધરાશી પાસેથી રૂ. ૧૧ કીમત લેવામાં આવ્યો. દશથી વધારે નકલ રાખનારાઓને સેકંડે ૧૨૫ ટકા કમીશન મળ્યો. માટે હવે રાખનારાઓએ આ પત્રની ઓફિસમાં અથવા નીચે સહી કરનારને પોતાના નામ સહીત લખી જણાવવા વિનંતી કરવામાં આવે છે. તા. ૧૧-૧૨-૮૬.

ચુનીલાલ બાપુજી મોદી.

સુ. ઇલાસી, નામે મુરત.

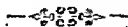

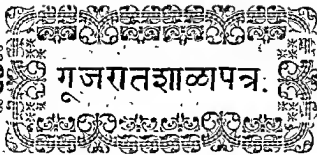
બહાર ખબર.

“હંદ્રકૃત્ત, હિંદના ઇતિહાસનો ચબ્દાર્થ કોષ” એનામનું સારા કાગળ ટાંપ અને મળ્યૂત પૂકાનું પૃથ્વું પુસ્તક મારા તરફથી છપાઈ બહાર પડ્યું છે. ટ્રેનિંગ કોલેજ, સેકંડ ક્લાસ સરટીફિકેટ ગૂજરાતી. ૪-૫-૬ તથા અંગ્રેજી શરૂઆતનાં ત્રણ વોર્ણુ શીખનાર વિદ્યાર્થીને એ ઇતિહાસ સમજવાને આં ઓપડી એક ખાનગી શિક્ષક તરીકેની ગરજ સારશે. એટલું જ નહીં પણ વાંચનમાળાના ઘણાક શબ્દોની ભાષા, વ્યુત્પત્તિ, પર્યાય, અર્થ વિગેરેનું એથી ઉપયોગી જ્ઞાન મળશે. તેના એવાં ઉપયોગીપણાથી તેના ધણીક નકલો અપી ગઈ છે, માટે ઉમેદ છે કે એ ખરીદવાની ઉમદી તક બહુતાજી સાહેબો જવા દશે નહીં.

છટક નકલ લેનારને એ ઓપડીની કીમત આંતર સાડાજ તથા પોસ્ટ-જનો અર્ધા આનો ખસશે. દશથી પચીસ સુધી લેનારને દસ, પચીસથી પચાસ સુધી સાડાળાર અને પચાસથી ઉપરાંત લેનારને પંદર ટકા કમીશન મળશે. અગાઉ પૈસા મોકલ્યા વગર ઓપડી મંગાવનારને વેલ્યુએબલ મોકલાશે. સુ. અંતર, તા. ૧૬-૧૨-૮૬. દયાશંકર શામજી.

તાલુકા સફામાસ્તર કચ્છ ૦

૦૫૭
૩૬/૧૧/૨૫

પુસ્તક રદ મું.

ગાનપુઆરી.

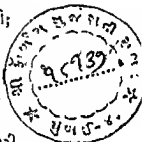
સન ૧૮૮૭.

અંક ૧ લો.

નવા વર્ષ પ્રસંગે પ્રભુ પ્રાર્થના.

હરિગીત વૃત.

પરિશ્રમ, પરમાનંદ, પ્રભુ, સર્વસ, સંકટહારી જો,
બળી બોડભંજન, પાપમોચન, નિત્ય મંગળકારી જો;
હે ભક્તવત્સળ! પ્રતિત પાવન, પ્રાણદાતા શ્રીહરી,
દો હર્ષ વર્ષ નવા વિષે *ઉત્કર્ષ ભારતનો કરી.
ટાળો કુચાલ, કુસંપ, કુમાત, ક્રોધ, દ્વેષ, કૃપા કરી,
આપો સહનતા, સમ્યક્તા, આદર્શ, ને હિંમત અરી;
તવ તનુજ પ્રાચિન આર્યજનને મરતકે શુભ કર ધરી,
દો હર્ષ વર્ષ નવા વિષે ઉત્કર્ષ ભારતનો કરી. ૨
બળી નાશ કરી કુવિચારનો નશ્વતા ચાંતિ આપજો,
ભ્રાંતિ, કપટને લોભ, મદ, માયા, મહેષર કાપજો;
પ્રસરાવ ને વિદ્યા કળા વ્યાપારની વૃદ્ધિ કરી,
દો હર્ષ વર્ષ નવા વિષે ઉત્કર્ષ ભારતનો કરી. ૩
આળસ્ય, ઇર્ષ્યા, બેદર, નિંદા, ક્લેશ, + આદિમળ દહે,
નિજ સત્ત્વ ધર્મ ગ્રહણ કરી સહુ આર્યજન સંપો રહે;
બળી અંત ધારજથી સદા ઉદ્યોગ ઉમદા આદરે,

બોધા * આખાદી. + મનનું કૃપ.

સત્કાર કરી વિદ્યા તણી નિજ વિત વિવેકે વાપરે. ૪

દેશભિમાન ધરે સદા સહુ આર્થ જન મન હઠ ધરી,

ને દેશ હિતંકારી સુકારજ કરે આગ્રહ આતિ ધરી;

એવી સુમતિ નિત આપણે હે! જગતત્રાતા ત્રીહરી,

કલ્યાણ કરણે સર્વ જનનું ત્રિવિધ તાપેનિ હરી. ૫

વિદ્વાન વિજયી કામદામે યામ બારત દેશમાં,

વાધે વધારે તેમની શુભ કીર્તિ દેશ દેશમાં;

કરે માફ તકસીર, વિધી, પાતક, ટાળી સુખ સાતે બરી,

કરે સાધ્ય હે જગરાય! સત્તર દાસ વિનંતિ મન ધરી. ૬

વિઠલદાસ વનમાળીદાસ.

વાલોડ નિવાસી.

હંગરીનો એક મહાત્મા.

(જન્મનાર રા. રા. મનસુખરામ સર્વરામ.)

યુરોપમાં હંગરી નામે દેશ છે. તેમાં સન ૧૮૪૮ ના વર્ષમાં સ્વતંત્રતા સાર સંગ્રામ થયો હતો. તે સમયનો એક મહાત્મા અહુણા સદગતિ પામ્યો છે. તેની વાર્તા મહા સ્મરણીય અને હૃદય ગુણને ઉત્તેજક હોવાથી, તથા તે ધર્મવીર એક મહેતાજી હતો તેથી આ પત્રને અધિક મોગ્ય હોવાથી, અત્રે સમર્પી છે.

તે શૂરવીરનું નામ ફ્રેડરિક્સરેન્ઝ હતું. એ સ્વતંત્રતાનો સંગ્રામ આરંભાયો ત્યારે તેનું વય ૨૭ વર્ષનું હતું. તે સ્વાભિમાની, શરીરે સુંદર, તથા અંચળ વૃત્તિનો હતો અને એક ગામથાળામાં વિદ્યાગુરૂનું—મહેતાજીનું—કામ કરતો હતો. તેનો સ્વભાવ એવા સારો હતો કે તે ગામના લોકો તેના ઉપર બહુ ભાવ રાખતા, અને તેના વિદ્યાર્થીઓ તો તેને પૂજ્ય ગણતા. દેશ પ્રશંસાનાં તથા દેશભિમાનનાં ગીતો ગવાતાં તેના આનંદમાં તે સામીલ થતો અને પોતે વાદ્ય વગાડીને આનંદમાં વૃદ્ધિ કરતો હતો. તેનાં વૃદ્ધ માતાજી અને બેહેન તેની સાથે હતાં, અને એક યુવતી સાથે વિવાહની વાર્તા પણ ચાલતી.

એવામાં આશ્ચર્યના રાજ્યે હંગરીને સ્વાધીન કરવા પ્રયત્ન કર્યું. તેથી સન ૧૮૪૮ માં આશ્ચર્યા અને હંગરી એ એ દેશો વચ્ચે યુદ્ધ માંડ્યું.

હંગરીના રાજ્યાધિકારીએ દેશની સ્વતંત્રતાનો ઠંઠેરો પીટાવી દશાબિમાનીઓને યુદ્ધમાં સામીલ થવા આમંત્રણ આપ્યું. ફ્રેન્ચે તે આમંત્રણ માન્ય કર્યું અને શાળા છોડી સેનામાં સામીલ થયો.

યુદ્ધમાં એક નાયક થઈ તે લડતો હતો તેવામાં દુર્ભાગ્યે તે શત્રુના હાથમાં પકડાઈ ગયો. તે બંદિયાન થયો. સામા પક્ષવાળા સેનાપતિએ તેને બોલાવી કહ્યું કે તારા સહયોદા ભાઈ હોય તે સ્થળ બતાવ, નહિતો તારો જીવ લેવામાં આવશે.

તે વીરપુરુષે દેશ અને મિત્ર આગળ પોતાના જીવને તુચ્છ ગણ્યો. આપણામાં કહ્યું છે કે— ફ્રેન્ચ.

“ધન દે કે જીવ રક્ષિયે, જીવે રખિયે લાજ

ધન દે, જીવે, લાજ દે, એક મિત્ર કે કાજ”

ફ્રેન્ચને ધર્મમાં દૃઢ ભેદ પેલા શત્રુએ બીજી ઉપાય શોધી કહાડ્યો. તે આશ્ચર્યાના સેનાપતિના બંધુવામાં આવ્યું કે તે વીરનું કુટુંબ પાસેના જ ગામમાં છે, તેથી ત્યાંથી તેની માતા તથા બેહેનને પકડી મંગાવ્યાં. ભાઈ ફ્રેન્ચને બંધનમાં રાખ્યો હતો તે કારાગૃહમાં તેમને આપ્યાં અને તેમની સમક્ષ તે સેનાપતિએ તે વીરપુરુષને કહ્યું કે—

“ભે આ બે અબજાઓના જીવ તને વાલા હોયતો મારે ને સમાચાર ભેદ્યે છિયે તે આપ.” આ સાંભળી તે વીરપુરુષ કમ્પ્યો, અને તેના આંખમાં આંસુ ઉભરાઈ આવ્યાં. તે સ્તબ્ધ થઈ ગયો. આ રિથતિ ભેદ તે વીરના વૃદ્ધ જનની-માતા-વધી કે— “હે આત્મજ! હે પુત્ર! કંઈ કહીશ નહિ. તું તારા ધર્મમાં દૃઢ રહે. મારા વિષે કંઈ મનમાં લાવીશ નહિ. હુંતો હવે “મરણના તટ ઉપર છું.”

તે વીરને યોગ્ય એવી સંહાર ભગનિએ માતાજીના વચનમાં અનુસન્ધાન કરી કહ્યું કે—“બાપ! ભે દેશનો વિધાસધાત કરશે તો આપણાં નામ ઉપર બારે કલંક આવશે. થયકોર્તિ વિનાનું જીવિત યા કામનું છે” બાપ! કંઈ બોલતા નહિ. કેમ મરવું તે હું બાણું છું. માટે શાન્ત રહે.”

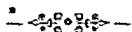
ફેરેન્ઝે મોન રાખ્યું તેનું પરિણામ એ થયું કે યોડાકજ પળમાં આ હબનવીર સ્ત્રીઓનો શિરચ્છેદ થઈ ગયો. વીરભગિની વધી હતી તેમ તેણે ભરી જાણ્યું. જન્મકાળથીજ મૃત્યુવશ થયેલા નાશવાન દેહનો ત્યાગદારે અમરવશ શરીર સંપાદન કર્યું.

પેલા વીરપુરુષની ધીરતા અજાવવા એક બીજું પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યું. જે તરણ સ્ત્રી સાથે તે સ્નેહ સંબંધ થયો હતો અને પરણવાનો હતો તેને ત્યાં આણી. પણ તે તરણીનામાં - વીરાંગના થવા જેવા સદૃશ્ય નહતા. તે મ્યાર્દી અને નિર્બળ જણાઈ આવી. તેણે આવી પેલા વીરપુરુષને ચરણે પડી કાલાવાલા સાથે પ્રાર્થના કરવા માંડી કે જે પૂછેછે તે કહી દો. હું યુવતીહું. તમારા ઉપર પ્રેમ રાખ્યુંહું. મને મારી નાંખવા ન દો. જો તમે કહી દશો તો આપણે બંને ખમીશું. તમે છુટી જશો અને આપણે બંને મુખી થઈશું." ઇત્યાદિ કહ્યાજનક પણ યથાતક બહુ કહ્યું. તે યુવાન વીરનું કોમળ હૃદય તેથી બહુ રૂંધાયું, પણ અન્તે ધૈર્ય રાખી તે સ્ત્રીને દૂર કરી તેનાથી વિમુખ થયો. ફરી પેલી નામ સ્ત્રીએ તેને પતિત કરવા બહુ પ્રયત્નો કર્યા પણ કશું તે વીરે લક્ષમાં ન આવ્યું. ત્યારે તે સ્ત્રીએ શાપ દીધા. ફેરેન્ઝે તેની અવસ્થા કરી શાન્તિ રાખી. તે સ્ત્રીના પ્રાણ પણ પેલા યુવ્વોએ લીધા, અને તે વીરને પાછા કારાગૃહમાં લઈ ગયા.

આ અતિ ક્રૂર તથા હૃદયભેદક ઘાતથી ભયંકર પરિણામ થયું. અસાધારણ ધર્મ દદતાથી તેનો જન્મ સાર્યક કરી તે વીરપુરુષની બુદ્ધિ વિરામ પામી હોય તેમ થઈ તેને પછી ચિત્તવ્રમ થયું. દેહના પ્રારબ્ધભોગ શેષ હશે તેથી તેના હૃદય શૂન્ય દેહમાત્ર આજ, સુધો રહ્યો હતો તે યોડાજ દિવસ ઉપર છટી ગયોછે.

સમર્થ રોજઓ જે નામના સાર આતુરતા રાખેછે પણ મળવી ફલભ હોયછે, તે એક રંક પરન્તુ ધર્મમાં દદ પુરુષને કેવી સુલભ છે તેનું આ ફેરેન્ઝેએ એ પ્રત્યક્ષ દૃષ્ટાન્ત છે. હંગરી અને આસ્ટ્રેલિયાના મહારાજાનેનું નામ પણ આ વાંચનારમાંથી યોડાકજ જાણતા હશે. પરન્તુ એક ધર્મ દદ રંક અને તેના યોગ્ય માતા તથા ભગિની એમના ગુણનું જ્ઞાન દૂર અડાંતરમાં પણ થાય એજ વાત. ધર્મદદતાની એટલાને સિદ્ધ કરવા સંપૂર્ણ છે.

પુરુષાર્થ સિદ્ધ કરી કૃત કૃત્ય થવાનો આધાર મનુષ્યની કૃત્રિમ નીચ ઉચ્ચ સ્થિતિ ઉપર નથી, પણ ગમે તે સ્થિતિમાં છતાં શ્રવધર્મમાં અચળ રહેવા ઉપર છે. માટે સર્વેએ પુરુષાર્થ સિદ્ધ કરવા પૂર્ણ ઉત્સાહથી પ્રયત્ન કરવું યોગ્ય છે.

આરોગ્યરક્ષણ—ચામડો. ભાગ ૨ જો.

હવે, ચામડી આપણા શરીરનું ઉષ્ણતામાન થી રીતે જાળવી રાખે છે તે જોઈએ. નિરંતર આપણા શરીરમાં કેટલીક ક્રિયાઓથી ઉષ્ણતા ઉત્પન્ન થવાં કરે છે, અને કેટલીક ક્રિયાઓથી તે અપી જાય છે. જ્યાંસુધી ગરમીની પેદાશ ને અપત સરખીને સરખી રહે છે, ત્યાંસુધી માણસનું શરીર આરોગ્ય રહે છે. હજીયતા માપ કરતાં ગરમી વધતી કે ઓછી થઈ ગઈ, કે વૃત્ત તનદુરસ્તીમાં બિગાડ થાય છે, માટે આપણા શરીરનું ઉષ્ણતામાન કાયમ રહેવું એ ધણીજ અગત્યની વાત છે, અને તે સાચું પરિણામ આપણા શરીરનો સંજો એવી અજાણ રીતનો બનાવ્યો છે કે માણસ ગમે તો ભઠ્ઠીની પાસે જઈને બેસે કે બઝૂમાં ચાલે,—શાહરાના ધગધગતા રણમાં ખરે બપોરે સુસાફરી કરે, કે ઉંચર ધ્રુવ તરફના શુદ્ધ જ્યાં પાણી ફરી ગમેલું હોય છે ત્યાં જઈને પસે, પણ એના લોહીનું ઉષ્ણતામાન એનું એજ રહે છે. મનુષ્ય દેહના આ અમૃતકારિક ધર્મને બીવેજ તે સાર્વજનિકભાસી થઈ શકે છે. એમ જો ન હોત, તે જ્યાં જન્મ્યો ત્યાંજ તેને પોતાની જિંદગી પૂરી કરવી પડત, ગરમ દેશમાં જન્મ તો લેહી ઉકળીને, અને ઠંડા દેશમાં જન્મ તો ઠરીને તે તત્કાળ ત્યાં મરણ પામ્યા પિના રહેત નહિ.

આ પ્રમાણે ઉષ્ણતા માનને જાળવી રાખનારાં સાધન એ છે:—
ચામડી અને ફેફસાં. આપણે ખેડા અથવા સાધારણ દરેતા ફરેતા હોઈએ છઈએ, ત્યારે શરીરમાં જે ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે તે અદૃશ્ય પરિસ્થિતિથી બહાર નીકળી જાય છે. પણ જ્યારે બારે મહેનત કરવામાં આવે છે, ત્યારે શરીરમાં વિશેષ ગરમી ઉત્પન્ન થાય છે, અને તેને નીકળી જવા માટે વિ-

શ્રેષ્ઠ સાધનોની જરૂર છે. તેથી ફેફસાં વધારે અંચળ થઈ ઝપાટાબંધ વધારે આસ બહાર કાઢવા જાગે છે, અને તેમજ આમડીમાંથી પરસેવાના ફૂંખારા છૂટે છે. આમ થવાથી વધારાની ગરમી આપોઆપ શરીરમાંથી નીકળી જાય છે, તેમજ ઉંઠાણામાં વધારે તોપ પડવાથી શરીરમાં વધારે ગરમી પેસે છે. ત્યારે પણ તે એજ રીતે બહાર નીકળી જાય છે. જ્યારે આસપાસની હવા બહુ ઠંડી હોય છે, ત્યારે પણ આપણા શરીરની આમડી તેનું ઉષ્ણતામાન ધણું કરીને કાપમજ રાખે છે તેનું કારણ એ છે કે જેમ જેમ આમડીની ઉષ્ણતા બહારના વાતાવરણના સ્પર્શથી ઓછી થતી જાય છે, તેમ તેમ શરીરમાંની ગરમી ત્યાં આવી તેને પોતાના મિલન ઉપરજ રાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે. એવું સમ હમિશ કરતાં શરીરમાં ગરમી વધારે ઉત્પન્ન થાય છે, અને પરિસ્થિતિ મંદ પડી જવાથી તેનો તે કામમાં ઓછો ખર્ચ થઈ છે. શિયાળામાં મહેનત કરવાનું તથા ગરમી પેદા કરે એવા પદાર્થો ખાવાનું મન થાય છે એ સ્વાભાવિક જ છે, કેમકે એ સમ શરીરમાં વધારે ગરમી પેદા કરવાની જરૂર છે, અને તે કુદરત પોતાની જાગે માગી લે છે.

ચોપણ ક્રિયા આમડીમાં કેટલીક એ કામ કરનારી રજ્જીઓ આવેલી છે તે વડે થાય છે. એને ચોપણ રજ્જીઓ કહીએ. જે ઉપલાં જે પડ ન હોય, તો તો આમડીને જ જ પ્રવાહી પદાર્થોનો સ્પર્શ થાય તે બધા આ રજ્જીઓવડે શરીરમાં ચૂસાઈ જાય. આ જે પડ છે, તોપણ તેમાં થઈને એ એ રજ્જીઓ કેટલુંક ચોપણ વખતે કરી શકે છે. પારાની ઓયધિઓ શરીરપર ઘસીને લગાડવામાં આવે છે, તો તેની અસર પેટમાં પણ વખતે થએલી માલમ પડે છે. જમાલગોટા જેવા સજ્જ જીલાખનાં તેલ શરીરપર ઘસવાથી પણ માણસને જીલાખ લાગે છે, હવા તથા પાણીમાં ઘણીવાર રહેવાથી તેમાંના કાંઈ અંશ આપણા શરીરમાં ચૂસાઈ જાય છે, એમાં કાંઈ શક નથી, પણ કેટલે દરજ્જે તે હજી સુકરેર થયું નથી. એક દાકતરે પ્રયોગ આતરે એક ધરોળીને કેટલાક દિવસ સુધી જૂની રાખી, બહુજ સૂકવી નાંખી, અને પછી એક પાણીનું વાસણ બરી તેમાં ધૂણડી તથા પાછતા પગળ બૂડે એવી રીતે કેટલાક વખત સુધી લટકાવી રાખી, તો તેનું આખું શરીર પાણું હતું તેવુંજ હજુપ્રજ થઈ ગયું.

ચામડીનું ઉપલું પડ અસેડી નાંખવાથી તો ઓપણક્રિયા ઝપાટાબંધ ચાલેછે. બજેલી કે, ફાદાવાળી આળી ચામડી ઉપર ઝેરી ઓપધી ઓપડવાથી ઘણીવાર મૃત્યુ થએલાં છે. કોઈ વખત તાવના રોગમાં ક્વીનાઇનની પિચકારી મારવામાં આવેછે તે આઘા કરતાં પણ વધારે સારી અસર કરેછે તેનું કારણ એજ કે ઓપણ રબ્બુઓની માર્ફત તુર્ત લોહીમાં તે ક્વીનાઇન ફરતું ચાયછે. ઝેરી જનવરોના ડંથથી માણસ મરણ પામેછે તેપણ આ ઓપણ રબ્બુઓની ક્રિયા વડેજ. હવામાં ઉડતા રોગ તે શ્વાસ માર્ગે તેમજ ચામડીમાં યઈને, પણ શરીરમાં પેસી શકેછે. મેલેરિયા એટલે જનસ્પતિના કોહાવાણથી ન્દિપણતું ઝેર શ્વાસ કરતાં પણ સ્પર્શદ્વારે વધારે પેસેછે એમ જાણવામાં આવ્યું છે. આ ઉપરથી પણ ચામડીને બને ત્યાંસુધી ઢાંકી રાખવાનું એક વિશેષ કારણ મળેછે. નાહાવા ધોવાની ઓખાઈ ન રાખવાથી ચામડી ઉપર જે જીલ એકઠી થાય છે તેનું પણ ઝેરી સત્ત્વ આ ઓપણ રબ્બુઓની માર્ફતે પાહું શરીરમાં પેસી જાયછે.

સ્પર્શસ્થાન ચામડીમાં સ્નાનતંતુઓ આવેલા છે તેની માર્ફતે ચાયછે. એ સ્નાનતંતુઓ નાખ અને વાળ સિવાય બધેડેકાણે શરીરમાં જાળની પેરે સર્વત્ર પથરાઈ રહેલા છે. જે સ્પર્શસ્થાન ન હોત, તો આપણા શરીરને શું ચાયછે તેનું કાંઈ પણ આપણને જાન રહેત નહિ, અને વખતે તે બળીને કે છુંદાઈને નાશ યઈ જત ત્યાંસુધી પણ આપણે કાંઈ જાણત નહિ. એક દંદી જેના હાથપગના સ્નાનતંતુઓ છેક મરી ગએલા હતા, તેની આગળ ઉક્ષતતા પાણીનું વાસણ પડેલું હતું. તેમાં તેણે એક પગ ભાળ્યો ત્યારે કાંઈપણ લાગ્યું નહિ, પણ તેમાંથી કાઢીને જોયછે તો પગે એક મોટો ફફેલો યઈ આવેલો. આ ઉપરથી સમજાયે કે સ્પર્શસ્થાન કેવા અગત્યનું છે. જેમ ગરમીનું, તેમજ ઠાંડનું પણ સમજ્યું. જે ઠાંડ વાયછે એ વાતનું સ્નાન આપણને આ તંતુઓની માર્ફતે યતું ન હોત, તો આપણે ગફલતથી ઠંડી હવામાં એટલીવાર સુધી બેસી રહેત, કે પરિસ્વેદન ક્રિયાજ બંધ પડત એટલું નહિ, પણ આપણા શરીરની ગરમી ધીમેધીમે ઓછી થઈ આપણે વખતે મરણ પણ પામત.

આ ઉપરથી માત્રમ પડશે કે ચામડીનાં પરિસ્વેદનાદિક સારે કર્મ

કેવાં અગત્યનાં છે. એ ચાર કામ કરવાને લાયક સદા આપણા શરીરની આમડી રહે તે માટે આપણે બહુજ કાળજી રાખવી જોઈએ, કેમકે એમ જો નહિ કરીએ, તો આમડીજ નહિ પણ શરીરનો આખો સંમો ધીમે ધીમે બગડી ખરાબ થઈ જાય, અને પરિણામે દુઃખદાયક રોગોની સાથે મરણજ નીપજે.

પ્રથમ અગત્યની વાત તો એ બાબતમાં એ છે, કે પરસેવાથી જે મેલ નીકળે છે, તે ઢરીને આમડી ઉપર એકઠો થવા ન જોઈએ. એ મેલ એકઠો થવાથી શરીરનાં છિદ્ર પૂરાઈ જઈ આમડીમાંથી બેમાલુમ પરસેવો નીકળતો બંધ પડે છે, અને તેમ થયું એટલે લોહીમાંના વિકૃત પદાર્થો તેમાં ને તેમાંજ કાયમ રહી અનેક પ્રકારના રોગ ઉત્પન્ન થાય છે. બીજું આમડી પર મોહાંટી રહેલો મેલ પણ મોપણ કિયાથી પાછો લોહીમાં જતો રહે છે.

શરીરને સ્વચ્છ રાખવામાં સંભાળથી દરરોજ નાહાવું ધોવું એ આપણી પહેલી ફરજ છે. નાહાવું તે નામનું—એક કિયા દાખલજ નહિ, પણ મોળી મસળીને શરીરનો સળજો મેલ નીકળી જાય એ રીતે નાહાવું જોઈએ. સાબુ અથવા તેવી હારકોઈ વસ્તુ મેલને કાપે એવી હોય તે શરીરપર ખૂબ મોળી, શરીરના સાંધા વિગેરે જે ભાગમાં પરસેવો બહુ થવાથી મેલ ધણો થાય છે, તે ભાગ વિશેષ કાળજીથી મોળી મોળીને સાફ કરવા. પાણીની કસર કરવી નહિ. નાહી રહ્યા પછી એક મોટા ખરબચડા અંગુઠાવડે આખા શરીરને ખૂબ ઘસી ઘસીને લૂછવું. એ ધર્ષણથી આમડી ઉપરનો મેલ નીકળી જાય છે એટલુંજ નહિ, પણ નાચેની સ્નાયુઓમાં લોહી ભરાઈ આમડી તથા પોતાનું કામ કરવાને વધારે યોગ્ય થાય છે.

નરીના કે દરોવાના બહોળા પાણીમાં નાહાવાનું બની થકે તો, એના જેવું બીજું કાંઈ સાફ નથી. જ્યતા પાણીના પ્રવાહથી મેલ એની મેલે ધસાઈ જાય છે, અને શરીરના છિદ્રોનાં મોં બહુજ સારી રીતે ઉઘડે છે. પણ નદીએ કે ઉઘાડામાં કોઇપણ ટુકાણે નાહાતી વખતે ડુંડા પવનનો સપાટો આમડી ઉપર લાગે એમ હોવું જોઈએ નહિ. ટાદું પાણી ખમાઈ થકે, તો તે કાંઈ શરીરને નુકસાન કર્યા નથી, પણ ઉલટું આમડીને કઠણ અને મજબૂત કરનાર છે.

ઝોઝામાં ઝોઘું એક વારતો દરેક માણસે દહાડામાં નાહાવું જોઈએ, અને ગરમ દેશમાં તો બે વાર નહાવ તો વધારે સાફ એમ દાક્તરો બતાવેલું કરે છે. કેટલાક આજમુ માણસ એમ સમજે છે કે ડુંડીના વખતમાં પરસેવા યતો નથી, અને તેથી તે વખતે કાંઈ દુશ્વેશો નાહાવાની જરૂર નથી. પણ આ તે ઝોના મોટી ભૂલ છે. આપણ પાછળ દેખાડી ગયા છીએ કે શિયાળામાં પણ બેમાસુમ પરસેવા તો પુષ્કળ થવાજ કરે છે, અને તેથી ત્રણ કાઠી નાંખવા દરરોજ નાહાવું જોઈએ, અને તે પણ ઉપર કહ્યું તે પ્રમાણે ઝોળી ઘસીને પુષ્કળ પાણીએ.

શરીરશુદ્ધિને માટે નાહાવું એજ ખસ નથી. કપડાં પણ સાફ રાખવાં જોઈએ, પરસેવામાંથી જે ત્રણ નીકળે છે તે લૂગડાંમાં બરાબ જાય છે, અને તેમાંથી પાછો તે શરીરમાં ઓપણ ક્રિયાવડે દાખલ થઈ શકે છે. માટે જેમ આમડીને, તેમજ તેના ઉપર સ્પર્શ કરીને રહેતાં લૂગડાંને પણ દરરોજ ધોઈને સાફ રાખવાં જોઈએ. નાહોને નવાં નિર્મળ વસ્ત્ર ધારણ કરવાં એવા જે આપણે પ્રાચીન આચાર તે ઘણાજ હાથપણ બરેલો છે, પણ હાલ તે નામનોજ આપણામાં રહેલો જણાય છે. કેટલાક લોક દરરોજ ધોઈને ધોતીયાં પહેરે છે, અને તે ખડુ સાફ છે. પણ જેમ ધોતીયાં તેમજ ઝોઝામાં ઝોઘું બદલ તો દરરોજ બદલવું જોઈએ. અસલ આપણા લોક ધોતીયાં પહેરતા અને અંગવસ્ત્રજ ઝોઢતા તેથી તે બંનેને દરરોજ ધોવાનો આપણામાં રિવાજ ચાલે છે, પણ હાલ આપણે બદલ પહેરતા થવા છઈએ અને તેથી તેને પણ ખસુસ સાફ રાખવાં જોઈએ. અંગરખો આમડીથી કાંઈક દૂર રહે છે તેથી તેને પાંચ સાત દહાડે બદલીએ, તો ચાલે, પરંતુ બદલતો આમડીને સ્પર્શ કરી આખો દહાડો રહે છે, અને તેને જે ત્રણ ચોટી રહે તો તે શરીરમાં પાછો ચૂસાઈ ગયા વિના રહેજ નહિ. પણ આ ખામત આપણા લોકની ચાલ ઉઠરીજ છે. અંગરખો બદલવાની કાળજી રાખે છે તેટલી બદલવાની રાખતા નથી, કેમકે તેઓ સમજે છે કે એ કોણ દેજે છે, પણ શરીર કે વસ્ત્રની નિર્મળતા રાખવી તે કાંઈ લોકને ખતાવવાને માટે નથી, પણ પોતાનું આરોગ્ય જાળવવાને માટે છે. માટે બદલતો ખસુસ દરરોજ બદલવાં, ધોતી પાસેજ

તે ધોવડાવવાની કાંઈ જરૂર નથી. બહાર આર નાંખેલું કપડું મામડીના સ્પર્શમાં હાથમાં રાખવા કરતાં ધરતું દરરોજ ધોવાવું બદનત્વ વધારે ફાયદાકારક છે.

પહેરવાનાં કપડાં નહિ, પણ સૂતાનાં બિછાનાં પણ સાફ રાખવાં જોઈએ. પાયરવાની આદર તથા રોત્તે ઓઢવાનું અંગવસ્ત્ર એતો ધોતીયા બદ નવી પેટે દરરોજ ધોવાં એ વાતની આપણા લોકને કાંઈ સમજ નથી. દહાડા કરતાં રોત્તે ઉઘમાં એ માત્રમ કે ખૂબો પરસેવા વધારે યાવ છે, અને તેથી તે વેળા શરીરના છિદ્રો વધારે ઉઘડેલાં હોવાથી તે માર્ગે આદર કે અંગવસ્ત્રનો મેલ લોહીમાં પેસી જવાની વધારે દહેશત છે. મોઢાં તળાઈ પણ ઘણાં મેલાં થઈ જવાં ન જોઈએ, અને તેને માટે ઉત્તમ રસ્તો એ છે, કે દરરોજ સવારમાં તેને તડકે લટકતાં રાખવાં, એમ કરવાથી સૂરજની ગરમીવડે તેને લાગેલો પરસેવા ધણાખરો ઉડી જશે.

શુદ્ધિની સાથે શરીરને ઢાંક્યું રાખવાની પણ ઘણી જરૂર છે. જે વેળા શરીરમાંથી પરસેવા માલમ કે એ માલમ વધારે નીકળતો હોય છે, તે વેળાએ મામડી ઉપર ઢંડો પવન લાગે છે, તો તેનાં છિદ્રો સંકોચાઈને બંધ થઈ જાય છે, અને તેમ થવાથી તેમાં તાજુ લોહી આવતું બંધ પડે છે, મામડીનો રંગ ફીકો પડી જાય છે, પરિસ્વેદનદ્વારે મળોત્સર્જન થતું નથી, અને તેમ થવાથી લોહીના વિકૃત પદાર્થો લોહીમાં જ રહી જઈ અનેક રોગને (પાછળ કહ્યું તે પ્રમાણે) ઉત્પન્ન કરે છે. આવા વિનાયકારી ઢંડા પવનનો સપાટો ન લાગે તેને માટે કસરત વિગેરે કોઈ પણ કારણથી પરસેવા થતો હોય તે વેળા અસુસ્ત સંભાળ રાખવી, અને બીજો વખતે પણ શરીરે ઢાંક્યું રાખવાથી એ દહેશત દૂર યાવ છે, કેમકે ઢંડો પવન એકએક કપારે આવી પડશે તેનો કાંઈ નિર્ધાર નથી. અલગત આ વાતની સંભાળ રાખવાની ઢંડા મુલકોમાં અથવા ચિત્રાગામાં વિશેષ જરૂર છે, તોપણ સર્વ સ્થળે તથા સર્વ કાળે મામડી ઉપર કપડાં રાખવાં એ ફાયદાકારક જ છે. કપડાં ઢંડીને તેમજ ગરમીને પણ શરીરમાં પેસતી અટકાય છે. ઉઠા-જામાં કપડાં પહેરી રાખવાથી પરસેવા તો વધારે યાવ છે. પણ તેથી અંદર શરીર કેવું ઢંડું રહે છે તે સર્વને અનુભવસિદ્ધ વાત છે. વળી મેલ-

રિવા બગેરે ઉડતા રોગના પરમાણુઓ શરીર ઉપર વસી હોય છે, તોતે અંદર યોડાંજ પેસી શકે છે. ગરમ દેશમાં સૂરનાં કપડાં આમડીના રક્ષણને મારે ઘણું કરીને બસે છે, પણ ફલાનલ નામના ગરમ કપડાનું બદન પહેરી રાખ્યું હોય તોતે વધારે સારું છે, અને ઓમાસા ચિયાળામાં તો તે અસુસ વાપરવુંજ સૂતર કરતાં ઉન વધારે મંદ વાહક હોવાથી શરીરમાંની ગરમી બહાર કે બહારની ગરમી અંદર જવા યોડીજ પામે છે. ફલાનલ પહેરવી તો તે આમડી ઉપરજ પહેરવી એ ઉત્તમ પદ્ધતિ છે.

આપણા લોક નાનાં બાળકને ઘણું કરીને ઉઘાડાંજ રાખે છે, એ મોટી ભૂત છે. બાળક જન્મે છે સાંધી કેટલાક માસ સુધીતો તેને સારી પેટે દુધમાં ઢાંક્યું રાખવાની ધણીજ જરૂર છે, કેમકે આ સમયે તેના શરીરમાં ગરમી યોડી હોય છે, અને જો ટાઢમાં ઉઘાડું રાખ્યું હોય, તો તે જલદી બહાર નીકળી જાય છે. નાનપણમાં બાળકો ઘણાં મરે છે, તેનું આ એક મોટું કારણ છે.

તે છતાં હવે વધારે કપડાં દિલપર રાખવાથીએ નુકસાન થાય છે, નોંધવું તે કરતાં વધારે ખરેસેવા યથાથી શરીર નાકોવત યજી જાય છે, અને કેટલાક રોગનાં પણ મૂળ રોપાય છે. મારે શરીરને ટાઢ ન વાય અને તેમ પ્રત્યક્ષ પરિસ્થેતન નોંધવું તે કરતાં વધારે ન થાય, એ જ વાત ઉપર લક્ષ રાખી દરેક માણસે પોતાના અંગ ઉપર લૂતડાંજતાં રાખવાં એ સ્વાભાવિક નિયમજ શાસ્ત્ર પસંદ પણ સુખાકારી બેરેલો માન્ય પડે છે.

આમડી ઉપર સૂરજના અત્યવાળાની અસર કેવી લાભકારી છે તે આણમાંજ ઘણો વખત રહેનારા માણસોના ફીકા નમજાઈ બધી દેખાવ ઉપરથી વૃત્ત સમજાઈ આવે છે શરૂ કરતાં ગામડાના લોકનાં મોં લામ-બૂન જેવાં દેખાય છે. તેનું એક કારણ એ પણ છે કે તેઓ આખો દહાડો સૂરના અત્યવાળામાંજ કામ કરે છે. વનસ્પતિની વૃદ્ધિમાં છાંયડો એ કેવા વિપ્રકર્ષા છે તે સમજા જેડતો જાણે છે, અને કેટલાક ઊડતો છાયામાં ઉભીજ શકતા નથી, મતજન્ય કે વનસ્પતિ તથા પ્રાણીના જિવન ઉપર સૂરના કિરણ સારી અસર કરે છે. અને તેથી દિવસમાં અમુક વખત આપણા શરીરની આમડી ઉપર સૂરના કિરણો પડે એ ઘણું સાબકાર છે.

સારા નરસા મહેતાજી વિષે.

ગરબી.

મા પાવા તે ગઢવી ઉતર્યાં મહાકાળી રે, એ રાગે,
 કરે નામ પ્રમાણે કામ, એ મહેતાજી રે,
 જેની દાનત લૂણું હરામ તે નર પાછ રે;
 શાળાની જાણે રીત એ મહેતાજી રે,
 નહિ કામ કરે નિયમિત તે નર પાછ રે.
 ગોઠવી જાણે ને કલાસ એ મહેતાજી રે,
 કામો રાખે અબ્યાસ તે નર પાછ રે;
 ધોરણની જાણે રીત એ મહેતાજી રે,
 ચિંતા નવ રાખે ચીત તે નર પાછ રે.
 ને પદ્ધતિસર દે પાઠ એ મહેતાજી રે,
 ઠાણો રખાડે ઠાઠ તે નર પાછ રે.
 ને વિવિધ વખારે સાન એ મહેતાજી રે,
 શીખવવાની નહિ સાન તે નર પાછ રે.
 બહુતરના જાણે બેદ એ મહેતાજી રે,
 ખોરો રાખે ને ખેદ તે નર પાછ રે.
 ગુસ્સાને રાખે હાથ એ મહેતાજી રે,
 જેની વાણી કડવે કુતાય તે નર પાછ રે.
 બાળકને દે સદ્બોધ એ મહેતાજી રે,
 કનિષ્ઠપણે કરે ક્રોધ તે નર પાછ રે.
 ને શિખવે સાર અસાર એ મહેતાજી રે,
 મિથ્યા મારે ને માર તે નર પાછ રે.
 રજીધર પૂરે રોજ એ મહેતાજી રે,
 હાજરીની ન કરે ખોજ તે નર પાછ રે.
 દક્ષતરમાં ન મળે કામ એ મહેતાજી રે,
 તરકટનો નાજી તામ એ મહેતાજી રે.
 સદ્યુષ્ણ જિહ્વા બંડીર એ મહેતાજી રે,

અથ ઓથ તણો અંગાર. તે નર પાછરે,
 ને નવા રચે નિબંધ. એ મહેતાછ રે,
 નેને બોલે ન મળે બંધ તે નર પાછ રે,
 ને સૌમાં રાજે સંપ એ મહેતાછ રે,
 નેના જીવમાં ન મળે જંપ તે નર પાછ રે,
 નેના રહેણી કહેણી શુદ્ધ એ મહેતાછ રે,
 અડબંગી બંગી અજુદ્ધ તે નર પાછ રે,
 નેને સ્વદેશનું અભિમાન એ મહેતાછ રે,
 બાપણનું ન મળે બાન તે નર પાછ રે,
 મુધારાનો છે સ્થંભ એ મહેતાછ રે,
 ખાટો દેખાડે દંભ તે નર પાછ રે,
 ને બેથ વધારે બોલ એ મહેતાછ રે,
 રખડે નેમ વગડે રોઝ તે નર પાછ રે,
 મન જુદી રાજે ઠોર એ મહેતાછ રે,
 નેનું મન હરાયું દોર તે નર પાછ રે,
 વિવેક બરેલાં વેણ એ મહેતાછ રે,
 ઉમાનંદ કહે કુઃખ દેણ તે નર પાછ રે.

ઉમીવારાંકર ખુશાલરાય.

હેઝમાસ્તર કચ્છમાંડવી ખલકાન રૂકૂલ.

—૦૦૦૦૦૦૦૦—

સારસંગ્રહ.

આમડીને હરત બરેલી હદ સુધી તરમ કરવાની સરકાની શ-
 કિત.—સરકાના ઉપયોગથી એક સ્થાનિયડે પોતાની આમડી અજ્ઞપમ
 નેવી રીતે ઢીસી કરી નાખી હતો, તે પોતાના ડાગા હાથે જમણા ખબા-
 પરના આમડી પકડીને તેને છેક મોહડાં સુધી ઐચીને તરત તેને પોતાના
 માથાના તાલકા ઉપર મૂકતો, નેથી કરીને તેની બને આંખો દંકાઈ જતી
 હતી, પણ આ પ્રમાણે ઐચાયા પછી આમડી પાછી પેટાની જગ્યા ઉપર
 બંધ બેસતી હતી, ઉપદા અખત્રા તેણે આમરૂડામ ખાતે ધણા વિદ્વાનો
 સંખુખ કરી બતાવ્યા હતા.

સાપના ડંખનો તથા હડખાયાં કુતરાંનો ઇલાજ—હડખાયા કુતરાંના ક-
રડવાના ઉપાય તરીકે મીઠા ટી. એમ. ડોનાલ નામનો એક ડોક્ટર જણાયે
છેકે જે જગાએ જેવું કૂતરું કરડે કે લાગણું તે જગાએથી લોહી ચૂસીને
ચૂકી નાખવું. તેપર છોના કાપેા મૂકીને તે જખમમાંથી સારી પેઠે લોહી
પહોંચા દેવું. પછી ડંડા પાણીએ તે જખમો ઘેઈ નાખવા અથવા તેમ ન-
હિતો ગરમ પાણીએ સેક કરવો. પણ તે બધું કામ કરવા આગમજ તે
જખમવાળો બાગ આગળથી આગળુઆગળુથી દોરો કે પાટાથી મજબુત
બાંધવો કે જેથી લોહી બધે ફરી વળે નહિ. એ બધા ઉપાયો બીધા પછી
તે જખમવાળા બાગને એક લોટું તપાવીને ડાહામવો. અગર તેમ નહિ ડા-
હામો તો કેસ્ટીક, નાઇટ્રીક, સલ્ફ્યુરીક કે હાઇડ્રો ફ્લોરીક એસીડથી ડાહામ
દેવો. સાપના ડંખ બાબત એક સહેલો ઉપાય જે વાલકેશ્વરમાં બન્યો છે તે
એછેકે ખાતી નામના ૨૫ વર્ષના એક સ્ત્રીને ગયા બુધવારે સાથે ડંખ
મારવાથી તુરતજ ડંખની આગળુઆગળુ સખત પાટો બાંધી બંધને તે ડંખ
ઉપર ૧૨ મરધાં લગાડ્યાં હતાં, જેમાંના ૯થ વારાફરતી મરી ગયાં અને
છેલાં બે નહિ મર્યા ત્યારે માલમ પડ્યું કે તેણી સાજી થઈ છે. તે પછી
તે આરત તેજ દિવસે સાંહાંજના સહીસલામત આત્રીને ઘેર ગઈ હતી.

શ્રવણેન્દ્રિય ઘરીરમાં ક્યાં છે—અમેરીકામાં એક ધણો પ્રખ્યાત પુ-
રુષ હાલમાં મરણ પામ્યો છે તેને કાન નોહાતા, તેમ તેની ખોટ પૂરી
પાડવાને માયાની બે બાજુએ બીજું કાંઈપણ નોહાવું. એટલું છતાં પણ
તે બહેરો નહતો. તે મૂઝો ત્યાં મુખી તેની અવજેન્દ્રિય ધણી તીક્ષ્ણ હતી.
તેનામાં અને બીજા માણસોમાં જે ફેર હતો તે એજ કે બીજાએ કાનથી
સાંબળે ત્યારે તે મોઢાથી સાંબળતો. દૂરના અવાગે અથવા કેટલેક છેડે
ઉભતાં માણસો તેની સાથે વાત કરે તે સાંબળવાને તે પોતાનું મોઢું ઉઘાડતો.

ઈંગ્લેન્ડ છાપાનું મહત્વ.—એટ્વિટન ખાતે પ્રગટ થતાં સંખ્યાબંધ
વર્તમાન પત્રોની દરરોજ અને દર અઢવાડીએ એક અથવા વધારે વખત
પ્રગટ થતી નકલોના એકંદરે સંખ્યા હલિનાની હોવી જોઈએ. “ડેલી-ટેલી-
ગ્રાફ” કે “પોર્ટ” જેવાં રોજનાં લેડનનાં પત્રોની સંખ્યા આપણને હેરત
કરેછે, પણ તેમજ એટ્વિટન અને આપલોડનાં મુખ્ય એકરો ખાતે પ્રગટ

યતાં પત્રો ઉપરાંત છાંદાઓ આતેનાં પત્રોની સંખ્યા પણ નાનીમુની નથી. ઘણી ઓછી સંખ્યાવાળાં પત્રોની દર અઠવાડિયે ૩૦૦૦ નકલો છપાય છે, પણ તેથી વધારે છેક ૧૫ થી ૨૦૦૦૦ મુદ્દીની નકલો અપાવનારાં અઠવાડિક પત્રોની સંખ્યા કાંઈ નાની નથી, વળી ઇંગ્લાંડમાં “પ્રિન્ટલ આમનરવર” નામે પત્ર દર અઠવાડિયે ૫૦૦૦૦ નકલો અપાવી શકે છે. અને “બર્મિંગહામ વીકલી પોસ્ટ” એથી પણ વધારે યાને ૬૦૦૦૦ નકલો છાપે છે, “લીવરપૂલ વીકલી પોસ્ટ”ની પણ એટલી જ નકલો અપે છે, અને “ન્યુકાસ્ટલ વીકલી ક્રાન્કલ” આ કરતાં બીજાં ૫૦૦૦ વધારે ધરાકો મેળવી શકે છે. પણ તેની અથવા “ગ્લાસગો વીકલી ફ્રેન્ડ”ની ૬૫૦૦૦ નકલો અથવા ડબ્લીન આતેનાં “વીકલી ફ્રિન્ડ ઓફ આઇરીશ એગ્રીકલ મરીસ”ની ૭૦૦૦૦ નકલો પીપલ્સ જનરલ નામના એક અઠવાડિક પત્રની નકલો આગળ અરસોઅરસ ઓછી છે. એ પત્ર છ જુદે જુદે ઢેકાણે એકજ વખતે પ્રગટ થાય છે, અને તેની ૧૧ લાખ નકલો અપે છે. પણ એ સર્વ કરતાં વધારે “ગ્લાસગો વીકલી ફ્રેન્ડ” પત્ર છે તેની દર અઠવાડિયે બે લાખ નકલ પ્રગટ થાય છે.

એક કૃતરાની ચતુરાઈ દેખાવાનાં ક્યાં હોય છે અને તેમાં શું કામ થાય છે તે વિષે દરેક કૃતરાઓ પણ માહિતગારી ધરાવીને દેવા કરાવવા જાય એ તે ગ્રાણીની ખરી ચતુરાઈ ગણી ચકાવ. લંડનનાં ચેરીંગ ક્રાસ હોસ્પિટલનો સેક્રટરી મી. આરથર રીડ એવા એક ચતુર કૃતરાની આ મુજબની હકીકત જણાવે છે. એક દિવસ રાત્રે હોસ્પિટલના દરવાજાની આગળ એક કૃતરાના બસવાનો અવાજ સાંભળ્યો ત્યે ઉપરથી દરવાને દરવાજા ઉઘાડતાં જ એક કૃતરો માંહે પેઠો અને પાથરેલી સાદડી ઉપર કૂદતો કૂદતો જમ્મને બેઠો. અને પોતાનો એક પગ ઉઠાવી પેઠા દરવાજાને દેખાડ્યો. પગ જાખમી થયેલો જોઈને દરવાજા હાલિસ સરજીઅનને બોલાવવા ગયો, અને તેના આજ્ઞા પછી તેની પુઠે પેલો કૃતરો પણ ખોડાતો ખોડાતો દીવાનખાનામાં ગયો તોણે હુકમ કરતાં જ ખુરશી ઉપર કૂદી બેઠો અને પોતાનો જાખમી પગ બતાવ્યો. સરજીઅને આ પગ તપાસી મજમપટો કીધો અને કૃતરાએ તેનાં આ ઉપકારના બદલામાં તેનો હાથ માટી પોતાની ખુશાલી

મોલિ; કસેરતથાળામાં ૩૪) નું ધનામ તથા ૩૧) નાં પતાસાં, ખુદાવિંદ હજૂર સાહેબ સવાઈ ખહાદુરને ત્યાં પાઠવી કુંવરનો જન્મ થવાથી જોકરા-
ઓના નિશાળમાં તથા કન્યાથાળામાં પતાસાં—મુંદ્રા કન્યાશાળા. રા. રાધવજી પૂંજ વહીવટદાર તરફથી ૩૩૫ ની સાકર. રા. મેઘજી ભૂઠા તરફથી ૩૦ ની સાકર. ગોરજી મોતીચંદ કુશળચંદજી તરફથી ૩૦ નાં પતાસાં. શેઠ ખીમજીભાઈ જયરામ તરફથી ખુદાવિંદ મહારાજ ઝેંગારજી સવાઈ ખહાદુરની સ્વારી મુંદ્રે પધારતાં ૩૨૫૫૫ નાં પ્રસ્તકો તથા ૩૫૦) ની ઓઢણીઓ તથા ૩૩૫ ના પેડા વહેંચ્યા; ૩૧૦) શિક્ષકોને પાઘડીનાં. રા. મુંદ્રા વહીવટદાર રાધવજીભાઈ તરફથી ૩૦૫ નાં પતાસાં. ગોરજી નાનચંદજી તરફથી ૩૧૫ ની મીઠાઈ તથા મહેતાજીને પાઘડી ૩૦૫ ની આપી. ભરત શિક્ષક જમનાબાઈએ ૩૦૫ ની કેરી. મહેતાજી મેઘજીએ ૩૨૫ નાં પેડા. ખુદાવિંદ મહારાજ હજૂર સાહેબ ઝેંગારજી સવાઈ ખહાદુરને ત્યાં પાઠવી કુંવરનો જન્મ થતાં દરબારશ્રી તરફથી ૩૫) ની સાકર. શા. નેણશી જોડા તરફથી ખરફી ૩૧) ની તથા મહેતાજીને ૩૦૫ ની પાઘડી, આસિમજીને ૩૦ તથા ભરતશિક્ષકને ૩૦૫ ડી. નારાણજી લાલજી તરફથી ૩૦ નાં જામકુળ—બિદ્વાદ. શુ. નિશાળ. કવિ લાધાભાઈ વિશ્વરામ તથા વગોડીઆના જડેજા ઉમરાજી હમીરજીએ ૩૨—૧૧—૦ નાં પ્રસ્તકો અને ૩૧) ની સાકર તથા મહેતાજીને ૩૦—૧૧—૦ પાઘડી એમ આપ્યા. જેજોના કારબારી ની વતી રા. કપૂરચંદ ૩૦૫ ની સાકર વહેંચ્યા—તેરા કન્યાશાળા. રા. જગ-
નાથ જોડાલાલ કે. એન્ડકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરે વાર્ષિક પરીક્ષા લીધી તે વખતે કુંમારશ્રી હમીરજી તરફથી ૩૧૧—૬—૦ નાં પ્રસ્તકો તથા ૩૧૫ ની મીઠાઈ તથા ૩૦—૧૫—૦ ની સ્લેટો. અબડાસા કોર્ટના ન્યાયાધીશ રા. પ્રભાશંકર માધવજી તથા કારબારી રા. વિશ્વનાથ જોડાલાલ સ્કૂલની પરીક્ષા લીધી તે વખતે કુંવર શ્રી હમીરજી તરફથી ૩૨) ની મીઠાઈ. ઇંદરવાળાં બાહુશ્રી બા-
હુસાહેબ બાએ તેરે પધારી દય બાર કન્યાઓને દરબારમાં બોલાવી પરીક્ષા લઈ ૩૧૫ ની મીઠાઈ વહેંચ્યા. રા. પ્રેમજી લાધા, રા. કેશવલાલ બાઈશંકર તથા રા. દયાશંકર હાથીરામ તરફથી ૩૧૫ ની મીઠાઈ. શા. ખીમશી પદુએ જૈનચિંતામણીની ચોપડી ૩૨૫ ની જૈનકન્યાઓને આપી. ખુદાવિંદ મહા-

રાજ્ય ખેંગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાઠવીકુંવરનો જન્મ થવાથી કુંવરશ્રી હમીરજી તરફથી મીઠાઈ વહેંચવામાં આવી.—તેરા ગુ. નિશાળ. ૨૧. જગન્નાથ જોડાલાલ રૂ. એ. ઇન્સ્પેક્ટરે વાર્ષિક પરીક્ષા લીધી તે વખતે કુંવરશ્રી હમીરજી તરફથી રૂ.૧૮૫૫ નાં પુસ્તકો રૂ.૩૫૫ નાં પત્રાસાં વધા સાકર વહેંચી. શેઠ. લાલજી ગોધુએ રૂ.૧૧ નાં પુસ્તકો તથા શેઠ રામદાસ મુરારજીએ રૂ.૧૫ નાં પુસ્તકો આપ્યાં. ૨૧. અમ-
ડાસા ન્યાયાધીશ રકૂલના ડોક્ટરશ્રીની પરીક્ષા લીધી તે વખતે કુંવર શ્રી હમીરજી તરફથી રૂ.૨૦૫ ની મીઠાઈ વહેંચી. ૨૧. કેશવરામ બાઈશંકર રા. દયાશંકર હાથીરામ વિગેરેએ રૂ.૨૫ ની મીઠાઈ. ખુદાવિંદ મહારાજશ્રી ખેંગારજી સવાઈબહાદુરને ત્યાં પાઠવી કુંવરનો જન્મ થવાની ખુશાલીમાં કુંવરશ્રી હમીરજી તરફથી રૂ.૨૫ ની વહેંચી. ૨૧. વિજનાથ જોડાલાલ તરફથી રૂ.૨૧ ની સાકર.—વીંઝાણુ ગુ. નિશાળ. જડેજી શ્રી સહિબજી તથા ૨૧. અમૃતલાલ નારણજી તરફથી રૂ.૧—૪—૧ ની ચોપડીઓ તથા રૂ.૧-૧૪-૬ મહેતાજીને પાણડીના. જડેજી શ્રી સહિબજી તરફથી રૂ.૨૫૫ નું ઇનામ. અહીંની સબકમીટીના મેમ્બરોએ રકૂલમાં આવી ડોક્ટરશ્રીની પરીક્ષા લઈ રૂ.૧૫ નું ઇનામ વહેંચ્યું. ખુદાવિંદ મહારાજ ખેંગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાઠવીકુંવરનો જન્મ થવાની ખુશાલીમાં જડેજીશ્રી સહિબજી તરફથી તથા શેઠ જમસેદજી જીજીભાઈ તરફથી રૂ.૩૫ ની ચોપડીઓ તથા રૂ.૧ ના પૈડા.—વીંઝાણુ કન્યાશાળા. જડેજી શ્રી સહિબજી તરફથી વાર્ષિક ઇના-
મમાં રૂ.૩૫૫ નાં લૂંગડાં તથા રૂ.૦—૧૫—૦ ની ચોપડીઓ તથા ૨૧. બ-
વાનજી હરીદાસે રૂ.૦—૬—૦ નાં કેળાં વહેંચ્યાં. તથા ગરીબ ડોક્ટરી નામે સૂરજબા બાવાજીને ગુ. ચોથી ચોપડી ઇનામમાં આપી.—અંગીઆ ગુ. નિશાળ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે રૂ.૨૫૫ નાં પુસ્તકો તથા ધોણોધરના વીરશ્રી હરીનાથજી વગેરે સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ.૨૫ ની સાકર રૂ.૧૫ મહેતાજીને પાણડીના. રૂ.૧) ગરીબ ડોક્ટરશ્રીને ઇનામના. શેઠ હરીચંદ. રૂ.૦ ની સાકર વહેંચી. જોશી હંસરાજ માધવજી વિગેરે સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ.૦૫૫ ની સાકર. આ. પોલીસ કમીશનર રા. અમૃતલાલ. નારણજી તથા ઉપુદી રેવિન્દ્ર કમીશનર રા. મુરારજી ધનજી વિગેરે તથા ગામની મુખ્ય પ્રેક્ષાએ

મળી ૩૪—૪—૧ ના રમાજ, ૩૧—૧૨—૬ ની સાકર તથા ૩૧ મેદે-
તાજીને પાઘડીનો, કવિ લાધારામ ત્રિશામે ૩૮ ની સાકર. ખુદાવિંદ મ-
હારાજ ઐગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાટવી કુંવરશીનો જન્મ થવાની
ખુશાલીમાં પીણાધસાવીર વિગેરે સદગૃહસ્થો તરફથી જોકરાઓને ૩૫—૧૦—૦
ના રમાજ તથા સાકર, ૧—૧—૦ ની તથા મેદેતાજીને પાઘડીનો ૩૧
આપ્યો—ગુંદાળા શુ. નિરાળ. ગુંદા વહીવટદાર રા. રાધવજી પૂંજાએ
૩૦ ની દ્રાક્ષ વહેંચી તથા નવા મકાનનું વારૂ કરતી વખત રા. વહીવટ-
દાર તથા ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૫) નાં પ્રસ્તકો જોકરાઓને તથા
૩૧ મેદેતાજીને પાઘડીનો. વાર્ષિક ઇનામ ૩૩—૫—૧૦ નું વહેંચાયું.
ખુદાવિંદ મહારાજ હજૂર સાહેબને ત્યાં પાટવી કુંમારનો જન્મ થવાની
ખુશાલીમાં ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૧) ની સાકર વહેંચી—ભચાઉ ૬,
શુ. નિરાળ, મે. દીવાન બહાદુર મણીભાઈ જયભાઈ સાહેબ તરફથી
૩૨) ની મીઠાઈ, રા. મૂળશંકર પૂર્ણદાસ વહીવટદારની બદલી વખતે મા-
નાઈ સભા કરી લોકો તરફથી જોકરાઓને ૩૬) ના રમાજ તથા ૩૩) ની
મીઠાઈ. ખુદાવિંદ મહારાજ ઐગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાટવી કુંવરનો
જન્મ થતાં રા. વહીવટદાર તથા ન્યાયાધીશ વિગેરે તરફથી ૩૨) નાં ૫-
તાસાં—શિકારપુર ૬. શુ. નિરાળ. ખુદાવિંદ મહારાજ ઐગારજી સવાઈ
બહાદુરની સ્વારી અન્ન પધારતાં જોકરાઓને ૩૩) ની ચોપડીઓ આપી
તથા ખોજ વહાંવજી વીરજીએ ૩૧) ની મીઠાઈ તથા ૩૧) ની ચોપડીઓ
ઇનામમાં આપી—સાંધાણ શુ. નિરાળ. અબડાસા આ. ન્યાયાધીશ અન્ન
આવતાં જાડેજી જીઆજી વિગેરે તરફથી ૩૧—૬—૦ ની સાકર તથા
રા. ન્યાયાધીશ તરફથી ૩૦ મેદેતાજીને પાઘડીનો. શા. દેવશી પરબત તર-
ફથી ૩૧૪) નાં પ્રસ્તકો. ૩૨) ની મીઠાઈ, ૩૮) નાં લૂગડાં વહેંચવામાં
આયાં તથા ૩૩) ની મેદેતાજીને પાઘડી આપી તથા રા. મૂળજી ગોવિં-
દજીએ ૩૧ ની મીઠાઈ, વહેંચી જાડેજી વિજયરાજજી યોદાજીને પેર
કુંવરનો જન્મ થવાથી ૩૧—૬—૦ ની સાકર તથા ૩૧—૧૪—૦ ની
ચોપડીઓ. રા. ગંગાશંકર તથા જાડેજી જીઆજી વિગેરે બાપાતો તરફથી
૩૦) ની સાકર, રા. અબડાસા ન્યાયાધીશ પ્રબોશંકર તથા ગામના પેષાં

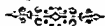
રી તથા બાપાતો તરફથી રૂ૬ ના રૂમાલ તથા રૂ૬ ના ઓપડીઓ તથા રૂ૧ મેહતાજીને પાંધડીનો તથા રૂ૧ ની મીઠાઈ વહેંચી—બિદડા દ. યુ. નિશાળ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે દરબારેથી તરફથી રૂ૮—૩—૩ નું ઇનામ વેદાંત જ્ઞેથી રામજી ખેરાજ તથા જીડેજ વખતસંધજી વગેરે સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ૬—૫—૦ નું ઇનામ તથા રૂ૨ મેહતાજીને પાંધડીનાં દીવાન બહાદુર મણીભાઈ સાહેબે રૂ૩ જોકરા બે ગરીબ હોવાથી વરસ એકની ફી પોતાના તરફથી આપી, તથા રૂ૧ ના પેડા વહેંચ્યા, રા. પરશોત્તમ માલજી તરફથી રૂ૦ ના દાળીઆ તથા ડી. રામજી તરફથી રૂ૦—૧૦—૦ નાં જામફળ તથા સોની નથુ તરફથી રૂ૦—૫—૦ નાં જંબું તથા રૂ૧ નાં પતાસાં. ખોળ કાસમ કોરજી તરફથી રૂ૦—૫—૦ ના દાળીઆ. ખુદાવિંદ હજૂર સાહેબને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ થવાની ખુશાલીમાં ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ૩ ના પેડા—ફૂલે દ. યુ. નિશાળ. ખુદાવિંદ મહારાજ ખેંગારજી સવાઈ બહાદુર તથા દીવાન બહાદુર મણીભાઈ જમ. બાઈ અન્નેની રક્ષામાં પધારી રૂ૨૮—૧૪—૧૧ ની ઓપડીઓ તથા રૂ૨૧ ની મીઠાઈ તથા રૂ૨૧ ની ચૂનડી નં. ૨ કન્યા બેને—ગજપાદર દ. યુ. નિશાળ. રા. પ્રાણજીવન હરજીવને રૂ૦ ની મીઠાઈ તથા આપોઈના શેઠ મેધજી નથુ તરફથી રૂ૦—૫—૦ નું ગરીબ જોકરાને ઇનામ તથા રૂ૦ ની સાકર—કેરા કન્યાસાળા. શેઠ જીરાજભાઈ પીરભાઈ તરફથી રૂ૨—૧૦ ની ઓપડીઓ. જોગી બાળનાથ તરફથી રૂ૧ ની. રા. જુજ વહીવટદાર તરફથી રૂ૦ ની મીઠાઈ. શેઠ જીરાજભાઈ તરફથી રૂ૧૩—૨—૦ નાં લૂગડાં તથા રૂ૬—૧૪—૦ ની મીઠાઈ. શેઠ અખ્લકભાઈ લાલજી હી. ઇસ્માઈલભાઈ તરફથી રૂ૫—૫—૬ નાં લૂગડાં તથા રૂ૧ ની મીઠાઈ તથા શેઠ નથુભાઈ ગોંગજી તરફથી રૂ૧૦ ની મીઠાઈ. જુજડી—ફાજદાર રા. જોડા પેલાભાઈ તરફથી રૂ૧ ની મીઠાઈ. ખુદાવિંદ મહારાજ ખેંગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ થતાં ખોળ વગેરે તરફથી કન્યાઓને ઇનામ થયું. જીડેજ કુળજી તથા અળજી તરફથી રૂ૬—૧૦—૦ તથા મેહતાજીને રૂ૨—૧૪—૦ તથા ખીજમતદારને રૂ૧ નું જાંબલ આ. યું—આપકે દ. યુ. નિશાળ. રા. ઉમીઆશંકર માધવજી, રા. મયારામ જમજીવન તથા ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ૧ ની મીઠાઈ તથા રૂ૧)

મેહેતાજીને પાઘડીનો, નિયાળના નવા મકાનનું વાસ્તુ થયું તે વખતે ગામ તરફથી ૩૨—૬—૦ ની મીઠાઈ, ૩૪—૧૪—૦ નાં પુસ્તકો, ૩૫૥ ની મેહેતાજીને પાઘડી. ખુદાવિંદ મહારાજ ખેંગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ થતાં ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૧૦) ની સાકર વહેંચી—લાઠડીઆ યુ. નિશાળ. ૨૧, જંગબાથ જેઠાલાલ તથા કારબારી તરફથી ૩૨) નાં પતાસાં. કુટારોઆના જડેજ માધવસંઘજી તરફથી ૩૦૦ તથા ખુદાવિંદ મહારાજ ખેંગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ થવાથી ૨૧, ૨૧, પોત્રીસ કમીશ્નર સાહેબ તરફથી ૩૧૧ ની સાકર. કારબારી ૨૧. દલપતરામ તરફથી ૩૨૦) ના ૩ માત્ર તથા ૩૨૧ મેહેતાજીને પાઘડીના. ૨૧. કારબારી તથા આ. પોત્રીસ કમીશ્નર તરફથી ૩૧૧ નાં પતાસાં તથા ૩૧) મેહેતાજીને પાઘડીનો ૨૧. ખિમચંદ ખેંગાર તરફથી ૩૧) નાં પતાસાં. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે માળન તરફથી ૩૬૫) નું ઇનામ. —લાઠડીઆ કન્યાશાળાં. ૨૧. કારબારી તરફથી ૩૦૧ હમીરપુરના મેહેતાજી હરીચંકર કાનજી તરફથી ડોકરીએને ૩૦૦ તથા ખુદાવિંદ મહારાજ હનરે સાહેબને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ થતાં ગામ તથા કારબારી વગેરે તરફથી મીઠાઈ વહેંચાઈ. કુંવર હરીસંઘજી તરફથી ૩૧૧ ની મીઠાઈ, ૩૧૧ ની ઓપડીઓ તથા મેહેતાજીને દીવાની કાયદાની ઓપડી બક્ષિસ આપી—આવડા ૬. યુ. નિશાળ. ૩૧. માવજી કાનજી તરફથી ૩૧૧ ડી. પ્રેમજી હંસરાજ તરફથી ૩૨) ડી. વાલજી માવજી તરફથી ૩૧૧ ૨૧. આવડા થાણુદાર તથા ૨૧. કસમદરોગા તથા વીંઝાણ કન્યાશાળાંના મેહેતાજી વગેરે સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૫—૨—૦ ની મીઠાઈ તથા મેહેતાજીને ૩૧૧ પાઘડીનો. યુ. ખત્રી યુસુફ તરફથી જેઠ મહિનામાં ડોકરીએને પાણી પીવરાવવામાં આવ્યું હતું. ડી. દેવચંદ સુંદરજી તરફથી ૩૧—૨—૦ ના મેડા —શમવાવ યુ. નિશાળ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ઇનામ ૩૧—૬—૧૦ નું તથા મહાજન તરફથી ૩૦૦ નાં પતાસાં—સુથરી યુ. નિશાળ. ૨૧. પ્રભાચંકર માધવજી તથા જડેજ જસરાજી તરફથી ૩૬—૩—૦ ના ૩ માત્ર, ૩૩—૧૨—૬ ની ઓપડીઓ, ૩૧૧૧ ની મીઠાઈ, ૩૧૧ મેહેતાજીને પાઘડીનો આપ્યો. તલાટી ગુજશીદાસ બધા તરફથી ૩૦૦ મેહેતાજી મકનજી વાસુદેવ તરફથી ૩૧) યા. પીતાંબર તથા ડી.

કુંવરજી તરફથી રૂ. ૧૦ નાં મૂળચંકર અંબરજી તથા ગામધણી તરફથી રૂ. ૨૧ ની મીઠાઈ, રૂ. ૧૧ નાં પુસ્તકો, રૂ. ૧૧ મહેતાજીને પાઘડીનો તથા રૂ. ૦-૧-૦ આસિમજીને પાઘડોના. શા. એરથી પદ્મ તરફથી જૈનધર્મવાળાને રૂ. ૨૨ નાં જૈન પુસ્તક. ખુદાવિંદ મહારાજ અંગારજી સવાઈ બહાદુરને ત્યાં પાટથી કુંવરનો જન્મ થવાની ખુશાલીમાં ગામધણી બડેલ જયાજી તરફથી રૂ. ૨-૨-૦ ની સાકર તથા મહેતાજીને પાઘડી એક આપી—ભુજપર દ. યુ. નિશાળ. જી. દીવાન બહાદુર મણીભાઈ જયભાઈ તરફથી સાકર રૂ. ૨૧ ની, પુસ્તકો રૂ. ૩૧ નાં નં. ૪૬ આપ્યાં. શા. વીજપાળ ઉકેડા તથા ખીમજી જવર પટેલ તરફથી રૂ. ૧ ની સાકર—દેરાણપુર દ. યુ. નિશાળ. ખુદાવિંદ મહારાજ અંગારજી સવાઈ બહાદુરનું પધારણું ચતાં રૂ. ૧ નાં પુસ્તકો તથા રૂ. ૧ ના પેડા. શેઠ શ્રીકમલાસ નથુ તરફથી રૂ. ૬ નાં પુસ્તકો, રૂ. ૮ ના રૂ. માલ અને ટોપીઓ તથા રૂ. ૨ ની મહેતાજીને પાઘડી. શા. કરમશી હરજીવન તરફથી રૂ. ૧૧ મહેતાજી મુરારજી તરફથી રૂ. ૧૧ ખુદાવિંદ મહારાજ હજૂર સાહેબને ત્યાં પાટથી કુંવરનો જન્મ થતાં મહેતાજી તરફથી રૂ. ૧ ની સાકર, શેઠ આંખડી બારાની પુત્રી તરફથી રૂ. ૧ ના પેડા—કુમરા યુ. નિશાળ. આ. પોલીસ કમીશ્નર રા. અમૃતલાલ નારાયણજી તથા ગામના ગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૧૨-૬-૬ નાં પુસ્તકો અને રૂ. માલ આપ્યા. તથા રૂ. ૧-૬-૦ ની પાઘડી મહેતાજીને. શા. એરથી પદ્મ તરફથી જૈનચિંતામણીની ચોપડી રૂ. ૧-૧૪-૦ ની વહેંચી. ખુદાવિંદ મહારાજ હજૂર સાહેબને ત્યાં પાટથી કુંવરનો જન્મ થવાથી બડેલ લાધાજી તથા ખીમ સદ્ગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૧-૧૪-૦ ના પેડા વહેંચ્યા—નળીઆ કન્યાશાળા. શેઠ ખીમજી પેડા તરફથી રૂ. ૧૧ શા. માણિકચંદ મેધરાજ તરફથી રૂ. ૨ ના રૂ. માલ તથા રૂ. ૧૧ ની મીઠાઈ. રા. રાજરામ રામકૃષ્ણ તરફથી રૂ. ૧૧ ની મીઠાઈ. શા. હીરજી જોતણી તરફથી રૂ. ૧૧ ની મીઠાઈ. શાયરાના શેઠ એતથી સ્વામજી તરફથી રૂ. ૩૧ ની રહેલો તથા રૂ. ૧ ની મીઠાઈ, શેઠ અવનુજ આસારીઆ તરફથી રૂ. ૧૫ ની ચોટણીઓ તથા રૂ. માલ, રા. રા. વલ્લેરામ જોડા તરફથી રૂ. ૧ ની મીઠાઈ. શા. જોતણીએ રૂ. ૧ ની સાકર, રા. અમૃતલાલ નારાયણજી તરફથી તથા વાઘજી વરધમાન તરફથી રૂ. ૧ ની મીઠાઈ,

મેમણ હાજી હાજી સિધી કાણી તરફથી ૩૧) ની ઓઢણી તથા રૂમાલ, શેઠ ધનજી લખમસિંહ તરફથી ૩૧) ની મીઠાઈ; માંડવીના પોષ્ટ મોરતર આજમ રૂઘતાયજી નમુ તરફથી તથા હોરજી તેજપાણી તરફથી ૩૧) ની મીઠાઈ, રા. રા. ચંદુલાલ મથુરાંદાસ પોષ્ટ મુપરિન્ટેન્ડેન્ટ સાહેબ તરફથી ૩૨) નું ઇનામ, શેઠ જ્ઞાનાર્ધ માંડણીની વિધવા બાઈ મુલબાઈએ અહીંની કન્યાશાળામાં ૩૧) ની મીઠાઈ, તથા રૂઝાની રહેલો તથા રૂઝાની ચોપડીઓ તથા મહેતાજી અને આસિસ્ટન્ટને એક એક પછેડી આપી. ખુદાવિંદ મહારાજ શ્રી હજુરસાહેબને ત્યાં પાટલી કુમારશ્રીનો જન્મ; ધવાયો મહાજન તરફથી મીઠાઈ તથા જમનાદાસ ગોવરધનદાસ તરફથી મહેતાજીને પાષડી તથા આસિસ્ટન્ટને પાષડી. — (અષ્ટરૂ.)

સરકારી જાહેર સ્વર.

કરણાશંકર કાળીદાસ દવેનો ગ્રેડ ૩૯) નો છે તેણે હાજાર પ્રાંતમાં ગોંડળ તામે પાટણ વાવની નિયાજના મહેતાજીની જગા. ઉપરથી રજ બાબત પોતાની ગેરહાજરીની ખોટી તારીખ નાંખીને રિપોર્ટ કર્યો; તેમજ બાણવડ અને ખંભાળીઆની નિયાજોમાં આસિસ્ટન્ટ તરીકે મોકલતાં, ત્યાંપણ તે સારી ચાલથી ચાલ્યો નહિ; છેવટે તેને સોરઠ પ્રાંતમાં જનાગઢ ખાંચ નં. ૨ જાની નિયાજમાં આસિસ્ટન્ટની જગા આપી, એટલાણે પણ તેણે પોતાની ચાલ સુધારી નહિ, અને બેદરકારીથી વર્તવા લાગ્યો. ઉપર મુજબના ફેરફાર કરતા છતાં તેની વર્તણુકમાં કંઈજ સુધારો માલમ ન પડ્યો, સઘળા ઉપરી મહેતાજીઓ સાથે ઉત્તમતાપથી ચાલવા લાગ્યો અને તેના કામથી તથા ચાલ ચલણથી જણાયું કે પગાર અંતરે અત્યંત; તે ઉપરથી ઉત્તર વિભાગના મહેરબાન એન્જીકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ બહાદુરના સોરઠ આ. નં. ૨૧ તા. ૧૦-૬-૮૧ ના હુકમથી તેની પાંચ વર્ષની બંધણીની બાકી રહેલા સુદતના ૩૧-૧-૭-૧ તેના જામીન દવે હરિશંકર બેતાનીશંકર પાસેથી ઝાલાવાડ પ્રાંતના મહેરબાન, આસિસ્ટન્ટ પોલિટિકલ એજન્ટ સાહેબ બહાદુરનો માર્ફત વસુલ કરવામાં આવતાં તેને કેળવણી આતામાંથી બરતર્ફ કરવામાં આવ્યો છે.

તા. ૭-૧૨-૮૧ મુ. બાંટવા, (અંગ્રેજી સહી) ગણપતરામઅનુપરામ.

ડેપુટી, એન્જીકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર, સોરઠ પ્રાંત.

ગિના સવાલો તથા તેના ખુલાસા”

જાતક છપાઈ બહાર પડ્યું છે, તે છતાં ચોરણની પરી-
ચાચીએને ઘણું જ ઉપયોગી છે. એનું કેં રોયલ બારપેટ
નું છે અને તેમાં નીચેના વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.
(૧) સને ૧૮૭૬ થી ૧૮૮૫ સુધીના સુધના ત્રિયવના સવાલ.
(૨) ઇતિહાસ અને નિબંધ સિવાયના સુધના સવાલોના ખુલાસા

તથા નિબંધ લખવાના નિયમો.

જેમને જોઈએ તેમણે અમારી પાસેથી નીચેના શરનામે લખી શિ-
કડી કિંમતે મંગાવી લેયું. કિંમત રૂ. આતાં. રૂ. (૧૦) પ્રત મંગાવનારને
એક પ્રત બહુશિ.

મુ. રાધનપુર.

૧૧-૭-૮૬

વંદાવનદાસ ગીરવંદાસ, દલાલ.
આ. મોરાર, નડીયાદ હાઇસ્કૂલ.
(હાલ રત્ન ઉપર-રાધનપુર.)

નવી જાતનાં ખુટાન.

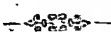
આ ઉપરથી સર્વે ગ્રહણોને ખબર આપવામાં આવે છે કે અમારે
ત્યાં નવી જાતનાં ખુટાન બનાવવામાં આવેલ છે તેના ઉપર શોખીતાં
ઓતો પાડેલાં છે. એક એક ખુટાને એકેક કણ એવી રીતે આઠ ખુટાનમાં
આડા પ્રકારના રૂપાના કણ એક એક મૂક્યો છે.

૧ પતરવલો, ૨ ચોદવલો, ૩ તરવલો, ચોથો પારવલો, એવી રીતે આઠ
વંદાસુધી વાજ વાજને અંતરે કણ મૂક્યા છે. તેથી કરીને રૂ. પારખતાં
શોખવાને અતી ઉપયોગી થશે. અને બાકી ખુટાન માંદીનાં છે. તે વજ-
નમાં કુલ રૂ. ૧૦૦ બાર છે, તેના કિંમત રૂ. ૨૨૨૨ રાખી છે, તેનો બનાવનાર નીચે
મેંદી કરનાર છે. રોકડી કિંમત અગર વેદ્યુએબલથી મોકલીયું. તા. ૪-૧૨-૮૬

સોની ગોરધન વશરામ.

મુ. સમેગા, ખાંડવે થકને,

પ્રાં. કાઠીયાવાડ.

નવી જનતાની કુદ્દીઓ

નાચે લખેલી રૂપાની કુદ્દીઓ બનાવવામાં આવી છે. તે કુદ્દીઓની નાચે ડાંડવા રાખેલા છે. મારે નાચેલી ઓળખાઈ ગયા છે. આવી ઉપયોગી થશે અને જડતા પછી ઘણું જ સહેલું છે. કારણ જરા જરા ડાંડવા રાખેલા છે તે નાચેની જણાયેલાં જડવાના કામમાં આવે છે. તેમાં થોડાક તો નાચે પ્રમાણે ઢોળીયા, ખરચીયા, ટોપી, કેમન્ટ બટવા, પાડીયા, બાંકડીઓ, છત્રીના હાથો, મોજડીઓ, ડગલાંઓ, ચંદરવા પેટીઓ, વીજળા, લાલના મોરડા, છત્તાની ઘણીકાંઓમાં જડવાને ઉપયોગી થશે ને એમ કહે. પાડી જડવાથી ચાલ્યા પછી ઘણી થશે. તેનો બોન થશે સસ્તો રાખીએ, તેમ બતાવી પણ આંદોની છે. તે નાચેને ચીરના ને રોકા કિંમતે રૂ. ૧) એક રૂપિયાની (૫૦) અંકે પચાસ લેખે મળશે. વૈદ્યુતિક તરીકે મંગાવનારે ખુશીથી મંગાવવી.

સોનાની કુદ્દીઓ

તેથીજ સોનાની ૬૬ ની રકમના પાસાની બનાવી છે. તેને બાવળન ઉપર રાખ્યા છે એટલે રૂ. ૧) બારની કુદ્દીઓની કીમત રૂપિયા ૨૫ રાખેલા છે. પણ પાસાનો ભાવ રૂ. ૧) બારનો (૨૨) રૂપિયા બાંટવામાં હો અગર તેથી ઓછા હશે ત્યાંસુધી મોક્ષલામાં આવશે. પ્રજોણ એક આન બાર મંગાવનારને રૂ. ૧૦૦ પડશે.

જુદાન રૂપાનો બનાવવામાં આવ્યા છે. તેના ઉપર ચૂંબીતી બાત-પાડી છે અને તેના ઉપર (૭) અંકે સાંખ પ્રકારનું સોનું ત્રણ તેના એક એક કુદ્દી જડી છે, તેની પીગત-એક મોરબંધી બોંછ પનરવહી, ત્રીજી ચંદરવહી, ચોથી તેરવમી, પાંચમી બારવહી, છઠ્ઠી અગીયાર વહી, સાતમી દસ વહી; એમ સાતે જુદાનમાં એક એક કુદ્દી જડી છે, તેથી ચાલ્યાપણ બહુ સારી થાય છે. ને વળી આ જુદાન પિં નારને કેવા કેવા સોનાનો કેવા કેવા રંગ ને કેવું કેવું તેજ થાય છે તેની વચાને ઉપયોગી થશે, તેથી કમીને સોનું પારખવા બાળકની સારી જાત નિશા છે, તેનો વાકિબદાર આ જુદાન પેરનાર થશે. તે જુદાન આંત્રીનાં આને બાળનમાં રૂપિયા ૫૦ બાર છે, તે સોનું તથા રૂ. ૨૫ તથા મહેનત સહી કીમત રૂ. ૫) અંકે પાંચ રાખીએ. ઉપર લખેલ જુદાન નંગ ૭ સાતની કીમત રૂ. ૫) છે. એ જુદાન ચાર રકમનાં એટલે નંગ (૨૮) મંગાવનાં રૂપાન પર અમારો ઉપર છે. તા. ૨૮-૧૨-૮૧. સોની ગોરધન વશગમ.

મુ. સમગ્રમાં, બાંટવે ૬૬ ને,
પ્રો. શાંકીયાપાડ.

ગુજરાત શાળા પત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
FEBRUARY 1887.

પુસ્તક રૂ. ૨૬.

ફેબ્રુઆરી. ૧૮૮૭.

અંક ૨. ગા.

મિત્રાણ પત્ર મિત્ર પત્ર, તમ તમ છે કામ:-
કે. મિત્ર મન. કોવની, ખરી ખેતી પરી હામ
અનુક્રમણિકા ૫૪

CONTENTS :

ઉમેશ લોકનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ. ૨૫
આપણા દેશની સ્ત્રીઓની પૂર્વવસ્થા ૩૦
પ્રભુપ્રાર્થના..... ૩૬
શબ્દાર્થ શિદ્ધિ..... ૪૦
સરકારી જાહેર અખબાર..... ૪૩
નિયામોના મનોમપત્રક..... ૪૫

A Short History of the English
People..... 25
State of Hindu Women in
Ancient Times..... 30
Prayer to God..... 36
Gujarati Synonyms..... 40
Departmental Notices..... 43
Prizes distributed in Schools..... 45

(ફેબ્રુઆરી માસના ફેબ્રુઆરી).

અમદાવાદમાં

મામાની હાથેલીમધ્યે પુનામટ્ટેડ પ્રિન્ટિંગ અને જનરલ એજન્સી કંપની
"પ્રિન્ટિંગ"ના પેસમાં રજાઓડલાલ મેઘારામ છાપી પ્રગટ કર્યું.

મુદ્રણ (૩૨) વરસનો અગાઉથીજ, { ટપાલ ખર્ચ
(૩૦) અને છટકે એક અંકના { માફ.

ડિરેક્ટર આવ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન સાહેવ આ

સારુ મંજુર કરેલો.

માસ્તર આદરણીયો

દસ્કત શિક્ષક.

(છ ભાગમાં)

એટલે

(આજમુખી કદીપણ નહિ થયેલી અને નહિ

ચોળનામાં બંધાર પાડેલી

ગૂંજરાતી તથા બાળબોધ અક્ષર મુદ્રા

કોપીબુક.

જેમાં કોપર પત્રપરથી મોટા કદના મુજાક્ષરોથી

માત્ર બુદ્ધ બુદ્ધ કદના મુદ્રે ગૂંજરાતી તથા બાળબોધ

અને વાંચોની મુદ્રેલી કાવુનથી ગોઠવણ કરી છે,

નં. ૧ ગૂંજરાતી (મોટા કદના) મુજાક્ષર તથા આ

નં. ૨ બાળબોધ (મોટા કદના) મુજાક્ષર તથા આ

નં. ૩ ગૂ. તથા બા. (મધ્યમ કદના) ટુંકા ગુપ્તો.

નં. ૪ ગૂ. તથા બા. (મધ્યમ કદના) જોડાક્ષરી થયે

નં. ૫ ગૂ. તથા બા. (મધ્યમ તથા નાના કદના) વા

નં. ૬ ગૂ. તથા બા. (નાના કદના) વાંચો.

એ કોપીબુકોની સરસાઈ માત્ર એતે

સદ્ગૃહસ્થો તદ્વથો સરટીફિકેટ મળેલા

નાં નામ વાંચવાથીજ ખાત્રી

તેમાંથી થોડાં નીચે પ્રમાણે:

હાલના કેળવણી ખાતાના ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ

શ્રી. બી. કર્કેલામ એસ્કવાયર. એ. ઇ. મ. વિ.

ઈ. ભાવલ, એસ્કવાયર. એ. ઇ. ઉ. વિ.

રા. બા. ગોપાળજી સુરભાઈ. દયાઈ. આ. એ. ઈ. કાઠીયાવાડ,
રા. સા. હરગોવિંદદાસ દારકાંદાસ. ડી. વ. ઈ. વડોદરા સંસ્થાન,

હાલના કેળવણી ખાતાના ડેપુટી. ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબો.

રા. સા. કમનલાલ હરિલાલ પંડ્યા. બી. એ. ડે. એ. ઈ. મુંબાઈ.

રા. સા. એસ. એસ. નાડકરની. ડે. એ. ઈ. મરાઠી. સ્કૂલ મુંબાઈ.

રા. સા. મોહનલાલ રણછોડદાસ. ડે. એ. ઈ. સુરત.

રા. સા. ગણપતરામ ગૌરીચંદ્ર શાસ્ત્રી. ડે. એ. ઈ. બરુચ.

,, ,, મોતીરામ રાજરામ ડે. એ. ઈ. અમદાવાદ.

,, ,, માધવલાલ હરિલાલ ડે. એ. ઈ. પંચમહાત્મ અને રેવાકાંડા.

રા. સા. કમલજી ગોવિંદલાલ ડે. એ. ઈ. આલાવાડ પ્રાંત. } કાઠીયાવાડ,

,, ,, હરિવલ્લભ મૂળજી. ડે. એ. ઈ. હાલાર પ્રાંત. }
,, ,, ગણપતરામ અનુપરામ. ડે. એ. ઈ. સોરઠ પ્રાંત. }

અગાઉના કેળવણી ખાતાના ડે. એ. ઈન્સ્પેક્ટર સાહેબો.

રા. સા. મનમુખલાલ મુગટલાલ. બી. એ. એલ. એલ. બી. સોલી-
ર, હાઇકોર્ટ મુંબાઈ.

રા. સા. ગોકળદાસ કદાનદાસ પારેખ. બી. એ. એલ. એલ. બી.
ન. હાઇકોર્ટ મુંબાઈ.

રા. સા. મણિલાલ નમુનાઈ. બી. એ. સંસ્કૃત પ્રોફેસર બાવનગર
જિલ્લા કોલેજ.

બા. સા. જહાંગીરજી હોરમજી. માજી. ડે. એ. ઈ. મુંબાઈ.

દેશની કેળવણીમાં જાણીતા આગેવાન ગૃહસ્થો.

રા. સા. ઝવેરીલાલ ઉમીયાચંદ્ર યાસ્તિક.

ઓનરેબલ. કાશીનાથ ત્રીવેક તેલંગ એમ. એ. એલ. એલ. બી.

આઈ. ઈ. બારિસ્ટર મુંબાઈ.

રા. બા. ચંદ્ર પાંડુરંગ પંડિત. એમ. એ. ઝોરીએટલ. ટ્રાન્સેક્ટર.

રા. રા. નગીનદાસ તુળશીદાસ. મારફતીયા. બી. એ. એલ. એલ.

મુંબાઈની યુનાવરસીટીના ગૃન્જાતી પરિષદ પકીલ હાઈ-
મુંબાઈ.

રા. બા. ભોખાનાથ સારાખા અમદાવાદ.

રા. બા. જગજીવનદાસ જગમદાસ માજી ડીપુટી કલેક્ટર તથા
વિરેટ અને હાલ સુરત નર્સિંગે હોપાલીટીના પ્રેસીડેન્ટ.

રા. સા. રણુહોડભાઈ ઉદયરામ. મુંબાઈ,
કવિશ્વર નર્મદાચંકર લાલચંકર.

દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ અમદાવાદ.

ખા. સા. કેખચર એદલજી ગોદી. ખી. એ. મુરત.

ગૂદી ગૂદી ગણીતી રૂઢીના ધણીઓ તથા હેડમાસ્તરો.

રા. રા. વામનરાવ આગાજી મોદક ખી. એ. પ્રિન્સિપાલ. જે

રૂઠન હાઈસ્કૂલ મુંબાઈ.

ખા. સા. જમસેદજી અરસેશ્વર દલાલ એમ. એ. એમ. એલ
પ્રિન્સિપાલ ગૂ. કોલેજ, અમદાવાદ.

ખા. સા. એદલજી દોરાજી તલાટી. ખી. એ. વાઘરા, પ્રિન્સિ
એલિસ્ટ્રેટ હાઈસ્કૂલ મુંબાઈ.

ખા. સા. ડોસોભાઈ નસરવાનજી વાડીયા. એમ. એ. પ્રિન્સિપાલ
જ. ઇ. પા. બે. સ્કૂલ યુનિયન મુંબાઈ.

ખા. સા. ફરુજજી મંચેરજી હવુર એમ. એ. ગણિતના પ્રે
સામળદાસ કોલેજ ભાવનગર.

ખા. સા. માણેકજી બેજનજી કોપર હેડમાસ્તર ફોર્ટ હાઈસ્કૂલના

ખા. સા. ફેરમજી જહાંગીરજી હેડમાસ્તર પ્રોપ્રાયટર મો. સ્કૂલ, મું

ખા. સા. ફરામજી જમનજી માસ્તર ખી. એ. હેડમાસ્તર બો
હસ્કૂલ મુંબાઈ.

ખા. સા. બરજોરજી ખરસેદજી ગંભણા. પ્રોપ્રાયટર એંદ
હાઈસ્કૂલ, મુંબાઈ.

ખા. સા. નસરવાનજી ખરસેદજી નાનજી.

ખા. સા. માણેકજી, બેહરામજી મોસ્તર ફોર્ટ ખાંચ સ્કૂલ, મું

રા. સા. ગંગીલાલ ગોહનલાલ ટ્રવેરી હેડમાસ્તર એલો ગર્ની
સ્કૂલ, ભાવનગર.

મ. નવરામ લક્ષ્મિરામ પ્રિન્સિપાલ કાઠીયાવાડ ટ્રેનિંગકોલેજ.

મ. દલપતરામ પ્રાણજીવન અખબર. માજી એન્ડ્રુ કેચન.

પ્રાંત ક્રમ.

જાહેરના મતો.

મુંબાઈ મહાનગર.

મુંબાઈ સમાચાર, મુંબાઈ. ઈ. મન રાપર.

અખબારે સોદાગર સુદામ ત્રિ. ઉ. વિ.

ગુજરાતશાલ્કપત્ર.

પુસ્તાક ૨૬ મું. દ્વિપ્રચારી.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૨ જો.

દ્વિયેજ લોકનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

પ્રકરણ ૨૯ મું.

જ્યોત્ષી ૧ લો. ઈ. સ. ૧૭૧૪ થી ૧૭૨૭ સુધી.

જ્યારેને જપાએ ખખર મોકલી બાલાઓ હતો, પણ તેણે આવતાં દોઢેક મહિનો બાગ્યો. તોપણ એને ગાદીએ બેસતાં કોઈથી કાંઈ વિપ્ર થઈ શક્યું નહિ, કારણ કે પ્રજાનો મોટો ભાગ રાજ્યવિપ્લવની મોડવણનેજ આજ્ઞાતારો હતો, આ વેળા એ પાકી આવેડ વધનો હતો—એને ૫૪ વર્ષ થયાં હતાં, અને એના જે કુંવર હતો તેનાજ ઉંમર ૩૦ વર્ષની હતી તથા તેને પાણસાત વર્ષનો પુત્ર હતો, આ જોઈ બધાની ખાતરી થઈ કે આ વેળો, કાંઈ નાણુક થાય એવો નથી; અને તેથી જના મનમાં આગળ કોણ આવશે એવા અંદેશાંધો રાજ્યભંડિત ડગડગતી હશે તેની પણ દટીભૂત થઈ.

જ્યારે પાકું સમજતો હતો કે આ જામને ગાદી મળીએ તે બહીમત નુંજ પરિણામ છે, તેથી એણે તમામ કારભારીઓ એ પક્ષનાજ રાખ્યા, તેમણે વૃત્ત વેલા દારી ખટપટીઆઓને પકડવા માંડ્યા. આઈસક્રૂડ પકડાયો તેને કિલામાં મોકલાવી દીધો, બાલિંગ્વોર્થે અને આર્મીડ તો નાશીને જમના કુંવર પાસે ઘરોપમાં જઈ રહ્યા, એ ત્રણેને યુનેહગાર ડેરવી તેના ભગીરો જામ કરવાનો પાર્લામેંટે હુકમ કર્યો.

બાલિંગબ્રોક નાઠો તે સમજીનેજ નાઠો હતો. એણે જાણના કુંવરને કહ્યું કે હાલ તમારું ઇંગ્લાંડમાં કાંઈ ચાલે એમ નથી, પણ તેણે એની સલાહ ન માનતાં પોતાની તફ્ફી બંડ ઉઠાવવા કેટલાક અવિચારી ઇંગ્રેજોને પરવાનગી આપી.

જાકોવાઈટ વંડ એક ઇંગ્લાંડના ઉત્તર ભાગમાં, અને બીજું સ્કોટ્લાંડમાં ઉડ્યું. ઇંગ્લાંડના બંડખોરો તો થોડુંક આગળ વધ્યા એટલામાંજ તેમને સાથીઓ ન મળવાથી બિનસરતે શરૂ થવાની જરૂર પડી. સ્કોટ્લાંડવાળાના છેકળ એવા હાલ થવા નહિ, તોપણ જાણના પુત્ર આવી પહેચિ તે પહેલાં એક બારે હાર આપી. એ આવેથી ઉલટું તે લશ્કર એના નિરુત્સાહી સ્વભાવથી વધારે નાહિત થઈ ગયું, અને તેમને જોડી એ પાછો ફાંસમાં બાગી ગયો. (ઈ. સ. ૧૭૧૫)

અવે સમ પાર્લીમેન્ટમાં વિરુદ્ધ મતના સભાસદો આવે તો સાફ નહિ એમ જાણી, તે ત્રણ વર્ષ મળવી જોઈએ એવા જ કાયદો હતો તે કાઢી નાખી સાત વર્ષનો કાયદો. (ઈ. સ. ૧૭૧૬) પ્રજાને તે પસંદ પડ્યો અને હજી પણ તેજ ચાલુ છે.

ફ્રાન્સ આ જૂઠા દાવાદારને મદદ ન કરે એ હેતુથી તેના સાથે સંધિ કરવામાં આવી. એને ત્રિરાજ્ય સંધિ કહે છે, કેમકે તેમાં ઇંગ્લાંડ, ફ્રાન્સ, અને હોલાંડ એ ત્રણે રાજ્યો સામેલ હતાં. (ઈ. સ. ૧૭૧૭) બીજાન વર્ષ એમાં આસ્ટ્રિયાનો પાદશાહ પણ જાણ્યો અને ત્યારે તે ચતુર રાજ્ય સંધિ એ નામથી ઓળખાઈ.

આ જાકોબાઈટ બંડનું ચોથું અને સૌથી અગમનું પરિણામતો એ થયું કે જામ રાજાને તેમજ આખી ઇંગ્રેજ પ્રજાને પણ ટોરીપક્ષ અજાણામણો થઈ પડ્યો, કેમકે તેના અગ્રણીઓ બધાજ આ સમે જાકોબાઈટ હતા. આમ થવાથી વહીવટનો કારભાર નિબંટકપણે ધમધોકાર ચાલ્યો.

વહીવટકારમાર આ વખતથી શરૂ થયો તે માણું કરીને એક અડધી સદી સુધીજ અખંડ ચાલુ રહ્યો. એ આસામાં મંત્રીમંડળો કેટલીક વાર બદલાયાં, પણ જે યાં તે વહીવટના વહીવટ—ટોરીનો તો જાણે રાજ્ય-કારભારમાંથી કાંકરોજ નીકળી ગયો.

ઠીગપક્ષ જાતે પણ ખરેખરો આ સમે રાજ્યસત્તા ભાગવવા ભેગજ હતો. તેઓ બધા સાર્વજનિક યુદ્ધિના, શાણા, અને સુસંધી હતા. ઠીગમતના તમામ ગૃહસ્થોએ પોતપોતાના ઠેકાણે ઠેકાણે, મંડળો બાંધી દીધાં હતાં, અને ત્યાં સાર્વજનિક કામ પોતાના અગ્રણીઓ તરફથી જેમ સૂચના મળે તેમજ, એક સંપત્તી કરતા હતા. ખરે, આ સમે આખા ઠીગપક્ષની દોરી આઠ દશ અગ્રણી કુળોનાજ હાથમાં હતી. પણ એ આઠ દશ અગ્રણી કુળો તે જેવાં ભેદોએ તેવાંજ હતાં. તેઓ ખરેખરાં સાર્વજનિક યુદ્ધિનાં અને તદ્દયે તન મન ને ધન અર્પણ કરતાં જરાપણુ દિલ પાછું હઠાવે એવાં નહતાં. એજ કુળો મૂળે રૂઢાઈ વંચના જીવનની સામે ચંપાં હતાં, એજ કુળોના સાહસિક પરિશ્રમથી રાજ્યનિષ્ઠા થયો હતો, અને એજ કુળો દાનોવર વંચને પણ ગારીપર આણનારાં હતાં. પ્રજાસ્વાતંત્ર્યનો ઉત્સાહ હજી પણ તેમનો એવાને એવાજ અખંડિત હતો. સાર્વજનિક કામમાં તેઓ પોતાની પદરના લાંબો રૂપિયા ખરચતા. આમની સભામાં પોતાનો પક્ષ વધારવા તેમણે કેટલાંક ગામનાં ગામને લાંચ આપી ઠીગમતનાજ પ્રતિનિધિ મોકલનારાં કરી રાખ્યાં હતાં. પાર્લામેન્ટના ગ્રામવાસી સભાસદોનો વર્ગ આ સમે તેમના સર્ગાં સંબંધી કે આશ્રિતોનોજ થતો. નગરવાસી બાપારી વર્ગનો તેમના ઉપર રાજજ હતો; કેમકે તેઓને ધારતી હતી કે જે જેમ્સ કુળ પાછું આવે, તો વિલિયમને આજના વખતમાં જે સરકારને બારે દેવું, યજ્ઞ ગયું છે તે બધાનો તે ધનકાર કર્યા વિના રહે નહિ. એથી ઉલટું ઠીગપક્ષવાળા સરકારની આંદ્ર જાળવવાને બહુ ખંતી હતા એટલુંજ નહિ, પણ તેમણે હવેથી સઘળી રાજનીતિજ બાપારવર્ધક પકડી હતી.

તેમજ, જે એ દુરાગ્રહથી ઠીગપક્ષનું આજપર્યંત પાછું પડ્યું થતું હતું, તે તેમણે આ સમે જોડી દીધા. ધર્મસમાજને છેડવાજ નહિ એવા તેમણે હવેથી નિશ્ચય કર્યો. તે રાજ્યધર્મ યજ્ઞ રહ્યો છે, તો બધા તેમાં રહે તો. તેની સત્તા રાજ્યમાં ધણી છે, તો તે તોડવાનો પ્રયત્ન કરવા એ સામે પવને પોતાનું હોડકું હંકારવા જેવું છે. એથી બહેતર તો એજ છે કે એ ધર્મસમાજને પ્રસન્ન કંતડગત કાંઈપણ ન કરતાં તેમાં ધર્મીધિકારીઓ ધીમે

ધાર્મ એવા વિસાડી દેવા કે જે રાજ્ય પ્રકરણી બાબતમાં બહીમ મતના હોય, માત્ર હવે અન્ય મોઝો ઉપર કાપવાની તર્કનો જે જુલમ છે તે કળે કળે દૂર કરવાની રાજનીતિ રાખવી. આ વિચારથી પાછળ રાજ્યમાં ધર્મ બનાવવાના જે એક જ આક્રમક યથા હતા તે આ સમય તરફ દૂર કર્યો અને કસોટીનો કાપરો પણ કાઢી નાંખવાની મર્જ હતી, પરંતુ એવો જોરો ફરફાર ધર્મસમાજ હતો સોંપી શક્ય નહિ એમ રામજીવાથી તે વાત હાપણથી મુક્તવી રાખી.

વિરથવિગ્રહ એ અત્યારમુધો બહીમ પક્ષને લોકમાં અત્રિપ કરી નાંખનારૂં બીજું કારણ હતું. આપણે પાછળ જોઈ ગયા છીએ કે અત્યારમુધો રજાવરો સાથે જંગ ઉઠાવનારા બહીમ પ્રધાનો અને તે સામે મોકાર ઉઠાવી તેને બંધ પાડનાર ટૂંકી પક્ષના હતા. પરંતુ આ સમય બહીમ પક્ષની રાજનીતિ એ બાબત એટલી બધી બદલાઈ ગઈ કે તેઓ તો હવેથી અવિગ્રહ નીતિના અનુસારક ગણાવા લાગ્યા. આ વિષય એવા અગત્યનો છે કે તેનું કોઈક વિવેચન પ્રયત્ન અંડમાં જ કરીશું.

ઉપત્તી સમજી હકીકત ઉપરથી તમને માલમ પડશે કે બહીમ અગ્રણીઓ આ સમયે જે અપૂર્વ રાજા ભાગવી ગયા તે તેમના મુશુલેનિ બીધિજ. મુશુલો હમયાંજ સિદ્ધિદાયક છે, અને તેની સાથે પચાસ પચાસ વર્ષમુધો જે તેમનો અધિકાર અખંડિત રહ્યો તેનું વિશેષ કારણ તો એજ કે પોતાના સ્વાતંત્ર્યમતને તેઓ છેવટ મુધો સાચા ને સાચાજ રહ્યા. રાજ્યને ધર્મ સંબંધી પ્રજાને સ્વાતંત્ર્ય ભાગવતી કરવી એ તરફજ તેઓ નિરંતર લક્ષ રાખતા. આવી જાંચ શ્રદ્ધિના જાંચ પુર્યોના લાંબા કારબારનું મોટું શુભ ફળ એ થયું કે તેઓ કામથી દૂર થયા, તોપણ લોકને સ્વતંત્રતાનો એવા અભ્યાર પડી ગયો કે પાર્લામેંટ વિના રાજ્ય કરવું, ધનસાફના કામમાં હાથ ધાવવો, છાપખાનાં એને બંધનમાં રાખવાં, કે ધર્મમંદિર માટે કોઇને પણ સતાવવો, એ વાત તો ઇંગ્લાંડમાં બની શકેજ નહિ એમ સર્વેને સમાન રીતેજ પ્રતીત થઈ રહ્યું.

અવિગ્રહ નીતિનો સિદ્ધાંત એ છે કે કોઈપણ રથને બીજા સાથે લડાઈ ઉઠાવવામાં કાપરો નથી—છેવટે કદાપિ પોતે જીતે, તોપણ નુકસાનનો

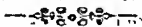
સર્વોચ્ચો વધારે થાય, લંડાઈનો ખર્ચ પૂરો કરતાં લોકો ઉપર કરનો બારે બાજો પડે છે એવો ઉધારું છે, અને એ વિચારથી ટૂંકી પક્ષવાળા અસરો સુધી વિદ્યવિગ્રહના સામાયતા હતા. પણ આતો એનો નાનામાં નાનો ગેરફાયદો છે. એવા વિશેષ કર આપવાથી લોકની સમસ્ત આર્થિક સ્થિતિ કાંઈ બહુ બગડતી નથી, પણ પહેલાં ખરો અંભાળ તો એ છે કે જ્યારે હમરો માંછુસ પોતાનો માંછુ કામધંધો જોડી સિંપાહીગીરીમાં પડે છે, ત્યારે તેણું દેશમાં નવું દ્રવ્ય ઉત્પન્ન થતું બંધ પડે છે. એથી પણ દ્રવ્યના વિશેષ દાનિ તો દેશપર સાયનો આપાર પડીલાં ગવાથી થાય છે, કેમકે એ દેશો વચ્ચે લગાઈ ચાલે છે ત્યારે તેઓ વેપારને બદલ એક બીજાનાં વાહાણ કે વણઝારો લૂટી લેવાનો ઉદ્યોગ આદરે છે. આવા જિજ્ઞાસુ સમ વેપારી પરદેશમાં મોકલ નહિ, અને એમ થવાથી તે લગતા લાખો માંછુસ રી. જીવિનાંના થઈ જાય. મતલબ કે મજુરો ભૂખેજ મરે, શાંદુકારો ટૂટી જાય, અને કરોડો રૂપિયાનું નુકસાન દેશને થાય. આમ થવા પછી છેવટે કરાપિ લંડાઈમાં જીતી એકોદો મુલક હાથમાં આવ્યો, તોપણ આ બધા નુકસાનોના મુકાબલામાં તે ફાયદો કાંઈજ નથી. આ વાત હાલ યુરોપના રાજ્ય-વેત્તાઓ ખરાબર સમજે છે, અને સોવાર વિચાર કર્યા કેડે નાચારીએજ એ વારે વિદ્યવિગ્રહ માંચે વોહારી લે છે.

પણ આ પ્રમાણે રાજ્યકર્તાઓના વૃત્તિ યત્રી એ દેશના આપારબળ ઉપર બહુ આધાર રાખે છે. જ્યાં સુધી દેશમાં વેપારધંધો બહુ વધ્યો નથી, ત્યાં સુધી તો લગાઈથી આ જાતનું નુકસાન થોડુંજ હોય છે, અને વખતે તો પરદેશને લૂટી લાવવામાં જ લાભ રહેલો હોય. આવા જંગલી કાળમાં તો રાજા ને પ્રજા બંનેને જ વિદ્યવિગ્રહ બહુ વાલો લાગે છે, અને જો પાકે-શનો દેશ કાંઈ સુધરી શીખાન થયો હોય છે તો તો તેના પૂરો ભાગજ આવી મળે છે. પણ જેમ જેમ દેશમાં વેપારધંધો વધતો જાય છે, તેમ તેમ લગાઈ પરંધી રૂચિ ઓછી થતી જાય છે, અને છેવટે વેપારી વર્ગ તો લગાઈને ધિક્કારનારો થઈ પડે છે. જ્યારે એથી પણ વેપાર બહુ વધે છે, ત્યારે વિદ્યવિગ્રહના ગેરફાયદો બીજાને પણ કંઈ કાંઈ પ્રસંદ થવા લાગે છે, અને તેના લાભલાભ ઉપર વિચારણું રાજ્યકર્તા કાંઈ ધ્યાન આપવા માંડે છે.

પણ પૂરેપૂરું ધ્યાન તો આરે આપાય છે, કે અથવા, આપારીવર્ગે અગમ્ય દ્વિધી એકદેથી હીંગતોળુજ ન રહેતાં પોતાના દેશના રાજકાજમાં ખાલવાનો દેક સંપાદન કરેલો હોય છે. ત્યારે તો આપારીવૃદ્ધિનો વિચાર કરવો એ દેશની રાજનીતિનું એક અવશ્યનું અંગ સર્જ પડે છે.

ઇંગ્લાંડ હાલ આ સ્થિતિએ. આવી પહોંચ્યું હતું. છેલ્લાં સો વર્ષમાં ઇંગ્લાંડનો આપાર અત્યંતજ વધ્યો હતો; અને રાજકાજમાં આપારીવર્ગનો મત જમીનદારોના કરતાં પણ વધારે સત્તાવાન થવાના તૈયારીમાં હતો. ળીગ પક્ષને મોટો આશય આપારીવર્ગનો હોવાથી એ પક્ષ પ્રથમ એટી પહેલાં જે તેમને વિદેશવિગ્રહનો આગ્રહ હતો તે તમામ છોડી દીધો, અને આપારવૃદ્ધિ એ પોતાની રાજનીતિનું સુખ્યકેન્દ્ર કર્યું. હવેથી તમે જોશો કે અવિગ્રહ મતને થોડો ધણો પણ અનુસરીજ ળીગપક્ષ હમેશાં વર્તે છે, અને વખતે વિદેશવિગ્રહ ઉઠાવે છે તેપણ આપારવૃદ્ધિનીજ લક્ષતાથી રાજ્યલોભની ખાતરજ વિગ્રહ ઉઠાવેલા એ વાત હવેથી ટારીપક્ષનું લક્ષણ થઈ પડ્યું, અને હવે ટારીપક્ષને પણ કેટલેક અંશે તો આપારી વર્ગના વિચારને માન આપવું પડે છે.

આ અવિગ્રહ નીતિનો મૂળ પ્રવર્તક રાખર્ટ વાલપોલ નામનો આ સમયે જ પ્રધાન થયો તે હતો. પણ એના કારખારનું વર્ણન કરવા પહેલાં દક્ષિણ મહાસાગરનો “પરપોટો” એ નામની જે ઇંગ્લાંડમાં આ સમયે શરૂ સદાની પેલાઈ આંત્રી તેની કાંઈક હકીકત જણાવી જોઈએ.

આપણા દેશની સ્થિતિની પૂર્વાવસ્થા.

લખનાર—નારાયણ હેમચંદ્ર.

આર્યો ઉપર પશ્ચિમથી પંજાબમાં આવીને વસ્યા. વિદ્યામયજ અને હિમાલય પર્વતની મધ્યેનો દેશ આર્યવર્ષથી વિખ્યાત થયો. ધારે ધારે દેશ, ગામ અને નગરમાં વિભક્ત થવાથી રાજ્યરક્ષાને માટે ગામ તથા દેશ અધિકાર કરવામાં નિયુક્ત થયા. રાજ કેટલાક મંત્રી લખને પ્રત્યેક ગામના તથા રાજ્યના ઉપર નગર રાખીને કાર્ય કરવા લાગ્યા. જેમ રાજ્યનો વિસ્તાર

થવા સાંખ્યો, તેમ જોતોવાડો અને વૈષ્ણવ સેવક જંગ્યાપર પ્રકાશિત થયા. રં
સ્તા વાટ બધાં અને ગાડી, હાડી તથા બહાણો એક જંગ્યાપરની વેચુ
બીજી જંગ્યાપર વેચવા માકેલવા સાંખ્યો, અધિકાર્ય મનુષ્ય પ્રાથિવ કામમાં
જીવન ગાળતો હતા. જે આર્યા સંસ્કૃતીને કિનારે રહેતા હતા તેઓ સાન
પ્રકારક થયા, તેઓ કેવળ ધન્ય અને આત્માનો વિચાર કરતા હતા. સંધ-
જાનાં ધરમાં અગ્નિ પ્રજ્વલિત રહેતો હતો. તેઓ પરિવાર લઈને દરરોજ
તથાવા શ્રેષ્ઠ ભાષામાં ઉપાસના કરતા હતા, આ સર્વ ઉપાસના અકલિત
થઈને યજુર્વેદ નામથી વિખ્યાત થઈ. મારપણી યજુર, સામ અને અથર્વ
વેદ રચવામાં આવ્યા. વેદ હંદસ મંત્ર અથવા સંહિતા બ્રાહ્મણની અને
સૂત્રની વેદાંગમાં વિભક્તિ છે. બ્રાહ્મણના છેલા ભાગને આરણ્યક કહે છે,
કારણ કે તે અરણ્યમાં વેચાતો હતો. વેદના છેલા ભાગને ઉપનિષદ કહે
છે, કારણ તે આચાર્યની પાસે બેસીને વાંચવામાં આવતો હતો, યદ્યપિ
વેદમાં એક અદ્વિતીય ધર્મનો સ્થાપના છે, પરંતુ ઉપનિષદમાં ધર્મ અને
આત્માનો ઉત્તમરૂપે વિચાર નિદિધાસિત થયો હતો તે સારી પેઠે જણાવ
છે. વરુણ અને યજુર્વેદનો ઉપદેશ આપ્યો છે—એક જ ધર્મ છે, તેને
જાણી, તેની ઉપાસના કરો. આત્માના અમરત્વનાં લક્ષણ સંસ્થાપિત છે;
પરંતુ જીવનો પુનર્જન્મ, જન્મોન્નરેનું કુંઠ જણાવે નથી, જેલાં જાતિ ન-
હોતી, પુરોહિત નહોતા, પ્રકાશ ઉપાસનાની જગ્યા નહોતી, મંદિર ન-
હોતાં, પ્રતિમા (મૂર્તિપૂજા) નહોતી, ગૃહસ્થ પોતાનો પરિવારને લઈને ઉ-
પાસના કરતો હતો. જે સર્વ સ્તોત્ર ઉપાસનાના પેજાએ વેચાતા હતા તે કોઈ
કોઈ આગળના મનુષ્યના રચેલા બોલતા અથવા તે પેજાએ જ સંમીતમાં
રચતા. જે કોઈ બંધનમાં સ્ત્રી પુરુષની અને પરિવારમાં શુદ્ધ પ્રેમની વૃદ્ધિ
થાય, તે બંધનથી એક જ ધર્મ ઉપાસના કરવી. તેથી સર્વના આત્મા આ-
ધ્યાત્મિક શુદ્ધિમાં બંધાય છે. જંગલી દેશમાં પુરુષ સ્ત્રીને સરખા સમ-
જતા નથી. તેને રાસી જાણીને અથવા ધરની એક વસ્તુની પેઠે જાણે છે
અને તેને પોતાનો હુકમ પાળવાની બાબતેરી કરે છે તે જો તેનો હુકમ નહિ
માને તો તેને મારે છે અથવા ધરથી હાંકી મૂકે છે. પ્રાચીનકાળમાં આવી
જાતિ સમગ્ર અડધું ધરીર તથા અડધું જીવન સમજતા હતા, સ્ત્રી સિવાય

ધર્મર ઉપાસના, ધર્મ કાર્ય અને પારિલોકિક ધનસંચય ઉત્તમ રીતે થતું નહોતું. તત્કાલેના એક મંત્રમાં લખે છે, “સ્ત્રીજ પુરુષનું ગૃહ છે, સ્ત્રીજ પુરુષનું મકાન છે” મનુ પણ કહે છે, “સ્ત્રી ગૃહેને ઉત્તમ કરે છે.”

પૂર્વે સ્ત્રીઓ જે સ્ત્રીમાં વિભક્ત હતીઃ—બ્રહ્મવાદિની અને સદ્ગોવધૂ. એઓના જનોઈ થતી હતી. બ્રહ્મવાદિનીઓ પતિગ્રહણ કરતી નહોતી. ગરૂડ પુરાણમાં લખ્યું છે કે મિના અને વૈતરણી નામની જે બ્રહ્મવાદિની નારી હતી. હરિવંશમાં લખ્યું છે કે વરૂણની એક તપઃશાળિની કન્યા હતી. મહા ભારતમાં જોવામાં આવે છે કે મહાત્મા આશુરિ આત્મસાન મેળવવાને માટે કપિલની શિષ્ય થવાથી શાવરીના વિષવનું ઘણું સાંરું સાન મેળવ્યું હતું. કપિલા નામની એક બ્રહ્મણી તેની સહ-ધર્મિણી હતી. પ્રિય શિષ્ય પ્રેમ-શિષ્યે ઉપલી કપિલાની પાસેથી બ્રહ્મનિષ્ઠ શ્રુદ્ધિ મેળવી હતી.

મિથિલાધિપતિ જનક બ્રહ્મસાનાનુશીલનને માટે પુરુષ તત્વસ મનુષ્યોને બોલાવ્યા હતા. ત્યાં ગાંડી નામની એક તત્વસ આવીને યાત્રાપદકની સાથે ઘણા તક્રુ વિતક્રુ કર્યા હતાં. મહાભારતમાં લખ્યું છે કે સલબા નામની એક સ્ત્રી દર્શનશાસ્ત્ર ઉત્તમ રીતે જાણતી હતી. તેણે પુરુષ દય બ્રમણ કર્યા હતા અને આધ્યાત્મિક સાનના વિષયમાં પોતાના અભિપ્રાય જણાવ્યા છે. બ્રહ્મવાદિનીઓ સાનાનુશીલનને ત્યાગ કરીને ધ્યાનમાં લાગતી હતી. ધ્યાનકાંડ સાનકાંડની અંતની અવસ્થા છે. રઘુવંશમાં એક બ્રહ્મવાદિનું વર્ણન છે, “આ સુતીકણ નામની શાંત ચરિત્રવાળી સ્ત્રી એક તપસ્વિની ઇંધન પ્રજ્વલિત હુતાશનની વચ્ચમાં અને સૂર્ય તરફ મોઢા રાખીને તપો-નુદાન કરે છે.” આરણ્યકાંડમાં લખ્યું “ચારધારિણી જટિલા તાપસી ચમરી” રામદર્શનને માટે અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીને પોતાનાં વિદ્યુતનાં જેના દેહની પ્રભાથી ચારે બાજુએ ઉજ્જ્વલ કરીને પોતાનાં તપઃપ્રભાવથી જોડવા પર તે સુકૃતાત્મા મુનિઓ રહેતાં હતાં, તે તે પુણ્યવર્ચાનમાં ગેંધ.”

અદ્યપિ બ્રહ્મવાદિનીઓ ધર્મર અને આત્મસાનાનુશીલનમાં મગ્ન રહેતી હતી, તથાપિ સદ્ગોવધૂઓ પતિગ્રહણ કર્યા છતાં પણ ઉપલા સાનની

*વિદ્યુતના પેઠે સૂક્ષ્મ શરીર જે ઉપનિષદ અને દર્શનશાસ્ત્રમાં વર્ણિત છે.

અંદર વિખ્યાત થઈ હતી. અત્રિવંશમાં બે સ્ત્રીઓએ 'ત્રવેદના' કેટલાક સ્તોત્ર રચ્યા છે. ઉત્તર રામચરિત્રમાં પણ લખવામાં આપ્યું છે કે અત્રિ-મુનિની સ્ત્રી આત્રેયી રસ્તામાંથી આવતી હતી, ત્યારે એક મુસાફરે પૂછ્યું કે આપ ક્યાં જાઓ છો? મુનિપત્નીએ ઉત્તર આપ્યો કે હું વાલ્મિકીની પાસે અધ્યયન કરીને અગસ્ત્યના આશ્રમમાં વેદનું અધ્યયન કરવા ગઈ હતી, ત્યાં પુષ્કળ તત્ત્વજ્ઞાની ત્રપિયો રહે છે. વાલ્મિકીની સ્ત્રી મેત્રેયીએ અતિ જાગૃતા મેળવી હતી. તેણે સ્વામીની પાસેથી તત્ત્વજ્ઞાનનો ઉપદેશ મેળવ્યો હતો. ઇશ્વર વિષયના જે સર્વ પ્રશ્ન સ્વામીને તેણે પૂછ્યા હતા તે ત્રવેદમાં પ્રકાશિત થયા છે.

સદોવધૂઓ ઉત્તમ પ્રકારે શીખેલી હતી, તેઓનું શિક્ષણ ઇશ્વર અને આત્મા સંબંધીનું હતું, અને તેઓનો પારલૌકિક ઉત્થતિના જીવનનો ઉદ્દેશ હતો એથી શીખેલી કેટલીક આધ્યાત્મિક સદોવધૂનું ટૂંકામાં વિવરણ આપવામાં આવે છે.

શ્રીમદ્ ભાગવતમાં કદંબ મુનિની સ્ત્રી દેવહૂતિએ સ્વામીની વનગમનની ખબર સાંભળીને બોલી "આપ પ્રવ્રજ્યને વાસ્તે જાઓ છો. હું કોની પાસેથી જ્ઞાન મેળવું? મારા જ્ઞાનોપદેશને માટે કોઈને રાખી જવાની આજ્ઞા કરો."

પછી દેવહૂતિને પેટે કપિલનો જન્મ થયો. કપિલે તપોબળથી "મનિ-રહંકારે અર્થાત્ દેહાદિમાં અહંશ્રદ્ધિશૂન્ય અને અવ્યભિચારિણી ભક્તિના દ્વારા" બ્રહ્મને મેળવ્યો હતો. દેવહૂતિ પુત્રની પાસે આવીને તત્ત્વજ્ઞાની વિષય પ્રાપ્ત કર્યા. કપિલે કહ્યું "મારા અભિપ્રાયથી આત્મનિઃ શ્રેય પુરૂષનાં નિઃશ્રેયસનું કારણ છે, કેમકે તેનાથીજ સુખ તથા દુઃખની ઉપરતિ થાય છે. ચિત્તજ જીવનનું બંધન અને મુક્તિનું કારણ છે, ચિત્ત વિષયમાં આસક્ત થવાથી જીવનું બંધન અને પરમેશ્વરમાં સંનિવૃત્ત થવાથી તેની મુક્તિ થાય છે." કપિલનો ઉપદેશ જ્ઞાનપ્રદ છે. ત્રીજા સ્કંધમાં આવો ઉપદેશ વિસ્તારથી વર્ણવેલો છે.

શાંતાનો વિવાહ ત્રવેદશૃંગની સાથે થયો હતો. અંતરનાં જાગૃતા અને સૌન્દર્યમાં તે અગ્રણ્ય હતી.

કેશિનાએ સાગરના સાથે વિવાહ કર્યો હતો. ઇશ્વરના ઉપર ભક્તિ અને સત્તાનુરાગમાં તે વિખ્યાત હતી.

સતિ બાલ્યકાળની યોગાભ્યાસ અને તપસ્યા કરતી હતી. પતિ નિંદા સાંભળીને યોગબંધથી પોતાના શરીરને ત્યાગ્યું હતું.

અત્રિભુનિની વનિતા અને સુધા ધણાક શાસ્ત્રને જાણતી હતી અને બીજાને ઉપદેશ આપતી કરતી હતી. સીતાની સાથે તેની જે વાતચીત થઈ છે તે આરણ્યકાંડમાં લખેલી છે.

કૌશલ્યા દશરથના દ્વારા રામાયણમાં આવી રીતે વર્ણિત છે “તે પ્રિય-વાદિની મહારી સેવાની વખતે દાસની પેઠે, રહસ્યાલાપમાં સખીની પેઠે, ધર્માચરણમાં બાર્યાની પેઠે, સત્પરામર્થ આપવામાં બગિનીની પેઠે, બિજનની વખતે જનનીની પેઠે બ્યવહાર કરે છે.

સીતા કેવળ શરીર ધારણ કરતી હતી, તે સંપૂર્ણ અધ્યાત્મિક હતી. તેનો આધ્યાત્મિક વિચાર પિતૃધરમાંથી થયો હતો. તે કહે છે “સંવત્સિત્ત મુનિષો, જે સર્વ ક્લેશ ભાગવે છે તેનું પણ મેં કૌમારકાળમાં પિતૃભવનમાં એક સાધુથી બિશુકને મહાડે સાંભળ્યું છે. શાસ્ત્રકારો કહે છે કે પુતિજ નારીઓનો દેવતાઈ, જે નારી-છાયાની પેઠે સર્વદા ભરીનું અનુસરણ કરે છે તે આ લોકમાં અને પરલોકમાં સ્વામીની સંગિની થઈને સુખમાં કાળ ગાળે છે. મેં વિવાહની વખતે સ્વામીના હાથમાં જીવન સમર્પણ કર્યું છે, તેથી તેના હિતને મારે વગર હરકતે પ્રાણ ત્યાગ કરી સકીશ” વનવાસની વેળાએ રામચંદ્રે સીતાને ઘેર મૂકી જવાની ઇચ્છા કરી હતી, પરંતુ સીતાએ કહ્યું “હું જો તમને છોડીશ તો હું સ્વર્ગને છોડીશ. દંડકારણ્યમાં તે જે બોલી હતી, તે વાંચ્યાથી કોણ સાનંદાસ્ચર્ય નહિ થાય? જે સર્વ જીવ સમાહિત અને શાંત અવસ્થાને પામે છે, તેઓને માર્યાથી તથા અપમાનિત કર્યાથી પણ અંતરના શીજતાથી અ્યુત થતા નથી. બ્રહ્મવાદિ નિયોનો બ્રહ્મલક્ષ્ય અને બ્રહ્મ લાભને મારે તપોબળથી, તપથી જીવનને નિર્વાણ કરવું એજ તેઓની સાધના હતી. સદ્યોવધૂઓ પતિશ્રદ્ધ કરીને પોતાનો શુદ્ધ પ્રેમ પતિને અર્પણ કરીને પરલોકની ઉન્નતિ સાધન કરતી હતી.

સીતી અસતી થઈ છે એ જનરવ જ્યારે ધોપણાં થવા લાગ્યો, ત્યારે રામચંદ્રે પોતાના રાજ્યના બહાને માટે સીતાની સાથે હવે સહવાસ નહિં કરી સક્યાથી તેને વનવાસ આપ્યો, આની મર્મવેદના થવા છતાં સીતાની પ્રીતિ રામચંદ્રના ઉપર, જેવી આગળ હતી તેમાં કંઈ પણ ઓછાપણું આંધું નહિં.

સાવિત્રીનો આધ્યાત્મિક બાવ કંઈ અલ્પ નહોતો. સત્યવાનને વનમાં જોઈને મનમાં વરી, તે એક વર્ષની અંદર મરણ એ વાત નારદના મહેડે સાંભળ્યા છતાં પણ, પિતા માતાની નિવારિત થવા છતાં પણ, તેની સાથે વિવાહ કરતાં નિવૃત્ત થઈ નહિં. જ્યારે તે સાસરે ગઈ ત્યારે તેઓની દુરવસ્થા જોઈને પોતાના અલંકારાદિ પરિત્યાગ કરીને, સસરા અને સાસુની પેઠે વકલ ધારણ કર્યાં. આ સર્વ કાર્યથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જેઓ આત્મસં હોય છે, તેઓ નશ્વર વસ્તુ તથા બાવથી અતીત હોય છે—

દમયંતી પણ પતિ પરાયણ હતી, સર્વ કામના પતિમાં, પર્યવસાત કરીને પતિમાં મગ્ન થઈને આત્મલાભ સાધન કરતી હતી.

પતિ ગમે તો હોય અથવા પતિ ગમેતો વિયોગ થયો હોય, સાકાર અથવા નિરાકાર પતિ અવલંબન કરીને પૂર્વકાળની સ્ત્રિયો આત્માને ઉદ્દીપન કરતી હતી. દમયંતી ઘણા ક્લેશમાં પડી હતી, અરણ્યમાં પતિથી પરિત્યાગતા—અર્ધ વસ્ત્ર પરિધાન! તથાપિ પતિને એક પણ પણ નહિં ભૂલતાં ઘણા દુર્ગમ સ્થાનમાં ફરીને પાછો પતિને મળી હતી.

શકુન્તલાને ઉત્તમ કેળવણી મળી હતી. તેનો પાળક પિતા કહે છે કે “કન્યા કરજના. જેવી છે—ઉત્કૃષ્ટ દુર્મૂલ્યરત્ન છે—પિતાનું જ તે ગચ્છિદન છે.” રાજા દુર્ભયત કલ્પ આશ્રમમાં શકુન્તલાને વિવાહ કરીને પોતાના રાજ્યમાં ગયો, ત્યાર પછી શકુન્તલાને એક પુત્રનો જન્મ થયો, તે પુત્રને સાથે લઈને રાજાની સભામાં જઈને બોલી—“રાજન! હું તમારી પત્નિ છું, અને આ બાળક તમારો પુત્ર છે.” રાજાએ તેની વાત ઉપર વિશ્વાસ કર્યો નહિં. ત્યારે શકુન્તલા બોલી રાજન! બાર્ષી ધર્મકાર્યમાં પિતા સ્વરૂપ છે—આર્ષ મનુષ્યની જનની સ્વરૂપ છે, અને મુસાફરના વિશ્રામ જેવી છે અને સત્ય પરમબ્રહ્મ છે. સત્ય પ્રતિષ્ઠા પ્રતિપાત્રન કરવી એ પરમોત્કૃષ્ટ

ધર્મ છે. એટલા માટે તમે સત્ય પરિત્યાગ કરશો નહિ.”

ગાંધારી પોતાના સ્વામીના અંધાપાને માટે પોતાની આંખને બંધ કરી રાખતી હતી. કુરુક્ષેત્રની લઢાઈની પેલાં પોતાના સ્વામીની પાસે પુત્રોનાં અંધર્મ આચરણનું વર્ણન કરીને બાલી હતી કે “ધર્મનો જય થાય છે, અધર્મનો કદી જય થતો નથી.”

કુન્તીના મનનો બાવ કેવી રીતનો હતો, તે તેના ઉપદેશથી જાણવામાં આવે છે. દ્રૌપદી જ્યારે વનમાં જતી હતી, ત્યારે તેણે દ્રૌપદીને કહ્યું—“કુન્તી આજીવું છે. તેથી શોક કરીશ નહિ. તમે અધર્મને જાણનારી, સુશીલા, સાધ્વી અને સદાચારવતી છો; તમારા ગુણથી બંને કુળ અલંકૃત થયું છે; એટલા માટે સ્વામીના પ્રતિ કેવો બ્યવહાર કરવો જોઈએ, તે વિષયનો તમને ઉપદેશ આપવાની જરૂર નથી. હે અનન્દે! કૌરવો પરમ ભાગ્યવાન છે, કૌરવ કે તમારા કોપાનન્દથી તેઓ દમ્પ થયા નથી. વરસ! હું સર્વદા તમારું શુભાનુધ્યાન કરું છું. તમે ખુશીથી જાઓ.”

ઉદ્યોગ પર્વમાં કુન્તીએ શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું છે કે “લોકો સત્સવભાવથી જેવી રીતે માન્ય થઈ શકે છે, તેવી રીતે ધન તથા વિદ્યાથી માન્ય થઈ શકતા નથી.”

વીર પ્રહ્લ્લની કન્યા વીર-ભાવ દેખાડે છે. કુન્તીએ કહ્યું હતું—“હે કેશવ! તમે વૃકોદર અને ધનંજયને કહેજો કે ક્ષત્રિય કન્યા જેને માટે ગર્ભ ધારણ કરે છે, તેનો સમય પાસે આવ્યો છે; એટલા માટે જો તમે આવજો વિપરીતાચરણ કરશો તો તેથી ઘણા ધિક્કારને પાત્ર થશો. તમે નૃસંસના જેવું કાર્ય કરશો તો હું તમોને હૃમ્ભંગને માટે પરિત્યાગ કરીશ; વખતે પ્રાણ સુધાં પરિત્યાગ કરવો પડે તો ડરવું નહિ.” તેનો આધ્યાત્મિક ભાવ નીચલા ઉપદેશથી પ્રકાશ થાય છે.—“મેં પુત્રોનું નિર્વાસન, પ્રવ્રજ્યા, અજ્ઞાનવાસ અને રાજ્યાપહરણ વગેરે નાનાવિધ દુઃખથી અનુભવ મેળવ્યો છે. દુર્બોધને મને અને મારા હોકરાને અહિં વર્ષસુધા અપમાન કર્યું છે, તેના કરતાં દુઃખનો વિષય બીજો કયો હોય? પરંતુ આવું કહેવાય છે કે દુઃખ ભોગવ્યાથી પાપનો ક્ષય થાય છે, પછી પુણ્યનું ફલ સુખ ભોગવાય છે. એટલા માટે હમે હમણાં દુઃખ ભોગવીને પાપનો ક્ષય કરિયે છીએ; ત્યારપછી સુખ ભોગવશું, તેમાં સંદેહ નથી.”

દ્રોપદીએ બાલ્યકાળથી પિતાના ઓળેથી આચાર્યના પાસેથી ઉપદેશ ગ્રહણ કરતી હતી તે શિક્ષણ વિષયે મહાબારતમાં. આપું વર્ણન છે.—“તારપછી દ્રુપદ રાજા આલેખ્ય રચના અને શિક્ષકાર્ય વગેરે સઘળા વિષયમાં કન્યાને પણ પૂર્વક શિક્ષણ આપવા લાગ્યો. પછી દ્રુપદ મહિષી પુત્રની પેઠે કન્યાનું લગ્ન કરવાને માટે દ્રુપદ રાજાને વિનંતિ કરી.” પાંડવોને વિવાહ કરીને તે ઇન્દ્રપ્રસ્થમાં રહીને ઘણાક કાર્યમાં લાગી રહેલી હતી—અભ્યાસ અતિથિ અને દાસ દાસીઓને બાળન તથા પોશાક વિષયમાં તત્વ કરતી ગોથાળા અને મેયથાળા પોતે જોતી. કોષ તેના હાથમાં હતો, અને આવક ભવકનું સંપૂર્ણ કામ તે કરતી. જે કાર્યનો ભાર પેતી હતી તે અતિ વિનીવ અને શાંત બાવધી કરતી હતી. તે કહેતી કે, જીવનિકામ નહિ હોય તો મુક્તિ મેળવી સકનો નથી. બ્યારે તે વનમાં હતી ત્યારે સત્યભામાની સાથે પતિ વશીકરણની વાતચીત થઈ હતી. ત્યારે દ્રોપદીએ કહ્યું—હું કામ, ક્રોધ અને અહંકારને છોડીને હમેશાં પાંડવો અને તેઓની બીજી સ્ત્રિયોની સેવા ચાકરી-કરું છું. અભિમાનને છોડીને પ્રણય પ્રકાશ કરીને એકાગ્ર મનની પતિપોના ચિન્તાનુવર્તન કરું છું. હું દરરોજ સારી પેઠે ધરને સ્વચ્છ, ધરને લીપું છું, રસોઈ, વખતસર બાળન આપું છું. અને સાવચેતથી ધન્યની રક્ષા કરું છું. કુષ્ટ સ્ત્રીની સાથે કદી પણ સહવાસ કરતી નથી, તિરસ્કાર ભરેલાં વાંઝ મોંએ લાવી નથી; સર્વના પ્રતિ અનુકૂળ અને આજીવ્યશૂન્ય થઈને કાળ ગાળું છું. પરિહાસના વખત શિવાય હસવું અને દરવાજા ઉપર અથવા ગંધકી ભરેલી જગ્યામાં અથવા ગૃહે પવનમાં હમેશાં રહીને અતિ હસવું અને અતિરોપ પરિત્યાગ કરીને સત્યમાં નિરત થઈને નિરંતર ભર્તારોની સેવા કરીને એક પણ પણ સુખી રહેતી નથી. સ્વામી કોઈ આત્મીયને માટે પ્રેરિત થયાથી પુણ્ય અને અનુલેપન પરિત્યાગ કરીને વ્રતાનુષ્ઠાન કરું છું. ઉપદેશાનુસારે અલંકૃત અને પ્રયત્ન થઈને સ્વામીના હિતાનુષ્ઠાન કરતી રહું છું.

સુબદ્રાએ અર્જુનની સાથે વિવાહ કર્યો હતો, અભિમન્યુએ લડાઈમાં પ્રાણ ત્યાગ કર્યો હતો તેથી તેણે જે વિલાપ કર્યો હતો, તેમાં તેનો પારંભિક ઈર્ષ્યાભાવ પ્રકાશ થાય છે. “સંવત્વત મુનિયો બ્રહ્મચર્યની અને પુરુષો એક માત્ર પત્ની પરિગ્રહથી જે ગતિ મેળવે છે, તે ગતિ તમે મેળવી,

ભૂપાલો સદાચાર, ચાર વર્ણના મનુષ્યો પુણ્ય અને પુણ્યવાનનું પ્રણયતા સુ-
રક્ષણની જે સનાતન ગતિ મેળવે છે, તે ગતિ તમે મેળવો.

જેઓ ગરીબ ઉપર દયા દેખાડે છે, જેઓ સત્ત્વ સંવિભાગ કરે છે,
જેઓ પિથુનતાથી નિવૃત્ત થાય છે, જેઓ સર્વદા યજ્ઞાનુષ્ઠાન, ધર્માનુશીલન
અને ગુરુસેવામાં લાગેલા છે, અતિયિયો જેની પાસેથી વિમુખ યતા
નથી, જેઓ ઘણાં કષ્ટમાં પડ્યા છતાં અને પુત્રશોકાગ્નિમાં દગ્ધ થવા
છતાં પોતાને ધીરજથી રક્ષા કરે છે, જેઓ સર્વદા માખાપની સેવામાં લાગેલા
હોય છે અને પોતાની પત્નીમાં નિરંત હોય છે, જેઓ મત્સર વગરના થઈને
સર્વ આક્રોશ પ્રતિ સમદષ્ટિ રાખે છે, સર્વ શાસ્ત્રજ્ઞ, જ્ઞાનતૃપ્ત, જિતેન્દ્રિય
સાધુઓને ગતિ મળે, તમારી પણ તે ગતિ મળે.”

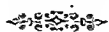
ભીષ્મક રાજાની કુંવરી રૂકમણીએ શ્રીકૃષ્ણને આવી મળ લખ્યો
હતો. “હે નરમેષ્ટ! કુલચીજશ્વ વિદ્યાત્મક ધનસંપત્તિ અને પ્રભાવથી
ઉપમા રહિત અને નરલોકના મનોબિરામ તમે છો, તમને કઈ કુલવતી, ગુ-
ણવતી, શુદ્ધિમતી, કન્યા વિચાહ કરીને પતિત્વમાં મુકરર કરવાની અભિલાષ
નહિ કરે! એટલા માટે મારામાં દેખની ચંકા શું? હે વિભો! તે કારણથી
મેં તમને નિશ્ચય પતિત્વમાં મુકરર કર્યો છે અને હું પોતે તમને અર્પણ
કરું છું, એટલા માટે તમે અહિ આવીને મને પત્ની સ્વીકારો. હે અંબુજક્ષા
તમે વીર, હું તમારી વરતુલુ; એદિરાજ મને સ્પર્શ નહિ કરે એટલા માટે
જલદી આવીને તેથી છોડવો. મેં તો પૂર્વ જન્મમાં ધૂર્વ કર્મ અથવા અગ્નિ
હોત્રાદિ યજ્ઞ અથવા પર્વણાદિ દાન તથા તીર્થ પર્યટનાદિ તથા નિયમ વ્રતાદિ
કૃત્વા દેવ વિષ્ણુ, ગુરુ અર્ચનાદિથી હમેશાં પરમેશ્વરની આરાધના કરી હોય
તો શ્રીકૃષ્ણ આવીને મારું પાણિગ્રહણ કરો, દમયોધ પુત્ર વગેરે બીજા મા-
ણસ મારું પાણિગ્રહણ નહિ કરો. હે અન્નિત! કાલે લગ્નનો દિવસ છે,
એટલા માટે તમે બધી રીતે વિદર્ભમાં આવીને સેનાને ઘેરી લઈને એદિરાજ
અને મગધ રાજાનું બળને નિર્મલ્યન કરો. એકદમ વીર્ય સ્વરૂપ શુદ્ધથી
બ્રાહ્મક્રિયાએ મને લગ્ન કરો. જો કહેા કે તું અન્તઃપુરમાં છે, એટલા માટે
તમારા બંધુઓને નહિ મારી નાખ્યાથી તને કેવી રીતે લગ્ન કરૂં, તેનો જ-
વાબ આપું છું કે લગ્નની પેહેલાં મોટી કુળદેવની યાત્રા થાય છે, જે યાત્રામાં

નવવધૂને નગરની બહાર અંબિકાના મંદિરમાં જવું પડે છે, એટલા માટે અંબિકાના મંદિરમાંથી મને હરણ કરવું, ઘણું સહેલ યથે.

આર્યજાતીય મહિલાઓના પૂર્વ પૂતાંત વાંચ્યાથી સ્પષ્ટ જણાય છે, તેઓની શિક્ષા, આચાર અને વ્યવહારે આધ્યાત્મિક હતા—તેઓ જે કંઈ શીખતી હતી અને કરતી તે ધર્મ અને પરલોક ઉપર નજર રાખીને કરતી હતી. એ મૂર્તિપૂજથી અથવા નિરાકાર રીતથી યંત્ર થકે છે; પરંતુ અંતરે અભ્યાસનુકુલ લાભ જરૂર મળતો. એવો અભ્યાસ ઘણા કાળથી યવાથી સ્ત્રીઓના હૃદયમાં નિઃકામ ધર્માનુષ્ઠાન કરવું એ બદ્ધમૂળ થયું હતું.

નરવેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ, અથર્વવેદ, શિક્ષા, કલ્પ, બ્રાહ્મણ, નિરક્ત, છંદ, જ્યોતિષ આ સર્વ અગ્રેષ્ઠ વિદ્યા છે, જેનાથી અપિનાશી પરંબ્રહ્મનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તેજ એટલે વિદ્યા છે.” ગાર્ગીનો આ ઉપદેશ છે.

“યેનાહં નામૃતા સ્યાં કિમહં તેનકુર્યાં” જેનાથી અમૃત તત્ત્વ નહિ મેળવી શકું તેને લઈને શું કરું ? ઉપલી પેદ પ્રેરણા અને ઉપદેશ આર્ય મહિલાના હૃદયમાં સુદ્રાકિત થયો હતો. બાહ્ય આહારીય તથા અંતરકરણીય શિક્ષા તેઓના ચિત્તમાં વિતરણારૂપ પ્રવેશ કરતી અને અનાદરે પૂર્વક ગૃહીત થતી જે ઉપદેશ ઐહિક અને પારમાર્થિક મંગળજનક નહિં થાય, જે ઉપદેશમાં અને અભ્યાસમાં આત્માની શાંત પ્રેરૂતિ ઉદ્દીપન કરે નહિ—તે ઉપદેશ અને અભ્યાસ હિંદુ મહિલાના હૃદયમાં સ્લામી થતો નહોતો. જેવા જ્ઞોત પ્રચાલિત થતો આવે છે અને અંતરે જેવી રીતે આધ્યાત્મિક જળથી ધોવાય છે તેવી રીતે ઉપદેશ નહિં આપ્યાથી કદી પણ ગૃહીત થતો નહોતો.

પ્રભુપ્રાર્થના.

(છંદ ત્રોટક.) :

અવિનાશિ તમે અધ્યઓધ હરી, કરિ સર્વ પિડા જગમાંથી પરી;
પરિપૂરણ પ્રેમ પ્રસાદિ દિઓ, દિનનીશ કૃપા દટ્ટેજ જીઓ—૧

પ્રભુ ખાપ અપાર કર્યોજ અમે, ગુણકર્મ વિચાર કર્યો ન મને;
 વિસરી નિજ ધર્મ પ્રપંચી થઈ, પરલોક વિચાર કર્યો ન કંઈ—૨
 સુત મિત્ર કલત્ર પતિત્ર ગણી, રહિ લેહ હમેશજ તેહ તણી;
 ગુરુ માત પિતાની ન વાત ન ગમે, દિન રાત કૃતક આપાર દમે—૩
 મન કંચન કામિનીમાંજ રહું, મળવા યકી સાર્યેક સર્વ થયું!
 વળિ લોભ સુકીર્તિ તણો અતિથે, સુચરિત્ર રમ્યા નહિ દિનનિથે—૪
 મદમાં મદી છેક છેકેલ થઈ, સુવિચાર રચિરે ધર્યોજ નહિ;
 જનરંકની દાદ સુણી ન જરા, જરુ જોખન એ દુષ્પતાજી ગરા—૫
 પુજા નામ અરૂં સુખકારિ સદા, પણ ત્રાસ વિના ન ગલાય કદા;
 નિજ સુખવડે સહુ માનિ સુખી, પરપીડથી ભેષ થયો ન દુખી—૬
 ખાચી ન પઈ પરમાર્થ વિષે, હરિ થી ગતિ મારી અચીત થયે;
 ભણિ અહપ અતિથય ડોળ કર્યો, છજ તે સધળો ક્ષમ રેજ બર્યો!—૭
 હરિ એ વણ છે અપરાધ બણા, દુઃકૃત્ય અસત્ય વિષે ન મણા;
 કરિ સર્વ ક્ષમા ઝટ તારિ લોચો, ચરણગત ભણિ બચાવિ દિઓ—૮
 ફરિ ફેજ કુર્કુદ વિષે ન પડું, પુજા શુદ્ધ સુમાર્ગ વિષે વિચરું;
 સહુથી ગણિ ધર્મ અધિક હુદે, રહું નિત્ય સુનીતિ તણીજ હુદે—૯
 જગપાળક આ નબળી વિનતી, લઈ લક્ષ હરો સધળી કૃમતિ;
 ગુણગાન હરીરસ પાન કરું, પ્રભુ આપ પ્રતાપથી કો-ન તરું!—૧૦

કેહાનજી ધર્મસિંહ.

ખંબાળિયાકર.

—ૐૐૐ—

શબ્દાર્થ ભેદ.

નાખવું, ફેંકવું અને ઉરોટવું.

કોઈ વસ્તુ ઝડપથી જાય એવા જોરથી નાખવી તેને ફેંકવું કહેછે.
 નાખવું એ કેટલીએક વખત ફેંકવાને માટે વપરાયછે, કેટલીએક વખત
 નીચે ખાડામાં કે ભાંપ ઉપર પડે તેમ કરવાને માટે વપરાય છે; તેમજ
 કેટલીએક વખત એક ચોજ ઉપર બીજી ચોજ ઉઠાવીને મૂકવાને માટે

વપરાય છે. ઉચ્છેદનું એ શબ્દ કુંડાળાથી કે ધિક્કારથી નાખવું એને માટે વપરાય છે, એ સિવાય એ એ શબ્દોમાં વધારે તકાવત હોય એમ જણાવું નથી. ફેંકવામાં નેટલું બળ વપરાય છે તે કરતાં નાખવામાં ઓછું બળ વપરાય છે. ઘણાં જીરથી કોઈ જોકરો કાતર કે પથરો નાખે તો તે ફેંક્યો એમ કહેવાય. કુવા ઉપર ચડી જોકરાં તેમાં કાંકરા કે પથરા પડતાં ચુકતા હોય તો તે નાખે છે એમ કહેવાય; પણ જીરથી કુવામાં નાખતા હોય તો ફેંકે છે એમ કહેવાય. નાખવું એ શબ્દ કુંદતની સાથે કિયાની પૂર્ણતા બતાવવાને માટે વપરાય છે. પણ ફેંકવું એ ઉચ્છેદનું એ શબ્દો તેવી રીતે વપરાતા નથી.

દાખલા.

એવું કહી ત્રણ બાણ ત્યાં મૂક્યાં, છખીલે છેલ્લાં તતકાજ;

દખી પાંચ ફેંક્યાં ખીજાં પાપીએ, તેપણ બાળ્યાં ગોપાળ. ને. ને.

દયારામ.

જીવણરામ એક દહાડો પાંચ ત્રાગે નિશાળેથી આંચો ત્રણજ એક ખૂણે પોતાનું દફતર ફેંકી તોખરા નેવું ત્યાં કરી બડબડતો બેઠો.

પાંચમી ચોપડી. ૧

એમ વિચારી હનુમંત, તરશાખા નાખી બળવંત.

ગી. રામાયણ. ૧૭૩

ઘણું રદન કરતી કામની, તેણે દીઠા મને આંહે;

તારે તારે પદે બાંધી બુલણ, નાંખીયાં ગીરી માંહે.

ગી. રામાયણ. ૧૭૭

હરી ઇચ્છા હનુમાન પધાર્યા, એક સુધા બરમાં;

આવી અચાનક કૃષ્ણ બક્ષી તર; ફેંક્યાં સાગરમાં.

દયારામ. ૧૫૪

ઉછેરિને ન ઉચ્છેદિયે હો બહુચરી, કોઈ પ્રજા હોય પેટ;

વિષમ વેળામાં વઢિપે હો બહુચરી, માનહિ છૂટો નેટ.

વલ્લભભટ. ૨૪૮

રહેવું, વસવું.

કાચમ મુકામ કરી કોઈ સ્થળમાં રહેવું એને વસવું કહેછે. રહેવું એ શબ્દ કાચમ કે હંગામી મુકામ કરી એક સ્થળમાં સ્થિતિ કરી હોય તેને માટે વપરાયછે. અમુક કામને પ્રસંગે અમુક વખત સુધી એક જગ્યાએ મુકામ રાખવાનો હોય તેને માટે વસવું એ શબ્દ વપરાતો નથી, પણ રહેવું એ શબ્દ તેવે પ્રસંગે વપરાય છે.

કાખસા.

તણાઈ જાયે અમારાં ધામ, તારે રહીશું અમો કોણ કામ.

ગી. રામાયણ. ૩૭૯

અષ્ટ મહા સિદ્ધ નવતિથ સહિત, ભાગવે રૂડા ભાગ;
વસે પછે વૈકુંઠમાં, શિવ સેવક સંગેગ.

શિવપુરાણ. પાંનું ૧૪૪

જાણ્યું બળ વાળીના બપયી, વરસા હતા વનમાં;
કુંભકરણ ગળી ગયો હતો, (તે) વિચારી હ્યો મનમાં.

દયારામ.

છબી અને ચિત્ર.

કોઈ દેવ અથવા માણસની આકૃતિ હાથથી કે ચંત્ર છાપથી કાગળ, પથ્થર, વિગેરે પદાર્થ ઉપર કાઢાડેલી કે પાડેલી હોય તેને છબી કહેછે. ચિત્ર એ ઘણું કરીને માણસ અને દેવ તમજ બીજી વસ્તુઓની આકૃતિ કોઈ પદાર્થ ઉપર કાઢાડી કે પાડી હોય તેને કહેછે. ચિત્રમાં ઘણું કરીને રંગ પૂરેલો હોય છે. છબી કેટલીએક વખત સાદી અને કેટલીએક વખત રંગ પુરેલી હોય છે. છબી ઘણું કરીને જુદા જુદા પદાર્થ ઉપર હોય છે. જ્યારે તેઓ સજંગ બીંત કે કાગળ ઉપર હોય ત્યારે તે ઘણું કરીને ચિત્ર કહેવાયછે. ઝાડ, પક્ષી વિગેરે વસ્તુઓની આકૃતિ જોની ગણના દેવ અથવા માણસમાં થઈ શકતી ના હોય તેને ચિત્ર કહેછે, છબી કહેતા નથી. કેટલીએક વખત આ બે શબ્દો એક બીજાની જગ્યાએ વપરાયેલા માલમ પડે છે. ચિત્ર એ શબ્દ સામાન્ય જણાયછે, છબી એ વિશેષ જણાયછે.

દાખલા.

તેની અદાલતમાં ધનસાફરું જે ચિત્ર કોરેલું હતું તે આંધળું નહતું.

કરણપેલો. ૮૨

પંછી ચિતારાએ એક ઘણી રૂપાળી સ્ત્રીનું ચિત્ર રાત્રીને ખતાવી તેનું રૂપ વર્ણવ્યું.

કરણપેલો. ૧૯

નાના વિધ ચિત્ર ચીતરીયાં, જાણે દેવ વૃંદ ઉતરીયાં.

પ્રેમાનંદ. ૨૪૮

મધુરામાં પેડા મળે, જુઓ ચિત્ર જયપૂર;

ઘોડા તો કછી ઘણા, પ્રેમ પમાડે ઉર.

દલપતરામ.

એમાં ખ્રિસ્તી તથા તેની મા નામે મેરીઆમની કેટલીએક સુંદર મૂર્તિઓ તથા શોહામણી છબીઓ છે.

જગ્યાંની મુસાફરી, મહિપતરામ ૮

ચૈતનમય ચિત્ર રૂડાં અળકે, ઝાઝાં મણી માણેક માંહી અળકે;
નદીઓનાં નિર્મળ જળ અળકે, ગુધો

દલપતરામ.

(એક મિત્ર)

સરકારી જાહેર અખ્બર.

રાવસાહેબ ગણપતરામ અનુપરામ ત્રિવેદી કૃત ગમીડી મીડી વાતો" એ નામનું ગૂજરાતી પ્રસ્તક ગૂજરાતી કન્યા શાળાઓમાં વાપરવાને માટે મંજૂર થયું છે.

મુ. બાવનગર.

(સહી.) ડી. ઈ. જીમી.

૨૨મી ડીસેમ્બર ૧૮૮૯

એન્જીનિયરનલ ઇન્સ્પેક્ટર, ઉત્તર પ્રાંત.

સાનદા તાલુકે ઠાસરા જિલ્લે એડાની નિશાળના મહેતાજી રેવાચંકર જગજીવને કેટલાક મહીના સુધી માસિક સરાસરી હાજરી જોડી પૂરેલી હમણાં માલમ પડી છે. એને ખરતફૂં કર્યા છે,

ડાયુટી ઇન્સ્પેક્ટરો અને તેમના આસિસ્ટન્ટોએ હાજરી પત્રકો દ્વેષી વધારે સંભાળ લઈ તપાસવાં કે આવા જૂઠા આંકડા આજ્યા જાય નહિ.

મુ. રાજકોટ.

(સહી) ડી. ઈ. ગીમી.

તા. ૧૮મી જાનેવારી ૧૮૮૭

એન્જીન્યુઅલ ઇન્સ્પેક્ટર, ઉત્તર પ્રાંત.

ડિરેક્ટર આવ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન સહિબની મંજૂરીથી નીચે લખેલી મોપડીઓ અને ૧૮૮૭-૮૭માં ઉત્તર પ્રાંતમાં પબ્લિક સર્વિસ સર્ટિફિકેટની પરીક્ષા જૂદે જૂદે રચણે યથે તે માટે મુકરર કરવામાં આવી છે.

આંગ્રેજી વર્નાક્યુલર ધોરણ ૫ મું.

૨ જો વિષય.—

ગૂજરાતી.

ગદ્ય. નર્મગદ્ય બીજી આવૃત્તિ ૫૪ ૨૦૫થી ૪૦૭ સુધી.

કવિતા. નળ દમયંતી અથવા નળાખ્યાન.

૪ થો વિષય.—

ઇંગ્રેજી.

ગદ્ય. રાખિન્સન કુસો.

મકાલી કૃત હોરેશિયસ.

૫ મો વિષય.—

સાનિટરી પ્રેમર.

ગૂજરાતી ધોરણ ૬ મું.

૨ જો વિષય.—

નર્મગદ્ય બીજી આવૃત્તિ ૫૪ ૧૮૪થી ૩૮૫ સુધી.

કાબ્યોદ્દન ૫૪ ૧ થી ૧૧.

૫ મો વિષય.—

આરોગ્ય વિદ્યા.

ઉપરવારોની મજૂર હોય તો તેમણે પહેલા અને બીજા ગ્રેડની પબ્લિક સર્વિસ સર્ટિફિકેટની બંને પરીક્ષામાં કાલ્પનિક માપણી લેવી. સરકારનો હુકમ છે કે જરૂરીઆતી વિષયોના સાથે કાલ્પનિક પરીક્ષાની પણ જોણે પરીક્ષા આપી હોય તેને નોકરીમાં આપવામાં પહેલા પસંદ કરવા એ વિષય ઉપર ડા. ટી. કુક કૃત એક મોપડી દમણાં પ્રગટ થયેલી છે.

મુ. રાજકોટ.

(સહી) ડી. ઈ. ગીમી.

૧૮ મી. જાનેવારી ૧૮૮૭

એન્જીન્યુઅલ ઇન્સ્પેક્ટર, ઉત્તર પ્રાંત,

નિશાળોનાં ઇનામ પત્રક.

(પાછળ પૃષ્ઠ ૨૪ થી.)

નળિયા યુ.નિશાળ.—૨૧. અમૃતલાલ નારાયણ, શેઠ ધનંજી લખમીચંદ, તથા મોણશી મૂળજી તરફથી રૂ.૧૦૦ ની મીઠાઈ, અંતરના કવિ લાધારામ (વિ. આમ, ઠાઠ લાધારામ) તથા ડુંગરસિંહ વેલજી તરફથી રૂ.૧૦૦ ની સાકર તથા રૂ.૪૦ નાં પુસ્તકો, રા.રા. પોષ્ટ સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ સાહેબ તરફથી રૂ.૨—૨—૬ ની ચોપડીઓ તથા મીઠાઈ, શેઠ ખીમજી ઘેલા, રા. આત્મારામ કેશવજી તથા રા. રાજરામ રામકૃષ્ણ વિગેરે સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ.૨૦ ની મીઠાઈ, કેરાના શેઠ અનબૂજ આસારીઆ તરફથી રૂ.૨૦—૧૫—૦ ના રમાલ તથા રૂ.૩—૧૦—૦ ની મીઠાઈ, રૂ.૨૦ ની પાઘડી મેહેતાજીને, તથા રૂ.૧૦ ની પાઘડી આસિસ્ટન્ટને તથા રૂ.૧—૨—૦ ની પછેડી માનીટરને આપી. અ. નેના બાટીઆ, શેઠ કૃપાળ કરામ તરફથી રૂ.૧૦ ની મીઠાઈ, રૂ.૨—૧૦—૦ ની ફેટો તથા પછેડી મેહેતાજીને તથા રૂ.૧૦ ની પછેડી આસિસ્ટન્ટને તથા રૂ.૦—૧૪—૦ ની ધોતમી બે, માનીટરને; રા. વલ્લરામ જોડા તરફથી રૂ.૨ નાં પતાસાં, રા. યાણદાર જુહારામભાઈ તરફથી મીઠાઈ, તથા રમાલ, અને મેહેતાજીને પાઘડી તે આસિસ્ટન્ટને પછેડી. ખુદાવંદ હજુર સાહેબને ત્યાં પાઠવી કુંવરનો જન્મ થવાથી મહાજન તરફથી મીઠાઈ તથા શેઠ જમનાદાસ ગોવરધનદાસ તરફથી મેહેતાજીને પાઘડી તથા આસિસ્ટન્ટને પછેડી આપવામાં આવી. નારાયણસરની યુ. નિશાળ.—૨૧. રા. વલ્લરામભાઈ તરફથી રૂ.૧૦ તથા રા. લાલાજી નાયજી તરફથી રૂ.૧૦ ની સાકર. વેમવામાં આવી—વૈધ દ. યુ. નિશાળ. રા. મૂળચંકર પૂર્ણદાસ વૈવદદાર તથા રા. ધુ તથા ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ.૨૦ ની મીઠાઈ, રૂ.૧—૬—૦ ની મેહેતાજી ને પાઘડી; ખુદાવંદ હજુર સાહેબ તરફથી રૂ.૨૦ ની ચોપડીઓ તથા રૂ.૫) ની પાઘડી એક જડેજા કુંવરને બેધાવી. તથા રૂ.૧૦ ની સાકર, ઠા. મોતી. પેરાળ તરફથી રૂ.૧૦ ની મીઠાઈ, સોની જુહા સામજી તરફથી રૂ.૨ ની મીઠાઈ—ભદ્રેસર દ. યુ. નિશાળ. મહારાજા ઐંગારજી સવાઈ બહાદુર તથા મેઘજી-આર ગુડેલા પોલીટિકલ એગ્રન્ટ સાહેબ બહાદુર તરફથી તથા દીવાનબહાદુર મણીભાઈ સાહેબ તરફથી રૂ.૧૦ નાં પુસ્તકો તથા રૂ.૨૦ ની મીઠાઈ તથા જડેજાના કુંવર બાબજીને રૂ.૫) નું સ્પેશીઆર

ઇનામ આપવામાં આવ્યું. શેઠ શામજી, એમરજી, તરફથી રૂ. ૧) ના રૂ-
માલ તથા મીઠાઈ, શેઠ અમજીભાઈ નેરામ તરફથી રૂ. ૧૨૫ રૂમાલ, ડા.
લધા નેરામ તરફથી રૂ. ૦ નાં પતાસાં, શેઠ શામજી એમરજી તરફથી
રૂ. ૧૧૧ નાં આંખા મણ ૧ એક વહેંચ્યાં, — બેરાળા ગુ. નિશાળ, ગળડેના
બડેબ મોડજીએ રૂ. ૦ ની દ્રાક્ષ વહેંચ્યાં, — રાપર કન્યાશાળા: રા. જગ-
ભાઈ જોડાલાલ રૂ. એ. ઇન્સ્પેક્ટર દરબારશ્રી તરફથી રૂ. ૦ ની મીઠાઈ,
રા. વૈવટદાર, રા. ન્યાયાધીશ, રા. ડાકટર તથા મહાંજન તરફથી રૂ. ૦ ની
મીઠાઈ ખુદાવંદ હજુર સાહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ થવાથી રા. વૈ-
વટદાર વગેરે ગૃહસ્થો તરફથી સાકર મણ ૧૦ દોઢ રૂપિયા ૮) ની વહેંચ્યાં.
જમ્બાઈ કન્યાશાળા, વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે દરબારશ્રી તરફથી પ—૮—૫
નાં ભૂગડાં, મે. દીવાનમહાદુર તરફથી રૂ. ૦ ની મીઠાઈ તથા ચોપડીઓ
રા. મૂળચંદ્રની બદલી થવાથી વંચતી તરફથી રૂ. ૦ ની કામળીઓ તે
ચોપડીઓ, તથા રૂ. ૧) ની મીઠાઈ, ખુદાવંદ હજુર સાહેબને ત્યાં પાટવી-
કુંવરનો જન્મ થવાથી વંચતી તરફથી રૂ. ૧—૪—૦ ની મીઠાઈ વહેંચ્યાણી.
પત્રી શુભરાતી નિશાળ, ઉપાધ્યા નેરામ એરજી, રા. મુંદ્રા વહીવટદાર
તથા બાબાતોને સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૧—૫—૦ ની સાકરે રૂ. ૧—૧૩—૦
નાં પ્રસ્તકો, મહેતાજીને રૂ. ૧) પાલડીનો, પોરાં દેવજી તથા દામજી હોરા-
ચંદ ગરમીના રહાડામાં પાણી પાવાનો બંદોબસ્ત કર્યો હતો. સોની શીલજી
એગાર તથા ભિચી અવચળ માનજી રૂ. ૦ ની સાકર, ગાંધી રામજી હર-
અચંદ તરફથી રૂ. ૦ ની સાકર, જોહેબજી જીભાઈ સુબંજી તરફથી રૂ. ૦
ની સાકર, રા. મુંદ્રા વહીવટદાર રામજી પુંતજી તરફથી રૂ. ૦ ની સાકર
ગામધણી તરફથી રૂ. ૨) નાં પ્રસ્તકો તથા મહાંજન તરફથી રૂ. ૧) નાં પ્રસ્તકો
બડેબ જોવિંદજી હોયીજી તરફથી રૂ. ૦—૧૦—૦ ની સાકર. — બેલા ગુજ-
રાતી નિશાળ, રા. રા. સચેના નાનજી, રા. હરજીવન, ઉત્તમરામ વગેરે
સદગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૧) વાણેજા મોમાવાજી તથા જગતસિંહજી તરફથી
રૂ. ૫—૨—૦ નું ઇનામ. ડા. ખેતસિંહ ત્રીકમજી તરફથી રૂ. ૨) ની મીઠાઈ
મહેતાજી રણજીડ બદલજી બાસે રૂ. ૦ ની દ્રાક્ષ વહેંચ્યાં. સાંધુ લક્ષ્મીરામ
તરફથી રૂ. ૦ ખુદાવંદ મહારાજ હજુર સાહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ
થવાથી રૂ. ૩) ની ગામ તરફથી સાકર વહેંચ્યાઈ—ગુણા શુભરાતી નિશાળ.

સુંદ્રાના શેઠ ખીમજી નેરામ તરફથી, રૂ. ૩૦૦ ની ઝોપડી તથા રૂ. ૧૦ ની સાકર તથા રૂ. ૧૦ મહેતાજીને, તુણાના ડા. મેઘજી વેલાણી તરફથી રૂ. ૦ ની સાકર વહેંચી.—નખત્રાણા શુ. નિશાળ, વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે દર-ખારત્રી તરફથી રૂ. ૪—૧૨—૦, મહેતાજી સુંદરજી મેઘજી તરફથી રૂ. ૦—૧૦—૦ નાં પુસ્તકો, જોશી ગોપાળજી ત્રીકમજી તરફથી રૂ. ૦૦૦ ની સાકર તથા દ્રાક્ષ; રા. નખત્રાણા યાણદાર તરફથી મહારાજ સાહેબને સવામંબહાદુરનો ઇલકાબ મળ્યો તે વખતે રૂ. ૧) ની દ્રાક્ષ વહેંચી. જોશી માધવજી ત્રીકમજીએ રૂ. ૧) સોની પ્રેમજી હરજી તરફથી રૂ. ૦૦૦ ની તથા રૂ. ૦ ની સાકર, ખુદાવંદ મહારાજ ત્રી હજીર સાહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ થવાથી રા. યાણદાર વેળનાથ પ્રજુજી તરફથી રૂ. ૧૦૦ ની મીઠાઈ વહેંચી.—ચખપત શુ. નિશાળ, ખુદાવંદ મહારાજ ખેંગારજી બહાદુરને સવામંબહાદુરનો ઇલકાબ મળ્યો તે પ્રસંગપર મહારાજ તરફથી રૂ. ૧૦૦ નું ઇનામ, કૃષ્ણમધુ રા. વાઘજી લંધા તરફથી રૂ. ૦૦૦ ની સાકર તથા ૦—૫—૦ મહેતાજીને પાંચડીના રા. હરીદાસ આંપસિંહ તખ્તપત યાણદાર તથા મેઘજી જીવરાજ વગેરે સદ્ગૃહસ્થો તથા મહાજન તરફથી રૂ. ૦ ની સાકર તથા રૂ. ૧) મહેતાજીને પાંચડીના આખા, ડા. દામોદર ઉકેડા તરફથી રૂ. ૦ ની સાકર વહેંચી.—જખોદ શુ. નિશાળ, ખુદાવંદ મહારાજ ખેંગારજી બહાદુરને સવામંબહાદુરનો ઇલકાબ મળ્યો તે વખતે બાટીઆ મહાજનો તરફથી રૂ. ૩) ની મીઠાઈ તથા અખડાસા વૈતરદાર મૂળશંકર અમરજી તથા ગામના મહાજન તરફથી મણુ ૦૦૦ પતાસાં વહેંચાયાં થા. પુરુષોત્તમ મોણુ-સિંહ તથા રાજગર મનજી રવજી વિગેરે તરફથી રૂ. ૩—૧—૨ આમદ ઇન્દ્રાહીમ તરફથી મીઠાઈ મણુ ૦૦૦ વહેંચાઈ.—જખૈ નાઈટસ્કૂલ, વેપારી સદ્ગૃહસ્થો તરફથી તથા રા. અખડાસા વૈતરદાર તથા રા. ઓવરસાઅર તરફથી પતાસાં શેર ૫ પાંચ વહેંચાયાં.—જખૈ કન્યારાજા, રા. મૂળશંકર અમરજી રા. ઓવરસાઅર અને વેપારી સદ્ગૃહસ્થો તરફથી પતાસાં શેર ૫ પાંચ, આમદ ઇન્દ્રાહીમ તરફથી મીઠાઈ શેર ૧૦ દથ તથા મહેતાજીને એક આડીજી, રા. રા. નારણલાલ નિર્ભયરામ તરફથી રૂ. ૧૦ ની સુંદડીઓ તથા રૂ. ૧૦ નાં પતાસાં, શેઠ વિસનજી હરીદાસ તરફથી રૂ. ૧૦ નાં પતાસાં વહેંચાયાં.—ખડીરગઢડા શુજરાતો નિશાળ, રા. યાણદાર રૂ. ૧૦૦૦

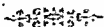
જગદીશ તથા વેપારી સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૧—૨—૦ ના રમાલ તથા ૩૦ ની સાકર તથા ૩૧ મહેતાજીને પાઘડી, ખુદાવંદ મહારાજાની શ્રી હજુર સાહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ યવાથી રા. રા. ડેખુડી રેવીચુક-મીચનર મુરારજી ધનજી તથા પોલીસ કમીચનર તરફથી જોકરાઓને ૩૧—૧૪—૦ના રમાલ તથા ૩૦ના સાકર તથા મહેતાજીને ૩૦—૧૪—૦ ની પાઘડી આપી—સુમેરીસોહા ગુ. નિશાળ, રા. કરચનજી યાવરજી તરફથી ૩૧ ના પેડા પરીક્ષા વખતે ગામધણી તરફથી ૩૦—૬—૦ નાં પ્રસ્તકો ૩૦—૧૪—૦ ના પેડા તથા મહેતાજીને ૩૧ રોકડા તથા પાઘડી આપી—માધાપર ૬. ગુ. નિશાળ, રા. રા. રે. એ. ઇ. જગન્નાથ જોડા-લાલે વાર્ષિક પરીક્ષા લઈ દરબારની તરફથી ૩૫—૧૧—૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું. તે વખતે મી. માંડણ જીવા તથા ગામના વેપારીઓ તરફથી ૩૧ ની સાકર વહેંચવામાં આવી—ઓખારી ૬. ગુ. નિશાળ, શા. માણિકચંદ તથા રતનસિંહ ખીમજી તરફથી ૩૧ ની મીઠાઈ, ખુદાવંદ મહારાજાની શ્રી હજુરસાહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ યવાથી મહાજન તરફથી ૩૧ ની સાકર તથા રા. ધ્રુ તરફથી ૩૧ ની સાકર વહેંચાઈ—માતાનામઠની ગુ. નિશાળ, શેઠ હાજી જલકબ તરફથી ૩૦ ની મીઠાઈ, રા. લખપત ફાજદાર મુનશીમહમદ સાલેમહમદ ૩૧ ની મીઠાઈ, રા. લખપત પોલીસ કારકુન હાજી સાલેમહમદ આમદે ૩૦ ની મીઠાઈ રા. રતનસિંહ તરફથી ૩૦ ની મીઠાઈ, ગેડી ગુ. નિશાળ, વાર્ષિક ઇનામમાં ૩૪—૧—૦ ની ઓપડીઓ, તથા ૩૧ ના પતાસાં, ખુદાવંદ મહારાજા હજુર સાહેબને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ યવાથી ગામધણી તરફથી દરેક નિયાળીઓને ગોળ શેરો) આપ્યો તથા વાધેના જગતસિંહજી તરફથી ૩૧ ના પેડા, તથા રા. મેનેજર હાથીરામ તરફથી ૩૧ ના પેડા. લાકડીઆના કુંવર શ્રી હરીસિંહજી તરફથી ૩૧—૧૦—૦ ની સાકર તથા રમાલ ૩૩—૬—૦ નાં વહેંચ્યા. જુલ મહારાણી શ્રી નાનીના સંસ્કૃત પાઠશાળા મહેરબાન દીવાન બહાદુર મણી-બાઈ જયબાઈએ દરેક વિદ્યાર્થીને તથા શિક્ષકને મળી કુલ રૂ. ૧૦૦ નું ઇનામ આપ્યું. ખુદાવંદ મહારાજાની શ્રી હજુરસાહેબને ત્યાં પાટવી કુંવરનો જન્મ યતાં સાકર શેર ૧૧ લેખે ૩૩—૧૨—૩ ની વહેંચી.

ઇડિયન સ્પેક્ટેટર, રાસતગોસ્તાર, કચેસરહિંદ. મુંબાઈ.
ગુજરાતી, યજ્ઞદાં પારસી

ગુજરાતમિત્ર, દશીમિત્ર, સુરત અખબાર, સર્વપ્રકાશ.
પ્રજામિત્ર, બહુચ સમાચાર, હિતચેષ્ટ.

આપને આશ્ચર્ય થશે કે આપને અજાણવાની આ-
ગેશ હોય, તેઓએ સરકારી ઉપેક્ષામાં માગણી કરેલી."

આદરણ્ય કાવરાણ
માલિક તથા પ્રગટ કરનાર, ધોળીતળાવ—
મુંબાઈ.

ગુજરાતી છટ્ટાધોરણના સર્વાલો તથા તેના ખુલાસા"

એ નામનું પ્રથમ છપાઈ બહાર પડ્યું છે. તે છટ્ટા ધોરણની પરી-
ક્ષામાં જનારા વિદ્યાર્થીઓને, ધણું જ ઉપયોગી છે. એનું કદ રોપડ બારપેજ
એક કરમનું છે અને તેમાં નીચેના વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) સને ૧૮૭૧ થી ૧૮૮૫ સુધીના સઘળા વિષયના સવાલ.

(૨) ઇતિહાસ અને નિબંધ સિવાયના સઘળા સર્વાલોના ખુલાસા
તથા નિબંધ લખાવવાના નિયમો.

જેમને જોઈએ તેમણે અમારી પાસેથી નીચેના ધિરનામે લખી રો-
કડી કિંમતે મંગાવી લેવું. કિંમત રૂ. આના. રૂ. (૨૦) પ્રત મંગાવનારને
એક પ્રત બહીષ.

મુ. રાધનપ્રસ.

૧૯૦૭-૮૮

વૃંદાવનદાસ ગીરધરદાસ. દક્ષાલ.

આ. માસ્તર. નડીઆદ હાઇસ્કૂલ.

(હાલ રૂ. ઉપર—રાધનપ્રસ.)

જાહેર ખબર.

પુરુષોત્તમ ડાહ્યાનજી ગાંધી.

તરૂંથી વાંચવા લાયક ક્યાં ક્યાં મૌલિક યોધાન્યાં પ્રગટ થાય છે ?
જુદા "શુબોધ પ્રકાશ" વરસે આ આના. જુદા "મૌલિક સારસંગ્રહ"
વરસે એક રૂપિયા. જુદા "કવિતા વિજ્ઞાન" વરસે અગિઆર આના.
વિદ્વાન પુરુષોએ એ યોધાન્યાંઓનાં એક અવાજે વખાણ કર્યો છે. ખરીદો
અને ખાતરી કરો.

લીંમટી, હાલિયાવાડ.

જાહેર ખબર.

“પૈસા કેમ કમાવશ” આ બાબત જાણવી જરૂરમાં ને તેમાં આપણા દેશીઓને વધારે અંગત્યની છે. ગુજરાતીમાં એ બાબતનું એકે પુસ્તક ન હોવાથી એ ખોટા પુરી પાડવાના ધરાદારથી અંગ્રેજી પુસ્તકોને આધારે આપણને ઉપયોગી થાય એવું પુસ્તક બહાર પાડવાનો મારો ધરાદો છે. વિષય અધરો છતાં એની ભાષા સરલ ગુજરાતી છે, એ પુસ્તકનાં વખાણ મારે કરવાં તે કરતાં વાંચનારે વાંચાને કરે એજ બહિર છે. એની કીમત અગાઉથી ૨૪ આના ને પાછળથી એક રૂપીઆ રાખીએ ને એનું કદ બરો પાનાનું છે. અગાઉથી કીમત મોકલનારે ટંપાલનો એક આનો મોકલવો, કીમત નહીં મોકલનારને વેધુપેએજલથી મોકલવામાં આવશે. અગાઉથી ગ્રાહક થનારે નીચે સહી કરનારને લખી જણાવવું.

અમદાવાદ,

વિલ્લદાસ ધનંજીભાઈ,

૨૨-૧-૮૭.

હેડમાસ્તર, ફિનલ ટ્રેનિંગકોલેજ,

ગુ. શાળાપત્રના લવાજમના નાણાંની વીગરે મહોંથ.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૧ થી જુલાઈ ૧૮૮૧ સુધી.

	૧૮૮૧	સને ૧૮૮૧
મ. રા. સા. રેવાકાંડા પંચમહાલના કે. એ. ઈ. સા.		૭૩-૦-૦
રા. લખમશી દરિરામ(કતીગિટ.)		૧-૦-૦
મ. વડોદરા ટ્રેનિંગકોલેજના હેડ માસ્તર સા.		૧-૦-૦
મ. લાડીના મુખ્ય કારભારી સાહેબ.		૨-૦-૦
રા. નથુરામ મહાલિય, (નવસારી)		૨-૦-૦
રા. ઉમીયાચંકર મુળજી. (ભરૂચાવાદ)		૧-૦-૦
કઠોરની ઉર્ફુમકુલના મુનસી સાહેબ.		૧-૦-૦
આ. ઇડર તાલુકામકુલ માસ્તર.		૨૫-૦-૦
રા. રામચંકર ખંધર. (મુંબાઈ)		૧-૦-૦
મ. ગોંડલ અંગ્રેજી મકુલના હેડમાસ્તર સા.		૧-૦-૦
મ. રા. સા. સુરેત ૬, વિ. કે. એ. ઇ. સા.	૧-૩-૦	
મ. મોરબી એ. વ. મકુલ. મા. સા.		૧-૦-૦
મ. કેશનભાલ પરબરામ (સોહાવા.)		૧-૦-૦
બાઈ. હમ્મણ ત્રીકમલાલ, (મુંબાઈ)		૧-૦-૦
આ. રાજકોટ તાલુકામકુલ માસ્તર. સા.		૭-૦-૦

મે. બેરેમ હાઈસ્કુલના હેડમાસ્ટર. સા.	૧-૦-૦
પ્રા. હાલાર મે. ગુ. નિયામ સાપર.	૧-૦-૦
મે. અમદાવાદ બ્રાંચ સ્કુલ નં. ૨ નો હેડમાસ્ટર. સા.	૧-૦-૦
મે. અંકલેસ્ટર. અંગ્રેજી સ્કુલ.	૧-૦-૦
ઈ. આ. સરકારી ગુ. નિયામ (પિલીન)	૧-૦-૦
મે. રાંદેર અંગ્રેજી સ્કુલ.	૧-૦-૦
વોસલ સ્ટેટની તરફથી.	૧૧-૦-૦
મે. વળા સ્ટેટના મુખ્ય કોરબારી સા.	૮-૦-૦
આ. અંબાત સ. ગુ. નિ.	૫-૬-૦
મે. રાજકોટ હાઈસ્કુલના હેડમાસ્ટર. સા.	૧-૦-૦
જરારણ સ્ટેટના મુખ્ય કોરબારી સા.	૬-૦-૦
ગ્રાંજાપાડ. હાલારનાં આ. કે. એ. ઈ. ૦-૫-૬	૧-૦-૦
આ. ઘોડાસર તાલુકા સ્કુલ માસ્ટર.	૧૧-૦-૦
મે. આદરજી કાવસજી માસ્ટર.	૧-૦-૦
રા. છગનલાલ બાઈલાસ. (કોર)	૧-૦-૦
આ. જગસરા તા. સ્કુલ મા.	૧-૦-૦
મે. ખેડા અંગ્રેજી સ્કુલના હેડમા. સા.	૧-૦-૦
મે. ઉ. વિ. હિંડોલના સુલોનાં એ. ઈ. સાહેબ.	૧-૦-૦
મે. કેળવણી આતાનાં ડીરેક્ટર સાહેબ.	૧૩-૧૧-૦
આ. રાધનપુર તાલુકા સ્કુલ માસ્ટર.	૧૩-૦-૦
મે. રા. સા. રાંદેર મુનિસિપાલ સ્કુલ બોર્ડના સે. સા.	૧-૦-૦
મે. રા. સા. સુરત મુનિસિપાલ સ્કુલ.	૨-૦-૦
મે. બાર્દન દીગલ ટેનિંગકોલેજના હે. મા.	૧-૦-૦
મે. બાવનગર દરબારબીના કેળવણી આતાના ઉપરીસાહેબ.	૧૨૪-૪-૧
અઈ દોગાળી નારણજી માંડવી પ્રા. સ્કુલ.	૧-૦-૦
મે. રા. સા. માંડાસા મુનિસિપાલ સ્કુલ બોર્ડના એ. સા.	૨-૦-૦
રા. આ. મગનલાલની કેન્વાયાળા.	૧-૦-૦
મે. રા. સા. ધેડુકા મુનિસિપાલ સ્કુલ બોર્ડના સે. સા.	૪-૦-૦
મે. વડોદરા સ્ટેટના એ. ઈ. સાહેબ.	૧-૦-૦

નાણાં મોકલનાર ઘરાકોને ચેતવણી.

મારો નામ ઉપર મોકલવાને બદલે કોઈ કોઈ ગૃહસ્થો વખતે આ પત્રના અંદર સાદેના નામથી નાણાં મોકલે છે તેમણે હવેથી તેમ ન કરવાની કૃપા કરવી, અને આ ચેતવણી આપવા છતાં હવેથી નોંધે મોકલે તેને પોતાને માથેજ તે મનીઆર કે રૂબરૂ રસીદ પાછી આવે. અથવા તે "લાપ્સ" થઈ જાય તેનું જોખમ છે એમ સમજવું.

— ગયા મે. માસમાં એક રૂપિયા મનીઆરથી આવેલો, પણ તેનાં કુપનમાં કોઈ પણ લખેલું ન હોવાથી તે અનામત. પડી રહ્યો છે. મારે જીને મારી સહીની, છૂટી રસીદ મળ્યા ન હોય તેણે જી આ રૂપિયા મોકલ્યા હોય, તો તેણે કપે, ગામથી, અને કઈ તારીખે મોકલેલો તે પાતાના નામ તથા હોદ્દા સાથે મારી ઉપર લખી મોકલવું કે તે ઉપરથી આગળી કરી તે નાણું તેને આતે જમ્મ કરી શાળાપત્ર મોકલવું કરવામાં આવે.

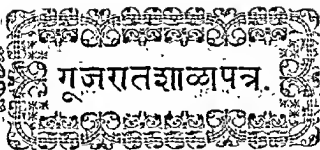
બીજા માહકોને પણ ચેતવણી લેવાની કે મનીઆર મોકલવા તેનો કુપનમાં પોતાનું નામ, હોદ્દો, તથા કપે વષને મેટે કેટલા રૂપિયા મોકલ્યા છે તે લખવાને, કરી પણ ચૂકવું નહિ.

રાજકોટ, ... હરિસોલ પંક્તિમરામ.
તા. ૧૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૭. મનિજર, ગુજરાત શાળાપત્ર.

જાહેર ખબર.

વ્યાકરણ શીખવવાની પદ્ધતિ ભાગ-૧ સો અને હોયકૃત વ્યાકરણનો પુસ્તકો.

ગુજરાતી લિંગાણીમાં હોયકૃત વ્યાકરણ આવે છે. એ પુસ્તક તેની રચના અને સંરજનને મારે મુતિપાત્ર છે. પણ તે માલિકી દરેક કક્ષે સેચક પદ્ધતિ એ કેવો. રીતે શીખવવી, કેવો ભાગ પાડવા, વિવિધનો કેવો અનુક્રમ કરવો; ત્યાં અને કેટલું વિદ્યેય સાત આપવું; એ જાણતોથી ધણા ધિનુકો અંગણ હોવાને લીધે ધણીયાર શીખનાર અને શીખવનાર દુરાગત છે. આવી અડચણો, બની જકે તેટલી દુર કરવાના હેતુથી અમે ઉપર જણાવ્યાં જે પુસ્તકો લખી રાખ્યાં છે. તેનો અનુક્ર. ધરાકે મળે છપાવવા

ગુજરાતશાલ્પત્ર

પુસ્તક ૨૬ મું.

માર્ગ.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૩ ગો.

હ્યુબ્રિલીનો મહોત્સવ.

જય જય હ્યુબ્રિલીના વર્ષ, તારી થી બહિષ્કારો છે ? આખા ભરત-
ખંડને તે આનંદ ઉત્સવમાં નિમગ્ન કરી નાંખ્યો છે. ગણો દેખુઆરી
માસ તેના મુખરૂપ મનમુખાર અને હર્ષયુક્ત સર્વમાંજ મૂલ્યો છે. તેમાં
૧૬ મી તારીએ તો જે આનંદઉર્મીઓ ઉછળી તેનું પહોંત કોણ કરી શકે ?
શેખની સહઅભિબૂદ્ધિ પણ તેમ કરવાને શક્તિમાન નથી, અને લખવા
માંડે તો પત્રરૂપે પૃથ્વીનું પ્રજ્ઞ પણ પૂરું પડે એમ નથી. એતો રાજબક્તના
અણહદ અંતઃકરણમાંજ બરાબર ચીતરાઈ શકે, કે સરસ્વતીની દૈવી પા-
ણીથીજ ઉચ્ચારાઈ શકે.

એ દિવસે ભરતખંડના આ છેડાથી પેલા છેડા સુધી શહેર શહેર
અને ગામગામ, રાજદરબારોમાં અને મોઢેહાલે મોઢેહાલે, શ્રીમંત ને તવંગર
સાધનાના અંતઃકરણમાં અને મુખેકુ ઉપર, એક ચિરલો આનંદ ઝળકી
રહ્યો હતો. આ ૧૬ાં મી મહારાણીજી કૌસરેહિંદને ગારી ઉપર બેઠાને
પૂરાં ૧૫૫૪ વર્ષ થયાં તેનો સર્વેને મન મહાઉત્સવ હતો. આવા ઉત્સવને

• એ ૧૫૫૪મું વર્ષ પૂરું તો ૨૦ મી જુનને દિવસે યાવ છે, અને
વિલાપતમાં તો એ બાળતનો ઉત્સવ તે દિવસે યનાર છે, પણ આપણા
દેશમાં એ વખતે વર્ષાવસ્થુ હેતુથી તથા બીજા કેટલાક કારણથી લાડ
ઝીંટ સાહેબે લાંબી મંજુરી મંગાવી એ અવસર ૧૬ મી ફેબ્રુઆરીએજ
ઉજવી શીતી છે.

છેત્રેજીમાં ન્યુનિલી કહે છે, અને 'આવા અવસરનો હર્ષ અસાધારણ હોય
એમાં શું આશ્ચર્ય ? આવા શુભ પ્રસંગ કોઈ પણ દેશના ઇતિહાસમાં
આસ ઇષરકૃપા હોય ત્યારે કોઈ વેળાએ આવી શકે છે. ઇંગ્લાંડમાં આવે
ઉત્સવ ત્રીજા ન્યોર્થનાં વખતમાં થયો હતો.' મોજલ પાશ્વરોમાં અંકજર
અને ઔરંગઝેબ મહા દીર્ઘાયુ હતા, તોપણ તેમના રાજ્યની મુદત લગ-
ભગ ૪૬ વર્ષની થતાંજ સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી.

આ ઉત્સવને પ્રસંગે રાજકોટ રોડનમાં મળેલી સભામાં રા. વિષ-
નાથ સદારાંમે ને કવિતા બેનાંવીને સામગ્ર્યવાની સહાયતા સાથે ગાઈ
સંમળાવી હતી તે અન્ને તે ઠાંકણાના સંભારણા દાખલ અને ઉતારી લ-
ખ્યે છિયે, તથા તેમના એ વિષયની કસોટીથી ને કવિતા મળી છે તેને
પણ ખુશીના સાથે એજ કારણસર અહિંયા જગા આપીએ છિયે.

અભંગ છંદ.

અકલ અનંત, સર્વથી મહંત;
પ્રકૃતિ નિર્કૃત, પ્રણમીએ. અકલ
ન્યુનિલી સમાન, ઉત્સવ મહાન;
દીપું તેનું દાન, પ્રેમે કરી, ન્યુનિલી
વિજ્યાકુમારી, રાજ્ય યુલુ ધારી;
તેને તે વધારી, ધન્ય ધાતા, વિજ્યા
સુમતિ પ્રસારે, કરને આ વાર;
રાણીના આભાર, ગાવા માટે. સુમતિ

સુલણા છંદ.

શ્રી પ્રભુ સકળવ્યાપી અને માર્ગોએ, કેસરેહિંદ કલાણુ ખારી;
પ્રકૃતિ જન સર્વની રાણી રહ્યા કરે, આર્ચનાં-સર્વ કષ્ટો નિવારી.
રાજ્યમંડળ બધું એનું મતિમાન છે, રાજ્ય કર્ણાટકે સૌથી માણી;
ન્યુનિલી આગ્રહ બહુ વર્ષ સુધી હર્ષથી, ગાગવો કેસરેહિંદ રાણી. ૧
પ્રથમ ખારતિ બાંમ જુલમ બહુ વેકથી, ત્રણે પોધારતી ઇચ પાસે;
એ ગુણી હમરે, રાજ્ય આપું રૂઠું, રાણી પિટોરીઆનું હુલાસે.
હાલ પહાલ રાને ટાળા દિવન, યઈ ઘણી જ્ઞાન કેરી કમાણી;

જ્યુબિલી આશીશ બહુ વર્ષ સુધી હર્ષથી, ભાગવો કેસરેહિંદ રાણી. ૨
 ન્યાય વખણાય છે રાણીના રાજ્યનો, પ્રકૃતિ મંડળ બધું છૂટ પામ્યું;
 ધર્મ ઋષડ તણું દુઃખ દારણ હવે, જીલમ કરનારનું સૌ પિરામ્યું,
 ચોરનો ભા નથી રાનમાં પણ રહ્યો, બંધી બોખમ બધા જાય તાણી;
 જ્યુબિલી આશીશ બહુ વર્ષ સુધી હર્ષથી, ભાગવો કેસરેહિંદ રાણી. ૩
 આર્થ સૌ અમનને અમન ઉડાવતા, દેહીએ શાંતિકર રાજ્ય પામી;
 જોડતા જાય છે વારસામાં મળી, પૂર્વજોનાયિ આવેલી ખામી.
 ગાય છે યુદ્ધ બધા રાજ્યનાતિ તણા, એક સાદિ અતિથે વખાણી;
 જ્યુબિલી આશીશ બહુ વર્ષ સુધી હર્ષથી, ભાગવો કેસરેહિંદ રાણી. ૪
 ધન્યા આ સંત સત્યાશિનો માસ વળિ, ફેબ્રુઆરી બધા ધન્ય બોલ;
 સોળ સત્તર વળિ તારીખો ધન્ય છે, બોલ બોલ મળી સર્વ ટોળે.
 હર્ષ પામી બધાં બાળ આવડળને, દે ખરા દિસ આશીશ વાણી;
 જ્યુબિલી આશીશ બહુ વર્ષ સુધી હર્ષથી, ભાગવો કેસરેહિંદ રાણી. ૫
 હિંદના રાય રાણા અને રેવતો, એજ આશીશ અંતરથી દહે;
 રાણી જીવો ઘણું રાણી જીવો ઘણું, ગંગન પણ ગાજ પ્રતિ ધ્વનિથી કેહે.
 સત્તની સાક્ષિ એ હિંદના શાંતમાં, સર્વથી મેષ આકાશ વાણી;
 જ્યુબિલી આશીશ બહુ વર્ષ સુધી હર્ષથી, ભાગવો કેસરેહિંદ રાણી. ૬
 દીડી.

આજ સકળ ભારતી ભૂમિ હુલાસે,
 જગન્નાથને ખરા દિલે ઉપાસે;
 ધરી અંતરમાં એક આશ ઇચ્છે,
 રહું રાણીજીનું યાજ્ઞો એ આશીશ.
 કરી દીપમાળ પૂજને ખસારે,
 અભિલાષ ગાઈ આતિથ્યો ઉતારે;
 પવન તણી લહર જય જય તે અવાજે,
 તને અરપીએ અનુષ્ઠ ધૂપ કાળે.
 હર્ષ નાદ તોય પડધમના ગાળે,
 તાલ લઈ સેઈ પ્રકૃતિ ચિત રાળે;

પ્રેમ પુરુષ અંજલો પ્રભુ વધાયી,
 મૂકે જય-જય જય શબ્દને મંગતવી.
 સકળ જનનું મંગલકર્મ લો સ્વિકારી,
 સુખી રાખજો સદા વિજય કુમારી
 અષ્ટ સિદ્ધિ નિધો નવનવીન આપો,
 મહારાણી રાજ્યમાં, સુશાંતિ યાપો.

દોહરો.
 સકળ રથજે સુખ શાંતિ, એ માગો, બહુ વારે;
 સકળ પ્રજા મહારાણીતો, જોલો જય જયકાર.
 વિશ્વનાથ સદારામ

દોહરો.
 ધૃત કૃપાયી આંવિયું, આંજ જીવુભિલી પૂર્વ;
 ધન્ય ધન્ય વિઝોરિયા, જોલો જય જય સર્વ.
 મનહર.

અર્ધ શતિ સુધી રહું રાજ્ય રહું રાણીશીનું,
 સુખકાર રાજ તાજ તેજ તપ્યું જગમાં;
 નેહથી નિહાળતાં નૃપ એવાં નંજરે આપે,
 જયજે જગતના કો બાએશાળાં બાગમાં;
 કૃપાળુ કૃસેહિંદ કેરો કારબારે કુખ્યો,
 આખી અવનિ છે આને આનંદ અયાગમાં;
 દીવાળીથી દશગણો ફલ્ગમ આ દિવ્ય દિન;
 બલે ભગવાન લખ્યો બારતના બાગમાં.
 સવૈયો-એકત્રીશો;

વર્ષ પચાશ વિસે જગ પૂરણ, ઇંગ્લેન્ડ સંતા પાંખી પ્રકાશ,
 વિજયી શ્રી ગુણવંતી વિજયાની, વિજય ધ્વજ ફરકે ચોપાસ;
 સૌ જનને સુખકાર રાજ્યની, પ્રસરિત યદ્ય સધજે શુભ વાસ,
 અચળ કીર્તિબર અજકિત જગ, શાભિત રંગ પ્રિટિય ઇતિહાસ. ૩
 શાફલ વિક્રીડિત.

જામી ધન્ય દિને મહા જયવતી, વિઝોરિયા વિજયી,

જાકિતે, ભૂમિ, વસુ, યશિ શુધ ગણો, મની મતુવીશમી;
જાણો વીથ જુને યુવાવતી સતિ બિટોનિયા રેશમાં,

પામી રાજ્ય ગણો મુનિ, મુણ, વસુ ને ભૂમિ એ વર્ષમાં. ૪
કીચો રાજ્યબિગેકે સ્મટ વિશમી, જુને ફડી રાણીએ,

આનંદે વસુ, મુણ ને વસુ, ભૂમિ, એ વર્ષમાં જાણીએ;
આને ફેબરવારની પડ્દરી, અદાર સમાયિની,
વર્ષો પૂરી પચાશ વિધ. પ્રભુએ, કીધી કૃપા છે ઘણી. ૫

મહોદીપ.

ધન્ય દિનં યોજ ધન્ય રાણી શી દયાળી,

ધન્ય યજ્ઞ પ્રભુ પ્રભુ કૃપાથી ભાગ્યશાળી;

સર્વદા તપો બિટિય રાજ્ય હિદ માથે,

નમ્ર પ્રાર્થના પ્રભુ શુણો સહુની સાથે. ૬

ગણી પ્રભુ સમાન સર્વ એક દૃષ્ટિએથી,

શાંતિ કીધી કાઠી કેર કારમો બધેથી;

જન હિતેમજ કાર્ય, રાજ્યમીતિ ત્યાગ કેરો,

યજ્ઞો નવો પ્રકાશ ભરતખંડમાં ભલેરો. ૭

સરસ્વતિ યતી હતી અલોપ તે વધારી,

એમ આર્ય દશની જુરી દયા સુધારી;

વર્ણવી વધારીએ વિશેષ શું ? વખાણી,

માર્ગીએ પ્રભુ ! જુવા જિવા ધણું જ રાણી. ૮

રાજ્ય રાણીએ બહુ પચાશ વર્ષ કીધું;

એટલાજ આર્ષીને, અમાય મુખ દીધું;

આજ સર્વ ઉત્સવે, જ્યુનિહી પ્રવે એથી,

નિર્ભયે પ્રહર્ય દૃશ્ય કીધ અંતરેથી. ૯

માલિનિ.

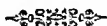
શત વરસની આયુ, આર્ષીને મુખકારી,

વંધુ જય વિજયાનો, વિધમાંહી વધારી;

સકળ જન મને રક્ષા, પુરુષો હે! દયાળું,
જગત અચળ રાખે, નામ વિશ્વોરિયાનું. ૧૦
દોહરો.

આધિક આધિક આનંદનો, ધન્ય ધન્ય દિન આનો;
નિર્ભય ધરૂં રાહોનું, નભળે નિર્ભય રાખ્ય. ૧૧
તારીખ ૨૬ મી ફેબ્રુઆરી ૧૮૮૭. દેવેન્દ્રભૈરોજીજી જગજીવન.
કરંચી.

ટ્રેનિંગ કોલેજોના ધારાનો કોડ.

ધારો ૧ લો. વર્નાક્યુલર મહેતાજી અને આસિસ્ટન્ટ મહેતાજીએને ધોખવવાના ધંપામાં કેળવણી આપવાને સારૂ ટ્રેનિંગકોલેજો રાખવામાં આવેછે.

ધારો ૨ લો. ટ્રેનિંગ સેનારા વિદ્યાર્થીઓમાંથી અમુક સંખ્યાને 'સ્ટા-ઇપેન્ડ' એટલે ગૂજરાતપરચ આપવામાં આવશે. પણ દરેકની રૂા-ઇપેન્ડ રાખવામાં આવશે, અને તે એક વર્ષ સુધી નીચે મુજબ જાગ્યો શકશે.—

૩૮) ના સ્ટાઇપેન્ડ ત્રીજા વર્ષના વિદ્યાર્થીએને માટે.

૩૭) ના " બીજા " " " "

૩૬) ના " પહેલા " " " "

આ દર, દરેક પ્રાંતની જરૂરીઆત પ્રમાણે બંદૂક બંદૂક રાખાશે.

જો વિદ્યાર્થીઓ ફીમિક ટ્રેનિંગ કોલેજમાં પોતાની સ્ત્રીને ટ્રેનિંગને સારૂ મોકલે તેને દરમહીને ૩૭) ના વિશેષ સ્ટાઇપેન્ડ મળશે.

ફી (માફી) વિદ્યાર્થીએની અમુક સંખ્યા પણ ઇન્સ્ટ્રુક્ટર સાહેબની મહત્ત્વ મુજબ કોલેજોમાં રાખવામાં આવશે.

ધારો ૩ લો. કોલેજના અધ્યાસના પણ ભાગ પાડવામાં આવશે, અને તેની ટર્મિનલ (છમાસિક) તથા ફાઇનલ (છેવટની અથવા વાર્ષિક) પરીક્ષાઓ થશે.

ધારો ૪ થો. - પહેલા, બીજા, અને ત્રીજા વર્ષની છેવટે મહે-
તાજીના કામને માટે પાસ થએલા વિદ્યાર્થીઓના નામની દોકડાના
પ્રમાણમાં અનુક્રમવારે ટીપ કરવામાં આવશે, અને વળી બીજા તથા
ત્રીજા વર્ષના માણસોના પહેલો તથા બીજો એવા વર્ગ પણ પાડવામાં
આવશે. પાસ થએલા વિદ્યાર્થીઓ જગાને લાયક ગણાશે અને તેમને
ફિક્સડ (બાહ્યલી) પગારનીચેના દર મુજબ મળી શકશે.

૩ જા વર્ષના માણસો	1 લો વર્ગ	૩૨૫)	દરમહિને
	2 જો વર્ગ	૩૨૦)	"
૨ જા વર્ષના	1 લો વર્ગ	૩૧૫)	"
	2 જો વર્ગ	૩૧૨)	"
૧ જા વર્ષના		૩ ૯)	"

ધારો ૫ મો. કોઈ ગ્રેડનું સર્ટિફિકેટ મેળવનારને તે ગ્રેડનો પગાર
તુર્તજ માગવાનો હક તે સર્ટિફિકેટ ઉપરથી મળતો નથી; પણ આરે તેવી
જગા આપી પડે ત્યારે તેને માટે તે લાયક થાય છે. તે છતાં ઓછામાં
ઓછાં ૩૧૫, ૧૧, તથા ૮ ના પગારનો તો ૩ જા, ૨ જા, તથા ૧ જા વ-
ર્ષના પાસ થએલા વિદ્યાર્થીઓનો હક એકદમજ થાય છે.

ધારો ૬ મો. ટ્રેનિંગ થએલા શિક્ષકોને તેમણે મેળવેલા ગ્રેડ કરતાં
ઓછા પગારની જગા ઉપર નીમ્યા હોય, તો તે ગ્રેડના પગાર ઉપર પહે-
લામાં મહેલી તકે સઘાવવા જોઈએ, અને ત્યારે જો તેઓ નિશાળના સ્વ-
તંત્ર ચાર્જમાં હશે, તો વખતો વખત જે હાજરી તથા અભ્યાસના એલા-
ઉન્સના જે ધારા હશે તે પ્રમાણે લેવાને તે યોગ્ય ગણાશે. આ એલાઉન્સ
હકદાખમ માગી શકાય નહિ, પણ તે ઇન્સપેક્ટર સાહેબની મજૂ મુજબ
તથા તે પ્રાંતની નાણાં સંબંધી સ્થિતિને અનુસરીને આપવામાં આવશે.
ટ્રેનિંગ આસિસ્ટન્ટ મહેતાજીઓને તો કોઈપણ કારણથી હાજરી તથા અભ્યા-
સના એલાઉન્સ આપવામાં નહિજ આવે.

ધારો ૭ મો. જે શિક્ષકો ટ્રેનિંગ કોલેજમાં રહ્યા હશે અને પહેલો
અથવા બીજા વર્ષના અભ્યાસમાં પાસ થયા હશે, પણ (૧૬ માં ધારા
મુજબ) વિશેષ અભ્યાસને સારૂ આરા પસંદ કરવામાં નહિ આવ્યા હોય,
તે ઓછામાં ઓછી બે વર્ષની સારી નોકરી કર્યા પછી ઇન્સપેક્ટર સાહેબની

આસ મેન્ટુરીયી અનુક્રમે બીજા અથવા ત્રીજા વર્ષના અભ્યાસની પરીક્ષાને માટે હાજર થઈ શકશે.

ધારો ૮ મો. લોકલ અથવા મ્યુનિસિપાલ સ્કૂલોમાં અથવા સરકારની રાખેલ હોટેલના કોઈપણ નિયામના વર્નાક્યુલર મહેતાજીએ જે પબ્લિક સર્વિસ સર્ટિફિકેટની પરીક્ષામાં પાસ થયા હશે, અને મુખ્ય મહેતાજીનાં પાસે કામ જોગામાં જોઈતાં પાંચ વર્ષથી સંતોષકારક રીતે કર્યું હશે, તો ટ્રેનિંગ કોલેજમાં આગાઉથી રહ્યા સિવાય પહેલાં વર્ષના સર્ટિફિકેટની પરીક્ષાને માટે હાજર થઈ શકશે. આ સંઘર્ષને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબની આસ મેન્ટુરીયી નિવવવી પડશે.

ધારો ૯ મો. આવા મહેતાજીએ પહેલાં વર્ષની પરીક્ષા પસાર કરવાથી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબની આસ મેન્ટુરીયી બીજા વર્ષની પરીક્ષામાં આવી શકશે, પણ આપું વર્ષ કોલેજમાં ત્રીજા વર્ષનો અભ્યાસ કર્યા સિવાય ત્રીજા વર્ષની પરીક્ષામાં કોઈથી જઈ શકાશે નહિ.

ધારો ૧૦ મો. જે અનરૂન્ડ સિક્ષકોની પાસે પબ્લિક સર્વિસનું સર્ટિફિકેટ હશે, ૧૮૭૧ ના જાનેવારીની ૧ લી તારીખ પહેલાં નોકરીમાં રહ્યા હશે, અને પેન્શનબદ્ધ પગાર નહિ મળતો હોય, તેણે જે જોગામાં જોઈતાં પાંચ વર્ષ મુખ્ય મહેતાજીની સારી નોકરી કરી હશે, તો તેને રૂ. ૬ ના ગ્રેડનું સર્ટિફિકેટ ડિરેક્ટર આવ પબ્લિક ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબની આસ મેન્ટુરીયી આવી શકશે.

પ્રવેશક.

ધારો ૧૧ મો. નવેમ્બર માસના પહેલાં જાગમાં પ્રવેશકપરીક્ષા થશે, અને તેમાં ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને વર્નાક્યુલર મહેતાજી બરાબર પૂરા પાડવાને સાર નોંધાતી જરૂર જણાયે તોટલા ખાલી સ્ટામ્પેન્ડને વાસ્તે હરીફાઈ કરવા ઉમેદવારોને દાખલ કરવામાં આવશે. ઉમેદવારોની ઉંમર ૧૭ ની ઉપર અને ૨૨ ની અંદર હોવી જાઈએ, તેમણે સેકન્ડ ક્લાસ પબ્લિક સર્વિસના સર્ટિફિકેટ મળવેલાં જોઈએ, અને સરકારી નોકરીને લાયક છે એમ યોગ્ય દાખતરથી પસાર થવા જોઈએ.

ધારો ૧૨ મો. એ પરીક્ષા ટ્રેનિંગ કોલેજમાં કોલેજના અધિકારીઓ લેશે. જે ઘણામાં ઘણા દોકડા મેળવશે તેને ઘણું કરીને સ્ટાઇપેન્ડ આપવામાં આવશે. તે છતાં દરેક જિલ્લાને સારું તેની જરૂરીઆત પ્રમાણે અનુકૂળ સ્ટાઇપેન્ડો રાખવાની, અથવા મુસલમાન, બીલ, કોળી, જેવા કોઈ કોઈ વસ્તીના વર્ગને આસ હિસાબના જરૂર જણાય, તો તેને માટે સ્ટાઇપેન્ડ રાખવાની ઇન્સ્પેક્ટરસાહેબને છૂટ છે.

ધારો ૧૩ મો. આ જોડના નમુના પ્રમાણે કરારનામાં ઉપર દાખલ થતી વેળા સ્ટાઇપેન્ડ લેનારા સ્કાલરોએ સહી કરવી જોઈશે.

પરીક્ષાઓ.

ધારો ૧૪ મો. એક વર્ષના એ ટર્મ પાડેલા છે. ૧ લો ટર્મ કોર્ટક વડી ૧ ને રોજ શરૂ થઈ ૨૫ મી એપ્રિલ પૂરો થશે, અને બીજો ટર્મ ૧૦ મી જુનિ શરૂ થશે તથા આખિર વડી ૬ ને દિવસે પૂરો થશે, દરેક વર્ષના પહેલા ટર્મની આખરે કોલેજના અધિકારી ટર્મિનલ (છમારિક) પરીક્ષા લેશે, અને તેમાં એ ટર્મમાં કરેલો તમામ અભ્યાસ તપાસશે. સ્ટાઇપેન્ડ લેનારા સ્કાલરોમાંથી જે આ પરીક્ષામાં નાપાસ થશે, તેના સ્ટાઇપેન્ડ એન્ડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરસાહેબની મરજી હશે તો અંધ કરી શકાય.

ધારો ૧૫ મો. સર્ટિફિકેટની પરીક્ષા દરેક વર્ષે બીજા ટર્મના આખરે ભાગમાં પ્રાંતના એન્ડ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ તથા ખાતાના બીજા એવા જે અમલદારોને પોતે નામે તેની મદદથી ચલાવશે.

ધારો ૧૬ મો. જે સ્કાલરો પહેલા વર્ષે આખરની પરીક્ષામાં નાપાસ થશે તેને કોલેજમાંથી કાઢી મૂકવામાં આવશે, બીજા અને ત્રીજા વર્ષના જે સ્કાલરો છેલ્લી પરીક્ષામાં નાપાસ થશે તેને પહેલા તથા બીજા વર્ષના જે સર્ટિફિકેટને તે યોગ્ય હશે તે આપવામાં આવશે, પણ તેને કોલેજમાં રાખવામાં આવશે નહિ.

નીમણકોને સારું વર્ગણી.

ધારો ૧૭ મો. દરેક વર્ષનો સ્કાલરોએ જેટલા માર્ક (દોકડા) મેળવ્યા હશે તેના અનુક્રમમાં તેમને નીચી ટીપમાં ગોઠવવામાં આવશે. બીજા અને ત્રીજા વર્ષના જે સ્કાલરો સૌકડે ૭૦ દોકડા મેળવશે તે પહેલા વર્ગમાં મૂકાશે. જે ૭૦ કરતાં ઓછા પણ ૫૦ કરતાં ઓછા નહિ મેળવે તેને બીજા વર્ગ.

માં મૂકવામાં આવશે. વર્ગણીમાં આવેલા બીજા અને ત્રીજા વર્ષના સ્કાલરો તથા સેક્ટર ૫૦ કરતાં ઓછા દોકડા નહિ મેળવ્યા હોય તેવા પહેલા વર્ષના સ્કાલરો પરીક્ષામાં પાસ થએલા ગણાશે. જે વર્ગણીમાં નહિ આવ્યા હોય તે નાપાસ થએલા ગણાશે. પરંતુ કોઈપણ વિષયને સાર મુકરર કરેલા દોકડામાંથી કુ અને પેટા વિષયમાં કુ કરતાં ઓછા મેળવશે તેને પાસ થએલા ગણાશે નહિ.

ધારો ૧૮ મો. વર્ગણીમાં આવેલા બીજા અને ત્રીજા વર્ષના સ્કાલરોને તથા પહેલા વર્ષના પાસ થએલાને જોડેનાં નમુનાં મુજબનું સર્ટિફિકેટ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ તથા તે ટ્રેનિંગકોલેજના પ્રિન્સિપાલની સહીનું આપવામાં આવશે, અને પછી તેઓને ૪ થા ધારા પ્રમાણે આડી જગ્યાઓમાંથી અનુક્રમે પસંદગી કરવા દવામાં આવશે.

ધારો ૧૯ મો. પહેલા અને બીજા વર્ષના પાસ થએલા સ્કાલરોને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પાસ પસંદ કરશે તોજ બીજા તથા ત્રીજા વર્ષનો અભ્યાસ કરવા દવામાં આવશે.

અંદરનો બંદોબસ્ત, ગેરહાજરીની રજા, વિગેરે.

ધારો ૨૦ મો. આ બાબતો ઉપર ડિરેક્ટર આવ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન સાહેબ વખતે વખત જે ધારા મંજૂર કરશે તે કોલેજના ધારા ગણાશે.

કરારના મુ.

આજ તારીખ ને દિવસે એક તરફ અને બીજી તરફ ઉત્તર વિભાગના એન્ડુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર એ બેની વચ્ચે.

કરાર કરું છું કે ટ્રેનિંગ કોલેજના ધારા પ્રમાણે કરાવેલા પગારની સ્કાલરશિપ મને આપી તેને પેટ એ ટ્રેનિંગકોલેજના ધારા પાળાગ, અને એન્ડુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ મને એ કોલેજમાં રાખશે ત્યાં સુધી અથવા જોઈતા સર્ટિફિકેટની પરીક્ષામાં પાસ થઈશ ત્યાં સુધી રહીશ, અને જોઈતા વખત સુધી એ ટ્રેનિંગ કોલેજમાં રહી હજાર તેટલા વખત સુધી એન્ડુકેશનલ ડિપાર્ટમેન્ટમાં જોડાઈની નોકરી કરીશ.

જો હું કરારની થરતો, ગમે તેવી. હલકી કે જીજ્ઞ હોય તે પણ તોફાનો સરકારને રૂ.૧૫૦) એકે એકસો ને પંચાસ આપવાને કબુલ થાયછું. એ રૂપિયા રૂંડના નહિ પણ મુકરર કરેલા મૂકતે દિસાંએ મુકસાનને જેટ સરકારમાં બંરોય.

હું

એન્જીનેયરના ઇન્સ્પેક્ટર સરકાર તરફથી કરાર કરેલું કે સદહું ને સ્કાલરશિપ અથવા મેહેતાલુના પગારતરીકે ને રકમ દેવી થશે તે આપીય, પરંતુ મને જરૂર જણાય તો એ સ્કાલરશિપનો અથવા એના મેહેતાલુપણાના પગારનો બધો કે થોડો ભાગ એક માસનો કે વધારે માસનો નહિ આપવાનો તથા ટ્રેનિંગ કોલેજમાંથી કે એન્જીનેયરના ડિપાર્ટમેન્ટમાંથી એને કારી મૂકવાનો મારો હક્ક આ કરારની રૂએ કથાથી બંધ પડ્યો નહિ.

અત્ર

સહી.

અત્ર

સાખ

અને અને

તથા

ઉપર લખેલા

ના જામીન થઇએ છીએ એવી રીતે કે ઉપર લખ્યા મુજબ ને પ્રમાણે કામ કરવા તથા વર્ચવાને સંદર્હ થપ્પસ બંધાએલી છે તે પ્રમાણે તે કરશે અને વર્ચશે, અને જો એ પ્રમાણે ન કરે અને ન વર્ચે તો અમે બંને મંજીને તથા અમારામાનો રોક જણા ઉપર લખેલાં રૂ. ૧૫૦) એકે એકસો પંચાસ રૂપિયા રોકડા મુબદ્દરો સરકારને આપવાને આથી બંધાઇએ છીએ.

અત્ર

સહી.

અત્ર

સાખ.

સર્વિફિકેટ.

૬. અમે સર્વિફિકેટ આપીએ છીએ કે—૧૮૫૧ના વર્ષનો અભ્યાસ

રેનિંગકોલેજમાં પૂરો કરી સને ૧૮—માં સર્વિફિકેટને

સાર છેલ્લી પરીક્ષામાં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, અને કુલ દોકડામાંથી સેકેડ

અને કલાસમાં મૂકવામાં આવ્યો છે, અને તેથી એનો ફિક્કર

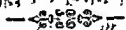
(ખાહાલી) પગાર રૂ. ૩૦૦ નો દરેક વર્ષે છે.

તારીખ ૧૮૫૧ના વર્ષનો અભ્યાસ

(સહી) ૧૮૫૧ના વર્ષનો અભ્યાસ

પ્રિન્સિપાલ ટ્રે. કોલેજ.

૧૮૫૧ના વર્ષનો અભ્યાસ

ઇંગ્રેજ લોકનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ.

દક્ષિણ મહાસાગરનો પરપોટો (સાઉથસી બબલ) ઝુંબાઈમાં શરસદાના પેલાઈ આપણે અહિંયાં ઈ. સ. ૧૮૬૫ માં આંબી હતી તેતો તમારો જાણવામાં હશે. અમેરિકામાં ગુલામ બાબત જાણી, ઉઠવાથી રૂના બાવ આંડીએ ૮૦૦ સુધીના વર્ષ ગયા, અને તેથી આપણા મુલકમાં, અનુરગણ પેસા આવ્યો. એકદમ વધી પડેલી, આટલી બધી મૂડી માણે પેપારમાં નાખવાનો માર્ગ ન હોવાથી નવા નવા ઉદ્યોગને નિમિષે ધણી ધણી કંપનીઓ બંધાઈ, અને તેમાં બહુ નફો થયે એમ ધારી તેના શેરો ઉપર લોકે પડાપડી કરવા માંડી. એ પડાપડીના કારણથી શેરોના બાવ એકદમ બહુ વધ્યા, એ બાવા પ્રતિદિન વધતા. નોઈ સદાની હોય બધાને છૂટી, અને તેનો લાભ લઈ કેટલાક સુખ્ય સટોરિયાઓએ તેના બાવ એકજ બહેકાવી મૂક્યા. જોતજોતામાં રખડતા માણસો લગભગતે કરોડાધિપતિ થઈ જવા લાગ્યા. બેકબેનો શર જેને આ લોક આડાનો કહેતા અને જે છેવટે મોટો આડોળ નીવડ્યો, તેનો બાવ લગભગ લાખ રૂપિયાનો બાલાયો, અગરજો તે મૂળેતો દશ હજારનોજ હતો. આ નોઈ

બધાનું કલેજું ફેરકડું, અને નીચ કે ઊંચ, વિદ્વાન કે મૂર્ખ, સ્ત્રી કે પુરુષ, સધળાનું શરસદાના મોહનજમાં ફસાઈ પડ્યા. કોઈને પણ વિચાર રહ્યો નહિ કે એકના ચારતો આપણે હાથ આપીએ છીએ, તો પછી એ ધેવો ગમે તેવા હોય તોપણ એમાં એથી તે વધારે નફો થી રીતે છૂટવાનો હતો. પણ એ વખતે એવા બહારની નફાનો વિચારજ કોણ કરે છે ! બંધાની ગણતરી એટલીજ હતી કે કાલ બાવ વધ્યો કે તુર્ત એ વેચી નાખી આપણે નફો મારી બાંધીશું. પણ આવી પેલાઈની ગણતરી ઉપર ને બાવ વધવા માંડેલા, તે ક્યાં સુધી ટકી રહે ! એકવાર આચકો લાગે કે જેમ બાવો ચડેલાં તેમજ પાછા ગર્ગડીને નીચે બેસે, અને તેમાં બંધાનેજ બાંધસાથે કરી નાંખે. એમજ આખરે થયું, અને લાખો માણસ પાવમાત્ર યઈ ગયા. એ પાવમાંથી કુકત મુખાઈમાંજ નહિ પરંતુ, ગૂંજરાત, કાઠીયાવાડ, કચ્છમાં પણ ફેલાઈ, અને હજી પણ તેની માઠી અસર કેટલેક ટેકાણે છેક દૂર યઈ નથી.

આતુલ અને બહેકે એથી પણ મોટે દરજ્જે ઇંગ્લાંડમાં આ વખતે થયું હતું. અહિંયા પાછલા દોઢસો વર્ષથી બાપર અને દ્રવ્યની વૃદ્ધિ ઉત્તરોત્તર યતીજ આવી હતી, અને તેમાં યુરુચટની સંધિ પછી ને અવિગ્રહ આલ્યો તેના પ્રતાપે દેશમાં ઘણોજ વેપાર વધી ગયો. જેની પાસે થોડા પૈસા હોય તેપણ એમ ધારવા લાગ્યો, કે એને ને વેપારમાં નાંખ્યા હોય તો તુર્ત તરંગર યઈ જવાય. નવી નવી કંપનીઓ બંધાવા લાગી, અને તેમાંની કેટલીકે સાઈ કાંમ કરી વહેંચણી પણ સારી આપી. એથી શરૂ રાખવાનો પવન ફેલાયો, અને બેવકુફ કે લુચ્ચા માણસોએ હવાઈ ખાલની ને કંપની કાઢવા માંડી તેમાં ઘણા લોક ઝંપલાવી પડ્યા.

એમાં 'સાઉથસી' એટલે દક્ષિણ મહાસાગરમાં વેપાર કરનારી કંપની એણેતો બંધાને ગાંડાજ કરી મૂક્યા હતા. એ કંપની મૂળ ઇ. સ. ૧૭૧૦માં હાલીએ ઉભી કરાવી હતી, અને તે કંપનીએ સરકારી કરજ હંભાખ પાડતું પતાવી પોતે લીધું તેના બદલામાં તેને સારા વ્યાજની સાથે દક્ષિણ મહાસાગરમાં એકદમ વેપાર ચલાવવાનો પટો મળ્યો. દક્ષિણ અમેરિકા સાથે એકદમ વેપાર ચલાવવાથી તો ત્યાજજ યઈ જવાતું હશે. એમ આ સને

ધંમેજીલોકના સમન્વામાં, હતું, અને તેથી ન્યારે ઈ. સ. ૧૭૧૬ માં એજ કુંપનીએ ખીજા ૭૫ લાખનું સરકારી રૂબું પેતે; પતાવી લીધું તારે એના શેરો ઉપર લોકોનો મોહ વધ્યો, અને જેની પાસે સરકારી લોત હતી તેમાંના ધણકિતો તે સાટે આ શેરજ સેવા કણ્ઠ કર્યા. આ પ્રસંગનો લાભ લઈ એના હુકમી ડિરેક્ટરોએ એ શેર છેકજ સદાપર મંડાવ્યા, અને મૂળ જે એ ૧૦૦ પૈાંડનો તેના એક વખતે ૧૦૦૦ પૈાંડ બાલાયા. આ જોઈ આખો ખજાર અમકપો. અને બધાજ શેરોના બાવ અશમને જઈ પહોંચ્યા. અને એના અસર ક્રાન્સમાં પણ જઈ પહોંચ્યા અને ત્યાંપણ એવી સૈકડો પરપોટા કુંપનીયો ઉભી થઈ શેરસંકાનો, પવત જોશથી કુંકાવા લાગ્યો.

પરપોટા તે કાંઈ આખરે કૃત્યા ત્રિના રહે? અને તે કૃત્યા તેની સાથેજ લોકોની મોતદ્દ પાપમાત્રી થઈ ગઈ. શેરોમાં ધંણા લોક મરી ગયા એટલુંજ નહિ, પણ શેરને લીધે સૈકડો યાહુકારો બાગવાથી ખાકી હતા તેને પેર પણ રડાપીટ મંડાઈ હતરો આખરદાર કુટુંબો તો ધરખાર વિનાનાં થઈ ગયાં, અને હતરો માણસો રોટલાને પણ હિરાન થવા લાગ્યા.

આ જોઈ બધા લોક સરકારની ઉપર કોપાપમાન થઈ ગયા; કેમકે મંત્રીમંડળમાંના ધણાક સાઉથસી કુંપનીના તફટમાં સામેલ હતા. ખાલી મેટમાં તેમની સામા કામ ચાલ્યું, અને તે સમ તકરારનાં જુરસામાં માથે લોહી મડી જવાથી પ્રધાનતો બીજો દહાડજ મરી ગયો. એણે તો ત્રહિ પણ એના કેટલાક સાથીઓએ લાંચ ખાધી હતી એમ છેવટે સાબીત થયું. એ તપાસ ચાલતી હતી એટલામાંજ એક તો હેબકથી મરી ગયો, બીજાને કેદની શિક્ષા મળી, અને બધું રાખ્યમંડળ આપોઆપ રાજનાયું આપીને ચાલતું થયું—હવે રાખટ વાસપોત નેણે ધરધીજ આ શેરસંકાની પેતછા સામા વારંવાર ચોકારીને ચેતવણીઓ આપી હતી, તે સમસ્ત પ્રજાના એક અવાજે પ્રધાનપદને ખામ્યો.

સર રાવટેવાલપોલ એ ઇંગ્લાંડમાં ન ને મોટા પ્રધાનો થઈ ગયા છે તેમાંનો એક ગણાય છે. રાજની ઉપજ અર્ચની આવડતમાં એ અદ્વિતીયજ હતો. શેરસંકાની મેનાઈથી દેશનો વેપારધંધો પડી બાગવાની તૈયારીમાં આબો હતો, તે એના ચતુરાઈથી પાછો દરાર થયો. એના હાથમાં

કારભાર આબો કે તુર્તજ એણે રો કરતાં વંધવે નોકાસની અને આંધર
ચાંપીયક આપાતની વેરુઓ ઉપરથી જકાત કાઢી નાખી. એણે રાજ
બાણમાં સાફ જાહેર કર્યું હતું, કે આપણી કારીગરીનાં આજિને પરદય
ચડાવતાં અને તે બતાવવામાં કામ લાગતી વેરુઓ પરદયથી આવતાં
જેથી થોડી દરકત તથા ખેરાંભત-થાંચ એમ કર્યું એના જેવું કોઈપણ
આપારવધક ખીલું કામ નથી. એ અવિગ્રહ રાજનીતિનો મૂળ પ્રચારક અને
અનુસારી હતો તેનો આપણે પ્રથમથીજ કહેી ગયાં છિયે.

મેહામંત્રીપદ પહેલવહેલું ઇંગ્લાંડમાં એનેજ આપવામાં આવ્યું, અને
તે આ રીતે બેન્યું. અંતારમુખી રાજ્યો પંડે મંત્રીમંડળે મળેલું તેમાં પ્ર-
મુખસ્થાને બિરાજતા હાલ બ્યાર્જને ઇંગ્રેજ કે એના કારભારીઓને જર્મન
બાધા આવતી નહોતી. રાજને કાંઈ સમજાવવું હોયતો તે કેન્થમાં કહે
સારેજ. આમ હોવાથી પૂતળાની માફક આવીને સમામાં બેસી રહેવું
એ રાજને પસંદ પડ્યું નહિ. અને તેણે હુકમ કર્યો કે મંત્રીમંડળે પાત-
પાતામાં એકવાર વિચાર કરી અને તે જાહેર કરવો કે પછી તે ઉપર હું મારી
સેમતિ: આપીય. બીજા બ્યાર્જને પણ એવુંજ ઇંગ્રેજ બાધાનું કાચું હો-
વાથી તેણે આ રીત કાપમ રાખી, અને સારથી એવા રિવાજ પડ્યો કે
મંત્રીમંડળે પાતપાતામાંજ વિચાર કરવો. આમ રાજ્યે મંત્રીમંડળમાં આ-
વ્યું. બંધ કર્યું, સાર પાતાનું પ્રમુખસ્થાન તેમાંના કોઇને આપવુંજ
જોઈએ, અને તે જને આપવામાં આવે છે તે આ વખતથી મહા-
મંત્રી કહેવાય છે.

વાલપોલનો કારભાર ઇ. સ. ૧૭૨૧ માં થયો તે છેક ઇ. સ. ૧૭૪૨
ગુપ્તિ એટલે તે મૂળે ત્યાં મુખીજ લગભગ રહ્યો, અગર જો એ દરમ્યાન
આ રાજ્યતો મંત્રી પહોંચ્યો અને બીજા જાણે ને ગારી ઉપર આવ્યો
તેના એના ઉપર પ્રીતિ પણ નહોતી. એના સાંખ્ય કારભારમાં લડાઈના
ઝગકારા કાંઈજ થયા નહિ, પણ આખો દેશ લક્ષ્મીદેવીથી ઝળાંઝળાં થઈ
રહ્યો. માન્વેસ્થર અને બર્મિંગહામના વસ્તી આ અરસામાં ત્રીધ વર્ગ બ-
મણી થઈ ગઈ. કારીગરી અને વેપાર એ બંને દિનપરદિન વંધ્યાંજ ગયાં.
જિયપુર્સ એક નાનો સરખો ગામડીયો કર્જા હતો, તે રાજ્યમાં ત્રીજા

નંદરનું બંદર થઈ રહ્યું. ગિતીમાં સુધારો થઈ એકતો સુખી થઈ ગયા, અને તેની સાથે દેશની આબાદીનું સુખ્ય ચિન્હ જે જમીનનાં ગણોત, તે પહેલાં કરતાં વધુ ગણાં વધ્યાં.

આવો કારબારી લોકપ્રિય થાય એમાં શું આશ્ચર્ય? વેપારી, તથા તમામ મુદ્દસ્યવર્ગી તો એની ઉપર ફિદા ફિદાજ થઈ ગયો, અને પાર્લામેન્ટમાં એનું જોર એટલું હતું કે આપણે સામું જોતીને શું કરી શકવાનાં જ્યે એમ ધારી ટારોપણના તો કેટલીકવાર સાં હાજર પણ થતા નહિ. આટલી બધી સત્તાનું મૂળ કારણ તો અલબત્ત એની ઉત્તમ રાજનીતિજ હતી, પણ તેની સાથે એ પણ ખરું કે પાર્લામેન્ટવાળાઓને લાંચ આપવામાં પણ એ બહુજ પૂરો હતો.

પાર્લામેન્ટવાળાઓને લાંચ આપવાના રીત વાતપોલેજ કાઢી એમ તો કાંઈ નથી. લાંચનો ધારો તો રાજ્યમાં જ્યારથી આમન્ય સજા સર્વોપરી સત્તાધીર થઈ હતો ત્યારથી નીકળ્યો હતો. એ સજાસહીનો મત હવે કાંઈ જીવીતેવી વસ્તુ નહોતી, અને તેથી તે જળવવા કારબારીઓ બહુ ખુશ કરતા. આ સમયે પાર્લામેન્ટના કામકાજ છપાતાં નહોતાં તેથી અમુક સજાસહ કેવો મત આપ્યો છે તે લોકને જાણવામાં આવતું નહિ, અને તેથી તેઓ નિડરપણે તે વચ્ચતાં કાંઈપણ મજાતા નહિ. વાતપોલેજનો તો આ બાબત મનુષ્યજાત વિષે એવો હલકો વિચાર હતો કે તે હમેશાં જ કહેતો કે દરેક માણસની કિંમત છે, એટલે, આજે એવો માણસ હોય પણ જો તેના માંપ પ્રમાણે કોઈ લાંચ આપનાર મળે, તો તે ચળ્યા વિના રહેજ નહિ. આ નિયમ લાગુ ન પડે એવા તો જગતમાં વિરલાજ, એમાં કાંઈ શક નથી, તોપણ એવા વિરલાજે હોય છે ખરા. વાતપોલેજ વેટલ કદી પણ લાંચ ખાતો નહિ, અને જ્યારે એનો કારબાર છૂંટ્યો ત્યારે એ મૂળે હતો તે કરતાં પણ નિર્ધન અવસ્થામાં માલમ પડ્યો.

સ્પેન સાથે લડાઈ અને દેશમાં વલેડાં આ રાજ્યમાં કેટલીક વાર થયા પણ તેમાં નાંધવાળોગ કાંઈપણ નથી.

રાજાનું મરણ ઇ. સ. ૧૭૨૭ માં તે હાનોવર જતો હતો તેમાં

વાટમાં નીપજ્યું. એમ કહે છે કે એ ઈશ્વરના ગાદી ઉપર આવ્યો તે પ-
હેલાંથીજ એણે કાંઈ ઘોટ શક ઉપરથી પોતાની પરણિયત સ્ત્રીને એક કિ-
લામાં કેદ કરી રાખી હતી, અને તે મરતી વખતે હાલ પોતાના ધણીને
ચુસ્સા ભર્યા કાગળ મોકલતી ગઈ હતી, તેમાં એમ લખ્યું હતું, કે તે જ
મારી ઉપર જીલમ ચુસ્સાઈ છે તેનો જવાબ દેવા હું તને ધધરના દરબા-
રમાં એક વરસને એક દિવસની મુદતમાં બાલાવું છું. આ કાગળ એને
રસ્તામાં મળ્યો, અને તે વાંચતાંજ એ બચ્ચીત ધધ ધરણીએ હત્યો, તે
પાછો સચેતજ થયો નહિ. પાસેના ગામમાં લઈ જતાં જતાં એ ગાડીમાંજ
પ્રાણમુક્ત થયો.

— ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ —

જાહેર સ્વર.

રાજગુરુશ્રી!!! આપ જાણો કે હવે દિવસે દિવસે કેળવણીનો પ્ર-
સાર વધતો જાય છે ને તેના પ્રમાણમાં અમદાવાદ તથા રાજકોટ ટ્રેનિંગ-
કાલેજમાં કેળવણી લેનારા સ્કાલરોની સંખ્યા વધતી જાય છે પણ દિલ્લીરહું
કે ગાંધી નાગર બંધુઓ તેમાં ભાગ લેતા નથી. તેમના ઉત્તેજનને માટે
હું નાચે સહી કરનાર ખચર આપું છું કે મારા રૂબરૂ (જુલાવાડા) માંથી
હરકોઈ સ્ત્રીની અને આખા ગુજરાતમાંથી મોરો હરકોઈ નાગરબંધુ
અમદાવાદ અગર રાજકોટ ટ્રેનિંગ કાલેજમાં સને ૧૯૮૭-૮૮ ની સાલમાં
દાખલ થઈ મને લખશે તો તેને જોઈતા વર્ષનાં તમામ પુસ્તકો પુરાં પા-
ડવામાં આવશે.

શેવક

હિરાલાલ કેશ્વરાંકર પારિક.

મહેતાજી પીપળોદ તા. દેવગઢ.

— ❦ ❦ ❦ ❦ ❦ —

નિશાલ્લોનાં ઇનામપત્રક.

(પાછળ પૃષ્ઠ ૪૮ થી.)

તેરાનાઈટરકૂલ, વાર્ષિક ઇનામ રૂ. ૧-૦-૦નું વહેંચાયું-વીરણીગુ. નિ-
શાળ, રા. યાણદાર તથા કોનદારે રકૂલ તપાસી રૂ. ૦ ની સાકર વહેંચી. હિંદુ
ખત્રી આગપાલમનજી તરફથી રૂ. ૦ ની સાકર વહેંચી. —આસંખીઆ ગુ.
નિશાળ, આરેબાડાના રાણાશ્રી સગરામજી પું-નજી તરફથી રૂ. ૦-૦-૩

ની સાકર વહેંચાઈ—નીચેણા ૬. યુ. નિશાળ. દરબાર શ્રી તરફથી વા-
 વાઈક ઇતિહાસ ૩૩—૧૪—૧ નું યયું. રા. યુનશી. દરબાર સેવકરામ
 રા. ધુ. દવારામ રપજી તથા પટેલ જેસંગ વિઠાણી તથા ગોવિંદ હજીઆ-
 ણીએ રૂપા ની મીઠાઈ વહેંચી.—લોદાણી યુ. નિશાળ. ગામધણી વાઘેલા
 રામનસંધજી તથા મહાજન વગેરે તરફથી ૩૧—૧૪—૦ ની સાકર તથા
 ૩૧—૧૪—૦ પાઘડી મેહેતાજીને, ખુદાવંદ મહારાજાશ્રીને ત્યાં પાટવીકુંવર-
 નો જન્મ થવાથી ગામધણી તરફથી તથા મેહેતાજી તરફથી રૂપા ની
 સાકર વહેંચાઈ.—ખેડોઈ યુ. નિશાળ. ખુદાવંદ મહારાજાશ્રીને ત્યાં પા-
 ટવીકુંવરનો જન્મ થવાથી જાડેજા કુંજજી તથા ડોસાજી વિગેરે તરફથી
 રૂપા ની સાકર તથા પારસી સોરાજી કુંવરજીની કુંવની તરફથી ફરામ-
 જીએ રૂપા ની સાકર વહેંચી.—સુદ્રા ૬. યુ. નિશાળ. ખુદાવંદ મહારાજા
 શ્રી હજુર સહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ થવાથી રૂપા ની સાકર
 વહેંચી.—ચિત્રોડ યુ. નિશાળ. ખુદાવંદ મહારાજાશ્રી હજુર સહેબને ત્યાં
 પાટવી પુત્રનો જન્મ થવાથી જાડેજા જાડેજા તરફથી રૂપા તથા વસ્તી
 તરફથી ૦—૧૪—૦ ની મીઠાઈ.—કોટડી યુ. નિશાળ. ખુદાવંદ મહારા-
 જાશ્રી હજુરસહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ થવાથી જાડેજા અમિરાજી
 તરફથી તથા પૃથીરાજ તરફથી ૩૦—૧—૦ યુસાઈ ઉમરગુર તરફથી રૂપા
 શા. દેવચંદ ડોસા તથા રાજગર વીકમજી તથા બીજા સદગૃહસ્થી તરફથી
 રૂપા નું ઇતિહાસ, ૩૬—૧—૦ નાં પુસ્તકો, રૂપા ની સાકર વહેંચી.—નાગે-
 ચા યુ. નિશાળ. ખુદાવંદ મહારાજાશ્રી હજુર સહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો
 જન્મ થવાથી મેહેતાજી કરચનજી દરબાર તરફથી રૂપા ની દ્રાક્ષ વહેંચ-
 વામાં આવી.—ગોંધરા યુ. નિશાળ. પંડિત જેષ્ઠરામ મુકુંદજી તરફથી
 રૂપા ના પેડા ખુદાવંદ મહારાજાશ્રી હજુરસહેબને ત્યાં પાટવીકુંવરનો જન્મ
 થવાથી તે પ્રસંગપર સદગૃહસ્થી તરફથી રૂપા ની સાકર વહેંચી.—ગઢસીસા
 ૬. યુ. નિશાળ. મેહેતાજી વેળનાથને ઘેર પુત્રનો જન્મ થવાથી મીઠાઈ
 ૩૨—૧—૮ ની વહેંચી.—ખાડા યુ. નિશાળ. પટેલ કેશવજી તરફથી રૂપા
 ની સાકર, ૩૨—૨—૬ નાં પુસ્તકો તથા મેહેતાજીને પાઘડી ૩૧—૧૪—૦
 ની રા. ખાજા કારભારી વગેરે તરફથી રૂપા ની ચોપડીઓ વહેંચવામાં
 આવી.—વાંદીઆ યુ. નિશાળ. ખાઈ લક્ષ્મીનાથ તરફથી રૂપા નાં

પુસ્તકો તથા રૂ. ૩૧ ની મીઠાઈ, ખુદાવંદ મહારાજો અને ત્યાં પાઠવીકુંવરનો જન્મ થવાથી જાડેજ મોડજી તરફથી જોકરાઓને રૂ. ૧૧ ની મીઠાઈ વહેંચી કઢારીઆ શુ. નિશાળ. મેલ આસકરણુ બાખરસિંહ તરફથી રૂ. ૦૧૧ ની મીઠાઈ.—કુંભારીઆ ૬, શુ. નિશાળ. પંડ્યા ગંગારામ વસ્ત્રાણી તરફથી રૂ. ૧) નાં પતાસાં, નિશાળના નવા મકાનના વાચુ વખતે રૂ. ૧) ની વસ્તી તરફથી મીઠાઈ વહેંચાઈ—કપાઈઆદ, શુ. નિશાળ. રા. ધુ. નારાણજી વિગેરે તરફથી રૂ. ૧૧ નાં પુસ્તકો, રૂ. ૧) ની સાકર, ખુદાવંદ મહારાજાની હજુરસાહેબને ત્યાં પાઠવીકુંવરનો જન્મ થવાથી રૈયત તરફથી રૂ. ૧) ની સાકર, જોરજી શ્યાણજી તરફથી રૂ. ૦૧ ની સાકર વહેંચાઈ—કોઠારા કન્યાશાળા. શા. ખીમજી પદમસિંહ તરફથી જૈન્યસિંતામણીની મોપડી રૂ. ૧૮) ની, શા. મેખજી તરફથી રૂ. ૦૧૧ નાં પતાસાં, થેઠ તુળશીદાસ અને થેઠ આધવજી તરફથી રૂ. ૦૧૧ નાં પતાસાં, રૂ. ૦૧ ની પાથડી મહેતાજીને, રૂ. ૧ બરતચિકકને, તેડાં કરનારી તથા આસિરંદ વિગેરેને રૂ. ૫૦) રોકડા. સુદા કશરતાળા, ભૂજના કરારત મારતર વિશામ વેલજીએ રૂ. ૧૧ ના પેડા વહેંચ્યા.—મોથાળા શુ. નિશાળ. ખુદાવંદ મહારાજાની હજુરસાહેબને ત્યાં પાઠવીકુંવરનો જન્મ થવાથી જાડેજ આમરજી તથા કાકુજી ગાડેજી તથા સદગૃહસ્થે તરફથી જોકરાને રૂ. ૧૧૧ રૂ. ૧૧ ના, પેડા રૂ. ૧—૧—૦ ના તથા મહેતાજીને પાથડી રૂ. ૧ ની.—સણુવા શુ. નિશાળ. રા. રાપર વહી. વટદાર તરફથી મીઠાઈ રૂ. ૩૧૧ ની.—ફતેમઠ. ૬, ગુ. નિ. રા. રાપર વહી. વટદાર તથા ગામના લોકો તરફથી રૂ. ૨—૨—૦ મીઠાઈ, જામનગરના મીર બાપુમીઆ તરફથી રૂ. ૧ થાકર. ખુદાવંદ હજુરશીને ત્યાં પાઠવી કુંવરનો જન્મ થવાથી રા. ધુ. ખેડાજી તરફથી રૂ. ૧ ની થાકર તથા રૂ. ૧ મહેતાજીની તરફથી થાકર.—લાયબ ગુ. નિ. ખુદાવંદ મહારાજાની હજુર સાહેબને ત્યાં પાઠવી પુત્રનો જન્મ થવાથી મહેતાજી પ્રસુજી વકીલ, કાનજી બીજાઓની તરફથી રૂ. ૧૧૧ મીઠાઈ.—ભૂજ. આલ્ફ્રેડ હાઈસ્કૂલ. ખુદાવંદ મહારાજાની હજુરસાહેબને ત્યાં પાઠવી પુત્રનો જન્મ થવાથી દરબારની તરફથી રૂ. ૭—૭—૪ ની થાકર વહેંચાણી.—કુંભારશાળામાં, આર્ટસ્કૂલ. રૂ. ૭—૭—૭ થાકર—નાઈટ સ્કૂલમાં રૂ. ૧—૧—૭ થાકર.—પોશાળામાં

૩૪—૧૪—૦ થાકર, —એગ્સો. વ. સ્કૂલમાં. ૩૧૪—૫—૨ થાકર—આ; મડી નિયાળમાં. ૩૩૨—૦—૬ થાકર. —વીરાઈ ગૂ. નિ. કુધેના ઠા. દેવસિંહ ધરમસિંહએ ૩૦૧ થાકર. —ખીટા ગૂ. નિ. ન્યાયાધીશ રા. મૂળ-ળ્યંકરભાઈ વિગેરે તરફથી ૩૩) પુસ્તકો, ૩૨૧ મીઠાઈ. ૩૨૧ મહેતાજીને પાઘડીનો આપ્યો. —મૂળ નં. ૨ વાની નિ. કશરતરાળા. મુદ્રાના રહીશ નૈન્યજતી મોતીચંદ કુશળચંદજી તરફથી ૩૨) મીઠાઈ વહેંચી. રવાના તા. ૨૨—૨—૮૬ સુ ઠીકારા.

(પ્રેરેજ સહી) દલપતરામ પ્રાણજીવન ખખખર.

એ. ઇન્સ્પેક્ટર પ્રાં. કચ્છ.

જાવક નંબર ૭૦ સન ૧૮૮૬-૮૭

ગોધરા કન્યાશાળા. જણાવવાને ધણી ખુશી ઉત્પન્ન થાયછે કે અન્નેના કેટલાક સદગૃહસ્થોએ મળી જોડીએને ઉત્તેજનાર્થે એક ઉધરાણું કરી ૩૧૬૧ એકા કરી તેમાંથી ૩૩૬) ની મ્હોલરશીપ આપવી કરાવી બાકીના ૩૪૦૧ નું ઈનામ તા. ૨૬-૧૧-૮૬ ને રોજ મોટો જળાવડો ભરી વહેંચનામાં આપ્યું હતું. સરકુ ઉધરાણામાં જે સખી ગૃહસ્થોએ પોતાની ઉદારતા બતાવી છે તેમનાં નામ ૩૬) મ. વિન્ઠરસાહેબ, ૩૫) મ. ડબ્બયુ મોરીસન સાહેબ, ૩૫) રા. સા. મોતીલાલ સુનીલાલ, ૩૫) રા. સા. હો-મતલાલ ધીરજરામ, ૩૫) રા. સા. જુહાપીદાસ ગંગાદાસ, ૩૫) રા. સા. પ્રાણજીવનભાઈ બારીઆ દરબારશ્રીની તરફથી, ૩૪) રા. બા. વરજરાય પુરપોત્તમરાય, ૩૩) રા. સા. માધવલાલ હરીલાલ દેથાઈ, ૩૨) રા. સા. માણિકલાલ નરેન્દ્રરામ, ૩૬) શેઠ, અને દાદીશેઠ બારીસ્ટર. ૩૨) બી. એ. દલાલ, ૩૩) મી. પી. ટામરા, ૩૩) રા. ઠાકોરદાસ નારેણદાસ, ૩૨) રા. રૂઘનાથરાય દીનાનાથ, ૩૨) આ. સા. અબાસ અલીખાન, ૩૨) દેથાઈ લક્ષ્મણરાય મવાચંદજી, ૩૧) રા. રા. ગુલામરાય કલ્યાણરાય, ૩૧) રા. રા. વેક્ટરરાય આણંદરાય, ૩૧) રા. માધવરાય ગણપતરાય કુંડવીય, ૩૧) શેઠ કુંવરજી જમસેદજી, ૩૧) પારસી શેઠ, ૩૧) રા. રા. ત્રંમકરાય કુશળજી, ૩૧) રા. માર્તંડરાય બાપુજી, ૩૧) રા. બાપુજી સદાશિવ, ૩૧) પરિખ. જગજીવનભાઈ શીવજી, ૩૧) દોશી. આધવજી કુંવરજી, ૩૧) મુલ્લાં વઘીભાઈ કરીમભાઈ, ૩) શેઠ જીનાલભાઈ કરમલાભાઈ, ૩૧) શેઠ કરા-

મહુ ખરસેદજી, રૂ. ૦૧૧ રા. શામળદાસ ભોગીદાસ, રૂ. ૦૧૧ રા. ઉમીયાશંકર પ્રભાશંકર, રૂ. ૦૧૧ મોદી. ગિરધર કરસનજી, રૂ. ૦૧૧ મોદી. ચુનીલાલ વર-
જલાલ, રૂ. ૦૧૧ બારોટ. દાદાભાઈ માનસંગ, મળી રૂ. ૭૧૧ અને તા.
૨૦-૮-૮૧ થી આજ લગીમાં રા. સા. નારણભાઈ લલ્લુભાઈ દયાધર
પેતાની ઉલટથી રૂ. ૧૧૧ નાં પતાસાં, રા. સા. હોમતલાલ ધીરજરામ રૂ. ૦૧૧
નાં પતાસાં કન્યાશાળામાં પધારો વહેંચ્યાં છે. તેમજ સુતાર કાળીદાસ
આજરામરે રૂ. ૦૧૧ નાં પતાસાં પેતાની પુત્રીને નિયાળે બેસાડી વહેંચ્યાં
હતાં વળી તા. ૨૭-૧૨-૮૧ ને રોજ અત્રેના બારોટ. મોતીલાલ દાદાભા-
ઈને પેર પુત્રનો જન્મ થવાથી બાળકીએને રૂ. ૧૧૧ નાં પતાસાં વહેંચ્યાં છે તે
ચુની થવા જેવું છે. ઉપરની તમામ હકીકતથી સર્વ સખી ગૃહસ્થોનો હું
કન્યાશાળા પ્રત્યે ઉપકાર માનું છું ને આથા રાખું છું કે આવાં આવાં ઉત્તે-
જન હવે પછી પણ સદગૃહસ્થો તરફથી મળશે તો દીનપર દીન કન્યાશા-
ળાની સ્ત્રીતિ મણી આખાદિમાં આવશે. એજ. તા. ૫-૧-૮૭

નિભોપન જગજીવન, ગો. ડ. ના મહેતાજી.

રૂકૂલ કમિટિના ચેરમેન સાહેબના રૂબરૂના હુકમથી.

પ્રાંત ઝાલાવાડ.

૧૦૭૧

વાંકોનેર મુખ્ય.—પ્રાંત કાઠીવાવાડના મહેરબાન પોલી, એન્ટ સા-
હેબે રૂકૂલ તપાસી તારે દરબારથી તર્ફથી રૂ. ૪૧૧) ચોપડીયો તથા રૂ. ૧૧૧ના
મીઠાઈ કુલ રૂ. ૧૨) અને કે. માળાખામાં રૂ. ૨૦નાં કપડાં વહેંચ્યાં—ભુલુસર.
મહેરબાન વાઈટ સાહેબે રૂકૂલમાં પધારી રૂ. ૫)નું ઇનામ વહેંચ્યું—અંકેવા-
ળીઆ, અત્રે નિયાળની રૂકૂલ કમિટિએ રૂ. ૨) મીઠાઈ વહેંચી.—વઢવાણ
તા. રૂકૂલ. મારવાડી મોડજી નથુજીએ પેતાને પેર દીકરાનો જન્મ થવાથી
રૂ. ૧૧) સાકર વહેંચી. અને ખાંચ નં. ૧ લો. વેરા સુંદરજી ધનજીએ પે-
તાની દીકરીને પુત્રનો જન્મ થવાથી રૂ. ૦૧૧ દ્રાક્ષ વહેંચી—રામપુરા. ઝુંદી-
આજાના આજમ માનેજર સાહેબે રૂ. ૦૧૧ મીઠાઈ વહેંચી—લીલાપુર. પટેલ
કદાનજી લાલજીએ રૂ. ૦૧૧ મીઠાઈ—નારીઆણા. મહેતાજી બાપુજી રાજ-
રાગે રૂ. ૧૧ ચોપડીયો વહેંચી—ચુડા તાલુકા રૂકૂલ. મેરાઈ બોલા વીસાને ત્યાં
દીકરાનો જન્મ થવાથી રૂ. ૧૧ દ્રાક્ષ—પ્રાંગદરા. મહારાજ રાજસાહેબ તર્ફથી

૩૧૦) મીઠાઈ તથા આમરણના દરબારથી તરફથી ૩૨) ની મીઠાઈ—
 હમરડા. અહોના વહીવટદાર સાહેબે વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૦૧ સાકર.
 માત્રણીઆદ. શા. વતી લાડકા તથા પેન્ના ભગાએ ૩૧૧ ૩ માત્ર વહેંચ્યા—
 તીલિયા. વારસીક પરીક્ષા વખતે ૩૦—૧૧—૩ શુક્ર કમિટી તરફથી સાકર
 વહેંચી—પંપળીઆ. શુક્ર કમિટીના મેમ્બરોએ ૩૧) સાકર વહેંચી—પંચા-
 સીઆ. ખુદાંત રાજસાહેબે પરીક્ષા લઈ ૩૧) સાકર તથા મહેતાજીને
 ૩૩) પાઘડીના આપ્પા—પાણુસીણા. સંસ્થાન લીંબડીના મહેરબાન કા-
 રબારી સાહેબે પરીક્ષા લઈ ૩૧) સાકર વહેંચી—ભાડોદ. શા. કથળચંદ
 ત્રીકમ, તથા ગોકળ હીરાએ પોતાના દીકરાને નિયાજે બેસાડી ૩૦૧ મીઠાઈ
 વહેંચી—દૂધેજ. કુરણચંકર દમાળજીએ પોતાના દીકરાને નિયાજે બેસાડી
 ૩૧) સાકર તથા આમરણ દરબારથી ૩૧૧ મીઠાઈ—વઢવાણ. કુંવા-
 રાળા. ખુદાંત ઠાકોર સાહેબે બાળર્ષીદેવ સાહેબે સ્વતંત્ર અધિકાર હાથ
 લેતાં કુંવાએને ૩૧૩૧૧ ઝોડણાં વહેંચ્યાં—તલસાણા. નવા મકાનમાં નિ-
 ચાજ બેસાડતાં તાલુકદારોએ પરીક્ષા લઈ ૩૨) ની મીઠાઈ વહેંચી તથા ૩૨)
 મહેતાજીને પાઘડીના આપ્પા—સાયલા. પારેખ મુલાબચંદ હગનલાલ,
 તથા હજમસી ગગાભાઈએ પોતપોતાના દીકરાને નિયાજે બેસાડી ૩૪)
 દ્રાક્ષ વહેંચી—ચુડા. રાજેશી પોપટભાઈ જ્યેષ્ઠભાઈએ પોતાના દીકરાને
 નિયાજે બેસાડી ૩૩) મીઠાઈ વહેંચી—કુંવારાળામાં. રા. ભાઈચંકર કા-
 જીદસે પોતાની દીકરીને નિયાજે બેસાડી ૩૦૧ મીઠાઈ વહેંચી—કંઝાડા.
 દયાડાના માલિક શ્રી નિરાવરઆનજી બાપાસાહેબને ત્યાં કુંવરનો જન્મ થતાં
 ૩૧) ની સાકર તથા કરસનને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થયાથી ૩૦૧ પતારાં.
 કુલ ૩૧—૧૭૧૧. ગા. પોપટ ખીમચંદ પોતાને ત્યાં દીકરાનો જન્મ
 થતાં ૩૦૧ સાકર વહેંચી—થાન. લખતરના મહારાણાથી કરણર્ષીદેવે
 પરીક્ષા લઈ ૩૨) મીઠાઈ તથા ભગવાનજી અને બેચરે મળી ૩૧-૧૦-૦
 મીઠાઈ કુલ ૩૩—૧૦—૦—કુંવારીઆ. આજમ ભાઈદા યાણુદાર સા-
 હેબે ૩૨) સાકર વહેંચી—ધાંગદરા. તા. ૧૯-૧૨-૮૫ ને રોજ મહારાજ
 રાજસાહેબે ૩૫) ની મીઠાઈ વહેંચી—કુમણા. રાણા દેગરીસંધે ઉધરાણું
 કરી ૩૧૧ માં જીકરાએને જમાડ્યા—દેવચરાડી. વારા કુલચંદ ખુદાંતને

ત્યાં હીકરાનો જન્મ થવાથી ૩૧ સાકર વહેંચી—વાંટાવદર. ૩૧) મહેતા-
જીએ સાકર વહેંચી—ટીક્કર. શા. જ્યાં ખોડીદાસે ૩૦ મીઠાઈ—પીપળી-
આ. તા. ૧૩-૧૨-૮૫ ને તિથવાના વહિવટદાર સાહેબે ૩૧ સાકર વહેંચી—
લુણસર. મહેરબાન વાઈટસાહેબે ૩૫) તથા ખીન્ન ગ્રહસ્થોએ ૩૨ કુલ
૩૭ ખર્ચ કરી હીકરાઓને જમાડ્યા—રંગપુર. રાણા જલમસંઘ કલ્યાણ-
સંઘે હીકરાઓને વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧) સાકર વહેંચી—ચંકેવાળી-
આ. રાણા રતનસંઘજીએ પોતાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૧) સાકર
વહેંચી—દેવપુરા. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે પટેલીઆઓએ મળી ૩૨ સાકર
તથા ૩ માલ વહેંચ્યા—ટોંકરાણા. ૨૦-૧૨-૮૫ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૨
મામના ગ્રહસ્થોએ ૩ માલ તથા સાકર વહેંચી—પરતાળા. તા. ૮-૧૨-૮૫
આજમ જંજી વહીવટદારે સાહેબે નિયાજમાં પધારી ૩૦ સાકર વહેંચી—
ખોડું. સંરથાન વઢવાણના ઠાકોર સાહેબ પધારતાં ૩૧ ના મીઠાઈ તથા
૩૨) મહેતાજીને પાઘડીના કુલ ૩૩—આરડા. દોથી ગોળરબાઈ ઉકા-
બાઈએ પોતાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૨) મીઠાઈ—દેદાદરા. વારસીક
પરીક્ષા વખતે ૩૧) મીઠાઈ મામ લોકો તરફથી તથા ૧૨-૧૨-૮૫ વઢવા-
ણના ઠાકોર સાહેબ પધારતાં ૩૩) મીઠાઈ ૩૪) મહેતાજીને પાઘડીના કુલ
૩૮—વઢવાણ કુંવરરાણા. ખુદાવંદ ઠાકોર સાહેબ ગાદીએ બેઠાં ૩૧૦)
ઝી શીક્કને પાઘડીના ૩૫) રૂપે. આ. કરસનજીને ૩૨) ઝી સી. નંદ્યાને
૩૧-૧૦-૦ આ. હરજી બાણને ૩૦-૧-૦ કુંવાઓને આપ્યા. તથા
વેરા નારણજી અને પુરૂષોત્તમ મળી ૩૧ મીઠાઈ કુલ ૩૨—વેળાવદર.
૧૨-૧૨-૮૫ ને રોજે ખુદાવંદ ઠાકોરસાહેબ પધારતાં ૩૧) મીઠાઈ તથા ૩૨)
મહેતાજીને કુલ ૩૩)—તડસાણા. મહારાણાથી વેરીયાજીએ એક ઘડિયાળ
૩૨) ની બક્ષીસ આપી—દશાહા. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે તાલુકદારોએ
૩૧૫) ૩ માલ તથા મીઠાઈ વહેંચી અને બાગદાર મલિકથી જોરાવરખાન-
જીએ પોતાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૧) મહેતાજીને પાઘડીના આપ્યા.
તથા ૩૩) રૂપે આરડા. તથા ૩૫) પાંચ આસારૂંને પાઘડીના આપ્યા.
૩૨૦) ના ૩ માલ ૩૩) મીઠાઈ કુલ ૩૫૨)—દલાડા. વારસીક પરીક્ષા વખતે
મલિકથી જોરાવરખાનજીએ ૩૫-૨-૩ ૩ માલ ૩૪) મહેતાજીને પાઘડીના

૩૧) શેષદ દેશરે મીઠાઈ કુલ ૩૧૦-૨-૩—વસાવડી, વારસાક પરીક્ષા વખતે ગામલોકો તરફથી ૩૨) રૂમાત્ર ૩૦૧ મીઠાઈ કુલ ૩૨૧—પીપળી, વારસાક પરીક્ષા વખતે ગામલુના કારભારી સાહેબે ૩૩—૨—૦ ચોપડીયો તથા ૩૦૧ મીઠાઈ તથા ૩૨) મહેતાજીને પાઘડીના કુલ ૩૫—૧૦—૦—ઝીંજુવાડા કંન્યાશાળા, ૩૨) મહેરબાન કારભારી સાહેબે વારસાક પરીક્ષા વખતે રૂમાત્ર, મ્લેટો, તથા પેનો વહેંચી—ધાનગઢ, મહેતા જુઠા ગોવિંદજી તથા કુંડાકટર પુંજ મકનજીએ ખુશાલીમાં ૩૧—૬—૦ મીઠાઈ વહેંચી—ઝોખાળા, વારસાક પરીક્ષા વખતે રૂકૂલકમિટિએ તથા પ્રેસાડેન્ટ સાહેબે ૩૦—૧૦—૦ મીઠાઈ વહેંચી—પાળીઆદ, આજમ યાણુદાર સાહેબે તા. તાલુકદારો અને ડાકટર સાહેબે ૩૪૮) ચોપડીયો તથા મીઠાઈ ૩૨૦) મહેતાજીને પાઘડીના આપ્યા.—રવાના તા. ૧૩-૧-૮૬ યુ. લીમડી.

(અંગ્રેજી સહી) કૃષ્ણલાલ ગોવિંદજી,

ટ. એ. ધન્વેષકટર પ્રાંત આલાવાડ.

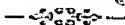
જેડા અંગ્રેજી રકૂલ.

જા. નં. ૧૧૫. ૫-૨-૮૭.

. તારીખ ૨૬ મી જાન્યુઆરી સને ૧૮૮૭ ના રોજ જેડાના મહેરબાન કલેકટર સાહેબ જી. કે. રપેન્સ સાહેબે વિદ્યાર્થીઓને વાર્ષિક ધનમ વહેંચી તે વખતે રાજસાહેબ યુનાલાલ દલપતરામ જેડાના સખ જડજી સાહેબે ૩૨) ની બરફી વહેંચી તથા ગરીબના ડોકરાઓને ચોપડીયો આપી વાને સાદ મહેરબાન જી. કે. રપેન્સ સાહેબે ૩૧૦) શેઠ યુજીજીભાઈ દામોદરદાસે ૩૪) ડી. સી. ખાંડવાળા આકટીંગ સીવીલસરજન ૩૨) જેડા મ્યુનિસિપાલિટીના પ્રેસાડેન્ટ સાહેબ નરસારામ વન્નેરામ ૩૨) શેઠ ગીરચંદ પરજીદાસ ૩૨) શેઠ. જોડાજીત્ર ત્રીકમદાસ ૩૨) શેઠ, અમરેતલાલ નરોત્તમદાસ ૩૨) શેઠ. કુમેરદાસ હરગોવિંદદાસ ૩૧) શેઠ, વરજીભાઈ લલુભાઈ ૩૧) વકીલ, હરિલાલ રણજીદાસ ૩૧) વકીલ, જગનલાલ ગીરધરદાસ ૩૧) શેઠ. નરોત્તમદાસ અગર ૩૧) કુલ ૩૬) રવાના તા. ૫-૨-૮૭.

(ઈંગ્રેજી સહી.) હરિલાલ કલ્હાનદાસ.

હેડમાસ્ટર અંગ્રેજી રકૂલ.

૧. એક દરેકનું કંઈ સળાપવું જોઈએ. આયરે ચાર ફોર્મનું થયું. અ-
 તી ધરોકેને દર નકલે રૂપાત. અર્થ સિવાય તથા તથા આના. અને
 ગતાને ચાર ચાર આના પડ્યું. જોઈએ. ધરોકે, કાલા, મારજી હેવ.
 ૨. નીચે સહી કરનારમાંથી ગમે તેને તા. ૧-૫-૮૭ સુધીમાં પોતાના
 પા સાથે અખર આપવી. દસ નકલે એક નકલ મુક્ત મળશે. પહેલા
 કના કે પચોમીપણા વિષે રાતે ૧૮૮૧-૮૨ ના અગતીની નિર્ણયકોલેબતા
 રીતે વાર હશે. તો ૩૧-૧-૮૭
 ૫૭ આવજી બાંધો તાલુકામાંતર ભાવગરની સહી દ. માણુકજાત,
 માણુકજાતનાગરવાસ રાંદ તાલુકામાંતર રાંદકોટ.

જાહેર ખખર

દુબરો શીખવાને સહેલો ઈલાજ

એક માણસને જોઈએ. આજી. આર. પ્રકારનો. દુબરો શીખવાનો
 કે છે. કારણ કે ધરો. મેનપી. આર. પ્રકારના. દુબરો મારજી. તે
 જે પ્રમાણે —
 ૧. દરેક કારણથી પોતાનો દુબરો સાવતો ખંપ પડે. આર. શીખ
 મિલો તૈયાર નોંધવે.
 ૨. કોઈ વખત સુડી ન હોય તો વગર, સુડીથી બનેલ તૈયાર પણ
 વિધિ નોંધવે.
 ૩. શરીર કે તેનું નીરબજ હોય તો મહેનત કે તેનું વિના બની શ-
 તેવા નોંધવે.

૪. શરીરમાં બાન થયું હોય તો ઘોર બાન ને વગર. અતુરાંધપે.
 ૫. હવે લખેલા મારે પ્રકારના દુબરો બરાબર હોય તો સાધારણ સુ-
 રીમાં રાખવા મારે તેના ખોલ પૂરી ખાડી જી મીચેના. દુઃખ દુર કરવા
 મા. જાહેર અખરથી સર્વે કહેલોને ખખર આપવામાં આવે છે કે નીચે
 વખતી પાંચ દુબરો બનાવશેમાં જોઈએ બનાવટો સાખવા ઉમેદવાર હો તેને
 તોયે મુખ્ય સોને પોતાને મુકાને. જેના આખવાની જોડાણ કરેક છે.
 તે નીચે પ્રમાણે અને બનાવટો પણ ચોરીક તો નીચે પ્રમાણે, સાચમેપાક.
 એનેરી અમર; ૬ ધરો અખર, ગુનાખનું તલ, લાકડાને ખાલીશ કરવાના

કાગળ, અપદ્ધાનું તેલ, કોઈ ધાતુને રેત્રવાનો કાગળ, સોનાનો ગીચોટ, હું
 ચીપારને પાણી ખાવા, સોનું કે પુ નુદા પાડવા, મુખવાની બજાર, અપદ્ધાનું
 તેલ, અપદ્ધાનું અરધું, અંખરખાની દુરડી, દેવા જેવી ધાતુ, જામન મો-
 લાર, અંનાંધરનું સોનું, મુખરનું અંતર, રસમના પાકા રંગ દેતા, તાજી
 અરધ, કેવડાનું અંતર, જામન પાણીનો સાદુ સુરો, સોનાનો ઉખર,
 દેવાનો ઉખર, લોકુડાને એડાવાનો રંગ, તેલઅંધી ગજવેલમાં અધર, મો-
 દતાં, નાળીયરમાં દાલિતાં ચોટાનું નટી પગલ, પીતળ, કાંમુ, કાચની કું-
 નાઈ, કાચાં મલમ, ચીરોચી, કાધરની દવા, કાચને કાપવા, વાસળું
 કડી દેતાં, લેરા ઉપર પીતળનાં ચોત્ર પાડવા, કંકા, ચુલાખ, હીંગરો, કા-
 માંજર, હવે કાગળ લખતાં પ્રાર, આવતો નથી મરે કુલ મળી ૫૦૦૦
 મેનાયદો બાલ્યું. તેમાં કોઈપણ મિખવા ઉમેદવારે હો તેણે દર એક બ-
 નાવરને માટે ચાર આના લેખે જેટલી બનાવટ છોખવા મરછ હોય તેટ-
 લીની હીસામથી પેચા અંગાઉથી મોકલવા અને હું બનાવતાં છોખ્યું તે
 લખ્યું. તો તે બનાવટનો અજાસો જાખી દેખાત કરને મોકલવાનો આવજો
 ને લખ્યા મુલખાં અતમાવતાં કોઈ દેરદાર રજાં તો પાંજે વખતે વખતે
 જવાખને માટે દોકેટ મોકલતાં તે દેરદારનો અજાસો જાખી મોકલવામાં
 આવજો—તેમાં કોઈ પરદાંથી જાગનો અપ પડે તો અમારા તરફથી પ-
 મથા લઈ મોકલવામાં આવજો, ને કડી અમારી પાસે નહિ હોય તો બને
 ત્યાંમુધી પ્રદેશથી પાળું મંગાવી મોકલવામાં આવજો, તેની કીમત અમને
 પડવાથી સવાઈ લેવામાં આવજો, તેના પેચા મંગાવવી વખત લેવાનો રી-
 વાજ રાખ્યો છે, તેમ કરતાં અમારી બનાવટ જોડી રહે તો તમારા દેરક
 બનાવટના વચર લેખે આના ને કોઈ ચામડા પ્રદેશો મંગાવી આવેલ હોય તો
 તેના મંદ્રા અમેક પાછો આપણે મારે હવે ઉવટે લખવાનું કે કોઈ સોદેશા-
 એ કોઈ બનાવટ કરતાં જ આવજો હોય તો અમને લખતાં બૂલચાં નહિ.

મરનાયું.

સોની ગોરધત વસરાજ.

સુ. જાંઘે ચકને ચમગામ

પ્રાંત રોરડ.

દશરે મહોવાવા.

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
APRIL 1887.

પુસ્તાક ૨૬ મું.

ત્રિમાસિક ૧૮૮૭.

અંક ૪ થી.

મતાંજી મહાદેવ ત્રુણા નામનું છે કામ:-

કર અતિ મન દારખાસ્તી કરી અતિ ધેરી હામ.

અનુક્રમેલિકા ક્રમિકા પૃષ્ઠ ૪ ૧૬ CONTENTS:

અધુનિકીની ઉત્સવમાં સરકારી	Jubilee Honours, &c., by	
તરફથી અપામેલાં, હાતમાન.	Government	73
આવાહન	An Address to Sarasyatee	78
કરાચી જનરલ સમાની કવિતા	Karachee Educational Meeting	80
પુસ્તકાલિની પહેલ	Notices of New Publication	82
મારસંચલ	Peekings from the Press	89
સરકારી જાહેર અખબર	Departmental Notices	92
સ્થાપનાનાં ઉત્સવપત્ર	Prizes Distributed in Schools	92

(કેળવણી ખાતાના હુકમથી)

અમદાવાદમાં

મામાની હવેલીમંચે પુસ્તાક ૨૬ ત્રિમાસિક ૧૮૮૭ જનરલ એજન્સી કંપની

લિમિટેડનાં પ્રસારી રણજીતભાઈ અંગારાજ છાપી પ્રગટ કર્યું.

નૂલ્ય (૨૧) વેરસનાં એગ્રીકલ્ચર (૨૨) ટીપાસ ખર્ચ
(૨૦) જીવંત અંક એકેનાં (૨૩) માફ

દિરેક્ટર-આવ પબ્લિક-ઇન્સ્ટ્રક્શન સાહેબ આસાં મુબાઈલાકા

સારુ મંજુર કરેલો
નાસ્તરો આદરુભો

દસ્તગિશિક.

(જી બાગમો)

જી. બાગમો

આજીવુ પી-કોપણ નહિ ચયકી અને નહિ-ધારકી એવી

ચોળનાં મોં બહાર પાડેકી

ગુજરાતી તથા બાળમોધ અક્ષર સુધારવાની

કાપોબુકો

જેમાં કોપર પત્તર પરથી મોટા કદના મૂળાક્ષરોથી તે સહના કૃતિ તરફ
સાત વારસા કરતા સુંદર ગુજરાતી તથા બાળમોધ અક્ષરો, ચમકે
અને વાંચીને મુશ્કેલી કાનુનેથી ગોડવણ કરી છે.

નં. ૧ ગુજરાતી (મોટા કદના) મુળાક્ષર તથા આંકડા.

નં. ૨ બાળમોધ (મોટા કદના) મુળાક્ષર તથા આંકડા.

નં. ૩ ગૂ. તથા બા. (મધ્યમ કદના) મુળાક્ષરો.

નં. ૪ ગૂ. તથા બા. (મધ્યમ કદના) મુળાક્ષરો ચમકે.

નં. ૫ ગૂ. તથા બા. (મધ્યમ તથા નાના કદના) વાક્યો.

નં. ૬ ગૂ. તથા બા. (નાના કદના) વાક્યો.

એ કાપોબુકોની સરસાઈ માત્ર એને માટે જે
સદ્ગૃહસ્થો તર્કથી સરટીફિકેટ મળેલાં છે તેમ-
ના નામ વાંચવાથી જ ખાતરી થશે.

તેમાંથી થોડાં નીચે પ્રમાણે:-

હાલના કેળવણી આતાના ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબો
ડી. બી. કડકામ એકવાએર. એ. ઇ. એ. વિ.
ઈ. વાલ્મી. એકવાએર. એ. ઇ. ઉ. વિ.
રા. બા. ગોપાળજી સુરભાઈ. કે. સ. આ. એ. ઇ. કાદિમારાડ.
રા. સ. હરભેવિદાસ દારકાંદાસ. બી. વ. ઇ. પડોદરા સંસ્થાન.

ગંજરાતશાલપત્ર.

પુસ્તાક ૨૬ સુ.

એપ્રિલ.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૪ થો.

હ્યુબિલીના ઉત્સવમાં સરકાર તરફથી અપાણાં દાનમાન.

હિતસવ ચખ્દનો અર્થજ એવા છે કે, હર્ષની લાગણીઓનું પ્રસંગવશાત્ બહાર નીકળી આવવું. એમ છે તો હ્યુબિલીના ગયા મહોત્સવને પ્રસંગે સમજાનો હર્ષ મનસા, વાચા, ને કર્મણા એ ત્રણ પ્રકારે બહાર નીકળી આવેલા નોંધવો હતોજ, અને તે પ્રમાણેજ (અને ગયા એકમાં નોંધયું છે) તેમ તે ચોતરફ ગાજી રહ્યો હતો. એ પ્રસંગે આખા બરતખંડમાં ને ને કવનો ગામેગામ ગંવાયાં છે તેનો સંગ્રહ કરીએતો મહાબારત કરતાં પણ ચોટું પૂરે થઈ જાય એમ અમને લાગે છે; પરંતુ વાંચા કરતાં કર્મણાદારે જણાએલી વૃત્તિઓ વંધારે પ્રમાણિક અને નિઃસંદેહ વધારે લોકોપયોગી ગણાય છે; માટે આ હિતસવ નિમિત્તે દૃષ્ટમાં કેવાં કેવાં કામ ચયાં તેના નોંધ લેવી એ અમે ઘણું અગત્યનું કામ સમજીએ છીએ.

આ પ્રસંગે ને ને કાંઈ યાપે તેમાં કેટલાંક બહાલી ઉપયોગનાં અને કેટલાંક તત્સમયી શાબાનાં રાખ્યાં હોય તો બહુ સાર, એમ સરકારે પ્રથમથીજ સૂચવ્યું હતું; અને આ શાણો સૂચનાનો લાભ લઈ ઘણું કરીને સમજે કેકાણેજ એ અવસરપર અરચવા ધારેલા નોંધાનાં એ રીતેજ સુખ્ય ભાગ પાડવામાં આવ્યા હતાં; એ એક મહાસંતોષની વાત છે; કેમકે એ અવસરને આનંદોત્સવથી લપેટી ઝળકાવવાની નેટલી જરૂર હતી, તેટલીજ તેનું સંભારણું જગતમાં “યાવન્ અંદિવાકરો” રહે એમ કરવાની

૩૪ જ્યુબિલીના ઉત્સવમાં સરકાર તરફથી આપાઓનાં દાનમાન.

પણ વિશેષ કરીને હતી, છેલ્લાં કાર્યો આ મહોત્સવનું સંભારણું આપ્યાં ઉપરાંત હમેશાં રથને અખંડિત લાભ કર્યાજ કરશે. અને આશા રાખીએ છીએ કે બાઈ વિઠ્ઠલદાસ ધનજી ને જ્યુબિલી વિશે એક ચોપડી પ્રગટ કરનાર છે તે આ બંને પ્રકારના કાર્યોનો પ્રથક પ્રથક હેવાલ આપશે, અને બના શકે ત્યાંસુધી આપા હિંદુસ્તાનના આંકડા ઘટતી વિગત સાથે તેમાં દાખલ કરશે.

આ પ્રસંગે ત્રણ તર્ફથી એ દ્વિવિધ ઉત્સવ થયો હતો. પ્રથમ, રશી-રાજ્યો, અને ખુદ ઇંગ્લેન્ડ સરકાર. એમાં આપણા ધંધાકાખાતે સરકાર તર્ફથી શાં શાં કાર્યો કરવામાં આવ્યાં હતાં તે આપણે આજ તપાસીએ. ઠેકાણે ઠેકાણે સરકારની તરફથી રોયનીની શાખા, નિર્ધનને અન્નપત્રોનું દાન, તથા નિશાળોમાં મીઠાઈ વિગેરેને માટે, ઉચક રકમો આપવામાં આવી હતી; અને તે ઉપરાંત બહાલી કામ નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યાં છે.

વિક્ટોરિયા ટેક્તિકલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ એ નામની મુંબાઈમાં હુનરી કેળવણી આપવાને માટે એક પાઠશાળા સ્થાપવાનો વિચાર લાર્ડ રેની સરકારે તા. ૨૬ મી જાન્યુઆરી સને ૧૮૮૭ના મુંબાઈના કમિશનર મિત્રા કામળથી જાહેર કર્યો છે. વળી, એમાં લખ્યું છે કે એનો વહીવટ સરકાર તર્ફના છે, મુંબાઈની યુનિવર્સિટી કાઉન્સિલના ૨, રિપન ફંડ તર્ફના ૨, તથા પોર્ટ્રિસ્ટ, મેમ્બર આવુ કામર્સ, સાયુનમિકેનિક ઇન્સ્ટિટ્યુટ, અને જમ-શેદજી જીજ્ઞાસીની સ્કૂલ આફ આર્ટના ફંડના દૂસીઓ તર્ફથી એકેકો પ્રતિનિધિ; એ રીતે કુલ ૧૨ પુરવો સ્થાવર અને ત્યાં અભ્યાસક્રમ તથા નોમલ્યુકો સરકારની મંજૂરી સુકરે કરવામાં આવશે. એ અને બીજી ને હવે પછી જાહેરની માલમ પડે તે સરતોની સાથે દરવર્ષે રૂ. ૫૦૦૦) એ કામમાં આપવા સરકારે કબ્જા કર્યો છે. વળી, એ હુનરી પાઠશાળાનો પ્રારંભ જાન્યુઆરી થવાના હેતુથી સરકારે ખર્ચમાં પોતાનું મોટું મકાન છે તે અમુક સરતોથી એ કામને સાફ વાપરવા આપવાની પણ પોતાની હાકલ દેખાડી છે.

સરકાર તર્ફની બેશક આ મોટી અને ઘણી કિંમતી મદદ છે. વર્ષના એ રૂ. ૫૦૦૦) અને ઉપર દર્શાવેલા બીજા કારખાનાઓના ફંડનું ને બાજ

આવશે, તે મળીને અમે ધારીએ છિયે કે એક હુનરી પાઠશાળા ઉત્તમ નહિ તો મધ્યમ પાયા ઉપર તો બહુજ સારી નીકળી શકશે. સરકારે ઉપલાલ ઠરાવમાં આ ઇલાકાના દરેક રૂચળને બલામણુ કરી હતી કે આ શુભ કામમાં કાંઈ બંરવું; અને એમ થયું હોત તો બેશક બહુજ સારૂ થાત, કેમકે એ શાળા મુંબાઈને નહિ પણ આખા ઇલાકાનેજ ઉપયોગી થઈ પડવાની છે. તે છતાં એ પાઠશાળા ઉદઘાટના પછી દરેક જિલ્લા તરફથી એમાં ઘટતી સ્કાલરશીપો રથાપવા ત્યાંની મ્યુનિસિપાલિટીઓ અથવા રાજ્યો મૂકશે નહિ, એમ અમે આશા રાખીએ છિયે. કારીગરીના પડતી અને તે સુધારવાં સારૂ આસ કેળવણીની ખામી વિષે મોટો પોકાર ધણા વખતથી લોકોએ ઉઠાવવા માંડ્યોછે, તો હાલ જ્યારે સરકાર એ વિચારને અનુકૂળ થઈ છે તે સમયે તેમને લાભમ છે કે તેન મન ને ધનથી એ કામમાં મદદ કરવી. એ આપણા સ્વાર્થ અને પરમાર્થ સાધવાનું હાલ અરેખરૂં કર્તવ્ય છે. શ્રીમંતાંને ઘટેછે કે આ પ્રસંગે છૂટે હાથે આ હુનરી શાળાને નાણાંની મદદ કરે, અને અનુભવી વિદ્વાનોની ફરજ છે કે હાલ ખીછ અર્ચાઓ દૂર મૂકી વિચાર કરવો કે હાલ કેવી જાતના અને કેવે પ્રકારે હુનરી કેળવણી એ શાળામાં આપી હાય તો આપણા દેશને ધણામાં ધણો લાભ થાય, અને એ પ્રમાણે પરિપક્વ વિચાર કરી વર્તમાન કે ચોપાનીયા દ્વારે તે વિચારોની અર્ચા ચલાવી સરકારની જાણમાં લઈ જવી. એ કાલેજ નીકળતાં કદાપિ વર્ષ છ મહીનાનો વિલંબ થઈ જાય, તો ફિકર નહિ, પણ તે પાકા પાયા ઉપર દેશને ધારેલો લાભ જોઈએ તેટલો આપી શકે એવી નીકળે એમ અમારી અહાનિય વાંચના છે. હાલ અહિંયાં હુનરશાળા કેવી જોઈએ એ જાણત લાડ રે સાહેબે પોતાના વિચાર સરકારી ઠરાવથી કેટલાક વખત ઉપર ઘણે દરજ્જે તો જાહેર કીધાલ છે, અને તે જોતાં અમને પાત્રે બરોસો પડેછે કે વિદ્યાર્વિદનો આસ અનુભવ ધરાવનાર આ ગવર્નર સાહેબના હાથથી એ શાળાની બવરૂથા જોઈએ તેવી રીતનીજ કરવામાં આવશે.

વંદીવાનોને ઊડી મૂકવા એ પણ પાઠશાહી ખુશહાલીનું આપણા દેશમાં મોટું ચિન્હ છે, અને તેને અનુસરી હિંદુસ્તાનની સરકારે ૨૨૮૩૮

૫૬ ન્યુમિલીના ઉત્સવમાં સરકાર તરફથી અપાએલાં દાનમાન.

પ્રશ્નો અને ૧૪૬૭ સ્ત્રીઓ મળી કુલ ૨૭૭૦૫ જણને આ મહોત્સવ પ્રસંગે સ્વતંત્રતાનું દાન કરવામાં આપ્યું હતું. એમાં કેટલાક દીવાની નેલમાંના પણ હતા, કેમકે સો રૂપિયાની એરના દણાને માટે ને લોક કેદમાં પણ હતા તે સંધ્યાનું દેવું સરકારે પતાવી આપ્યું હતું. એવા બંદીવાનની સંખ્યા ૨૬૮ ગણવામાં આવી છે. ફાજદારી શુનાહતા કેદીઓ છૂટ્યા તેમાં ૩૩૦ અદિમાન ખાતે દેશનિકાલ થયેલા હતા.

માન અકરમ આપવાં એ પણ રાજદરબારી આનંદનું બીજું લક્ષણ છે. માટે આંખા હિંદુસ્તાન ખાતે તો નહિ પણ આપણા ઇલાકામાં ને ખિતાબો વહેંચાયા તે અગ્ર નીચે દેખાડીએ છિયે.

જી. સી. एस. आई, એટલે નાઇટ ક્રાંડકમાન્ડર આવ્ પી રટાર આવ્ ઇડિમાનો યાંદ વડોદરાના મહારાજાની શિયાજીગવ ગાયવાડને, તથા કે. સી. एस. आई, એટલે નાઇટ ક્રમાન્ડર આફ પી રટાર આવ્ ઇન્ડિયાનો ઇડરના મહારાજાની કેશરીસિંહજીને બક્ષવામાં આવ્યો છે. મુંબાઇના હાલના શેરિફ અને કેટલીક મીલોના નામીયા એલેન્ડ શેક દીવગાજી માણેકજી પીટીટ ને પેતાની જાહેર સંખાવતોથી હાલ કેટલાક વખતથી સંપત્તિ મુખ્યાતિમાં આવ્યા છે તેમને સર નાઇટનો એતાબ મળ્યો છે. તેમજ ગોંડળના ડાહિરસાહેબ શી જાગવતસિંહજીને તથા મુંબાઇની હોલિસીમતા મેનર આનરેબલ મેડમવેલ મેલવિલ સાહેબને ફો. સી. आई. ई, એટલે નાઇટ ક્રમાન્ડર આવ્ પી ઇડિયન એમ્પાયર બનાવ્યા છે. સી. आई. ई. એટલે કુંપેનિયન આવ્ પી ઇડિયન એમ્પાયરનો એતાબ એલિન્ટન્ડન કોમેલના લોકપ્રિય પ્રિન્સિપાલ પ્રોફેસર વર્ડસ્વર્થને તથા આનરેબલ માહાદેવ ગોવિંદ રાનેડેને આપવામાં આવ્યો છે.

દીવાન વહાદુરનો ખિતાબ વડોદરાના દીવાન રા. બા. ભદ્રમણ જગમણને તથા જાન વાહાદુર અયવા રાવવહાદુરનો નીચેના મૂલ્યે મળ્યો છે.

મિ. સેવર એડમ, રાજકોટના માછ હામિપરમ એસિસ્ટન્ટ.

,, ફારજી કાવસજી, યાજ્ઞના માછ ડેપુટી કમિસર.

,, મહમદખાન રેભવી, યાજ્ઞના માછ પોલિસ ઇન્સ્પેક્ટર.

- ,, હેસાબાઈ પેસ્તનજી, સુરતના આ. સિવિલ સર્જન,
- ,, ધનજીયાહ હેરમસજી, કાઠીયાવાડનાં ડે. આ. પોલિટીકલ એજન્ટ.
- ,, ગણેશ સોતારામ શાસ્ત્રી, વડોદરાના સરમુખા.
- ,, મુનીલાલ વેણીલાલ, ભરૂચના ઉચ્ચટી કલેક્ટર.
- ,, માર્તિંદાસામત, મુંબાઈની એનુનિનિયર આફિસમાં.
- ,, દોલતરાય સંપતરાય, એડાના માજી સર્જન.
- ,, પાંવંતીશંકર મેણિંશંકર, ભરૂચ હાઈસ્કૂલના હેડમાંસ્ટર.
- ,, વિશ્રામ રાવજી ધોળે, આનરરી આંસિસ્ટ સર્જન.

રાવસાહેબ બનેલાં નરે નીચે પ્રમાણે છે:—

મિ. દલપતરાય પ્રાણનિવન ખખખર, કચ્છના માજી એ. ઇન્સ્પેક્ટર.

- ,, ત્ર્યંબક ગોપાળ, ત્રાલોદના મામલતદાર.
- ,, નીલકંઠ ગોવિંદ ગોખલે, બહિર નાંધકામવાળા.
- ,, નરેશ્વરરામ રંધુનાયકાસ, સરકારી વકીલ અમદાવાદ.
- ,, શ્રીકૃષ્ણ વામુદેવ, મુંબાઈ સેનાધિપતિના હેડ ક્લાર્ક.
- ,, અમુલખરાય શિવદાસ, ગોધરાના માજી મામલતદાર.
- ,, મદીયાપા વિરપક્ષપા, બેલગામ તાલુકા લોકલબોર્ડના મેમ્બર.

મહામહોપાધ્યાયનું ૫૬ આ વખત નવુંજ શાસ્ત્રીઓ વિગેરેને માટે હાલ કાઠવામાં આવ્યું છે. આખા હિંદુસ્તાન આતે આ વખત એ ૫૬ રૂપ પ્રેર્યોને આવ્યું છે, પણ તેમાંથી આપણા ઇલાકામાં જેને મળ્યું તેનાં નામ નીચે મુજબ:—

રાંજરેમશાસ્ત્રી બોદાસ—ગોપાળ પાધ્યાય ગૂર્જર.

નારાયણશાસ્ત્રી ગોખલે—રામદિક્ષિત આપટે.

શમ્સ હલહલમા. એ જેતાળ આપણા ઇલાકામાં આ વખતે કો-ઇને મળ્યો નથી, પણ જલણવાંતું એટલું કે એ ઉપજાને મળતોજ મુસલમાન મોલવીઓ વિગેરેને માટે હાલ કાઠવામાં આવ્યો છે. આ બંને નવાં ૫૬ ધારણ કરનારના પાણી ગરમ કરવાના નો જેતાળ ધારણ કરનારોનાનીજ નીચે રાંખી છે, અને ખીલત તરફે તેઓને થાલ તથા પાંચડી અથવા જાંબા આપવામાં આવશે.

આવાહન.

(લખનાર નારણ હેમચંદ્ર.)

સરસ્વતી ! તું મારી પાસે આભ. સ્વર્ગની અપ્સરા-આકાશના ચંદ્ર-ચંદ્રના પ્રકાશ-મંદારના ફુલ-ફુલના સુગંધ-ઉપાન શિંગધ કિરણ, તું આભ, મારા પ્રાણમાં તારું અમૃત નાંખ્ય, આભ, તારે માટે આ પ્રાણી નૃષિત છે, ઉત્કંઠિત છે. તારું નાચવું, તારું હસવું, તારું મધુર સંભાષણ એ સર્વને માટે આ હૃદય ઉત્કંઠિત થયું છે ! આ પાપમય સંસારમાં કેવળ કંકડ-શબ્દ-કેવળ કડુંથ શબ્દ છે. એ તરફ કેવળ લાઝમ-કેવળ આકર્ષણ છે. કેઈ તરફ જીર્ણ, કોની વાત સાંભળું, તેનો કંઈપણ થાગ લાગતો નથી. સર્વ પોતપોતાની તરફ મને ઝેંઝેઝે-ચંદ્ર સૂર્ય, લતાવૃક્ષ, વન ઉપવન, ન-દ્વંદી, પહાડ પર્વત, નરનારી સર્વ મને પોતપોતાની છાતીમાં રાખવાને આહિ છે. કિયે રસ્તે જીર્ણ, કોની વાત માનું, તે કંઈપણ સમગ્રી થકતો નથી, પ્રથંસાના મૂઠ મધુર ગીતે, નિંદના કર્કશ કપાધાતિ મને ગભરાવી મૂક્યો છે, ઘણી વિપતિમાં નાંખ્યો છે, ગભરાવી મૂક્યો છે એટલુંજ નહિ પણ મને અંધકારમાં નાંખ્યો છે ! એ ઘોર અંધકારમાં પડીને હું કર્તવ્ય ભ્રષ્ટ થયો છું તેથી મનુષ્યત્વહીન થઈ પડ્યો છું. આ અંધકારમાંથી દૂર થવાની બીજ કોઈની મદદ નથી—કોઈ સારી વાત કહેતાં નથી, કોઈ વિશેષત્વનો માર્ગ દેખાડતાં નથી. પૃથ્વીમાં જે કંઈ છે - તે સર્વે તેનાજ પ્રતિરૂપથી સલાહ આપે છે ! મારા જીવનનો વિશેષત્વનો માર્ગ શોધતાં મળતો નથી, તું મારી આગળ આભ ! દુઃખિવાસનાં ધન, તું મારા પ્રાણમાં આભ ! તું મારું દર્શન, તું મારું વિજ્ઞાન, તું મારી વિદ્યા, તું મારી શ્રદ્ધિ છે. હાની દુઃખ ભરેલી અવસ્થામાં તું મને મળીય તો હું કૃતાર્થ થઈશ. તારી વાત સ્વર્ગ-થી પણ દુર્લભ વસ્તુ છે—તારી વાત માનીને જ્યારે હું આલ્પો છું, ત્યારે કેટલું સુખ, કેટલી શાંતિને પ્રાપ્ત થયો છું ! તારી વાત સાંભળીને જ્યારે પગ મૂક્યો છે, ત્યારેજ સ્વર્ગનું એક પગથિયું ઉપર અભ્યો છું ! તારી તરફ જ્યારે જોયું છે, ત્યારે દુર્લભ કોટાણું હોવા છતાં પણ વીરની પેઠે કામ કર્યું છે. તારી વાતના પ્રમાણે જ્યારે આલ્પો છું—ત્યારે સંસારના સઘળા સુખ-અધર્મ-

માયા-મોહ છિન્ન કરવા છતાં પણ એક અતુલ આનન્દના સ્ત્રોતમાં નિ
મગ્ન થયો છું. તે આનન્દ સદાનન્દ-ચિદ્ધેન આનન્દ છે. તે આનન્દનો
પ્રસ્થાવણું છે. આનન્દમયના આનન્દ-શિશુ, સદાનન્દ વેશથી આ
કુરાશા કુઃખ પરિતાપના દિવસે આ અવિશ્વાસ નાસ્તિકતાના દિવસે આ
જડ પૂજના દિવસે-આ ધોર અંધકારના દિવસે તું મારી અંદર આવ્ય, તું
મારી બાહ્ય આવ્ય. આનન્દમયની આનન્દ વાર્ષા આનન્દમાં આનન્દ
લહરી નાખીને મને તેમાં નિમગ્ન કરવા આવ્ય! સ્વર્ગની અપ્સરા, સ્વ-
ર્ગને મૂકીને આવ્ય! મન્દાર કુલ, સ્વર્ગને છોડીને આ નરકમાં આવ્ય!
તારી મુગ્ધમાં મને મત્ત કર! આનન્દમયના આનન્દ-પુત્ર, નિરાનન્દને
કુઆડવા તું આવ્ય! મેગળમયના મેગળ-પુત્ર, સર્વ અમેગળને નસાડવા તું
આવ્ય. અભયના અભય-પુત્ર, મને નિર્ભય કરવાને આવ્ય. અભિદાનન્દ
મયના આશા-પુત્ર બેદાબેદ નાથ કરવાને તું આવ્ય—યથ તથા નિન્દાને
સમાન કરવાને આવ્ય. કુખિયારાના પ્રાણમાં, સુરશિશુ, આવ્ય. સ્વર્ગનો
સુવાસ લહને મને મત્ત કરવા આવ્ય. તનેજ રાખીય, તારી વાત પ્રમાણે
ચાલીય—તારેજ માર્ગે ચાલીય તને પકડ્યાથી માને મેળવીય—તારી પૂજથી
વિશેષતઃ માર્ગે પામીય. આનન્દમયના આનન્દ પુત્ર, તને પકડ્યાથીજ
આનન્દમયની પૂજા અર્ચનાની રીતિ મેળવીય, તારાં વાક્ય તારાંજ રહેશે,
તારી વસ્તુ તારાંજ નામથી પસરશે, તારો પ્રાણ તારા નામના જોરથી ભ-
વનદી પાર થશે, તારી વસ્તુ સ્વર્ગની વસ્તુ છે. નરકની કોઇપણ વસ્તુની
સાથે સ્વર્ગની વસ્તુને હું મેળવીય નહિ. તારી વસ્તુ તારીજ રહે. તારી
વસ્તુ તુંજ રાખ્ય, તારી વસ્તુ તુંજ પકડ્ય—તારી વસ્તુ તુંજ લે, તે લહને
જે કરવું હોય તે કર! હું એ જાણે વહીય નહિ, એ જાણે રાખીય નહિ.
તારી વસ્તુ તું લે, મારી વસ્તુ તું યા. તું મારા પ્રાણનો દેવતા યા, તું મારો
ગૃહદેવતા યા,—તું મારું સર્વસ્વથી તારી વાત સાંભળું, અને સર્વ-મેગળને
જેજ, તારી વાતને અનુસરીને ચાલું, અને આનન્દમયના આનન્દ—૩૫
સાગરમાં ડૂબું. મારા જીવનની આશા, તુંજ મોઝે સર્વસ્વ યા.

કરાંચીમાં ગુજરાતી કેલ્વર્ણીના ઉદયાર્થે

મઢેલી જનરલ સભા વચ્ચે વોલવા

માટે રચેલી કવિતા.*

અત્રે ગુજરાતી ભાષાની કેળવણીનો પ્રારંભ.

હરિગીત છંદ.

સદભાગિ સિંધ પ્રદેશ માંહી, દીવ્ય દેવનગર^૧ દિસે:
કોંધી સરસ્વતિ દેવીએ, શુભવાસ નિજ મંદિર વિષે.
પ્રતિ દિન દિને આનંદ, તે અતિ લાભ પ્રસાદો ને થકી;
દેવી સરસ્વતિ ભુવન પુત્રી, ગુર્જરી ગણીએ તકી, ૧
ગુણિ બાનુ મુત નર મુત રૂડા, રામદાસ^૨ વખાણિએ;
ઉત્તમ^૩ તણો ઉત્તમ પ્રયત્ન, પ્રતાપિ પૂરણ બણિએ,
નારાયણે^૪ ગૃહિ બાંધ તેની, સફળ મન વાન્ઠા થવા;
જાણી અગત્ય ધારીત તવ, સરકાર મંદિર સ્થાપવા. ૨
કોંધી સરસ્વતિ સ્થાનની, પ્રારંભમાં શુભ સ્થાપના;
એ નર ગયા ગુણિજન બહા, રહિ ગઈ અનૂપમ નામના.
વિદ્યાર્પિ શુભ કલ્પતરનાં, બીજ રોપ્યાં તે કણે;
દેવી સરસ્વતિ દેવ નગરે, આવીયાં એ રક્ષણે. ૩
રોપા થકી યદ્ય વૃદ્ધિ, વિદ્યાવૃક્ષ ખીલ્યું અંતથી;
ભાગા રૂળી ત્યમ ગુર્જરી, સરકાર સર્વ ક્ષીમંતથી.*
પરમાર્થી કામિ ને મધ્યા, આયજ તજે સરકારના;

* આનંદેશ દયારામ નેમલના અધ્યક્ષપણા તજે એ જનરલ સભા મળી હતી.

૧ કરાંચી. ૨ સ્વર્ગવાસી શેઠ રામદાસ બાણજી. ૩ ઉત્તમરામ ખૂબચંદ એએ. અને પારસી ગૃહસ્થ શેઠ જમશેદજી પણ હતા. ૪ નારાયણ જગંનાથ, તે વખતે હાઈસ્કૂલમાં હેડમાસ્ટર હતા. આજપણ તેના નામથી જ હાઈસ્કૂલ (N. J. High School.) ઓળખાય છે.

આભારી આપણ સર્વ આ, અભિલાષી તેના કાર્યના. ૪
વિદ્યારૂપી વાવેલાં વૃક્ષને ઉછેરવાની હવે આવશ્યકતા અને તેને
માટે આગેવાનોનો ખાસ ધર્મ.

ફળદાયિ વૃક્ષ ઉછેરવાને, લક્ષ ઉરમાં રાખવા;
સામાન્ય સર્વ પ્રજા તણા, હિતનાં રૂડાં ફળ આપવા,
પૂરી અવશ્ય જણાય ગુણિજન, રહાયતા મળવા તણી;
રાખો સદા શુભ દૃષ્ટી, શુદ્ધિ વિચાળતા શાખા બણી. ૫
ભર ભરત સ્થાન વિભાગ શુદ્ધ, પ્રદેશ મેશ પ્રમાણિએ;
તે સિંધ રૂપ પ્રકાશવું નભ, ૧ નમનથીજ નિહાળિએ.
ગુણધોર રૂપે અકિત, તારાનો પ્રકાશ વિલોકતાં;
આનંદ બાપે ઉર વિષે, અંતર પ્રસન્ન અતિ થતાં. ૬
સદગૂણ સાર મેષ્ટ, ન્યેષ્ટ તણા ગુણિ સુત ચેખતાં,
જણી દયા ઉદ્ધરે, દયારામેડ સુનામે છે છતાં;
કરશા સદાએ નામ મહિમાએ દયા દીપાવવા,
શુભ રહાય, પૂર્ણ પ્રવળ, યથ આ વિશ્વમાં પ્રસરાવવા. ૭
વિખ્યાત છો ધર પ્રતાપે, યુક્ત સૌ અધિકારથી;
વળિ આય અંડે રતંભ છો, હિતકારિ સર્વ પ્રકારથી.
બડભોજ સમ વિદ્યાનુરાગી, ભોજવાણી ૪ જણિએ;
છે હરત આ અધિકાર, ઉત્તમ, આપ ધર્મ વિચારિએ. ૮
પંકાય છે અદ્યાપિ, નર શીરોમણી આ જગતમાં;
છે સર્વદા શુભ નામ જેનું, અમર વિદ્યા શક્તમાં.
પ્રભુ આપજો આયુષ્ય, વધતી આપ ગુણ ભંડારને;
વધતાં થજો શુભ કાર્ય, અતિશય આપ હરત પ્રતિ દિને. ૯
આજની સભા મળવાયી ઉપજતી ખુશાલી.

૫૬-રાગ (મહીદીપ.)

(દીનનો દયાળ છોડી કોને શરણ જાણ) એ રાંહ.

૧. આકાશ. ૨ સમુદ્ર. ૩ આનંદેશ્વર દયારામ જેઠમલ. ગુંબજની
ધારા બાંધનારી સભામાં મગ્ગર છે. ૪ મિ. આલુમલ ત્રીકમદાસ,
જેઓ સિંધમાં ટપુડી એન્જીનેયરના ધનરૂપકરના હોદાપર હાલ છે. એ
ભોજવાણીની અટક ધરાવે છે.

ધન્ય ધન્ય દિન આ વિશેષ લાભકારી,
 સંજ્ઞનો તોણો સમાજ બાળી આજ બારી; ટેક.
 આજની ખુશાલી પૂર્ણ હૃદયના સમાપ્ત,
 ઉર ઉછળે પ્રહર્ષ મુદિત મન ધાપે. ધન્ય ધન્ય ૦ ૧
 વદન સર્વનાં પ્રસન્ન દીસતાં અતિથે,
 માગિયે ભવિષ્યના રૂડા દિનો હમેથે;
 નેધી સર્વ સંજ્ઞનો કૃપા કરી વધારી,
 નેહ નિયમ માનને સુભાગ્ય છે વધારી. ધન્ય ધન્ય ૦ ૨
 એજ સ્થાપિ રાખ્યો ન ન્યૂનતા યથેન્ને,
 ઉદય સમય છે નજીક ભાજ્યો હવેતો;
 સર્વ આપ ધર્મ બાણિ આર્ય પ્રસારે,
 યોગ્ય રહાય આપી નિત્ય પ્રીતિને વધારે. ધન્ય ધન્ય ૦ ૩
 તો શિશુ સહુ થયે શીખી સંગ્રેણિ સારા,
 રૂઝ હિતકારી આર્પણંડ તારનારા;
 પ્રાર્થના કરો પ્રભુની પૂર્ણ કૃપા આહી,
 નિર્ભયે ઉચારી કોઈ વાણિ સ્ત્રાવદાઈ. ધન્ય ધન્ય ૦ ૪
 દેવે નરભોલકર નગજીવન.
 કરાંચી.

*પુસ્તકાદિની પહેોંચ.

કેલ્વણી, એટલે હર્વર્ડસ્પેન્સર ઓન એડ્યુકેશન ના-
 મના મહા ગંભિર પુસ્તકનું ઈંગ્રેજીમાંથી ગૂજરાતીમાં ભાષાંતર રાવસાહેબ
 છુટ્ટાપ્રીદાસ ગંગાદાસ દેસાઈની પાસે કરાવી ચી કચ્છ દરબારની ઇન્સા-

* પુસ્તકાદિ મોકલનારોની માફી માગીએ છિયે કે રચણસંકોચને લીધે
 જે મહીનામાં મળેછે તેજ મહીનામાં અમે તેની પહેોંચ આપી શકતા
 નથી. હવે માસમાં તો પુસ્તકાદિ એટલાં બધાં બોગાં થયાં છે કે અમારા

થી ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્યું છે, તે બોધ આ-
મને પરમ આનંદ ઉત્પન્ન થયો છે. સોસાયટીએ જે જે પુસ્તકો આપ્તાર
મુદ્રીમાં છપાવ્યાં છે તેમાં અને અને અત્યંત અસાધારણ કિંમતી ગણાયે
છિયે—ખરેકે અંબાલાલકૃત અર્થશાસ્ત્ર સોસાયટીએ છપાવ્યું ત્યાર પછી
અરેખરી સંધન અને ઉત્તમ પ્રતિનું આજ પુસ્તક છે. હર્બર્ટસ્પેન્સર એ
હાલ ઇંગ્લાંડનો સર્વોત્તમ ફિલસૂફ છે, અને તેના વિચાર જાણવાનો ગૂ-
જરાતી વાંચક વર્ગને આ પ્રસંગ મળ્યો તે માટે અને તેને મોટી મુબારક
બાદી આપીએ છિયે. એમાં માનસિક, નીતિની, અને શારીરિક કેળવણી
ઉપર આ પંડિતે પોતાના નામને છાન્ને એવી રીતેજ ઉમદા વિચારો ચ-
લાવ્યા છે. હાલ આપણા દેશમાં અપાતો કેળવણી ઉપર લોકોએ (જોઈએ
તેટલુંતો હજી નહિજ, પણ) કેટલુંક ધ્યાન આપવા માંડ્યું છે તે સમયે આ
પુસ્તક પ્રગટ થવાથી તેમને એ બાબત મુંઝવણો દૂર કરવાનું એક ઘણું
અગત્યનું સાધન મળશે એમ અને સમજીએ છિયે.

બાપાંતર કર્યાં પોતાના કામમાં અસાધાર કાળજી રાખી છે એમ
એની પ્રત્યેક લીટી ઉપરથી માલમ પડે છે. સ્પેન્સર જેવા ફિલસૂફનું લખા-
ણ ગૂઢ વિચારોથી ભરપૂર છતાં, બાઈ બુલાખીદાસે તેનું ગાંભિર્ય કે પા-
યાર્થ્ય કાંઈ પણ જવા ન દતાં, તેને એવીતો સરળ, સુદ્ધ, અને સ્વ-
જરાતીમાં ક્તેહમંદીની સાથે ઉતાર્યું છે કે અને સાનેદાસવંધી એમજ
કહીએ છિયે કે જો આ પુસ્તક કોઈ પણ વાંચનારને નહિ સમજાય તો
તેની સામાન્ય કેળવણીનોજ વાંક સમજવો. જે લોક દેશના કે પોતાનાં
બચ્ચાંની કેળવણી ઉપર કાંઈ પણ વિચાર રાખવાની ઇચ્છા રાખતા
હોય તેને અમારી એટલીજ ભલામણ છે કે સોસાયટીમાંથી આ પુસ્તક
મંગાવી તેનું રાતરહાડો મનન કરવું. એની કિંમત માત્ર એક રૂપિય છે.

કેટલાક બોધબેધોના પેટે માવ તેમનાં નામ નોંધીજ પહેાંચ કબુલ કરવાનો
વિચાર થતો હતો, પણ પૂરેતે એમ ન કરતાં અમારી રીત પ્રમાણે સામા-
ન્ય ટીકા સહીત પહેાંચ આપવાનો વિચાર રાખ્યો છે, અને તેથી કદાપિ
પોતાના પુસ્તક સંબંધી અમારા વિચાર બહાર પડતાં કાંઈ દર યાપ્યું તો
કોઈ અંકરિ અધીરા થવું નહિ એમ અમારી તેને અવગમની વિનંતિ છે.

‘મીઠી મીઠી વાતો. આ લઘુ પુસ્તક પણ કેળવણીનજ લગતું છે. નાતિનો બોધરસ દ્વારા કરવાને સાર—અને એ રીતેજ તે ઉત્તમ રીતે થઈ શકે છે—મિસ એન્જલ્યું નામની એક બાઈએ ઇંગ્લેન્ડમાં કેટલીક સરસ વાર્તાઓ રચી છે, અને તેમાંના “Parents Assistant” (માબાપને સહાયક) એ નામના એક પુસ્તકને આધારે સોરઠ પ્રાંતના ઉપ્યુટી એન્જુ. કેચનજ ઇન્સ્પેક્ટર રાયસાહેબ ગણપતરામ અનુપરામે આ ઓપડી બનાવી છે. હવે, વાર્તાદિકનો પરબાધમાંથી તર્જુમો કરવો એ ઘણુંજ વિકટ કામ છે, અને તે બાગ્યેજ મનમાનતી રીતે પાર પડેલું જોવામાં આવે છે. ઘણી વાર એમ માન્યમ પડે છે કે બાપાંતર શુદ્ધ, સરળ, અને રૂઢ હોય છે, તોપણ મૂળનો રસ તેમાં શાંધ્યો જડતો નથી. આમ થવાનું કારણ એ છે કે મોહનચૈત્રીના ગ્રંથોનું બાપાંતર કરવામાં ફક્ત બાબા ફેર કરવો એજ બરા નથી, પણ તે વાર્તાના તમામ બતાવેલ તથા વિચારને પણ જે લોકને સાર તર્જુમો કરવો હોય તેના રચકાળને અનુસારી કરી નાંખવા એ પ્રથમ જરૂરનું કામ છે. આપણા પ્રાચીન કવિઓએ સંસ્કૃતમાંથી જે આખ્યાનો ખૂબરાતીમાં ઉતર્યાં છે તેમાં આ નિયમ અવરૂપે પાળ્યો છે, અને તે કારણથીજ તેમની યયાર્થતામાં ગમેએટલી ખામી હોય, તોપણ તે આજ-પર્યંત લોકપ્રિય થઈ રહ્યાં છે. જે કોઈ કોઈ કવિઓ આ નિયમનું અગત્ય ન સમજતાં પોતાનું પાંડિત્ય કોજવાજ ગયાં છે, તેના ગ્રંથો ઉધાઈનોજ બક્ષ થઈ પડ્યા છે. આ પ્રમાણે ફેરફાર કરવો એ બાપાંતરકારનું કામ નથી એમ કેટલાક લોક સમજે છે, અને એ કારણથી જ્યારે તેઓ મૂળ સંસ્કૃતથી કોઈ બિબ રહે છે ત્યારે વૃર્તેજ પ્રેમાનેદ જેવા સર્વોત્તમ કવિની કૃતિને પણ દૂષિત ગણવા તત્પર થાય છે, અને કહે છે કે એને બાપાંતરજ કેમ કહેવાય, એને બાપાંતર કહેાડે ગમે તે કહેા, પણ એ પદ્ધતિથીજ મૂળ ગ્રંથનો રસ તથા બોધ ઓતાએતિ સાક્ષાત્કાર થાય છે, અને તે સાક્ષાત્કાર થવાના હેતુને માટેજ એ મૂળ ગ્રંથકારો પોતાનાં કાવ્યકે આખ્યાન લખી ગયા છે. અમેતો એને બાપાંતરજ કહીએ છીએ. અમારા વિચારે બાપાંતર ત્રણ પ્રકારનાં છે:—શબ્દાનુસારી, અર્થાનુસારી, અને રસાનુસારી. રસાનુસારી બાપાંતરમાં પોતાના રચકાળને અનુસરેવાની પ્રથમ જરૂર છે, કેમકે નહિતો

રસને સ્થળે વિરસ કે કુરસ થઈ જાય. રસાનુસારી ન કહેવું હોય, તો એને દેશકાળાનુસારી (Adaptation) કહે, પણ એમ કયાં સિવાય એક દેશનું કે એક કાળનું કાબૂ બીજા દેશકાળના લોકને કરી પણ ધારેલો રસ આપી શકશે નહિ. શ્રેક્ષ્મપિપરે પોતાના નાટકો દેશકાળાનુસારી કર્યા છે તેથીજ તે ઇંગ્લેન્ડમાં મહાપ્રસિદ્ધિને પામ્યાં, અને જો તેને હિંદની બાપા-આમાં ઉતારવાં હોય તો પુનરપિ અહિંયા તેમ કર્યા વિના કરી પણ તે લોકપ્રિય થાય નહિ.

રસધાર્મનો આ નિયમ ન જાણવાથી હાલ આપણામાં કાબોના ત-જુમા થાય છે તે લોકોને એવાતો નિરૂપણોરી માલમ પડે છે, કે ગ્રંથકારો તથા તેમના વાંચનાર એ બંનેના લાભની ખાતર આ પ્રસંગે આશ્ચર્ય સામાન્ય વિવેચન પ્રદર્શિત કરવું એ અમને ઉચિત લાગ્યું છે, અને વળી તેનો આ પ્રશ્ન ત વાલીના બાપાંતરની સાથે નિકટ સંબંધ છે. બાઈ ગણ-પતરામનું આ બાપાંતર બરાબર રસાનુસારીજ છે, અને તે એટલે દરજ્જે કે જો એ વાત એમણે પ્રસ્તાવનામાં સૂચવી ન હોત, તો અજાણ્યા વાંચનારને કદીપણ એમ ન લાગત કે આ વાલીઓ મૂળે ઇંગ્લેન્ડમાંથી લીધેલી છે. મૂળ વસ્તુના બીજામાંજ તે દેશની સ્થિતિ કે રીતબાતને લગતું કાંઈ હોય છે, તારે તો તે રસાનુસારી બાપાંતરમાં પણ આબ્યાવિના ન રહેજ, અને તે પ્રમાણે અહિંયા કોઈ કોઈ સ્થળે એવો વિચક્ષણ વાંચનારને બાસ થયા વિના નહિ રહે, તોપણ સાધારણપણે આ વાતો જાણે આપણા દેશની અને આપણા લોકનીજ હોય એમ પાને પાને પ્રતીત થાય છે. બાપા પણ અતિશય સંભાળપૂર્વક સરળતા, શુદ્ધિ, અને રૂઢિથીજ રચાયેલી છે. દોષ કાઢવા એસાએ, તો અતિરૂઢતનોજ કદાપિ નીકળી શકે એમ છે, જેમ કે ચોપડીનું નામજ “મીઠી મીઠી વાતો” એમ ન પાડતાં મનમોહન વાલીઓ કે કાંઈ એવું જરા વધારે ગંભીર પાડ્યું હોત, તો તે વધારે ઉચિત થાત એમ કોઈ કહી શકે.

એમાં ચાર વાલીઓ છે, અને તે દરેક સુખોપકારક રસથી ભરેલી છે. એનાં સુખ્ય પાત્રો અલબત્ત બાળકોજ છે, અને તેમની રીતબાત, ઉદ્યોગ, તથા રમતનાં વર્ણન આમેહૂંજ આપણા દેશને લાગુ પડતાં છે. પાત્રોનાં

આચરણ ઉપરથી ઉત્તમ નીતિનો બોધ મળે છે, અને સંકળનારસ એવો છે કે છોકરું હાથમાં લે તો તે વાંચી પૂરી થાય. ત્યાંમુધી તેને એ ઓપડી પાછી મૂકવાનું મન થાય એમ નથી. સરકારે પોતેજ ઇનામો તથા કન્યા-શાળાઓના ઉપયોગને માટે મંજૂર કરી એ ઓપડી છપાવી, એ બહુ સાફ કામ કર્યું છે, અને અમે ઇચ્છીએ છીએ કે ઇનામોમાં આ ઓપડી ઉપરથી સાહેબો છૂટે હાથે વાપરે.

સાવિત્રી નાટક. એ વિષયનું પરમપવિત્ર આખ્યાન મહાભારતમાં છે તેવો સર્વેના જ્ઞાણમાં હશે. યુરોપની પણ કેટલીક ભાષાઓમાં એનો તર્જુમો થઈ ચૂક્યો છે એવું એ મૂળમાં અદ્ભૂત મનોહર છે. એ મૂળને આધારે આપણા શીષ કવિ શંકરલાલ મહેધરે સંસ્કૃતમાં એક મોટું નાટક બનાવી યોગાક વખતપર પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું, તેનું આ ગૂજરાતીમાં વિષનાથ વિઠ્ઠલજી વેણ તથા કેશવભાઈ હરિરામ બટે ભાષાંતર કર્યું છે. ભાષા શુદ્ધ અને પ્રૌઢ, પણ તેની સાથે સમન્વય એવી છે. સંસ્કૃતમયી ગૂજરાતીને વખોડતાં અમે પ્રસંગોપાત એકાદવાર કહી ચૂક્યા છીએ કે હાલ કેટલાક શાસ્ત્રીવર્ગના પુરુષો ગૂજરાતી લખે છે તેમાં સંસ્કૃત શબ્દો પારવિનાના હોય છે, તોપણ તે સંસ્કૃતમયી એવા દોષને પાત્ર થતી નથી, કેમકે તેમણે યોગ્યતા શબ્દો કપોલ કલ્પિત નહિ, પણ સંસ્કૃત પ્રાકૃતમાં વપરાયેલા માત્ર શબ્દોજ હોય છે. આવી નિર્દોષ સંસ્કૃતમયી ગૂજરાતી ભાષાનો આ પુસ્તક એક નમુનો છે. સું-બાધના કેટલાક માસિકમાં પણ આવી ભાષા લખનાર એજ બાઈ કે શવલાલ જણાય છે.

આ નાટક રંગભૂમિને યોગ્ય નથી, અને માત્ર નાટક રીતેજ જોતાં એ કાંઈ નિર્દોષ નથી. પાત્રોના સંબાષણમાં દીર્ઘસૂત્રી પાંડિત્ય એ અમને એનો એક મોટો દોષ લાગે છે. પણ વરુણ રસમય, વાણી ગંભિર, અને સં-કળના સતત આતુર્ભવ હોવાથી અભ્યાસાત્મકમાં વાંચતાં તો બેશક સારો રસ ઉપજાવે એવું એ નાટક છે. એના સૌથી મોટી ખૂબી તો એ છે કે એમાંથી પ્રત્યક્ષરે સુનાતિનો બોધ મળે છે, અને સ્ત્રીઓને માટે તો એવું કોઈ બીજું પુસ્તક નથી. સ્ત્રીઓને વાંચવા લાયક પુસ્તકો ગૂજરાતીમાં નથી એવી ફરિયાદ કરનારને તે પૂરી પાડવાનું આ એક સર્વોત્તમ સાધન છે. એનો

પરમ ઉપયોગ આ દિશામાં હોવાથી સ્ત્રીવર્ગ હોંસથી વાંચે એવી સરળ ગૂજરાતી ભાષામાં લખ્યું હોત તો વધારે શોરૂં માત, અગરજો એ ભાષા સામાન્યતઃ તો નિર્દોષજ છે. એમ અંતે ઉપર કહી ચૂક્યા છિયે.

વર્તમાન માસિકો.

સત્યવક્તા. આ નામનું ગપા એ માસથી એક અઠવાડીયાનું વર્તમાન મુંબાઇમાંથી નીકળવા લાગ્યું છે, તેની ૮૫ છપ જોઈ અમે ઘણા મેંતુષ્ટ થયા છિયે. એ શુદ્ધ ગૂજરાતીમાં ઘણી કાળજીથી લખાયે છે અને આટલી થોડી મુદતમાંજ તે બધાને પાછળ પાડી ગૂજરાતી પત્રની પદવી સુધી લગભગ આવી પહેંચ્યું છે. ઇતમો આપવાનો રિવાજ પણ હિંદુ પત્રોમાં એણેજ પહેલવહેલો સારા પાપા ઉપર અત્તીયારે ક્યો છે. અમને જરોસો છે, કે, એનો ફલાવા છે તેથી પણ થોડા વખતમાં બહુજ થશે.

મજામત એ પણ અઠવાડીયાનું પત્ર છે. એ ગપા જાનેવારી માસથી અમદાવાદમાં નીકળવા લાગ્યું છે. એ ઠીક લખાયે છે, અને અમદાવાદમાંથી જે બીજાં નીકળે છે તેના મુકાબલામાં એ કાંઈ પાછું પડે એવું નથી. અમે આશા રાખીએ છિયે કે એ પોતાના વિચાર તથા શૈલીમાં મુધારો કરતુંજ રહેશે.

ચંદ્રમકાશ, એ અંકડોજર માસથી દર સોમવારે સુરતમાં પ્રગટ થાય છે. એમાં ટુંકા ટુંકા પણ સારા વિષયો લખાય છે, અને અખરોનું ટાંચણ પણ ઠીક કોઠેલું માલમ પડે છે.

જ્ઞાનસુધા, એ અમદાવાદની પ્રાર્થના સમાજ દર પખવાડીએ ગપા ડીસેંબર માસથી કાઢવા લાગી છે. એ બાળબોધ અક્ષરે છપાયે છે, અને તેમાં થોડું થોડું ઉંચેજ લખાણ પણ આવે છે. એનો ઉદ્દેશ અલખત પ્રાર્થના સમાજના ધર્મ સંબંધી જે વિચારો છે તે ફલાવવાનોજ છે, પણ તે અત્યાર સુધી તો એવા મધ્યમ રીતે લખાયે છે કે સંસ્કૃત મતના માણસોને પણ તે અરુચિકર થઈ પડે એમ નથી, અને ધર્મ સંબંધી વિષયોની સાથે સંસારિક બાબતો તથા વર્તમાનનું ટાંચણ એ સારી સંબાળથી આવે છે.

The Student's Friend એ નામનું માસિક ચોપાનીયું ચારેક વર્ષથી મુંબાઇમાં નીકળે છે. તે ગપા જાનેવારી માસથી અમારા ઉપર આ-

વવા માંડ્યું છે તેને માટે તેના માનેજરનો અમે ઉપકાર માનીએ છિયે. ઇંગ્રેજ સ્કૂલોમાં જ્યાં ધોરણોનો અભ્યાસ કરનારા વિદ્યાર્થીએને અથવા કેટલુંક ભણી જી ઉડી ગયા પછી જી જીવાનો પોતાનું ઇંગ્રેજ જ્ઞાન વધારવા ઇચ્છતા હયે તેને આ માસિક; ઘણુંજ ઉપયોગી માલમ પડયે. એમાં વિદ્યાર્થીને અપની તમામ બાબતો લખાયછે, અને તેના સાથે એકાદ બે વિવિધ સામાન્ય વાંચનારને પણ રસિક લાગે એવા દાખલ કરવામાં આવેછે.

માનવધર્મ, એ જામનગરના વૈદ્યથાસ્ત્રી મણિશંકર ગોવિંદજીની તર્ફથી સંવત ૧૯૪૩ના પ્રારંભથીજ નીકળવા માંડ્યું છે. બાષા શુદ્ધ અને ઠીક લખાય છે. વિચારમાં ધર્મ સંબંધી વિષયોનું પ્રાધાન્ય છે. તેનું વળણ અતિ સંરક્ષક મત તર્ફ રાખવામાં આવ્યું છે, તો ભલે, પણ તેમાં ઘટતું ગાંભીર્ય હોવાના અવશ્ય જરૂર છે. સંસારિક વિષયો પણ એમાં કેટલાક આવેછે, અને સામાન્યપણે બીજા સામાન્ય માસિકો નીકળેછે તેનીજ હારનું એ હજી તો દેખાયછે.

નિસાનંદ, એ એક હપાનીયું છે, અને તે મુરતમાં નગીનદાસ મંજારામ દેથી મિત્રવાળાની તર્ફથી ગયા અકટોબર માસથી નીકળવા લાગ્યું છે. એમાં નાની નાની વાર્તાઓ, કિસ્સા, કુચકા, વિગેરેજ વિશેષ કરીને આવેછે, અને તેમાં બહુ બોધ નહિ પણ કેટલીક રમુજ હમેશાં રહેલી હોયછે ખરી.

કસરત સંબંધી કેલ્લવળી. શરીર કળવણીનો આપણા લોકમાં એટલો બધો અનાદર છે કે ગૂજરાતી ભાષામાં તે સંબંધી આજ પહેલવહેલું માસિક છે. એ બે ક્રમોનું છે અને તે નડીવાદના હાઇસ્કૂલના ડ્રાઇંગ માસ્તર બાલાજી કેશવ ભાંસલેની તર્ફથી નીકળેછે. અમે છંદિયે છિયે કે એનો સર્વત્ર ફલાવો થાય, અને એમાં જી વિષયો ચર્ચાયછે તે ઉપર આપણા લોકની અભિરુચિ બંધાય.

રસેસવૈદ્ય વિજ્ઞાન, એ કાઠીયાવાડના પરમપ્રસિદ્ધ વૈદ્યશ્રી મણિશંકર વિઠ્ઠલજી ભટ્ટની તર્ફથી ગયા ફેબ્રુઆરી માસથી પ્રગટ થવા લાગ્યુંછે. એક અંક જોતાંજ અભિપ્રાય આપવો મુશ્કેલછે, પણ અમે ધારીએ છિયે કે એમના રસેશ માર્ગને ગૌણપક્ષમાં નાંખી શુદ્ધ વૈદ્યકતા વિષયો એમના

સત્તાવાર નામથી વધારે દાખલ કરવામાં આવશે, તો એની પ્રસિદ્ધિ ઘણી થશે અને કાઠીયાવાડમાં તો તે થયાવિના નહિજ રહે એમ અને અનુમાન કરી શકીએ છીએ.

કવિતા વિલાસ. આ માસિકનું અવલોકન કરતાં એના મૂળતંત્રી કવિ જુલાખીરામનું એદ્યુકત સ્મરણ થઈ આવે છે, એ ગયા જુલાઈ માસમાંજ એ સ્વર્ગવાસી કવિના તંત્રીપણા હેઠે ઝીંબડીવાળા પુરુષોત્તમ કાનજીની તર્ફથી પ્રગટ થવા લાગ્યું હતું, અને હાલ એનું આધિપત્ય સંગવી નગીનદાસ પુરુષોત્તમના હાથમાં છે. નામ પ્રમાણે એ ચોપાનીવામાં જૂદી જૂદી કવિતાઓજ આપવામાં આવે છે, અને તે બધી સર્વાંશજ અમને પસંદ છે એમ તો કહી શકતા નથી, તોપણ એનો ઘણો બાગ હમેશાં વાંચના યોગ્યજ હોય છે.

સારસંગ્રહ.

ઇંગ્લાંડમાં જ્યુબિલીની તૈયારી. ત્યાંતો એ મહેતસવ તા. ૨૧ મી જ્યુનને રોજ થવાનો છે, એ પ્રસંગે ત્યાંની સરકારને ઘણા મોટા ખર્ચ કરવો પડશે. જેથી પાર્લામેન્ટની પરવાનગી માગવાની જરૂર પડશે. મહારાણાશ્રીને રાજ્યાભિષેક કરવાનો ખર્ચ ૪૦૦૦૦૦ નો, રાજા ચોયા વિલ્યમને ગાદીએ બેસાડવાની કિંયા કરવાનો ખર્ચ ૫૦૦૦૦૦ નો, તથા ચોયા જ્યોર્જને માટેનો ખર્ચ ૨૪૦૦૦૦૦ નો થયો હતો. જ્યુબિલીનો ખર્ચ રાજ્યાભિષેકની કિંયા વખતે થયો તેટલો થશે એમ જણાય છે. ચાલતા માસમાં એના સંબંધમાં એક ખાસ સભા વીન્ડસર કે બર્મિંગહામના મેહેલમાં મળશે, જે વખતે ખર્ચ વિગેરે નક્કી કરવામાં આવશે. આ સભામાં પ્રિન્સ ઓફ વેલ્સ, ડ્યુક ઓફ કેમ્બ્રીજ, પ્રધાનો, મહારાણીના ઘરના મોટા મોટા અમલદારો, કેન્ટરબરી તથા ચોર્કના આર્ચબીશપો, લંડનનો બીશપ, બિ. ઝ્ચાડ્સ્ટન, લૉર્ડ હારટીંગ્ટન, લૉર્ડ ગ્રેનવીલ, તથા લાર્ડ સીડનીને આમંત્રણ કરવામાં આવશે. વેસ્ટમીનસ્ટર ચેપીમાં મહારાણીશ્રી માટે જે ખાસ પ્રાર્થના કરવામાં આવશે, તેને લગતી કિંયાનો ખર્ચ ૧૨૦૦૦૦ નો થશે.

મહા એકદારક મૃત્યુ. ડૉક્ટર આનંદીબાઈ જ્ઞેશીએ તા. ૨૭-૨-૮૭ ને રવિવારે પ્રભાતે પુના મધ્યે આ ક્ષણભંચર કુનિયાનો ત્યાગ કર્યો છે. આ બાઈ અમેરિકા મધ્યે આશરે ચાર વર્ષ સુધી વૈદ્યકનું અધ્યયન કરી ત્યાંની ડૉક્ટરના પરીક્ષામાં કૃતેહમંદીયે પાસ થઈ, અને આવી કોલ્હાપુરની સ્ત્રી આશ્પિતમાં વડા ડૉક્ટરની જગ્યાએ નિમાઈ હતો. દેશીઓમાં આ બાઈ ડૉક્ટર તરીકે પેહેલીજ હતી. તે આ દેશમાં આવી ન્યારેજ તેની તનુદુરસ્તી લથડેલી હતી. સદરહુ રવિવારે દશ વાગે તેની મરણક્રિયા થઈ હતી, અને તેના પ્રેતને અગ્નિસંસ્કાર કરવા મ્મશાનમાં લઈ જવા પહેલાં પુનાના પ્રસિદ્ધ મિ. સોઠેના પુત્રે તેનો ફોટોગ્રાફ લીધો હતો, અને મરનારના પ્રેત પાછળ ઘણા હિંદુ ગૃહસ્થો ગયા હતા. પ્રેતને ચિતામાં મૂક્યા પહેલાં મિ. વામનરાવ રાનેડેએ તથા 'સાનમણી' ના અધિપતિએ તે બાઈનું કેટલુંક ગુણકથન કર્યું હતું. તેમના અકાળ મૃત્યુથી આ દેશને કેટલું બધું નુકસાન થયું છે તે અને તેમણે વિદ્યાભ્યાસ કરતાં છતાં કેટલો બધો શ્રમ કરીને પોતાના પેતિની આસ્તા પાળી હતી, તે એ બાવણમાં જણાવ્યું હતું. વળી મરનાર બાઈનું ચરિત્ર લખવાની આવશ્યકતા જણાવી. તે કાર્ય મિ. ગોપાળરાવ અયવા તેમના કોઈ નિવરે સોંપવા કહ્યું અને છેવટે હાજના પ્રસંગથી ઉત્પન્ન થતો બારે સંતાપ, મરનાર બાઈ તરફ બાંધેલી આશામાં મળેલી નિષ્ફળતા તથા આ દેવી આકૃત વિષે વિચારો જણાવી દિલગીરી પ્રદર્શિત કરવામાં આવી હતી.

ઈંડ્રાંડમાં દેશીઓ, હાથ ને છે તેમાં બંગાળને લગતા ૪૪ હિંદુઓ તથા ૫ મુસલમાનો, વાચપ્રાંતને લગતા ૪ હિંદુઓ અને ૧૯ મુસલમાનો, તથા સુબાહના ૩૬ પારસીઓ અને ૯ હિંદુઓ છે.

સૂર્યની ગરમીને તેના ઉત્પત્તિ વિષે પ્રોફેસર વિલિયમથામ્સને બાપણ કહ્યું હતું કે તે એક મોટો ગોગોલ તે ધાતુ ધાતુ હોય પડતો જાય છે ને હોય પડતાં સંકીર્ણતો જાય છે તેના કલે ગરમી—

૪૭૬૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૧૦૦૦૦૦૦૦૧૦૦૦૦૦૦૦ ધોડાના બજારની છે. દરમિયાન
જમીન ઉપર ૭૮૦૦૦ ધોડાના બજારની મરમી છે એ રાજ્ય નોય રાજ્યવા
માટે દરવાસે ખાતાનો ૩૫ મિનીટ જેટલો બ્યાસ ઘટાડે છે, એ હજાર વર્ષમાં

તેની ગરમી સો ટકા જેટલી ઝોઝી થયે, તેની ગરમી ઝોઝી યવાથી ૧૦૦૦૦૦૦૦ વર્ષ ગરમી આપશે તેની હયાતીને કુલ ૨૦૦૦૦૦૦૦ વર્ષ યથા છે.

એક ખરો માંચાણ કલેક્ટર, સતારાના માણ કલેક્ટર મી. જી. કીંગે નામદાર મુંબાઈ સરકારને એક પત્ર લખી એવું જણાવ્યું છે કે મુંબાઈ ખાતે નીકળનારી વિક્ટોરિયા ટેકનિકલ ઇન્સ્ટિટ્યુટમાં અમદાવાદ, ખેડા, અહમદનગર, અને સતારાના ખુદ કારીગરોના છોકરાને આપવા માટે મુંબાઈ ખાતે સ્થાપન થનારી "વિક્ટોરિયા ટેકનીકલ" દુનરી કેળવણી આપવામાં હું મારા પદરના ૧૦૦૦૦ રૂ. નું આપવાને રાજી થું.

પાર્વતીશંકર મણિશંકર. બરુચ હાઈસ્કૂલના હેડમાસ્ટરને તેમની નોકરીના કદરે જુજી સરકારે રાવબહાદુરનો ખેતોખ આપ્યો છે. એમણે હાલ પેનથન લીધું છે. ત્રીસ વર્ષ ઉપરાંતની લાંબી નોકરી બરુચમાં જ કરી છે. ઈ. સં. ૧૮૫૬ માં એઓ ત્યાં દાખલ થયા, ત્યારે ત્યાં ૭૫ છોકરા બણતા હતા, અને હાલ ૪૭૫ બણે છે.

મિ. દાદાભાઈ નવશેજી, પાછા આપણા દેશના દિતને અર્ચન ગયા માર્ચ માસમાં ઇંગ્લાંડ સિધાયા છે.

ખાનખાહાદુર સાલેહ હિંદી. સી. આઈ. ઈ. મુનાગદના આ માણ દીવાન તા. ૩-૩-૮૭ ને શુક્રવારે મરણ પામવાના સમાચાર સાંભળી અમે દિલગીર થયા છીએ.

અમદાવાદમાં પાણી લાવવાની યોજના—અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીની તા. ૩ જી માર્ચ ને શુક્રવારની જનરલ મિટીંગમાં શહેરમાં પાણી લાવવાની યોજનાપસાર થયું છે. દરરોજ દર માણસ દીઠ દૈનિક જ્યાજન પાણી પ્રેરે પાડવા જણાવ્યું છે અને તેના બંધકામ પાછળ ૭ લાખ રૂ. નો ખર્ચ કરવાનો અડસટો બતાવવામાં આવ્યો છે.

કાગળની મીસ—વડોદરામાં કાગળો બનાવવાનું એક કારખાનું કાઢવાનો વિચાર રા. બા. મણીભાઈ જયભાઈએ કર્યો છે. તેમજ દેશી કારીગરીનાં બીજાં કારખાનાં પણ ઉઘાડવામાં આવનાર છે.

સરકારી જાહેર અખબર.

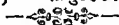
આ આંદોલનની જાહેર અખબર તા. ૧૮ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૭ ની મધ્યે સાનંદના મહેતાજીને આ આંદોલનમાંથી બરતક્ક કરવાનું લખ્યું છે તેનું નામ રેવાશંકર જગજીવન નહિ, પણ ધંધરલાલ દેવશંકર છે.

અમદાવાદ.

(સહી.) ડી. ઈ. ગીમી.

૨૬ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૬.

એલ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર ઉપર પ્રાંત.

જાહેર અખબર.

ગુજરાત ટ્રેનિંગ કાલેજના ઉર્ફુકાસમાં લખાવેલ ધંધરલાલ દેવશંકરના ઉ-
મેદવારોની હવેપછી પ્રવેશક પરીક્ષામાં ગોચરને બદલે પાંચમું સોરણ
લેવામાં આવશે.

અમદાવાદ.

ડી. ઈ. ગીમી.

૧૧ મી માર્ચ ૧૮૮૭.

એલ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર ઉ. પ્રાં.

નિશાળોનાં ફનામંપત્રક.

ધરમપુર વિભાગ.

જા. નં. ૧૭૮ સને ૧૮૮૭.

અત્રેની સ્કૂલમાં શ્રી દરબાર તરફથી દાદાસાહેબ શ્રી પ્રભોતદેવજી
ત્યા બીજાદેવજી વીગેરેનું નિશાળગણ્ય લેવાથી તા. ૧૦ મીને રોજ અં-
ગ્રેજી, ગુજરાતી સ્કૂલના ડોક્ટરોએ ત્યાં કલ્યાણજીના ડોક્ટરોએ પણ
અંગ્રેજ ભાષાની મીઠાઈ મણ ૪ આર. ૩૩૨ ની કીમતની ત્યાં માસ્ટરોને
પાઘડીના ૩૫૦ પચાસ મળી કુલે ખર્ચા ૩૮૨ આપીનું પહેલવામાં
આવ્યું હતું.

નામદાર કેસરેહીદ વિક્ટોરીઆના “એલ્યુકેશન” ના મહેતસરેને લીધે
અત્રેની તેમજ સરખાનની શામડાની સ્કૂલોમાં દીવસ ૨ મે રજા પાળવા-
માં આવી હતી. અત્રેની સ્કૂલમાં શ્રી દરબાર તરફથી સ્કૂલ મકાન આંગ્રેજ
કેળના રથેમાં રાહી ત્યાં આગાખાનખાનો પોરણો ત્યાં રંગ ભરંગી વાવટોઓ
ખાંધી મકાનને શણગારવામાં આવ્યું હતું.

ખપેરે તથા વાગે શ્રી દરબાર હજીર નવા તૈયાર કરેલા ખાચ મંડ-
પત્રી અંદર શ્રીમંત મહારાણા. સાહેબ શ્રી નારાયણ દેવજીના પ્રમુખપણા
હેઠળ એક ગંજલવર સભા મળી હતી જેમાં કુંવર સાહેબો, બાઇજી સાહેબો,
દરબારના અમીર ઉમરાવો રાજ્યના નાના મોટા અધિકારીઓ અને એક
શાહુકારો પણ વિરાજ્યા હતા. ત્યાં અનેની અંગ્રેજી ગુજરાતી અને ક-
ન્યાયાળાનાં વિદ્યાર્થીઓને ઇનામ આપવા બેઠાવવામાં આવ્યાં હતાં જોકે
રાજ્યોએ એ પ્રશંગને માટે બનેલી અંગ્રેજી, ગુજરાતી, અને મરેઠી કવિ-
તાઓ ગાઈ સભાને રંજીત કરી હતી. ત્યારબાદ જોકેરાઓને રૂ. ૩૨-૦-૧૦
એતરે રૂપીઆદશ પાઇતા અને જોકેરીઓને રૂ. ૨૦-૯-૦ વીશ રૂપિઆ
છ આંનાનાં પુસ્તકો તથા સાકરે મળુ ડના રૂ. ૩૨) મળી કુલ રૂ. ૧૨૪-૯-૧૦
અંકે એકસો એવીસ રૂપીઆ છ આના દશપાત્રનું ઇનામ વહેંચવામાં
આવ્યું હતું તેમજ સ્વસ્થાનની ગામડાંની સ્કુલોમાં રૂ. ૧૦) દરેની કીમતનાં
કપડાં ઇનામ વહેંચવા સાથે મોકલવામાં આવ્યા છે, એજ વિનંતી તા.
૧૯ માર્ચ રૂ. ૧૯૮૭.

(ઇંગ્રેજી સહી.)

ખંડુભાઈ એમ.

હેડમાસ્ટર.

સોરઠ પ્રાંત.

જા. નં. ૧૧૨૪-૧૧૨૫. તા. ૧૭-૨-૮૭.

ચેરાવળ તાલુકા સ્કુલમાં તથા કન્યાશાળામાં મોટી સભા ભરી રૂ. ૬૨)
તાલુકા સ્કુલમાં જોકેરાઓને ચોપડીઓ તથા રમાલ અને કન્યાશાળામાં
રૂ. ૬) ચૂંદડીયો તથા ચોપડીયો, ને બંને સ્કુલોમાં રૂ. ૪) મીઠાઈ કુલ રૂ. ૧૦૫)
નું ઇનામ મુંબાઇનો એક ઠકરે વચનજી નંદજી તથા એક લોલાધર શામજી
ઠકરે તા. ૩૧-૧-૮૭ ને રોજ વહેંચ્યું. તેમજ—પાટણમાં તા. ૧-૨-૮૭
ને રોજ રૂ. ૪૮) જોકેરાઓને રમાલ તથા ચોપડીયો રૂ. ૧૨—૬—૩ કન્યા-
ઓને ચૂંદડી તથા ચોપડીયો ને બંને કન્યાશાળામાં રૂ. ૨) મીઠાઈ કુલ રૂ.
૧૨—૬—૩ ઇનામ વહેંચ્યું. અને એ ગૃહસ્થોએ પાટણમાં મોટો અર્ચ
કરોને એક વિશાળ ધર્મશાળો બંધાવો છે. તેમું વારૂ કરવાને મુંબાઇથી
આવ્યા હતા તે ઉપર મુજબ વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તેજન આપવાનાં હેતુથી
ઉદાર દિલથી અર્ચ કર્યો છે.—વંણચંડી. પરીક્ષા તા. ૨૫-૧૧-૮૭ ને
રોજ યદિ તે વખતે જૂનાગઢ સંસ્થાનના વાંજાશાન નવાબ સાહેબ તદ્દથી

૩૪—૧૦—૦ નાં પોતીવાં, પછેડી વગેરે દરેક આંસિસ્ટન્ટને આપવામાં આવ્યાં. ઉપરાંત મુસલમાનને જમાને રૂપ) તથા મહાજને રૂપ) મળી કુલ રૂપ) આપ્યા તેનાં કપડાં લઈને વિદ્યાર્થીઓમાં આપવામાં આવ્યાં સદરહુ નિયાળમાં એક વાગતા ધડીવાળાં આંખી પૂરી પાડવાને નીચે મુજબ મળેલાં ગૃહસ્થોએ રૂપ) એક ધડીવાળ લેવા માટે રા. રા. આણંદરામ મૂળજી વહીવટદારના રૂપ) રા. રા. અનંતરાય મંગળજી મુનસેફ સાહેબ રૂપ) મહેરબાન મહંત શ્રીજી શિવાઈ ગરજી કોવલીના મહંત રૂપ) રાજેશી નિઝામુદ્દીન પોરઅલી વણથલીના ડોકટર સાહેબ રૂપ) રા. વલ્લભજી કુબેરદાસ વણથળીના ફોજદાર સાહેબ રૂપ) રા. હરખચંદ લાલજી પોલીસ ઓફિસર રૂપ) રા. ધનજી ચંકરજી કોવલીના કારભારી રૂપ) રા. બાળકુદાસ વલ્લભજી વહીવટી કારકુન રૂપ) પટેલ, લાલ લક્ષ્મીદાસ રૂપ) મોલ નેહા દેવજી રૂપ) કુલ રૂપ) રવાના તા. ૧૭-૨-૮૭ મુ. માળીઆ.

(અંગ્રેજી સહી.) ગણુપતરામ અણુપરામ.

ડેપુટી એન્જીનેયરનલ ઇન્સ્પેક્ટર.

સોરઠ પ્રાંત.

લીમડી એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કૂલ.

જા. નં. ૧૭૫. ૨૩-૨-૮૭.

તા. ૧૬ મીના રોજ અંગ્રેજી બુનીદી મહેલસવનો મોટો દરબાર બેસવામાં આવ્યો હતો તે વખતે અંગ્રેજી નામદાર ઠાકોર સાહેબ જહાફર તરફથી એંગ્લોવર્નાક્યુલર સ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓને રૂપ) ની કીમતના ચોપડીઓ રૂપ) નાં લૂગડાં અને રૂપ) ની મીઠાઈ વહેંચવામાં આવી હતી.

અંગ્રેજી એંગ્લોવર્નાક્યુલર સ્કૂલ, જે ગૂજરાતી નિયાળો, એક કુન્વાળાના જે મામડી નિયાળોમાં મળી એકંદરે એક હજાર રૂપિયાને આશરેની કીમતનાં લૂગડાં, ચોપડીઓ, અને મીઠાઈ આપવામાં આવ્યાં હતાં દરેક નિયાળીઆ અને કુન્વાઓને એક ચોપડી, એક લૂગડું અને મીઠાઈ મળી હતી. રવાના તા. ૨૩-૨-૮૭

(અંગ્રેજી સહી.) મોતીલાલ સાંકળચંદ મહાદેવીઆ.

હેડમાસ્ટર એંગ્લોવર્નાક્યુલર સ્કૂલ.

લીમડી.

૧. ભરૂચ, સર જમશેદજી જીજીભાઈ બારોનેટ સહિયની સ્કૂલમાં તા. ૮-૧૧-૮૬ ને રોજ વાર્ષિક ઇનામ રૂ૧૩-૧૪-૦ તુ વહેંચાયું તે વખત મહેરબાન. હજુર, કલેક્ટર સહિય તથા સદગ્રહસ્થો પધારેલા તે વખત મહેરના પંચ તર્ફથી રૂ૨) ની મીઠાઈ વહેંચી. તા. ૧-૨-૮૭.

આણંદરામ પ્રેમચંકર.

મારતર.

ભરૂચ વિભાગ.

૧૯૨૦. ૫-૩-૮૬

પીપળીઆ—ઉધરાતદાર ગોકળ રણછોડ, રૂ૧) સાકર પટેલ નાંચા-ભાઈ ઝંવેરભાઈ રૂ૧૥ ઓપડીયો—મનની, કારકુને કલ્યાણરામ મનસુખ-રામ રૂ૦ બાકી બીજા ગ્રહસ્થોના ૦-૧૨-૦ ફૂલ રૂ૧) સાકર—કેરવાડા. કુંભાવર્જના મેંચાનીક ફૂંડમાંથી મોળીયાં રૂ૨-૬-૩ પતાસાં રૂ૧) ફૂલ રૂ૩-૬-૩—ભાંડભૂત, મહેતાંજી હરીચંકર અમયારામ રૂ૦૥ ઓપડીયો તથા મીઠાઈ—ઝાંઝેર, પટેલ હરીભાઈ ગુલાબ રૂ૪) ઓપડીયો રૂ૧૥ મીઠાઈ ફૂલ રૂ૫—કંચીડાં. સામી જમજીવન નેરામ રૂ૦૥ ઓપડીયો—દયાદરા, ખુસે મીઠા રૂ૦૥ સાકર—વાસણા, સામી ફૂલેર રણછોડ રૂ૦૥ —પાનોડી, સ્ટેચન મારતર લલ્લુભાઈ રૂ૦૥—ખોજખત, રા. શા. વાગ-રાના મામલતદાર સહિય રૂ૦૥—ઈલાચ, કોળી નારણ હરી રૂ૦૥ પતા-સાં—પુરેસાં, છતબા ફૂલભા. સ્કૂલ કમિટિના મેમ્બર ૦-૬-૦ સાકર—અમસેશ્વર, સ્કૂલ કમિટિના મેમ્બરોએ ૦-૧૪-૦ સાકર—કારલી, જં-જીસર તાલુકાના આખકારી ઇન્સ્પેક્ટર રૂ૦૥ હારડા તથા પતાસાં—ધમ-ણાદ, તા. લો. બોડેના મેમ્બર રણછોડભાઈ ગીરધર રૂ૦૥ પતાસાં મે, ગણપતરાવ કૃષ્ણારાવ સખ ઇન્સ્પેક્ટર રૂ૧) સાકર—કોલવણા, શેઠ મુળ-ચંદ તલકચંદ રૂ૧) સાકર—ધમણાદ, ખોજખલ નારાજ વખતસંગ ખાપુ-સંગ રૂ૦૥—ભાંડભૂત, સ્કૂલ કમિટિના મેમ્બર અંબારામ, પરબુરામ ૦-૧૪-૦—ભરૂચ નં. ૩ બાની કુંભારાણા, બાઈ અંબા. તથા બાઈ ગંગા શેઠ ખેડાભાઈ નેમચંદની વિધવા બારે માસ સુધી પરબ મંડાવી એક લોટી ૩ પવાલાં બક્ષીસ આપ્યાં—મનાડ, પટેલ બવાન રાસન રૂ૦૥

મીઠાઈ—પીપળીઆ. રૂકલ બોડિનાં મિખર પા. નરોત્તમ અપીચળ રૂર)
 મીઠાઈ—હાલુખી. તલાટી જયદેવ બાપુરામ રૂના સાકર મહેતાજી દલપ-
 તરામ રાખરામ રૂર—૬—૬ કુલ રૂર—૧૪—૬—બામ્મદરા. ઉધરાતદાર
 અમરસંગ દેવજી રૂના ધર્મચંદ કાળીદાસ રૂના પા. પટેલ કાળાઈ. પર-
 તામ રૂના વમળચંદ પીરચંદ રૂના જલદરામ દલપતરામ રૂના કુલ રૂર||
 —ગજેરા. ખાતમી ચોપડી વચનાર કાગીબાઈ જિભાઈ રૂર—૬—૬
 ચોપડીયો તથા પેનો—કાનવા. માયુકલાલ રણછોડ રૂના રૂર ગંગાદાસ
 રૂના લલુ વરજબાઈ રૂના જીભાઈ મરખડ રૂના કુલ રૂર—ગંધાર. રૂર
 ભગવાન ત્રીકમ રૂના સાકર—ખોજમલ. રૂકલ હમિદીના મિખરોએ
 ૮—૫—૦ મીઠાઈ—કુરવાટી. કુન્દા વર્ગના કુંડમાંથી રૂર—૩—૩ રૂર,
 રૂસેટો, આરસિયો, ચોપડીયો—અમલેશ્વર. પટેલ જગજીવન ભગવાન તથા
 પટેલ પ્રમજાબાઈ નારણદાસ રૂસેટો, ચોપડી, બંગડી, તથા અંડ તથા
 ખાંડના જાડુ જમાડ્યા. રૂર—સીસોદરા. શેઠ એદલજી લીમજીબાઈ
 રૂર) રૂર—અંકલેશ્વર નં. ૨ જો. શેઠ નયુબાઈ ચંકરદાસ ઉતાળા માટે
 પરખ મંડાવી રૂના—ગંધાર. તલાટી દલપત વેલ્લભરામ રૂના પટેલ તારા-
 ચંદ રામચંદ રૂના શેઠ દેવચંદ પીરચંદ રૂના ગોસાઈ મુદ્રાભગર વખતગર
 રૂના માનસીંગ જિભાઈ રૂના કેવળ નારણ રૂના મુસેગની રૂના ગેમલ ઉમદ
 રૂના નયન નવા ઉધરાતદાર રૂના વીમળચંદ દયાળચંદ રૂના પા. બાપુ
 હાલે રૂના કુલ રૂર સાકર—વેચ. નાયા જીજી રૂર) ખુમાનસંગ માવસંગ
 રૂર) પટેલ કાળા દાથી રૂના ગોસાઈ મુરજગર કરાનગર રૂર) ચા. નાયા
 જૂજલાલ રૂર) ચા. મનોર દેવચંદ રૂર) પટેલ બારબાજ નયુબાઈ રૂના
 પટેલ જિસંગ ગંગાદાસ રૂના રા. હીમચંદ બાઈજી રૂના ચા. તલમી મુ-
 લજી રૂના કાળીઆ પરબુદાસ પેતા રૂના ચા. કાશી પરબુદાસ રૂના ચા.
 પરસોનમ મંગળ રૂના પટેલ ગોવિંદ હમલ રૂના પા. હીમત બાંપસંગ રૂના
 પટેલ પુલ્લબાઈ કમાબાઈ રૂના ચા. જિચંદ કરાનદાસ રૂના કુલ રૂર||
 સાકર રૂમાલ ચોપડીયો રૂવાના તા. ૫—૩—૮૬

(અંગેજી સંદર્ભ)

ગાળુપતરામ જોગીચંકર રાસ્ટ્રી.

રૂ. એ. ઈ. બહમ વિભાગ.

[illegible]

30

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
MAY 1887.

પુસ્તક રકમ રૂ.

જા. ૧૮૮૭.

અંક ૫ નો.

જેતાણ અહુ મોટું વુજ, નામ તેમ છે કામ;-
કર અતિ મન સુવની, ખરી ખેતી ઘેરી હામ.

અનુક્રમણિકા

૫૪

CONTENTS:

ગુજરાતી પ્રાથમી નિયામોની:
પરીક્ષાનાં ચોરણાં ૯૭

Standard of Examination for
Gujarati Primary Schools. ... 97

વિક્ટોરિયા ટેકનિકલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ, ૧૧૫

Victoria Technical Institute, ... 115

સારસંગ્રહ..... ૧૧૬

Pickings from the Press, ... 116

નિયામોનાં ઉનામપત્રકો: ૧૧૮

Prizes Distributed in Schools, 118

(દેખવેણી ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદમાં

મામાની હવેલીમધ્યે પુત્રાઈટે પ્રિન્ટિંગ અને જવરલ એજન્સી કંપની
અભિમુદ્રિત પ્રેસમાં રણજીડનાથ ગંગારામે છાપી પ્રગટ કયું.

વર્ષનો રૂપિયા એક અંગાઉથીજ..... પોટૅજ માફ.
હરક નદેલ ૧) ના આતા એ....., ૦૧૧ આતા.

જાદી જાદી જાણીતી રહેજોનાં યજ્ઞોત્તમો તથા હેડમાસ્તરો.

સા. સા. વામરાવ આજાણે મોરકાં ખી. એ. પ્રિન્સિપાલ. એલફી

રટન હાઈસ્કૂલ. મુંબાઈ. સા. સા. જમસેદજી અદિગર. હાથ એમ. એ. એલ. એલ. ખી

પ્રિન્સિપાલ ગુલશીસજી. અમદાવાદ. સા. સા. એલજી દોરામજી તલાટી. ખી. એ. વામરાવ. પ્રિન્સિપાલ

એલફીરટન હાઈસ્કૂલ. મુંબાઈ. સા. સા. એલજી દોરામજી તલાટી. ખી. એ. વામરાવ. પ્રિન્સિપાલ

સા. સા. એલજી દોરામજી તલાટી. ખી. એ. વામરાવ. પ્રિન્સિપાલ. સર

જા. જા. પા. એ. હેડમાસ્તર મુંબાઈ. સા. સા. એલજી દોરામજી તલાટી. ખી. એ. વામરાવ. પ્રિન્સિપાલ

ખી. સા. ફરુજી મુંબેજી હરપુર. એમ. એ. ગણિતના પ્રોફેસર

સામળદાસ કોલેજ બાવનગર. સા. સા. માણિકજી બેનનજી કોપર હેડમાસ્તર ફાઈ હાઈસ્કૂલ-મુંબાઈ

ખી. સા. હારમજી જહાંગીરજી હેડમાસ્તર પ્રોપ્રાયટર. મી. ગુલ. મુંબાઈ

ખી. સા. ફરામજી બમનજી માસ્તર ખી. એ. હેડમાસ્તર બોમ્બે હાઈસ્કૂલ મુંબાઈ.

ખી. સા. બેરજીરજી અરસેદજી સેતલજી પ્રોપ્રાયટર એલનવાડ હાઈસ્કૂલ. મુંબાઈ.

ખી. સા. નમરવાનજી અરસેદજી નાનજી. સા. સા. માણિકજી મિહરામજી માસ્તર ફાઈ જ્ઞાત્ય સ્કૂલ. મુંબાઈ

સા. સા. સોલીલાલ મોહનલાલ અપેરી હેડમાસ્તર એંગ્લો પબ્લિક સ્કૂલ. બાવનગર.

સા. નવનરામ મહિમરામ પ્રિન્સિપાલ, કાઠીયાવાડ ટ્રેનિંગકોલેજ. મે. દલપતરામ પ્રાણીજીવન અપ્રેર. માજી. એલ. જુથેશનંત. ઈ. સા

પ્રાંત કુસ્થ. ગિહર. જાણનાં મેતાં. મુંબાઈ. સા. સા. એલજી દોરામજી તલાટી. ખી. એ. વામરાવ. પ્રિન્સિપાલ

મુંબાઈ સમાચાર, જંમજનમસેદા રીપન રીપોર્ટર. અખબારે સોલાગર અવાડીયાનાં.

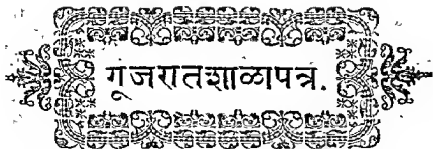
ઈડિમન સ્પેક્ટેટર, રાસ્ટમોફટાર, કપેસેરિદિ. મુંબાઈ. ગૂજરાતી, વજ્રદાં પારસી

ગૂજરાતમિત્ર, દેશીમિત્ર, મુરત અખબાર, સ્વપ્રકાશ. પ્રજામિત્ર, બરચ સમાચાર, હિતેસ્થ

માહતર સાહિબાનિ એ કાપી પસંદ પડે અને સલાવવાની ખી એલ હાથ, તેઓએ સરકારી ઉપાયાં માગખી કરવી.

આદરેલ કાવરાજ. સાચેકે તમા પ્રગટ કરનાર, સોનીતનાવ—

મુંબાઈ

ગુજરાતશાલપત્ર.

પુસ્તક ૨૬ મું.

મે.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૫ નો.

ગુજરાતી પ્રાઈમરી નિશાળોની પરીક્ષાનાં ધોરણ.

(તા. ૨૬ મી જાનેવારી સને ૧૮૮૭ ને રોજ
મુંબાઈની સરકારે મંજૂર કરેલાં)

(૧.) છોકરાની નિશાળોનાં ધોરણ.

નાના બાલકોના વર્ગનું ધોરણ.

નાના બાળકોના વર્ગને ધટતા શિક્ષણમાં નાચેની બાબતો હેવા:—

(અ.) આંકે સો સુધી ગણતાં અને ૧૦×૧૦ સુધી બણતાં.

(બ.) ગુજરાતી મૂળાક્ષર વાંચવા.

(ક.) સામાન્ય પદાર્થોના આકાર, રંગ, ને ઉપયોગની સાદી સમજ.

(ઢ.) સાદી ને રસ લાગે એવી વાર્તાઓ મુખ્ય મહેતાણાએ કોઈ કોઈ વખત કહેવી.

(ડે.) ઘરમાં ગવાતાં સાદાં ગીતો બણવાં અને ગાવાં.

(ફ.) બાળકોની કવાયત અને કસરત.

૨૬૩૬

૧. હું ધોરણ.

૧૦—૧ જો વિષય.—આંક, દરીહિસાબ બાગ ૧ લામાંથી સવાયા પર્થત
(સહિત) એટલે તે લખોટા ચંત્રનો ઉપયોગ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૧ લી ઓપડી વાંચવી; સાથમાં ગાણું; સામાન્ય જ્ઞાનના પાઠ.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—બારાબડી પૂરી. પાઠી અથવા સ્લેટ ઉપર સફેદાને પાણીથી ચીંચેલા પાઠ લખવા.

૨ જું ધોરણ.

૧૦૦—૧ જો વિષય.—૧ લા ધોરણ ઉપરાંત:—

૫૦ (અ.)—આંક પાયા સુધી; અને ચલણી નાણાંની, શેરની, તથા મણની ધાતો.

૫૦ (બ.)—૧૦૦૦૦૦૦ સુધી સંખ્યા તથા પરિમાણ. ચારકરતાં વધારેન હોય એવી રકમોના સર્વાંગા, બાદબાકી, ગુણાકાર, તથા ભાગાકાર.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—બીજી તથા ત્રીજી ઓપડી પૂરીનું વાંચન, સમજાવતી સાથે. કવિતાનો મુખપાઠ.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૫૦ (અ.)—ડિક્ટેશન, ગૂજરાતીમાં જે અક્ષરના જોડાક્ષર વાળા શબ્દોનું, સ્લેટ ઉપર.

૫૦ (બ.)—મોટા પહીવટી અક્ષર લખવા. કાપી શ્લોક નં. ૧, ભરેલી સ્લેટ કે કાપીજુક દેખાડવી.

૧૦૦—૪ જો વિષય.—નકશો એટલે શું તેનું જ્ઞાન; ચાર મુખ્ય દિશાઓ, જીલ્લા, પ્રાંત, કે સંસ્થાનનો નકશો. સીમા, વિભાગ, પર્વતો, નદીઓ, અને ગામ બતાવવાં.

૩ જું ધોરણ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૨ જા ધોરણ ઉપરાંત:—

૫૦ (અ.)—આંક પૂરા, દીઝાં અને ઢળીયાં સિવાય, સહેલાં લેખાં, દેશીહિસાબ ભાગર જો. શેરીઆં, મણીકાં, ખાંડીનાં, સોના રૂપાનાં, અને જમીનનાં લેખાં.

૫૦ (બ.)—બાંજણી, અને વિવિધે સર્વાંગા, બાદબાકી, ગુણાકાર, ને ભાગાકાર. (કોષ્ટકદેશી.)

૧૦૦—૨ જો વિષય.—ચોથી ચોપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે. ૧૫૦
લીટી કવિતાનો મુખપાઠ સમજીતી સાથે. શબ્દોના
વર્ગ ઓળખવા.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—ડિક્શન ગૂજરાતીમાં ૫ લીટીનું વાંચેલી ચોપડીમાંથી.
કોપી સ્લિપ નં. ૨. લખવી. બરેલી કોપીશુક કે
સ્લેટ દેખાડવી.

૧૦૦—૪ યો વિષય.—૫૦ (અ.)—ઈલાકાતી ભૂગોળવિદ્યા. સીમા, દેશી
રાજ્યો, પર્વત, નદી, જિલ્લા, શહેર, બંદર વિગેરે
નકશામાં બતાવવાં.

૫૦ (બ.)—ગૂજરાતનો ઇતિહાસ, રજપૂતકાળ પર્વત.

૪ થું ધોરણ.

(આ ધોરણ ખાસ પણ પછી ઇંગ્લેન્ડને ઈંગ્લેન્ડ ભણવાની રજા આપવામાં આવેછ.)

૧૦૦—૧ જો વિષય.—ત્રીજા ધોરણ ઉપરાંત:—

૧૦ (અ.)—ઈંગ્લેન્ડ નાણાં તથા તોલનાં કોષ્ટક. ત્રીસાથિ,
પંચસાથિ, સાડું બ્યાજ, અને બ્યવહારી અપૂર્ણાંક.

૪૦ (બ.)—લેખાં દેશીદિસાળ ભાગ ૨ જામાંથી છઠ્ઠા
પ્રમાણે. લૂગડાં, ઘાસ, નળીયાં, મુસારા, કાક,
તોલખારદાન, વીધાં અને ધર્મનાં.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૮૦ (અ.)—પાંચમી ચોપડી પૂરીનું વાંચન સમ-
જીતી તથા શબ્દોના અર્થ સાથે. કવિતાની
૨૦૦ લીટીનો મુખપાઠ સમજીતી સાથે. સાડું
પદ્મકેદ, તથા નામ, સર્વનામ, ને વિશેષણનાં
રૂપાખ્યાન કોઈ નાના બ્યાકરણમાંથી.

૨૦ (બ.)—સારા અક્ષરે લખેલા કાગળપત્ર વાંચવા.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૧૦ (અ.)—ડિક્શન વાંચેલી ચોપડીમાંથી ૩ લીટી
ગૂજરાતીમાં ને ત્રણ લીટી બાળબોધમાં.

૪૦ (બ.)—અક્ષર, કોપીશુક નં. ૩ માં છે તેવા;

૧૦૦ ગૂજરાતી પ્રાચીન નિશાળોની પરીક્ષાનાં ધોરણ.

૧૦૦—૯ થો વિષય.—૫૦ (અ.)—હિંદુનો ઇતિહાસ, મુસલમાની વખતનો, ગૂજરાતના ઇતિહાસના વિશેષ સંબંધમાં.
૫૦ (વ.)—હિંદુસ્તાનના નકશાનું જ્ઞાન, મુંબઈ ઇલાકાના વિશેષ જ્ઞાન સહિત.

૬ મું ધોરણ.

૧૦૦—૧ છો વિષય.—પાછલા ધોરણ ઉપરાંત:—

૧૦ (અ.)—દશાંશ, ચક્રવૃદ્ધિ બ્યાજ, તથા મુદત કાપવાના હિસાબ.

૪૦ (વ.)—લેખાં, દેશીહિસાબ ભાગ ૨ નો, આ-લખાણ સહિત બધાં લેખાંનું પુનરાવર્તન તથા બ્યાજ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૭૦ (અ.)—છઠ્ઠી ઓપડીનું વાંચન સમજીતી તથા શબ્દોના અર્થની સાથે. ઓપડીમાંની કવિતાની ૨૫૦ લીટીનો મુખપાઠ સમજીતી સાથે. જામ્ના જાતનું ૫૬૨૭૬, તથા ક્રિયાપદોનાં રૂપાખ્યાન વિગેરે કોઈ નાના બ્યાકરણમાંથી, વાક્યવિચાર સિવાય હોય બ્યાકરણ પૂરું. સહેલી શબ્દ-ચક્રપતિ.

૩૦ (વ.)—સાધારણ બ્યવહારી અક્ષરનો કાગળ પરીક્ષક લાવે તે વાંચવો.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૪૦ (અ.)—ડિક્ટેશન વાંચેલી ઓપડીમાંથી ૪ લીટી ગૂજરાતીમાં ને ૪ લીટી બાળબાલમાં.

૨૦ (વ.)—બ્યવહારી અક્ષરે લખેલી પૂરી ઓપડી બતાવવી, કૌપીચક નં. ૪.

૪૦ (ક.) એક સહેલો કાગળ લખવો. ખાનગી કાગળો, ખતપત્રો, વગેરે લખવાની રીતો જાણવી.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—૫૦ (અ.)—પાછલા ધોરણો ઉપરાંત, હિંદુનો ઇતિહાસ સન ૧૮૦૦ સુધીનો.

૫૦ (વ.)—પાછલા ધોરણો ઉપરાંત, ઐશિઆ તથા યુરોપના નકશાનું પાછલા ધોરણોના નવું સામાન્ય જ્ઞાન. ઇલાકાનો નકશો ચીતરવો.

૬ ટું ધોરણ.

(બીજા વર્ગની સરકારી નોકરીના સર્ટિફિકેટને સારૂ એ હાથક કરેછે. સરકારી નોકરીની પરીક્ષાને સારૂ મંજૂર થયેલી ગદ્ય તથા પદ્યની ચોપડીઆ દર વરસે જાહેર કરવામાં આવશે.)

૧૦૦—૧ જો વિષય.—૪૦ (અ.)—અંકગણિત પૂરું.

૩૦ (વ.)—યુક્તિક ૨૬૫ ૧ લો.

૩૦ (ફ.)—દેશીનામું.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૪૦ (અ.)—સાતમી ચોપડીનું વાંચન તથા સમજુતી. કવિતા ૩૦૦ લીટીનો સુખપાઠ.

૩૦ (વ.)—કવિતાની સમજુતી, બ્યાકરણ તથા પિંગળ અને ચન્દ્રચુત્પત્તિના સહેલા પ્રશ્નો સહિત.

૩૦ (ફ.)—પરીક્ષકે આણેલા કાગળપત્રો સરળતાથી વાંચવા.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૬૦ (અ.) કોઈ વાત કે બનાવ પરીક્ષક કહે અથવા વાંચી સંભળાયે તે વિષે બ્યવહારો અક્ષરે સાર, રીપોર્ટ, અથવા કાગળ, અથવા નિબંધ.

૪૦ (વ.) સદરહુમાં અક્ષર, ચન્દ્રો છૂટા પાડવા, તથા વિરામ ચિન્હ.

૧૦૦—૪ જો વિષય.—૫૦ (અ.) હિંદુસ્તાનનો ઇતિહાસ પૂરો તથા રાજ્ય પદ્ધતિ વિષે કેટલુંક જ્ઞાન.

૫૦ (વ.) પાછલા ધોરણોના ભૂગોળવિદ્યા ઉપરાંત, દુનિઆની સામાન્ય ભૂગોળવિદ્યા, ભૂતળવિદ્યાનાં મૂળતત્વો. ત્રુભેદ, વરસાદ, ઝાકળ, આબોહવા, બરતી ઓઠ, વિગેરે કુદરતી બનાવોનું જ્ઞાન. ઇલાકા, મોટા પ્રાંત, દેશી રાજ્યની મર્યાદા દેખાડીને અથવા પરીક્ષક કહે તે પ્રમાણે પર્વત,

માટી નદીઓ, અને શહેરો લખીને હિંદુસ્તાનનો રૂપરેખા નકશો કાઢવો.

મૂલના.

૧.—સરકારી નોકરીની પરીક્ષાના ઉમેદવારોએ સરકારે પ્રસિદ્ધ કરેલી આગેવંચવિધા (સિનિટરી માર્કમરી) ની પરીક્ષા આપવી પડશે. એ વિષય ફરજિયાત છે, અને એના ૫૦ ફોકડા ગણવામાં આવશે.

૨.—કાલ્પનિક માપણી (૫૦ ફોકડા) એ ઉમેદવારે પાતાની મરજી હોય તે લેવાનો વિષય છે, અને સરકારનો હુકમ છે કે ફરજિયાત વિષયોની સાથે કાલ્પનિક માપણીમાં જે પાસ થયા હોય તેને નોકરીઓ આપતી વેળા પહેલાં પસંદ કરવા.

૩. દરેક સરકારી નિશાળ અર્થાં ૬ ફુ' ધોરણ માસનું હશે તથા આદેશ મળ્યાના વિષય પણ ફરજિયાત છે.

(૨.) કન્યાશાળાનાં ધોરણ.

નાની વાલ્કીઓનાં વર્ગનું ધોરણ.

નાની બાળકીઓના વર્ગને ઘરના શિક્ષણમાં નીચેની બાબતો હોય:—

- (અ.) આંક સો સુધી ગણતાં અને ૧૦×૧૦ સુધી બણતાં,
- (વ.) ગૂજરાતી મૂળાક્ષર વાંચવા.
- (ક.) સામાન્ય પદાર્થોના આકાર, રંગ, અને ઉપયોગની સાદી સમજ
- (ઢ.) સાદીને રસ લાગે એવી વાર્તાઓ સુખ્ય મહેતાણાએ કોઈ કોઈ વખત કહેવી.
- (ડ.) ઘરમાં ગવાતાં સાદાં ગીતો બણવાં તથા ગાવાં.
- (ફ.) બાળકોની કવાયત, અને કસરત.

ફોકડા.

૧ હું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—આંક ૨૦×૧૦ પર્વત, લખોટા યંત્રનો ઉપયોગ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—પહેલી ચોપડી અને બારાખડી.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—પહેલી ચોપડીમાંથી સાદા શબ્દ લખાવવા.

૨ હું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લા વિષય.—આંક, પાયા, અર્ધા, ને પોણાં,—૧૦૦૦૦ સુધી

● અર્થાં સરકારી વાચનમાળાની ચોપડીનું નામ હોય, ત્યાં તેવીજ હુકમોની અને મન્ય પ્રકૃતિની બીજી કોઈ ચોપડી પણ આ માળાની તરફથી કબુલ રાખવામાં આવશે.

સંખ્યા તથા પરિમાણ, આરકરેતાં વધરિ અંકડા
ન હોય એવી રકમોના સર્વાળા બાદબાકી, તથા
સહેલા દાખલા મોટે.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—ખીજી ચોપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે. ક-
વિતાનો મુખપાઠ તથા સમજીતી. ગર્જાવળીમાં-
થી સાયમાં ગાવું.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—ડિક્ટેશન, ચોપડીમાં આવેલા શબ્દોનું ગૂજ-
રાતીમાં. મોટા વહીવટી અક્ષર લખવા. કૌપી
સ્લિપ નં. ૧.

૧૦૦—૪ યો વિષય.—નકશા એટલે શું તેનું જ્ઞાન; મુખ્ય ચાર દિશાઓ;
જિલ્લા કે પ્રાંતની ભૂગોળવિદ્યા. સીમા, વિભાગ,
મુખ્ય ગામ, નદી, ને પર્વતો ચીખવા.

૧૦૦—૫ મો વિષય.—સાહકામ, દોરો બરવા અને કોર ઓટવી.

૩ જું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—જિલ્લામાં ચાલતાં તોલ, માપ, ને નાણાંની ધા-
તો, સહેલા સવાલો મોટે ગણવા. સર્વાળા, બાદ-
બાકી, ગુણાકાર, ભાગાકાર, ને બાંજણી.
દાખલા સહેલા.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—ત્રીજી ચોપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે.
ગર્જાવળીમાંની ૧૦૦ લીટી કવિતાનો મુખપાઠ
સમજીતી સાથે. સાયમાં ગાવું.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—ડિક્ટેશન ગૂજરાતીમાં ૫ લીટીનું વાંચેલી ચોપ-
ડીમાંથી. બરેલી કૌપીજીક અથવા સ્લેટ દેખાડવી.
કૌપી સ્લિપ નં. ૨.

૧૦૦—૪ યો વિષય.—ગૂજરાતની ભૂગોળવિદ્યા. સીમા, વિભાગ, મુખ્ય
નદી, પર્વત તથા ગામો.

૧૦૦—૧ મો વિષય.—સોષકામ, સાંધા ઓટવા અને બખીઓ દેવા.

૪ મું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—ત્રીરાશિ, દેશી અપૂર્ણાંકનાં, સર્વાણા બાદબાકી.
ઘેર, મણ, તોલાં, ને ગજનાં લેખાં આણપાણ ન
આવે એવાં.

૧૦૦—૨ જાં વિષય.—ઓધી ઓપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે. ગ-
ર્જાવળીમાંની ૧૫૦ લીટી કવિતાનો મુખપાઠ
સમજીતી સાથે. સાથમાં ગાવું.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—ડિક્ટેશન, ગૂજરાતીમાં તથા બાળભાષામાં ત્રણ
ત્રણ લીટીનું વાંચેલી ઓપડીમાંથી. કૌપીયુક
નં. ૩. દેખાડવી.

૧૦૦—૪ યો વિષય.—૫૦ (અ.) મુંબઈ ઇલાકાની બુગોળવિદ્યા.
૫૦ (વ.) ગૂજરાતનો ઇતિહાસ વાંચેલાવંચ પર્વત.

૧૦૦—૫ મો વિષય.—સોષકામ; આખળા ચંદરવાં સફાઈથી કરવા, ઘેર
ઓટવી, બખીઓ દેવા, ને બે ઘેર ઓટવી.

૫ મું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—૭૫ (અ.) બચહારી અપૂર્ણાંકના સહેલા દાખલા.
દેશી અપૂર્ણાંકના ગુણાકાર બાગાકાર.
૨૫ (વ.) લેખાં મણ, ઘેર, તોલા, ને ગજનાં
આણપાણ આવે એવાં.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—વાંચમી ઓપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે.
૨૨૦ લીટી. કવિતાનો મુખપાઠ સમજીતી સાથે.
સાથમાં ગાવું. શબ્દના વર્ગનું સ્તન.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૭૦ (અ.)—ડિક્ટેશન ગૂજરાતીમાં અને બાળભા-
ષામાં ત્રણ ત્રણ લીટીનું વાંચેલી ઓપડીમાંથી.

વ્યવહારી અક્ષર લખવા. બરેલી કૌપીયુક
દેખાડવી, કૌપીયુક નં. ૪.

૩૦ (વ.)—ટુંકો કાગળ લખવો.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—૫૦ (અ.) હિંદુસ્તાનના સામાન્ય ભૂગોળવિદ્યા, સી-
મા, પર્વત, નદી, રાજકિયભાગ, રાજધાનીનાં
ગામ, અને બંદરો નકશામાં દેખાડવાં.

૫૦ (વ.) હિંદમાં ઇતિહાસ મુસલમાનના કાળ પ-
ર્વત, મુસ્લમાનના ઇતિહાસના આસ સંબંધમાં.

૧૦૦—૫ મો વિષય.—સોઈકામ; ઓળી, ખંડી, વિગેરે દશી પોશાકની
કોઈ સહેલી ઓળ વેતરવી અને સાવધી. સહેલું
ગુંધણું.

૬ ટું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—વાંચમાં ધોરણ ઉપરાંત:—

૭૫ (અ.) પંચરાશિ, ચક્રવૃદ્ધિ બ્યાજ, અને દશાંશ
અપૂર્ણાંક.

૨૫ (વ.) દશીનામું રીતિસર, ધરખરચનું.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૭૫ (અ.) છઠી ઓપડી પૂરીનું વાંચન સમજાવી
સાચે. ૨૦૦ લીટી કવિતાનો મુખપાઠ, સમ-
જાતી સાચે. સાદું પદરહેદ; નામ, સર્વનામ,
વિશેષણ; ક્રિયાપદનો રૂપાખ્યાન.

૨૫ (વ.) પરીક્ષક લાવે તે લખેલા સાધારણ કા-
ગળપત્રો વાંચવા.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૭૫ (અ.) સહેલા વિવચન નિબંધ.

૨૫ (વ.) વ્યવહારી અક્ષર લખવા. બરેલી કૌ-
પીયુક દેખાડવી, કૌપીયુક નં. ૪.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—૫૦ (અ.) દુનિયાની સામાન્ય ભૂગોળવિદ્યા. સહે-
લા પ્રશ્નો.

૫૦ (વ.) હિંદુસ્તાનનો સામાન્ય ઇતિહાસ. સહે-
લા ખૂંટમાં.

૧૦૦—૬ માં વિષય.—સોંઈકામ; પાંછેલાં ધોરણમાં કહેલાં કામોમાં વિશેષ ચંતુરાઈ, તથા બટનનાં નાકાં સફાઈથી બનાવવાં; ભરતકામ તથા ફેન્સીવર્ક દેખી પોશા-
કને લગવું.

(૩.) ગામડાંની નિશાળોને માટે સ્વાસ ધોરણ.

નાના વાલ્લકોના વર્ગનું ધોરણ.

નાના બાળકના વર્ગને ધરતા શિક્ષણમાં નીચેની બાબતો હોય.—

(અ.) આંક સો સુધી ગણતાં અને ૧૦×૧૦ સુધી ભણતાં.

(બ.) ગૂજરાતી મૂળાક્ષર વાંચવા.

(ક.) સામાન્ય પદાર્થોના આકાર, રંગ, અને ઉપયોગની સાદી સમજ.

(ડ.) સાદી ને રસ લાગે એવી વાર્તાઓ મુખ્ય મહેતાજીએ કોઈ કોઈ વખત કહેવી.

(૬.) ધરમાં ગવાતાં સાદાં ગીતો ભણવાં તથા ગાવાં.

(ફ.) બાળકોની કલાપત અને કસરત.

દોકડા. ૧ હું ધોરણ.

૧૦૦—૧ હો વિષય.—આંક દેખી હિસાબમાંથી એકત્રીયા સિવાય અ-
ડીયાં પર્યંત, પલાખાના તુર્ત જવાબ દેવા. લખોટા
ચંત્રની ઉપયોગ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—પહેલી ઓપડી પૂરી, સાદાં ગીત ગાવાં, સામાન્ય
સાતના પાઠ.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—પાઠી અથવા સ્લેટ ઉપર કલમથી ગૂજરાતી મૂ-
ળાક્ષર, બારાખડી, અને પહેલી ઓપડીમાં આ-
વેલા શબ્દો લખવા.

૧૦૦માં સરકારી વાંચનમાળાની ઓપડીનું નામ લખેલું હોય, ત્યાં તેની જ મુદ્રિકાની અને માન્ય
મુદ્રિકાની બીજી કોઈ ઓપડી પણ આ ખાતાની તરફથી કલ્પસ રાખવામાં આવશે.

૨ જું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—પહેલા ધોરણ ઉપરાંત:—

૪૦ (અ.)—આંક ઉઠા, પાયાં, અંધાં, ને પોણાં.

૬૦ (વ.)—૧૦૦૦૦૦૦૦ મુધી સંખ્યા તથા પરિમા-

ણ, પાંચ કરતાં વધારે ન હોય એટલા આંક-

ડાની રકમોના સર્વાળા બાદબાકી, સર્વાળા

બાદબાકીના સહેલા દાખલા મોટે ગણવા.

ત્રણ કરતાં વધારે ન હોય એવા આંકડાના

ગુણાકાર ભાગાકાર.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—બીજી મોપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે, ક-
વિતાનો મુખપાઠ.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૫૦ (અ.)—ઉકેલેલ ગૂંજરાતીમાં વાંચેલા પાઠના
થબ્થોનું.

૫૦ (વ.)—મોટા બ્યવહારી અક્ષર રસેટ અથવા

પાટી ઉપર કલમથી લખવા, શિક્ષકે લખી

આપ્યા હોય તે પ્રમાણે.

૩ જું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—બીજા ધોરણ ઉપરાંત.

૬૦ (અ.)—ચમણી નાણાં તથા તોલની ધાતો, અ-

ને બીજાં દેશી કોષ્ટકો. લખાં શરીયાં, મણી-

કાં, આંડીનાં, સોનારૂપાનાં, ભાંગણી, દેશી

નાણાં, તોલ, માપે, તથા બરીને આપવાના કોષ્ટ-

કોનો ખપ પડે એવા વિવિધ સર્વાળા, બાદબાકી

ગુણાકાર, ને ભાગાકાર; અને આણપાણના

સર્વાળા તથા બાદબાકીના સહેલા દાખલા.

૪૦ (વ.)—આંકની મદદે મોટેથી ગણધિકાય

એવા સહેલા ગુણાકાર અને ભાગાકાર.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—ત્રીજી ઓપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી સાથે.
કવિતાનો મુખ્ય પાઠ સમજીતી સાથે.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૫૦ (અ.)—ડિક્ટેશન બંધવારી ગૂજરાતી અક્ષરે
વાંચેલા પાઠમાંથી ૫ લીટીનું, બાળબોધ મૂળા-
ક્ષરે તથા બારાખડી વાંચતાં શીખવી.
૫૦ (વ.)—મોટા બંધવારી અક્ષરે શાહીધીલખવા.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—નિલ્લા અથવા એન્સીની ભૂગોળવિદ્યા (નકશા-
ઉપરથી.)

૪ થુંધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—ત્રીજા ધોરણ ઉપરાંત:—

૫૦ (અ.)—આણપાણના ગુણાકાર ભાગાકાર,
ત્રીશશિ અને સાદું બાજ.

૫૦ (વ.)—લેખાં દેશીહિસાબ ભાગ ૨ ને પૃષ્ઠ
૧ થી ૨૬ સુધી નિલ્લાની જરૂર પ્રમાણે, તથા
ધાસ ને મુસારાના.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૭૦ (અ.)—ઓધીઓપડી પૂરીનું વાંચન સમજીતી
સાથે. ૧૦૦ લીટી કવિતાનો મુખ્યપાઠ સમ-
જીતી સાથે—નૂતન નૂતનું હંદ પસંદ કરવા.

૩૦ (વ.) મધ્યમ સારા બંધવારી અક્ષરે લખેલા
કાગળો. અરજી, તથા રીપોર્ટ વાંચવા.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૫૦ (અ.)—ડિક્ટેશન વાંચ લીટીનું બંધવારી ગૂ-
જરાતીમાં, વાંચેલી ઓપડીમાંથી.

૫૦ (વ.)—ચીકો, કાગળ, કુંકોત્રી, માઠી ખખરનો
કાગળ, વિગેરે કાગળપત્રો મધ્યમ સારે અ-
ક્ષરે લખવા. બરેલી કાપીજુક દેખાડવી.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—ગૂજરાતની ભૂગોળવિદ્યા કાઠીવાવાડને કચ્છ સહિત
(નકશામાંથી.)

૫ મું ધોરણ.

૧૦૦—૧ જો વિષય.—ચોથા ધોરણ ઉપરાંત:—

૪૦ (અ.)—ત્રીશિ અંતે પંચરાશિના કકણ દાખલા, સાદુ તે ચક્રવૃદ્ધિ બાજુ, અને પંચાંગુ. જમીનનું માપ (એકર ગુંડાથી)

૨૫ (વ.)—લેખાં, આણપાણનો ખપ પડે એવાં સંધ્યાં પાછાં, તોલ બારદાનનાં લેખાં, તથા બ્યાજ.

૩૫ (ફ.)—ખાતા ઉપરથી બ્યાજ ગણવું, રોજનેજ ખાતાવહીનું રાત.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૩૦ (અ.)—પાંચમી ચોપડી પૂરીનું. વાંચન સમજીતી સાથે. ૧૦૦ લીટી કવિતાનો મુખ પાઠ સમજીતી સાથે.

૩૦ (વ.)—ગુંચવણીયા બ્યવહારી અક્ષર વાંચવા.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—૪૦ (અ.)—ઉકટેયન, પાંચ લીટીનું વાંચેલી ચોપડીમાંથી બ્યવહારી અક્ષર.

૧૦ (વ.)—ગીરોખત, વેચાણ ખત, ફારગતી, ગણોતનાયું, વસીયતનાયું, પાવતી, કરેલ-ઉખત, કાંધાખત, ઇતરપટો સારા બ્યવહારી અક્ષરે શાહીથી લખતાં આવડવું.

૧૦૦—૪ જો વિષય.—હિંદુસ્તાનની ભૂગોળવિદ્યા (નકશા ઉપરથી)

ગૂજરાતમાં છોકરાઓની શુદ્ધ નિશાળોનાં ખાસ ધોરણ.

નાના વાલ્કોના વર્ગનું ધોરણ.

નાના બાળકોનો વર્ગને ઘટતા શિક્ષણમાં નાચેની બાબતો હોય:—

અ. આંક સો સુધી ગણતાં અને ૧૦×૧૦ સુધી બણતાં.

વ. ગૂજરાતી અને હિંદુ મૂળાક્ષર વાંચવા.

૧૧૦ ગૂજરાતમાં છોકરાઓની ઉર્ફ નિયામોનાં ખાસ ધોરણ.

ક. સામાન્ય પદાર્થોના આકાર, રંગ, અને ઉપયોગની સાદી સમજ.

ડ. સાદીને રસ લાગે એવી વાંચાઓ મુખ્ય મહેતાજીએ કોઈ કોઈ વખત કહેવી.

ક. ઘરમાં ગવાતાં સાદાં ગીતો બણવાં તથા ગાવાં.

ફ. બાળકોની કવાયત અને કસરત.

દોકડા.

૧. હું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—આંક ૨૦x૧૦ પર્ચત તથા પાયાં, અડધાં, પોણાં, અને અડીયાં. લખોંટાચંત્રનો ઉપયોગ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૧ લી* ગૂજરાતી તથા ૧ લી* ઉર્ફ ઓપડી.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—બારાખડી પૂરી. પાઠી અથવા સ્લેટ ઉપર સફેદા તથા પાણીથી ચખ્દો લખવા.

૨. હું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—૧ લા ધોરણ ઉપરાંત.—

ચલણી નાણા તથા શેર ને મંછુની ધાતો. સંખ્યા પરિમાણ ૧૦૦૦૦૦૦૦ પર્ચત, ચાર કરેતાં વધારે આંકડા ન હોય એટલા આંકડાની રકમોના સંવાળા, બાદબાંકી, ગુણાકાર, ને ભાગાકાર.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—બીજી પૂરી તથા ત્રીજી ગૂજરાતી ઓપડી અર્ધી, અને ઉર્ફ બીજી ઓપડી. ગૂજરાતી અથવા ઉર્ફ સહેલી કવિતાની ૫૦ લીટીનો મુખપાઠ.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—ડિક્ટેશન, વાંચેલી કોઈ ઓપડીમાંથી એ લીટી કરતાં વધારે નહિ. મોટા બ્વલારી ગૂજરાતી તથા ઉર્ફ અક્ષર લખવા. બરેલી કાપીબુકો દેખાડવી.

* જ્યાં સરકારી વાંચનમાળાની ચેપતીડ નામ લખ્યું હોય, ત્યાં તેવીજ સુરેક્ષિતી અને માતૃશુ ગુણવત્તાની બીજી કોઈ ઓપડી પણ આ ખાતાની તરફથી કપુલ રાખવામાં આવશે.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—નકશો ઇંગ્લેન્ડ શું તેનું તાન. જિલ્લા, પ્રાંત અથવા સંસ્થાનનો નકશો; સીમા, વિભાગ, પર્વતો, નદીઓ, ગામ, અને સડો બતાવવાં.

૩ જે ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—બીજા ધોરણ ઉપરાંત:—

૬૦ (અ.)—બાંજણી; અને વિવિધ સર્જાણ, પાદખોંકી, ગુણાકાર, ને ભાગાકાર. (દશીકોષ્ટક)

૪૦ (વ.)—લેખાં સહેલાં, દશીહિસાબ ભા. ૨ નો. શ્રેણી, મણીકાં, અને ખાંડીનાં.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—ગૂજરાતી ચોથી ચોપડી, અને ઉર્દુ ત્રીજી ચોપડી અંધીનું વાંચન સમેજીતી સાથે. ગૂજરાતી અંધવાં ઉર્દુ કવિતાની ૧૦૦ લીટીનો મુખપાઠ સમેજીતી સાથે. શબ્દના વર્ગ ઓળખી આપવા, અને ઉર્દુ નામના પ્રકાર.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—કોષ્ટકન, વાંચેલી ચોપડીમાંથી ચાર ચાર લીટીનું ઉર્દુ તથા ગૂજરાતીમાં. મધ્યમ અક્ષર. બરેલી ગૂજરાતી અને ઉર્દુ કૌપીલુકો દેખાડવાં.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—પદાકાન્ત ભૂગોળવિદ્યા. સીમા, દશીરાખ્યો, જિલ્લા, મુખ્યગામો, નદીઓ, પર્વતો, અને આગ-ગાડીના માર્ગ નકશામાં દેખાડવાં.

૪ થું ધોરણ.

(આ ધોરણ પસાર કર્યા પછી ઊંકરાને ઇંગ્લેન્ડ બહુવાની છૂટ મળે છે.)

૧૦૦—૧ લો વિષય.—ત્રીજા ધોરણ ઉપરાંત:—

૬૦ (અ.)—ઇંગ્લેન્ડ નાણાંનાં કોષ્ટકો, ત્રીરાશિ, પંચરાશિ, સાદું બ્યાજ, અને બ્યવહારી અપૂર્ણાંક.

૪૦ (વ.)—લેખાં, દશીહિસાબ ભાગ ૨ નામાંથી જિલ્લા અથવા પ્રાંત પ્રમાણે. લૂગડાં, ધાસ,

૧૧૦ ગૂજરાતમાં છાકરાઓની ઉર્ફું નિશાળોનાં ખાસ ધોરણ.

ક. સામાન્ય પદાર્થોના આકાર, રંગ, અને ઉપયોગની સાદી સમજ.

ડ. સાદીને રસ લાગે એવી વાર્તાઓ મુખ્ય મહેતાજીએ કોઈ કોઈ વખત કહેવી.

ઇ. ધરમાં ગવાતાં સાદાં ગીતો બણવાં તથા ગાવાં.

ફ. બાળકોની કલાત્મક અને કસરત,

લોકડા.

૧. હું ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—આંક ૨૦×૧૦ પર્ચત તથા પાપાં, અડધાં, પોણાં, અને અઢીયાં, લખોટામંત્રનો ઉપયોગ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૧ લી* ગૂજરાતી તથા ૧ લી* ઉર્ફું મોપડી.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—બારાખડી પૂરી. ખાટી અથવા મેંદે ઉપર સંકેદ તથા પાણીથી થઈને લખવા.

૨. હું ધોરણ.

૩૦૦—૧ લો વિષય.—૧ લા ધોરણ ઉપરાંત.—

ચલણી નાણા તથા શર ને મંણની ધાતો, સંખ્યા પરિમાણ ૧૦૦૦૦૦૦૦ પર્ચત, ચાર કરેતાં વધારે આંકડા ન હોય એટલા આંકડાની રકમોના સંજાળા, આદ્યાંકી, ગુણાકાર, ને બાગાકાર.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—બીજી પૂરી તથા ત્રીજી ગૂજરાતી મોપડી અઢી, અને ઉર્ફું બીજી મોપડી. ગૂજરાતી અથવા ઉર્ફું સહેલી કવિતાની ૫૦ લીટીનો મુખપાઠ.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—ડિક્ટેશન, વાંચેલી કોઈ મોપડીમાંથી બે લીટી કરતાં વધારે નહિ. મોટા બપહારી ગૂજરાતી તથા ઉર્ફું અક્ષર લખવા. બરેલી કાપીબુકો રખાડવી.

* જ્યાં સરકારી વાંચનમાળાની મોપડીનું નામ સખ્યું હોય, ત્યાં તેવીજ ગુરૂંક્ષીની અને માતૃપુ ગુરૂંક્ષીની બીજી કોઈ મોપડી પણ આ જાતની તરફથી કપુલ રાખવામાં આવશે.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—નકશા : એકે યે શું-તેનું સ્થાન, જિલ્લા, પ્રાંત અથવા સંસ્થાનનો નકશો; સીમા, વિભાગ, પર્વતો, નદીઓ, ગામ, અને સડકો બતાવવાં.

૩ જે ધોરણ.

૧૦૦—૧ લો વિષય.—બીજા ધોરણ ઉપરાંત:—

૬૦ (અ.)—ભાંજણી; અને વિવિધ સર્પાળાં, ખાદ્યાંકી, ગુણાકાર, ને ભાગાકાર, (દશીકીષ્ટક)

૪૦ (વ.)—લેખાં સહેલાં, દશીદિસાખ બા. ૨ ભો. શ્રેણીયાં, મણીકાં, અને ખાંડીનાં.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—ગુજરાતી ગોથી ચોપડી, અને ઉર્દુ ત્રીજી ચોપડી અર્ધીનું વાંચન સમજીતી સાથે. ગુજરાતી અંધ-વાં ઉર્દુ કવિતાની ૧૦૦ લીટીનો મુખપાઠ જીતી સાથે. શબ્દના વર્ગ ઓળખી ઉર્દુ નામના પ્રકાર. સને ૧૭૬૧ મુધી.

૧૦૦—૩ જો વિષય.—મુખ્ય શહેરો, અને મુખ્ય નદીઓ તથા પર્વતોનું સ્થાન. હિંદુસ્તાનનો રૂપરેખા નકશો કાઢવો. દે તે ધોરણ.

૧૦૦—૪ થો

સરકારી નોકરીના સર્ટિફિકેટને સાર એ લાયક કરેછે. સરકારે નોકરીની પ. ૨૨ થએલી ગ્રંથ તથા પચની ચોપડીઓ ૬૨૭૦૦૦ લહેર કરવામાં આવશે.)

૧૦૦—૫ લો વિષય.—૪૦ (અ.) અંકગણિત પૂરું.

૩૦ (વ.) મુક્તિડ રૂંધ ૧ લો.

(આ. ૬) ૩૦ (ક.) દશીનામું. દેશતર રાખવાં, રોજમેજ, ને વારોવારીક બાજ.

૧૦૦—૨ જો વિષય.—૭૦ (અ.) ગુજરાતી સાતમી ચોપડી અને અખ-લાદિકાણી પૂરી, વાંચેલા ભાગની સમજીતી સાથે. શબ્દનામાના ઉર્દુ તર્જુમામાંથી ૨૦૦

૧૧૪ ગુજરાતમાં ડોક્ટરોએની ઉર્દુ નિયામોનાં ખાસ ધોરણ.

લીટી કવિતા. દ્વારે રાઈડક્રુત ઉર્દુ બાકરણ પૂરું.

૩૦ (ચ.) લખિતા કાગળ ખતો સરજતાથી વાંચવા.
૧૦૦—૩ જો વિષય.—૧૦ (અ.) કોઈ વાત કે બનાવ પરીક્ષક કહે અ-
થવા વાંચી સંભળાય તે વિષે સાર, રીપોર્ટ
અથવા કાગળ, અથવા નિબંધ ગુજરાતીમાં
લખવો.

૪૦ (ચ.) સરહદમાં અક્ષર, શબ્દો છૂટા પાડવા, તથા
વિરામ ચિન્હ.

૧૦૦—૪ થો વિષય.—૫૦ (અ.)—હિંદનો ઇતિહાસ પૂરો તથા રાજ્ય પ-
દતિ વિષે ક્રેલુંકે જ્ઞાન.

૫૦ (ચ.)—પાઠશા ધોરણોની બુગોળ વિદ્યા ઉપ-
રાંત ડુનિયાની સામાન્ય બુગોળ, બૂતળ
વિદ્યાનાં મૂળ તથા. વસ્તુમેદ, પર-
સાદ, આકાશ, આબોહવા, બરતીઓટ
વિગેરે ક્ષરતો બતાવોનું જ્ઞાન. કોઈ
ધર્માનો, મોટો પ્રાંત, અથવા દેશી
રાજ્યની મર્યાદા દેખાડીને, અથવા
પરીક્ષક કહે તે પ્રમાણે પર્વતો, મોટી
નદીઓ, અને મહેરો લખીને, હિં-
સ્તાનનો રૂપરેખા નકશો કાઢવો.

મૂંચના.

૧. સારાસી નોટરીની પરીકાળા ઉમેદવારોએ સરકારે સ્થિત કરેલી આઈન્કવિયા (મિનિસ્ટરી
ચાઈન્સરી)ની પરીકાળા આપવી પડશે. એ વિષય ફરજિયાત છે, અને મિના ૫૦ લેખનાં
અવધિ.

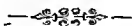
૨. ઇસ્ટિનિક આપણી (પૂર્વ રેલવે) એ ઉમેદવારોએ પાસની અરજ રોક કે હેરાનિય વિષય છે.
અને સરકારને દુકમ છે કે ફરજિયાત વિષયોની સહિ કાગળનિક આપણીમાં એ પાસ થવા લોક અને
નિર્ણયો આપવી રેલવે પદેલા પર્મદ કાગળ.

૩. રોડ સુરક્ષા નિયમો અથવા ૬૩ દે. ૧૭૭ કાગળ હોય (પાસ આઈન્કવિયા વિષય અથવા
ફરજિયાત છે.

વિક્ટોરિયા ટેકનિકલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ.

વિક્ટોરિયા ટેકનિકલ ઇન્સ્ટિટ્યુટની યોજનાને આગળ વધારવાને માટે આપણી સરકારે એક બીજા ઠરાવથી કરેલ છે. એ વાહીટ મિન્નિયર્સ કાટન, અને મિન્નિયર્સ નશરવાનજી વાહીયાને સરકારે તફના અધિકારીઓ નીમ્યા છે, અને નીચેના ખાતાઓ તફથી જે અધિકારીઓ નિમાય તેમની એક જોડ બનાવીને એ કામ આરંભવાની હુમ્મ જણાવી છે. એ ઇન્સ્ટિટ્યુટનાં ચાલુ ખર્ચમાં દરવર્ષે રૂ. ૫૦૦૦) આપવાનો ઠરાવ મુખાધના કારપોરેશને કરવાથી તે સભાને જે અધિકારીઓ નીમવાની છટ જે અંગાઉ અપાઈ હતી તે વધારીને કારપોરેશન તફના ત્રણ અધિકારીઓ માગ્યા છે. અન્નેની મિલ્ જોનર્સ એસોસિએશને એ ગામના ચાલુ ખર્ચમાં દરવર્ષે રૂ. ૨૦૦૦) આપવાને જણાવ્યાથી તે સભા પાસેથી પણ એક અધિકારીની માગણી સરકારે કરેલી છે. તેમજ જી. આઈ. પી. તથા બરોડા રેલવે કંપનીઓના એજંટોએ તે કંપનીઓના ડિરેક્ટરો મંજૂરીયાત આપે, તો દરએક કંપનીએ દરવર્ષે રૂ. ૧૨૦૦) ચાલુ ખર્ચમાં તથા એજંટોસાના કંડમાં રૂ. ૪૦૦૦) આપવાનો વિચાર જણાવ્યાથી તે કંપનીઓના એજંટોને એકસ આફિસીઓ અધિકારીઓ થવાની માંગણી સરકારે કરી છે. તેમજ નામદાર લાર્ડ રીપનની તથા મરહુમ બીજા બારોનેટ સર જમશેદજીની વાદગારી રાખનારા ફ્રેન્ચી કમિટી પાસેથી અધિકારીઓ માગતી વખતે સરકારે એવી સૂચના કરે છે જે, તે ફ્રેન્ચી વાદગારી રાખવાની અસલ મતલબ જાળવી રાખતાં તે ફ્રેન્ચી ઉપયોગ એ ખાતામાં કહી રીતે થઈ શકે તે વિષેની કાંઈ ગોઠવણ કરવા ઉપર ધ્યાન આપવું. મુખાઈ સિવિલ સર્વિસમાંથી રીટાયર થએલા બી. કોંગે સતારા, અમદનગર, એંડા, તથા અમદાવાદના કાશીગરોના દીકરાઓ ઇન્સ્ટિટ્યુટમાં દાખલ થાય તેમને સ્કૉલરશિપ આપવાને વાર્ષિક રૂ. ૧૦૦૦૦) ની રકમ આપવા જણાવી છે, તેનો તથા ઉપર કહેલી રકમોની મદદ આપનારાઓથી ઉપકાર માનવાને ફરમાવું છે. તેમજ એ યોજના સંબંધી મહેનત લેનાર ડાક્ટર ધીયોડર કુકનો ઉપકાર પણ સરકારે એજ. ઠરાવમાં માને છે. એ રીતે ઉભી થતી એ ખાતાની બારડમાં અધિકારીઓ નિમવાનો હક ઉપર

કહેલાં જે જે ખાતાઓને આપવામાં આવ્યો છે તેમને સરકાર એવી બક્ષામણુ કરે છે જે તેઓએ પોતાનીજ મંડળીમાંથીજ એ કામમાં માહીતગારી ધરાવનારા અધિકારીઓ નહિ મળે, તો તેઓએ પોતાના ધ્યાનમાં આવે તે ખીજી માહીતગારીવાળા થયેસેને નીમવા, ને આ કામમાં અનુબંધી મસલત આપવાને માટે સિંધ આરટસ કલેજવાળા ડોક્ટર વામરજીને કરાંચી ખાતેથી સરકારે બોલાવ્યો હતો.

સારસંગ્રહ.

મહારાણીશ્રીની જ્યુબિલીના મહેલસવની ધામધૂમ ઉજવવાની હજુ ઇંગ્લાંડમાં બાકી રહી છે તેથી તે શુભ પ્રસંગે નામદાર મહા કૃપાળુ મહારાણીશ્રીના સન્માર્થે આપણા ગૂજરાતમાંથી કેટલાક રાજપૂત્રોનું નૃપતિમંડળ જનાર છે, એ ઘણી આનંદની વાત છે. આ નૃપતિમંડળમાં કચ્છાધિપતિ મહારાઓશ્રી ઐંગારજી સવાઈ બહાદુર, મોરબીના ઠાકોર શ્રીવાલજી, લીમડીના ઠાકોરશ્રી જસવતસિંહજી જનાર છે. વડોદરાના શ્રીચિવાજીરાવની તખ્તીએત સારી હશે તો તે પણ ત્યાં પધારશે. ગોંડલના ઠાકોરશ્રી ભગવતસિંહજી તો આજદીર્ઘકાળે થયાં ત્યાંજ પધારેલા છે. જેઓને ગણત્રિમાં લેતાં એકુંદર પાંચ ગૂજરાતી નૃપતિઓનો જુમળો નિર્મિત આપણાં મહારાણી પણ પ્રસન્ન થશેજ.

નામદાર ડ્યુકઓફ કોનાલ્ટ તથા તેમનાં પત્ની આવતા જીવન માસની તા. ૪ થીએ ઇંગ્લાંડ જઈ પૂગશે અને ત્યાં આગ્રજ માસ સુધી રહી મુંબાઈ પાછાં આવશે, પરંતુ ૧૮૮૬ ના એ માસમાં તેઓ હિંદુસ્તાન સદાનું છોડી જશે, ને પછી નામદાર ડ્યુકને અલ્ડરશેટના લશ્કરના વડા તરીકે નીમવામાં આવશે.

ઇંગ્લાંડ મધ્યે મહારાણીશ્રીના જ્યુબિલી ઉત્સવ પ્રસંગે હિંદુસ્તાનથી જનારા રાજવંશીઓ ઉપરાંત એશિયાખંડના બીજા ભાગોમાંથી પણ કેટલાક જનારા કહેવાય છે, ધરાનનો શાહ પોતાના બીજા કુંવરને ઇંગ્લાંડ

મોકલનાર છે. તેમજ જાપાન તરફથી મોકલેલા કાકા શાહજાદા કામોટસુ-
જી. વળી સિયામ તરફથી પણ એક શાહજાદો જનાર છે એવી પ્રાત
સાંભળવામાં આવી છે.

સુતર કપડાંનાં કારખાનાંઓને ઉર્મગે આપનારી એક ખુશ ખબર
એ છે જે એડા જીંદામાં ઉગેલા એક સરસ જાતના રૂઢિ વિષે તે તરફના
વપારીઓ મીઠું ચળડનની કુઠ પાળાઓ જે કોશિસ કરેછે તે કળદ્રુપ નીવડી
છે. તે રૂઢિના જીન કીધેલા જે નમુનાઓ અંગ્રેજી જેમખર ઉપર આપ્યા
હતા તેના તપાસ કરીને કેટલાક અનુભવી યુરોપીયન ગ્રહસ્થીએ એવું મત
આપ્યું છે જે આપણા કારખાનાઓમાં હવડાં વપરાતાં સંચાઓની મદ-
દથીજ એ રૂઢિમાંથી ૫૦ નંબરનું સુતર સહેલથી નીકળી શકશે, અને એ
રૂઢિ જો ભરૂં માલના કરતાં દર આંડીએ રૂ. ૨૦) સુધી વધારે માંધો
હોય તોપણ તે નંબરનું સુતર કહાડવાને એજ સાંચાઓથી નફા ભરેલું
ધર્મ પડશે.

સર જમસેદજી મેમોરીયલ ફંડ—તા. ૨૭ મી ફેબ્રુઆરીને બુધવારે
ખીલ સર જમસેદજી જીજીબાઈ મેમોરીયલ ફંડનો ઉપયોગ કેવા કરવા
તેને લગતી દરખાસ્ત કરવાને મળેલી સભામાં કરાવ કર્યો છે કે રૂ. ૪૩)
હજારની એકઠી થએલી રકમ વિક્ટોરિયા ટેકનિકલ ઇન્સ્ટીટ્યુટમાં આ
મરનારને નામની એક જૂદી ઇમારત ઉભી કરવા માટે આપવી અને
ઇન્સ્ટીટ્યુટ કમિટીમાં એ ફંડના પ્રતિનિધી તરીકે માંડેસાબાઈ કરા-
મજી કડાકાને નીમવા.

એતીવાડીના કામ માટે થોપણ—એડા ડીસ્ટ્રીક્ટમાં એતીવાડીનું
કામ બોહાળા પાયાપર ચલાવવાને એક કંપની ઉભી થયેલી જણાય છે,
તેના થોપણ અટીલાખ રૂ. ના કરવામાં આવનાર છે, અને તેના શેરોનો
મોટો ભાગ યુરોપિયનોએ રાખ્યો છે.

જર્મનીના શહેનશાહ વિલ્હમની નેવુંમી વર્ષગાંઠની ખુશાલીમાં બ-
હિતમાં ૧૫ મી માર્ચેઓછામાં ઓછા પંચાશી રાજવંશીઓ પધાર્યા હતાં.
સિંધમાં કેળવણી ખાતાના ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે મિ. એચ. પી. જેક-

અને ફરાબા છે. સિંધમાં કેળવણીનો સારો વધારો થતો જોવાથી નામદાર ગવર્નરે ત્યાં એક ખાસ ઇન્સ્પેક્ટરની નિમણૂક કરવાની અગત્ય વિચારીછે.

દાકતર આવું ફિલોસોફી તા. ૧૪ મી માર્ચ સોમવારે દખણ કોલેજના પ્રોફેસરો, ફેલો, અને વિદ્યાર્થીઓની સમક્ષ પુનાના સરદાર આ. બા. દરગુર હોયંગ જર્મીનપને વિષેનાની યુનિવર્સિટી તરફથી મળેલી ડોક્ટર ઓફ ફીલોસોફીની સનદ આપવાની ક્રિયા થઈ હતી, જે પ્રસંગે કોલેજના પ્રિન્સિપાલ મિન્ આકસન હાને ખિતાબ મળવાનાર ગૃહસ્થની પ્રસંધા કરી, અને તેનો તેઓએ ધરિત ઉત્તર આપ્યો હતો.

સિંધ પીરીશ રેલવેની લાઈનને સોંપીથી કંપેટો સુધી લંબાવવાનું કામ તા. ૧૪ મી માર્ચ પૂરું થયું છે.

વડનગર રેલવે તા. ૧ લી અગ્રિલથી મથાણાથી વડનગર સુધીના નામદાર ગાયકવાડ સરકારે બંધાયેલી રેલવે ગાડીમાં ઉતારેઓને લેવામાં આવ્યા છે.

જર્મનીમાં વસિત ગયાં ૧૧ વર્ષ પૂર્વે હતી, તે ફરતાં હાલ ખેવડી થઈ છે એમ સંભળાય છે.

નિયાળોનાં ઇનામપત્રક.

સોરઠપ્રાંત.

જા. નં. ૬૦૭.

જીનાગઢ તા. ૨૬—આલીનહાં ખુદાવંત નવાબ સાહેબ તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧૯૦) પુસ્તકો. ને ખાંચરૂકુલ નં. ૧ લાંમાં. ૩૨૩-૪-૦ ખાંચરૂકુલ નં. ૨ જામાં ૩૧૫-૪-૦ કુન્વાથાળાની ત્રીમાસીક પરીક્ષા લીધી તે વખતે ૩૧૪-૧૪-૯ ઓપડીઓ, કમખા, રેજા, ને વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧૩-૨-૦ ઓપડીઓ, ઓઢણાં, રમાય, તેમજ—વડાળનિ નીયાળમાં વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૮) મીઠાઈ તથા પરિખ. હરજીવન વચ્છરાજ અને હરજીવન દેવચંદ ૩૨) મીઠાઈ હોકરાને નિયાળે ખેસાડી—રાપુરણુ. કામદાર બાલાજી ચિવશંકર પોતાના દીકરાને નિયાળે ખેસાડી ૩૧-૧૩-૦ પતાસાં. તથા દરબાર સાહેબ અને રૂકુલ કમિટિના

પ્રેસિડેન્ટ સા. ૩૧) પતાસાં, ૩૭૧ કેરી મણુ ત્રણ. સંસ્થાન જીનાગઢના દિવાન સાહેબ હરિદાસ વિહારીદાસ તરફથી ૩૧) સાકર શે. ૧—કુકસ વાડાં, સુંદરજી પ્રમુજી ભુજી વહીવટદાર. સા. ના. દક્તરી ૩૦ સાકર શેક. નુરમહમદ ગની (વેરાવેળના) ૩૦૧ સાકર—કેશોદ. વિપ્ર કાળા જેઠા ધસારીનાળા ૩૦-૪- મીઠાઈ. ખુદાવંત જીનાગઢના નવાબસાહેબ તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે નિયામમાં તથા કન્યાશાળામાં ૩૮) મીઠાઈ. મે. જે. એમ. હેટરસાહેબ તરફથી ૩૨) મીઠાઈ, મે. જે. એમ. હેટરસાહેબના મડમસાહેબ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ. મે. જે. જે. કરસનજી તરફથી ૩૩) મીઠાઈ. હુવાણાની ન્યાત તરફથી ૩૩) મીઠાઈ. પટેલીયા તરફથી ૩૨) મીઠાઈ. હરિલાલ પરબરામ તરફથી ૩૦-૬-૦ મીઠાઈ. શેક. અબરામ ઇસ્માઇલ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ. એમણની જમાતે ૩૧) મીઠાઈ. સોની લીલાધર કવાં તરફથી ૩૦-૬-૦ મીઠાઈ—ચોરવાડ મે. વહીવટદાર મુળશંકર કલ્યાણદાસે પોતાની બદલી થઈ તે વખત ૩૧૧ સાકર. ૨. રા. દેવચંદ દેવજીએ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૭) પ્રસ્ત્રો.—કુતીઆણા. સરવાણી સરદારખાં હવાતખાં ૩૨) પતાસાં.—દેવડા. કુતીઆણાના પો. કોજદારે ૩૦૧ સાકર. જીનાગઢના પો. સુ. સા. અંબારામ સુંદરજીએ ૩૧) પતાસાં, બાક્ષાગામના પ્રધાન લાધાએ ૩૦૧ સાકર—મહીઆરી. કુતીઆણાના વહીવટદાર સા. ભવાનીદાસ પ્રમુદાસે ૩૨) છાંટ તથા સાકર.—માંગરોળ. ખુદાવીંદ સેખસાહેબ દરબારસાહેબે પરીક્ષા પછી જાહેર પરીક્ષા વખતે ૩૪૧-૧૩-૧૧ ચોપડીઓ, પતાસાં, કસરત કરનારને ચદી, કચ્છા વીગેરે; વકીલ પાનાચંદ જાડા તરફથી, ઈકારાંત નાનિતર જાતીના પાચ દાખલા આપનાર છાંકરાઓને ૩૧) મે. મોરંબી દરબારતા કુમારશ્રી હરબંગજી સા. તરફથી ૩૨૧ રાણીકદવી. મે. ગણીતના દાખલા લખાવીને—કન્યાશાળામાં. ખુદાવંદ દરબાર સાહેબ તરફથી ૩૬-૧૧-૦ ચુંદડીઓ, ચણીઆ, સ્લેટ, ચોપડીઓ, મીઠાઈ વાર્ષિક પરીક્ષા પછી જાહેર પરીક્ષા વખતે.—નાગેશરી. સ્કૂલ કમિટિએ ૩૧૧ સુબોધપ્રકાશ તથા ૩૦૧ સાકર, તાલુકદારો તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧-૧-૧ સાકર તથા નાળીએર—બારપેટાળી. દરબાર લાખા પાતા, કોટીલા રાણીગપાતા.—ઢાટીલા. કાળા બાવા ૩૦૧ સાકર—જાફરાબાદ. મેતા કેશવજી દામજી નવા વહાણનું મહેરત કરતાં ૩૧) સાકર. મેતા ગોપાળ કીકાભાઈ પોતાને પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૦-૬-૦

સાકર, પારખ ગંગાજી ત્રીકમજી રૂ૦૥ સાકર—લુણસાપુર, રા. રા. નયુ-
રામ પીતાંબર તથા ઠકર પ્રેમજી જીવા રૂ૧૦ મહેતાજીને પ્રિંડી રૂ૦૥૥
છોકરાએને કાગળ તથા સાકર—ડેડાણુ, ભાગદારસાહેબો તરફથી વારસીક
પરીક્ષા વખતે રૂ૦૥ મહેતાજીને રૂ૧૪-૧૫-૦ છોકરાએને રૂમાલ, છોટ
મીઠાઈ કુલ રૂ૧૭-૭-૦—ગાધકડા, વહીવટદારસાહેબ તરફથી વારસીક પ-
રીક્ષા વખતે રૂ૦૥ સાકર—પોરબંદર, શેઠ, નારણદાસ ગીરધરદાસ રૂ૫)
પતાસાં, મુંબાઈના શેઠ, ગોવીંદજી પ્રેમજી સરકારી કન્ટાકટર રૂ૩) પતાસાં
ને કન્યાશાળામાં શેઠ, ગોવીંદજી પ્રેમજીએ રૂ૦૥૥ પતાસાં તથા લગડાં—
કંડારણુ, રા. રા. ઉમીયાશંકર આદીતરાએ રૂ૦-૫-૦ પતાસાં—પોરબંદર
કન્યાશાળા, મે. પોરબંદરના માણજીએ રા. જુહારામ કાચીરામ રૂ૧૦) પ-
તાસાં—ખાંટયા, સોની જલદવજી ભગવાને પોતાના દીકરાને માંદગીમાંથી
આરામ થતાં રૂ૧૦ સાકર—ગીદડ, મે. કારભારી પનજીભાઈ નયુભાઈ
રૂ૫) ગરીબ છોકરાએને લૂગડાં તથા રેલેટા—પીપલાણુ, પોલીસકો-
ર્ડાર માણજીએ રૂ૦૥ સાકર—મુડવા, નામદાર માણાવદર દરબારસાહેબ
તરફથી તેમના પટેલ જીણુ રૂ૩)એ છોકરાએને કવિતા ખાલાવી રૂ૧૦
સાકર—ઈંદ્રા, માણાવદરના મે. કારભારી પ્રભાશંકરભાઈ તરફથી રૂ૧) નું
સ્કૂલ લાઇબ્રેરીમાં દલપત કુલબ કૃત પુસ્તક બક્ષીસ આપ્યું—જેતપુર તા.
સ્કૂ. મે. તાલુકા કોર્ટના મેન્બર સાહેબાએ મે. સોરઠ પ્રાંતના આ. પો.
સા. પરીક્ષા લીધી તારે રૂ૨૩) રૂમાલ, ચોપડીએને મીઠાઈ. અને કન્યા-
શાળામાં રૂ૨૩) છોકરીએને ચુંદડીએ અને મીઠાઈ ખી. આ, ચુંદડી,
ભરતશિક્ષકને સાડલો. શા. શામજી ખોડાએ રૂ૦૥૥ છોકરીએને મીઠાઈ—
મેંદરડા, શેઠ, લખમીચંદ બાવા રૂ૧) મીઠાઈ, રા. ગૌરીશંકર કલ્યાણજી
રૂ૧) મીઠાઈ—ખીલખા, દરબારસાહેબ તરફથી રૂ૨૦૥ મહેતાજીને રૂ૩૦
આસિરદેને રૂ૧૪) છોકરાએને રૂમાલ તથા મીઠાઈ કુલ રૂ૨૦)—વડીયા,
દરબારસાહેબે રૂ૪૦ લગડાં તથા મીઠાઈ—અકાળા, ગાધકડા પોલીસકો-
ર્ડાર ધનેશ્વર અંબારામ રૂ૦૥ મીઠાઈ—લુણીપર, આજમ મેનેજરસા-
હેબ દલપતરામ કેવજી રૂ૪૦ રૂમાલ તથા પતાસાં—ખરવાળા, તોરીના
શેઠ, વાલજી ખીમજી રૂ૦૥૥ પતાસાં—ચંરખા, કોડીનારના વકીલ પ્રાણલાલ
રણજી રૂ૦૥ સાકર. રવાને તા. ૯-૨-૮૬ મુ. માળીઆ.

(ઇંગ્રેજસહી.) ગણુપતરામ અનુપરામ.

ડે. એ. ઈ. સોરઠ પ્રાંત.

રિદ્ધાન્તમનિત પુસ્તક.—દરમાસે એક આપવાનું લગાડનું પેરેરેનું સાથે વરસ એકના રૂ. ૩-૮-૦ રાખ્યું છે.

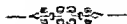
આ રામ રામ્યમાં સુધારાની ખુશકારક વૃદ્ધિ થવાં નિપુણ પ્રયોનો પોષકારી પ્રયત્ન જારી છે. હાલ ઘણાં ઓપાનીમાં છે, ન્યુસપેપરો બહાર પડે છે, પરંતુ ખરેખરા રીતે જોયી જાયની વિદ્યા, કળા વગેરેમાં સંતોષકારક અસર થઈ સત્વર આગાહીમાં આવવા લાગે, અને દિલ ખુશ રહે તેવાં પુસ્તકોનો જોડાએ તેવા ફેલાવ દીધામાં થોડો છે. એ ખોટા પુરી પાડવાના ધરાવાથી એવા નાના મોટા ઉપયોગી ગ્રંથો ખરીદી નોંધાએલ નામવાર મોકલવા પામ્યા છે. આમાંમાં એકી રૂ. ૧ ના કીમત કરતાં થોડા મૂલવાળી ઓપડી નહિ હોઈ. આપ, આમ નવાં નવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરવાને પણ ઘટ્ટી મદદ આપાઈ દશાન્તિને ઉત્તેજન દેવાનેયું થયે. માટે ઉદાર, અમીર, ઉમરાવ, અને સંદેશદાયીને લાજમ છે કે આવા પરમાર્થમાં બળવું. વિશ્વનિર્મતા પ્રભુ સંહાય કરી આર્થમંડુની કુશળતા સામગ્રી રક્ષણ કરે!!!

ઉપરના કામની ચરઆત સંવત ૧૯૪૮ ના કારતક માસથી થયે. અગાઉથી તાણાં બરથે તેનેજ મળયે. માટે મહેરબાની કરીને આહક થનાર મિત્રોએ અવલધી પેસા પહોંચાડવા.

નાના ગ્રંથનો લાભ ગરીબલોકો પણ સહેલાઈથી લઈ શકે છે. ડોળખાણ ન બનતાં સ્વદેશ કપાણના કામમાં જોડાએ!!! હુબર અને નીતિમાં પ્રુટિ કરે તેવાં રમુજી પુસ્તકો યોગ્ય કમિશનથી આપવા લખયે તેનાં જ્યાંયંય રાખવામાં આવશે. જાહેર કે કામળ લેવામાં નહિ આવે. તા. ૨૩-૩-૮૭.

લી. સેવક કુંવરજી ત્રિ. જગજીવ હાકર.

ધોરાજી તા. ૬, જુલાઈ.

‘ગૂજરાતી છઠ્ઠા ધોરણના સવાલો તથા તેના ખુલાસા’

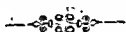
એ નામનું પુસ્તક છપાઈ બહાર પડ્યું છે. તે છઠ્ઠા ધોરણની પરીક્ષામાં જનારા વિદ્યાર્થીઓને ઘણુંજ ઉપયોગી છે. એનું કદ રોપડ બારપેજી થોડું દરમાનું છે અને તેમાં નવેના વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) સને ૧.૭૨ થી ૧૯૮૫ સુધીના સઘળા વિષયના સવાલ.

(૨) ઇતિહાસ અને નિર્બંધ સિવાયના સઘળા સવાલોના ખુલાસા તથા નિર્બંધ લખાવવાના નિયમો.

પુરુષોત્તમ કાહનજી ગાંધી

તર્કથી વાંચવાલાયક ક્યાં ક્યાં માસિક ચોપાન્યાં પ્રગટ થાય છે. "મુખ્યોદ્ધ પ્રકાશ." વરસે આઠ આના. "માસિક સાર સંગ્રહ" વરસે એક રૂપિયા. "કવિતા-વિશાસ" વરસે અગિઆર આના. વિદ્વાન પુરુષોએ એ ચોપાન્યાઓનાં એકે અવાજે વખાણ કર્યો છે. ખરીદો અને ખાતરી કરો. લીમડી કાઢિયાવાડ.

‘ગૂજરાતી છઠ્ઠાં ધોરણના સવાલો તથા તેના ખુલાસા’

એ નામનું પુસ્તક છપાઈ બહાર પડ્યું છે. તે છઠ્ઠાં ધોરણની પરીક્ષામાં જનારા વિદ્યાર્થીઓને ઘણુંજ ઉપયોગી છે. એનું કદ રોપલ બાર પેણ ચૌદ કરમાનું છે અને તેમાં નીચેનાં વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

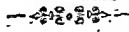
(૧) સને ૧૮૭૧ થી ૧૮૮૫ સુધીના સંઘર્ષા વિષયના સવાલ.

(૨) ઇતિહાસ અને નિબંધ સિવાયના સંઘર્ષા સવાલોના ખુલાસા તથા નિબંધ લખાવવાના નિયમો.

જમને જોઈએ તેમણે આમારી પાસેથી નીચેના ચિરનાગ લખી રોકડી કિંમતે મંગાવી લેવું. કિંમત દશ આના. દશ (૧૦) પ્રત મંગાવનારને એક પ્રત બક્ષીય.

સુ. રાધનપુર.
૧૯-૭-૮૨

વૃંદાવનદાસગીરધરદાસ, દલોલ.
આ. મારતર, નંડીઆદ હાઇસ્કૂલ,
(હાલ રજા ઉપર-રાધનપુર)

ગુજરાતશાસનપત્ર.

પુસ્તાક ૨૬ મું.

જ્યુન.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૬ દો.

સેન્ટ્રલ વિભાગની લોકલબોર્ડની નિશાળોના

મહેતાજીઓએ અને આસિસ્ટન્ટોએ શી

રીતે વર્તવું તે સંબંધી નિયમો.

તાં. કોઈ જામમાં જે ચાલુ હુકમો અને મૂલનાઓ અમલમાં છે પરંતુ જેમનો સમાવેશ આ નિયમોમાં થયો નહિ હોય તેમને આથી બાધ આવતો નથી.

ભાગ ૧. સામાન્ય હુકમો.

૧. કોઈ પણ મહેતાજી નોકરીમાં હોય ત્યાંજગી તેને હરકોઈ ખીન્ને ધંધો કરવા નહિ દેવાય. ઉદાહરણ, તેને મુખત્યારનું અથવા વકીલનું, ફોનદારનું વગેરે કામ કરવા દેવાની રેલ મળશે નહિ.

અથવાદ.

ઉપરથી ઈન્સ્પેક્ટરની પરવાનગી લઈને રૂપાંતરનું, અથવા રેજીસ્ટ્રેશન કરવાનું અથવા મર્યાપ વેચવાનું કામ કરવાની મહેતાજીને અડચણ નથી. પરંતુ માત્ર એવી શરત કે તેણે એ કામ નિશાળના વખતમાં કરવું નહિ.

૨. જે સ્થળોમાં મહેતાજીના તાપામાં સરકારી જુકડીયા હોય તે સ્થળોમાં ડીપાનાં માત્ર તથા સામાનને મારે તે જવાબદાર છે, અને તેને મારે તેણે ઈન્સ્પેક્ટરને જાતીન આપવો જોઈએ. તેના બદલી થાય તો તેણે ઉપરથી ઈન્સ્પેક્ટરના હુકમ મુજબ તેનો ચાર્જ સોંપી દેવો. જેને ચાર્જ

તપાસી આપ્યો હોય તેની સહી લઈને ચાર્જ સોંપી આપ્યા બાબતનો તેણે જીલ્લાના બાંચ ડીપોઝીટરને રીપોર્ટ કરવો. એ રીપોર્ટના જોડે બેક ડીમાર્ટ-મેન્ટના નિયમો પ્રમાણે જેને પત્રકો અને ચાર્જિયો મોકલવાની હોય તે તે મોકલવો.

૩. મહેતાજીએ અને આસિસ્ટન્ટોએ પોતાના કસ્ટમા અથવા ગામના લોકોની અંદર મોકામાંથી ટુંટો ચાલતો હોય તેમાં પડવું નહિ અથવા કોઈનો પક્ષ કરવો નહિ. તેમણે બનતાંજમી દરેક આંતરના સરકારી અમલદારો જોડે હળીમળીને સાક્ષવાનો પ્રયત્ન કરવો. તેમને આસ ચેતવણી આપવામાં આવે છે કે તેમણે અરજીઓ, ખતો, અથવા બીજા દસ્તાવેજો લખવા નહિ અથવા તેપર સાક્ષી કરવી નહિ.

૪. નિયાજનું મકાન તથા તેના અંગના બાગ રૂબરૂ તથા સોરી હાથતમાં રાખવાનો, સામાનની સારી મરામત કરવાનો, અને નકશાની, પ્રસ્તુતીની તથા નિયાજના દરેક પ્રકારના સામાનની યોગ્ય રીતે રાખવાનો જુઓ મહેતાજીને શીર છે; પરંતુ તેણે યાદ રાખવું કે પુરતકો અને ચોપાનીઆં મહીતાના મહીના નિયાજની પેટીમાં મુકીદાંડવાનાં નથી. તે બગાડશે નહિ એવા જે આસિસ્ટન્ટો અને મોટી ઉમ્મરના વિદ્યાર્થીઓપર મહેતાજીને બરોમો હોય તેમને વાંચવા આપવાં; પરંતુ નિયાજનો સામાન આનગી કામ સાફ વાપરવા આપવો નહિ. જરૂર પડે તે વારે બની શકે તો ફેરીજંટ અરચમાંથી સામાનને જુલ્મ મરામત કરાવવી.

૫. સરકારી કામદારોને અથવા બીજા આગરદાર ગૃહસ્થોને નિયાજના વખતમાં નિયાજ જોવા જવાની છુટ છે. નેપર ૧, ૨, ૩, નાં રજીસ્ટરો અને ચેરાવહી (વિક્રિટર બુક) તેમની આગળ મહેતાજીએ તપાસવા માટે રજુ કરવી, અને હરકોઈ વર્ગની પરીક્ષા લેવાના અને ચેરાવહીમાં પોતાનો અભિપ્રાય લખવાની તેમને વિનંતિ કરવી. રખડતા લોકો અને જે છોકરાં નિયાજમાં આવતાં નહોય તેને નિયાજમાં આવવા દેવાં નહિ.

૬. મહેતાજી અથવા આસિસ્ટન્ટને, પુરુષલટીઅર અથવા વિદ્યાર્થીને હરકોઈ નિયાજના મકાનમાં અથવા ઓરડામાં રહેવાના પરવાનગી નથી. જ્યાં નિયાજના ઉપયોગમાં ન આવતી હોય એવી ખોલીઓ અથવા ઓર-

ડીજો નિયાળની હદમાં હોય ત્યાં એવી ઓરડીઓમાં ઉપ્પુટી ઇન્સ્પેક્ટરની લખિત પરવાનગીથી રહી શકાય.

૭. કોઈપણ આરિસ્ટોનો અથવા પ્યુબ્લિ ટીયરોનો દંડ કરવાનો અથવા તેમને ખરતરફ કરવાનો મહેતાજીને અધિકાર નથી.

૮. નિયાળ વાળવી, નિયાળનો સામાન સાફ કરવો વિગરે હલકું કામ કોઈપણ વિદ્યાર્થી પાસે તેના મરજી ઉપરાંત અને કામ કરવા બદલ પૈસા આપ્યા શિવાય કરાવવું નહિ.

૯. પોતાનાં હુગડાં તથા અંગ સ્વચ્છ રાખવાની મહેતાજીએ દરેક પ્રસંગે છોકરાંને સમજાવતી આપવી તેઓ યોગ્ય પોશાક પહેરીને નિયાળે આવે એમ તલ્લીન રાખવાનો તેણે પ્રયત્ન કરવો.

૧૦. સર્વે વિદ્યાર્થીઓ ઓપડીઓ, સ્લેટો, કાગળ, કલમ, શાહી વિગરે પોતા પોતાના ઘોરણમાં ખપ પડે તે પ્રમાણે લાવશે એવી આશા છે.

૧૧. નિયાળના મકાનને કાંઈ અકસ્માત અથવા નુકશાન થવાથી તાબડોલ આસ મરામત કરવાની જરૂર જણાયતો ઉપ્પુટી ઇન્સ્પેક્ટરને તાકીદ રીપોર્ટ કરવો.

ભાગ ૨. નિયાળીઆને દાખલ કરવાના નિયમો.

૧. હરકોઈ એપી રોગથી પીડાતા ઉમેદવારો તથા ચાર વરસની અંદરની વયના છોકરા તથા છોકરી શિવાય જે નિયાળીઆને લોકલબોર્ડની નિયાળોમાં દાખલ થવાની મરજી હશે તે સર્વને દાખલ કરવામાં આવશે.

૨. નાતના કારણથી કોઈપણ નિયાળીઆને ખાતલ કરવો નહિ. જ્યાં નીચ વર્ણનાં છોકરાંને નિયાળના ઓરડામાં દાખલ કરવાની હરકત લેવામાં આવે ત્યાં સ્કુલ કમિટીની સંગતી લઈને તેમને ખેસાડવાની યોગ્ય ગોઠવણ કરવી જોઈએ.

૩. નિયાળીઆને હરકોઈ કખતે દાખલ કરવામાં આવશે પરંતુ દાખલ થવાની તારીખનો મેળ રાખ્યા શિવાય જે માસમાં તે દાખલ થયો હશે તે માસની આખી ફી તેણે આપવી જોઈએ.

૪. જે છોકરાનું નામ રજીસ્ટરમાં ના હોય અથવા જે છોકરાએ પોતાની માસિક ફી આપી ન હોય તેને નિયાળમાં આવવા દેવો નહિ.

૫. ગરીબ જોકરાને કાંઈપણ ફી લીધા વિનાય દાખલ કરીશકામ પ-
રંતુ તેમનો સંખ્યા નિયાળમાં કુદ નેટલા જોકરા હોય તેના સૈકડે પંદરના
પ્રમાણ કરતાં વધવી ના નોંધાવે, આ નિયમનો કોઈ રીતે ગેરઉપયોગ થશે
તો તેની જવાબદારી મહેતાશ્રુએને શીર રહેશે. જે જોકરાને માફીમાં
દાખલ કર્યા હોય તે જોકરો નિયાળે નિયમસર અને વેળાસર હાજર ન રહે
તો તેને માફીમાં રહેવા દેવો નહિ; પરંતુ માંદગીની બાબતમાં છુટ મુકવી
નોંધાવે. જોકરાને માફીમાં દાખલ કરતાં પહેલાં મહેતાશ્રુએ અને સ્કુલ-
કમિટીએ બરોમર તપાસ કરીને ખાત્રી કરવી કે એ જોકરો ફી આપવાને
શક્તિમાન નથી અને સ્કુલ કમિટીએ એ મતલબનું ખાત્રીપત્ર આપવું.

જંગમી અને પહાડી મૂકકોમાં લોકલમોડે કમિટીના મંજુરી લઈને
માફી જોકરાની સૈકડે ડરાવેલી સંખ્યામાં વધારો કરી શકાય. પ્રગણના વસુ-
લાત આનાના અધિકારીના બલામણ ઉપરથી બીલ કોળા અને એવી
બીજી જાતનાં જોકરાને સૈકડે મંજુર કરેલી સંખ્યા ઉપરાંત હરકોઈ વખતે
માફીમાં દાખલ કરવાં, જ્યારે આવી રીતે કોઈને દાખલ કરવામાં આવે
ત્યારે મહેતાશ્રુએ તુરંતજ ડેબુટી ઇન્સ્પેક્ટરને એ બાબત રીપોર્ટ કરવા.
માફી જોકરા રાખવામાં ખેડુત અને મજુરીઆત લોકોનાં જોકરાને પહેલા
પસંદ કરવા. સુધરેલી જાતો જેવી કે બ્રાહ્મણ તથા વેપારી લોકોના જોક-
રાની એકંદર સંખ્યા માફી જોકરાની સૈકડે મંજુર કરેલી સંખ્યાના નીચે
બાગ કરતાં વધારે નજ થવી નોંધાવે.

૬. નિયાળમાં દાખલ કરેલા દરેક જોકરાનો જન્મ દીવસ તેને દાખલ
કરતી વેળા વય પત્રકમાં ઇસ્તીસન પ્રમાણે નોંધવો. એમ નોંધેલી ઉંમર
ખરીદે કે ખોટી તેની મહેતાશ્રુએ ચોક્કસ કરવી, અને જોકરાના વયમાં
સારપછી ફેરફાર અથવા સુધારો કરવા દેવામાં આવશે નહિ એવી તેમનાં
માખાપ અને વાલીઓને ખબર આપવી.

ભાગ ૩. ફી વસુલ કરવા તથા તેની વ્યવસ્થા કરવા બાબત.

૧. દરેક જીલ્લામાં ફીનો જે દર ચાલતો હોય તે પ્રમાણે મહીનાની
૧૦ મી તારીખ પહેલાં મહીને મહીને અગાઉથી બધી ફી વસુલ કરવી નોંધાવે.

૨. જે જોકરો રજા વગર એક મહીનામાં પંદરથી વધારે દીવસ સુધી

અથવા રજા લઈને લાગલાગર તથા મહીનાથી વધારે મુદત મુધી ગેરહાજર રહેશે. તેનું નામ રેજીસ્ટરમાંથી કાઢી નાખવામાં આવશે.

૩. જો કોઈપણ નિયાળોએ માગણી કરે તો મહેતાજીએ ચાર આના ફી લઈને તેને રેજીસ્ટરમાંથી એક્સટ્રાક્ટ (નમુના ૧ લો) પોતાની સહી કરીને આપવો.

૪. જે જોકરાનાં માખાપ અથવા વાલીઓ સેસફંડ બરતા હોય તે જોકરો ગામના અધિકારીઓનું નમુના નંબર ૭ મુજબનું સર્ટિફિકેટ લાવે તોજ તેને સેસફંડ બરનારના જોકરા તરીકે ફી બરવા દેવી. એવાં સર્વ સર્ટિફિકેટો નિયાળના દફતરે રાખવાં જોઈએ.

૫. મહેતાજીએએ મહીનાની ફીના પૈસા, ઓપકીઓના વેચાણનું વસુલ વિગેરે મહિનાની આખરે અથવા બની શકે તો તે પહેલાં પોતાપોતાના તાલુકા મહેતાજીએને ભરી દેવાં; દરેક ભરણું શી બાબતનું છે તેની તપશ્ચક્ષિ તાલુકા મહેતાજીને જણાવવી ને તે ભરણું માસિકપત્રકમાં પણ દાખલ કરવું. તાલુકા મહેતાજીએએ એ ભરણું આવતા મહીનાની ૧૫ મી તારીખ પહેલાં સરકારી ત્રીજીનીમાં ભરી દેવું અને ત્રીજીનીની પાવતી તા. કીર. ૩૫૫૩ી ઇસ્તેફેઝરને મોકલી દેવી. એ પાવતીની નફાલ પોતાને દફતરે રાખવી. બીજા મહેતાજીએએ તેમને જે ભરણું મોકલ્યાં હોય, તેની પોતાઓ પણ તેમણે તાકીદ તેમનાપર મોકલી દેવી.

૬. ફી બરાબર વસુલ કરવાની તથા તે સંબાળી રાખવાની જવાબદારી મહેતાજીને શીર છે. હરકોઈ વર્ગની ફી ઉધરાવવાનું કામ તે પોતાના આસિસ્ટન્ટને સોંપશે તોપણ તેનું જોખમ તેને શીર રહેશે.

ભાગ ૪. પગાર લેવા તથા વેહંચવા વિષે અને કંટિનંટ,

મરામત, વેગેરેના ખર્ચને માટે મજેદાં નાણાંની વ્યવસ્થા વિષે.

૧. સર્વ મહેતાજીએને અને આસિસ્ટન્ટને તેમની પગાર તેમને મુકામે પોહિંચાડવામાં આવશે. મહેતાજીને પોતાનો પગાર લેવા ત્રીજીનીમાં જવાની જરૂર નથી.

૨. માસિક પગારપત્રકો અને પગારનાં નાણાં તાલુકાનો શીપાઈ લઈને આવે કે દુરત દરેક મહેતાજીએ પગારપત્રકપર પોતાની સહી કરી

પોતાનો પગાર લેવો, અને આસિસ્ટેન્ટની સહી લઈને તેમને તેમના પગાર આપી દેવો. કોઈપણ કારણથી થીપાઈને ખોટી કરવો નહીં.

૩. મુખ્ય મહેતાજી ગામમાં હાજર ના હોય તો જે આસિસ્ટન્ટ હવાલામાં નિશાળ હોય તેણે પગારનાં નાણાં લઈ તેની વ્યવસ્થા કરવી.

૪. કોઈ આસિસ્ટન્ટ ગેરહાજર હોય તો, મુખ્ય મહેતાજીએ તેનો પગાર લઈ પગાર પત્રક પર તેનાવતી સહી કરવી. એ રીતે ગેરહાજર નોકરોનો લીધેલો પગાર તેઓ નોકરી પર હાજર થાય કે દુરત તેમને આપી દેવો, અને પગાર આપ્યાની પહેાંચવહીમાં તેમના સહી લેવી. તેઓ મહીનો પૂરો થતાંએ હાજર ન થાય તો તેમનો પગાર મહેતાજીએ મોકલવાના નમુના નંબર ૬ કાના માસિકપત્રકમાં અનામત બતાવવો. જે મહીના કરતાં વધારે મુદત મુધી એવી રકમ અનામત રહે તો તેના થી રીતે વ્યવસ્થા કરવી તે વિષે ઉપયુટી ઈન્સ્ટ્રક્શનને લખીને હુકમ મંગાવવો.

૫. તરતક મુદતને માટે રાખેલા જે અવેજીઓનાં નામ પગારપત્રકમાં ન હોય તેમની સહી મહેતાજીએ પગાર આપ્યાની પહેાંચવહીમાં લેવી, એવા અવેજીની સહી પહેાંચવહીમાં લીધી નહિ હોય તો તેટલી રકમનો મહેતાજી જીમ્મદાર થશે.

૬. મહેતાજીએ, આસિસ્ટન્ટ, અથવા અવેજીએ બદલીના કારણથી ઈલા ખીન્ન કારણથી પગાર લીધા પહેલાં ગામ છોડ્યું હશે તો તેણે પોતાનો પગાર લેવાનો જે સખસને લિખિત અખતાર આપ્યો હશે તેને આપવામાં આવશે. એ લિખિત અખતારપત્ર દફતરે રાખવું અને પગાર લેનાર સખસની સહી પહેાંચવહીમાં લેવી.

૭. નિશાળના કંટિનન્ટ ખર્ચના નાણાંના કોઈપણ ભાગ પર મહેતાજીનો કોઈપણ પ્રકારનો દાવો નથી. એ નાણાંના ખર્ચ નિશાળના કામને માટેજ વખતે વખતે કરવો. પહેલાં મહિનામાં જે કાંઈ વધે તેનો ઉપયોગ ખીન્ન મહીનામાં કરવો અને નમુના નંબર ૬ કાના માસિકપત્રકમાં કંટિનન્ટનો હીસાબ બતાવવો.

૮. નિશાળની મરામત કરવાનું કામ મહેતાજીને સોંપ્યું હોય તો તેણે ખર્ચ થાય તેનો હીસાબ રાખવો, અને એક રૂપીઆ ઉપરાંતની રક-

મોની પાવતીઓ લવી. એ હીસાબ અને પાવતીઓ મરામતનું કામ પૂરું થયા પછી એક અઢવાડીઆની અંદર ડબ્બુટી ઇન્સ્પેક્ટર તરફ મોકલવાં. કોઈપણ પ્રસંગે તારીખ ૧ લી ફેબ્રુઆરીથી મોડાં મોકલવાં નહિ. એની જોડે ગામના પટેલની અને સ્કુલપંચના એક અથવા વધારે મેંબરોની સહીનું મરામત થયાનું, નમુના નંબર ૧૩ નું, સર્ટિફિકેટ મોકલવું.

૯. મરામતનું કામ એક મહીના ઉપરાંત પહેંચે તો તે મારાનો ખર્ચ તથા થીલક નમુના નંબર ૧ થીના માસિકપત્રકમાં બતાવવાં. મરામત પૂરી થયા કેડે જે કોઈ થીલક રહે તે તાલુકા મહેતાજીની માર્ફત ત્રીજીરીમાં તા-કીદ બરી દેવી.

૧૦. નિશાળ જોવા આવનાર ગૃહસ્થોએ મીઠાઈ વગેરેને માટે જ રકમ આપી હોય તે માસિકપત્રકમાં બતાવવી, અને ડબ્બુટી ઇન્સ્પેક્ટરની મંજૂરી લઈને તેની બચસ્યા કરવી.

ભાગ. ૫ નિશાળોના વખત, તથા તેના ભાગ વિગેરે વિષે.

૧. રેવિચાર, તહેવાર અને અડધા દીવસની રજના દિવસો બાદ કરતાં લોકલખોડની સ્કુલોનું કામ દરરોજ છ કલાક ચાલશે અને દરેક ગામની જરૂરીઆત પ્રમાણે નિશાળ ખેસવાનો વખત ઠરાવવામાં આવશે.

૨. એન્જીકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટરે જુદી જુદી જાતની વસ્તીના કેટલા કેટલા તહેવારે પાળવા તે ગામની જરૂરીઆત પ્રમાણે નક્કી કરવું. આવા તહેવાર આખા વરસમાં ગમેતે કરણને લીધે પણ ત્રીસ દિવસથી વધારે ના હોવા જોઈએ, હેતુ લખેલા તહેવારો બધી નિશાળોમાં પાળવા.

તાતાલનો દિવસ.

છેત્રેજી ખેસતા વરસનો દિવસ.

ચુકંકાઈડે.

કેસર-એ-હિન્દનો જન્મ દિવસ.

સાધના તહેવારના દિવસોનું પત્રક દરેક નિશાળમાં ટાંગવું.

૩. નિશાળીઆ નિયમસર હાજર થાય અને કામ વેળાસર આવે તેટલા માટે મહેતાજીઓએ, આસિસ્ટન્ટોએ, અને નિશાળીઆઓએ, નિશાળના ઠેરવેલા વખતની દશ મિનિટ અગાઉ હાજર રહેવું. વર્ગ ગોડાની નિશાળીઆને ખસાડવા અને કામ વેળાસર શરૂ કરવાની તૈયારી કરવી.

૪. મહેતાશ્રીએ, આસિરદેવે, અને પ્યુપિલ ટિચરોએ નિશાળના ડેરવેલા વખતમાં નિશાળમાં હાજર રહેવું અને પોતાનું સર્વ લક્ષ્ય શીખવવામાં લગાડવું જોઈએ. આવતા મહિનાને માટે હાજરીપત્રક લખીને તેવાર કરવામાં મહિનાની છેલ્લી તારીખે બે ત્રણ કલાક રોકાય તે ચિવાય કાંઈપણ ખાનગી કે ઓફિશિયલ કામ કરવું નહિ.

૫. નિશાળના વખતનો પહેલો કલાક પૂરો થયે સવાર સાંજ હાજરી પૂરવી. હાજરી પૂરતી વખતે જે ઊંકરા હાજર હોય તેમના નામ ઉપર આવી નિશાની “૧” કરવી. રજા વગર ગેરહાજર હોય તેમના નામ ઉપર આવી નિશાની “+” કરવી. રજા લખને ગેરહાજર હોય-તેમના નામ ઉપર “૨” અને માંદગીના કારણથી ગેરહાજર હોય તેમના નામ ઉપર “અ” માંડવો. નમુના નંબર ૨ જાના રેજીસ્ટરમાં દરેક ઊંકરાની હાજરી અથવા ગેરહાજરીપર યોગ્ય નિશાની રખાઈ કરવી.

૬. શિક્ષકોનું હાજરીપત્રક રાખવું અને તેમાં દરેક મહેતાશ્રી અને આસિરદેવે દરરોજ આવવા જવાનો વખત પૂરી પોતાની સહી કરવી. નિશાળીઆની અને શિક્ષકોની દરરોજની હાજરી પ્રતિદિવસે નોંધાય છે તેનો જુઓ મહેતાશ્રીને ચિર છે.

૭. ધોરણને અનુસરિને વખત પત્રકો બતાવેલા નમુના પ્રમાણે બનાવવાં. એ પત્રકોમાં કાંઈ ફેરફાર કરવો હોય તેને માટે ઉપરથી ઇન્સ્પેક્ટરની નજરથી જોઈએ. વખતપત્રકની નકલ ઉપર મુખ્ય મહેતાશ્રીએ સહી કરી દરેક વર્ગમાં ટાંગવી. અને પ્રત્યેક કલાકે જે જે વિષય શીખવવાના લખ્યા હોય તે તે વિષય તે પ્રમાણે બરાબર શીખવાય છે તેની જવાબદારી તેને શિર રહેશે. મોટો નિશાળમાં આખી નિશાળને માટે સામાન્ય વખતપત્રક પણ રાખવું જોઈએ.

૮. શરીર શિક્ષા ક્યમિત્તમ કરવી. જરૂર પડે તે વારે મુખ્ય મહેતાશ્રીએ એ શિક્ષા જાતે કરવી. કોઈ આસિરદેવે હાથે કરાવવી નહિ. એ માટે હાલકી નેતરની સોટી વાપરવી.

૯. નિશાળનાં રેજીસ્ટર દફતરો તથા પત્રવહેવાર સંબંધી ધારા.

૧. પ્રત્યેક નિશાળમાં નાએ લખેલાં રેજીસ્ટરો અને દફતરો રાખવાં.
મુખ્ય રેજીસ્ટર નમુનો ૧

નિયાજીઆની દરરોજની હાજરીનું રેજીસ્ટર નમુનો. ૨

શિક્ષકોનું હાજરીપત્રક. નમુનો. ૨ અ.

માર્કે અથવા નંબરનું પત્રક. „ ૩

માસિક ઘડીઆ (પાડા) પત્રક. „ ૩ અ.

ડેડરટાક રેજીસ્ટર „ ૪

પુસ્તકો અને નકશાનું રેજીસ્ટર. „ ૫

માસિક પત્રક. „ ૬

લોકલફંડ ભરવાનું સર્ટિફિકેટ. „ ૭

આસિસ્ટન્ટ સ્કોલર વિગેરેને પગાર આપ્યાની પહેંચવહી. નમુનો. ૮

ડેપુટી ઇન્સ્પેક્ટરો તરફ મોકલવાનું વાર્ષિકપત્રક નમુનો. ૯

જવક ખારનીથી. નમુનો. ૧૦

આવક ખારનીથી. „ ૧૧

રજાની અરજીનો નમુનો. „ ૧૨

મરામત પૂરી થવાનું સર્ટિફિકેટ „ ૧૩

ચેરાવહી (વિઝિટર બુક) „

પત્રકો થી રીતે ભરવાં તે વિષે દરેક નમુનામાં સૂચના આપી છે તે ઉપર લક્ષ આપવું.

૨. રેજીસ્ટરો અને દફતરો નિયાજના મીલકત છે માટે મહેતાજીએ બદલી યામ ત્યારે કોઈપણ કારણથી સાથે લઈ જવાં નહિ.

૩. સર્વે રીપોર્ટો તથા પત્રકો વેળાસર મોકલવાનો, રેજીસ્ટરો સ્વચ્છ અને નિયમસર રાખવાનો, તથા નિયાજનાં સઘળાં દફતરોની સંભાળ રાખવાનો જીમ્મો મુખ્ય મહેતાજીને શિર છે.

૪. ગુજરાતી નિયાજના મહેતાજીએ ડેપુટી ઇન્સ્પેક્ટરની જોડે કામગીરીઓ બચાવે રાખેલાં સર્વે ઇન્સ્પેક્ટર તરફથી મરજાફું લખાણ આવેતો તેનો જવાબ બારોબાર લખી મોકલવામાં વિલંબ કરવો નહિ. આસિસ્ટન્ટોએ પોતાની અરજીઓ અને રીપોર્ટો મુખ્ય મહેતાજીની મારફત મોકલવાં અને તે ઉપર મહેતાજીએ પોતાનો અભિપ્રાય લખી રવાને કરવાં.

૫. નકામું લખાણ કરવું નહિ અને રિપોર્ટની જરૂર જણાય તેવારે તે જમ બને તેમ ટૂંકામાં લખવા.

૬. કોઈ પણ નીમત્રા પત્રકની જોડે કાગળ અથવા રીપોર્ટ મોકલવા નહિ, અને કોઈપણ રીપોર્ટમાં એકથી વધારે ખાખત લખવી નહિ.

૭. મહેતાજીઓએ નીચમ દાખલ બીજા આતાના અધિકારીઓ જોડે પત્ર વહેવાર રાખવો નહિ અથવા તેમને અરજીઓ કરવી નહિ. અતિ અગત્યને પ્રસંગે તેમણે એ રીતે કુરબું; પરંતુ તેજ વેળા પોતાના રીપોર્ટની નફલો ઉપ્પુટી ઇન્સ્પેક્ટર ઉપર મોકલવી.

૭. રજા વિષે તથા ચાર્જ આપવા અને લેવા વિષે નિયમો.

૧. રજા ૭ પ્રકારની છે.

હફની રજા.

માંદગીના કારણથી દાકતરના સર્ટિફિકેટની રૂઠ્ઠીએ રજા.

ખાનગી કામની રજા.

ફેલા.

પગાર કપાતે રજા,

પરીક્ષાની રજા.

પરંતુ માત્ર હફની અને પરીક્ષાની રજા પેનથનને માટે નોકરીમાં ગણાય છે.

૨. કોઈપણ જાતની રજા માગવાનો દાવો કરી શકાય નહિ, અને જે રજા આપવાથી સરકારને વધારે ખર્ચ થાય એવું હશે તે રજા મંજૂર કરી શકાય નહિ. જે શખ્સને કામ નીમણુંક નહિ હોય તેને કીરકોલ (કેન્ડીઅલ) રજા શિવાય બીજી કોઈ જાતની રજા મળશે નહિ. આ શરતોને અનુસરી નીચે પ્રમાણે રજા આપવામાં આવશે.

૩. પ્રત્યેક અગીઆર મહિનાની લાગલાગટ નોકરીને પેટે એક મહિનાની હફની રજા ભર પગારે આપવામાં આવશે. પરંતુ આ નિયમની રૂઠ્ઠીએ ત્રણ મહિના કરતાં વધારે સુદતની રજા એકી વખતે આપવામાં આવશે નહિ. વધારે અરજી થવા શિવાય ગેરહાજર શખ્સનું કામ ચલાવવા માટે યોગ્ય ગોઠવણ થઈ ના શકે તો હફની રજા આપવામાં નહિ આવે.

૪. યોગ્ય કારણ બતાવવામાં આવશે તો દાકતરના સર્ટિફિકેટ પરથી માંદગીની રજા આખી નોકરીમાં એકુંદર ત્રણ વરંશની મળશે. પરંતુ સા-

મટી જે વરસ કરતાં વધારે મુદતની મળશે નહિ. ગેરહાજરીની પ્રત્યેક મુદતના પહેલા પંદર માસલંગી પણ એકંદરે ત્રીસ માસથી વધારે નહિ, એટલી મુદત મુધી તેને નામ પગાર મળશે અને બાકીની મુદતમાં પગારનો ચોથો ભાગ મળશે. પરંતુ સરકારને વિશેષ અર્થ થવા શિવાય ગેરહાજર સખરાનું કામ અજાવવાની યોગ્ય ગોઠવણ થઈ શકશે તો એ પ્રમાણે પગાર મળશે.

૫. છ વરસ લામત નોકરી કીધા હેઠ એકી વખતે છ મહિનાની રજા ખાતંગી કામ માટે મળશે અને પછી છં છ વરસ મળશે. ચોથા નિયમમાં રજાને માટે જે શરત લખીછે તેજ શરત પ્રમાણે એવી ગેર હાજરીમાં અડધો પગાર મળશે.

૬. જે શિક્ષકોએ ખાતંગી કામની રજા ભાગવી નહિ હોય તેમને હેઠળ લખ્યા પ્રમાણે ફેલા રજા મળશે. દર વરસ એક વરસ અથવા તેથી ઓછી મુદત. ત્યાર પછી આઠ વરસ પછી એક વરસ અથવા તેથી ઓછી મુદત, અથવા અઢાર વરસની નોકરી થયાકેડે જે વરસ અથવા તેથી ઓછી મુદત, અને ત્યાર પછી આઠ આઠ વરસ એક વરસ અથવા તેથી ઓછી મુદત, પરંતુ એકંદરે જે વરસ કરતાં વધારે મુદતની ફેલા રજા મળશે નહિ. ચોથા નિયમમાં રજાને માટે જે શરત લખીછે તે પ્રમાણે એવી ગેરહાજરીમાં અડધો પગાર મળશે.

૭. જેટલી જરૂર હશે તેટલી પગાર કપાતે રજા (સિવિલ લીવકેડ, આંવૃત્તિ છુટીના ૧૦ પ્રકરણની-કલમ ૧૩૪) પ્રમાણે આપવામાં આવશે.

૮. ટ્રેઇનિંગકોલેજની અથવાતો પબ્લિક સર્વિસ સર્ટિફિકેટની હરકોઈ પરીક્ષામાં બેસવાની જે મહેતાજીએની અને આસિસ્ટન્ટોની ધ્વિજા હશે તેમને ચોથા નિયમમાં કહેલી શરત પ્રમાણે પગાર કાપ્યા શિવાય પરીક્ષાની રજા મળશે. એવી રજામાં તે નોકરીપર હાજરછે એમ ગણવામાં આવશે.

૯. ઉપર કહેલી રજા ઉપરાંત પંડની માંદગીના કારણથી અથવા પાસેના સગાની માંદગી અથવા મૃત્યુના કારણથી માત્ર છ દિવસની કિરકોલ (કેન્જુઅવ) રજા લેવાની તથા તાબાના નોકરોને આપવાની મહેતાજીએને સત્તાછે. એવી રજા લીધા પહેલાં તે લેવાનાં કારણ તથા સંબંધિત મુદતનો ઉખુટી ઈન્સ્પેક્ટરને તાકીદ રીપોર્ટ કરવો જોઈએ. જે એ કારણ ઉખુટી

ઈન્સ્પેક્ટરની નજરમાં અપોખ્ય જણાયે તો જેટલી મુદત તે ગેરહાજર હશે તેટલી મુદતનો તેનો ખર્ચ પગાર કપાયે. એવી રજા પૂરી થયે નોકરીપર હાજર થાય તેવારે પણ તેણે ઉપ્યુટી ઈન્સ્પેક્ટરને રીપોર્ટ કરવો. એક કેલેન્ડર વરસમાં કોઈપણ કારણથી વીચ કરતાં વધારે દિવસની રજા મળી શકશે નહિ.

૧૦. કીરકોઝ રજા શિવાયની બીજી બધી જાતની રજાની અરજીઓ નમુના નંબર ૧૨ પ્રમાણે નોકલવી જોઈએ.

૧૧. ઉપરની નવમી કક્ષામાં કહેલી કીરકોઝ રજા શિવાય બીજી રજાની મંજૂરી પ્રથમથીજ મળ્યા વગર મહેતાજીએ અથવા આસિસ્ટન્ટે નોકરી પરથી ગેરહાજર રહેવું નહિ. અને મંજૂર કરેલી રજા પૂરી થતાં નોકરીપર હાજર થવું જોઈએ. આ નિયમ તોડશે તો પગારનું નુકશાન થશે, દંડ થશે અને કદાચ નોકરી જશે. એક મહિના ઉપરાંત ગેરહાજર રહેશે તો પાછલી નોકરી કુલ થશે.

૧૨. રજાની મુદત વધારવા માટેની સંખ્યા અરજીઓ આપેલી રજા પૂરી થતા અગાઉ ઓછામાં ઓછા પંદર દહાડા મહેલાં કરવી જોઈએ.

૧૩. મહેતાજીએ અથવા આસિસ્ટન્ટે રજા લીધી હોય તે શિવાય અથવા રવિવાર અને તહેવારના દિવસ શિવાય પોતાનું ગામ જોડીને જવું નહિ. રજાના છેલ્લા દિવસની અથવા રવિવાર અથવા તહેવારના દિવસની સાંજે તેણે પોતાને મુકામે આવશ્ય પાછા આવવું જોઈએ.

૧૪. ઇનસાફની કોર્ટમાં હાજર થવાનો મહેતાજીપર અથવા આસિસ્ટન્ટપર સમન્સ આવે તો તેણે તે વિષે ઉપ્યુટી ઈન્સ્પેક્ટરને તાકીદ રીપોર્ટ કરીને જવાની પરવાનગી મળવની; પરંતુ એવો હુકમ વખતસર ના આવી પહેાંચે તો તે કારણથી સમન્સ પ્રમાણે હાજર થવાને શુકલું નહિ. એવે દરેક પ્રસંગે કઈ તારીખે ગયો અને નોકરીપરથી કેટલા દિવસ ગેરહાજર રહ્યો તેનો રીપોર્ટ તેણે કરવો જોઈએ. તે કામમાં તે પક્ષકાર નહિ હોય અથવા તેના ઉપર કોઈ ફાજલારી ગુન્હે સાબિત થયો નહિ હોય તો એવી ગેરહાજરીમાં તેને નોકરીપર હાજર ગણવામાં આવશે. તે પક્ષકાર હશે તો જેટલા દિવસનો તેનો હક્ક હશે તેટલા દિવસની રજા તેને મળશે, અને તેના ઉપર ફાજલારી ગુન્હે સાબિત થશે તો એવી ગેરહાજરીમાં તેનો પગાર કપાયે.

૧૫. પોતાની નોકરીનું રાજીનામું આપવાના જે 'મહેતાજી' અથવા આસિસ્ટન્ટના મરજી હોય તેણે ઉપુટ્ટી ઇન્સ્પેક્ટરને પોતાના અરજી મોકલવી, પરંતુ ઉપુટ્ટી ઇન્સ્પેક્ટરનો લખિત હુકમ મળ્યા શિવાય તેણે નોકરી ઉપરથી ગેરહાજર રહેવું નહિ.

૧૬. પહેલીવાર નીમાતી વખતે અથવા બદલી થાય તેવારે 'ઉપુટ્ટી ઇન્સ્પેક્ટર' નવા અથવા જુના મહેતાજીને જોવો હુકમ લખ્યો હોય તે પ્રમાણે મહેતાજીએ ચાર્જ લેવો અથવા આપવો. ચાર્જ આપતાં અથવા લેતાં ટીક થશે તો પગારનું તુકથાન ખમવું પડશે.

૧૭. ચાર્જ લેતી વખતે નવા મહેતાજીએ દફતરો અને રજીસ્ટરો બરાબર તપાસી લેવાં અને તેઓ સંપૂર્ણ અને ચાલતી તારીખ સુધી લખેલાં છે, કે નહિ તેના ચોક્કસ કરવી, નિયાજનાં પત્રો જોડે નિયાજનાં પ્રેરતો તુકથા તથા સામાન મળવી જોવાં, હરકોઈ પ્રકારના રોકડ શીઝક છેલા માસિકપત્રક જોડે મળતી આવે છે તે તપાસવું. તેમાં કોઈ ભૂલ માન્ય પડે તો ચાર્જ લીધાના રીપોર્ટમાં તે દર્શાવી ખોવાયેલા અથવા બગેલા સામાનની કીમત અને સંખ્યા લખવી. આ રીપોર્ટ પર ચાર્જ આપનારે તથા લેનારે સહી કરી મુકમલિટીની સાક્ષી લેખને તેજ દિવસે રવાને કરવો.

ભાગ ૮ મહેતાજીઓના પગાર અને એલાવન્સ વિગેરે વિષે.

૧. ટ્રેનિંગનું સર્ટિફિકેટ મળેલા મહેતાજીઓને ટ્રેનિંગ કોલેજના ધારાના ૪-૫ અને છઠા નિયમ પ્રમાણે પગારને પાત્ર છે. નોકરી મળ્યા પછી એક વરસ સુધી તેમને "પ્રોબેશન" ઉપર રાખવામાં આવશે, અને નોકરી ઉપર કાયમ કર્યા પછી તેઓ નીચે લખેલા નિયમ પ્રમાણે 'કોંપિટેશન' અને "પ્રોફીશ્યન્સ" અલાવન્સને પાત્ર થશે.

૨. કોંપિટેન્સ નિયાજને માટે "પ્રોફીશ્યન્સ" અલાવન્સ નીચે લખેલાં દર પ્રમાણે ગણવામાં આવશે.

ધોરણ બહારના વર્ગમાં યોગ્ય રીતે શીખેલા	દર છોકરાદીઠ	૬	આનો.
પહેલા ધોરણના બધા વિષયમાં પાસ થએલા	દર છોકરાદીઠ	૧	આનો.
બીજા ધોરણના	"	"	૧૬ આનો.
ત્રીજા	"	"	૨ આનો.

પણ એલાયન્સ મળશે નહિ. ટ્રેડનિંગકોલેજ છોડ્યા પછી આવા શિક્ષકોને જે આસિસ્ટન્ટની જગ્યા આપી હોય તો “પ્રોવેશનની” સુદંત પૂરી થતાંજ એમને કોઈ નિશાળ પોતાના તાબામાં સ્વતંત્ર સોંપીને મોકલવા અને ખાસ કારણ થિવાય ખેંચવરથ કરતાં વધારે આસિસ્ટન્ટની જગ્યા પર રાખવા નહિ.

૬. ઇન્સ્પેક્ટરની નજરમાં આવેતો પેનશન લાયક પગાર મેળવતા ઇ. સ. ૧૮૭૧ ના બન્યુઆરીની પહેલી તારીખ પેહલાં નોકરીમાં દાખલ થયેલાં અનુદેઈડ મહેતાજીએ તેમની ટુંશિઆરી અને દાલના પગારના પ્રમાણમાં ટ્રીન, બીન, અને પહેલા વરસના ટૂંડના વર્ગમાં નાંખી શકે. અમુક વર્ગમાં મુકાયા પછી એવા નિયમમાં કુલા પ્રમાણે મુકરર કરેલા પગારવાળા માણસને લાગુ પડતા ધારા તેઓને લાગુ પડશે. પણ એમને એલાયન્સ આપવામાં આવશે નહિ.

૭. ઇ. સ. ૧૮૭૧ ની સાલ પછીથી નોકરીમાં દાખલ થયેલા સઘળા અનુદેઈડ મહેતાજીએ અને આસિસ્ટન્ટો જે ટ્રેડનિંગકોલેજની સર્ટિફિકેટની એકે પરીક્ષામાં પાસ થઈને લાયક થશે નહિ તો તેઓ નોકરીપરથી રજા મળવાને પાત્ર થશે. આવા માણસને પેનશન મળે એવા પગારની જગ્યા ઉપર કાંઈ પણ હક નથી.

૮. દસ રૂપીઆ ઉપરાંતના પગારની નોકરી પેનશન લાયક ગણાશે, પણ બાકીશ વરસની ઉંમર ચવાવગર કોઈ પણ માણસને પોતાની નોકરી પેનશન લાયક ગણવાનો હક નથી. બાકીશ વરસની ઉંમર ચાલ કે તુરતજ તે બાબત ડેપુટી ઇન્સ્પેક્ટર તરફ રીપોર્ટ કરવો.

— ❦ —

પુસ્તકાદિની પહોંચ.

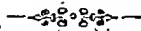
વ્ર. ૨૦ મી એપ્રિલ સને ૧૮૮૭ સુધીમાં જે જે પુસ્તકાદિ અમને મળ્યાં છે તેનાં નામ માત્રનીજ પહોંચ નાંચે આપીએ છીએ કેમકે તેમાંનાં ઘણાંપણ સંબંધી વિચાર લખી રાખેલા છતાં તેન મોટે તે માસમાં કે આવતામાં પણ શાજોયયોગી બાબતોના રોકાણને લીધે અત્યાર સુધી જગ્યા થઈ શકી નહિ.

પડે. તેથી જને એ હિસાબે લેખાસર નહિ પહેંચે તેણે વધારે સજુર ન કરતાં ઉતાવળે અમને અખર કરવી કે, ખટતા અંક શિલકમાં હોય તો ફરીથી મોકલવાનું બની શકે.

તેમજ હરકોઈ વિષય વિગેરે છપાવવું હોય તેણે ૭ મી તારીખની અંદર તે મોકલવું કે આપતા મહીનામાં તે પ્રગટ કરવાનું બની આવે.

સુ. સુરત.
તા. ૧૦ મી મે. ૧૮૮૭

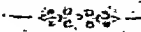
હરિલાલ વલ્લભરામ,
મનિજર, ગુજરાતશાળાપત્ર.

જનહર અખર.

સાગીઝીઓ, દીનંત્રતિદીન આપણા દેશમાં સ્ત્રિકિંજવણીનો પ્રસાર વધતો જવા છતાં તેમાં મારી મેરસાતીની સ્ત્રીઓ બાગે લેતી નથી, તેથી દિલગીર છું. મોટે મારી સાતી સ્ત્રીઓને અખર આપવામાં આવે છે કે- આંજીથી જે માંસનાં અંદર દેવાકાંઠાની હરકોઈ મોટાં આંજીણીની સ્ત્રી, સારાં જે ડુંભકેય કાગળમાં જટલી લીટીઓ માંય તેડલાંથી બરીને ગૂંદિં સ્ત્રીઓની હાલની રચીતી, વધા તે સુંપારવાંના ઉપાય વિષે નિબંધ (સારા અક્ષરથી) લખી મોકલશે તો તે પાસે ચાલેથી, તે નિબંધની યોગ્યતા પ્રમાણે એક રૂપિઆથી તે પાંચ રૂપિઆં સુધી ઇનામ આપવામાં આવશે; પણ તે નિબંધ તેણે જેતે લખ્યો છે તેવું સાબીત કરી આપવું પડશે. આવેલા નિબંધોમાંથી કોઈ પણ નિબંધ કમીટી પાસે રહેશે નહીં તો તે ઇનામ પર- માર્ગ કામમાં વાપરવામાં આવશે.

તા. ૧૫ મે રાને ૧૮૮૭. } લી. એવક
આજકાલ નરોત્તમ ત્રેવાડી.
(વાઝાપિનોરવાસી) હાલ જોડા ઉપર.

ગુજરાતસ્કૂલપેપર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
JULY 1887.

પુસ્તક ૨૧ સુ. -

જુલાઈ ૧૮૮૭.

અંક ૭ મો.

મિત્રાણ બહુ મેટું વૃક્ષ, નામ તેમ છે કામ:-

છે અને મન દેવની, ખરી જેતી ધરી હામ.

અનુક્રમણિકા

પૃષ્ઠ

CONTENTS:

હિંદુ બાળવિધવા.....	૧૪૫	The Hindu Infant Widow ..	14
લોકર આનંદીબાઈ ભેપીનું ફુંકું		The late Anandes Bai ..	151
જીવન.....	૧૫૦		
પુસ્તકાદિની પહોંચ.....	૧૫૭	Acknowledgment of Books &c.	157
સારસંગ્રહ.....	૧૬૨	Pickings from the Press...	162
નિયામોનાં પ્રનામપત્રક.	૧૬૪	Notice of Prizes Distributed at Schools.	164

(ફેબ્રુઆરી ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદમાં

મામાની હવેલીમધ્યે પુનાઈટેડ પ્રિન્ટિંગ અને બ્રનરલ એજન્સી કંપની
"લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં રણજોડજીવ ગંગારામ છાપી પ્રમટ કંપ્ડે.

પરનો રૂચિયો એક અગાધીજ.....પોરેજ મોદ.

છૂટક નકલ ૧) ના આગા બે....., ૦૧૧ આગો.

જાહેર ખખર.

હુજરો શીખવાને મહેલો ઈલાજ.

એક માણસને એછામાં એછા ચાર પ્રકારના હુજર શીખવાની જરૂર છે. કારણ કે ધંધા સંબંધી ચાર પ્રકારના ડુઃખ પડે છે તે નીચે પ્રમાણે—

૧ દરેક કારણથી પોતાનો હુજર ચાલતો બંધ પડે ત્યારે બીજી શીખવેલો નોંધવો.

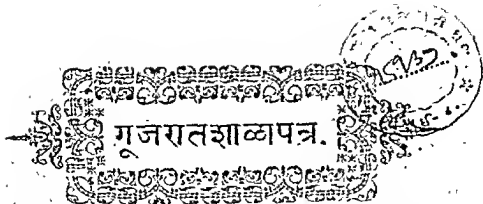
૨ કોઈ વખત મુડી ન હોયતો વગર મુડીથી બની શકે તેવા પણ શીખવેલ તમાર નોંધવો.

૩ શરીર કે નેત્ર નીરબળ હોયતો મેકેનત કે નેત્ર વિના બની શકે તેવા નોંધવો.

૪ શરીરમાં બાન થોડું હોયતો ઘેડે બાન એટલે વગર મુશ્કેલી પડે બની શકે.

ઉપર લખેલા ચાર પ્રકારના હુજરે બરાબર શીખવેલ હોયતો મુડી નવાજ મણવા, માટે તેની ખોટ પુરી પાડી દેશીમીનોના ડુઃખ દુર કરવા આ જાહેર ખખરથી સર્વે અહરથીને ખખર આપવામાં આવેછે કે નીચે લખેલી પાંચ હુજર બનાવટોમાં નેટલી બનાવટો શીખવા ઉમેદવારે હોય તેને નીચે મુજબ સૈાને પોતાને મુકામે બેઠા શીખવવાની મોકવણી કરેલ છે. તે નીચે પ્રમાણે અને બનાવટો પણ યોગ્યકરતો નીચે પ્રમાણે.

વરાળથી ટુંકવાનો પરિવા, ઠીકરાના છાંયોનો રંગ ચડાવતાં, રમકડાનો રંગ લાકડાનાં માટીમાંથી પાતુ કાઢતાં, રૂપ મારતાં, રૂપ છાવડે કરતાં, પીતળને ઉગ્ગરતાં, સમાદાની સરાણ બાંધતાં, દાણામાં નાખેલો પારો પાણે રાખમાંથી કાઢતાં, દરેક સોજ દારવાનો દારો કરતાં, દારવાની માટી બનાવતાં, ત્રાંમાવાળું સોનું પારખતાં, જરમન શીલવરવાળું રૂપ પારખતાં, ખરો ચાંદી પારખતાં, ફાસફરસ બનાવતાં, દરેક ધાતુની ખાખ પારખતાં, રૂપને સોખુ કરતાં, પાણીને જમાવતાં, કોપરખરાસ ઉગ્ગરતાં, ખારડીને પવન ચડાવતાં કાપ્તાનાભાવનું અનુમાન કરતાં, ધીત્રા બાવનું અનુમાન કરતાં, ગોળના બાવનું અનુમાન કરતાં, સોનેરી સાહી, લીની સાહી, આશમાની રંગની સાહી, વાળને વધારવાને આંમળાનું તેલ, વાળને કાળા કરતાં, કેરીને બાંખી મુદત મુધી તાજી રાખતાં, હાથીદાંતને સોનેરી ચડાવતાં, હાથાદાંતને રૂપેરી રંગ, કાળું વારનીસ, રાત્ર વારનીસ, લીલુ વારનીસ

ગુજરાતશાલ્પત્ર.

પુસ્તક રક. રૂ.

વૃત્તાર્થ.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૭ મો.

હિંદુ વાલ્લવિધવા.

આ નામનો એક મહા ગંભીર વિષય ગયા અઠોળર માસમાં હાનરખલ હન્ટર પ્રાદેશ, જે હિંદુસ્તાનની કાયદા બાંધનારી સભાના મેન્બર અને આપણા રાજમાં સર્વોપરી ઇંગ્લેજ જિલ્લાનોમાંના એક પ્રસિદ્ધ પુરુષ છે, તેમણે એશિઆટિક સ્વાટરની રીઝ્યુંમાં પ્રગટ કર્યો હતો; અને તે હાલ છૂટો છપાવી મિ. મલબારીએ પાતાના હાથમાં જે હિંદુ સુધારા અંપૂર્વ ઉત્સાહથી બીધા છે તેના પુનઃમચ્છાનો પ્રસંગ આપ્યો છે. અમે આતુરતાથી ઇછીએ છિયે કે ઇંગ્લેજ શાંતી થકે એવા તમામ હિંદુ ગૃહસ્થો આ દાકતર હન્ટરનું ચોપાનીયું લક્ષપૂર્વક વાંચે, અને હવે શું કરવું તેનો વિચાર કરે. આ ચોપાનીયાની છેવટે મિ. મલબારીએ પાતા ઉપર મોક્ષમૂલર તર્કથી આવેલો પત્ર પણ છપાવ્યો છે, પરંતુ તેનો પ્રબળી બાણમાં મ્યારનો આવી ગયો છે, અને નહિ તો એ અમને એમાં કાંઈ વિશેષ ખોલવાનોગ જણાવતું નથી. માટે અમેતો દાકતર હન્ટરની આ અમૂલ્ય વાણીનોજ કાંઈ સાર અત્રે આપવા ધારીએ છિયે.

અમે ઉપરે કહ્યું તે પ્રમાણે દાકતર હન્ટરનું આ લખાણ પરિપક્વ વિચારથી ગંભીરપણેજ કરાએલું છે. અરે કહ્યુંએ તો મિ. મલબારીએ જ્યારથી બાળલગ્ન અને બળાકારી વૈધવ્યના સામે રણસંગ્રામ ઉઠાવ્યો છે ત્યારથી જે તેના પ્રતિપાદન કે પૂર્વપક્ષમાં ખોલવાયું લખાયું છે, તે બધાનું તોલન કરી એમાં દાકતર હન્ટરે છેવટનો નિર્ણય આપ્યો

છે. એક ન્યાયાધીશના ફેસલાની પેટેજ તે ગંબીર, કારણપુક્ત, અને નિ-
બ્ધપાતી હોઈને એમાં સરાહમત બરેલી હકીકત કે બથાનો કાંઈપણ
નથી, અને તે છતાં તમામ લખાણ રસમય છે. એમાં પૂર્વપક્ષવાળાની
તકરારો ઉપર નિબ્ધપાતે જોઈએ તેવું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે,
અને તેથી તેમને આ ફેસલામાં કાંઈપણ બાલવા જેવું રહ્યું નથી. મુધા-
રકો સરકાર પાસે જે જે માગણીઓ કરેલી છે તે બથાનો આદિમાં એવા
તો શાંતપણે નિર્ણય કર્યો છે કે જે માગણીઓ કબુલ કરવા જોગ ઠેરવી છે
તેમાં કોઈથી પણ વાંધો લઈ શકાય એમ નથી, અને જે માગણીઓ
૨૬ ગણી છે તેનાં કારણ એવી તો સ્પષ્ટ અને સમભાવી થેલીથી દર્શાવ્યા
છે કે છેક દુરાગ્રહી શિવાય કોઈપણ સુધારક તેથી નારાજ થશે નહિ,
એમ અમને લાગે છે. મિ. મલબારી પોતેજ એથી રાજી છે એતો આ
ઓપાનાયું એણે ફરીથી પ્રગટ કર્યું તે ઉપરથીજ સાબીત થાય છે.

પ્રથમ તો બજાતકારી વેધબના દુઃખમાં પડેલી વિધવાઓ કેટલી
હશે તેનો એમાં અડસઠો કાઢ્યો છે. વસ્તિપત્રકમાં બે કરોડ વિધવાનો
આંકડો દેખી કેટલાક તેટલી બધીજ આ કુધારાના સમબથી થએલી છે
એમ જે પોકાર કરે છે તે ૨૬ ગણી આ કામિલ ઇંગ્રેજ કબુલ કરે છે કે
એમાંથી ખ્રીસ્તી, મુસલમાન, પારસી અને નાતરીઓ હિંદુ ન્યાતોની
વિધવાઓ બાદ કરી જોઈએ. એમ ગણતાં ઊંચવર્ણના હિંદુઓમાં
આશરે ૨૫ લાખ વિધવાઓ હશે એમ માન્ય પડે છે. એમાં પણ કેટલીક
મોટી ઉમરની બહેન હોયીઓ હશે, જે કે કુદરતી રીતેજ બધા દેશમાં વિ-
ધવા રહે છે. ખરેખરી બાળવિધવાઓ કેટલી હશે તે તો વસ્તિપત્રક ઉપરથી
માન્ય પડી શકતું નથી, પણ અનુમાનને આધારે કેટલીક ગણતરીઓ
કરી મુકરેર કરે છે કે ઊંચવર્ણના ૧૦ લાખ જીવાન સ્ત્રીઓ તો બજાતકારી
વેધબના ભાગ થઈ પડેલી હશેજ. પણ ઊંચવર્ણના દેખાદેખીથી જે ના-
તમાં નાતરતું થઈ શકે છે તે નાતરતું કેટલાક સ્ત્રી એમાં ખરવા પોતાની
વિધવા દોકરીઓને ફરીથી ખરણાવતા નથી, આમ કરનારની સંખ્યા પણ
મણી હોવી જોઈએ, કેમકે નાતરાં કરવાં એ ઘણુંજ નીચું મનાયેલું છે.
માટે એ તફની પણ ૧૦ લાખ ગણી હવેર સાહેબ એમ કહે છે કે કુલ

૨૦ લાખ વિધવાઓ ઉપર આ અંશભાવિક રૂઢિનો ભાર મુંઝવેનું યુગરતો હતો.

બાળવૈધવ્યનું મૂળ તો બાળલગ્નમાં જ છે. બંગાળમાં પાંચ ને નવ વર્ષની ૧૦૦૦ હિંદુ છોકરીઓમાં ૨૭૨ પરણેલી, અને ૧૧ તો બિચારી બાળરાંડ થયેલી જ હોય છે. ૬૪ ને ઝાઝા વર્ષની ઉંમરમાં પરણેલી છોકરીની સંખ્યા ૧૬૧ માત્રમ પડે છે. પણ આંતો સમગ્ર હિંદુ નાતોના આંકડા છે, અને જામવંશમાં ભ્યાં બળાતકારી વૈધવ્યનો ધારો છે ત્યાં તો બાળવૈધવ્યમાં પરણાવી દીધેલી છોકરીઓની સંખ્યા એથી પણ ઘણી જ વધારે હોય છે એ આપણે પ્રતક્ષ જાણીએ છિયે. હન્ટરસાહેબ ખરેખર લખે છે કે તમ્બુત: જામવંશમાં તો પંદર વર્ષની છોકરી કાંતો પરણેલી કે કાંતો રાંડેલી, પંહુ ડુંપારી તો નથી જ એમ નિશ્ચય જાણ્યું. ભ્યાં આંદલે બધે દેશને બાળલગ્ન સર્વવ્યાપક થઈ રહેલાં છે, ત્યાં બાળરાંડો ઘણી થાય એ સ્વાભાવિક જ છે, કેમકે બાળવૈધવ્યમાં અનેક રોગથી મરણનો સંભવ ખૂબ વધારે રહેલો છે.

માટે ખુલ્લું જ છે કે આપણા હિંદુ બાળવૈધવ્યને માટે ડહાપણનો માર્ગ તો આવી પ્રિયતિમાં એ જ છે કે બીજું વધારે કાંઈ ન-થઈ શકેલું હોય તો આટલું તો કરેલું જ ને એ કે બળાતકારી વૈધવ્ય ન કદાચ, તો બાળલગ્ન કાઢી નાંખવા, અને બાળલગ્ન ન કાઢવાં હોય તો બળાતકારી વૈધવ્ય કાઢી નાંખવું. આ બે માઠી રૂઢિઓ એકઠી થવાથી દુઃખનો ધડો ધૂરેધૂરો ભરાઈ ગયો છે, પણ આર્યબ્રમિના કમનશીએ આ બે દુઃખદાયક રૂઢિઓ જોડે જ ઉત્પન્ન થયેલી અને ચાલુ રહેતી પાછલા ઇતિહાસ દેવપરથી માત્રમ પડે છે.

આ બાબત મદ્રાસની હાઈકોર્ટના જજ નામે મિ. જસ્ટિસ મુગુરવામી એપર જે એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ ગ્રહસ્થ છે તેણે રાક્ષસ હન્ટર ઉપર લખેલા કાગળમાં સારો ખુલાસો કર્યો છે. મૂળના રૂઢિનો તથા વચ્ચનો આપી તેણે સાફ બતાવ્યું છે કે વેદના આદિકાળમાં લગ્નો સમન્વણી ઉમરે અને પરસ્પરની રાજ્ય ખુશીયી જ થતાં. ત્યારપછી સ્વયંવરની વાત જતી રહી, અને માખાપ પોતાની ખુશી મુજબ પોતાનાં છોકરાં પરણાવવાં

લાગ્યાં, જ્યાં લગ્ન માબાપની ખુશીથીજ કરવાં એમ હતું. ત્યાં પરણનારની ઉંમર સમજણી થવાસુધી રાહ જોવાની જરૂર રહી નહિ, અને અનુભવમાં તે માબાપની મહત્ત્વે નડતર કરનારું પણ વખતે માલમ પડતું હોયજ. આ ઉપરથી બાળલગ્નનો સંપ્રદાય વધ્યો, અને તે દરમ્યાન લગ્ન એ એક સંસારી ગોઠવણ ગણાવાને બદલે ધર્મના સંસ્કારનું રૂપ પકડતું ગયું. અને છેવટે તો તે સ્ત્રીના પૂર્વબવના પાતકોથી મુક્ત થવાનો, તેના માબાપને સ્વર્ગ પ્રાપ્તિ કરાવનારો, તથા ધણીને તથા તેના પૂર્વજોને પરલોકતા સુખને સાથે આદ્યદિક ક્રિયા કરનાર પુત્રની ઉત્પત્તિ કરનારું એ અવશ્યનું સાધન ગણાવા લાગ્યું. સ્ત્રીના આખા બવમાં લગ્ન એજ એક મહા પુણ્યકારી સંસ્કાર થઈ રહ્યો, અને અદ્વાપિંજનવિચાર તેવાજ ચાલેછે. આ પ્રમાણે જ્યારે કલ્યાદાન એ પરમપુણ્યનું કામ, અને પુત્રને પરણાવવો એ પરબવતા સુખની એક અવશ્યની તૈયારી મનાઈ તરિ માબાપો બાળકના હિતનો કાંઈપણ વિચાર ન કરતાં પોતે માનેલા પોતાના પારલૌકિક પણ સ્વાર્થી લાભને સાથે જોમ અને તેમ જલદીથી છોકરાંને પરણાવી દેવાં લાગ્યાં.

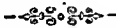
જે કારણથી બાળલગ્નો વધ્યાં તેજ કારણથી બળાત્કારી વૈધવ્ય પણ ઉત્પન્ન થયું, અને બંધકર રૂપમાં ફેલાયું. લગ્ન, જે કે બહુ અગત્યનો પણ એક સંસારી કરાર છે, તે જ્યારે તે રૂપે ગણાતું બંધ પડી ધર્મનો સંસ્કાર મનાવવા લાગ્યું, અને જ્યારે સ્વયંવરનો રિવાજ બંધ પડી તે માત્ર કલ્યાદાનજ કહેવાવા લાગ્યું, ત્યારે તે કોઈ પણ આકૃતમાં કેમ રદ થઈ શકે એ સવાલ સહજ ઉભો થયો. કલ્યાનું દાન આપ્યું તે આપ્યું; અને તેનો સ્વાર્થી મરી જાય તો પણ તે ફરીથી બીજાને પરણી શકે કેમ એ સવાલ એક ધર્મની તકરારનું રૂપ પકડતું, અને તેનો પરિણામ એ થયો કે પ્રથમ જોમ બાળલગ્ન દાખલ કરી બાળકીઓ પાસેથી સ્વયંવરની છૂટ લઈ લેવામાં આવી હતી, તેમજ હવે ધાત્રે ધાત્રે ધણી મૂઆ પછી ફરી પરણવાનો હક પણ તદન ઝણ લેવામાં આવ્યો. પણ હાલના જેવી શક્તિબંધી કાંઈ એકદમ થઈ નહિ. મૂળ વેદકાળમાં તો પુનર્લગ્નની સંપૂર્ણ છૂટ હતી. હવે, જો સ્ત્રીને સંતતિ ન હોય તોજ તે ફરીથી પરણી શકે એટલી છૂટ રહી. ત્યાર પછી એવી બંધી થઈ કે સંતતિ

મા કે નહિ પણ જો તેણે સ્વામીનો સંગ કર્યો હોય તો તેનાથી ફરી પછી શકાય નહિ. વળી સ્વામીની સાથે રહેવાની વાત પણ પડતી મૂકી ને રાંડતી વળા રૂઢ પ્રાપ્ત ન થયો હોય તોજ પરણી શકે એમ હતું, અને હેવટે તો હાલ આપણે જોઈએ છીએ તેમ ૧ સપ્તપદીની ક્રિયા થઈ ચૂક્યા પછી તે તત્કાલિન રાંડ તોપણ તેનાથી ફરી પરણી શકાય નહિ એવી ધર્મબંધી થઈ.

આપણા કેટલાક લોકના મનમાં એમ છે કે કુંવારી કન્યાઓમાં અનાસાર વધી જવાથી તેમને નાનપણમાંજ પરણાવી દેવાનો ધારો કાઢ્યો હશે પણ એ બાબત શાસ્ત્રોના વચન જોતાં ઉલટુંજ અનુમાન નીકળે છે. કન્યાને બાળપણમાં પરણાવી દેવા બાબત જ શાસ્ત્રવચન છે તેમાં જ જ્ઞાનાં છે તેમાં તેમ કરવાનો હેતુ કન્યાદાનનું પ્રણય એજ મુખ્યપણે દર્શાવેલું છે, અને કુંવારી કન્યાથી અનાસાર થાય એવી દહેશત તો જોણપણે કલ્પિતજ દર્શાવેલી માલમ પડે છે. એથી ઉલટું જ બહુ અર્નાચામ વચનો છે તેમાં મુખ્ય સખખ એજ લખવામાં આવે છે કે કન્યાઓ કુંવારી રહેવાથી અનાસાર થાય. આ ઉપરથી સાફ માલમ પડે છે કે ઉમરમાં આ વેલી કુમારિકાઓના અનાસાર જોઈ તેના જગન બાળપણમાં કરવાનો ધારો નીકળ્યો નથી, પણ માઆપોએ કન્યાદાનનું પ્રણય સાધી લેવાના સ્વાધી વિચારની લાહિમાંજ તેમને બાળપણમાં પરણાવી દેવા માંડી. જ્યારે આ પ્રમાણે બાળકીઓ ઉમરમાં આંબ્યા પહેલાં ઘર સંસાર માંડ્યા લાગી, ત્યારે તે જોઈને તેમની સમવયી કુંવારી કન્યાઓમાં પણ તેવી તૃણા ઉત્પન્ન થઈ અનાસાર થવા લાગ્યો હશે, અને તે પરથી બાળજગતના હિં માંવતીઓને એમ કહેવાનો પ્રસંગ મળ્યો હશે ખરો, કે જુઓ જોડીઓને વગર પરણાવે મોટી કરવાથી આવાં ફળ થાય છે. પણ અરે જોતાં એ માઠાં ફળનું મૂળ બાળજગત પાતેજ હતું, અને હાલ પણ તેમજ છે.

૧ શાસ્ત્રમાંતો સપ્તપદીનુંજ બંધન છે પણ ગૂંજરાતમાં તો લોક વિચાર એથી પણ વધારે ઘષ્ટીપૂર ગએલો માલમ પડે છે એટલે સપ્તપદી ન થઈ હોય, તોપણ જો હસ્તમેળાપ થઈ ચૂક્યો, તો ફરીથી પરણાય નહિ અને પરણે તો બહિઃકૃત થાય. કેટલીક આપણી બહિઃકૃત સ્ત્રીઓ આ સપ્તપદી અને હસ્તમેળાપના તકરારમાંજ ઉત્પન્ન થએલી કહેવાય છે.

હાલ આપણા દેશમાં જ વસનાર ઓસ્તી અને મુસલમાનોની કન્યા અના-
ચારની કાંઈ પણ શંકા વિના મોટી ઉમરે જ પરણે છે, કાઠિયાવાડની જાંચ
વર્ણની હિંદુવસ્તીમાં પણ હાલ ચોંદ પંદર વર્ષની ઉમર સુધી કન્યાઓ
નિવિદ્રે કુંવારી રહે છે, અને વધારે ઉમર સુધી તેમ રાખવાથી કરાપિ કાંઈ
અનાચાર થવાનું સંભવાય છે, તો તેનું કારણ અમીતો એ જ સમજીએ
છીએ કે તેની મોખાશુએ તે પોતાથી નાના ઉમરના બાળકીઓને સંસાર
સુખ ભોગવની જોય છે. બાકી ઈંગ્લેમાં તો અહિયાં પણ વીસ વીસ
વર્ષ સુધીની સ્ત્રીઓ સાધારણપણે જ નિર્દોષ કુમારી અવસ્થામાં દરતીર-
તી આપણે પ્રત્યક્ષ જોઈએ છીએ, અને તેમ થવાનું કારણ એ જ કે
તેમના સંસાર મંડળમાં બાળક જ નથી. (અપૂર્ણ.)

દાકતર આનંદીબાઈ જોષીનું ટુંકું જીવન.

આ સ્ત્રી રતના અમળ મૃત્યુની નોંધ અને ગંધા એપ્રિલ માં
સમાં મહાએકની સાથે લઈ ચૂક્યા છે. જ્યાં સાધારણ જાણતરના જ
આપણા સ્ત્રીવર્ગમાં ખામી તથા ઇચ્છે જીતો સહેજ સાજ પણ વાંચી લખી
શકે એવી પ્રમદાઓ આંગળીધરે જ ગણાઈ શકે એટલી, ત્યાં મહાવિદ્યા
લખનું એકાદું બિંદુ સંપાદન કરી શકે એવી કોઈ હિંદુ બાળિકા જોવાનો તો
આશા જ શી ? તે છતાં એ કરતાં પણ અધિક આ સ્વર્ગવાસી બાઈએ
કરી દેખાડ્યું હતું. તે અમેરિકા સુધી એકલી પોતાના સ્વામીની સંમતિ
તથા સહાયતાથી વિદ્યાભ્યાસને સાફ ગઈ, અને દાકતર જેવું સર્વોત્તમ
પદ પ્રાપ્ત કરવાને તે પોતાના ઉદ્યોગ તથા શુદ્ધિ પ્રભાવથી શક્તિમાન થઈ
આખા હિંદુસમાજને સાતંદાશ્વર્યમાં નિમગ્ન કરી નાંખ્યો. આવું અદ-
ભુત પરાક્રમ કરતી થકી પણ તે કેવળ સુશીલ, નમ્ર, એકમાર્ગી, અને
પોતાના સ્વામીની આસાંકિત જ હતી, ધન્ય છે આવા વિરલ સ્ત્રીરતને,
અને ધન્ય છે એના સ્વામીને કે જેના અખંડિત ઉત્સાહથી તે આવી
નાવડી. આ દંપતિનું જીવન આ બાબત અરેઅરે ધાણું જ શિક્ષણીય છે,
અને તેનો સાર ગૂજરાતીમાં કોઈ પણ ઉપરથી ઉતાર્યો છે તે અમર પણ

અને અમારા વાંચનારને સારું રજુ કરીએ છીએ, એ બાઈના સ્વામીનું નામ ગોપાળ વિનાયક જોશી છે, અને નીચલા ચરિત્ર ઉપરથી માત્રમ પડશે કે અમે જે ઉપર એ પુરૂષનો ધન્યવાદ લેવાયો છે તે વાળીજ છે, જે પુરૂષો આ પ્રમાણે પોતાની સ્ત્રીઓને કેળવવાની કાળજી રાખે, તોતે સ્ત્રી પુરૂષો જાતે કેવાં સુખી અને દેશને શ્રેયકારક થઈ પડે! આપણામાં સ્ત્રી સુધારણા કોઈ દહાડો થશે, તો તેનો પ્રારંભ આ માર્ગે જ થવાનો છે.

૨૧. ૨૧. ગોપાળ વિનાયક જોશી, એ સંમનર નામના નાના ગામમાં રહેનાર કોકણીય બ્રાહ્મણ છે. આઠ વર્ષની ઉંમરે થતાં સુધી તો તેને બાળબાધ પહેલી સોપડી પણ વાંચતાં આવડતી નહોતી, તેના પિતા વિનાયકરાય, તેને તથા તેની મોટી બહેન એ જેઠ ફરજંદને બાળબાધ વાંચતાં શીખવતા હતા. ગોપાળરાયની બહેને પહેલી સોપડી આખી શીખી પાર કરી પણ એને પહેલી સોપડી પણ પૂરી વાંચતાં આવડી નહિ તેથી એને મનમાં બહુ મારું લાગ્યું પણ કરે શું? છેવટે તેણે એવા ઉપાય શોધી કઢાવ્યો કે, એક દહાડો તેની બહેન પોતાનાં પુસ્તક એક ટેકાણે રાખી જમવા ગઈ, તે લાગ સાધી ગોપાળરાયે તે પુસ્તકો લઈ તેના કટોકટકાં કરી ફેંકી દીધાં. આથી તેને તેની બહેન કરતાં સારું વાંચતાં આવડ્યું અથવા એની બહેનને જે કંઈ આવડતું હતું તે તેણી જુડી ગઈ કે બહેન કરતાં બાઈની સરસાઈ થઈ એમ કાંઈ બન્યું નહિ. આતો માત્ર એક બાળલીલા થઈ, પરંતુ જ્યારે અમારા કેટલાક બાઈજી બાઈ મરદો પણ 'અસમર્થો મુદારંમે મમર્થો મુદમંજને' એ વાંદર નાતિને વય થતાં જણાય છે ત્યારે બીચારાં બાળકો એમ કરે તેમાં શી નવાઈ?

આ બાળલીલાનું પરિણામ જાણી નિવડ્યું, તે દિવસથી ગોપાળરાયનું મન શ્રીશિક્ષણ તરફ ખેંચાયું, અને પુરૂષો પ્રમાણે સ્ત્રીઓને જે વિદ્યા શીખવવામાં આવે તેમને વિદ્યા આવડવી અશક નથી એમ તેના મનમાં ફર્યું. આગળ તેનો વધારે વિદ્યાભ્યાસ થતાં અગિયારમે વર્ષે તેનું લગ્ન કરવામાં આવ્યું. લગ્ન સમયે કન્યાનું વય ૭ વર્ષનું હતું. થોડેક વર્ષે એ છોકરાંને સારસે આવડ્યું અને આપણા દેશની રીત પ્રમાણે

એ બાઇને વહુવારે બની આંખો દિવસ ગૃહકાર્ય કરવું પડતું. એ ભેઈ
ગોપાળરાવને ખરાબ લાગતું, પરંતુ માખાપની સામા જાએ સ્વરે બોલાવતો
કેમ, માટે ભેળા કરવું પડતું. તોપણ કોઈ વાર માને માટે કાંઈ બડખડ
કરતો, પણ તેથી કુંક કૃણ થયું નહિ, અને કામો વધે છોકરીને સાસરે મોક-
લવી એ સાઈ નથી એવો તેમનો વિચાર થયો. સતરમે વર્ષે તેમનો નાશિક
હાઈસ્કૂલમાં અંગ્રેજી અભ્યાસ શરૂ થયો. અંગ્રેજી અભ્યાસથી અંગ્રેજી શિક્ષ-
ણનો પવન તેના માયામાં ભરાવા લાગ્યો. પ્રથમ પ્રમાણે જીઓને શિક્ષણ
અર્થાવતું ભેઈએ એમ તેને લાગ્યું. બહાર ગામના વિદ્વાન લોકોના દેશ સુધા-
રાનાં, સ્ત્રીશિક્ષણ વિષેનાં વિગેરે બાબતોના વિચારો તેને કાને પડ્યા; પરંતુ
તે લોકો માત્ર મ્હેડાની જ બકબકાટ કરે છે, જમ બાલ છે તેમ વર્તન
કરતા નથી એમ જાણી તેને આપણા લોકોની એ રીત માટે ઘણું માઠું
લાગ્યું. અને તેના સ્ત્રીને જાતે સમજી ગૃહકાર્ય કરવું પડતું તથા શીખવાને
પૂરતો અવકાશ ન મળતો છતાં થોડો પણ અવકાશ મળે કે તેણીને પાઠ
આપવાનો તથા તેણી પાસે તે મ્હેડે કરાવવાનો જાતે ઉદ્યોગ કરવા માંડ્યો.
પછી તેણીના એક બાઈનું મન સ્ત્રીશિક્ષણ તરફ વાળીને તેણીને પ્રસ્તુત
વાંચવાનો શાખ ઉપજે તથા સગવડ યાજ એવો ઉદ્યોગ ચલાવ્યો. ગો-
પાળરાવના અભ્યાસ ઘણા દિવસ ચાલ્યો નહિ તેથી તેને પરીક્ષા આપવા
કરવાનો પ્રસંગ જ આવ્યો નયો. પરંતુ તેને અંગ્રેજી વાંચનનો જ શાખ
લાગ્યો હતો તે કાયમ જ રહ્યો. તેથી તેનું જ્ઞાન તથા માહિતી સાધારણ-
પણે વધવા લાગી. પછી તે પોસ્ટખાતામાં સરકારી નોકરીમાં દાખલ થયા.
તેઓ બહારગામ હોવાથી અઠવાડિયામાં એકવાર પણ તેમની સ્ત્રી તરફથી
તેમના પરિવર આવે એવી તકલીફ કરી હતી. તે બાઈનો અભ્યાસ
આગળ ઉપર સારો વધવાની આશા હતી; પરંતુ દેવયોગે એ બાઈનો
પરલોકવાસ થયો. ઇશ્વર હજી જાણવાન છે. તે આગળ ગમેતેવા ડાહ્યા
મનુષ્યનું પણ કુંક માત્રી થકતું નથી. આથી આપડા ગોપાળરાવની સર્વ
મહેનત તથા ઉમેદ બર્ધ ગઈ અને મનકી મનમે રહે ગઈ.

પોતાની સ્ત્રીને પોતે અભ્યાસ કરાવી તેણીની પાસે પરીક્ષા પાસ
કરાવવી, એવા તેનો ઉદ્દેશ અષ્ટમ્ય લય પામ્યો. પરંતુ આથી ગોપાળરાવ

પોતાનું ધૈર્ય તથા નિશ્ચય જોડ્યો નહિ. પોતાના દેશના કોઈ પણ સ્ત્રીને પોતે અભ્યાસ કરાવવા એવા દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. અને જો કોઈ પણ માણસ પોતાના જોકરી શિક્ષણ આપવા માટે મારે સ્વાધીન કરે તો તેણીની સંભાળ રાખીને શિક્ષણ આપવાનો હું પ્રયત્ન કરીશ એમ તે કહેવા લાગ્યા; પરંતુ લગ્ન વગર એમ બનવું અશક્ય. હેવટ સ્ત્રીશિક્ષણના વિચારમાં તેના મનમાં એવા તર્ક થવા લાગ્યા કે, જ્યારે કોઈ યોગ્ય સ્ત્રી આ માટે મળતી નથી ત્યારે એકાદ ગણિકા પોતાનો અપવિત્ર ધંધો છોડી કેવળ વિદ્યા શીખવાનો યત્ન કરે તો તેણીનો સર્વ અર્થ હું પૂરો પાડું. આવા વિચારથી પણ તેણે કેટલોક યત્ન કર્યો સંભળાય છે. પરંતુ દુરાચારમાં પડેલી સ્ત્રી આવા સફલોગમાં પ્રવૃત્ત થાય એ અસંભવિત. સારાંશ સર્વ પ્રકારના એમના યત્નો નિષ્ફળ ગયા.

હવે-લગ્ન કરવું નહિ અને કરવું તો તે મોટી અને આપણી ઇચ્છાનુસાર વર્તે એવી સ્ત્રી જોઈ તેની સાથે પુનર્લગ્ન કરવું એવા નિશ્ચય કર્યો. પરંતુ ધંધર ઇચ્છા જુદીજ જણાઈ. પુનર્વિવાહનો કોઈ ઢેકાણે જોગ આપી નહિ, પરંતુ તેઓ યાણે હતા ત્યારે ત્યાંના એક ઇનામદાર શ્રીમાન ગૃહસ્થ પોતાના જોકરી ગોપાળરાય સાથે પરણવાવાની તેની આંગળ સહજ વાત કહાડી. આ મારી મરકરી કરે છે, કેમકે આપણું નસીબમાં એવા મોટા ઘરના કન્યા પ્રાપ્ત થી? એમ જાણીને તેણે પણ તેવાજ ટોળમાં કહ્યું બલે. આવા શ્રીમાન ગૃહસ્થ મારા જેવા અનુભવા તથા બીજવર સાથે લગ્ન સંબંધમાં હતરે એમ સંભવતું નથી એમ તે જાણતો હતો, પરંતુ દેવધોગે તેજ ઢેકાણે એનું લગ્ન થવાનું નક્કી થયું. ગોપાળરાયે પોતાના સસરા સાથે એવા સ્પષ્ટ અને ઓખો કરાર કરી લીધો કે હું એ જોકરીને મારી મરજીમાં આવે તે શિક્ષણ આપું તેમાં તમારે (જોકરીના માંબાપે) બિલકુલ આડે આવવું નહિ. આ કરાર તેમણે કબજા કર્યો અને લગ્ન થયાં. આ બીજવારની સ્ત્રી તે આ આનંદીબાઈ હતી. પછી કરારનો અમલ કરવાનો સમય આવ્યો. ગોપાળરાયે તો તેણીને નિશાળે મૂકવાનો વિચાર કર્યો. આ વાત જાણીને તેનો સસરો રકઝક કરવા લાગ્યો. કરાર કરતી વખતે તેને લાગ્યું હતું કે બીજા અંગ્રેજ બ-

હોવા લોકો જ્યાં લાચાળ હોય છે તેવાં જ્યાં બાઈ પણ હશે; પરંતુ આ ઠેકાણોતો સેક્ટ આવી પડ્યું. તેણે પોતે કહી કારવી, બીજા પાસે કહાવી કહેવરાવી બન્યા તેટલા મન કર્યા, પરંતુ ગોપાળરાવે પોતાનો નિશ્ચય બિલકુલ ફેરવ્યો નહિ. શીખનારી બાઈએ પણ કેટલીક અડચણને લીધે મારે એ શિક્ષણ જોઈતું નથી એમ કહેલું એવું પણ કહેવામાં આવે છે. પરંતુ ગોપાળરાવનો દૃઢ નિશ્ચય અને અસ્ખલિત એક સરખો ઉદ્યોગ કદિ પણ ડગ્યો કે ધટ્યો નહિ. બંને પક્ષે તરફનાં સગાંવહાલાં અનેક રીતે બબડવા કે વાતો કરવા લાગ્યાં, પરંતુ આ બાઈ એકના જે થઈ નહિ. પોતાની ત્યાંથી બદલી કરાવી લીધી, અને પોતાની પત્નીને પોતાની પાસે તેડાવી લીધી, અને અછોપહાર સાથે રાખી તેણીને મરાઠી શીખવ્યું. અને તેમની મુંબઈ બદલી થઈ ત્યારે એંગ્રેજ શિક્ષણ માણ કંઈ તેઓ મુંબઈમાં ચાકરી હતા ત્યારે તેમના વડીલ (પિતા) ત્યાં આવ્યા હતા. તેમને એંગ્રેજ શીખવા માટે અહીંના રિવાજ પ્રમાણે બૂટ પહેરીને વહુને નિશાળે જતી જોઈ અત્યંત ક્રોધ ચઢ્યો અને એક દિવસ ખૂબ ક્રોધે ભરાઈને 'હું ફરી તારું મોં પણ જીનાર નથી' એમ પણ બોલી દીધું. ઇશ્વર ઇચ્છાયો તેમજ બન્યું. કેમકે તેમના પિતાએ પછી ધણું દિવસ આ કુનિયામાં ન કહાડવાયો ફરી મેલાપ ન થતાં તેમનો દેહ પડ્યો. આ હકીકત જણાવવાનું કારણ એટલુંજ કે આપણી હાલનાં લોક રિશ્તિમાં સ્ત્રીશિક્ષણ આપવામાં કેવાં અનેત વિશે તથા સંકટો આવે છે તેનો અનુભવ ધણાને આવેલો છે. પરંતુ આ ગૃહસ્થના તે સર્વમાંય પોતાના મન પાર પડ્યા અને આખરે યથા પણ મેળવ્યો એ આનંદની વાત છે.

ગોપાળરાવના મનનું પૂરું સમાધન ઉપર પ્રમાણે મરાઠી એંગ્રેજ કેળવણી આપ્યાથી પણ થયું નહિ. તેમના મનમાં, સ્વતંત્રતાનું મુખ્યસ્થાન જે અમેરિકામાં ત્યાં પોતાની પત્નીને મોકલી એંગ્રેજ શિક્ષણ પૂરું કરાવી, કંઈ પોતાને તથા લોક કલ્યાણમાં કામ લાગે એવા ધંધો શીખવી અહીં આણવી એવા વિચાર હતો. આ કામ મોટા સંકટનું તથા ખર્ચનું હતું એટલુંજ નહિ પણ અચક્ર જોનુંજ હતું એમ કહેવાને હરકત નથી. પરંતુ

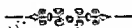
ગોપાળરાવનો દર નિશ્ચય, નિરંતર ઉદ્યોગ અને સર્વ રીતે પરમેશ્વરપર પૂર્ણ ભરોસો એ કારણેની લીધે તેનો અશક્ય હેતુ પણ પાર પડ્યો. જાનિયંતા પરમેશ્વર સર્વ કાંઈ કરવાને સમર્થજ છે. એની આગળ કાંઈ અશક્ય છે જ નહિ.

પછી ગોપાળરાવે તે માટે પેતાનો ઉદ્યોગ પણ શરૂ કર્યો. હિંદુસ્થાન તથા અમેરિકામાં પણ તેમણે પોતાના મનતરંગ સંબંધી કેટલાક જાણીતા તથા અજાણ્યા મનુષ્યો સાથે પત્રવ્યવહાર ચલાવવા માંડ્યો. અહીંથી બદલી કરાવી બંગાળ ઈલાકામાં ગયા. ત્યાંપણ એ સંબંધી અટપટ કરી, કેટલાક પાદરીઓને મળ્યા, કેટલાકને પત્રો પણ લખ્યા. પગારમાંથી કરકસરથી અર્થ ચલાવી દ્રવ્યસંચય કરવાનો પણ ક્રમ રાખ્યો. પત્નીનું મન તથા ધૈર્ય દર કરવાનો પણ યત્ન કીધો. ઉભય વચ્ચે ખરી પ્રેમ, તેમ વિચાર, સમજણ અને ઉદ્દેશમાં પણ એક ચવાધી પતિની આત્મા, ઇચ્છા અને હેતુને અનુસરવાને પત્ની આદરથીજ સિદ્ધ હતી. ચંમતકારિક રીતે એ માટે યોગ પણ આવી મળ્યો. ગોપાળરાવ કોલ્હાપુરમાં હતા ત્યારે, તેમણે અમેરિકામાં અહીં આવી ગએલા એક પાદરી ગૃહસ્થને લખ્યું હતું. તેણે તે પત્રથી મોટી ચર્ચા ઉઠાવી તેના ફળેતી કરી અને ન્યેથી એ બાઈ પોતાનો વિચાર માંડી વાળે એવાજ ઉત્તર મોકલ્યો. અને એટલાથી પણ સંતોષ ન માનતા તેણે ગોપાળરાવનો પત્ર તથા પોતાનો ઉત્તર બેઉ એક પુસ્તકમાં પ્રગટ કરાવ્યાં. એ સાર્થકતો કુંકું કામ લાગ્યા નહિ; પરંતુ ઇશ્વર સર્વ શક્તિમાન છે. તેણે અમેરિકામાં, ઓપધ લેવા ગાટે ડાકટરને ત્યાં ગએલી એક બાઈના હૃદયમાં એની જીવિ સુંજડી કે તેણીની નજર ડાકટરને ત્યાં કચરાના ટોપલીમાં પડેલી ઓપડી ઉપર પડી. તે હાથમાં લઈ પાનાં ફેરવતાં ઉપસી પત્ર તથા તેનો ઉત્તર તેના વાંચવામાં આવ્યા. તેથી તેને ઘણું ખરાબ લાગ્યું અને ઉત્તર ગેરવાંજબી જણાયો. એ બાઈએ ગોપાળરાવને પત્ર લખી દિમત આપી તથા પોતાથી બનતી મદદ કરવા જણાવી આશ્વાસન આપ્યું. એ પછી એ બાઈ સાથે પત્રવ્યવહાર ચાલુ રહ્યો. અને અંતે એ ધણીધણી આણીનો એક વિચાર ધઈ, એક અજાણી પરદેશી બાઈ સાથે અમેરિકામાં

બીજી એક ઝોળખાણ વગરની બાઈને ત્યાં અભ્યાસ કરવા જવાની તૈયારી થઈ. બંનેની સંમતિથી એમ ઠંઠું કે પ્રથમ - આનંદીબાઈ એકલી, અમેરિકામાંના ફીલાડેલ્ફિયા શહેરમાં, સ્ત્રીઓને વૈદ્ય શીખવવાની કોલેજ (પાઠશાળા) છે તેમાં શીખવા જાય, અને કેટલાક દિવસ પછી ગોપાળરાવે-પાછળથી ત્યાં જવું. આ નિશ્ચયાત્મક કરાવ પ્રમાણે સને ૧૮૮૩ ના અ-પ્રેલ મહિનામાં આનંદીબાઈ કલકત્તાથી સ્ટીમરમાં અમેરિકા તરફ સિ-ધાબ્યાં. સાથે આપણા દેશનું એક માણસ મળે નહિ, અને પરદેશી ઉ-તાડેઓમાં પણ કોઈ સાથે નામની ઝોળખાણ પણ નહિ. અર્થાત્ તેને, ધોરજ આપે એવું જાણીતું એક માણસ તેની સાથે નહોતું. ઉપર આકાશ અને નીચે મહાસાગરનું આરે પાણી તથા સર્વની સંભાળ રા. ખનાર તથા છુદિદાતા જે ખરો માખાપ (ધંધર) તેજ. આવા સાહિત્ય થી સદરહુ આનંદીબાઈ સ્વદેશથી નીકળી પરદેશ તરફ પ્રતિની પ્રેમરૂપ આત્મા તથા ઇચ્છાને આધીન બની, ચાલતી યંઈ. આ પતિપત્નીન વિયોગ સમયે એક બીજાના દૃઢ પ્રેમધુક્ત મનની સ્થિતિ, કેવી બની હશે તેનું વર્ણન કરવું અશક્ય છે. વાંચનારે પોતાના મનમાંજ તેની ક-લ્પના કરવી.

જે બાઈની સંગાતે આંગણોટમાં પ્રવાસ કર્યો તે વિદેશી બાઈ તરફથી આનંદીબાઈને મહાપ મળવી તો બાળુ પર રહી પરંતુ હલદો તેના તરફથી ત્રાંસ સોસવા પડ્યો તે જુદો. તે બાઈએ બાઈની તેમ ભાલ્ય વગર, વાક્યથી તેમ કૃતિથી જેટલું દવાયું તેટલું દુઃખ આનંદીબાઈને દવામાં કયાથ રાખી નહિ. મન અને ધર્મ બંને કરવાને પણ તે બાઈએ પ્રયત્ન કર્યો; પરંતુ સર્વ બ્યર્થ ગયો. આનંદીબાઈ અમેરિકાં જઈ પહોંચી અને પેલી અજાણી પણ પત્રવ્યવહારથી ઝોળખીતી યથેલી બાઈના સ-હવાસમાં રહી આનંદ પામી. એ બંને વચ્ચે મા દીકરી જેવા પ્રેમ ઉત્પન્ન થયો, અને તેથી ઉભયને સુખ મળ્યું. હવે આનંદીબાઈનો વૈદકનો અભ્યાસ શરૂ થયો અને તે ઉત્તરોત્તર વધવા લાગ્યો. ગોપાળરાવ પોતાની આકરીના પગારમાંથી પેટે પાટો બાંધી જેટલા બચાવાય તેટલા પૈસા બચાવીને અ-મેરિકામાં રહેવા માટે તથા અભ્યાસના અર્થ માટે સ્વપત્નીને મોકલવા

લાગ્યા. અને સને ૧૮૮૪ ના જુન માસમાં તેઓ પણ દશપર્વણ કરતા કરતા પોતાના કુટુંબને મળવા માટે ત્યાં જવા નીકળ્યા. પાસે પૂરતો દ્રવ્ય સંચય નહિ તેથી જે કંઈ થોડું ઘણું પાસે હતું તે લઈને પ્રથમ બલદેશમાં ગયા. તે દેશ જોઈ આસાંમ, ચીન, જાપાન વગેરે દેશમાં વેટમાર્ગે બની ફરતા ફરતા-પ્રવાસથી મળતાં સુખકુંપ સહન કરતા-સને ૧૮૮૫ ના માર્ચ મહીનામાં અમેરિકા પહોંચ્યા. માર્ગમાં હાંગકાંગ શહેરમાં તેમણે એક બાપ્તિસ્ટ આપ્યું હતું. અમેરિકા ગયા પછી હિંદુસ્તાન સંબંધી, ધર્મ સંબંધી વગેરે વિષયોપર ઠેકાણે ઠેકાણે તેમણે બાપ્તિસ્ટ આપવા માંડ્યાં, તેથી તેમને પૈસા પણ મળવા લાગ્યા. પણ તેનો મોટો ભાગ પત્નીના શિક્ષણ પાછળજ વપરાયો, છેવટે એક બીજાને મળ્યા; આ મુલાકાત વેળાએ ઉભાપને પરમ આનંદ યામ એમાં શું આશ્ચર્ય! 'અમૃતમિયદશનમ્' થોડા દિવસ સાથે રહ્યાપછી હોણ આનંદીબાઈની પરીક્ષા પૂરી થઈ. એ પરીક્ષામાં તેણી રૂતેહ પામી અને એમ. ડી. ની મોટી પંદવી મળવી હાલ અને સ્વદેશમાં પતિ સહીત પાછી આવી. આવતા વારે કોલોમ્બોપુરની ઇન્સ્પેક્ટોરના વડા ડાક્ટરની જગોએ તેની નીમણુક થઈ, પણ આશ્ચર્ય કે તે ભાગવવાનો વખત તેણીના નસાબમાં નોંધાયો નહોતો. અમેરિકામાંજ તેણીની શરીર પ્રકૃતિ બગડી હતી અને તે એટલીતો લાંબડતી આવી કે આખરે ગયા રવિવારે પ્રભાતમાં પુણામાં, પરલોકવાસી થઈ. આનંદીબાઈનું સાહસ, સ્વદેશ પ્રીતિ અને મહાપરિશ્રમ જોકે આજો ધડો લેવાં જોગ છે તથાપિ તેણીના મૃત્યુથી સ્વદેશને જે મોટી હાણી થઈ છે તે બહુ સંતાપજનક ને અતિ દુઃખદાયક છે. આનંદીબાઈના મૃત્યુ માટે દરેક સ્વદેશી અંધુઓ અશ્રુપાત કરેછે અને ક્યારેન માટે ભારત-જનની આકાંક્ષા કરેછે.

પુસ્તકાદિની પહોંચ.

રાજપુતાણા-રચનાર, કાળીદાસ દવચંકર પંડ્યા. એ અંતીકા ગ્રંથકારે "ગૂજરાત રાજસ્થાન" બનાવ્યું છે તે પુસ્તિકાનુંજ, પણ નાના કદનું આ પુસ્તક છે, પ્રત્યેક રાજ્યવિષે સામાન્યજ્ઞાન મેળવવાની ઇચ્છા

રાખનારને આવા ગ્રંથ ઘણાજ ઉપયોગી છે. આ ગ્રંથમાં રજપૂત સ્થાનનાં અથવા રાજપૂતાણાનાં રાજ્યોનું વર્ણન છે. એમાં મેવાડ, જયપુર, મારવાડ, બુંદી, કોટા, વીકાનેર, કિચનગઢ, કિરોલી, ટોંક, બરતપુર, ધોળપુર, અલવર, જાલરા પાટણ, જસલગર, સિરોહી, કુંગરપુર, પ્રતાપગઢ, અને વાંસવાડાનું વર્ણન આવી જાય છે. એ વર્ણનમાં તે દરેકનો વિસ્તાર, વાર્ષિક પેદાશ, રથનું સ્વરૂપ, ઉપજનિપજ, લોક તથા ભાષા, લશ્કર, અને તેની સાથે હાથ રાખ્ય કરનારા રાજ્ય સુધીનો ઉપલેક ઇતિહાસ ધણું કરીને આપેલો હોય છે.

શ્રીકચ્છ ભૂપતિપ્રવાસ વર્ણન. કવિતામાં રમનાર શિવલાલ ધનેશ્વર. આ કવિએ ગ્રન્થસાકૃત રામાયણનું ગૂજરાતી ભાષામાં પ્રગટ કર્યું તારથી કવિવર્ગમાં એ શાખાસીની સાથે ગણનીય થયા છે. હાલ કવિતાના ઓપડીએ તો ઓમાસાના નંદુઓની પેઠે ઠારોઠાર ઉભરાઈ આવે છે, પણ ખાઈ શિવલાલનું આ કવન જેથક નામને બધી રીતે મોજ છે. સાધારણ વાંચનાર કદાપિ ધારણ કે એક રાજતના પ્રવાસનું વર્ણન અને કર્યું છે તેમાં તે ગામડાઓનાં નામ અને તેની અપરિમિત પ્રદંસા એ સિવાય બીજું તે શું હોવાનું હતું, પણ અમે જોઈને પરમસંતોષ માગ્યા છીએ કે એમાં બઠાઈ બરેલી સ્તુતિ લેયમાવ પણ નથી, અને રાજતના પ્રવાસનું વર્ણન મધાર્યે આપતાં દરેક સ્થળે ઉપમા ઉત્પ્રેક્ષાદિક અનેક અલંકાર તેની સાથે એવા જોડી રીધા છે કે સમજું કાબરૂપ હોઈને ભાષ તથા આનંદ બંને રામાન રીતેજ આપી થકે છે. ભાષા કાંઈક કઠણ પણ શુદ્ધ અને રૂઢ તથા પદ્યબંધ ધણી વખાણવા લાયક છે. આ કાબ્યઆતુર્યપ્રાધાન્ય શેલીનું ગણાય, અને અહીં કહીએ તો કવિ શિવલાલના હમેશાંજ મેલી એ પ્રકારની છે.

મેવાડની જાહોજલાલી. ઉરપુરના સૂર્યવંશી શાસકાડીયાઓના અદ્ભૂત પરાક્રમથી કોણ અંતણ્યું છે? બાપારાવળના વખતથી આજ સુધી એમની રજપૂતી એવીને એવીજ અકલંકિત આજી આવે છે, અને અગર જો કાજેકરી તેમનું રાજ્ય તથા બળ પૂર્વત રહ્યું નથી, તોપણ આજે એ ઉરપુરનું નામ સાત્તદશવર્ષથી બધાની દષ્ટિ ઊંચીજ કરાવે છે.

વીરકાવ્ય કરતાં પણ વધારે રસમય ટાડનું રાજ્યથાન જેણે ઇ-
ંગ્રેજીમાં વાંચ્યું હશે તેને તો આ વિષયે કાંઈ વિશેષ કહેવાની જરૂર ન
થી, અને જેણે તે વાંચ્યું નહિ હોય તેને અમે બાઈ વિદ્યદાસકૃત આ
“મેવાડની જાહેજલાલી” વાંચવાની અમુક બલામણ કરીએ છીએ. આ
ટાડનું બાબાંતર નથી પણ તેને આધારે લખેલો મંદોપમાં ઇતિહાસ છે,
પરંતુ એ ઇતિહાસના મૂળવસ્તુજ એવી જગ્યા રસથી બરેલી છે કે તે ગતિ
તેવી શેલીમાં લખાય તોપણ વાંચનારને આનંદ આપ્યાવિના રહે નહિ.

ચંડીપાઠના ગરવા તો કેટલાક વખતથી આચાર્ય વલ્લભજી
હરિદત્તના પરિશ્રમથી પ્રગટ થઈ ચૂક્યાજ હતા. પણ આ આવૃત્તિનું વિ-
શેષ લક્ષાકર્ષક લક્ષણ એ છે કે તેની સાથે એના કર્તા શ્રી રણછોડજી
અમરજી દિવાનનું જન્મચરિત્ર આપણા એક જાણીતા લખનાર બાઈ
ગણપતરામ વેણીદાસ આગ્રાના કલમથી લખાઈને બહાર પડ્યું છે. આ
ચરિત્રની બહુજ જરૂર હતી, કેમકે રણછોડજી દિવાન આપણા જૂના મુ-
ત્સદીઓમાં અરેખરા એક નમુના લાયક પુરૂષ હતા. તેઓ જેવા રાજકા-
ળમાં, તેવાજ યુદ્ધકળામાં કુશળ હતા; તથા આ રીતે રાજકાળ તથા યુદ્ધોમાં
રીકાએકા-છતાં તેઓ હમેશાં કેટલોક કાળ ખાનગી વિદ્યાનંદમાં પણ કાઢી
થકતા હતા. એમને સંસ્કૃત તથા ફારસી બાષાનું સાહે સાન હતું, અને
ગ્રંથ તથા ગૂજરાતીમાં પોતે હમેશાં કવિતા કરતા. જે કાંઈ કાંઈ જોવામાં
આવ્યું છે તે ઉપરથી ગૂજરાતી કરતાં એમનું ગ્રંથ કવન અમને વધારે
પસંદ પડેછે, અને તેથી અમે ઇચ્છીએ છીએ કે બાઈ ગણપતરામે આ
છપાએલા ગરવા ફરીથી છપાવવાની તસ્દી લીધી તે કરતાં જો એકાદ ર-
ણછોડજીકૃત વાનું સરખું હિંદુસ્તાની કાવ્ય છપાવ્યું હોત તો વધારે સાહે
ચાત, જેમકે કુવલયાનંદનું એમણે ગ્રંથમાં બાબાંતર કર્યુંછે એમ જો અમે
કહેવામાં આવ્યું છે તે કેવું હશે એ જાણવાની ઇચ્છા કોને નહિ થાય ?
તેમજ પરિશિષ્ટનું બાબાંતર કર્યું હોય તો તેપણ જાણવા લાયક હોવુંજ
જોઈએ. માટે કોઈપણ સૌરાષ્ટ્રીબાઈએ રણછોડજીનાં યોગકે ઉત્તમ પ્રસ્ત.
કોનો સંગ્રહ તો ટીકાસહિત છપાવેજાજો જોઈએ, અને તેવા પ્રસ્તકને રજ.
વાડામાંથી ઘટેતો આચાર્ય હાલને સમે તો અજ્યાવિના નહિજ રહે. રણછો.

હજીવિવાને ફારસીમાં તારીખે સોરઠ નામનું ઐતિહાસિક પુસ્તક બનાવ્યું છે તેની સઘળે પ્રશંસા થાય છે, અને તેનું બાબાંતર સુંબાઈ ધવાકામાં બાણીતા વિદ્વાન જીમ્સ બર્નેસ સાહેબે ઇંગ્રેજીમાં કર્યું છે. એમ છે તો રણછોડજી દિવાને પોતાની સ્વખોધા અથવા સ્વભાષા જીવીજ ને વ્રજ તેમાં બનાવેલાં પુસ્તકોની પ્રસિદ્ધિ તેના દર્શનાત્મક તર્ફથી હજી થઈ નથી એ આપણને ઘણુંજ શરમાવાનું છે.

સીતા અને દમયંતીનાં આખ્યાન. પુરાણી નાગેશ્વર ને. જારામનાં લખેલાં ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ પસંદ કરી બાઈ પા-ર્વતીકુંવર સાહેબરાય સ્મારક ફંડમાંથી ઇનામ આપી પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે. એ આખ્યાનના કર્તાનું ઉપનામ મુરાણી છે, મારે તે પુરાણી હપના હશે એમ સમજવું નહિ. તે તો ખરા સમાજ સુધારાના અને જ્યાં કાંઈ અદ્યુત અંથ આવે ત્યાં તેનું અશુભે ખંડન કરનારાં છે. બાપા શુદ્ધ ને શરણ, તથા શેઠી કાંઈક દીર્ઘસૂત્રી છે. આખ્યાનોદ્ધારે જ્યાં ભાષ કરવાનું ધાર્યું હોય, ત્યાં ઢેકાણે ઢેકાણે નીતિવચનો નાંખવાથી ધરેલો હેતુ ઉલટો ખરબાદ જાય છે એમ અમારો તો વિચાર છે. પાત્રોના આચરણદ્વારે ને વ્યંગ્યરૂપ નીતિભાષ ધાય તેના જોવા બીજી કોઈ પણ સરસ કે સચોટ નથી.

શ્રી વિવેકચૂડામણી. આ પુસ્તક મૂળ સંસ્કૃતમાં શ્રીમદ્ભં. કરાચાર્યે બનાવેલું છે, અને તે વેદાંત મતનો મોટો આધાર ગણાય છે. તેનું ગૂજરાતીમાં બાબાંતર શાસ્ત્રી કાળીદાસ ગોવિંદજીની પાસે કરાવી મૂળ સંસ્કૃત શાયે બાઈ જેરામ વિ. રધુનાથે પ્રગટ કર્યું છે.

સદ્ધર્મપ્રવચ પેહેલો. રચનાર બગવાનદાસ દુર્લભદાસ, મહુવડ કાઠીવાવાડ. આ પહેલા પ્રવચમાં અનંતકાળ પ્રેમસ્થાન પરજેશ્વર છે એ સારો રીતે દર્શાવ્યું છે, એ સોપડી તો નાની પણ ધ્યાનથી શ્રુવાની આઓએ વાંચવા જોગ છે.

સંપતિજય. લખનાર બજાનીશંકર નરસિંહરામ. આ કવિની એકી જાહેર તથા આ પુસ્તક પણ વખતથી પ્રગટ થઈ ચૂકેલું હોવાને લીધે તેના ગુણદોષ સંબંધી હાલ કાંઈ બોલવાના અમ જરૂર જોતા નથી.

શ્રી કાવ્યરત્નમ્મા. : અથવા, શ્રીમત્મહાકવિ કાળીદાસે કરેલાં કેટલાંક અંડકાવ્યોનો ગૂજરાતી પ્રદેશમાં તર્જુમો. એ ભાષાંતર સંસ્થાન પ્રાંગધ્રેટિકર મેહાલના સખાંડિનેટ મોજિસ્ટ્રેટ રા. રા. બળવંતરામ રામચંદ્ર ગુજરાકરે કર્યું છે, અને તે ગૃહસ્થ જાતે દક્ષિણી છે એ વાતનાં વિચાર કરીએ છિયે ત્યારે અમને આશ્ચર્ય લાગ્યાં વિના રહેવું નથી, કેમકે એ કવિતાની ભાષા શુદ્ધ, અને સરળ પણ એવી છે કે તે જો કોઈ ગૂજરાતીએ લખી હોય તો તેને પણ તે દુષણકારી ગણાય નહિ, એમાં મેઘદૂત, અજવિલાપ, અને ત્રંતુસંહાર એ ત્રણ કાવ્ય લીધાં છે. ભાષાંતર ચરિતાય પકડીને કરી દીધું છે. મેઘદૂત અને અજવિલાપ હિંદુસ્તાની લાવણીની રાહપર, અને ત્રંતુસંહાર વિવિધ વૃત્તોમાં ઉતાવું છે. લાવણી છંદમાં અજવિલાપનો સારો દીપે છે, પણ મેઘદૂતનું મૂળ ગાંભીર્ય એમાં જળવાઈ શક્યું નથી, અને અમારા વિચારમાં લાવણી એ કામને લાપકળ નથી, લાવણી યુગારને અનુકુળ છે એ વાત ખરી, પણ તે મેઘદૂતે જેવાં તર્જુન પ્રાધાન્ય કાવ્યને નહિ. જ્યાં હવાના ઉંબરાને બહાર કાઢ્યા છે ત્યાં એ ઉછળતી રમંતી રાહ જોતી.

નહીયાદની જ્યુવિલીની કવિતા. આ પ્રસંગે બનેલી ગૂજરાતી કવિતાઓ ને અમારા જોવામાં આવી છે તેમાં, બેથક આ સંગ્રહ સૌથી સારો છે. એમાં પ્રથમ ગણપતરામ રાજરામ ભટ્ટની બનાવેલી છે તે સરળ અને મધુર છે. મહારાંકર પીતાંબર, વકીલ નંદલાલ રણછોડદાસ, તથા હોલતરામ કિરપારામની છે તે એવી નહિ તોપણ મધ્યમપણે સારીજ છે. હંગનખાલ મનસુખરામની ઠીક છે. થોડુંક સંસ્કૃત કવન પણ છે. છેવટે રા. બાળાશંકર ઉલાસરામની કરેલી કેટલીક હિંદુસ્તાની ભંબકની કવિતા છે, અને તેમાં છેલ્લું ૫૬ અને તેમાં પણ તેના ટેકતો ખરેખરી યોગ્ય સુસ્વરતાપીજ બરેલી છે.

કૈસરોહિંદ મહારાણી વિક્ટોરિયા મહોત્સવ. એ નામના વડવાણમાં ને કવિતા બનેલી તે પણ પાંચવા લાંબક છે. એમાં કેટલીક કવિતા ભટ્ટ હંગનખાલ ગોવિંદજી તથા કેટલીક બાણશંકર નેશંકરની બનાવેલી છે.

સારસંગ્રહ.

પારીસના એક પ્રખ્યાત વર્તમાનપત્રના મત પ્રમાણે ૮૦ વર-
સની મુદતપર આખા યુરોપખંડમાં માત્ર ૧૭૦૦૦૦૦૦૦૦ એક અબજ
સીતર લાખ માણસની વસતી હતી. તે વધી વધીને સને ૧૮૮૧ ની અ-
વધવચમાં ૨૭૫૦૦૦૦૦૦૦ ના આંકડાપર આવી લાગી છે.

અંગ્રેજી ભાષાની કૃતેહ દિનપરદિન વધતી જાય છે. એ જાણવા
પ્રમાણે એક કાબેજ ગણતરી કરનારનો હિસાબ કામનો થઈ પડ્યો. ગ્રેટ-
બ્રિટન, અમેરિકા, અને આસ્ટ્રેલિયા, વિગેરેમાં સને ૧૮૦૦ માં એટલે
આજથી છાથી વર્ષપર ૨૦૦૦૦૦૦૦ બે કરોડ અંગ્રેજી બોલનારા હતા,
તે વધીને આજે છાથી વરસની મુદતમાં સાડીસતાવીશ કરોડ લોકો યયા
છે. આ ચિવાય જર્મની, ફ્રાન્સ, અને હિંદમાં કરોડો માણસો અંગ્રેજી
ભાષા બોલી લખી જાય છે. એ અંગ્રેજી ભાષાની એક તરેહની કૃતેહ છે.

ફ્રાન્સમાં ધડીવાળ બનાવવાનું કામ કેવા પ્રકારે ચાલે છે તેની
કેટલીક જાણવાળેગ હકીકત મળી આવી છે. ફ્રાન્સ કોટ્ટીએ ફ્રાન્સમાં
ધડીવાળ બનાવવાનું મુખ્ય ક્ષયજ ગણાય છે. ૧૮૭૭ માં ૪૨૮૭૫૪ ધ-
ડિવાળો, જેમાં ૨૬૬૭૬૩ રૂપાના હતા, તે ત્યાંથી પસાર થયા હતાં, તે
સમજાની કીમત લગભગ એક કરોડ રૂપિયા જેટલી થઈ હતી. ૧૫ હજાર
માણસ એ કારીગરી ઉપર એ પ્રાંતમાં યુજરાન ચલાવે છે. એ પ્રાંતમાં
આવેલાં બેસેંકો નામના ગામમાં કાળમાષક ધંધો અને એક વેધશાળા છે,
વેધશાળાનો ઉપયોગ ધડિવાળોના વખત અનુસરવા માટે કરે છે. કલુસેસ
નામના ગામમાં એક હજાર કારીગરો ધડીવાળના કાંટા, પીનીયન, ચકરો
વીહીલ કટરો, તથા બીજા નાના અવયવો બનાવે છે, જે સમજો સામાન
છાણું કરીને સ્વીટઝરલેન્ડમાં જાય છે. સોનાનાં ધડિવાળો બનાવવાની શૂલ
છે. ટોરીસ ફાન્ટેનસમાં ધડિવાળના કામો બનાવવામાં આવે છે. જે આ-
ખી મૃદ્ધીને પૂરા પડે છે. પેરીસમાં હોકાપંચ, કોનોમીટરો, રંગુલરો ઇ-
ત્યાદી બને છે, તે ઉપરાંત ધડિવાળના પીનીયન, તખતીઓ ઇત્યાદી અવ-
યવો પણ જથ્થાબંધ બને છે. બેસેંકોમાં પંદરલાખ, મોરેકમાં ચાળીસલાખ,
સેંટનીકોલાસમાં પંદરલાખ, બોકારટ, મોંટબીલીયર્ડ, સેન્લીકોર્ટમાં નેબુંલાખ

કલુસાસમાં પંદરલાખ, મળી—કુલે લગભગ ૬૫ કરોડ ઘડિયાળની ઉત્પત્તિ દરવર્ષે ગણાય છે.

કહેછે કે મહાભારતના ફારસી તરજુમાની શૈલેનથાહ અકબરની પોતાની નકલ હાથ નેપોરના મહારાજના હસ્તકમાં છે, કે જેમાં તે વેળાના કાશીગરોએ સમયાનુસાર ચિત્રો પણ આપેલાં છે. એમાંના કેટલાંક ચિત્રોના કોટોગ્રાફ લંડનવાળા કોમોલીયોગ્રાફર મી. ગ્રીગે ઉતાપાંછે, અને તે ઉપરથી તે નેપોરના આનબર્ટ હાલની બીતો ઉપર લગાડ્યાં છે.

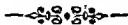
કાચુડના અમીરને ૧૧૧ રાણી છે તેમાંથી ૧૧ ને ૧૩-૧૪ છોકરાં છે તે સર્વનું મળીને દરવર્ષે ૫૪ લાખ રૂપિયાનું ખર્ચ છે એમ કહેવાય છે.

ન્યુયોર્કમાં એક જર્મન સ્ત્રી પાસે એક ખુશ્તર છે તે સવારમાં ઉઠતાંવાંત પિપાનો ઉપર જઈ ચામો મારે છે. એટલે તે સ્ત્રી તે વાજી વગાડે છે તેમાં તેને મનગમતું ગાન વગાડે તોતે નાચાકુદી ખૂથ ધાપછે, અને ગમતું ના વગાડતો આજોછી પડી ચાસે પાડે છે.

આસ્ટ્રિઆમાં રહેનાર એક ૨૨ વર્ષની ઉમરનો પુરુષ હાલમાં લંડનમાં છે, તે સાંડાઆઃ ફિટ ઊંચો છે.

ચોડા વખત ઉપર જપાન મધ્યેનો જુદા ધર્મનો ઉપાધ્યાય બનવું નાનજીયો સંસ્કૃત ભાષાનો અભ્યાસ કરવા આંહીડાં ગયો હતો, ત્યાંથી પાછા આવતાં તેને જપાનની રાજધાની ટોકીઓ મધ્યે સંસ્કૃતના શિક્ષાગુરુ-તરીકે નિમવામાં આવ્યો હતો. હાલ તે હિંદુસ્તાન આવવા નિઃકળ્યો છે. ત્યાં એક વર્ષ રહી જુદા ધર્મને લગતાં પવિત્ર ક્ષેત્રની મુલાકાત લઈ તેમજ હસ્ત લેખોનો સંગ્રહ કરી ઇંગ્લાંડને રસ્તે જપાન પાછો ફરશે.

જંગમર સ્ટીમર ગ્રેટસ્ટર્ન, જેની પાછળ રૂપિયા એક કરોડનો ખર્ચ થયેલો કહેવાય છે. તે ગઈ તા. ૧૭ મી ફેબ્રુઆરીએ લિવરપુલ મધ્યે જાહેરલીલાઉમાં એક આસ્ટ્રેલિયન સ્ટીમર કંપનીએ માત્ર ૩૨૧૦૦૦ ની કિમતે ખરીદી હતી. ગ્રેટબ્રિટન તથા આસ્ટ્રેલિયા વચ્ચે તે ચલાવવામાં આવશે, અને તેના સાંચા કામમાં સુધારો કરવાથી તે કલાકના વીસ માંધલ ચાલશે.

નિશાળોનાં ઇનામપત્રક.

પ્રાંત સોરઠ.—જન. નં. ૧૮૪

રાણપોર.—આનશી નીચનમહમદ આનશી વાર્ષિક પરીક્ષા વખત

હોકરાઓને ૪—૯—૧ ઓપડીઓ પતાસાં તથા રમાલ. આનશી જિરા-

વર આનશી વાર્ષિક પરીક્ષા વખત હોકરાઓને ૮—૫—૦ ઓપડીઓ

પતાસાં તથા રમાલ. સોના દેશ હમીર વાર્ષિક પરીક્ષા વખત હોકરાઓને

૦—૬—૦ પતાસાં—ગુનાગઢ કન્યાશાળા. મુંબઈના શેઠ વસનજી નંદજી

તથા લીલાધર શામજી વાર્ષિક પરીક્ષા વખત કન્યાઓને ૫૮—૪—૬

ઓપડી, રમાલ તથા ઓઢણાં અને મેહેતાજીને સાલ. ખુદાવંદ નવાબ

સહિબ તરફથી જ્યુબિલી પ્રસંગે કન્યાઓને ૧૭—૯—૦ ઓપડી, રમાલ

તથા ઓઢણાં—વંચજી. ખુદાવંદ નવાબ સહિબ તરફથી જ્યુબિલી પ્રસંગે

હોકરાઓને ૩૧૦ ઓપડી, રમાલ—ખાલોગાંમ, ખુદાવંદ નવાબ સહિબ

તરફથી જ્યુબિલી પ્રસંગે હોકરાઓને ૧—૧૪—૦ ઓપડી, રમાલ—

લામણાસા. રા. રા. પ્રતાપરાય સુંદરજી તથા રા. રા. કુલેરાય હરીપ્રસાદ

નિયાજોની પરીક્ષા બધાં હોકરાઓને ૩૦૧ નાં પતાસાં—કણુઝા. ગાંભલોઝોએ

જ્યુબિલી પ્રસંગે હોકરાઓને ૦—૧—૦ સાકર—માંમરોળ હંથેજસ્કુલ.

મહાનંત લોકોએ જ્યુબિલી પ્રસંગે હોકરાઓને ૩૪ મીઠાઈ—સદર તા.

સ્કુલ. મહાનંત લોકોએ જ્યુબિલી પ્રસંગે હોકરાઓને ૨૨—૧૨—૩ ઓ-

પડીઓ તથા મીઠાઈ—સદર કન્યાશાળા. મહાનંત લોકોએ જ્યુબિલી

પ્રસંગે કન્યાઓને ૧—૪—૯ ઓપડી તથા મીઠાઈ—વેરાવળ કન્યાશાળા.

શેઠ વસનજી નંદજી તથા લીલાધર શામજી પાટણ ધર્મશાળાનું વાસ્તુ

કરવા આવતાં હોકરાઓને ૩૯૧ની ઓપડીઓ રમાલ તથા મીઠાઈ. ખુ-

દાવંદ નવાબ સહિબ વાર્ષિક પરીક્ષા વખત હોકરાઓને ૧૨—૩—૦

ઓપડીઓ રમાલ તથા મીઠાઈ—પ્રભાસ પાટણ. શેઠ વસનજી નંદજી

તથા લીલાધર શામજીએ વાર્ષિક પરીક્ષા વખત હોકરાઓને ૩૫૦ ઓપડી,

રમાલ તથા મીઠાઈ—ગુમાપાડા. ખુદાવંદ નવાબસહિબ વાર્ષિક પરીક્ષા

વખત હોકરાઓને ૩૨૧ રમાલ તથા મીઠાઈ—માળીઆ ખુદાવંદ નવાબ

સહિબ વાર્ષિક પરીક્ષા વખત હોકરાઓને ૪—૨—૦ ઓપડીઓ તથા

પતાસાં—અગળ. માળીઆ વહીવટદાર સહિબ વાર્ષિક પરીક્ષા વખત

હોકરાઓને ૩૧ ઓપડીઓ—કેશોદ. ખુદાવંદ નવાબસહિબ જ્યુબિલી પ્ર.

સંગે છોકરાઓને રૂપા-મીઠાઈ-ભેંકુરી. મજકુરના વહીવટદાર સાહેબે વાર્ષિક પરીક્ષા વખત છોકરાઓને રૂ.૧) સાકર—શેરગઢ. સોની રતનજી જીવાએ પોતાના દીકરાને નિશાળે બેસાડી છોકરાઓને રૂ.૦૧ સાકર. માળીવા વહીવટદાર સાહેબ ખુશીથી છોકરાઓને બાળજન નિષેધક કાબજનાં પુસ્તક ૧૧ આપ્યાં. ખોરાસા. પટેલ મનજી ગાંગજી. નિશાળમાં વાગ્દુ કરતી વખત છોકરાઓને રૂ.૧૧ સાકર—વેરાવળ કન્યાશાળા. શેઠ વસનજી નંદજી તથા લીલાધર શામજી પાટણુ ધર્મશાળાનું વાર્તુ કરવા આવતાં કન્યાઓને રૂ.૯) ચોપડીઓ તથા ઓઢણાં. ખુદાવંદ નવાબ સાહેબ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે કન્યાઓને ૪—૧૪—૦ ચોપડીઓ—પાટણુ કન્યાશાળા. શેઠ વસનજી નંદજી તથા લીલાધર શામજી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે કન્યાઓને ૧૨—૬—૩ ચોપડીઓ ઓઢણાં તથા મીઠાઈ. ખુદાવંદ નવાબ સાહેબ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે કન્યાઓને રૂ.૧૫) ચોપડીઓ—ઉના. મજકુરના વહીવટદાર જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૧૧ સાકર. મહાજન લોકોએ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૩) સાકર—દેલવાડા. ખુદાવંદ નવાબ સાહેબ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૧) મીઠાઈ. મહાજન લોકોએ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૨) મીઠાઈ—ગાંધકડા. મજકુરના વહીવટદાર જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૦૧ પતાસાં—ધોઈકડવા ગામ લોકોએ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૦૧ ખજુર. રા. ત્રીબકરાય વિઠલજી જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને ૦—૫—૦ ખજુર—ગરાસ. ખુદાવંદ નવાબ સાહેબ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરાઓને રૂ.૦૧ સાકર—ઉનાં કન્યાશાળા. ખુદાવંદ નવાબ સાહેબ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં કન્યાઓને રૂ.૧૦) ચોપડીઓ, મીઠાઈ, ગાંડલા, રસેટ તથા સાકર. મહાજન લોકોએ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં કન્યાઓને રૂ.૦૧ સાકર. કુતીઆણા. મજકુરના ડાકતર સાહેબે ખુશીથી છોકરાઓને રૂ.૨) પતાસાં સદર કન્યાશાળા. મજકુરના ડાકતર સાહેબે ખુશીથી કન્યાઓને રૂ.૧) પતાસાં—પોરબંદર. જ્યુબિલી કમીટીએ જ્યુબિલીના મહેતસવમાં છોકરા તથા કન્યાઓને રૂ.૪૫ પતાસાં બધી નિશાળોમાં યદન—પોરબંદર-કન્યાશાળા. શેઠાણી નંદુઆઈ ખુશીથી કન્યાઓને રૂ.૫૧) નાં લુગડાં, રાજકોટ હાઈસ્કુલના હેડમાસ્ટર મે. ડાહ્યાબાઈ મોતીરામ ખુશીથી કન્યાઓને રૂ.૧) પતાસાં—ખાંટવા. મેમણની જમાત જ્યુબિલી પ્રસંગે છોકરાઓને રૂ.૧૨)

૦—૬—૦ નાં પતાસાં—સજ્જોટ સ્ટેસન કન્યાશાળા. ભાવનગરના
 હીવાનજી સાહેબ વીજ્યશંકર ગવરીશંકર ૩૧૭૧ ની ચોપડીયો તથા
 મીઠાઈ—મોરખી કન્યાશાળા. બાઈશ્રી રાણીજીએ કમખીજી, ચોરસા,
 ધાધરીજી, રમાલ, પેડા તથા પતાસાં તથા આસીસ્ટન્ટને પાઘડી ૫૫-૧-૦
 દેવલીયા. રૂકુલ કમીટીના શેઠ ખીમજી નારણજી તથા મેમ્બરોએ ૦-૧૦-૦
 ની ખરિફો—જોડીયા મુખ્ય. ઠા. કાનજી ભીમજીએ ૩૬) નાં પતાસાં—
 આમરણ. આમરણ દરબારશ્રી તરફથી રૂ. ૩ ની સાકર—મોરખી ધ્યાંચ.
 ઠકર દયાળજી ૩૩) ના પેડા, કડોયા ધરમસીંહ ૩૨) નાં પતાસાં—વવાણી
 યા. ચોરા અંદરજી તથા દેસાઈ વર્ધમાન ૦—૬—૦ નાં દારીયા તથા
 ખજુર—ધ્રોળ, શેઠ લખમીચંદ બગવાનજી ૩૫) નાં પતાસાં. ત્રવાડી
 હકા પરચોતમ ૦—૬—૦ ની દ્રાક્ષ—સરધાર. શાહ. લખમીચંદ બગવા-
 નજી ૩૧) નાં પતાસાં—ચરખડી. ઠકર બેહેચર ગોરધન રૂ. ૧ નાં પતાસાં
 —જોડીયા કન્યાશાળા. ઠકર કાનજી ભીમજી ૦—૬—૦ નાં પતાસાં—
 સાપર. કુમારશ્રી જુપતશીંગજી ૩૧) ની સાકર. માહેડીસેનર સત ૧૮૮૫
 ઠંડોરણા, દેસાઈ મોતીચંદ પ્રેમજી તથા મી. વસનજી નંદલાલ ૩૧) નાં પ-
 તાસાં—ભાડલા. આટકડીના મે. ફર્સ્ટક્લાસ માણજીએડ તથા કમીટીનાં
 મેમ્બરોએ ૩૧) નાં પતાસાં—ચલીયા. પટેલ મામૈયા સંગાણી રૂ. ૧૦ નાં પ-
 તાસાં—ખંભાળીયા કન્યાશાળા. શેઠ દામોદર ઠાકરશી મુલજી ૨૮-૧૨-૫
 રમાલ, પતાસાં, ધાણી—સલાયા. રાન્ડા મુળજી. કલ્યાણજી ૩૪૦) રમાલ
 ચોપડીયો, પતાસાં—લાંખા. કલ્યાણપર મહાલકારી ગવરીશંકર મોતીરામ
 રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ—ભાટીયા. રામચંદ્ર મહાદેવ રૂ. ૧૦ ની સાકર—જોડીયા.
 ઠા. મથુરાંદાસ ગોકળદાસ ૩૪) નાં પતાસાં—ખેલા. બેચી મનજી રૂ. ૧૦ ની
 સાકર. બટ રતનજી રૂ. ૧૦ ની સાકર—કાળાવડ. મહારાજા શ્રી જનમ
 સાહેબ તરફથી ૩૩) ના રમાલ તથા પતાસાં—ધ્રોળ. ધ્રોળના દરબારશ્રી
 તરફથી રૂ. ૨૦ ની ચોપડી તથા પતાસાં—સરધાર. રાજુટીના મે. ઠાકોર
 સાહેબ તરફથી રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ—જોડલ ધ્યાંચ. પુન્યશ્રી કલ્યાણચંદજી
 ૩૨) નાં પતાસાં—સરસઈ. શેઠ મોનજી ગોપાળજીએ રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ—
 ચરખડી. રાજદાર રેવાશંકર નરભેશંકર ૦—૬—૦ નાં પતાસાં.

તે ચડવાનું, કાચનો કીલો રંગ, પીળો રંગ, કાળો રંગ, આસમાંની રંગ,
 ૩ બનાવતાં, ઇશકરની પાટલી બનાવતાં, કાચમાં અક્ષર કોતરતાં,
 મળે ઘણા બાજુ ઉપડવાની ગાડી, તરવારની મુઠને સોનાનો થર
 તાં, રૂપાનોરથર બાંધતાં, રૂપા ઉપર સોનાનું પૈને દરે પુત્ર બાંધી દેતાં,
 તો પાનવેલ બનાવતાં, છીપતાં જુઠાન બનાવતાં, વીંછીના ઝેરનો ઉ-
 ઠાઈપને માટે ઘાતુ બનાવતાં, ગજવેલ મારતાં, કાળીયાહી બનાવતાં,
 પેન રંગવાનો રંગ ચડાવતાં, લુગડાનો લાલ રંગ, કાળો રંગ, પીળો
 આમમાંની રંગ ચડાવતાં, ત્રાંચુ ઉત્તરતાં, લાકડીનાં માથાં રંગતાં,
 ના પુતળાને ધાતુના જેવો રંગ ચડાવતાં, સોનાપર મીનો ચડાવતાં, મા-
 ત્રાંચુ જીવડ કરતાં, હવે ગ્રાણુ લખતાં પાર આવતો નથી માટે કુલ
 ૧ પાંચ હજાર બનાવશે જીવડોએ છીએ તેમાં કોઈપણ શીખવા ઉત્તર
 ર હોય તેણે દરેક બનાવડને માટે ચાર આના લેએ જેટલી બનાવડ
 મેવા મરજી હોય તેટલીના હીસાબેથી પૈસા અગાઉથી મોકલવા અને
 બનાવતાં શીખવું છે તે લખવું તો તે બનાવડનો અંદાસો લખી ટપાલ રસ્તે
 જવામાં આવશે તે લખ્યા મુજબ અજમાવતાં કોઈ ફેરફાર રહેયો
 શે વખતે વખતે જવાબને માટે ટીકેટ મોકલતાં તે ફેરફારનો ખુલાસો
 ની મોકલવામાં આવશે તેમાં કોઈ પ્રદેશી ચોજનો અપુ પડ્યોતો આમા-
 તરફથી પૈસા લઈ મોકલવામાં આવશે ને કદી અમારો પાસે નહીં હોય
 અને ત્યાં સુધી પ્રદેશી પણ મગાવી મોકલવામાં આવશે તેની કીમત
 અને પડવાયા સવાઈ લેવામાં આવશે-તેના પૈસા મગાવતી વખતે લે-
 નો રીવાજ રાખ્યો છે તેમ કરતાં અમારો બનાવડ ખોટી ફરો તમારા
 ક બનાવડના ચાર આના લેએ ને કોઈ ચોજ પ્રદેશી મગાવી આ-
 ત હોયતો તેનો ખેડ એ બેઉ પાછાં આપીએ માટે હવે છેવટે લખવાનું
 કોઈ સાહેબોએ કોઈ બનાવડ કરતાં ન આવડતી હોયતો અમને લખ-
 ની જુલશે તહીં.

ચાર હજાર સાથે શીખનારને એ આના કમીશન આપવામાં આવશે.
 ૧. ૧૧-૫-૮૭.

હુબર શીખનારે સરનામું નીચે પ્રમાણે કરવું.

સોની. ગોરધન વસરામ.

સુ. બાંટવે થકને સમેગામાં પ્રાંત. સોરઠ.

પંજાબે કાઠીયાવાડ.

૧૮૮૭-૮૮

ચોથીઓ, તરીઓ, એકાંતરીઓ, તથા છાંદવા તોવો

જાદુગારી ગોળીઓ.

આ ગોળીઓનો દેખવવાનો હવેનો બલદે તેથી પણ વધારે દરદીઓએ થોડા વખતમાં લાભ લીધો છે. અને તેમાંનો એક પણ દરદી હજી સુધી નાકુમિદ થયેલ નથી. આ ગોળીના એક વખત આદક થનારાઓ તરફથી તેના જાદુઈ કામગીરી લીધે તેની તારીફની સાચે-એકદમ પાંચ પાંચ દર દર રૂપીયાના સાંમટી ગોળીઓ મોકલવાના ઓરડો ઉપરાઉપરી અમારે હવે આવતા લખએ. ખરેખરો જાદુગારો ઉપાય જોવો હોય અને ગં તેટલા વરસોના તાવ ફરત જણ દીવસમાં કારણ હોય તો પેટેલી વખતો વારતે ફક્ત એક રૂપીયાની ગોળીઓ મંગાવી ખાત્રી કરવા ચુકશે નહિ મહારૂ ગોળીઓના એક ખરેખરો જાદુગારો કામગીરી તારીફના અમાર તરફ હવેનો કાગળો આવેલ છે અને જ્યાંબંધ આવતા લખએ પરંતુ ટાકવાને વારતે આંદી અમને જગો નથી. આ ગોળીઓ એક વખત મંગાવી ખાત્રી કરનારાઓનો ધણો લાગ અમારા તરફથી સાંમટી ગોળીઓ મંગાવી તેમની આસપાસનાં લાંબો વખત ધર્મ રીખાતાં દરદીઓને આપી આરામ કરી તેઓના પાસેથી કરાવ પ્રમાણે અમુક રકમો મેળુ સારી પેદાય કરતા હોય. એમ જોવામાં આવે છે. રૂપીયા એકની ૨૪ અં વીંશ ગોળીઓ આવે છે અને તેનાથી તાવવાળાં બે દરદીઓને આગ થાય છે. મંગાવનારાઓની એને સરનામે લખવાથી લખવા ઝંખણે જે હુપેએમલ કરી મોકલી આપવામાં આવશે. પોતાનું સરનામું આપવા રવા તથા કઈ ઓફીસથી મળશે તે કેકાણાં વીગેરે (૩૪૦) ઉલ

વૈદકવિદ્યાસ.

આ મોટું અને ઉપયોગી લગભગ સવાસાતસે સફાતું દરેક ફૂંકપત્ર ખરેખર રાખવાલાયક પુસ્તક જેની એકર હાલના વખતમાં દેખાતા ૮ મામ દરદીના અંગેજી તેમજ યુજરાતી અકસીર અને અમતકારી ઉપ માના મેટો સંગ્રહ કરવામાં આવેલ છે. કીમત રૂ-૦-૦ નવ રાખેલ છે પરંતુ મેહતાજીએ તેમજ પંદર રૂપીયાની અંદરની કમાણીવાગને ધણું સસા એટલે રૂ-૦-૦ પાંચ પ્રમાણે આપવામાં આવશે. ટપાલ ખરચના આ આના જુદા આપવા ૫૨શે. વૈદ્યુએમલ કરી મોકલી આપવામાં આવશે

સકર, ૭૭ પચાણ.

વૈદકવિદ્યાસ તથા તાવની ગોળીઓના કરતા.

સાવલા ડીરાપેનસરી-કાલવાવાડ.

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
AUGUST-1887.

પુસ્તક ૨૬ મું.

આગષ્ટ, ૧૮૮૭.

અંક ૬ મો.

મેતાજી બંદુ મેટું પુત્ર, નામ તેમ હિ.કામ-
કર અંતે મન દેવના, ખરી ખેતી ધરી હામ.

અવકાશલિકા

૫૪

CONTENTS:

હિંદુ બાળવિધવા.....૧૧૬

પુસ્તકાદિની પહોંચ.....૧૭૫

નિયાજોનાં ધનામપત્રક.....૧૮૦

સરકારી જાહેરખબર.....૧૮૨

શુદ્ધિ પત્રક.....૧૮૨

The Hindu Infant Widow .. 16

Acknowledgement of Books &c. 17

Lists of Prizes Distributed in
Schools. 18

Departmental Notifications ... 19

Errata... .. 19

(દેવવલી ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદમાં

મામાની હવેલીમધ્યે પુતાષ્ટેડ પ્રિન્ટિંગ અને જનરલ એજન્સી કંપની
"લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં રણજીડવાલ ગંગારાને છાપી પ્રગટ થયું.

વર્ષનો રૂપિયો એક અગાધીન.....પોષ્ટમ માફ
છટક નકલ ૧) ના આપો બે....., બી આપો.

પાંચ વર્ષની અંદરના બાળકોને માટે દવા.

બાળકોના દરેકની ચિકિત્સા જીવ્યૈશ્વોના હાથથી થવાથી પણ નિ-
રપરાધિ બાળકો રિખાતાં નહરે જોવામાં આવે છે તેથી સર્વ મનુષ્યને
આ નોટીસથી ખબર આપવામાં આવે છે કે પોતાના બાળકોને જો કોઈ
પ્રકારનો રોગ થયો હોય તે બાબતની સવિશ્તર હકીકત અમાને લખી
જણાવવાથી તે દરેક ઉપર યોગ્ય અસરકારક દવા અમારી દવાશાળામાં
થી મફત મોકલી આપવામાં આવશે. ફક્ત દવા મોકલવાને માટે તથા
તેની હકીકત લખી જણાવવા સાર આના એકની ટીક જ અમારા
તરફ મોકલાવી આપવી. આશા છે કે પોતાના બાળકનું બહુ ધૃષ્ટનર
દરેક મનુષ્ય આ તક જવા દેશે નહીં. મહત દવાનો લાભ ફક્ત બાળકો-
ને જ આપવામાં આવશે.

જનમનગર,
દવાશાળા.

વૈદ્ય. ગોવિંદજી પટ્ટરામ.

નવાં પુસ્તકો અને તૈયાર પુસ્તકો.

"મિત્રતા વિષે નિબંધ" ૦-૫-૧ "હસાહસ ભાગ ૨ જો"
૦-૫-૧ "મોતીની માળા" ૦-૫-૧ "મોટિ કે સત્યાનારા"
૦-૫-૦ "શંકર દિગ્વિજય" ૩-૧-૦ એ પુસ્તકો છપાય છે. આહ-
કોએ તાકીદથી નામ નોંધાવવાં. પુસ્તકો વેચવાને માટે તૈયાર છે. તેના
નામ "દલપત સતરાહી" ૦-૭-૬ "બાળકેળવણી રીતી" ૦-૧૨-૬
"ઉદ્યોગથી દ્વાપદા અને આજરૂપથી ગુરુગ્રાન" ૦-૬-૬ "કાવ્ય કો-
સ્તુભ ભાગ ૨ જો" ૧-૫-૬ "સદ્યુચી વડુ" ૦-૧૩-૦ "કુલુમ્બના
કર્મની કહાણીઓ" ૦-૬-૬ "હસાહસ ભાગ ૧ જો" ૦-૭-૦
"સ્વાભાવિક ધર્મ" ૦-૧૦-૬ "ગુજરાત રાજસ્થાન" ૮-૮-૦
"ચતુર્સિંહપ્રવાસ" ૧-૬-૦ "મુંબઈ ઈલાકાની ભૂગોળવિદ્યા" આ-
વૈત્તિ ઇટી. દર નકલના ૦-૨-૦ પણ રૂપિયા એકની રાખોતો પ્રત
આર, અને પોરેટલ મફત. "ભરતખંડની ભૂગોળ વિદ્યા" દર નકલના
૦-૨-૬ પણ રૂપિયા એકની રાખોતો પ્રત દસ અને પોરેટલ મફત.
એ સિવાય અનેક જાતનાં પુસ્તકો અને ચોપાનીયાં અમારી આ-
લિસમાં વેચાતાં મળશે.

ગુજરાતશાલ્કપત્ર

પુસ્તક ૨૬ મું.

અગષ્ટ.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૮ મો.

હિંદુ વાઙ્મયવિધવા.

પાછળ આપણે જોઈ ગયા કે બાળલગ્ન અને બંજાત્કારનું વૈધવ્ય એ વેદકાળમાં નહોતાં, પણ પાંછળથી જોડેજ પ્રવેશ કરી ધીમે ધીમે સ્વ-જડ મૂળ ધાલતાં આ દશમાં આઆં છે. તે છતાં એ કોઈ આજ કાલના નહિ, પણ સેકડો વર્ષથી આપણા જનમંડળમાં પેઠેલા કુધારા છે. મુસલમાનો આઆ પહેલાં ઘણા જમાનાથી તેની માઠી અસર યવાલાગી હતી, અને સારપછી એનું જોર વધતું ચાલ્યું આવે છે. છેલાં પચાસ વર્ષમાં જ લોકોની આંખ કોઈ ઉઘડવા લાગી છે. હાલ જના અને નવા વિચારના બધા લોકને માત્રમ પડ્યું છે કે બંજાત્કારથી બાળવિધવાઓ પાસે વૈધવ્ય પગાવવા જતાં બહુવા તો ધર્મને ઠેકાણે અકથ અધર્મજ થાય છે. તેમજ બાળલગ્ન, અને વિશેષ કરીને ઈંકરાનાં તો નજ યાય તો સારું એમ ઘણાને પ્રતીત યવા માંડ્યું છે. છેલા ત્રીસ ચાલીસ વર્ષમાં એ બાબત ઘણુંજ બેલાયું લખાયું છે. તે છતાં અમલ હજી કોઈપણ ચર્ચ શરૂ નથી એમ કહીએ તો ખોટું નથી.

એમ યવાનું ખરું કારણ એજ છે કે એ રૂઢિઓ ધર્મને લગતી હોવાથી ધર્મશાસ્ત્રમાં શું કહેલું છે એ વાતનો ભ્યાંમુધો નિશ્ચય યયો નથી તાંમુધો તે વિરુદ્ધ કોઈપણ પગલું બરતાં હિંદુસમાજ આચકો ખાય છે. આ રૂઢિ સુધારકોનો કેવળ બુદ્ધિવાદ નિરૂપણો થઈ પડે છે. શરિયા સુધારાને શાસ્ત્રનો આધાર છે એમ દેખાડવાની વિશેષ ત્કર છે. વિધવા

વિવાહનો શાસ્ત્રાધારે પ્રતિપાદન કરવામાં અંગાજાના વૃદ્ધ પંડિત ઇશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગરે પોતાનો અરેખરો વિદ્યાસાગરજી અરમ્થો છે. તેમજ હાલ દિવાનખદાદુર રધુનાયરાયે બાળલગ્ન અને બળાત્કારી વૈધવ્ય સંબંધી વેદકાળથી આજપર્યંતનાં તમામ શાસ્ત્રનાં વચનો તારવી કાઢી સિદ્ધ કરી આપ્યું છે કે શાસ્ત્રમર્યાદામાં રહીનજ એ બાબત સુધારો થઈ શકેછે. તે બતાવે છે કે હિંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે એક કન્યા તેના ધણીના ગોત્રમાં તેનો પ્રથમ સંગ કરે તારેજ પ્રવેશ કરેછે, એટલે, તારેજ તેનું લગ્ન પરિપૂર્ણ થએલું ગણાય છે. સંગ થવાની પૂર્વે જો ધણી મરી જાય, તો તે કુમારિકા ફરીથી લગ્ન અંગે વેદવિધિની સાથે કરી શકેછે, જો સંગ થવા પછી ધણી મરી જાય, તો વિધવા પુનર્લગ્ન કરી શકે, પણ તેને વેદવિધિનો અધિકાર નથી.

આ બધો શાસ્ત્રવાદ સંદેશુક છે, કેમકે પુરાણો કરતાં સ્મૃતિનું, અને સ્મૃતિઓ કરતાં સુતિનું પ્રમાણ વધારે બળવત્તર ગણવું એ વાત તમામ વેદમાર્ગીઓને માન્ય છે, અને દાકતર હન્ટર કહેછે કે આ પ્રમાણે જુના કાળના કાપદાને આધારે નવા સુધારાની હિમાયત કરવી એ યુરોપિયનના વિચારને વિસ્મય પમાડે એવું છે તોપણ તે વાજબી અને સ્વાભાવિક છે, કેમકે બરતખંડના આર્યોનો સુધારો પ્રાચિનકાળમાં સર્વોપરી સ્થિતિએ હતો, અને જેમ જેમ સમય જતો ગયો તેમ તેમ અનાર્થલોકને રાજી રાખવા તેમના આચારવિચારો તેમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા છે.

પણ હાલના હિંદુઓ એ અનાર્થ મિશ્રિત શાસ્ત્રોની રૂઢિમાં ઉછરેલા હોવાથી વેદકાળના શુદ્ધ આચારવિચાર પાછા ગ્રહણ કરશે કે નહિ એ મોટા સંદેહની વાત છે, અને અત્યાર સુધી એ શાસ્ત્રવાદથી પણ કાંઈ ફળ તો થએલું જણાતું નથી. આ જોઈ કેટલાક સરકારની મદદ માગેછે, અને કહેછે કે અમારા પોતાના પ્રવળથી તો કાંઈ પણ થવાનું નથી. આ બાબત સરકાર પાસે વિવિધ માગણીઓ કરવામાં આવી છે અને તેમાંની મુખ્ય ત્રીયે મુજબ છે.

૧. બાર વર્ષની અંદર કન્યા પરણાવેલી હોય, તો તકરાર કે પુનર્વિવાહને પ્રસંગે તે લગ્ન કોરોઝોએ રદ ગણવું.

૨. બારવર્ષની અંદરની છોકરીને કોઈ પણ સાસરે રાખે તો તેને

માટે બારે શિક્ષા ડેરવવી, અને એ દરમ્યાન જો તે રાંડ તો તેની અથવા તેના પ્રતિનિધિની અહીં ઉપરથી કોરટે તેનું પ્રથમ લગ્ન ૨૬ ગણવું.

૩. જોકેરો ચૌદ વર્ષની અને જોકેરી ૧૨ વર્ષની અંદર પરણી હોય તો તે જોકરા કે જોકરીને તે લગ્ન ઉમરમાં આવે તે વખતે મહીમાં આવે તો ૨૬ ગણવાનો અધિકાર આપવો જોઈએ.

૪. પતિનો સંગ થયો હોય તોજ તે લગ્નને કોરટમાં મંજૂર રાખવું.

આ ચારે માગણીઓની સામા મોટી વાંધો એ છે કે હિંદુકોમને હજી લગ્નની ઉમર આવત કાંઈપણ કાયદો જોઈતો નથી. ઉપલી બલામણી ને ગૃહસ્થો કરેછે તેજ આ હરકત તો કબ્જા કરેછે, પહેલી દરખાસ્ત ગા-વકવાડ સરકારની છે, પણ જો પોતાના રાજ્યમાં એમના કહ્યા મુજબ કરે તો કેવા પોકાર ઉઠે તે પોતે બરાબર જાણેછે. બીજી દરખાસ્ત મિ. મસ્તિ-લની છે, પણ તેપણ કહેછે કે એમ કરવાથી લોકોમાં ધણીજ નારાજગી અને કોરટોમાં અણધરતી ફાજદારી નપાસો ઉઠાવિના રહે નહિ. ત્રીજી બલામણ મી. જસ્ટિસવેસ્ટની છે, અને તેની સામા તો વિષય વાંધો એ પણ લઈ ચકાય કે બાર વર્ષની ઉમરે જોકરી અને ચૌદ વર્ષની ઉમરે જોકેરો પોતાનું લગ્ન ૨૬ કરી શકે એ હસવા સરખું છે. એ ઉમરનાં બાળક વાંધો સંજોજ નહિ, અને જો તો એવા નાદાનના વિચારોને કાંઈ પણ ઉત્તેજન આપવું જોઈએ નહિ. ચોથી દરખાસ્ત રૂઢનાયરાવ બહાદુરની છે અને તે ધણી દરજ્જે ધ્યાનમાં લેવા જોગ છે, પણ જ્યાં સુધી એ શા-આર્ય ધણા લોકે કબ્જા રાખ્યો નથી ત્યાંસુધી સરકારે હાથ ધાલવો એ વિચાર નેવું છે.

એ રીતે આ ચારે માગણીઓ હંટર સાહેબ ગંભીર બુદ્ધિથી ૨૬ ગણેછે. તેમજ પરણેલા વિદ્યાર્થીને માર્ટિકલેશનની પરીક્ષામાં દાખલ કરવા નહિ, ન પરણેલાને સરકારી નોકરીમાં દાખલ થવાનો પ્રથમ હક આપવો, વગેરે મુલકી ધારાઓથી સુધારાને ઉત્તેજન આપવાની બલામણીને તો વૃત્ત સંભળીનેજ ૨૬ કરી નાંખેછે, અને કહેછે કે ને સુધારા આવત કાયદો કરવાની હિંમત ન આવતી હોય તે સુધારાને સરકાર આમ મુલકી નિયમોથી ઉત્તેજન આપવા જશે, તો તે સુધારા ઉઘટા એક જમાનો પાછળ પડી ગયાવિના રહેવાતા નથી.

તારે શું સરકારે મૂગે મોઢે હાથપમ નોડીને બેસાળ રહેવું, અને પોતે પકડું જાણે બૂંદે છે કે અમુક શ્રદ્ધાથી પોતાના સોથી નાચાર વસિત ઉપર મહા જુલમ ગુજારે છે, તે છતાં તેમના છુટકારાને માટે કાંઈપણ ન કરેવું? એના જવાબમાં નીચે મુજબ કરવાની એ સહિબ બલામણી કરે છે.

૧. બાળપણનાં લગ્ન ૨૬ ન કરતાં મદ્રાસની હાઇકોર્ટના દથી જાડજની બલામણ ગુજબ સરકારે એવો કાયદો કરવો કે મોટી ઉમરે કન્યા પરણાવશે, તો તેપણ કાયદેસર ગણાશે.

અમારી નજરમાં તો આમ કરવું એ માત્ર પિષ્ટપેષણ અને જાનાં વિચારનાને નકામા સરકાર સામા ચીકવવા જેવું લાગે છે. આવા કાયદોથી બાળપણમાં છોકરીને પરણાવનારા તો બાળપણમાં પરણાવ્યાજ કરશે, અને કાઠીયાવાડ જેવા પ્રાંતોમાં જ્યાં કાંઈક મોટી કરવાનો રિવાજ છે ત્યાં આવા કાયદોની કાંઈપણ જરૂર નથી, કેમકે તાની ઉમરે કેમ ન પરણાવી એવી તકરાર કોઈપણ ટેકાણે અમે ઉઠેલી સાંભળી નથી—જે તેમ હિંદુસ્તાનના કોઈપણ બાગમાં યતુ હોય, તો આવો કાયદો અવશ્યે યવો જોઈએ ખરો. બાકી, અમારા જાણવા પ્રમાણે તો જ્યાં છોકરીઓને બાર વર્ષની અંદર પરણાવી દેવામાં આવે છે, ત્યાં તેમ મુખ્યત્વે કરી લોકજાજના બપધીજ કરવામાં આવે છે અને તેનો ઉપાય તો કોઈપણ કાયદાથી ધર્મશિક્ષવાનો નથી.

આવો કાયદો યવાયો તો ઉલટી અમને દહેશત લાગે છે કે બાર વર્ષની અંદરજ કન્યાને પરણાવી દેવાનું એકાદ શાસ્ત્રવચન છે તે ઉપર લોકોનું લક્ષ વધારે એવાયે, વખતે તેમજ અમત કરવાની નાતવાળાઓ સખી લઈ બેસશે, અને નિરર્થક લોકવિચારમાં સરકાર ધર્મદ્રોહી ગણાશે.

૨. પુનર્વિવાહ સંબંધી ૧૮૫૫ ના કાયદામાં એવી બંધી નાંખી છે કે તેના પહેલા ધણીની પાસેથી જે વારસો વધીવતનામાંની રૂએ પણ મળ્યો હોય તે ફરીથી પરણનારી વિધવાએ પાજો આપી દેવો જોઈએ, આ બંધી હવે કાઢી નાંખી દેવાનો કેમ? એ બાબત રાકતરે હંદર સરકારનું ધ્યાન એવે છે તે અમને વાજબી લાગે છે, અને તેનાં કારણ અમે ત્રીજી બલામણી મોંઘા પછી દર્શાવીશું.

૩. મુંબાઈ હલાકામાં ચાલતા હિંદુશાસ્ત્ર પ્રમાણે હાઇકોર્ટ એવું

કેરળું છે કે ધણી પાસેથી વારસામાં મળેલી તમામ જંગમ મિલકત ઉપર બાણડીનો કુલ અખતાર છે, અને તે તો તે મહુમાં આવે તેને આપી શકે છે. આમ હોવાથી મુંબાઈના મુદ્દ સ્થાનિક સરકાર પોતેજ વડીસરકારને જવાબમાં લખે છે કે અહિંયાં તો પ્રત્યક્ષગતને આગલે દિવસે જો તે વિધવા પોતાની મળેલી બધી જંગમ મિલકત નવા ધણીને લખી આપે તો તેમાં કોઈથી વાંધો લઈ શકાય એમ નથી, અને એમ છે. તો પછી ૧૮૫૬ ના કાયદાની બંધીનો જંગમ મિલકત બાબત તો કોઈપણ હાઈકોર્ટ અમમ કરે એમ લાગતું નથી. માટે બલામણુ એવી છે કે આ હલાકામાં ચાલતું હિંદુ ધર્મશાસ્ત્ર જે જે પ્રાંતોમાં ચાલતું હોય. તે તે બધા પ્રાંતોને માટે તો સરકારે ૫૬ ના કાયદામાંથી જંગમ મિલકત બાબતની બંધા કાઢી નાંખવી જોઈએ.

આ બલામણુ પણ અમને વાતબીજ લાગે છે. લગ્નને આગલે દહાડે જ બીજાને લખી આપે તો તે ચાલે, પણ જો તેમ ન કરતાં તે પરણે તો બધી મિલકત પોતાના જૂના ધણીના વારસાને આપી દેવી પડે એ કાયદોજ હસવા સારખો છે, અને કદીપણ અમલમાં આવી શકે જ નહિ. પ્રથમ તો કોઈ કોઈ જ એ મિલકત પાછી અપાવનાર નથી, અને કદાપિ કોઈ આપદના અક્ષરો ઉપરજ આધાર રાખી એમ એકવાર કરાવ્યું, તો તેનું પરિણામ એજ થયે કે ફરીથી પરણવા નાકળેલી તમામ વિધવાઓ લગ્નને આગલે દહાડે પોતાના નવા ધણીનેજ લખી આપશે. આમ યવાથી તે બાણડીએને પોતાનો અખતાર ખોઈ જન્મસુધા પરવશ થવું પડશે, અને જો નવા ધણી તેને કાઢી મૂકે, તો તે વખત પોતાનીજ છતી મિલકતે તેની પાસે ધાનરોટલાં સિવાય બીજું કંઈપણ ભાગવાનો તેનો હક કાયદા પ્રમાણે રહેશે નહિ. માટે અમે તો નિશ્ચય એમજ માનીએ છીએ કે જંગમ મિલકત બાબતની કલમ તો કાયદામાંથી મુંબાઈ હલાકાને માટે, અને વસ્તુતઃ બંગાળા સિવાય આખા હિંદુસ્તાનને માટે તો કાઢી નાંખવીજ જોઈએ.

વચીવતનામા સંબંધી સુધારો તો આખા હિંદુસ્તાનને માટે થઈ શકે એમ છે. વચીવતનામું જાતેજ હિંદુશાસ્ત્ર નહિ પણ ઇંગ્લેન્ડ કાયદાને અનુસરતો દસ્તાવેજ છે; સાધારણ લોક વચીવતનામું કરતાજ નથી, અને જે

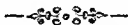
કરેછે તે ચાલુ હિંદુશાસ્ત્રથી કાંઈ જૂદી બપડ્યા. કરવી હોય છે ત્યારેજ બહુધા કરેછે. મારે જ્યારે કોઈ ધણી વશીયતનામાથી પોતાની મિલકત બાઇડીને આપી જાયછે, ત્યારે એમજ સમજવું જોઈએ કે તેની ધરજી એમ છે કે એ પુનર્લગ્ન કરે તોપણ એ મિલકત એની પાસેથી હિંદુશાસ્ત્ર મુજબ લઈ લઈને મારા પિત્રાઈએને અપાવવી નહિ, જો એની આવી ધરજી હતી એમ આપણે ન માનીએ, તો પછી એ વશીયતનામું કરવાનું પ્રયોજનજ કાંઈ જણાતું નથી, કેમકે એની બાઇડીનેજ પુનર્વિવાહ ન કરે તો તો હિંદુશાસ્ત્ર મુજબ એ મિલકત મળવાનીજ હતી.

સ્થાવર અને જંગમ બંને મિલકતો વિધવા પાસેથી પુનર્વિવાહ કરે નજ જવી જોઈએ એનું એક વિશેષ કારણતો આ પણ છે. હિંદુશાસ્ત્રમાં એમછે કે વિધવા બલિચારિણી નીકળે; તો તેને મળેલો તમામ વારસો રદ જાય, અને એક રીતે જોતાં એ કાયદો બહુ વાજબી છે. ઇંગ્લેન્ડ કોર્ટોમાં પહેલાં અમલ પણ એમ થતો. પરંતુ એમ થવાથી નિર્દોષ વિધવા ઉપર નકામાં આજ મૂકી તેની મિલકત ઝૂંટી લેવાને લોખી પિત્રાઈએ બહુજ તૈયાર થવા લાગ્યા, અને કોર્ટોમાં જૂડી પણ બહુ લજમણી દફતીકતો રજુ થવા લાગી. આ ખેદાઈ દર કરવા અને નિર્દોષ અબજાને હુમ્મ્યા પિત્રાઈએના જુલમી હુમલાથી બચાવવા છેવટ પ્રિવિકાઉન્સેલ એવા કાયદે ક્યાંછે કે બલિચારની તંકેરારજ હિંદુ વિધવાની બાબતમાં વજનદારે ગણવી નહિ. આ પ્રમાણે ધણા સુકરેદમાં ચૂકતા આવે છે, અને હવે પોતાના દરાવથી પ્રિવિકાઉન્સેલતો ફરે એમ નથીજ.

ત્યારે કરવું શું ? હાલતો કમવાનો અમલ એવી રીતનો થઈ રહ્યોછે કે વિધવા છયોક બલિચાર કરે, તોપણ તેને કોઈ પણ રીતે પૂછી શકાતું નથી, પણ જો તે બિચારી પોતાની બલાઈ રાખી માત્ર પુનર્લગ્ન કરે, તો ગુર્તજ તેની પાસેથી જલો વારસો છીનવી લેવામાં આવે છે. હાલતો કાયદો બલે વિધવાએતિ એમજ કહેતો હોય કે બલિચાર કરવો હોય, તો બલે ચાલો તેટલો કરજો, પણ પુનર્લગ્ન કરશો નહિજ, જો કર્યું, તો તમને મળેલો વારસો લઈ લેવામાં આવશે. બેથક આ કાયદો ધણો ઊંચોજ છે; અને તેમાં તત્કાજ સુધારો થવો જોઈએ. ઉપર કહ્યું તેમ પ્રિવિકાઉન્સેલ-

સિલનો ડરાવ તો ફરે એમ નથી, અને સારિં બિચારી વિધવાઓ ઉપરનો નકામો જીલમ દૂર કરવો એજ ઉત્તમ રસ્તો છે.

૪. એથી બહુમણુ સુધારકોને પોતાને માટે છે, અને તે અંગે સૌથી અગત્યની સમજાએ છિયે. હંઠર સાહેબ કહે છે કે રાજપ્રકરણી બાળતને માટે જેમ આપ્યા હિંદુસ્તાનના અગ્રણીઓની એક કાન્ગ્રેસ મળેછે તેમ સંસાર સુધારાને માટે પણ મળવી જોઈએ, અને તેની પેટાં સભાઓ ઢેકાણે ઢેકાણે પ્રાંતોખતે યત્ની જોઈએ, એ બધી સભાઓ હાલ એકજ નિયમો પાળી શકશે એમ આશા રાખી શકાય નહિ, પણ સિંધમાં હિંદુ સંસારસુધારાની એસોશિએશન યત્નછે તેના ધારા નમુનો લેવાજોગ છે. એ સભાના સભાસદોએ એવી પ્રતિજ્ઞા લીધાછે કે ૧ હું અઢાર વર્ષની ઉમરની અંદર પોતાના છોકરાને પરણાવવો નહિ, છોડીના માખાપ પાસેથી નાતના ધારા કરતાં વધારે પહેરામણી લેવી નહિ, અને પોતાની દીકરીએને બને તેટલી કૃપવણી આપવી. એમાં ક્યાના લગ્ન સંબંધી કાંઈ પણ પ્રતિજ્ઞા લેવામાં આવી નથી, અને હાલ શરૂઆતમાં એવું મધ્યમ પગલુંજ ઠીક છે. પણ મોટી વાતતો એજછે કે ઘોડું પણ જે ધાર્યું તે સુધારકોએ હઠતાથી કરવુંજ જોઈએ. જુદે જુદે ઢેકાણે એક વિચારની ઘણી સભાઓ હાવાથી બધાને હિંમત રહેશે અને નાતજાતના જીલમની સામા પ્રસંગોપાત ઘણી ઉપયોગી સહાયતા મળી સકશે.

પુસ્તકાદિની પહોંચ,

સ્થાનિક સ્વરાજ્ય, બનાવનાર રાવસાહેબ કેશવલાલ મોતીલાલ વકીલ તથા છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, સ્થાનિકરાજકીય સ્વસત્તા, રચાને છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર રાવસાહેબ મયારામ શંભુનાથ, પેન્શનર ડેપ્યુટી એન્જીનેયરનલ હન્ડપેકટર.

આ બને પુસ્તકો એકજ વિષયના અને વર્નાક્યુલર સોસાયટીની માગણી ઉપરથી લખાએલાં છે. આમ હાવાથી બંનેનાં પેટાવિભાગો લગભગ સરખાજ છે. બંનેના શુણ્દોષ પણ એકજ વર્ગનાં છે. બંનેમાં સામાન્ય બૂલ

યએલી એ માલમ પડે છે કે સ્વરાજ્યને પ્રજાસત્તાકરણના સાથે એક રૂપ અથવા તેનું પેટાસ્પષ્ટ ગણી નાંખ્યું છે. યોગાર્થ (Etymological meaning) નેજા વળગી રહીએ તો એમ બાસ થાય ખરો પણ એનો રહસ્ય કેવળ જૂદો છે અને આ નિબંધોમાં તેનુંજ કામ હતું. તે છતાં 'સ્થાનિક સ્વરાજ્ય' એ શબ્દ હાલ નવોજન ધડાએલો છે તેથી આવી બૂલ થાય એમાં અમને કાંઈ વિશેષ આશ્ચર્ય લાગતું નથી.

રાજકાજના બે ભાગ પડી શકે છે—પાઠશાળી અને સ્થાનિક. સમસ્ત રચના રક્ષણ તથા હિતને સાર જે કામો કરવાના હોય તે પાઠશાળી; અને અમુક ગામ, તાલુકો, જિલ્લો, કે પ્રાંતના હિતને સાર અને તેનેજ લગતાં જે કામો તે સ્થાનિક. આવાં સ્થાનિક કામો તે સ્થાનના લોક પોતપોતાની મેજેજ સજાવી લે, ત્યારે તે સ્થાનિક સ્વરાજ્ય કહેવાય છે, અને તે અર્થમાંજ હાલ આ શબ્દ આપણી બાષામાં ચાલું થયો છે.

એ રીતે જોતાં રાજસાહિબ મથરાએ ભરતખંડનો ઇતિહાસ આપ્યો આપ્યા ત્યાંથી તે છેક મરાઠી રાજ્યના છેવટ મુખીનો બે સંક્રમમાં આપ્યો છે તે અમને કેવળ અસંખ્યજન લાગે છે, અગર જો તે જાતે રસિક અને જાંચવાળોગ છે. તેમજ એ બંને પુસ્તકમાં મંત્રીમંડળો કેમ રાખવા વિગેરે રાજધર્મને લગતા જે સ્મૃતિકારોના વચનો ઠાંકી બાખ્યાન ક્યું છે તેપણ સ્થાનિકસ્વરાજ્યની સાથે કાંઈપણ સંબંધ ધરાવતું નથી, અગર જો તેપણે મુખોધદાયક તથા રસજર્જુતો છેજ. આ પ્રમાણે રાજધર્મ ઉપર ઉતરી પડવા કરતાં સ્થાનિક કામકાજ આપણા રચમાં અસમઘીજ લોકો પોતાની મેજે કરતા આપે છે એમ રખાડવાની વધારે જરૂર હતી, અને આ બાબત બાઈકેશવલાલે કાંઈક ઠીક ધરારા કયો છે, તોપણ હિંદુઓના ગ્રામમંડળ (Village communities) વિગેરે પુસ્તકોની સહાયતા બીધી હોતતો એ વાત એથી પણ વધારે નિર્વિવાદપણે પુરવાર થઈ શકત. ખરી વાતતો એ છે કે આપણા રચમાં સ્થાનિક સ્વરાજ્ય બીજા કરતાં પણ એટલુંબધું હતું કે આટલાંમધ્યાં પરરાજ્યો થઈ ગયાં અને તે ઘણાં જુદામગાર હતાં, તોપણ રહીએતિ તે જુદામ ધણી જણાપો નહિ, કેમકે પોતાને દરરીજના સંબંધના તમામ કામકાજોતો નેમના પોતાનાજ સ્વાધીનમાં

હતાં, અને એમ હોવાથી તે રાજ્યોની સામા ચલાની આમરડોને જ-
રૂજ પડી નહિ.

કાજે કરી જૂની સ્વરાજ્યની પદ્ધતિએ ઇંગ્લેન્ડ સરકારનું રાજ્ય થયું
તે વેળાં શિથિલાવરૂપાને પહેાંચી હતી, અને પાછલાં સો દોઢસો વર્ષની
અંધાધુંધીથી લોકો એવા સાંવજનિક ક્ષુદ્રિ વિનાનાં, ટુંકી નજરનાં, આપ
આપનું જ જોનારાં, તથા બીકણ ને કાપર યહ ગયા હતા, કે તેમનાંથી
તે શિથિજ યહ ગએલી પદ્ધતિએ પણ બરાબર ચાલી શકતી નહોતી.
આ બધાં કારણોથી તે બંધ કરવામાં આવી, અને તેની લોકે કાંઈ પણ
દરકાર રાખી હોય એમ જણાવું નથી. પરંતુ ઇંગ્લેન્ડસરકારને ધોમે ધોમે
માત્રમ પડ્યા લાગ્યું કે આવા મોટા રાજ્યનો વહીવટ લોકને કેટલેક દરજ્જે
સામિત રાખ્યા વિના જોઈએ તેવા ચોલવા એ શક્ય નથી, અને તેથી
લોકને સ્વરાજ્યનાં સત્તો કેમ અને કેટલી આપવી તેનો વિચાર થયાં લા-
ગ્યો. અંગાંઈ લાર્ડ નાયબીકે કાંઈક આરંભ કર્યો હતો, પણ સ્વરાજ્ય સં-
ત્તાનો મનબૂત પાધો નાંખવાનું માન લોકપ્રિય રિપન સોહિબને છે. એ
સોહિબને હાથે તા. ૧૮ મી જુન ૧૮૮૨ ને રોજ ને હિંદુસ્તાનના સ-
રકારે મોટો ઇરાવ બહાર પાડ્યો તેજ હવે પછીનાં ઇતિહાસમાં લોકની
સ્વરાજ્ય સત્તાનો મોટો પટો ગણાયો. આ ઇરાવની રૂએ છેવટ મુંબાઇની
સરકારે ને જે આંકટ (સને ૧૮૮૪ નો આંકટ ૧ લો તથા ૨ નો) કાઢ્યા
છે તેની સમજ આ બંને પુસ્તકમાં ઠીક આપી છે, પણ રાવસોહિબ કે-
શવજાલ વડીલ પરિશિષ્ટરૂપે મૂળ આકારમાં આપ્યા છે તેથી એમનો
ઓપડી વધારે કિમતી થઈ પડે છે.

આ બંને પુસ્તકોનો 'મુકાબલો કરવા' જેસાએ તો સોસાઇટીનાં પેઠે
અમારે પણ છેવટ પર્સેટી બાઈ કેશવજાલનીજ પુસ્તકને આપવી જોઈએ.
રાવસોહિબની બાજા 'સારી અને ચેલી' રસવાળી છે, પણ પ્રેસ્તુત વિષયનો
વિસ્તાર થોડો, અને કોઇક કેકાણે અનુચિત પણ છે. સરકારી વહીવટની
સામા જોઈએ તે કરતાં વધારે સજાઇથી લખવામાં આવ્યું છે, અને તે
છતાં છેવટે લોકને તો તેમની મોગતા માટે મોટું આમળાં નેવું મીઠુંજ
મવારામબાઇએ આપ્યું છે. પાતે જાણે કે 'હજુ' મુખી એ કામ લોકોથી
કરીવાનો સમય આવ્યો નથી તે ક્યારે આવશે! તો તે વિષે કહેવું પ્રાપ્ત

છે ન જ્યારે ઇંગ્રેજ બાપા શીખવાના સ્કૂલો પ્રગણે પ્રગણે તથા કર્મ
કર્મ યથે અને તે સસ્તે મૂલે મળ... નિ તે કેળવણી પૂરી યુનિવર્સિટીની
પ્રવેશક પરીક્ષામાં પાસ થવાય તેટલે સુધી મળશે, ત્યાર પછી ૭-૮ વરસે
તે વિદ્યાની કેળવણી લીધેલા લોકો પોતાના ધંધામાં પડશે, અનુભવ મે-
ળવશે, તથા ખર્ચે ખોટું સારાસારે સમજવા લાગશે; નિરિચ્છપણે કામ
પોતાના દેશકલ્યાણાર્થે કરવાને મન કરશે; અને દેશકલ્યાણાર્થે તન મન
ધનનો ખર્ચ કરવાની ઉત્કંઠા ધરશે; ત્યારે અને ત્યારેજ એ સમય આ-
વશે." ૧૧ ! મયારામભાઈનું આમ યથે, આમ યથે, એ બધું નાંધતાં
અમારાં આંગળીં પણ અકડાઈ ગયાં, અને સાર નીકળ્યો એકે આ બ-
વમાંતો હિંદુલોકો સ્વરાજ્યને મોજ મયારામભાઈની ગણતરીએ થવાતા ન-
યોજા હોય માણસ માણસના વિચાર છે, પણ એમાં અમને આશ્ચર્ય
એટલુંજ લાગે છે કે લોકો અયોગ્ય છે તો પછી સરકારી સત્તાથી જે કામો
ચાલે છે અથવા આસતા તેની સાક્ષી શું કામ હદપાર જઈને પોતાની કલમ
અભાવી હશે, સરકાર કે લોક કોઈએતો એ કામ કરવાં જોઈએજ.

મમદા, અથવા સદ્ગુણી વહુ. આ નાનું પુસ્તક આબંધું છે તો
સત્યવક્તાની સાથેજ ભેટમાંજ, પણ એની વિશેષ પહેાંચ આપવી એ અમને
ફરસ્ત લાગે છે. આપણામાં 'નવલ' (વાર્તાઓ) નો જોખ ઉત્પન્ન થયો છે,
પણ હિંદુની આધુનિક સંસારશિયતિ દર્શાવનારી એક પણ સારી વાર્તા
હજી રચાઈ નથી. એ જોતાં અમે આ "સદ્ગુણી વહુ" ને દરેક હિંદુ
ઘરમાં પધારવાનું પ્રેમપૂર્વક આમંત્રણ કરીએ છીએ. આ વાર્તા હિંદુ સં-
સારશિયતિનું એક ઉત્તમ, રસભર્યું, અને આમેહુજ ચિત્ર છે. એ પ્રથમ
બંગાળીમાં કોઈ દેશી ગૃહસ્થે રચ્યું છે, અને તેનો ઇંગ્રેજમાં તર્જુમો પણ
થયેલો છે. આ ગૂજરાતી બાપાંતર મૂળ બંગાળી ઉપરથી કે ઇંગ્રેજ
આધારે કર્યું છે તે આ ચોપડીની પ્રસ્તાવના જોતાં સ્પષ્ટ સમજાવું નથી.
તેમજ બાપાંતર કરીનું નામ પણ આપ્યું નથી એ બાબતો ગમે તેમ હો,
પણ અમેતો કહીએ છીએ કે એ જાણે બાપાંતર નહિ પણ ગૂજરાતી
બાપાનો સ્વતંત્ર ગ્રંથજ હોય એવું શુદ્ધ ને સ્વ બાપામાં લખાએલું છે, એની
સંકળનાદિક બાબતોનું જો બીજી બાપાના સાહિત્ય ગ્રંથોને મુકાબલે તો-
લન કરવા બેસાએતો એમાં ઘણુંક કહેવાજોગ છે, પણ આપણી બાપાની

ત્રિયતિ જોતાંતો એ વાર્તા એક નમુનાલાયક, અને જેવી સુખાધકારક તેવીજ એ રસમય છે.

આ પ્રસંગે અમારા ગૂજરાતીભાષાઓ જે ઈંગ્રેજી તો બણી શકતા નથી, પણ વિદ્યાની હાંસ હેવાને લીધે કેટલોક ખાનગી અભ્યાસ કરવાને આતુર હોયછે, તેમને અમે બંગાળી ભાષા બણવાના બલામણુ કરીએ છીએ. એની ક્ષિપિ એક ભૂદી છે એટલુંજ, બાકી મરાઠીની પેઠે એ છ મહીનામાં બરાબર બણી શકાય એવી ભાષાછે, અને હાલ આપણી સઘળી પ્રાકૃતોમાં એ ધણીજ એડાએલીછે. એમાંથી જેમ સાન વધારવાનું તેમજ ભાષાંતર કરવાનું પણ ઘણું મળી આવશે. બાઈ નારાયણ હેમચંદ્રના લખાણનું ઘણું જોર તે ઉપરજ આધાર રાખે છે, અને અમે ઇંદિએ છિયે કે બીજા પણ બંગાળનું વિદ્યાદ્રવ્ય ગૂજરાતમાં આણુતા યાપ.

રાસેલાસ, એ ગૂજરાતી પત્રની બેઠમાં આવેલું છે, અને વળી અસલ સ્વર્ગવાસી બાઈ ગિરધરલાલે ભાષાંતર કરી છપાવેલું તેને આધારે ઘણું કરીને આ આવૃત્તિ પુનઃમુદ્રિત થયુંછે, તો પણ એ મૂળ પુસ્તક દા. જાનસન જેવા એક સર્વોત્તમ ગ્રંથકારનું અને જાતે એક સર્વોત્તમ પદ્ધતિનું હોવાથી તે ફરીથી છપાવાની ખબર અમારા વાંચનારને આપવી એ અમારી એક ફરજ સમજીએ છિએ. જેને વિવેચક વાર્તા (Philosophical novels) કહેછે તેનો ઈંગ્રેજીમાં આ એક સરસ નમુનો છે. મૂળ ભાષાંતરમાં જે ભાષાની આમીઓ હતી તે અત્રે ઘણુંક દરજ્જે, દૂર કરવામાં આવીછે એ જોઈ અમે ઘણા સંતોષ પામીએ છિયે.

કૃષિવિવેચન—ખંતાવનાર, મહાનંદ બાઈશંકર બદ, નડીયાદ હાઈસ્કૂલમાં ખેતીવાડીના શિક્ષક. વિષયઉપયોગી, અને ભાષા નોંધએ તેવીછે.

શબ્દાર્થકોષ. (હિંદી લોકના ટુંકા ઇતિહાસનો) લખનાર, દયાશંકર શામજી ત્રિવાડી, તાલુકાસ્કૂલ મારતરે અંબાર, કચ્છ. શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ પર્યાય તથા સમજ્યુતી આપવા પાછળ સારી મહેનત લીધેલી જણાય છે, અને અમે ધારીએછિયે કે જે મહેતાજીએને હજરકુત ઇતિહાસ શીખવવા હાલ મુશ્કેલ થઈ પડ્યો છે, તેને એ જરૂરી તથા કુમતી મદદ આપશે.

નિશ્ચાલ્લોત્તાં ઇનામપત્રક.

સુરત વિભાગ.

બ. નં. ૨૭.

કમાલજીડ તથાદી મોરારજી ભૂલાભાઈએ ૩૦૧ પૂસ્તકો આપ્યાં—
સચીણ. ઓવરશીવર મી. અંબાલાલ ખુસાલભાઈએ પોતાની બંદની વ-
ધારે પ્રગારથી નાંદોદ યવાથી તેની ખુશીમાં ૩૨) ના પનાસાં ૩૦૧ કાકીર
ફુલા દાણાં પોતાની ખુશીથી ૩૦૧ પતાસાં રવાના તા. ૬-૪-૮૬

(અંગ્રેજી સહી)

મોહનલાલ રણુજીડદાસ.

ડાયુટી. એ. ઇન્સ્પેક્ટર સુરતવિભાગ

ભરૂચવિભાગ.

આ. નં. ૩૬ તા. ૨૬-૬-૮૭

ઝાડેધર.—તા. ૧૩ મી જુન સુને ૧૮૮૭ તે રોજ ભરૂચના રાવ-
સાહેબ મામલતદારે સાહેબે ડોકરીઓની પરીક્ષા લીધી તે રેગુલેશન ઇનામ
આપ્યું તે મુજબ એક રૂંડ ઉંચું કરી ઉત્તેજન આપવાને માટે અમુક
વખતે ઇનામ વહેંચવું લોકોએ એવી રાવસાહેબ મામલતદારે મફોલા સદ
ગૃહરયોને પોતાની ઉત્કંઠા દેખાડવાથી સદગૃહરયોએ ૩૫૭) પોતાની રા-
જી ખુશીથી બપો તેનાં નામ. ૩૧૦) પા. હરિભાઈ ગુલાબભાઈ ૩૧૭)
પા. પરભુદાસ રાઈજીભાઈ ૩૧૦) નંબકલાલ ભવાનીશંકર ભરૂચ. ૩૫)
ગોપાળજી બાજી ૩૫) પા. છીતાભાઈ દયાળભાઈ ૩૩) પા. નારણભાઈ
નરસીભાઈ ૩૨) પા. વરધાભાઈ વસ્તાભાઈ ૩૩) પા. હિરેભાઈ વસ્તા-
ભાઈ ૩૧) પા. બાઈજી પરાગ ૩૧) પા. પરસોતમ ભીખા ૩૧) પા. ર-
ણુજીડદાસ કેશવદાસ ફુલ ૩૫૭) પા. હરિભાઈ ગુલાબભાઈને કોઈ કોઈ
વખત ઇનામ આપવા આપ્યા છે રવાના તા. ૨૬-૬-૮૭

(અંગ્રેજી સહી.) ગણપતરામ ગોરીશંકર રાસ્ટ્રી.

ડાયુટી. એ. ઇ. ભરૂચ વિ.

(પાઠન પૃષ્ઠ ૧૮૮ થી સાંધણ.)

ભાડર.—એક ગોવરધન ૩૦૧ સાકરે—કોટડા. કંદોઈ માનજી મકન
૩૧૧ પતાસાં—ગવરીદડ. સોની કેશવજી માધવજી ૩૦૧ અગ્રરે—નવા-

નગર કન્યાશાળા, નં. ૧ કુંવરશ્રી જમસંતસીંહ તથા કુંવરી રૂપાલીબા
૩૧૥ શેરડી તથા પતાસા—નં. ૨ જ્યે. બાઈશ્રી જનન્યાઈ તથા કુંવરી રૂપા-
લીબા. ૩૩૦ શેરડી તથા પતાસા—ખંભાલીયા કન્યાશાળા, શેઠ. દામોદર
દાકરશી મુળજી ૩૩૯૫૫ કપડ તથા પતાસા બાઈ અંગાકુંવર પ્રશ્નોત્તમ રંગ
પતાસા—જાડીયા કન્યાશાળા, મોરારજી મધુરાદાસ ૦-૬-૦ પતાસા—
કાલાવડ કન્યાશાળા, મહારાજ જનમસાહેબ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ, બા-
ચના હીરજી રંગ પતાસા ગોંડળ કન્યાશાળા, મીપુજીજીએ ૩૨) પતા-
સા—ભાવાવદર કન્યાશાળા, મે. વોરાજી ડીવીઝનના આસી. રેવેન્યુ ક-
મીશનર તથા મહાલકારી તથા પોષ્ટખાતાના ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ ૩૧૫ પ-
તાસા—સાપર. ઠા. ઠાકરસી લવજી ૩૧) સાકર—બેડી, બહેરબાન મીસીસ
એકલીસિન્ડ ૩૧) મીઠાઈ—ભાડલા, રઝૂલ કમિટિના પ્રેસીડેન્ટ તથા એમ્બર
૩૧) પતાસા—રાવળ, ન્યાયાધીશ સાહેબ રંગીલદાસ વરાણાથી ૬. પ્રેમજી
રેખજી જગનલાલ અમરજીએ મળી કુલ ૩૧—ગુંદા, બાણવડ વહીવટ-
દાર મુંદરજી નેશંકર ૦-૬-૦ પતાસા—રાણુ, શેઠ. મુળજી કલ્યા-
ણજી રાજકા ૩૩૦ રૂમાલ તથા સાકર—બેલા, ૬. વલમજી ચવજી રંગા
દ્રાક્ષ—હડીયાણા, મહારાજામીજી જનમસાહેબ તરફથી ૩૧૮) અડદીયા—
વરાડ, બાણવડ પોલીસ ફોજદાર સાહેબ ૩૪) અડદીયા—વાવડી, મેતા
વીરજી દામોદર ૩૧) અગર—સરપદડ, વહીવટી કારકુન જલદજી મીઠા
૩૧૫૫ સાકર—કુંવાડવા કારકુન ગંગાધર શીવનારાયણ રંગા સાકર—ગોંડલ
ધાંચ, એવરશીવર સુતાર મેસજી નેડા ૩૨) શેરડી—મોવેયા, ગામલોકો
તથા ખોળ કાળા પ્રેમજી ૩૪) સાકર—ખોખરી, ગોંડલ ડીવીઝનના કા.
રણજીડાસ તથા ફોજદાર રતનચી ખીમજી ૦—૧૪—૦ પતાસા, ઠકર
વલભદાસ ઉકરડા ૩૨) પતાસા ગામલોકો તરફથી ૦—૭—૦ પતાસા—
સરસાઈ, ડાકટર સાહેબ તથા શેઠ પ્રશ્નોત્તમે રંગા મીઠાઈ-મોટીખીલોરી.
ગોંડલ સુખતાનપુર મહાલકારી પ્રજુલાલ આત્મારામ ૦—૫—૦ સાકર—
કોલીયડ, ગોંડલના રેનજર ફોરસ્ટ આફીસર તથા મુકુતકમિટિએ ૩૩—૨—૦
પૂરતક તથા સાકર કપડ—ખંભાલીયા કન્યાશાળા, શેઠ દામોદર દાકરશી મુળજી
૩૫૦૦ ની લેલનોટના બ્યાન્કમાંથી રકાબરથીય આપવાસાથ—સુપેડી સોના
કલાનજી પ્રશ્નોત્તમ રંગા સાકર ગીગણી, પાનેલી વહીવટદાર તથા એમ્બર

છોટ, સાકર, ઝોડી થઈ રહ્યા—ભાલીયા વરજંગ, રૂકૂલ કમિટિ તરફથી
 ર૦—સામોદ, મે. કોટડા તાલુકાદાર સાહેબ ર૦ સાકર—કાંદો. તાલુકા
 દાર સાહેબ ર૨) મીઠાઈ—મુસીજા. નામિક નાનજી જ્યેશ્ઠ ર૦ મીઠા-
 ઈ—ભાલીયા. ટીલાવત કુંવરશ્રી રાવસીદજી ર૧ સાકર—મોરબી કું-
 ન્યારાણા. મેતા જલા દેવજીના મેનેજર બધી ૩ પા એનિ જમાડી આ-
 ચાર્જજી મહારાજ ર૩—૧—૦ ચોપડીયો તથા દ્રાક્ષ—ખેભાલીયા. મહા-
 રાજા જ્ઞમસાહેબ તરફથી ર૧૦) પેડા—દલાલ નાનજી પેલા તથા ઠ.
 વાલજી ધનજી ર૨ સા. ખાતુર તથા મોર—સલાયા, રૂકૂલ કમિટી તરફથી
 ર૨) સાકર—લાલપુર, મહારાજા જ્ઞમસાહેબ તરફથી ર૧૧ મીઠાઈ—જોડીયા.
 ઠા. મુળજી વાલજી ર૩ સા. ચાકર—કુંસારા પૂંજી પરચોતમ ર૩) દ્રાક્ષ—વકીલ.
 ચામજી પ્રદ્યોતમ ર૩) દ્રાક્ષ—ખાલંભા. જોડીયા તથા ખાલંભાના વહીવટદાર સા-
 હેબ ર૧ા પતાસાં—મોરબી મુખ્ય. બાઈશ્રી માધીબા ર૧૦) પતાસાં—મોરબી
 બાઈશ્રી. બાઈશ્રીમ શીંગીરમે ર૦ સાકર તથા કોપરું. બાઈશ્રી માધીબા, ર૩)
 પતાસાં આવકના આચાર્જજી ર૩—૧૦—૯ ચોપડી તથા દ્રાક્ષ—ખાખરે.
 શ્રી ગામલોજી તરફથી ર૧ સા. પતાસાં—વિરપુર. રૂકૂલ કમિટિના મેમ્બર
 તથા પ્રેસિડેન્ટ તથા મે. ડાહોર સાહેબ તરફથી કામદાર સાહેબ ર૧ા—
 જોડીયા કુંન્યારાણા, કરાંચીની કુંન્યારાણાના મહેતાજી વાલનગર બાજગર
 ર૦—૧૩—૧ સાકર—ઢાળાવડ કુંન્યારાણા. મે. રા. રા. રા. ધવજી બાઈની તરફથી
 ર૧ા—સલાયા કુંન્યારાણા. રૂકૂલ કમિટિ તરફથી ર૦—૧૩—૦—મોરબી
 કુંન્યારાણા. બાઈશ્રી માધીબા ર૨) પતાસાં—ભાડસા. સોની અરજજી
 બીમ ર૦ સા. સાકર—જેઠપુર કુંન્યારાણા. વહીવટી કારકુન જોરીકેર ત-
 રબેશ્વર ર૦ પતાસાં—મેથપર. કામદાર દયાજી તથા કરજનજી ર૦
 સાકર—સરધાર. ગાંધી કાળા વૃજ્ઞપાળ ર૦—ખાંદેર. જીવાઈદાર મેતી-
 ચંદ તથા પટેલ નાનજી ર૧ સા. સાકર—જાલાસા. ગીરાણીયા તથા ગામલોજી
 તરફથી ર૩ સા. સાકર—વારોપડ, કમિટિના મેમ્બર ર૧) સાકર—વિરપુર.
 મે. ડાહોર સાહેબ તરફથી ર૧—) ખંભાળીયા કુંન્યારાણા. પછીયા. સીલા-
 ધર મુરારજી ર૨૦) ચોપડીયો તથા ચોપાનીયા. રેવાકુંવર દરીશમ ર૨)
 પતાસાં—હડીયાણા કુંન્યારાણા. ઠા. અધવજી માનજી ર૧ સા. રજો—

ખરેડી, રાજકોટના શેઠ ત્રીકમજી બપાન, ૦-૧૩-૦ સાકર-સલાયા
કન્યાશાળા, સ્કૂલ કમીટી રૂબ સાકર રવાના, તા. ૨૧-૪-૮૯ મુ. ટંકારા,

(અંગ્રેજી સહી) આચાર્યશ્રી દલીયંદ

ઇનચાર્જ ડેપુટી. એ. ઇ. હાલાર.

બા. નં. ૩૪ સને ૧૮૮૯-૯૦

મહુવા. એ. વ. સ્કૂ. અંગ્રેજી મુસલમાન ગૃહસ્થ શેઠ મનજીભાઈ
નથુભાઈએ અંગ્રેજી અંગ્રેજી સ્કૂલમાં તથા બંને સરકારી ગૂજરાતી નિશા-
ળામાં બહુતા મુસલમાન વિદ્યાર્થીઓને તથા કન્યાશાળામાં મુસલમાન ક-
ન્યાઓને પાંચ વરસ સુધી દરેક ધોરણમાં વાર્ષિક પરીક્ષામાં પાસ થાય
તેમાંથી ઉપલા ત્રણ નંબર સુધી રૂ. ૨૨ ૩૨) તથા રૂ. ૧) અનુક્રમે રોકડ ઇ-
નામ આપવાને કબજા કર્યું છે. તે ઇનામ વેહેંચવાને તા. ૨૧ જુન ૧૮૮૭
ના રોજ સાબરમતી પાંચવાગે મહાજનની ધર્મશાળામાં શહેરના મુખ્ય અ-
ધીકારી સહિયો તથા શેઠ સાહુકારોનો સારો મેળાવડો થયો હતો અને
બાવનગર શેઠના આસીરદેવ વસુલાતી અધીકારી સહિય મહેરબાન કેન-
યાલાલ ગીરધરભાલના હાથથી ઇનામ વેહેંચાયાં હતાં.

દરેક ક્લાસમાં પેહેલા નંબરના અંકેક હિંદુ વિદ્યાર્થીને પણ રૂ. ૧) અંકે
અંક રૂ. ૫) સહિયો ગૃહસ્થ તરફથી ઇનામ આપવામાં આવ્યો હતો.

મહુવાના મહાજન તરફથી બધા સ્કૂલોમાં મળી રૂ. ૧૨ અંકે બાર
રૂ. ૫) આની મીઠાઈ વેહેંચવામાં આવી હતી.

ઇનામના રૂ. ૫) આ વેહેંચાયા તેની વિગત.

અંગ્રેજી સ્કૂલમાં	રૂ. ૧૪-૦-૦
ગૂજરાતી સ્કૂલ નં. ૧ લો	રૂ. ૨૮-૦-૦
એજન નં. ૨ નો.	રૂ. ૧૮-૮-૦
કન્યાશાળામાં.	રૂ. ૧૪-૦-૦

કુલ રૂ. ૭૪-૮-૦

મહુવા. ફ. એ. એ. વ. સ્કૂલ. } નીજાભાઈ પી. દેસાઈ.
તારીખ ૪ જુલાઈ ૧૮૮૭ } હેડમાસ્ટર ફ. એ. એ. વ. સ્કૂ. મહુવા.

નવક નંબર પદ સને ૧૮૮૬-૮૭

પાલણપુર વિ.

લીસાં—કોડારી સાંભાગ્યચંદ વેલજી ૩૬) ની ઓપડીઓ તથા ૩૨) પાણી પીવાના. પટેલ હેમા જીવા ૩૨) ની ઓપડીઓ શા. ઉજ્જમ રામ-ચંદ ૩૧) મીઠાઈ શા. મોતી રામલ ૩૦) મીઠાઈ—ધનિરા. રૂકુલ કમીટીના મેમ્બરો તથા સદગ્રહરથો તરફથી ૩૨) ઓપડીઓ—ઉણું, શીહોરીનાં યા-ણદાર કેથવાજ બીજલાલ ૩૧) મીઠાઈ જગીરદારો ૩૧) મીઠાઈ મેમ્બરો રંગ મીઠાઈ મે. પા. પો. મુ. સા. બા. પધારેલ તે વખતે ઠાકોરો તરફથી ૩૧) મીઠાઈ તથા ૩૩) શીક્ષકોને—દીપોદર. રૂકુલનું વાસ્તુ કયું તે વખતે ઠાકોર સાહેબ તથા રૂકુલ કમીટીના મેમ્બરો તરફથી ૩૩—૨—૦ ઓપડીઓ—વારાહી. મે. પા. પો. મુ. સા. બા. પધાર્યા તે વખતે મલેક રવાજી વા-ગેરે જગીરદારો તરફથી ૩૪) મીઠાઈ—થરેદ. મે. પા. પો. મુ. સા. બા. હાફુર પધાર્યા તે વખતે થરેદ ઠાકોર સાહેબ તરફથી ૩૨) ઓપડીઓ તથા ૩૨) મીઠાઈ—યુગિામ. મુખી ઠાકોર ખેતાજી લાંબજી રૂપ) શીક્ષ-કોને દરબાર નરસીંગજી ભુપતસીંગજી વીગેરે ૩૨) શીક્ષકોને ગામનાં સંદ ગ્રહરથો તરફથી ૩૩—૨—૦ ઓપડીઓ—કુંવારેદ. મે. નોદેઅલીખાનજી બહાદુર ૩૫) મીઠાઈ ૩૪) શીક્ષકોને તથા તેમના રાણીસાહેબ ૩૩) મીઠાઈ તથા ૩૧) શીક્ષકોને ગોરજી મોણિકવિનય રંગવિનય રૂપા મીઠાઈ—કુવડ ખુદાવીદ મુરેતજીખાનજી સાહેબના કારબારો બાહાદુરચંદ નેહાલચંદ તર-ફથી ૩૨) ઓપડીઓ તથા ૩૦) મીઠાઈ—મુજપુર. સેકેન્ડકલાસના મા-જીજી નરસીહપ્રસાદ વીકમલાલ ૩૧) મીઠાઈ.

મોતીલાલ. વ. પટેલ.

તા. ૨૫ માહિ મે સને ૧૮૮૬

ઉ. એ. ઇ. પાલણપુર.

જા. નં. ૮૪ સને ૧૮૮૬-૮૭

ઝેડા વિભાગ.

કેરીઆવી—મુખી. બાબરબાઈ આપુજી તથા તલાટી ગીરધરલાલ હરસદરાય ૩૨—૧—૧નું ઇનામ વહેંચ્યું ને ૩૦—૫—૦ પતાસાં વહેંચ્યાં—કણુઓડા. સદગ્રહરથો તરફથી ૩૧—૨—૦નું ઇનામ વહેંચ્યાં—ઉમરેદ.

સ્કુલ કમીટીના મેમ્બરો તથા બટ નરભિરામ-મધારામ ૩૧) મીઠાઈ ક્રમ-
 થાળામાં ૩૦ ને ૩૦—૨—૦ છોડીએનિ આખ્યા—અનુપરા સ્કુલ કમી-
 ટીના મેમ્બરો ૩૧—૮—૧ ની ચોપડીઓ તથા ૩૦ મીઠાઈ—ભાળજ
 તાએ કાસર, શા હરીવલ્લવ હીરાચંદ જે છોકરા આગલા ધોરણવાળા અ-
 બ્યાસ કરવા ભાળજ બાગ્ડ તેમને જમાડ્યા—મેહેળજ, સુરત શ્રી પા-
 રડીના તાલુકાના ફેજદાર તથા પોલીસપટેલ, ૩૦૧ સાકર વહેંચી—ખરેટી,
 ઉત્તેલીયા તાલુકે ધોળકાના કારભારી ૩૦ છોકરાએનિ મીઠાઈ વહેંચી—
 શારુતાપૂર, ભાવસાર જેઠા કેવળ પોતાના છોકરાને નિશાળે બેસાડી ૩૧)
 પતાસાં વહેંચ્યાં—ચકલાશી, કાચીભાઈ રણછોડ યનીભાઈ લખાભાઈ સુ.
 મે. બટ રણછોડ નરભિરામ ૩૧) પતાસાં તથા ૩૧) પતાસાં વહેંચ્યાં—વાંઠ-
 વાળી, મૂખી, રખીદાસ આતમદાસ ૩૧) પતાસાં ગામલોકિની તરફથી
 તથા તલાટીની મદદથી—ખંભોળજ, તા. લો. ઓ. ક. મે. લલુભાઈ
 કાચીભાઈ ૩૧—૭—૦ તથા કેશવલાલ દામોદર ૩૨) મોડપો ખા-
 ધવા બાગ ઉપર—ભાળજ, ચામણાના જમાદાર પીરમીયા ઉમ-
 રમીયા ૩૦૧ પતાસાં વહેંચ્યાં—શારુતાપૂર, શેઠ, ધીવલાલ રણછોડદાસ
 ૩૧) નાં પતાસાં વહેંચ્યાં—કાળસર, ફેજદારસાહેબ સુરતકાખાન ૩૧)નાં
 પતાસાં વહેંચ્યાં—કઠલાલ, સ્કુલ કમીટીના મેમ્બરો ૩૧૧ ચોપડીઓ લીગ-
 ૩—પીપળાવ, એનન ૦—૭—૦ પતાસાં વહેંચ્યાં—આંત્રોલી, અડાંસનો
 નીશાળનાં મે. લક્ષ્મીચંદ કમંચંદ ૩૧) પતાસાં વહેંચ્યાં—રંગાઈપૂરા, પટેલ
 મૂળજી ગલાંભાઈ સ્કુ. કં. મેમ્બર ૩૦૧ પતાસાં વહેંચ્યાં—ખડોલ, રૂપરાતા
 તલાટી લક્ષ્મીશંકર દામોદર તથા ઉધરાતદાર પા. ગીરધર ભગવાન ૩૨)
 ચોપડીઓ ને. ૧૪ છોકરાએનિ વહેંચી—સીલી, શેઠ નરભિરામ વલવંદાસ
 ૩૨—૨—૧ ચોપડીઓ છોકરાએનિ વહેંચી—સંખ્યાક: ગામ, પોદરાનાં
 શા. હરગોવિંદ બાઈચંદ ૩૦૧ બાબાચાઈનાં પતાસાં વહેંચ્યાં—મોતર, શેઠ,
 મગનલાલ વ્રજવલ્લવ પોતાના છોકરાને નિશાળે બેસાડી ૩૩) પતાસાં ૩૩—૪—૧
 ની ચોપડીઓ છોડીઓ છોકરાને વહેંચી—જાંજ, સ્કુલ કમીટીના મેમ્બરો
 ૩૫) ચોપડીઓનું ઈનામ આપ્યું—કરમસદ, પા. વનવબાઈ દાદાભાઈ
 પોતાના છોકરાને નિશાળે બેસાડી છોકરા તથા છોડીએનિ ૩૨) પતાસાં
 —ખોંચાસણ, સોની ગીરધર, લાલદાસ પોતાના છોકરાને નિશાળે

અમદાવાદ વિભાગ.

બ. નં. ૧૯૨.

દેહેભાઈ.—શા. પ્રેમચંદ રાવચંદ ૩૦૧ સાકર ૩૨—૨—૬ ઓપડીયો વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે.—મોડાસા. શ્રેષ્ઠ. કાળીદાસ સંકરદાસ પોતાના પુત્રને નિયાળે બેસાડ્યાની ખુશાલીમાં ૩૫) ઓપડીયા ૩૨) મીઠાઈ. ગામના માનવ લોકો તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૨૧ પતાસાં—મોડાસા કન્યાશાળા. મુનિસિપાલ્ટી તરફથી ૩૦૧ રેબ તથા મીઠાઈ. મુનિસિપાલ્ટી તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૩—૪—૪ કાંચળીયા તથા ૩૦—૧૨—૮ મીઠાઈ, ૩૧) ઓપડીયા તથા ૩૦૧ મીઠાઈ. મહેરવાન ડરેક્ટર સાહેબ તથા મ. જી. બી. રોડસાહેબ ઠેકેકટર જીલ્લે અમદાવાદ મ. ડાયરેક્ટર સાહેબે વીઝીટર કરી તે વખતે ૩૧—૧—૩ મીઠાઈ ૩૪૪—૫—૬ લૂગડાં ઓપડીયા વગેરે મહાજકરી સાહેબ તરફથી ૩૫) ગામ લોકો તરફથી ૩૧૫) રા. ત્રીમાવન અમથા ૩૨) મુનીસાપાલ્ટી તરફથી ૩૮—૦—૦ ફુલ ૩૫—૦૦ ઓગાણુજ. સાકરલાલ ગૌરીચંદર બાસ આ. હેડક્લાર્ક અમદાવાદ સ્પીનીંગ સાહાપુરના છોકરાની પરીક્ષા વખતે ૩૦૧ પતાસાં.—વાંચ. કારભારી મહીપતરામ અમરતલાલે ખુશીથી ૩૧) પતાસાં.—વહેલાળ. પા. વલ્લભભાઈ નયુભાઈ શીવલાલ હેમચંદ તથા કસ્તૂરદાસ મનસુખ ૩૧૧ મીઠાઈ ખુશીથી.—વળાદ. શા. કુંગરદાસ આશારામ ૩૦૧ પતાસાં.—ગામડી. લલુભાઈ કરચનદાસ વટુતાના અફીણના સહુંદી ૩૨) ઓપડીયો તથા ૩૦૧ મીઠાઈ. રા. પા. લલુભાઈ તુળશીદાસ નાંદેદ રેટે પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ કલાર્ક ૩૦૧ ઓપડીયો તથા ૩૦૧ સાકર—ફુલ. લલુભાઈ નેસંગભાઈએ ૩૧) પતાસાં—નાંદેજ. ઓછવરામ જમીનતરામ ધોળકા આપકારી ઇન્સ્પેક્ટર ૩૦૧ પતાસાં.—વળાદ શા. તારાચંદ લલુભાઈએ પોતાના બન્નીબને નિયાળે બેસાડ્યા તેનાં તથા છોકરાનાં ૩૦૧ પતાસાં, શા. કેવળદાસ હરજોવન ૩૦૧ પતાસાં, શા. લલુભાઈ ગગજચંદ ૩૦૧ પતાસાં—ગીરમથા. જોશી દાજી ખુશાલ ૩૦૧ પતાસાં તથા પા. મકનદાસ રધાભાઈએ છોકરાને નિયાળે બેસારી ૩૦૧ પતાસાં.—ઝાંણુ. રામકૃષ્ણ કેશવજી ૩૨) ઓપડીયા. બટ ગણપતરામ ગૌરીચંદર ૩૦૧ પતાસાં.—નરોડા. શા. ગુ

૫૩ ત્રીકમ ૩૧) થા. મુળચંદ ગગલ ૩૧) પોતાના છોકરાઓને નીચાજે
 ખેસારી ખાંડનાં રમકડાં આપ્યાં.—ઝાંણુ.—ગણપતરામ ગૌરીશંકર ૩૦
 પતાસાં. એકન ૩૦૧ પતાસાં.—કણુભા. દીવાન સાહેબ તજક અલીખાં
 ૩૨) પતાસાં.—દાણુલીમડર, થા. લલુ રવચંદ ૩૦—૧૦—૬ પતાસાં.
 ૫૪. મથુરભાઈ જોડાભાઈ છોકરાનો જન્મ થવાથી ૩૧) પતાસાં.—ઓળા-
 લુજ બુદર ભવાનીશંકર ૧૨—૮—૩ વીદ્યાર્થીઓને લાકુ જમાડ્યા.—ન-
 શોડા. પા. ત્રીકમ રણુજોડ ૩૧) મીઠાઈ તથા બ્રાહ્મણના છોકરાને દક્ષણા.
 ગામડી. ચેક. સતુરબુજ વાઘજી ગાંધી. હંસરાજ જોડાભાઈ ૩૧) પતાસાં.
 નીકોલ.—જોડાલાલ બાનારામ વસોના વાલમ બ્રાહ્મણ ૩૦૧ પતાસાં.
 કણુભા. લેલુવા પાટીદારના પંચ તરફથી ૩૧૦) ટોપીઓ, રમાલ, ઓપ-
 ડીયો મીઠાઈ વગેરે. થા. રણુજોડ હરજીવન ૩૧) મુખી. ચેચરભાઈ વસ્તા-
 ભાઈ ૩૧૧ છોકરાને નિથાળે ખેસારી ખાંડ તથા રમકડાં—કણુભા. ચોતમ
 જીજીભાઈ છોકરાનો જન્મ થવાથી ૩૧) પતાસાં.—માંડલ—વોરાં. ધ.
 રમથી કુલચંદ છોકરાને નિથાળે મુકીને ૩૧૧ નાં પતાસાં.—સ્કૂલ કમ-
 દીના મેમ્બરો ૩૦૧ પતાસાં.—પાટડી કન્યાશાળા. દશાઈ ચી રણુજોડ
 ભાઈ મોહનભાઈ ૩૧) પતાસાં. ગ. આ. ડ. એ. ઈ. રણુજોડલાલ મલુક-
 ચંદ ૩૦૧૧ ઓપડીઓ. પરી. વેલજી રણુજોડદાસ પરી. જમનાદાસ
 જગનલાલ. શુકલ. મગનલાલ શીવરામ ૩૦૧ સાકર.—રામચુરા. કાર-
 બારી કાળીદાસ નયુભાઈ ૩૦૧ ઓપડીઓ.—અડવાલ, મેમ્બર. માહાશંકર
 નરસીરામ ૩૧૧ ઓપડીઓ.—નાવડા. સંઘવી. નયુ કલા ૩૦૧૧ સાકર.
 બાડીપડવા—સ્કૂલના મેમ્બરો તરફથી તથા પારખ. વેલા નયું ૩૧) સાકર
 વાળુકડ. વહીવટદાર. કલ્યાણરાય જુઠાભાઈ ૩૧) સાકર—ધોળેરા કન્યા.
 શાળા દાકતર મરમદ ૩૧) પતાસાં—ધોળેરા એચ નં ૨ જો. સોની જા-
 દવજી હીરાચંદ ૩૨૧ પેડા છોકરાને નિથાળે ખેસાડીને—રાણુપુર. ચી ગો-
 સ્વામી મહારાજ ગોવરધનલાલજી. નરસીહલાલજી ૩૪) પતાસાં. તથા ગા-
 મલોકતરફથી ૩૬) ઓપડીઓ તથા લૂગડાં—રાણુપુર. કન્યાશાળા. મહા-
 રાજ ગોવરધનલાલજી નરસીહલાલજી તરફથી ૨—૧૪—૬ લૂગડાં તથા
 ઓપડીઓ થા. ગફાતજવરભાઈ ૪—૧૨—૦ તથા મેરાઈ જીવરાજ જોકલ

૦—૮—૩ ચોપડીઓ નં. ૨૫ પેટેલી ૭ બીજી-૨ દરબાર. જીવા—બાઈ
 બાપાબાઈ ૩૧) સાકર—વીરાસપુર શા. હરગોવંદ ધનજી ૩૦૧ પતાસાં—
 સાણુંદ કંન્યાશાળા, મે. ડાક્ટરસાહેબ ૦—૩—૦ ત્રીજી ચોપડી-ચેઢ.
 સાંકળચંદ કરમચંદ ૦—૪—૬ મીઠાઈ—સાણુંદ, ગામલોકો તરફથી ૩૬)
 પતાસાં તથા કસરતવાળાને ફુધ પાચું. વીસસપુર. છંગેલોલ નરસાદાસ
 ૩.૫) પતાસાં તથા મીઠાઈ સ્કૂલ કમીટીના મેમ્બરો. ૩૧) પતાસાં—સરખેજ,
 ગામલોકો તરફથી ૩૫ પતાસાં ૩માલ વગેરે—ગોધાંવી કંન્યાશાળા, શા.
 કાળીદાસ ખુશાલ સ્કૂલ, ક. મેમ્બર ૩૧) પતાસાં—સરખેજ કંન્યાશાળા,
 ગામલોકો તરફથી ૩૫ પતાસાં તથા ૩માલ વગેરે—સરખેજ, શોવંજી ગો-
 વીંદજી ચોવરસીવર ધકોલ રણજોડલાલ નરોતમદાસ ૩૨) પતાસાં—સાણુંદ
 તાલુકાસ્કૂલ, ૨૧, ગોકલબાઈ મકનદાસ કચેરીના કારકુન સોહેબ ૩૪)
 સાકર—ખીપલ, સાણુંદનાં અપલકારકુને મગનલાલ ગોવીંદરામ ૩૧) ચીકરે
 વહેરાં. મુસે નુરો, ૩૦૧ પતાસાં—ચોરવડોદરા, બલનારાયણ હરીનારાયણ
 પરમંસ ૩૬) ચોપડીઓ તથા મીઠાઈ—રેયળ, જમી, અબરામ રધુરામ
 કારકુન ૩૧) સાકર બલનારાયણ હરીદાસ પરમંસ ૩૨) સાકર—
 પ્રાણશંકર મયાશંકર તલાટી ૩૦૧ ચોપડીઓ ઠકર, ભુદરબાઈ વસરાબાઈ
 ૩૨ ચોપડીઓ કાગળ પતાસાં—સરખેજ કંન્યાશાળા, ૨૧, જનારદન વા-
 સુદેવ ૦—૩—૬ પતાસાં—રશિમ, ચુનીલાલ મંચારામ તલાટી ૩૦૧ ૨૧,
 રણજોડ મેમ્બર ૦—૪—૦ મીઠાઈ પા. કીચાર સીધરદાસ ૩૦ મીઠાઈ,
 શા. ગગુલ હરજીવંદ ૩૦ મીઠાઈ શા. રાયચંદ જીવરાજ ૩૦ મીઠાઈ, ખીજ
 અહરથીએ મળી કુલ ૩૨—ગાંગડ કંન્યાશાળા, અવાસ, સવાબાઈ સંધરામ
 દરબારના ૩૦) સાકર—વાસણા ફેલીયા, પા. ત્રીભુવંને ગંગાદાસ પા. કેવળ
 કુબેરદાસ પા. મોહનલાલ કરચમ બાવળાના ૩૧૪—૧૩—૦ ચોપડીઓ—
 ત્રાંસદ, પરિખા કાળીદાસ હરીબાઈ અમદાવાદ ૩૦૧ પતાસાં—બાવળા
 કંન્યાશાળા, વરિમગામના દરબારથી રામશંકર કેશવંજી દસાઈ ૩૮)
 ૩૭ લુણડાં ૩૦૧ મીઠાઈ—બાવળાં મુખ્ય, એજન ૩૮) ૩૬) ચોપડીઓ

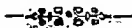
૩૨) મીઠાઈ—આંમલીઆરા. દેસાઈ. રેણુજીડ પરસોતમ દેસાઈ. લલુભાઈ
જેઠાભાઈ દેસાઈ. જંગલુવન હરીભાઈ દેસાઈ પ્રેહલાદજી અંબારામ પા-
ટીના ૩૧) પતાસાં—એમન. પા. મુનદાસ પરસોતમ ૩૧) પતાસાં—ગાં-
ગડ, અવાસ સવાઈભાઈ સગરામ દરબારના ૩૪) સાકર—સાલનડી, દેશાઈ,
ચરજબુલુ નરોતમ રૂપાલના તલાટી. તલાટી, ત્રીભાવન પરબુદાસ મુખી, જેઠા-
ભાઈ નરસીદાસ પા. મનોર પીતાંમર પા. ગોવન ખોડીદાસ પા. જેઠા પરસોતમ
૩૧) ચોપડીઓ—જલ્લાલપુર વજીરો. મુખી મથુર નાગર ઠકર. જોષતા ભગવાન
૩૮) પતાસાં—ધોળકા કુંન્યાશાળા. જ. અમદાવાદ જીલ્લાના સીવીલ સરજન
સાહેબ. ૩૧૦) મીઠાઈ લૂગડાં વગેરે—વાસણા ફેલીયા. પા. જ્યેષ્ઠભાઈ
ત્રીકુમદાસ પા. ત્રીભાવન ગંગાદાસ (કવિ) ૩૮—૧૧—૦ ચોપડીઓ—
ગાંગડ કુંન્યાશાળા. હીરાચંદ વેલજી કારભારી ૩૦) ની સાકર, વાણેલા કું-
વડજી મોડાજી રૂના ની સાકર—ગાંગડ મુખ્ય, એજન રૂડા ની સાકર—
કોઠ કુંન્યાશાળા. મોહનલાલ કલ્યાણજી અવલ કારકૂન રૂના નાં પતાસાં—
ધોળકા કુંન્યાશાળા. જ. સાહેબ બહાદુર મીસીસ સેપડ સાહેબ તરફથી
ગામલોકી તરફથી મળીને ૩૩૫) રેળ, રૂમાલ, પતાસાં વગેરે બેરાનો જિ-
લાવડો કરીને—ગાંગડ મુખ્ય તથા કુંન્યાશાળા, મુખ્યકારભારી મગનલાલ
ભાઈચંકર ૩૩૨) ની ચોપડીઓ અને મીઠાઈ—શંશામ પ્રાંચ, દેશાઈ રા.
અમરસીંહજી કેશવભાઈ સ્વસ્થાન પાટડી ૩૦—૬—૦ નાં પતાસાં—ઉત્તે-
ળીઆ. નેકનામદાર મજકુરના ઠાકોર શ્રી સુરચંદજી દાજરાજ ૩૫—૬—૬
ધોરણની ચાલતી ચોપડીઓ—દેહેમાઈ, શા. બાઈચંદ પ્રેમચંદ ૩૧) ની
સાકર શા. મોતીચંદ ગુલાબચંદ ૩૧) ની સાકર—સાપરા. સ્કૂલ કમીટીના
મંજરો રૂના નાં પતાસાં પરીક્ષા વખત પધારી—મખીઆવ, દરબાર સા-
હેબના કારભારી સા. હરીતાલ મવાચંકર રૂના ની સાકર—ચોરવડોદરા.
શા. મોહનલાલ દામોદરદાસ પાટડીના રૂના પતાસાં (મીઠાઈ).

રવાને તા. ૬૧—૬—૮૬

(૪૩૨ સહી)

મોતીરામ રાણરામ.

ડીપુટી એન્ડુકેશનલ ઇનસ્પેક્ટર અમદાવાદ વિભાગ.

સરકારી જાહેરખબર.

લોઅરગ્રેડની સરકારી નોકરીમાં દાખલ થવાને સાર પહેલા અને બીજા વર્ગનાં સર્ટિફિકેટ મેળવવા ઇચ્છનારા ઉમેદવારોની પરીક્ષા નીચે લખેલી જગ્યાએ તા. ૩ ૭ અક્ટોબર સને ૧૮૮૭ ને વાર, સોમ રવારના ૧૧ કલાકે અને પછીના દિવસોએ થશે:—

અમદાવાદ, નડીયાદ, ગોધરા, ભરૂચ, સુરત, અને રાજકોટ.

૨. ઉમેદવારોએ ૩ ૭ સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૮૭ મુધીમાં ઉમરનાં સર્ટિફિકેટ મુકરર કરેલા આકારમાં કમિટિના પ્રમુખ ઉપર મોકલવાં. ઉમેદવારે જ્યાં જન્મ્યો હોય તે જિલ્લો, તાલુકો, અથવા એજન્સી, તથા ગામ કે શહેર તેણે સ્પષ્ટ રીતે લખવું. જે મધ્યસ્થજે ઉમેદવાર પરીક્ષા આપવાની ઇચ્છા રાખતો હોય ત્યાંના પ્રમુખને અરજ કરવાથી ઉમરના સર્ટિફિકેટના ફાર્મ તે મફત પૂરાં પાડશે. મહીકાંઠા અને પાલણપુર ઇલાકામાં રહેનારા ઉમેદવારોએ પરીક્ષા આપવા અમદાવાદ આવવું.

૩ અને ત્યાં મુધી જે નિયામમાં છેલ્લે અભ્યાસ કર્યો હોય તે નિયામના માત્રાર પાસેથીજ ઉમેદવારે ઉમરનું સર્ટિફિકેટ લેતાં આવવું.

અમદાવાદ: } (સહી.) ઈ. જાહલસં.
૧૨ મજુલાઈ ૧૮૮૭ } એન્જીકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર. ઉ. પ્રાં.

—૦૦૦૦૦૦—

શુદ્ધિપત્રક.

ગયા જ્યુન માસના અંકમાં લોકલખોડની નિયામોના મહેતાજીએ અને આસિસ્ટંટોએ શી રીતે વર્તવું તે સંબંધી જે નિયમો પ્રગટ થયા છે તેમાં પૃષ્ઠ ૧૨૫ ક્ષીટી ૧ કીમાં “વાલીઓ” અને “સેસફંડ” એ બે શબ્દોની વચ્ચે “તે નિયામ જે પ્રગણમાં હોય તે પ્રગણમાં” એટલું ઉમેરીને વાંચવું.

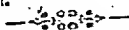
રાજકોટ
૧૧ મી જુલાઈ સને ૧૮૮૭

નવલરામ લક્ષ્મીરામ.
એડિટર ગૂજરાતયાજાપત્ર.

—૦૦૦૦૦૦—

પુરુષોત્તમ કાંહનજી ગાંધી.

તર્કથી વાંચવાલાયક ક્યાં ક્યાં માસિક ગોપાળ્યાં પ્રગટ થાય છે ?
 હજી "મુખોપ પ્રકાશ." વરસે આ આના. "માસિક સાર સંચલ"
 વરસે એક રૂપિયો. હજી "કવિતા વિભાસ" વરસે અગિઆર આના.
 વિદ્વાન પ્રવેશોએ એ ગોપાળ્યાઓનાં એક આવતો તમાણુ ક્યાં છે.
 ખરીદો અને ખાતરી કરો. લીમડી દાણિયાવાડ.

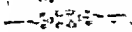
ગુજરાતી છઠ્ઠા ધોરણના સવાલો તથા તેનાં ખુલાસા."

એ નામનું પુસ્તક ૭પાઈ ખંદાર ૫૭૫૦ છે. તે ૭૪૧ પેરખની પરી-
 કામાં જતારા પિણ્દારીએને ધાર્ણજ ઉપયોગી છે. એનું ૬૮ રોજ બારપેજ
 ચૌદ ફરમાનું છે અને તેમાં નીચેના વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

- (૧) સને ૧૯૦૬ થી ૧૯૮૫ સુધીના રાષ્ટ્રના વિચલના સવાલ.
- (૨) હતિહાસ અને નિર્મૂળ શિવાજના રાષ્ટ્રના સવાલોના અજાણ
 તથા નિર્મૂળ લખવાના નિષેધ.

જેમને ગોપએ તેમણે અમારી પાસેથી નીચેના મિત્રને લખી રો.
 કડી કિમને મંગાવી લે. કિમન રમ આના ૧૪ (૧૦) પ્રત મંગાવનારને
 એક પ્રત બકીશ. તે પોરેજ ૦-૧-૦

પ્ર. નડીવાડ. }
 ૧૪-૮-૮૭ }
 વૈદ્યવત્તમગીરધરામ, દણાલ.
 આ. મારત. નડીઆર હાથકુપ.

“શાળોપયોગી”

ટપાલ ખરચ માફ !

આ વાંચી ગૂજરાતચાળાપત્રના આદકોને ટપાલ ખરચ માફ કરવામાં આવ્યું છે. આ વર્ષથી ફક્ત એક રૂપિયો આદકોએ મોકલવો કે તેમને ખાર માસ સુધી ગૂજરાત ચાળાપત્ર અમારા ટપાલ ખરચેજ રવાના કરવામાં આવશે.

પણ એ લવાજમનો રૂપિયો અમને અગાઉથીજ મળવો જોઈએ. લવાજમ પહેલિયા પહેલાં અમે કોઈને પણ અમે અમારા આદકોની રી. પમાં હાખલ કરી થકતા નથી.

રાજકોટ. }
તા. ૧-૧-૮૯.

હરિલાલ વલ્લભરામ.
મનિનર ગૂજરાતચાળાપત્ર

જાહેર ખખરનો ભાવ.

૧ થી ૬ લીટી સુધીના (૨૧)

૭ થી ૧૪ લીટી સુધીના (૩૨)

૧૫ થી ૨૨ લીટી સુધીના (૩૭)

૨૩ થી ૩૦ લીટી સુધીના (૪૪)

જો એકના એક જાહેર ખખર એક કરતાં વધારે વાર છપાવશે હશે તો જેટલી વાર છપાવશે તેટલા આના એક રૂપિયે આછા સેવામાં આવશે. જેમકે એ વાર છપાવે તો હપ્તા બાવે જે થાપ તેના રૂપિયે ગાહ, ત્રણ વાર છપાવે તો ગાહ, ચાર વાર છપાવે તો રંગા, પાંચ વાર છપાવે તો ગાહ, અને છ વાર છપાવે તો રંગા, સર્વે કિંમત ગણવામાં આવશે. આ નિયમ છ માસ સુધીના બોક્ષનિજ લાગુ પડશે. આખા વર્ષને માટે બોક્ષી કરનાર પાસેથી રૂપિયે અધ્યાજ સેવામાં આવશે.

અગાઉથીજ આખી મુદતની કિંમત મળ્યો વિના અમે છાપવું શરૂ કરીશું નહિ, અને જે માસથી છપાવા માંડવાની હોય તેના પાછલા માસની તા. ૭ મી સુધીમાં અમને તે મળવી જોઈએ.

સુ. રાજકોટ. }
૫ મી જુલાઈ ૧૮૮૭.

હરિલાલ વલ્લભરામ.
મનિનર ગૂજરાતચાળાપત્ર

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
SEPTEMBER 1887.

પુસ્તક-૨૬ યુ. સપ્ટેમ્બર, ૧૮૮૭. અંક ૯ મો.

મત્તાં છ બહુ-સોટું ૧૪, નામ તેમ છે કામ;-
કર ખંતે મન સેવની, ખરી એતી ધરી હામ.
અમુકમણિકા. પૃષ્ઠ CONTENTS:

યુવાઈ પ્રલાકાની નિયાજો તથા કોલને સાઈ ગ્રા-ટ-ઈન-એડનો ધારો.....૨૯૩	The Grant-in-aid Code for Schools and Colleges in the Presidency of Bombay ... 193
નિયાજોનાં ઇનામપત્રક. ૨૧૨	Lists of Prizes Distributed in Schools. ... 212
સૌરસંગ્રહ. ૨૧૧	Packings from the Press .. 216
શુદ્ધિપત્રક.....૨૧૧	Errata... .. 216

(કેળવણી, ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદનાં

મામાની હવેલીમધ્યે યુનાઇટેડ પ્રિન્ટિંગ અને બતરલ એજન્સી કંપની
“લિમિટેડ”ના પ્રેસમાં રણજીડલાલ મંગારાએ છાપી પ્રગટ કર્યું.

વર્ષનો રૂપિયો એક અગાઉથીજ.....પોટેન્ટ માર્ક.
છૂટકે નકલ ૧) ના આના જે..... all આના

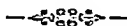
ટપાલ ખરચ માફ !

આ વર્ષથી ગૂજરાતયાજ્ઞાપત્રના ગ્રાહકોને ટપાલખરચ માફ કરવામાં આવ્યું છે. આ વર્ષથી ફક્ત એક રૂપિયો ગ્રાહકોએ મોકલવો. કે તેમને બાર માસ સુધી ગૂજરાત યાજ્ઞાપત્ર અમારા ટપાલ ખરચેજ રવાના કરવામાં આવશે.

પણ એ લવાજમનો રૂપિયો અમને અગાઉથીજ મળવો જોઈએ. લવાજમ પહોંચ્યા પહેલાં અમે કોઈને પણ અમે અમારા ગ્રાહકોની ટીપમાં દાખલ કરી શકતા નથી.

રાજકોટ,
તા. ૧-૨-૮૬.

હરિલાલ વલ્લભરામ,
માનેજર, ગૂજરાતયાજ્ઞાપત્ર.

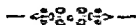
ગૂજરાત યાજ્ઞાપત્રના ગ્રાહકોને ચેતવણી.

આ માસિક અત્યાર સુધી પ્રત્યેક માસના મધ્ય ભાગમાં પ્રગટ થતું હતું. તેને બદલે આજુ વર્ષથી એ ૧ લી તારીખેજ અમદાવાદમાં બહાર પડે છે. તેથી જો એ દિસાએ વળાસર નહિ પહોંચે તેણે વધારે સજ્જત ન કરતાં ઉતાવળે અમને ખબર કરવી કે ખૂટતા એક ગિલકમાં હોય તો ફરીથી મોકલવાનું બની શકે.

તેમજ હરકોઈ વિષય વિગેરે ઉપાવતું હોય તેણે ૭ મી તારીખની અંદર તે મોકલાવતું કે આવતા મહીનામાં તે પ્રગટ કરવાનું બની આવે.

સુ. રાજકોટ,
તા. ૧૦ મી આગસ્ટ. ૧૮૮૭

હરિલાલ વલ્લભરામ,
માનેજર, ગૂજરાતયાજ્ઞાપત્ર.

ગુજરાતશાળાપત્ર.

પુસ્તાક ૨૬ ભું.

સપ્ટેમ્બર.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૯ મો.

મુંવાઈ ફલાકાનો નિશાળો તથા કોલેજોને સારુ
ગ્રાન્ટ-ઇન-એડનો ધારો.

પ્રકરણ ૧ ભું.

સામાન્ય નિયમો.

૧. મુંબાઈ ફલાકામાં સંસારી કેળવણીને માટે આપવાને માટે સરકારી ફંડમાંથી વિસાની અમુક વાર્ષિક રકમ આપવામાં આવે છે, અને તેની વ્યવસ્થા ડીપાર્ટમેન્ટ ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન કે અને અંગ્રે હવેથી ડીપાર્ટમેન્ટના કહેવામાં આવશે તેના હુકમ હેઠે આ નિયમોમાં દર્શાવેલી યરતો મુજબ કરવામાં આવશે.

૨. ડીપાર્ટમેન્ટ ગમે તે વખતે મદદ લેનારી તમામ નિશાળોની તપાસણી તથા નીચે દર્શાવેલા નિયમોને અનુસરી પરીક્ષા કરી શકશે; અને તેવાં વ્યવસ્થાપત્રો અપવા માસ્તરોએ વખતો વખત માગવામાં આવે તેમ પત્રો તથા અખરો ડીપાર્ટમેન્ટને નિયમિત રીતે પૂરી પાડવી પડશે.

૩ સરકારી વર્ષ પહેલી એપ્રિલથી શરૂ થાય છે, અને જે સરકારી વર્ષમાં નિશાળોની પરીક્ષા લેવાવધી હોય તે વર્ષની શરૂઆત પહેલાં જોઈતાં જોઈતાં છ મહીના ઉપર ગ્રાન્ટ-ઇન-એડને માટે નિશાળ નોંધાવવાની અરજ મોકલવી જોઈએ. આવી અરજીઓની વ્યવસ્થા કરતી વખતે ડીપાર્ટમેન્ટ વિચાર કરશે કે શિક્ષક વર્ગ લાપકને પૂરતો છે કે નહિ, તે કેટલાં તે નિશાળની જરૂર છે કે નહિ, જોઈતો અરસ પૂરો પાડવાને ખાતર ફી

૧૯૪ મું. ધલાકાની નિ. તથા કો. ને સાર થાં. ઈ. એ. મો ધારો

ઉપરાંત તેમનાં પોતાનાં સાધનો કેટલે દરજ્જે પૂરતાં છે, કીની રકમ વાળખીછે કે નહિ, અને ડીપાર્ટમેન્ટને હસ્તક ને ફૂંડ છે તેમાંથી તે અરજીની માગણી પ્રમાણે આપી શકાય કે નહિ.

૪. નોંધણીની વાસ્તે ને અરજીઓ મોકલવામાં આવે તે અરજીઓની સાથે પરિશિષ્ટ બે માં ખતાવેલા નમુના પ્રમાણે હકીકત આપવી. દરેક નિયાજ તરફથી સેક્રેટરી અથવા ડીપાર્ટમેન્ટની સાથે પત્રવ્યવહાર રાખનારો કોઈ હોયો નોંધાયે, ને તેનું નામ ઠામ ડીરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શનની ઓફીસમાં નોંધાવવું નોંધાયે. પત્રવ્યવહાર રાખનારનાં નામ યા શિરનામામાં ફૂંઈ ફેરફાર થાય, તો તેનો સદરજ્જુ ઓફીસ તરફ રીપોર્ટ કરવો.

૫. દરેક વર્ષે ગ્રેન્ટ-ઇન-એડ આપવા પહેલાં ઇન્સ્પેક્ટર પોતાની ખાત્રી કરવી કે નિયાજના આસપાસની જગા તનફુરસ્ત છે, તેની અંદર પૂરતું અજવાળું તથા હવા આવી શકે છે, નિયાજમાં આવનારાં છોકરાંની માટે પૂરતો વગ, સામાન તથા સાધનો છે; નિયાજિયાનું દાખલ થવું, હાજરી, અને ઉમર નોંધાવાની તથા સામાન્ય બવરયા તથા આવક બવકનો હિસાબ રાખવાની ગોઠવણો ખોડબરેલી નથી; છોકરાની તબીબીત તથા વર્વણુક અને તેમાં ખાસ કરીને પરીક્ષાની વખતે તેમની રીતભાત અને બલમનસાઈ સંતોષકારક છે; ખીજા ત્રીજા ને ચોથા ધારાની અંદર દર્શાવેલી ને સરતો પ્રમાણે તે નિયાજના નોંધ કરવામાં આવેલી હોય, તે શરતો યોગ્ય રીતે પાળવામાં આવે છે; અને તે નિયાજના બવરયાપકોએ અથવા માસ્તરોએ આપેલાં પત્રો તથા સર્ટિફિકેટો વિદ્યાસપાત્ર છે. આ સરતો કોઇપણ રીતે પૂરી પડી છે કે નહિ તે વિશે ડીપાર્ટમેન્ટ ને દ્રાવ કરશે તે છેવટનો અને નિર્ણયકારક ગણાયે.

આગલા સરકારી વર્ષમાં તે નિયાજના એકંદર અરચના ત્રીજા બા.

૧ એન્જ્યુકેશનલ કમિશન રીપોર્ટના ૪૧૭ એ પાને ડેરવેલા નિયમ ઉપર ધ્યાન આપવું—“ગ્રાન્ટ-ઇન-એડ ધારામાં આ એક અગત્યનો ભાગ છે કે મદદ સેનારા ખાતાના અર્ચનો કેટલોક ભાગ મેનેજરોએ પોતાના સાધનોમાંથી પૂરો પાડવો નોંધાયે.” ૨ પરિશિષ્ટ બે માં આપેલા નમુના પ્રમાણે ડાપેલા હાજરી પત્રકમાં તે માંડવી.

ગથી અથવા ર્યાનિક ઉપજના અર્થથી કોષપણ વખતે સરકારી ગ્રાન્ટ વધારે અપાયે નહિ.

૬. જે ડીપાર્ટમેન્ટ ખાસ કારણને લીધે ચોક્કસ મુદત માટે અમુક નિયાજોને માત્ર રાખી નહિ હોય, તો દરેક નોંધાયેલી નિયાજોનો સાધારણ રીતે ઉપર દર્શાવેલી સરતો પાળવાથી આ નિયમો પ્રમાણે વાર્ષિક ગ્રાન્ટ-ઇન-એડ લેવાનો હક ગણાય.

૭. જોકરાએને દાખલ કરવાના નીચે લખેલા ધારા ડીપાર્ટમેન્ટ તરફથી મદદ લેનારી નિયાજોના અવરૂપાપકોએ પાળવા પડશે:—

અ. સરકારી અથવા ગ્રાન્ટ-ઇન-એડ સ્કૂલમાં દાખલ થતી વખતે જોકરાએ તે પહેલાં જે છેલ્લી નિયાજમાં જતો હોય ત્યાંનું અહિં આપેલા નમુના પ્રમાણે નિયાજ જોડ્યાનું સર્ટિફિકેટ લાવવું પડશે:—

હું સર્ટિફિકેટ આપું છું કે અ

*નિયાજમાં ચોરણમાં બણતો હતો તથા નિયાજ જોડતી વખતે તેની પાસે નિયાજની કાંઈ ફી લેણી નહોતી.

વ. દાખલ થવાની અર્જ કરનારો વિદ્યાર્થી એમ કહે કે તેની અંગાઉની નિયાજમાંથી તેને નિયાજ જોડ્યાનું સર્ટિફિકેટ આપવાની ના કહે છે, તો જે નિયાજમાં દાખલ થવાનો હોય તે નિયાજના હેડમાર્તે નિશાનીઆની અંગાઉની નિયાજના ઉપરીએને જણાવવું કે એ છોકરો દાખલ થવાને ઇત્તેજ્જર છે, અને જે નિયાજ જોડ્યાનું સર્ટિફિકેટ ન આપવાનો સંતોષકારક ખુલાસો એક અડવાડીયામાં ત્યાંથી ન મળે તો તેને દાખલ કરવાનો તેને હક છે.

૮. આ ધારામાં ઉલટું કહ્યું નહિ હોય, તો જે વિદ્યાર્થીની ઉમર પાંચથી ઓછી અથવા બાવીસથી વધારે હોય તેની પરીક્ષા નહિ લેવાય તથા એકંદરે હાજરીમાં તેની હાજરી ગણવામાં નહિ આવે.

૯. જે નિયાજો મદદને વાસ્તે અરજી કરશે તેની વર્ગણી નીચેના પ્રકરણોમાં સુકર કરીએ તે પ્રમાણે યુરોપિયન, ઇંગ્લેન્ડ શીખવનારી, અંગ્લો વર્નાક્યુલર, પ્રાઇમરી, ગામડી, રાતની, હુજરની, અથવા નોર્મલ સ્કૂલ એમ પાડવામાં આવશે, અને તે નિયમો પ્રમાણે મદદ મળી શકતી હોય તે તેને

* નિયાજનો વર્ગ દર્શાવે—યુરોપિયન, ઇંગ્લેન્ડ શીખવનારી, અંગ્લો વર્નાક્યુલર વિગેરે—

૧૬૧ મું. ઇલાજાની નિ. તથા કો. ને સોંપે આ. ઇ. એ. નો ધારો.

મળશે, એક નિશાળના ઓલોવનાંકુશર અને પ્રાઇમરી ખાતાની નાંધણી જૂદી જૂદી નિશાળ દાખલ કરવામાં આવશે. જે નિશાળમાં યુરોપિયન અને દેશી બેબને શીખવવામાં આવતા હશે તેવી નિશાળને અઘી યુરો. પિપન અને અઘી ઇંગ્રેજ શીખવનારી એમ નોંધી શકાશે નહિ.

૧૦. જે એવું સાબીત કરવામાં આવશે કે અહિંયા નિશાળ ઉદ્ધા-ડવાની ધણી, ૧૮૩૨ છે અને તેને ખાસ અડચણો નહોતે, તો સરકાર પરિણામને અનુસરી સાધારણ મદદ દેવાને બદલે, ઉદ્ધાડ્યા પછી પહેલા વર્ષમાં તેના શિક્ષણના ખર્ચની અડધ રકમ મદદ તરીકે આપશે, પરંતુ એવી શરત કે તેવી મદદ લેનારી નિશાળની પરીક્ષા સાધારણ પરીક્ષાની રીતે લેતાં તે ઇન્સ્પેક્ટરને સંતોષકારક લાગે.

૧૧. બપર્યાપકો ઇપકાપાત્ર નથી એવા કોઈ બનાવને લીધે આગલા વર્ષની સરકારી કરંતો નિશાળની હોજરી અંધવા બહુતર ઓછાં થઈ ગયાં છે, એમ ખાત્રી કરી આપવામાં આવશે, તો ગવર્નેન્ટની ખાસ મંજૂરીથી આગલા વર્ષમાં બેજવેલી મદદ અંધવા તો આગલી ત્રણ વર્ષોમાં બેજવેલી મદદની સરકારીથી વધારે નહિ, એટલો રકમ બપર્યાપકોને આપી શકાશે.

૧૨. નીચેના ધારાઓ પ્રમાણે મદદ મળી શકે તેને બદલે ખાસ નામની મદદ ગવર્નેન્ટની મંજૂરીથી અમુક નિશાળોને આપવામાં આપી છે અને આવશે. એ-૩એ જે નિશાળોની બાહાલી પ્રતિષ્ઠા બંધાઈ ગઈ છે તેનું નામ ડીપાર્ટમેન્ટ ખાસ હિસ્સામાં નોંધી શકશે; અને એવી નિશાળોને અમુક મુકરર કરેલી વાર્ષિક મદદે અમુક વર્ષોને માટે દરેક વર્ષની અમુક તારીખે આપી શકશે. જે કોઈતેથી ઉલટો કરાર નહિ થયો હોય,

૧ સને ૧૮૮૭-૮૮ અને ત્યાર પછીનાં બીજાં ચાર વર્ષ માટે અથવા બીજાં હુકમ થાય ત્યાં સુધી મુકરર, ગ્રાંટ માનેજરના મર્જી હશે તો ૧૮૮૬-૮૭ ના પરિણામને અનુસરી ડેરવેલી મદદ અથવાતો ૧૮૮૬-૮૭ સુધીનાં ગએલાં ત્રણ વર્ષમાં બેજવેલી સરકારી મદદ જેટલો આપવામાં આવશે. પરંતુ તે મદદ કોઈ વર્ષમાં ઉપર આપેલી કલમ પાંચમીમાં દરજાવેલી હદ ઉપરાંત આપવામાં આવશે નહિ.

૧૦ આવી નિયાંજોએ આ ધારીમાં જણાવેલા નિયમો પ્રમાણે ચાલવું જોઈએ, અને કલમ પાંચમી ને સત્તરમીમાં માગેલી શરતો મુજબ નિયાંજો ધારી સ્થિતિમાં ચાલે છે એમ ઇન્સ્પેક્ટર આંત્રી કરી આપશે તોજ તે વાર્ષિક મદદ આપવામાં આવશે.

૧૩. આ ધારી મુજબ કેળવણી અથવા મકાનને માટે મદદ મળી પડેછે તે ઉપરાંત નિયાંજનો સાંમાન, લાઇબ્રેરી, વિદ્યાનાં યંત્રો, નિયાંજની વર્ક-શોપ અથવા કસરતનો સાંમાન, એના અર્થને માટે ખાસ મદદ સાર કરેલી માગણીઓ તેના ચોક્કસતા તથા ડીપાર્ટમેન્ટના હાથમાં નાણાં હોય તે મુજબ કલ્પત રાખવામાં આવશે. આવી મદદ એકંદરે અર્થના એક તૃતીયાંશથી વધારે કદી પણ આપવામાં નહિ આવે, અને તે ડીપાર્ટમેન્ટ ને શરતો કરશે તેને અનુસરીનેજ અપાશે.

૧૪. જે ચોરણમાં જોકરાએની પરીક્ષા આપવા ખસાડ્યાં હશે તે ચોરણને અને વખતોવખત કામ કરવા માટે ડિરેક્ટર તરફથી સૂચનાઓ મળી હશે તેને અનુસરી ઇન્સ્પેક્ટર પરીક્ષા લેશે, અને દરેક વિષયમાં પાતે કેટલા જોકરાને પાસ કર્યા, અને કેટલા જોકરાઓ કાપિટેઇન એલાક્ટ્રસને માટે લાયક છે તેનું સર્ટિફિકેટ બવરયાપણે આપશે. કોઈ જોકરો ને અમુક મુખ્ય વિષયમાં નિર્ણય કરેલા માર્કનો ડું મળવે અને તેજ વિષયના દરેક પેલાભાગમાં નીચેલા માર્કનો ડું મળવે, તો તે પાસ થએલો ગણાશે. કોઈપણ જોકરાને એક કરતાં વધારે ચોરણના વિષયોની પરીક્ષા આપવા નહિ દેવાય, અને જે જોકરાએ અમુક ચોરણમાં ગ્રાન્ટ મળવેલાં હશે તેને તેજ ચોરણના મદદની પરીક્ષામાં ફરીથી નહિ ખસાડાય.

૧૫. પરિણામને અનુસરી મદદ લેવાની પરીક્ષામાં જે જોકરાને ખસાડવા હોય તે જોકરા પરીક્ષા અગાઉના બાર મહિનામાં સો દિવસ સુધી તે નિયાંજમાં અથવા તો તેજ રેસવેકંપની અને તેજ મેન્ટલ-નોડની બવરયા નીચે આમતી બીજી કોઈ નિયાંજમાં હાજર રહેલા જોઈએ, પરંતુ

૧ કેળવણીનાં ચોરણ આ ધારીમાં ટકિલા પરિશિષ્ટોમાં બતાવ્યા પ્રમાણે લેવામાં આવશે, પરંતુ એન્થ્રોપોમીટ્રી ઇન્સ્પેક્ટરની મારફતે ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શનની મંજૂરીથી વાલંબી અને જરૂરી કાગ્યે તેવા ફેરફાર-તેમાં દાખલ કરવા દવામાં આવશે.

૧૯૮ મું. ઇલાકાન્દી નિ. તથા કો. ને સારૂ ક્રા. ઇ. એ. નો ધારો.

પાછલા બાર મહિનામાં હમેશની હાજરીની સરાસરી કરતાં વધારે મોટી સંખ્યાનો કદી પણ ગ્રાંટ આપવામાં નહિ આવે. એક દહાડામાં બાર કલાક કરતાં ઓછી સંસારી કેળવણી નહિ અપાતી હોય તે દહાડાને હાજરીનો એક દિવસ ગણવો, પરંતુ અઠવાડિયામાં એક દહાડો જે કલાક કેળવણી આપવામાં આવેતો તેને હાજરીનો એક દિવસ ગણી શકાય.

૧૯. હાજરીપત્રકમાં સો દિવસ સુધી હાજર રહેલા સંઘના છોકરાઓને ઇન્ટરપેક્ટરની વાર્ષિક પરીક્ષાને વખતે બેસાડવાં જોઈએ, અને જે છોકરાઓને વાળખી કારણ શિવાય પરીક્ષામાં નહિ બેસાડવા હોય તે છોકરાઓને નાપાસ થએલા ગણવામાં આવશે.

૨૦. નિયાંજોની પરીક્ષા તથા તપાસણી સાધારણ નિયમ લખાઈ અકેક વર્ષને આંતરે કરવામાં આવશે, જે ઇન્ટરપેક્ટર એમ આત્રી કરી આપશે. કે કલમ પાંચમીમાં ગણાવેલી બાબતોમાં હું નિયાંજોની સંતોષ પામીશું. ને વિદ્યાર્થીઓના શ્રદ્ધિ તથા જ્ઞાન વિષે સારો મત બાંધવાને પૂરતા વર્ગની જે મોટે પરીક્ષા લીધી છે, તો આગલા વર્ષમાં અપાએલી મદદના જોટલીજ મદદ તપાસણીના વર્ષમાં આપવામાં આવશે. પરંતુ ઇન્ટરપેક્ટરને તપાસણીને બદલે પૂરી પરીક્ષા લેવાની જરૂર જણાય, તો તે તેમ કરી શકશે.

૨૧. દરેક પરીક્ષા પછી બ્યવસ્થાપકોએ પરિશિષ્ટ ક થી હ સુધીના ધોરણની રૂએ જે રકમ જનવવાનો હક થાય તે રકમનું એક્સટ્રેક્ટ અથવા બીજા કલમ ૧૪ માં વર્ણવેલાં સર્ટિફિકેટ સાથે એજ્યુકેશનલ ઇન્ટરપેક્ટર ઉપર મોકલવું.

સૂચના ઇન્ટરપેક્ટરે સર્ટિફિકેટ આપ્યા પછી એક મહિનાની અંદર જે મદદના માગણી નહિ કરવામાં આવે તો તે રદ ગણાઈ શકશે.

૨૨. ચિત્રને માટે ગ્રાંટ પૂર્વેથી આઈ માં દર્શાવેલા ધારા મુજબ આપવામાં આવશે, પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્રો સ્કૂલ એક્ઝામીનરમાં કાઢવામાં આવશે, અને આખી પ્રેસિડન્સીમાં અનુકૂળ સ્થળોએ ઠરાવેલ દિવસે તેની પરીક્ષા લેવામાં આવશે. ગવર્નમેન્ટ ઇન્ટરપેક્ટરો પરીક્ષા લેવાના છોકરાઓનું ત્રિસ્ટ તેપાર કરશે, પરીક્ષાના પ્રશ્નપત્રો લેશે, વહેંચશે, ને ભજાં કરશે, અને ઉમેદવારોનું કામ તેની બ્યવસ્થા માટે સ્કૂલ એક્ઝામીનરમાં મોકલી દેશે.

પ્રકરણ ૨ જું.

પુરોપિચ્ચન નિશાળોને માટે ગ્રાન્ટ-ઈન-એડ.

જે નિશાળમાં છોકરાઓની બધી સંખ્યાનો ઓછામાં ઓછો ૬ બાગ પુરોપિચ્ચન અથવા ઇન્ડો—પુરોપિચ્ચન વંચનો હોય તેને પુરોપિચ્ચન નિશાળ કહેવી, પુરોપિચ્ચન નિશાળ માટેનાં ધોરણ પરિશિષ્ટ ક ક માં દર્શાવેલાં છે (ધોરણ પહેલાથી ઓછા મુધો કનિષ્ઠ વર્ગ, પાંચમાથી છઠ્ઠા મુધો મધ્યમ વર્ગ, સાતમાથી નવમા મુધો એટ વર્ગ.)

૨ પુરોપિચ્ચન નિશાળોને પરિણામ પ્રમાણેની કુલ મદદ નીચે પ્રમાણે છે. ધોરણ. પહેલેવિષય. બીજાવિષય. ત્રીજાવિષય. ચોથાવિષય. કુલ.

૧ છું	૪	૩	૩	૦	૧૦
૨ છું	૫	૪	૪	૨	૧૫
૩ છું	૬	૫	૫	૪	૨૦
૪ છું	૭	૬	૬	૬	૨૫
૫ છું	૧૦	૧૦	૮	૮	૩૬
૬ છું	૧૩	૧૩	૧૦	૧૪	૫૦
૭ છું	૨૦	૨૦	૧૫	૨૦	૭૫
૮ છું	૨૫	૨૫	૨૦	૨૦	૯૦

૩ છોડીઓને છોકરા નેટલીન મદદ આપવામાં આવશે, પરંતુ જે છોડી ઈર્ષપણુ ધોરણમાં બે વિષયમાં પાસ થઈ હશે તેના સારા સારા સોઈકામને વારતે પાંચ રૂપિયાનો વિશેષ ગ્રાંટ અપાશે.

૪ ચાર વર્ષની ઉપરાંત ને સાત વર્ષની અંદરનાં છોકરાં બે બાળવર્ગમાં યોગ રીતે સીખવાએલાં હશે અને ધોરણની પરીક્ષામાં નહિ બેસાડ્યાં હોય અથવા સરાસરી દરેકની હાજરીમાં નહિ ગણાયાં હોય, તો તે દરેક ઈ. ચાર રૂપિયાનો ગ્રાંટ અપાશે.

પ્રકરણ ૩ જું.

ઈંગ્લેન્ડ સીખવનારી નિશાળોની ગ્રાન્ટ. ઈન. એડ.

૧ જે નિશાળમાં પુરોપિચ્ચન છોકરાઓનું પ્રમાણ પુરોપિચ્ચન નિશાળમાં લેઈએ તે કરતાં ઓછું હશે અને જ્યાં પરિશિષ્ટ ક ક માં દર્શાવેલાં ધોરણ સીખવાતાં હશે તેને “ઈંગ્લેન્ડ સીખવનારો” રૂકલ કહેવી, (ધોરણ

૨૦૦ મું. ધણાકોની નિ તથા કો. ને સાર આ. ધ. નોએ, ધારો.

૧ લાથી ૪ થા સુધી કનિષ્ઠ વર્ગ, પાંચમું અને ૬ હું એ મધ્યમ વર્ગ, અને ૭ થી ૯ સુધી એષ્ટ વર્ગ.) ચોટ્ટીગીઝ નિયાજો નો નીમલાં ચોરણ ચિખવે તો તેને ઇંગલીશ શીખવનારી સ્કૂલ કહેવી શકાય.

૨ ઇંગ્લિશ શીખવનારી સ્કૂલને માટે પરિણામ પ્રમાણિતું કુલ ગ્રાંટ નીચે પ્રમાણે છે.

ચોરણ.	પહેલોવિષય.	બીજોવિષય.	ત્રીજોવિષય.	ચોથોવિષય.	કુલ.
	૧ આ. પા.	૨. આ. પા.	૩. આ. પા.	૪. આ. પા.	૧. આ. પા.
૧ હું.	૨૦૦	૨૦૦	૨૦૦	૦૦૦	૬૦૦
૨ જી.	૨૮૦	૨૮૦	૨૮૦	૨૮૦	૧૦૦૦
૩ જી.	૩૦૦	૩૦૦	૩૦૦	૩૦૦	૧૨૦૦
૪ હું.	૪૦૦	૪૦૦	૪૦૦	૪૦૦	૧૬૦૦
૫ મું.	૫૦૦	૫૦૦	૫૦૦	૫૦૦	૨૦૦૦
૬ હું.	૬૦૦	૬૦૦	૫૦૦	૫૦૦	૨૨૦૦
૭ મું.	૭૦૦	૭૦૦	૬૦૦	૬૦૦	૨૬૦૦
૮ મું.	૮૦૦	૮૦૦	૭૦૦	૭૦૦	૩૦૦૦

વર્ષમાં વિદ્યાર્થીઓની સરાસરી દરરોજની હાજરી પ્રમાણે દરેક દીઠ રૂપિયા બેના કાપિટેશન એલાવન્સ સહિત.

૩ માર વર્ષની હપરાંત ને સાત વર્ષની અંદરનાં છોકરાં ને બાળ વર્ગમાં યોગ્ય રીતે શીખવાએનાં હશે; અને ચોરણની પરીક્ષામાં નહિ બે સાડયાં હોય અથવા સરાસરી દરરોજની હાજરીમાં નહિ ગણાયાં હોય, તો તે દરેક દીઠ બે રૂપિયાનો ગ્રાંટ આપાયે.

૪ છોડીએને માટે છોકરા નેટલીજ મદદ આપવામાં આવશે, પરંતુ ને છોડી મેઇપણ ચોરણમાં બે વિષયમાં પાસ થઈ હશે તેના સારા સાદા સોઈકામને વારસે ત્રણ રૂપિયાનો વિશેષ ગ્રાંટ મળશે.

પ્રકરણ ૯ થું.

એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કૂલની આન્ટ, ઈન, એડ.

૧ ને નિયાજોમાં પ્રરિશિષ્ટ રૂઝે માં બતાવેલાં ચોરણ પ્રમાણે શીખવવામાં આવતું હોય તેને એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કૂલ કહેવી (ચોરણ પહેલેથી ત્રીજા સુધી મધ્યમ વર્ગ. ચોરણ. ચોથાથી તે સાતમા સુધી ઉચ્ચમ વર્ગ)

૨ પરિણામને અનુસરી નીચે પ્રમાણે કુલ મદદ આપવામાં આવશે.

મું. હલાકાતી નિ. તથા કો. ને સાર ગ્રા. ધ. ઝો. મો. ધારો. ૨૦૨

ધોરણ.	પહેલોવિધય.	બીજોવિધય.	ત્રીજોવિધય.	ચોથોવિધય.	કુલ.
	૩૧.	૩૧.	૩૧.	૩૧.	૩૧.
૧ હું.	૧ $\frac{૧}{૨}$	૧ $\frac{૧}{૨}$	૧	૨	૬
૨ જી.	૨-	૨	૨	૩	૯
૩ જી.	૩	૩	૨	૪	૧૨
૪ થું.	૫	૫	૫	૬	૨૧
૫ મું.	૬	૬	૬	૮	૨૬
૬ હું.	૭	૭	૭	૯	૩૦

૫૨૨ની સરાસરી દરરોજની હાજરી ઉપર માયાદીઠ બે રૂપિયા પ્રમાણે કાપિટેશન એલાવન્સ સહિત.

૩ કન્યાએને બીજો હુકમ થતાં સુધી છોકરાએના કરતાં બમણી ગ્રાન્ટ આપવામાં આવશે, પરંતુ માયાદીઠ અપાતી મદદ છોકરાના નેટલીજ આપવામાં આવશે. જે કન્યા કોઈપણ ધોરણમાં બે વિધયમાં પાસ થઈ હશે તેવી કન્યાને સારા સાદા સોઈકામને વાસ્તે ત્રણ રૂપિયા વધારે આપવામાં આવશે.

પ્રકરણ ૬ મું.

૧ જે નિશાળોમાં દેશીભાષાની મારફતે પ્રાથમરી (મૂળ) અભ્યાસને સાર સુકરર કરેલાં ગ્રાન્ટ. ધન. એડ. સાર નીમેલાં (પરિશિષ્ટ ૬ થી ૬ સુધીમાં બતાવેલા) કોઈપણ ધોરણ ચાલતાં હોય તેને પ્રાથમરી સ્કૂલ કહેવી.

૨ પરિણામને અનુસરી નીચે પ્રમાણે કુલ મદદ આપવામાં આવશે.

ધોરણ.	પહેલોવિધય.	બીજોવિધય.	ત્રીજોવિધય.	ચોથોવિધય.	૩૧. કુલ.
	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૦	૧ $\frac{૧}{૨}$
૧ હું.	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૨
૨ જી.	૧-૦-૦	૧-૦-૦	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૩
૩ જી.	૧-૦-૦	૧-૦-૦	૧-૦-૦	૧-૦-૦	૪
૪ થું.	૧-૮-૦	૧-૮-૦	૧-૮-૦	૧-૮-૦	૬
૫ મું.	૨-૦-૦	૨-૦-૦	૨-૦-૦	૨-૦-૦	૮

૫૨૨ની સરાસરી દરરોજની હાજરી ઉપર માયાદીઠ આઠ આના પ્રમાણે "કાપિટેશન એલાવન્સ" સહિત.

૦૨ મું. ઇલાકાનાં નિ. તથા કો. ને સારૂ ગ્રા. ઈ. એ. મો ધારો.

૩ સિંધમાં દેશીભાષાના નિશાળોમાં ફારસીને મદદ નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવશે.

ધોરણ.	૩. આ. પા.
૧ હું.	૧—૦—૦
૨ જી.	૧—૦—૦
૩ જી.	૧—૮—૦
૪ થું.	૨—૦—૦
૫ મું.	૨—૦—૦

૪ ચાર અને સાત વર્ષની અંદરનાં બાળકો જે બાળવર્ગમાં યોગ્ય રીતે શીખવાયાં હશે, અને જે ધોરણમાં નહિ પેસ્યા હોય અથવા ધોરણ પ્રમાણે સરાસરી દરોજનો હાજરીમાં નહિ ગયાં હોય, તો તેદરેક માયાદી આઠ આના લેખે કાપિટેશન એલાવન્સ આપવામાં આવશે.

૫ કન્યાએને બમણો ગ્રાંટ અપાશે, પણ કાપિટેશન એલાઉન્સ સરાસરી હાજરી ઉપર આઠ આના લેખે ગણાશે.

પ્રકરણ ૬ હું.

ગામડી નિશાળોને માટે ગ્રાન્ટ. ઈન. એડ.

૧ ગામડી તથા બીજી નવી ઉઘડેલી નિશાળોની અથવા તો પાછળ પડી ગયેલા સ્થળોમાં કોટેલી અથવા અમુક વર્ગને માટે ઉઘડેલી નિશાળોની ગ્રાન્ટ. ઈન. એડ. માટે નોંધણી વર્ષોવર્ષ નીચેની સરતે કરવામાં આવશે.

૧ તે નિશાળથી જીપોગી સંસારી કેળવણીનું કાંઈ કામ સરવુંજોઈએ.

૨ તે નિશાળમાં આખા વર્ષમાં હોકરાઓની સરાસરી માસિક હાજરી એાછામાં એાછી પંદર હોવી જોઈએ.

૩ દર્શાવેલા આકારમાં તેઓએ હાજરીપત્ર રાખવું જોઈએ, અને ડીપાર્ટમેન્ટ સાદાં પત્રો મારે તેવાં તેઓએ મોકલવાં જોઈએ.

૪ ડીપાર્ટમેન્ટની દ્વારે તેમણે કચ્છલ રાખવી જોઈએ.

સૂચના—પાછળ પડી ગયેલા સ્થળોમાં અથવા પાછળ પડી ગયેલી કોમને માટે કોટેલી નિશાળોને સાદું બીજી સરતમાં છૂટ રાખી શકાશે.

૨ આ પ્રકરણના રૂએ જે નિશાળની નોંધણી કરવામાં આવી હોય

તે નિયાળ સારી સ્થિતિમાં છે એમ રીપોર્ટ કરવામાં આવશે, તો સાધારણ દરરોજ સરાસરી હાજરીના દરછોકરા દીઠ વર્ષે એક રૂપિયાને અડસદ્દે સાધારણ નિયાળને અને દોહોડ રૂપિયાને અડસદ્દે પાછળ પડી ગયેલી કોમોની નિયાળને વાર્ષિક ગ્રાન્ટ રૂ.૧૫ થી રૂ.૬૦) સુધી આપવામાં આવશે. જો હાજરી-નિયમસર રાખવામાં આવી હોય, તો તે બાબત દરમાસે એક રૂપિયા સુધી વિશેષ મદદ પણ આપી શકશે.

૩ કન્યાશાળા, જો ગામઠી નિયાળ તરીકે નોંધાયેલ હોય તો તેને છોકરા કરતાં બમણી મદદ મળશે.

૪ કોઈપણ નિયાળ, જો ડીપાર્ટમેન્ટનાં ધોરણ શીખવે તો તેને તેના માસ્તરની અરજ ઉપરથી પ્રકરણ ૫ માં દર્શાવેલી કલમો મુજબ પરિણામ ઉપરથી મદદ લેનારી નિયાળોના લિસ્ટમાં દાખલ કરવામાં આવશે.

૫ જો સ્થિતિએ આવેલી ગામઠી નિયાળ, જો ઉપર કહેલી સરતો પ્રમાણે ચાલે તો તેની અમુક સ્થિતિને અનુસરતી અમુક સરતોએ મદદ આપવામાં આવશે.

પ્રકરણ ૭ મું.

નાઈટ સ્કૂલની ગ્રાન્ટ. ઇન. એડ.

૧ પોતાના દરરોજના ધંધાને બીવે દિવસની નિયાળમાં જઈ શકતા નથી એવા વિદ્યાર્થીઓને જ્યાં સંસારી વિદ્યા શીખવવામાં આવે તેને નાઈટ સ્કૂલ (રાતની નિયાળ) કહેવી.

૨ નાઈટ સ્કૂલને ગ્રાન્ટ. ઇન. એડ. ને માટે નીચેની સરતોથી નોંધવામાં આવશે.

૧ ત્યાં વર્ષમાં સરાસરી હાજરી આઠમાં એકી દર છોકરાની હોવી જોઈએ.

૨ દર્શાવેલા આકારમાં ત્યાં હાજરીપત્રક રાખવું જોઈએ, અને ડીપાર્ટમેન્ટ સાદાં પત્રકો માંગે ત્યાં તેઓએ મોકલવાં જોઈએ.

૩ તહેવારો બાદ કરતાં તેમાં અડવાડીયામાં પાંચ દિવસ હમણ બધે કલાક કરતાં એકી કેળવણી આપવી નહિ.

૪ તે ડીપાર્ટમેન્ટને વાર્ષિક ઇન્સ્પેક્શન કરવો.

૫ જે છોકરાઓ દિવસની નિયાળમાં, હાજર થતા હોય તેવાને એમાં દાખલ કરવા નહિ.

૨૦૪ મું. ઇલકાની નિ. તથા કો. ને સાડ આ. ઇ. એ. નો ધારો.

૩ જે નાઈટ સ્કૂલના નાંધણી. યદ્ય હાય તે નાઈટ સ્કૂલમાં જે સારી કેળવણી આપાતી હશે, અને જે સારી સ્થિતિમાં છે એમ શીષ્ટ થશે તો હમેશની સરાસરી હાજરીમાં દરેક છોકરાદીક વર્ષ દોઢ રૂપિયાને અડસદે ૧૫ થી ૫૦ સુધી વાર્ષિક મદદ મળશે.

મીલ અને કારખાનાઓને લગતી મોટી નાઈટ સ્કૂલો કે જેમાં સરાસરી હાજરી ૫૫% છોકરાઓની હોય તેવી નિશાળને વધારામાં વધારે રૂપિયા સોની મદદ આપી શકાય.

પ્રકરણ ૮ મું.

હુનરશાળાને લગતી ગ્રાન્ટ, ઇતિ. એડ.

૧ હુનરશાળાઓને માટે ખાસ મદદ માગનારી અરજીઓ નીચેના રીતે માન્ય રાખવામાં આવશે.

૧ આવી નિશાળોમાં ચાલુ અથવા એવા બીજાં મંજૂર યંત્રોનાં ધોરણ ઉપરાંત ડીપાર્ટમેન્ટે માન્ય કરેલા એક અથવા વધારે ધંધા શીખવવા નોંધાયે.

૨ જે ધંધો અથવા ધંધા નિશાળમાં શીખવાતા હોય તે ધંધાનું મૂળતત્વસાત આપવા માટે કારખાનામાં પૂરતાં સાધનો હોવાં નોંધાયે.

૩ દરેક ધંધાનો ઉપરી અથવા ફોર્મેન તે શીખવવાને ધોગ્ય નોંધાયે.

૨ ડીપાર્ટમેન્ટે નોંધેલી હુનરશાળાના વ્યવસ્થાપકો, જે ઉપર આવી ગંએલા પ્રકરણોમાં આપાતી સાધારણ મદદ ઉપરાંત વિશેષ મદદ માંગશે, તો દર વર્ષ કરતાં મોટી ઉમરના જે છોકરા ગર્બ વાર્ષિક તપાસણી પછી નવ મહિના સુધી નિયમસર હાજર રહ્યાછે અને કારખાનામાં હમેશ ઓછામાં ઓછા બન્ને કલાક સુધી શીખ્યા છે, એમ ખાતરી થશે તેવા દરેક છોકરાદીક રૂ.૨૦ આપી શકાય. પણ ચાર વર્ષ ઉપરાંત રહેલા છોકરાને અથવા તો તેના ધોરણના ઓછામાં ઓછા બે વિષયમાં નાંખાસ યંત્રોનાં છોકરાને આવી મદદ મળશે નહિ.

પ્રકરણ ૯ મું.

નાર્મલ સ્કૂલ માટે ગ્રાન્ટ, ઇતિ. એડ.

૧ ગ્રામ્યેરી સ્કૂલમાં સર્ટિફિકેટ લીધેલા શિક્ષકો થવું હોય તેવા વિ-

૩૯. ઇલાકાના નિ. તથા કો. ને સાર ગ્રા. ઇ. એ. નો ધારો. રૂંપ

વિદ્યાર્થીઓને ટેન કરવા સાર જે જુદી નિયાજ અથવા ક્લાસ હોય તેને નોર્મલ સ્કૂલ કહેવી. આવી નિયાજોમાં એક પ્રાક્ટિસિંગ સ્કૂલ જોઈએ, જ્યાં વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષણકર્તાનો મહાવરો કરે.

સૂચના—તપાસણો અથવા પરીક્ષા વખતે જનજરોએ ઇન્સ્પેક્ટરને ખાતરી કરી આપવી જોઈએ કે ગયા વર્ષની છેવટ પરીક્ષામાં પાસ થયેલા વિદ્યાર્થીઓમાંથી વાંજખી સંખ્યા શિક્ષકોનો ધંધો ખરેખરી કરવા લાગી છે.

૨ જે જગામાં આવી નોર્મલ સ્કૂલ રૂપાળવી હશે તેવી જગામાં કેળવણી સંબંધી એની ખાસ જરૂર છે કે નહિ તેનો વિચાર કરી સરકારની મજૂર પ્રમાણે તે નોર્મલ સ્કૂલને મદદ માટે નોંધવામાં આવશે.

૩ આવી સ્કૂલનું મેકાન, તેની બવરયા, અને તેના શિક્ષકવર્ગની લાયકી માટે પક્ષી ખાતરી થવા વગર; અને ઓછામાં ઓછા ૩૦ મરદ અથવા ૧૫ સ્ત્રી વિદ્યાર્થીઓ ડીપાર્ટમેન્ટે પસંદ કરેલાં ધોરણ નિયમસરે થીત છે, અને એ ધોરણમાં શિક્ષણના તથા નિયાજની બવરયા રાખવાના વિષયો આવી જાય છે, એવી ખાતરી થવા વગર કોઈ પણ નોર્મલ સ્કૂલની નોંધણી થઈ શકશે નહિ. ખાસ પ્રસંગે ઓછામાં ઓછી હાજરી બાંધત કાંઈ છૂટ મૂકવામાં આવશે.

૪ નોર્મલ સ્કૂલ માટે ગ્રાન્ટ, ઇન. એડની રકમ કેટલી અને કઈ સરતે આપવી તે દરેક બાબત જનજરો અને ડીપાર્ટમેન્ટ વચ્ચે સમજાવવાની મુકરર કરવામાં આવશે, પણ પહેલાં પ્રકરણના પાંચમા નિયમમાં હદ બાંધી છે તેને અનુસરી જ હમેશાં થશે.

પ્રકરણ. ૧૦ મું.

કોલેજોને માટે ગ્રાન્ટ, ઇન. એડ.

૧ જે કોલેજોને યુનિવર્સિટીએ સંપૂર્ણ “આર્ટ્સ” ના અભ્યાસને માટે માન્ય કરી હોય અને જેની નોંધને વાસ્તે સરકારની મંજૂરી લેવામાં આવી હોય તેવી કોલેજોને નીચેના ધારા પ્રમાણે મદદ આપવામાં આવશે.

૨ આખા અભ્યાસના ત્રણ વર્ષને અનુસરી જ્યાં સુધી યુનિવર્સિટીના “આર્ટ્સ” અભ્યાસના ત્રણ ભાગ પડે છે, ત્યાં સુધી સેકન્ડ બી એના ધોરણ સુધી થી ખવતી કોલેજોમાં સરાસરી માસિક હાજરીનાં પ્રત્યેક દીઠ વર્ષ ૧૦૦ રૂપિયા લેખે મદદ આપવામાં આવશે; પરંતુ કોલેજ “કોર્સ” ના

૨૦૬ મું. ઇલાકાની નિ. તથા કો. ને સારૂ આ. ઇ. એ. નો ધારો.

દરેક ભાગને સારૂ એકંદર મદદ રૂ.૨૫૦૦ થી વધારે નહિ અપાય અને જો કોઈ કોલેજની સાધારણ શિક્ષણશક્તિ નેવીને તેથી યાદશે નહિ, તો ગમેતે વખતે આ મદદ ઓછી કરવામાં આવશે.

૩ સરાસરી માસિક હાજરીને અનુસરી કુલ આપવાનું બંધન કોલેજ સ્થપાયા પછીના પહેલા ત્રણ વર્ષ સુધી નહિ રાખવામાં આવે.

૪ એ કોલેજની સાધારણ શિક્ષણ શક્તિના તુલના કરવામાં ડિરેક્ટરે આદેશ પબ્લિક ઇન્સ્ટ્રક્શન શિક્ષકવર્ગની યોગ્યતા ઉપર તથા યુનિવર્સિટીના પરીક્ષાઓમાં એલા વિદ્યાર્થીઓના ફતેહમંદ પરિણામ ઉપર ધ્યાન આપશે.

૫ જે કોલેજમાં સરાસરી હાજરી ૧૫૦થી વધારે હોય, અથવા જેમાં જે અથવા વધારે ક્રાસિકલ (શિષ્ટ) ભાષા શીખવાતી હોય, અથવા જ્યાં આર્ટ્સ પરીક્ષાને માટે બાંધેલા ઘેરણુ ચિવાય બીજું શીખવવામાં આવતું હોય, તે કોલેજને વધારામાં વધારે રૂ.૨૫૦૦ ની વિશેષ મદદ આપી શકાય.

૬ પ્રસ્તુતશાળા અથવા વિદ્યાના યંત્રો આણું રાખવો તેવા વધારવા સારૂ વાર્ષિક મદદ રૂ.૫૦૦) સુધીની આપી શકાય; પરંતુ આ મદદ તેના એકંદરે અર્ચના પુ કરતાં કોઈ રીતે વધવી ન જોઈએ. આ નિયમમાંનું કાંઈ પ્રારંભની મદદ માગવાના અરજીઓના સંબંધમાં નડતર કરી શકાય નહિ, પણ તેનો નિકાલ તેના નિયમ પ્રમાણે થશે.

૭ સાધારણ નિયમોની બેધી આઠ કલમો અને પહેલા પ્રકરણની ૧૧થી ૧૩ કલમો સુધી નેટલી લાગુ થઈ શકે તેટલી ઝાંટ સત્તરી કોલેજોને લાગુ પડશે.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

ઇમારત સંબંધી મદદ.

૧ નિશાળોને આપાતી વાર્ષિક મદદ ઉપરાંત હવે પછી બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટ (ઇમારત સંબંધી મદદ) નામે ઓળખાતી પૈસાની મદદ નિશાળના વ્યવસ્થાપકોને નિશાળના મકાનો બાંધવા, ખરીદ કરવા, વધારવા અને ફરી બાંધવાને વાસ્તે આપવામાં આવશે.

૨ પહેલી આવેલી અરજીઓ ઉપર પહેલું ધ્યાન આપવામાં આવશે, અને પૈસા સંબંધી સ્થિતિને અનુસરી તેનો નિકાલ કરવાનો સંપૂર્ણ હક ડીપાર્ટમેન્ટ પોતાના હાથમાં રાખશે, એક ૧૦૦૦ રૂપીઆ ઉપરાંત

મદદની અરજીઓ ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક હેલ્થ ડિવિઝન મારફત સરકારને અને હજાર અંદરની મદદ માગવા માટેની અરજીઓ ડિરેક્ટરને કરવી જોઈએ. ડિરેક્ટર આ નિયમોને અનુસરી ચોતાના હાથમાં પૈસાની સગવડ હશે તે પ્રમાણે તેનો નિકાલ કરવાને સુવિધાર છે.

૩ આનગી ફાળાઓથી અથવા મ્યુનિસિપાલ ખાતા તરફથી ભરાયેલી રકમ કરતાં જાદ નહિ એટલી પૈસાની મદદ ઘણામાં ઘણી આપવામાં આવશે; અને એ ઘણામાં ઘણી રકમ સુધી દરેક દાખલામાં હકીકત તપાસી સરકારને યોગ્ય જણાય તેટલી મદદ અપાશે.

આનગી અથવા મ્યુનિસિપાલ ખાતાના ફાળાઓની કિંમત ગણવામાં બાંધકામના સાહિત્યો, જમીન અથવા મજૂરીની કિંમત, સરકારને યોગ્ય જણાય તે ભાવે કરવામાં આવશે.

૪ બાંધકામની મદદ મંજૂર થવા અવલ સરકારને નીચે પ્રમાણે ખાત્રી થવી જોઈએ.

૧ જે નાણાં ઉપર ભરોસો રાખવામાં આવે છે તે અરખર પ-સુલ ધર્મી કુલેલા તથા કામમાં લઈ શકાય એમ છે, આ બાબતની પ્રતિષ્ઠા અરજ સાથે સામિત રાખવી.

૨ મકાન કેળવણીના અને કેટલેક દરજ્જે સંસારી કેળવણીના કામમાં લેવાતા હેતુથી બંધાવવામાં આવે છે અને તેજ કામમાં લેવામાં આવશે; અને જે સ્થળે તે બાંધવાનું નફી કર્યું છે ત્યાંના લોકોની જરૂરીયાત માટે તે યોગ્ય જગ્યાએ અને યોગ્ય જાતનું છે.

૩ પ્લાન, એસિજન્ટ, અને રેપ્રેસેન્ટેટિવનો સંતોષકારક હોવાં જોઈએ, અને તેનો નિશ્ચય થવા તેમની એક ખરી નકલ અરજીની સાથે રવાને કરવી જોઈએ કે, જે પછીથી પબ્લિક વર્ક ડીપાર્ટમેન્ટ ઉપર રીવોઈન માટે મોકલવામાં આવશે, અને છેવટે તે નકલ તે ખાતાને દફતરે રહેશે.

૪ જે જમીન ઉપર મકાન બાંધવા ધાર્યું છે તે જમીન ઉપર માનેજરનો હક વાજબી અને કાયદેસર છે.

૫ અને જે મદદ આપવામાં આવશે તો મકાન અમુક સુદ-તમાં તૈયાર કરવામાં આવશે.

૫ સરકારની સત્તામાં ગામના અમુક ભાગમાં નિશાળ બાંધવા લાયક જગ્યા હોય અને જે સરકાર નિશાળ બાંધવાને માટે તે જમીન આ-

પણ ખુશી હોય, તો આવી મદદ “બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટ” ની ઉપરાંત ગેણાય અથવા જો ગવર્નમેન્ટને યોગ્ય લાગે તો બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટના એક ભાગ તરીકે તે જમીનની કિંમત સરકારી બાંવે ગેણાય.

૬ કોઈપણ રકુલના બ્યવસ્થાપકો બ્યાંસુધી એક દસ્તાવેજ અથવા કબુલાત જે યોગ્ય લાગે તે નીચેના ધારાની માગણી મુજબ નહિ કરી આપે ત્યાંસુધી તમને બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટનો કોઈપણ ભાગ અથવા તો મકાન બાંધવાની જગા સરકાર આપેશે નહિ.

૭ બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટની કુલ રકમ રૂપીઆ. ૧૦૦૦ થી વધારે થતી ન હોય અને મકાન એવું છે કે તેને માટે દસ્તાવેજ કરવાની જરૂર નથી એમ ડિરેક્ટરની નજરમાં આવે, તો બ્યવસ્થાપકો પાસેથી તે નીચે પ્રમાણે લખેલી કબુલાત લઈ શકે.

અ મકાનને બરાબર મરામત કરવું.

ચ એન્જીનેયરના ડીપાર્ટમેન્ટના ધારા, ને ધોરણોને અનુસરી નિશાળની બ્યવસ્થા કરવી અને—

ક ડીપાર્ટમેન્ટ તેનું ઇન્સ્પેક્શન કરે એવી કબુલાત આપવી.

ખી ને સઘળે પ્રસંગે બ્યવસ્થાપકો એ સરકારની તફ્ફી વખતોવખત સાધારણ પ્રસંગે માટે અથવા ખાસ પ્રસંગે માટે મંજૂર થએલા નમુના પ્રમાણે નીચેની સરતોવાળો દસ્તાવેજ કરી આપવો પડશે.

ઢ મકાન બાંધવું અને સંભાળવું.

ઈ બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટ ક્યારે અને કેટલે હદે બરવી.

ફ નિશાળની બ્યવસ્થા, ને ઇન્સ્પેક્શન.

ગ સરકારને જરૂર જણાય એવી ખીજી બાબતો.

જો બ્યવસ્થાપકો આ સરતોમાંની કોઈ તોડશે તો તે માટે એવા સઘળા દસ્તાવેજમાં નીચે પ્રમાણે બોલી કરવામાં આવશે.

હ બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટ અથવા તો તેમાંની કંઈપણ ભાગ જે આપવા બાકી હોય તે આપવામાં નહિ આવે.

ઝાઈ એકંદર બિલ્ડિંગ ગ્રાન્ટ અથવા તો ગ્રાન્ટો તે નિશાળને માટે ગવર્નમેન્ટે વખતોવખત આપી હશે તે ગવર્નમેન્ટને પાછી આપવી પડશે.

કે આવી રીતે જે નાણાં લહેણાં હોય તે વસુલ કરવા સરકાર મકાનમાં જઈ તેનો કબજો લઈ શકે અને વેચી શકે, અને—

(૬) બાંધવાની જગા જે સરકારે આપી હોય, તો તે સરકાર પાછી લઈ શકે, અને જે તે ઉપર મકાન હોય, અને તે કં માં કલ્પા મુજબ વેચી નાખ્યું ન હોય, તો સરકાર તેની કિંમત આપી પોતાના કામમાં લઈ શકે (આ કિંમત પંચ ટેરવીને અથવા દસ્તાવેજમાં જે રીત લખી હશે તે રીતે કરવામાં આવશે,) અથવા મનિજરને હિસાબે તે ઉતારી લઈ જવું એવી શરતે વેચી શકશે, અને આઈ મુજબ સરકારનાં જે નાણાં લહેણાં હોય તે આ મકાનની કિંમત અથવા વેચાણથી ઉપજેલા નાણાંમાંથી કાપી લઈ શકે.

આવા સંઘના દસ્તાવેજ મનિજરને ખર્ચે સરકારના કાપદાના અમલદારો તૈયાર કરશે.

૮ ઉપર કહેલા બિલ્ડિંગ ટ્રાંક્ટ ઉપરાંત કાલેજો, ખાડિંગ હાઉસો, રસાયન પ્રયોગશાળા, પ્રસ્તકશાળા, વેદશાળા, નિશાળની વર્કશોપ અથવા કસરતશાળા બાંધવામાં મદદની અહીંઓ ઉપર કહેલી સરતોમાંથી જે લાગુ પડતી ડીપાર્ટમેન્ટને દેખાશે તે સરતોએ અથવા બીજી કોઈ સરતોએ સરકાર પોતાના હાથમાં નાણાં હશે તો પ્યાનમાં લેશે.

૯ આ પ્રકરણ પ્રમાણે કોઈ પણ મદદ લેનારી સ્કૂલ ટ્રાંક્ટ લેનારી ગણાશે, અને જે સરતોએ એ મદદ આપી હશે તે ઉપરાંત ડીપાર્ટમેન્ટ જે પત્રકો અથવા અખર માગે તે વખતસર પૂરાં પાડવાને બંધાએત્રી ગણાશે.

ચાન્ટ. ૬૧. એડના કાનુનનો પૂરવણો.

નમુના તથા કેલ્ક્યુલીનાં ધોરણ.

પરિશિષ્ટો.

૫૪

અ. પ્રકરણ પહેલું કલમ ૪ માં કહેલી અરજી કરવાનો નમુનો ૧૯૪

વ. પ્રકરણ પહેલું કલમ ૫ માં કહેલા હાજરીપત્રકનો નમુનો ૧

ક. મુરોપિયન અને ઇંગ્લિશ ડીપીંગ સ્કૂલનાં ધોરણ.

દ. એંગ્લો વર્નાક્યુલર નિશાળોના તથા એગ્રિકલચર્લ કલાસનાં ધોરણ.

ઈ. મરાઠી પ્રાથમી સ્કૂલનાં અને મરાઠી જિલ્લાઓમાં ઉર્દુ નિશાળોનાં ધોરણ.

ફ. ગુજરાતી પ્રાથમી નિશાળનાં અને ગુજરાતી જિલ્લાઓમાં ઉર્દુ નિશાળોનાં ધોરણ.

જ. કાનડી પ્રાથમી નિશાળોનાં અને કાનડી જિલ્લાઓમાં ઉર્દુ નિશાળોનાં ધોરણ.

હ. સિંધી પ્રાથમી નિશાળનાં ધોરણ.

આઈ. એલીમન્ટરી ડોઈચને ઉત્તેજન આપવાના કામચલાઉ ધારાઓ.

કયાં જાયોમાં કં

परिमिश्र (अ)

અરજીનો નમૂનો. જીવ્યો પ્રકારણ ૧ હું કલમ ૪ થી.

શ્રુતલનો પ્રગ્વો યો
દલે યરોપિયન,
દેલીયો દીર્ઘગ
ઓલો વર્નક્યુ-
રલ અથવા પ્રા
મિમરી વિગેરે,
શુઓ પ્રકરણ
લાનીકમક.

સાલીક; મં
ડળી; અથ
વા બીજા
ઉપરીપણું
અભાવનાર
સમૃદ્ધાચનું
નામ.

•କାହ୍ନିପୁ ପ୍ରାନ୍ତବିହାର

आरतर अने आसि
 स्टेट आरतरेनाना
 उभर अने त्यां के
 जशी क्षीपी होय ते
 नगानें नाम, गेय-
 निवासिनी पदवी
 होय तो ते अथवा ही
 पाई के-हल सटिदि
 केर होय तो ते,

• ପ୍ରାକୃତିକ ଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର

ጊዜው ላይ ሲገኝ

“ከደረጃዎቹ ሆኖች በኋላ !
በግንዛቤ ደረጃ በግንዛቤ ሆኖች

‘ଶିବିର ଗୁମାସ୍ତା ଗୁମାସ୍ତା
-ଗାମି ଗୁମାସ୍ତା ଗୁମାସ୍ତା ଗୁମାସ୍ତା’

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

*k19 k14 !!
 -14141414 1414 14 1414 14

३।पाठमैठ सा
 ये पवव्यहार
 रा।पवानुजेने
 भाये जे अभम
 मूकी यक्राय ज्यो
 ना सेकुररीम
 यवा पनव्यव-
 हारीनुनाम त
 था विरनार्यु

મું. ધક્કાકાની નિ. તથા કો, ને સારૂ આ. ધ. એ. નો ધારો. ૨૧૧

પરિશિષ્ટ (વ)

હાજરીપત્રકનો નમુનો. જુઓ પ્રકરણ ૧ હું કલમ ૫ મી.

નિશાળ અથવા ખાતું _____ ક્લાસનું હાજરીપત્રક

બોરણ _____ માસ _____ સને ૧૮ _____ તું.

શિક્ષક.

સ્કૂલના ઊપરી અથવા માનેજરનું સર્ટિફિકેટ.

હું આ ઉપરથી ખાત્રી કરી આપું છું કે હાજરીપત્રક મજબૂર વર્ગના શિક્ષકે દરરોજ બાંધે છે, જે દરેક દિવસ હાજર પૂરવામાં આવ્યા છે તે દિવસે નિયમાનુસાર આખા દિવસની કેળવણી કરતાં ઓછી કોઈ પણ જોડાને મળી નથી અને વર્ગની સરાસરી હાજરી, ચાલતા મહિનામાં _____ છે.

૧ મહીનાની વર્ગની સરાસરી હાજરી નીચે પ્રમાણે કાઢવી. દરરોજ હાજર રહેલા જોડાના આંકડાનો સરવાળો અને તેને મહિનાના નેટમાં દિવસ સુધી નિશાળ ઉપડેલી હોય તેટલા દિવસની સંખ્યાએ ભાગવા અને જે ભાગાકાર આવે તે મહિનાના સરાસરી હાજરી.

મૂલના—આ પત્રકમાં કાંઈપણ ચલેરી નાખવું નહિ.

જુલો રાત્રી સાહીએ સુધારી તે ઉપર આધાક્ષર સહી કરવી.

નંબર.	વિદ્યાર્થીનું નામ.	મહીનાની હાજરી.					હાજરીનો સરવાળો
		૧	૨	૩	૪	૫ વીએરે.	
૧							
૨							
૩							
વિએરે.							

મૂલના—જે જોડા હાજર હોય તેને હા લખવું, જે જોડા રજા થાય તેરહાજર હોય તેને મે લખવું, જે જોડા માંડગીથી ગેરહાજર હોય તેને માં લખવું, અને જે જોડા રજા લઈ ગેરહાજર હોય તેને ર એમ પૂરવું.

નિશાળોનાં ઇનામપત્રક.

જા. નં. ૩૮.

ડીસા કેમ્પ ઇંગ્લેન્ડ સ્કૂલ.

ડીસા કંપના કંન્ટ્રોલમેન્ટ માનિફેસ્ટ સાહેબ મહેરબાન એસ. જી. હેરિસન સાહેબ બહાદુરે તા. ૧૧ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૬ ને રોલ વાર્ષિક પરીક્ષાનાં ઇનામ પોતાને હાથે વહેંચ્યાં. બાદ પોતે પદરતા ૩૬) ની મી. ડાઈ આપી. ૧૧-૧-૮૬

(ઇંગ્લેન્ડ સહી.) હેડમાસ્તર ઇંગ્લિશ સ્કૂલ ડીસા.

મહીકાંઠા.

જા. નં. ૧૧૫-૧૩૮.

ઈડર. મહેરબાન મહીકાંઠા પોલીટીકલ એજન્ટ સાહેબની સ્વારી પધારી તારે નામદાર મહારાજ સાહેબે ૩૧૫૭-૧૩-૦ ઇનામ જોકરાઓની લખતે ૩૭) મી. ડાઈ તથા ૩૪૫) શીક્ષકોને ઇનામ આપ્યું—ઇંગ્લેન્ડ કક્ષાસમાં ૩૨૧) મોપડીયો, ૩૭) મી. ડાઈ ૩૨૦) શીક્ષકોને, -કંપાચાળામાં, ૩૫૯-૧૧-૦ ઓટલાં તથા રેળ. મોપડીઓ વિગેરે ૩૪) મી. ડાઈ. ૩૨૦) મહેતાજીને ઇનામ આપ્યું. સરવૈયર દામોદર ખેલાખાઈ ૩૧) મી. ડાઈ, ગૂજરાતી ભણનાર જોકરાઓને ૩૧) ઇંગ્લેન્ડ ભણનારને ૩૧) કંપાચાળાના જોકરાઓને મહારાણી શ્રી ભટ્ટીઆણીજી તથા આવડીજી સાહેબ તરફથી ૩૧) મી. ડાઈ જોકરાઓને ૩૧) જોકરાઓના નિયામમાં. એરીગેથનખાના ઓવરસાયર સાહેબે ૩૧) મી. ડાઈ જોકરાઓને તથા ૩૧) જોડીઓને કુલ ૩૨) મી. ડાઈ વહેંચી. માછ કારબારી રાવસાહેબે ૩૧) જોકરાઓને ૩૧) જોડીઓને કુલ ૩૨) મી. ડાઈ, માસ્તર જનમહમદ હુસેનખાઈએ પોતાને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૧) જોકરાઓને ૩૧) જોડીઓને કુલ ૩૨) મી. ડાઈ વહેંચી. મુંબઈ ઇલાકાના મે. ડા. ઓફ. પ. ડી. સાહેબે ૩૫) ની ગૂજરાતી ભણનારા જોકરાઓને ૩૨) ઇંગ્લેન્ડ ભણનારને ૩૨) જોડીઓને કુલ ૩૧) નું ઇનામ વહેંચ્યું. ગુસાઈ મોહનગરજી અનોપગરજીએ ૩૩) ની મી. ડાઈ જોકરાઓને ૩૩) જોડીઓને કુલ ૩૬) ની મી. ડાઈ. નામદાર મહારાજ

સાહેબ ૩૫) મીઠાઈ ગૂંચરાતી બણનારને ૩૨૥ અંગ્રેજી બણનારને ૩૨૥
 ગ્રેડીઓને કુલ ૩૧૦) ઇનામ વહેંચ્યું. મહેરબાન લક્ષ્મીચંદ ઉગરચંદ ૩૧)
 યા રાજેશ્વી માધવ પ્રભાચંદ્ર ૩૧) મે. રા. બા. માણેકલાલ ગોવર્ધનદાસ
 માધવ ૩૨)ની મીઠાઈ વહેંચી—બડોલી, સ્કૂલ કમિટિના મેમ્બરો તથા
 ૧૬ગૃહસ્થો તરફથી ૩૪૥ નાં પુસ્તકો તથા નામદાર માહારાજ સાહેબ ૩૩)
 દી મીઠાઈ—રામચંડ. રા. તુળજરામ જગજીવન શાસ્ત્રી ૩૧૥ ની મીઠાઈ
 —આકરંદ. ઇડરના બની લાલુ હરજીવને તથા સાંકળચંદ રણજીડદાસે
 ૩૧)ની મીઠાઈ—મુવર. ગામના સદમહરથોએ મળી ૩૧૥ મીઠાઈ—દાવડ.
 કામદાર યા. યુસાબચંદ ૩૧)નાં પતાસાં વહેંચ્યાં—મેઢાસણ. ૩૧—૫—૦
 ઓપડીએ ૩૨) મીઠાઈ ને ૩૧૦) શિક્ષકને ડાકોર સાહેબશ્રી મોહિબત સં-
 ગજીએ આપ્યું તથા બીજા ગૃહસ્થોએ કુલ ૩૧૪—૧—૦—ધોડાદર. પો-
 જોના રાવજી સાહેબ ૩૨) મીઠાઈ ૩૨) મહેતાજીને—વડાલી. મહેરબાન
 પોલીટીકાલ મે. સા. બા. ૩૨) મીઠાઈ—બોટાસણ. મે. રા. બા. ના-
 થાભાઈ દાદાભાઈ દીવાનસાહેબ ૩૫) મીઠાઈ—ભીલોરા. ગામલોકો તરફ-
 થી ૩૧૦) મીઠાઈ—મહ. ડાકોરશ્રી બારતસીંગજી તરફથી ૩૫) પુસ્તકો
 ૩૧૥ મીઠાઈ ૩૫) મહેતાજીને કુલ ૩૧૧૥—મુડેદી. કંવરજી શ્રી સીવસીંગ-
 જીએ ૩૧) મીઠાઈ. ડાકોરશ્રી ઇંદુબાણજીએ ૩૩) મહેતાજીને કુલ ૩૪)—
 પોશીના. મે. મહાલકારી નારાયણરાવ કુંભારાવ તથા ગામલોકોએ મળી
 ૩૩૥ પુસ્તકો ૩૧) મીઠાઈ કુલ ૩૪૥—પાલ. ઇડરના મહેરબાન દીવાન
 સાહેબ ૩૧) મીઠાઈ પોજોના કારબારી જગનલાલ ૩૨) ને ગામ લોકોએ
 ૩૧) કુલ ૩૪)નું ઇનામ વહેંચ્યું—અહમદનગર. નામદાર ઇડરના મહારાજ
 સાહેબ તરફથી મે. પો. એ. સા. ની સ્વારી પધારી ત્યારે ૩૧૩—૧૦—૦
 નાં પુસ્તકો ૩૫—૦—૦ મીઠાઈ જોડરાઓને ૩૧૩) શિક્ષકોને અને ઇંપા.
 શાળામાં ૧૨—૧૨—૦ નાં એડણાં પુસ્તકો ૧—૧૩—૦ મીઠાઈ ૩૫)
 મહેતાજીને, યુસાઈ ચંકરગરજીએ ૩૩) મીઠાઈ—બાવડ. મે. પ્રણાનંદ
 બાઈએ ૩૧) મીઠાઈ વહેંચી—ચોઈલા. આંબલીઆરાના કારબારી રા.
 રા. મોહનલાલમાઈએ ૩૧) ની મીઠાઈ ૩૧) મહિના મહેતાજી જગનલાલ
 ખુશાનદાસે—ગાબડ, ડાકોર સાહેબ ૩૧) મીઠાઈ. યા. રેવા. વીરચંદ ૩૧)

ગાંધી નાયજી વીરચંદ ૩૨) મે. દીવાન બવાનીપ્રસાદ ૩૪) —હડીચ્છોળ,
મહેરબાન અહમદનગરના મામલતદારે પડાણકીની ઉપજમાંથી ૩૧૫)
પુસ્તકો, સ્વેચ્છે, પૂઠાં—જાદર, શા. ગુલાબચંદ વીરચંદ ૩૧) મીઠાઈ સત-
લાયણના ડાકોરે ૩૧) ની મીઠાઈ—સાદરા. નામદાર હડરના મહારાજ
સાહેબે ૩૩૫) પુસ્તકો ૩૧૦) મીઠાઈ ૩૨૫) શીક્ષકોને કૃષ્ણ ૩૭૦) મે. પો.
એ. સા. બા. તરફથી ૩૩૫) ચોપડીઓ ૩૫) મીઠાઈ ૩૧૦) ચિત્રકોને કૃષ્ણ
૩૫૦) અને—કેન્પારાળાનાં ૩૨૫) ઝોટણાં ૩૨૫) મીઠાઈ ૩૨૫) શીક્ષકો-
ને, તેવીસમી પત્રણના મુખેદારે ૩૩) મીઠાઈ કોળી, પ્રેમપુર તથા નસ-
તલાસણના ડાકોરોએ ૩૨) મીઠાઈ સાંજાના ડાકોરે ૩૨) ની મીઠાઈ, બીજી
પત્રણના મુખેદારે ૩૨) મીઠાઈ મુખેદાર સાહેબે ૩૨) મે. મુવરના મા-
હારાજ સાહેબે ૩૨) મે. બા. પો. એ. સા. ૩૩) પુસ્તકો ૩૩—૫—૪
મીઠાઈ—વાસણા, ડાકોરથી તખ્તસિંગજીએ ૩૧) મીઠાઈ બીજી ગૃહસ્થોએ
૩૧) મીઠાઈ—આનપુર. મે. રાવજી શ્રી દીપસિંગજીએ પરીક્ષા લઈ
૩૧૮ નાં પુસ્તકો ૩૫ ની મીઠાઈ ૩૩૬) મહેતાજી અને શીક્ષકોને આબા,
સુદાસણા કામદાર હોરાલાલ તથા મવારામ મહુકચંદ અને દરગોવિંદ
નરસીદરાએ ૩૨) મીઠાઈ વહેંચી—મોહનપુર, ગામના ગૃહસ્થો તરફથી ૩૨૧)
મીઠાઈ તથા ચોપડીઓ ૩૪—૭—૦ ઝોટણાં હોડીઓને મે. પો. એ. સા. ની
સ્વારી આવો સારે જમીમાંથી ૩૧) મીઠાઈ—સરડોઈ. ગામ લોકોએ નિ-
યાળનું વારતુ કરી નિયાળીઆઓને ૩૧૩) નું અર્ચ કરી જમાવ્યા. તથા
મીઠાઈ વહેંચી—બાકરોળ, ગામ લોકોએ નિયાળનું વારતુ કરી ૩૧૫) અર્ચ
કરી હોકરાઓને જમાવ્યા. આજમ મોહનપુરના જમીંદારે ૩૨) મીઠાઈ
રા. જગતલાલ ગોવિંદજીએ ૩૩) પટેલ પૂજા ગોવિંદજીએ આંઠ બાવાજી
આતુજીએ ૩૧) મીઠાઈ—અડપોદરા, ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૩)
મીઠાઈ—રણાસણ, ગાંડળના માનેજરે એકવજી તરફથી ૩૨) મીઠાઈ
કામદાર દામોદરભાઈ ૩૧) વહોરા. પેલાભાઈ પાનાચંદ ૩૧) રેવચંદ વહા-
લચંદ ૩૧) ગામના સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૨૫) —આણસા, બાઈચી ગુ-
લાબબાએ ૩૫) મીઠાઈ ડાકોરથી રાજસીંહજી સાહેબે ૩૩૫) બપાત બવાન
સિંગજીએ ૩૩૫) આસિસ્ટન્ટ. કાળીદામ વનમાળીએ ૩૧) બાણ, દોલતરામ
ખુશાલદાસે ૩૧) શા. નાગરદાસ રામચંદ ૩૧૧ શા. પ્રથોત્તમ હીરાચંદ ૩૧૧

નામદાર દરબાર સાહેબશ્રી કેશરીસીંગજી સાહેબ ગાદીએ બેઠાની ખુશાલીમાં
 રૂ. ૩૧ પ્રસ્તકો રૂ. ૪) મીઠાઈ રૂ. ૫) ચીસીકોને—પેથાપુર, મે. અમયારામ દે-
 વચંદે રૂ. ૧૧, મીઠાઈ મે. ઠાકોરશ્રીએ રૂ. ૧૧ ની મીઠાઈ, શા. હડીસીંગ ગુ-
 લાબસીંગે રૂ. ૧) મે. હાથીચંદ ઝવેરચંદે રૂ. ૩-૬-૦ સુધાર હીરાચંદ ત્રીભાવને
 રૂ. ૧૧ માણસાના ઠાકોરસાહેબ તરફથી રૂ. ૪૫—ઈસોલ, મે. ઠાકોરસાહેબ ત-
 રફથી રૂ. ૮) પ્રસ્તકો રૂ. ૩) મીઠાઈ—વરસોડા, ઠા. લાલસીંગજી મોતીસીંગ-
 જીએ પોતાના કુંવરને નિશાળે બેસાડી રૂ. ૧) મીઠાઈ વહેંચી—દેધરોટા, મે.
 ઠાકોરસાહેબ તથા ગામના ગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૪)—કટોળી, ઠાકોરસાહેબે
 રૂ. ૧૧ મીઠાઈ, પટેલ વહાલા બહેચરે રૂ. ૧) ચોપડીએ—ડભોડા—થા. જ્યેષ્ઠ
 એમચંદ પોતાના દીકરાને નિશાળે બેસાડી રૂ. ૨) મીઠાઈ શા. જ્યેષ્ઠ મો-
 તીચંદે રૂ. ૧) શા. ડાહ્યા કશ્તૂરચંદે રૂ. ૧૧ મહેતાજી દામોદર જોશીએ રૂ. ૧)
 શા. મગનલાલ ગગલબાઈએ રૂ. ૧) બીજા બે ગૃહસ્થોએ રૂ. ૧—મહીસા,
 આજમ મે. યાણદાર બોગીલાલ માધવદાસે રૂ. ૧) મે. અવલકારકુન રા.
 મોતીલાલ સાંકળચંદે રૂ. ૧) બાસ જોબાઈ જોશીએ રૂ. ૧) આજમ યાણદાર
 ગણેશપંથ ગંગાધરે રૂ. ૧)—કંપકપુર, ગામના ત્રણ સદગૃહસ્થોએ રૂ. ૧૧ મી-
 ઠાઈ.—કંડજોદરા, સદગૃહસ્થોએ રૂ. ૧) મીઠાઈ.—ખોરડા, સદગૃહસ્થોએ
 રૂ. ૧) મીઠાઈ.—ધોડાસર, ગામના ગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૧૧ પ્રસ્તકો, રૂ. ૧) મી-
 ઠાઈ જમીદાર સાહેબ તરફથી.—ખડાલ, મીયાં શ્રી મુરસીહજી સાહેબે
 રૂ. ૧૦) પ્રસ્તકો રૂ. ૫) મીઠાઈ રૂ. ૭) મહેતાજીને, ઠાકોરસાહેબને ત્યાં કુંવરનો
 જન્મ થવાની ખુશાલીમાં.—હળદરવાસ, આજમ જમીદાર તથા
 ડાકતરે રૂ. ૧૧ મીઠાઈ અમદાવાદના રાજેશી હરિલાલ દામોદરે રૂ. ૨) રૂ. ૩
 કમિટીના એમ્બરોએ રૂ. ૧) મીઠાઈ.—પુનાદરા, મહેરબાન ઠાકોરસાહેબ
 તરફથી રૂ. ૭) ચોપડીએ રૂ. ૨) મીઠાઈ રૂ. ૫) મહેતાજીને ને બીજા ગૃહસ્થો
 તરફથી રૂ. ૨)—નીરમાળી, ગામના ગૃહસ્થો તરફથી બામ અરચખાતે
 રૂ. ૧૦) આખ્યા.—ઝેર, ગામના ગૃહસ્થો તરફથી રૂ. ૧) પતાસાં તથા મીઠાઈ,
 રવાના તા. ૯—૮—૮૬, હળદરવાસ, ૭ મી આગસ્ટ સને ૧૮૮૫ ના રોજ
 ધોડાસર તાલુકાના જપતીદાર સાહેબ તથા ડાકતર આદીતરામ ધીરજરામ
 વગેરે પરીક્ષા સર્જ રૂ. ૧૧ મીઠાઈ વહેંચી, તા. ૮ મી જાન્યુઆરી ૧૮૮૬
 ના રોજ જપતીદાર સાહેબ હરિસુખરાય નેનસુખરાય તથા મી. ડાકતર

સાહેબ તા. સ્કૂલકમિટિના મેમ્બરો વિગેરે મળી ૩૧) મીઠાઈ તા. ૨૪ મી
 અપ્રિલ સને ૧૮૮૬ ના રોજ ધોડાસર તાલુકાના ઠાકોર શ્રી દાદાસાહેબ
 સૂરજભાઈએ પરીક્ષા લઈ ૩૧) ઓપડીયો ૩૧) મીઠાઈ કુલ ૩૪) તારીખ
 ૨૪ મી જુલાઈ સને ૧૮૮૬ ના રોજ મહીસા જીલ્લે ખાવોસીના યડુંકલાસ
 માં જીલ્લેટ મી. મોતીલાલ સાંકળચંદ પરીક્ષા લઈ ૩૧) મીઠાઈ વહેંચો.
 રવાના તા. ૧૦-૮-૮૬.

(છેત્રેજી સહી.) હરિરાય લક્ષ્મણરાય.

ડ. એ. ઈ. મહીકોંડા.

—૦૦૦૦૦૦—

સારસંગ્રહ.

ગૂજરાતના પ્રસિદ્ધ કવીન્દ્ર દલપતરામ ડાહ્યાભાઈ સી. આઈ. ઈ.
 ની ઓઈલ પેઇન્ટિંગ જમી ખુલ્લી મુકવાની ક્રિયા તા. ૧૨ મી જુલાઈ સને
 ૧૮૮૭ ને મંગળવારે અમદાવાદમાં એક દબલખા બરેલી સભા હજુર
 અમદાવાદના કલેક્ટર મી. રીડને હાથે યઈ હતી. કવિ દલપતરામને, ગૂ-
 જરાતી બાષાની સેવા બતાવુને અમદાવાદના કેટલાંક ગૃહસ્થોએ તેનો
 ખર્ચો આપવાને એક ફંડ ઉઠું કીધું હતું. આ ફંડમાંથી કવિના ગૂજરા-
 તને સાર આપરે ૧૨ હજાર રૂપિયા મુખત્યારોને સ્વાધીન કર્યા છે. તથા
 બાકીનાની આ સુંદર ઓઈલ પેઇન્ટિંગ જમી બનાવવામાં આવી છે.

હલકડી વર્ણુના લોકોને કોર્ટમાં દાખલ કરવામાં આવતા નથી, તેને
 વિષે એવો ફરાવ બહાર પાડવામાં આવ્યોછે કે કોર્ટમાં હલકડી વર્ણુને દાખલ
 નહિ કરવો એ ઈનસાફથી હલકું છે, માટે તે લોકોને કોર્ટમાં દાખલ થ-
 તાં અટકાવવા નહિ. તેઓ બાહ્યણ અથવા ઊંચ પંક્તિની વર્ણુના લોકોને
 અડકે નહિ તે માટે ગોઠવણ રાખવી.

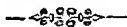
—૦૦૦૦૦૦—

શુદ્ધિપત્રક.

ગયા માસના અંકમાં ૨૨મી લીટીમાં પ્રગણું શબ્દ છે ત્યાં જીલ્લો
 સમજવો.

પુરુષોત્તમકાહાનજીગાંધી.

તર્કથી વાંચવાંલાયક ક્યાં ક્યાં માસિક ચોપાન્યાં પ્રગટ થાય છે ?
 “મુખ્ય પ્રકાર.” વરસે આઠ આના. “માસિક સાર સંગ્રહ”
 વરસે એક રૂપિયા. “કવિતા વિલાસ” વરસે અગિઆર આના.
 વિદ્વાન પુરુષોએ એ ચોપાન્યાઓનાં એક અવાળે વખાણ કર્યો છે.
 ખરીદો અને આતરી કરો. લીંબડી કાઢિયાવાડ.

‘ગૂજરાતી છઠ્ઠાંધોરણના સવાલો તથા તેના ખુલાસા.’

એ નામનું પુસ્તક છપાઈ બહાર પડ્યું છે, તે છઠ્ઠા ધોરણના પરી-
 ક્ષામાં જનારા વિદ્યાર્થીઓને ઘણું જ ઉપયોગી છે, એનું કદ રોપસ ખારપેજ
 ચૌદ ફરમાનું છે અને તેમાં નીચેના વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) સને ૧૮૭૬ થી ૧૮૮૫ સુધીના સમજા વિષયના સવાલ.

(૨) ઇતિહાસ અને નિબંધ સિવાયના સમજા સવાલોના ખુલાસા
 તથા નિબંધ લખવાના નિયમો.

જેમને જોઈએ તેમણે અમારી પાસેથી નીચેના શિરનામે લખી રો-
 કડી કિંમતે મંગાવી લેવું. કિંમત ૧૪ આના. ૧૪ (૧૦) પ્રત મંગાવનારને
 એક પ્રત બક્ષીય, ને પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

મુ. નડીયાદ,
 ૧૪-૪-૮૭

} વૃંદાવનદાસગીરધરદાસ. દલાલ.
 આ. મારતર. નડીઆદ હાઇસ્કૂલ.

દેશીનામાની પદ્ધતિ આવૃત્તિ ખીજી.

રમ્યનાર પ્રેમચંદ કરમચંદ હેડમાસ્તરે બાઈન દ્વિમેલ ટ્રેનિંગકોલેજ રાજકોટ, એના પ્રથમ આવૃત્તિ ખીજી જવાથી અને ગ્રાહકોની ઘણી માંગણી હોવાથી ઘણા સુધારા વધારા સાથે છપાવો છે. કીમત જ આના પોસ્ટેજ છ પૈ. કમિયન દર નંગે એક નંગ. છૂટક ગ્રાહકોએ આગાહી પોસ્ટ ટિકિટો મોકલી મંગાવવી.

— ❦ —

અમૃતસાગર વૈદ્યકની જાહેર જાવર.

આ પુસ્તકના ખીજી આવૃત્તિ છપાવે છે જેમાં સર્વ નાના મોટા રોગોના ઉત્પત્તિ મહત્ત્વ ઉપાવનું ઘણી બારીકીથી વર્ણન કરેલું છે. અને જેમાં ઉકાળ, ચૂર્ણ, રસ, આસન, અરક, પાક, વગેરેનું વિસ્તારથી લખેલા છે. અને સર્વ ધાતુઓ તથા ઉપધાતુઓનું સોધન મારણ ખાતાના અનુપાન સાથે લખવામાં આવેલું છે. ટુંકામાં આ પુસ્તક એવું સરસ છે કે તેને શીખીને થોડીપણ જીલિવાળા વૈદ્ય ધર્મ શકે છે, કાગળ સારા મજબુત ઉપર સફાઈદાર ટાઇપથી છપાવા સાથે પૂરું પાકુ ને સોબીત ઉપર પીઠે સોનરી અક્ષર સાથે, જીલિશકાય જેવા મોટા પૃષ્ઠ ૫૦૦ ને સુમારે ધમે પ્રથમ તા. ૩૧ મી અક્ટોબર સને ૧૯૮૭ ની અંદર રોકડાં નાણાં મોકલનારને દરેક પ્રત રૂ. ૩—૮—૦ અને ધરાક થવા સાથે નાણાં નહિ મોકલે તેને રૂ. ૪) અને છપાવા પછીથી રાખશે તેને રૂ. ૪—૮—૦ આપવામાં આવશે ટપાલ અર્થે જ આના જીરું પડશે. નોંધપેડ પત્ર લેવામાં આવશે નહિ. નાણાં મનીઓરડરથી મોકલવાં.

સુ. ખોરસદ, જી. ખેડા.

ત્રીજોવનદાસ ગીરધરદાસ.

— ❦ —

નાણાં મોકલનાર ધરાકોને ચેતવણી.

મારા નામ ઉપર મોકલવાને બદલ કોઈ કોઈ ગદરથી વખતે આ પત્રના એડિટર સહિબના નામથી નાણાં મોકલે છે તેમણે હવેથી તેમ ન કરવાની કૃપા કરવી, અને આ ચેતવણી આપવા છતાં હવેથી જે એમ કરશે તેને પોતાને માથેજ તે મનીઓરડર કે ટ્રાન્સફર રસીદ પાછી આપે અથવા તે "લાખ" ધર્મ બચ તેનું જોખમ છે એમ સમાજનું.

ખીજી ગ્રાહકોને પણ ચેતવણી લેવાની કે મનીઓરડર નોકરવા તેના કુપત્રમાં પોતાનું નામ, હોદ્દો, તથા કયે વર્ષને પેટે કેટલા રૂપિયા મોકલવા છે તે લખવાને ફરી પણ ચૂકવું નહિ.

રાજકોટ.

હરિલાલ વલ્લભરામ,

તા. ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી ૧૯૮૭.

મનિન્દર, ગૂજરાતશાળાપત્ર.

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
OCTOBER 1887.

પુસ્તક ૨૬ સુ. અપ્રિલ ૧૮૮૭. એક ૧૦ મો.

મતાજી બહુ મોટું પુસ્તક, નામ તેમ છે કામ:-
કે જે ખેતે મન લેવની, ખરી જેતી મેરી હામ,
અનુક્રમણિકા. ૫૪. CONTENTS:

સ્માધલિંગુલ મલતમહેતવનું	
બાધાંતર, ...	૨૧૭
પુસ્તકોની ખેલિય, ...	૨૨૩
સારસંગ્રહ, ...	૨૨૮
નિયાળોનાં હનામપત્રક, ...	૨૩૧
સરકારી જાહેરખબર, ...	૨૪૦
Smile's Self-help	217
New Publications	223
Pickings from the Press	228
Lists of Prizes Distributed in Schools	231
Departmental Notifications	240

(જેજમણી ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદમાં

મામાની હવેત્રીમધ્યે પુનાહટેડ પ્રિન્ડિંગ અને જનરલ એજન્સી કંપની
"લિમિટેડ"ના પ્રેસમાં રજાજોડવાલ અંગારામે ધાપી પ્રગટ કર્યું.

વર્ષનો રૂપિયો એક અગાઉથીજ, ...પોટેન્સ માફ.
છુટક નકલ ૧) ના આના જે ..... , બી આના

જેના વિષે પુસ્તક વિદ્વાનોએ ઉત્તમ અભિપ્રાય આપેલો છે તે.

“બાળચિન્ત પોથી”

જે રમતિઆ બાળકોને જલ્દીથી અક્ષરજ્ઞાન કરી આપે છે; જે શરૂઆતની બાળકેળવણીમાં ઉપયોગી બાગ છે. પ્રથમ આંતરિક ને બહાર નકલ માત્ર યોગ્ય રિવસમાં ખપી જવાથી જેની જરૂરીઆત સાચી થઈ ચુકી છે. પ્રથમ આંતરિક કરતાં વિશેષ સુધારો વધારો કરી જેને પૂર્ણપણે શણગારવામાં આવી છે. એવી આ ચોપડી નીચેના ટેકાણેથી સવા આનાની રોકડી કિંમતે મળેશે.

અમદાવાદ. વર્નાપુત્ર સોસાયટીમાંથી. ભાવનગર. જાની ફૂલબેરામે વિ. રામજી પાસેથી. કચ્છમાંડવી. દેવ જીવરામ હરીશંકર પાસેથી. મુંબાઈ કર્તા પાસેથી મળેશે. ૩ પ્રકારે ૧ ટીકીટ રૂપાત્તરમાં વધારે પડશે.

કર્તા. કાશીરામ વિ. રામજી પારિક,
જી.વી.કી. એ. વ. સ્કૂલના માસિક કોટ મુંબાઈ.

જાહેર ખબર.

(કચ્છ પ્રાંતને માટે)

“કચ્છી લેખા બાગ ૧ લો” કીમત કોરી અરધ. “કચ્છી લેખા બાગ ૨ લો” કીમત કોરી પોણો. “કચ્છી કોટકો” કીમત કોરી પા ખાસ કચ્છમાં આત્રતાં અક્ષરો નાણાં, તોજ, માપ અને બરેપ પ્રમાણે—કચ્છની ગામડી અને દરબારી નિયાજોમાં કેળવણી લેતા વિદ્યાર્થીઓને ખૂબ ઉપયોગી થાય તેવી ઢગ છપવી સુધરેલી પદ્ધતિ પ્રમાણે, કુંચીઓ, કારણો અને પુસ્તક લખનારો સહીત છપાવી તૈયાર કરાવવામાં આવી છે. જેઓ પોતાના વિદ્યાર્થીઓને કચ્છી લેખાનું જ્ઞાન દેવા ઇચ્છતા હોય, જેઓ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં વધારો કરવા માગતા હોય, અને જેઓ લેખોમાં થયેલ મેળવવા આગ્રહ સાચવતા હોય તેમણે આ ચોપડી અરીદવાની કીમતી તક જવા દેવી નહીં. એ સિવાય “કચ્છમાં દસ્તાવેજ તથા તામુ લખવાની પદ્ધતિ” કીમત કોરી દોઢ, થોડા વખતમાં તૈયાર થશે. સામગ્રી મંગાવનારને એકરૂં પંદર ટકા કમીયન. પચાસ ઉપરાંત મંગાવનારને રૂપાત્તર અરધ માફ.

મેથજી જી.બાઈ.

મુંદરા તાલુકા સ્કૂલના મહેતાજી.

ગુજરાતશાલાપત્ર.

પુસ્તક ૨૧ એ.

અક્ટોબર.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૧૦ એ.

સ્માર્ટલકૃત “જાત મહેનત”નું ભાષાંતર.

આ એના વર્ગમાં એક અનુપમ ઇંગ્લેશ પુસ્તક છે. એ રચાયેલું તો આ જમાનામાં છે, પણ એની ખુબી એવી છે કે એટલામાંજ ત્યાં ત્યાં ઇંગ્લેશ બાધા બોધાય છે ત્યાં એ સર્વેના સાદરખાત્ર થઈ ચૂક્યું છે. ઉદ્યોગબોધક એના જોવા બીજો કોઈપણ અંધ નથી.

એનું ભાષાંતર સૌરાષ્ટ્ર પ્રાંતના ડેપુટી ઇન્સ્પેક્ટર રાવસાહેબ ગણપતરામ અનુપરામના તર્ફથી છપાય છે તેના પ્રકાશમાંથી કેટલુંક વાનગી દાખલ અમને મળવાથી તે અમે ખુબીની સાથે અમે જગા આપીએ છીએ. એ બાઈ એમની “મીઠી મીઠી વાણી” ઉપરથી એકદમ દાખલ સારો દેખાવ જોઈએમાં આપી ચૂક્યા છે, અને અમે આશા રાખીએ છીએ કે આ ભાષાંતરથી એ આજેમાં વધારોજ થશે.

“તત્વસ્તાન અને વિદ્યાશાસ્ત્રના ગ્રાંથ સાગરમાં પણ શ્રીમંત લોકો સફરો કરીને પ્રસિદ્ધિ મેળવવામાં પાછળ પડ્યા નથી. અર્વાચીન તત્વસ્તાનમાં બેકન અને વિદ્યાશાસ્ત્રમાં ઉવરરૂર, બ્રાહ્મણ, કાર્નેડિય, ટાલજન્ટ અને રાસનાં નામ ‘વાયલ્ડ અન્ડ દિવલેસ’ તરીકે રહ્યાં છે. તેમાં બેકન જેમ અર્વાચીન તત્વસ્તાનનો ઉત્કળકર્તા ગણાય છે, તેમજ રાસ અમીર વર્ગનો મોટો યંત્રશાસ્ત્રી લેખાય છે. જો એ પુરૂષ અમીરાતમાં અવતર્યા ન હોત, તો મહાનિષાધક નરોમાં એનો વખત પડેલો નંબર આવત, એવું એનું પ્રતિબળ હતું. એક મોટા લેખકના કારખાનાનો ધણી રાસનું લેહાર કામનું

બારીક અને પરિપૂર્ણ જ્ઞાન જોઈને એટલો રાજ્ય યદ્ય ગયો, કે રાસ અમીર પંક્તિનો પુરૂષ છે, એ વાતનો તે અજ્ઞાણ હોવાથી, તેણે તેને પોતાના કારખાનાના ઉપરીની જગા કબૂલ કરવાને સારીપેઠે આગ્રહ કર્યો. એણે પોતાને હાથે એક મોટું દૂરબીન ખનાવ્યું છે. તે રાસ-દૂરબીનના નામથી ઓળખાય છે. એ અરેબર એવું જંગી અને વિલક્ષણ પંત છે કે એ જાતનું એના જેવું બીજું કોઈએ ખનાવ્યું નથી."

"પણ એ હૃદય વર્ગના નરો મુખ્યદેવે કરીને રાજ્યનીતિ અને આદેશ-રવિદ્યાની રણભૂમિમાં છાતીબેર મજ્જુરી કરતા માત્રમ પડે છે. બીજા વિ-ધોમાં જેમ મહેનતથી, મહાવરાથી, અને મનન કરવાથી યથ મેળવાય છે, તેમજ એ પ્રકરણમાં પણ મહેનત, મહાવરા અને મનનથી મોટું નામ મળી શકે છે. તેથી આપણા વડો પ્રધાન તેમજ આપણી રાજ્યસભાના અગ્રેસર સખ્ત મજ્જુરી કરનાર માણસો જાણવા. પામર્શન એવોજ નર હતો; અને એવાજ આપણા ડાબી, રસેત્ર, ડિઝાએલી, અને ગ્લાડસ્ટન હોય છે. કારખાનામાં મજ્જુરી પાસે દસ કલાકથી વધારે કામ કરાવવું નહીં, એવા ધારાઓનો લાભ આવા પુરૂષો લઈ શકે નહીં; પણ રાજ્યસભામાં જ્યારે કામનો ભરાયો હોય છે, ત્યારે ઘણીએ વાર તેમને રાત્રિ દિવસ બેઠું કામ કરવું પડે છે. હાલના વખતમાં એ મહાન મજ્જુરીમાં મહા પ્રસિદ્ધ પુરૂષ સ્વર્ગનાસી સર રાબર્ટ પીઝ યદ્ય ગયો, એ નિર્વિવાદ વાત છે. પોતાના મગજને વિશ્વાસો આપ્યા વગર, અખંડ ઉદ્યોગમાં તે એટલી બધી વાર સુધી રોકતો કે આપણને નવાઈ લાગ્યા વિના રહે નહીં. એવો કંઠણ અમ કરવામાં તે પોતાના શરીરનો પણ વિચાર કરતો નહીં. તેની મનચક્રિત સાધારણ પ્રતિભા હતી; પણ અપાક ઉદ્યોગ અને નિરંતર આગ્રહવડે એવા માણસ પણ કેવાં કેવાં પરાક્રમ કરી શકે છે, તેનું જાણવાજોગ દૃષ્ટાંત એના જીવનચરિત્ર ઉપરથી આપણને મળે છે. રાજ્યસભામાં તેણે આખીય વરસ યુગ્મથી, તેમાં એ રાક્ષસવત્ મહેનત કરતો. તે મૂન, કર્મ અને વાણિમાં એકવચની હતો; અને જે કામ કરવાને તે માથે લેતો, તે સાંજોપાંચ પૂરે કર્યો વિના રહેતો નહીં. જે બાજત ઉપર તકરાર ચાલતી હોય, તે ઉપર નેહનેટલું લખવામાં કે ભાજવામાં અભ્યુત્થા હોય, તેનું તે કેટલી સંભાળથી

મનન કરતો, તે તેનાં બાપણા ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે. તે પોતાનું દરેક બા-
પણ તૈયાર કરવામાં હૃદયી જાહે મજૂરી કરતો; અને જૂદી જૂદી સભા-
ઓની શક્તિ અનુસાર પોતે વર્તવાને કંઈ કસર રાખતો નહીં. વળી, તે
ઉપરાંત કુનિયાદારીનું બ્યવહારોપયોગી ઘણું ડહાપણ, હરકોઈ કામ કરવાને
દૃઢ મન, અને ધારેલું કામ ધારેલી રીતે પાર મૂકવાને તનમનથી તે દૃઢ
શક્તિ ધરાવતો હતો. એવા એવા ગુણો એનામાં બિરાજતા હતા; પણ એક
વાતે તો એ ઘણાં માણસોથી મઠીઆતો હતો. તે એ કે જેમ જેમ જમાનો
આગળ વધતો જતો, તેમ તેમ તેના સિદ્ધાંતો અને વિચાર વિસ્તાર પા-
મતા જતા; અને વૃદ્ધાવરથાથી બીજા કેટલાએકના વિચાર દેશકાળ પ્રમાણે
વિદ્યાળ ન થતાં સંકોચન પામતા જાય છે, તેમ સર રાખર્ટ પીલને ન થતાં,
તે તો એક મહાનુભાવ નાવડીને પરિપક્વ થવા લાગ્યો. આખર સુધી તે
નવા વિચારો ગ્રહણ કરવાને સદા તત્પર રહેતો; ઘણાએક માણસો કહેતા
કે હરકોઈ બાબત એ પોતાના વિચાર બહાર પાડતાં બહુ સાવધ રહે છે;
એ વાત ખરી લાગશે, કારણકે એના જેવી ભૂમિ રિયતિએ આવેલા ઘણા
માણસો પોતાના ગવા ગુજરેલા જમાનાના એક અવાજે બેહદ તારીફ ક-
રવા મંડી જાય છે, તેમ એ કદી પણ કરતો નહીં. ગયા કાળને સંભારીને
તેનાં આલી વખાણ કરવાનો અને તેને માટે હાથપરાળા કરવાનો ઘણા
માણસોને પક્ષધાત જેવા માનસિક વ્યાધિ થઈ આવે છે, અને તેથી વૃ-
દ્ધાવરથાનાં એવાં ઘણાં માણસો કુઝળી અને દયાને પાત્ર થાય છે, તે-
માંથી એ સુક્ત હતો.”

લાડે બ્રહ્મમની અથાક મહેનત આગળ તો આડો આંક ! લોકકલ્યા-
ણને અર્થે તેણે સાઠ વરસ ઉપરાંત સરકાર સેવા બજાવી. તે દરમીઆન
વિદ્યાની અનેક રણભૂમિમાં તે બગ્યો છે. ન્યાયશાસ્ત્ર, અક્ષરશાસ્ત્ર, રાજ્ય-
નીતિશાસ્ત્ર અને સૃષ્ટિજન્ય પદાર્થશાસ્ત્ર, એ દરેકમાં તેણે પ્રવેશ કર્યો છે,
અને સારીપેઠે ધૂમીને અમરૂપી સમશર વડે જ્યજ્યકાર કરીને કીર્તિનો મુ-
કૂટ દરેક રણસંગ્રામમાંથી મેળવ્યો છે. કેવી પુક્તિથી તે આવો મહા પરાક્રમી
નાવજ્યો, તેનું કારણ ઘણાથી સમજી શકાતું નથી. સર સામુઅલ રામિ-
લીને કોઈ માણસોએ એક વાર વિનંતિ કરી કે આ નવું કાર્ય છે, તો તે
આપ માથે લઇને કરો તો સાહે. તેણે બિચર વાળ્યો કે, મને તો અવકાશ

છે, અને જે નામના મળવી છે, તેના કરતાં બીજા કોઇએ વિશિષ્ટ કં
 નથી કે કોઈ સંપાદન કરી નથી, આરામનો અનાદર કરીને અને શ્રેષ્ઠ
 યવાના ઉચ્ચ ઇચ્છાના જુરસાથી તે ડગલે ડગલે આગળ વધતો ગયો.
 જે માત્ર મહેનતની વાત નજરમાં રાખીને આપણે જોઈએ તો હાલ જે
 અંગ્રેજ શ્રેયકર્તાઓ છે, તેમાં કોઈએ એના જેટલું લખ્યું નથી, અને
 એના પુસ્તકોમાંથી જેટલું ઉચ્ચ પ્રતિનું લખાણ નીકળ્યું, તેટલું હાલના
 લખનારાઓના લખાણમાંથી નીકળનાર નથી. આવી જાતનો જીલ્લો જે
 અમ કંઈ છે, તે કેવળ સ્વેચ્છાથી; અને તેથી તે વધારે માનને પાત્ર છે.
 જે માણસ જાતે શ્રીમંત છે અને મોજમઝાનો શોખી છે, તેને તો શિ-
 કારમાં જવાનું, ગોળીના બહાર કરવાનું, અને અમનચેનમાં રહેવાનું;
 જીઆફતોમાં જવાનું, અને ગાનતાનમાં શુદ્ધતાન ચવાનું; લંડન જેવા
 મોજલા શહેરમાં જ્યારે મોજમઝાની બરે મોસમ આવતી હોય તેવા વસંતના
 સુંદર દિવસોમાં તમાશા જોવા. જવાનું અને મિત્રમંડળમાં મળવા હજવાનું;
 તેમ કરતાં પેટ ભરાય એટલે આસપાસના ગામોમાં પોતાના સુંદર બંગલા
 હોય, ત્યાં આધ્યા જવાનું; અને ત્યાં તૈયાર કરી રાજેલાં સ્વાદિષ્ટ પકવાનથી
 જીભને જમાડવાનું અને ગામડાની બહાર હરવા કરવાનું અને બીજી હ-
 ભાર તરેહની મોજમઝા કરવાનું; ત્યાંથી કંટાળ્યા તો વળી પારિસ, વિએના
 અને રોમ જેવાં નાગાકિત શહેરોમાં પ્રવાસ કરવાનું, એવા મુખી અને
 ધનવાન માણસને જેટલું બધું ચિત્તાકર્ષક લાગે? એવા માણસથી કોઈપણ
 પ્રકારની જાતની મહેનત મનના લેમણકાથી, આવી આવી અમનચેનની
 બાજી અને મોજમઝા પડતી મૂકીને કરવાનું કદી પણ મન ન થાય. આ
 સમજાના જીભ-જીલ્લોની મરજી હોત તો તે ભાગવત, એની હારના બીજા
 જાગીરદાર અને અમીરો જે મોજશોખમાં મગ્ન રહેતા, તે મોજશોખ
 તેણે પોતાના મનને જશ રાખીને ત્યાગ કર્યો અને સાક્ષર વર્ગમાં દાખલ
 થઈને શ્રેયકર્તાના લેદમ પછવાડે તે મર્યો. બાહરનની માફક તેણે પ્રથમ
 કાબ્બ કળામાં કોશીસ કરી. તેમાં તેણે હાર આપી. તેણે ફરી પ્રયત્ન કર્યો,
 અને 'ફાકલંડ' નામની વાર્તા લખી; તેમાં પણ તેણે યથ્થડ આપી. આ
 વખત જે કોઈ નમજા મનનો માણસ હોય, તો તે લખવાનો ધંધો મૂકીને
 આપો રહે; પણ જીલ્લો નિર્માણ નહોતો; તે અંતી હતો. કતેહ પામ્યુંજ,

એવા દૃઢ નિશ્ચય કરાને તે મંડ્યોજ રહ્યો, તે સતત ઉદ્યોગમાં મચ્યો રહેતો, પુરૂષ જાણે વાંચતો અને હારની બાજુ હિમ્મતથી ફરવીને પાછી જીત ઉપર તેણે આશુ. ફાકલંડ બહાર પડ્યા પછી એક વરસમાં તેણે પેલ્હામ નામની નવલ પ્રગટ કરી; અને આજ ત્રીશ ત્રીશ વરસ થયાં અનેક અનેક પુસ્તકોરૂપી ફિરજો પ્રસાર કરી, જીવન સૂર્યની પેઠે સ્થિત-વદને ગળેકે છે.

ઉચ્ચ પ્રતિભા લોકપ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરવાને કેટલી મહેનત કરવી પડે છે અને કેટલી આગ્રહ રાખવો પડે છે, તેનું બીજું દૃષ્ટાંત મિ. ડિઝ્રાએક્લી ઉપરથી મળે છે. જીવનની પેઠે તેણે પણ પ્રથમ અક્ષરશાસ્ત્રમાં પ્રવૃત્તાતન બતાવવા માંડ્યું; અને કેટલાંએ પ્રયત્ન નિઃફળ ગયા પછી તેની મુરાદ સફળ થઈ. 'ઉવંડસ ટેઈલ આફ આલ્ફા' (આલ્ફાની અનુકારિક વાત) અને 'રેવાલ્યુયનરી એપિક' (રાબ્બચક વીરરસ કાવ્ય), એવા બે ગ્રંથ તેણે બહાર પાડ્યા. તેમાં એની પૂરી હાંસી થઈ, અને અક્ષર વિદ્યાના અધ્યયનમાં એનું ચિત્ત ખસી ગયું છે, એમ એનાં પુસ્તકો ઉપરથી જણાય છે, એમ લોકો કહેવા લાગ્યા. એ રસ્તો પડતો મૂકીને હવે તે બીજા વિષય ઉપર ઉતર્યો; અને તેણે કાનિંગ્સબી, સિમ્પલ, અને ટાફ્ટ નામની નવલો પ્રગટ કરી, તે ઉપરથી તેની નફર મનચકિતના ખરી તુલના થઈ. આંમની સભામાં પ્રથમ જ્યારે એ બાપણુ કરવા ઉભો થયો, તે વખત પણ એને ધરમીંદા પડવું પડ્યું હતું. માણસો કહેવા લાગ્યાં કે આડેજીની નાટકગાળામાં બવાઈ યતી વખત, જે સીસાચીસ પડે છે તે કરતાં એનું બાપણુ વધારે તિવ્ર નાદવાજું હતું. એણે તો પોતાનું બાપણુ મહત્વાકાંક્ષી, જીલંદ સૂરમાં તૈયાર કર્યું હતું, તોપણુ એ બાપડો એક વાક્ય બોલે કે તેની પાછળ તેને (અપ)માન આપવાને હસવાનો હાહાકાર થઈ રહ્યોજ હોય, શેક્સ્પિઅર કૃત હામ્લેટ અથવા આપણા રણજોડબાઈ કૃત લલિતા જેવાં કર્ણારસ નાટકને કોઈ હાસ્યજનક નાટકરૂપે બગવી બતાવવાની મૂર્ખાઈ કરે, અને તેથી તેની નેટલી હાંસિ યાય, તે કરતાં એના બાપણુથી અતોલ વિશેષ તિરસ્કાર થઈ પડ્યો. તાત્પર્ય એ કે એના બાપણુનો સત્કાર એને સંપૂર્ણ નાઉતરી કરે એવા હતો પણ પોતાનું બોલવું પૂરું કરતાં, છેવટ તે એક મહાસૂચક વાક્ય બોલી ગયો. તેણે મહા મહેનતે તૈયાર કરેલા બાપણુ

ઉપર આવી ઠકામશકરી યએલી જોઈ, તથી તે કોધના આવેશમાં બાલી ગયો કે, 'મેં ઘણીવાર ઘણી ઘણી વસ્તુઓનો આરંભ કર્યો છે, તેમાં છેવટ જતાં હું દરેક કામમાં પાર પડ્યો છું. હમણાં તો હવે હું બેસી જાઉં છું, પણ એવા વખત આવશે કે તમેજ મને સાંભળશો.' એ વખત આવ્યોજ; અને આખી પૃથ્વીમાં પહેલા દરજ્જાની આપણી રાજ્યસભાનું મન આખરે એણે કેવું હરણું કરી લીધું, તે જાણવા જેવી વાત છે; અડગ નિશ્ચય અને જીવસાથી કેવાં કેવાં કામ થઈ શકેછે, તેનું આ અજબ દૃષ્ટાંત છે. ડિપ્લોમેટી કેવળ ધીરજ રાખી મહેનતમાં મંડ્યો રહેવાથી મહાન કીર્તિ મેળવી શક્યો. ઘણા જીવાના આ પહેલા સપાટાથીજ નાઉમેદ થઈ, ખુણામાં બરાઈ બેસીને કપાળે હાથ દબને રડેછે, તેવા ડિપ્લોમેટી નહોતો, એ તો અંતથી મહેનત પાછળ ઉભયો મંડતો. તેનામાં જે જે દોષ હતા, તે તેણે કાળજીથી કાઢી નાખ્યા, આત્માજનને કેવી કેવી બાબતો કેવી રીતે કેવી રીતે મૂકી હોય, તો તે તેમને પસંદ પડે, એ ઉપર એણે ખૂબ ધ્યાન દીધું; વર્તુલ સાતુર્યનો ચિત્ત દબને એણે મહાવરો પાડ્યો અને જે પાર્લમેન્ટમાં તે બિરાજતો હતો, તે સભા સંબંધી પૂરતું જ્ઞાન તેણે મહેનત કરીને મેળવ્યું. તેણે ક્ષેત્ર મેળવવાને ધીરજથી એવું વૈતરું કર્યું, તો ક્ષેત્રનો ઉકો તે ધીરે ધીરે સાંભળવા લાગ્યો. પછી તો જે સભાએ એની આગળ મશકરી અને હાંસિ કરી હતી તેજ સભા ડિપ્લોમેટી જેની હાંસિ કરતો, તેની હાંસિ કરતી; એટલી બધી એ સભા એણે વગ કરી લીધી, એની જે પ્રથમારંભમાં હાંસિ થઈ હતી તે સૌ ખૂલી ગયા; અને હવે એ એક મહા ચતુર, અસરકારક અને પરિપૂર્ણ વક્તા છે, એમ સર્વાનુમતે કહેવાય છે.

—<૦૦૦૦૦૦>—

પુસ્તકોની પહેોચ.

પુસ્તકવિક્રમ નાટક, એ મૂળ અંગાળીમાં બાજુ જ્યોતિર્દ્રનાથ ઠાકુરે બનાવેલું તેનું આ ગૂજરાતી ભાષાંતર શ્રીનારાયણ હેમચંદ્રની તરફથી થઈને બહાર પડ્યું છે. આ આપણા ઉદ્યોગી અંધકારના લખાણ તરફ જે કેટલાક ભાષાતક્ષીજ વાચકો બહુ અનાદરથી જોયે, તેમના દિલાસા આતર અમે કહીએ છીએ, કે આ પુસ્તકમાં તો માત્ર અર્પણપત્રિકા

સિવાય સમજેજી ભાષા વ્યાકરણ શુદ્ધ, રૂઢ, અને ધણે દરજ્જે સરળ પણ છે. એમાં જે પદ્યભાગ છે તે એ બાઈનોજ બનાવેલોછે કે કેમ તે અમે જાણતા નથી, પણ તે તો એથી પણ વધારે શુદ્ધ અને સરળ છે.

આ નાટકના મૂળ કર્તાની કલમ કસાએલી તથા રસતાન ઈંગ્રેજ સાહિત્યના અભ્યાસથી સારા પરિષાકને પામેલી જણાય છે. નાટકની શૈલી તથા વસ્તુસંકળના પણ દૃષ્ટી કરતાં વિદેશી સાહિત્યશાસ્ત્રને વધારે અનુસરતી છે. એ નાટક કલ્પિત, અને શૃંગાર તથા વીરરસના પ્રસંગો સરખા જ આવી થકે એવી રીતે ગોઠવેલું છે. એનો સમય શિકંદર બાદશાહની સ્વારીનો, તથા રથજ પંજબ રાખેલું છે, પણ પાત્રએષ્ટા લગભગ હાલના યુરોપિયન સ્ત્રી પુરૂષોના જેવીજ દેખાય છે. તોપણ તે સ્વભાવોક્તિથી બરેલી અને રસબરી છે, અને સામાન્યપણે હાલ જે નાટક એ નામથી ઓપડીએ આપણામાં ઓળખાય છે તેના કરતાં તો આ નાટક બેથક બધી રીતે હજારોગણું અડિયાવુંજ છે.

એ નાટકની મૂળ વસ્તુ આ પ્રમાણે કહી છે—તે સમ પંજાબમાં પુરરાજ તથા તક્ષશીલ જાગૃતાન રાજા. તથા ઐલવિજ નામની કુમારિકા રાણી જે પોતાના બાપનું રાજ્ય પોતેજ ચલાવતી હતી, તે ક્ષાત્રપક્ષનાં આગેવાનો હતાં. એમાં પણ ઐલવિલાનો દેશાનુરાગ તો અપૂર્વજ વર્ણવ્યોછે. તેનો અંતઃપ્રેમ પુરરાજ ઉપરજ. હોવાછતાં તેણીએ એમ જાહેર કર્યું હતું કે શિકંદરની સામા લડવામાં જે વિશેષ પરકમં દાખવશે તેને હું વરીશ. આ લાલચથીજ તક્ષશીલ દેશપક્ષે ઝૂઝપર તૈયાર થયો હતો. પણ એના બહેન અંબાલિકા એક હુમલાની વખતે શિકંદરના હાથમાં આવી જવાથી તે અને વચ્ચે પરસ્પર પ્રેમ થયો, અને તેથી તેણીએ પાછી આવી પોતાના બાઈને બમાવ્યો. આ રીતે ક્ષત્રિધર્મથી ભ્રષ્ટ થએલા આ તક્ષશીલે યવનની સાથે યુદ્ધમાં પોતે કાંઈ મદદ ન કરી એટલુંજ નહિ, પણ ઐલવિલા જે પંડેજ રહે ચડી હતી તેને પોતાની છાવણીમાં એક વાર મસજતને સાર આવી કે દગારી કેદ કરી રાખવાથી તેણીનું સેન પણ આ દેશરક્ષણમાં નકારું થઈ પડ્યું. આ કારણોથી પુરરાજ તથા ખીજ રાજકુમારો મરાણીયા થઈ લડ્યા, પણ તેમનું કાંઈ ચાલી થક્યું નહિ. પુરરાજે દૂધ શુદ્ધ માગ્યું, શિકંદરે તે આપ્યું, અનેએ પરસ્પર સાર

હાથ દેખાડ્યા, છેવટે શિકુંદર ગબડી પડ્યો અને પુરરાજ તેની છા ઉપર ચડી બેઠો, તે જોઈ એક મધન સિપાઈથી સાંખી ન રહેવાતાં તે આસા વિરુદ્ધ વચમાં પડી પુરરાજને ધાવત કહ્યો, તેના માણસો તે ઉઠાવી કપાટાબંધ પોતાના તંજુમાં લઈ ગયા, અને શિકુંદરથાહે તે પાછાને શિક્ષા કરાવી પસ્તાવો કર્યો કે આ કર્મથી મારા નિર્મળ વશ કલંક લાગ્યું છે:—એ બંધી હકીકત ઐતિહાસિક સંભવથી વિપરીતજ, પ્રેમશૈર્યના ધર્મને અનુસરી વાંચનારને અત્યંત આહ-લાદક છે ખરી.

શિકુંદરની કૃતેહથી અંબાલિકાતો સુખી થઈજ, અને તક્ષશીલ આખા પંતબનું રાજ્ય મળ્યું. પણ આવા દેશદ્રોહીને કોઈ પણ ક્ષત્રીય વરે નહિ, તો ઐલવિદ્યા કે જેની શિરાઓ લોહીને મધજે દેશાનુરાગથી બરેલી હતી અને જેના અંતઃકરણમાં મૂળથીજ દુશ્મનકૃત પુરરાજની દીપ્તમાત મૂર્ચિ બિરાજ રહી હતી, તે એનો કોઈ પણ રીતે કેમ અંગીકરે ? માટે તક્ષશીલનો સમજેા આર્જવ તથા શિકુંદરથાહની સમજીતીને પણ એ વાતમાંતો નિઃશૂનજ ગઈ.

એ દરમ્યાન બાદથાહે પુરરાજને સમજાવતી શરણાગત કરી લાવતે જ લશ્કરે મોકલ્યું હતું તે એની છાવણીમાં આવી પહેાંચ્યું. અહિંવા ગણ્યાગાંધ્યા થોડા અંગરક્ષકોજ રહ્યા હતા, પણ તેમણે બહાદુરીથી લ પોતે મૂઆ ત્યાં સુધી જખમોથી અચકત અવસ્થામાં પડેલા પોતાના રાજાને તેમના હાથમાં જવા દીધો નહિ. જખમીનો પલંગ ઉપાડી તેજે જાય છે એવામાં વાટે તક્ષશીલ મળ્યો. પુરરાજ ક્યારે ગરે એનીજ તે રાહ જોઈ બેઠો હતો, અને તેથી જ્યારે એને જીવતો દીઠો ત્યારે તે આ વાઈ તેને ઉત્તમસાધનાં કેટલાંક વેણ કહેવા લાગ્યો. પુરરાજ પડ્યો પણ પણ ક્ષત્રી બચ્યો હતો. એ દુષ્ટના અધમ વચનો સાંભળી એને એ ગુરૂસો અડ્યો કે પોતાના જખમોની દારૂ વેદના તમામ વીસરી જા પલંગ ઉપરથી એક છલંગે તેની ઉપર તે ત્રૂટી પડ્યો, અને એકજ ધાં એના બે કડકા કરી નાંખ્યા. શિકુંદરની હજુરમાં એને લઈ ગયા, ત્યાં આ સમાચાર સાંભળી અંબાલિકાતો ઓકનિમગ્નજ થઈ ગઈ, પાદચાં કહ્યું, કે ભોલ પુર, હવે તું મૃત્યુડંડ સિવાય બીજી મારી પાસેથી શી આગ

રાજે છે ? એણે કહ્યું, મૃત્યુ એજ. “બાલ તારે કેવી જાતનું મૃત્યુ જોઈએ છીએ.” “એક રાજા તરફથી બીજા રાજાને શાંતિ તેવું.”

આના એના નિરૂપણના બાલ સાંભળી સૌએ જાણ્યુંકે હવે એના ભૂંડા હાલ થનાર છે. પણ શિકુંદરે બાદશાહ શરવીર તેવાજ મોટા મનનો હતો. એણે સન્માનપૂર્વક એનું રાજ્ય પાછું એને સ્વાધીન કર્યું. જે સમશરથી જીતાયો નહોતો તે આ પ્રેમાચરણથી એને કેવળ વથ યઈ રહ્યો.

હવે એલવિલા ને પુરરાજનાં લગ્ન થવાં એજ બાકી રહ્યું. તે બંને પ્રથમ એક બીજાને અમંત માહિતાં હતાં, પણ હાલ પુરરાજ ઘણાજ દુઝાએલો હોય એમ માન્ય પડ્યું. તે પણ જીભૂર્તિ અંબાલિકાનુંજ કર્મ હતું. પુરરાજનો અનાદર રૂબે તો એલવિલા પોતાના બાઈને વરે એવી આશાએ તેણે એલવિલાના અક્ષરની એક નૂડી પ્રેમપત્રિકા તથાચીજ ઉપરની બનાવીને પોતાના એક માણસ હસ્તક જાણે બીલથી આપતો હોય એમ પુરરાજની ઉપર મોકલાવી હતી. પણ તે હેતુતો હવે આપોઆપ બરબાદ જવાથી અંબાલિકાને પશ્તાપો થવા લાગ્યો, અને તેમાં જ્યારે શિકુંદરશાહ એના કાબાવાલાને કાંઈ પણ ન ગણકારી પોતાની સાથે એને ન લઈ જતાં એકલોજ ગાંધ્ય પ્રદેશો જીતવાને આહ્વાનો ગયો, ત્યારે એને પૂર્ણ વૈરાગ્ય પામી તેણીએ બધું માની દઈ પેલા પ્રેમી જોડાને નિર્બાત કરી મુખમાં નિવાસ કરાવ્યો, અને પોતે સંન્યાસિની રૂપે પોતાના દેશ-દ્રોહી કાર્યોનો પશ્તાપો કરતી મોતર્ક તીર્થાટણ કરવા લાગી.

ગૂજરાતી શબ્દાર્થ કોષ, એટલે, નર્મકોષ અને ગૂજરાતી શબ્દ-સંગ્રહમાં નહિ આવેલા શબ્દોના અર્થ. રચનાર મોતીલાલ મનમુખરામ શાહ, રહેવાસી મોતે વીસલપુર, તાલુકે સાણંદ, જિલ્લે અમદાવાદ, બેચક બાઈ મોતીલાલ ધણી ઉપયોગી મહેનત કરીછે, અને એવા કટલાક પરિશ્રમો થઈ ત્યારેજ આપણી ભાષાના તમામ શબ્દોનો સંગ્રહ બરાબર થઈ શક્ય. એમાં ૧૪૦૦ શબ્દો એકઠા કર્યા છે, અને તેમાંના ધણાક અમદાવાદ જિલ્લામાં અને આવકોમાંજ વપરાતા શબ્દો હશે, તોપણ એ કારણોને લીધેતો તેનો સંગ્રહ યવાની વિશેષ જરૂર છે, કેમકે એવા શબ્દોતો બીજા જિલ્લાના કે કોમના લોકના જાણવામાંજ હોય નહિ.

હસાંદિસ, ભાગ ૧ લો. પ્રગટ કરનાર પ્રયોક્તમ કાનજી ગાંધી. એમાં રમુજ કિસ્સાઓનો સારો સંગ્રહ કર્યો છે. ઘણા અરા ઈંગ્રેજીમાંથી લેવાના જણાય છે.

શ્રી લોલિંબરાજ પ્રણીત વૈદ્યજીવિન. સંસ્કૃતમાં આ વૈદ્યકનો એક નામીઓ ગ્રંથ છે. નામીઓ તે તેના વૈદ્યકજ્ઞાનને માટેજ નહિ, પણ તેના સુંદર પદલાલિત અને શ્લેષાદિક શુક્રિતથી તેને શૃંગાર મળ કરી નાંખ્યો છે તેને માટે છે. અમારા વિચારમાં તો વ્યાધિઓના વર્ણન અને કડવા બિકાળાની ટીપોના સાથે શૃંગાર જોડવો એ મોટો રસવિરોધ છે, પણ ચારસે પાંચસે વર્ષ ઉપર આપણા લોકના વૃત્તિઓ એવીતો વિષયમગ્ન થઈ રહી હતી કે ધર્મ કે વિદ્યા સંબંધીજ બાજતોમાં તેઓ ઉઘાડો શૃંગાર પણ દાખલ કરતાં કાંઈ પણ આચકો આતા નહિ. તે પંક્તિનો આ મૂળ ગ્રંથ છે. બાપાંતરમાં તો મૂળના ભેટલો ઉઘાડો શૃંગાર આવ્યો નથી તે જોડને અગ્રે રાજ થવા છિયે. ગૂજરાતી પદ્યબંધ જોડવામાં બાપાંતરકારે સારું કૌશલ્ય દર્શાવ્યું છે, કેમકે બહુધા જેમાં ઓસડીયાનાં નામ આવે તેવી બાબતોને અને તે પણ અક્ષરહંસમાં મૂકવી એ કાંઈ સહેલી વાત નથી. એ બાપાંતર શ્રી પ્રાણલાલ બળદેવજી સુનવીએ કરી બી કૃષ્ણલાલ ગોવીંદરામ દેવાયવીની મારફત પ્રગટ કરાવ્યું એમ એના મુખ્ય પૃષ્ઠપર લખ્યું છે.

કવિરવિ, રચનાર શ્રી કૃષ્ણચર્મા. એનો પણ પદ્યબંધતો સરળ અને મધુર છે, પરંતુ બંધન કરવાની વસ્તુ શી અને તે બંધમાં આવી કે નહિ તે ઉપર વિશેષ લક્ષ રાખવામાં આવ્યું હોતતો સારું, કેમકે રચનારમાં નવલકલ્પના કાંઈક હોય એમ ચમ્પદના ધૂમાડમાંથી કોઈ કોઈ વખત જણાઈ આવે છે.

રમુજમાળા, પ્રગટ કરનાર વિદ્યલદાસના કંપની. ઈંગ્રેજી વિગેરેમાં માનતા દ્રવ્યકાઓ અગ્રે શુદ્ધ અને મર્મોળી ભાષામાં ઉતાર્યા છે. “સંક્ષિપ્તતા એ માતૃવ્યં મૂળ છે” એ કહેવત આ બાપાંતર કરનાર બરાબર અમતમાં આણેલી જણાય છે.

અમદાવાદ પ્રાર્થના સમાજનો પંદરમો વાર્ષિક વૃત્તાંત, એ સને ૧૮૮૬ નો રીપોર્ટ વાંચતા માલમ પડેછે કે એ સમાજના આદિ પ્રમુખ રાવબહાદુર ભાળાનાથ સારાભાઈ દેવભોક્ત થયા છતાં પણ એનું કામ પહેલાના જેવું જ હોંસમર આશુ જાય છે.

વિચાર સંગ્રહ છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર ત્રવાડી વીઠ્ઠલજી બુધરજી. એમાં સબળનને સ્વર્ગ મળેજ, સાચાઈ, સાદાઈ, સમાધી થતા લાભ, શિયળ, ધનરસ્મિતિ, દયબક્ત, સુધારો, વિગેરે કેટલાક વિષયો ઉપર કવિતા જુદી જુદી ભાતના છંદોમાં ઠીક કરેલી છે.

ગૂજરાતના ઇતિહાસનો સંક્ષિપ્તસાર, બનાવનાર બાપ્તિસ્ટી વનમાળી કેથવજી, બાવનગર તાલુકાસ્કુલ આસિસ્ટન્ટ.

—❧❧❧❧❧—

સારસંગ્રહ.

વાસઠ વર્ષનું ચક્ર. યૂરોપખંડના બેલજીયમ દેશ મધ્યે એક ખગોળ શાસ્ત્રીએ લાંબી મુદત સુધી અવલોકન કરીને સિદ્ધ કર્યુંછે કે, દર બારેક વરસે એક પ્રકારની રતુ બરાબર સરખી આવે છે. સને ૧૮૨૩, ૧૮૨૪, અને ૧૮૨૫ ની સાલમાં આખું વરસ જેવી રતુ હતી, તેવીજ રતુ સને ૧૮૮૫, ૧૮૮૬, અને ૧૮૮૭ માં રહી હતી, તેણે જ ઉપર પ્રમાણે સિદ્ધ કરેલું છે તેને, અજમાવો જોવાને તે ખીજ દેશના ખગોળ શાસ્ત્રીઓને સૂચવેછે, જો એ પ્રમાણે આગલા વરસોના સાથે પાછલા વરસોની રતુ મળતી આવવાનો અખતરો સિદ્ધ યાવ તો તેથી, ખેતી, મુસાફરી, વ્યાપાર વિગેરેના સાધનોને કીમતી મદદ મળે. એ પ્રમાણે બારેક વરસે એકસ સરખી રતુ આવવાનું તે કારણ એનું દર્શાવેછે કે, એ પ્રમાણે રતુનું એકત્વપણું ચંદ્રની ગતિ વગેરેથી ઉત્પન્ન થાયછે, અને રતુનો ફેરફાર કરનાર અગ્રેસર ચંદ્રજ છે. શું, આપણામાં સાઠ વર્ષનું એક ગણાય છે તે આ હિસાબે સથાસ્થ ઠરથે ?

પટેટામાંથી હાથીદાંત—અમેરિકાનોએ પટેટામાંથી હાથીદાંત બનાવવાની કળા એવી રીતે થાપી કાઢીછે કે સહસ્ત્રયુરીક આસિડમાં પટે-

તાના ગરને ઘોઘ નાખીને તે ઉકાળેછે, નેથી તે હાથીદાંત નેવા સફેત અને નફરે ખની લીથો યાપ છે અને તે ઉપર રંગોવટીક ચઢી શકેછે.

લેહાણ વગરની જમીન—હિંદુસ્તાનના ખેતીવાડીને લગતાં ખાતાં તરફથી જણાવવામાં આવ્યુંછે કે હજી ૮૦ લાખ એકર જમીન ખેડાણ વગર પડી રહેલી છે.

આવકારી નિકાલ—એંગ્રેજ રાજ્યના સુરત જિલ્લાની હદ તથા વડોદરા રાજ્યના નવસારી મહાજની હદ જોડાણેડ આવ્યાથી ત્યાંના દારૂ તાડીના ધનરદારો અકેકની હદમાં જઈ સસ્તો માલ ખરીદ કરતા હોવાથી વારંવાર ફરિયાદીયતી હતી, જે ઉપરથી બંને સરકારો વચ્ચે ધણો વખત થયાં સંદેશ આવતા હતા. આ ફરિયાદોનો અંત લાવવા માટે વડોદરાના નાયબહીવાનુ દી. ખા. મણિભાઈ જસભાઈ અને મુંબાઈ સરકારના પરસનજં આશિશ્ટંટ મી. લલુભાઈએ પ્રથમ કેટલીક ગોઠવણ કરી હતી. ત્યાર પછી જુન સને ૧૮૮૭ ના માસમાં વડોદરાના દી. ખા. લક્ષ્મણ જગભાઈ અને આખકારી કમિશનરનું એક કનફરન્સ મળ્યું હતું, જે વખતે એવા ડરાવ કરવામાં આવ્યો હતો કે બંને રાજ્યોએ દારૂ તથા તાડી ઉપર એક સરખો કર નાખવો, નેથી તેઓ સરખેજ બાંધે માલ વેચી શકે તથા બંને રાજ્યની હદમાં પીકાં બંધે માઈલ દૂર રાખવાં આ પ્રમાણે મુંબાઈ અને ગાયકવાડ સરકાર વચ્ચે આખકારી ખાતાનો હાલમાં બંદોબસ્ત થયો છે.

સૌથી વધારે ચોલાતી ભાષા—એવી અટકળ કરવામાં આવેછે કે આગળ જતાં એંગ્રેજ, રશિયન તથા રૂષેનીય બાપા પૃથ્વીમાં મુખ્ય યઈ પડશે, અને ફ્રેંચ તથા જર્મન બાપા સદરહુ જણ બાપાઓની માફક બોલવામાં સાધારણ યઈ પડશે નહિ, પરંતુ વિદ્યાર્થીઓ જેમ સંસ્કૃત અને લાટીન બાપાનો ઉપયોગ કરેછે, તેમ તે બે બાપાનો ઉગયોગ કરશે. ફ્રેંચ તથા જર્મન બાપા કરતાં એંગ્રેજ, રશિયન અને રૂષેનીય બાપાનો વધારે પ્રસાર થવાનું કારણ એ જણાયછે કે યુરોપમાંથી પ્રતિ વર્ષ લાખો બાજો અમેરિકા મધ્યે જાય છે, નેઓ જો ઉપર અમેરિકામાં નિવાસ કરેછે તો એંગ્રેજ બાપા ગૃહણ કરેછે, અને દક્ષિણ અમેરિકામાં નિવાસ કરેછે તો

સ્પેનીય બાબા, સૈબિરીયા અને આખા મધ્ય એશિયામાં વસનારા લોકો રશિયન વાપરેછે. જર્મનો ઉપર અમેરિકામાં ગયા પછી થોડાં વર્ષમાં પોતાની બાબા તરીકે અંગ્રેજીને લખેછે, તેમજ પોર્ટુગીઝો અને ઇટાલીયનો દક્ષિણ અમેરિકામાં ગયા પછી પોતાની સ્વબાબા તરીકે સ્પેનીયને ગણેછે. હવે અંગ્રેજ, રશિયન, અને સ્પેનીય એ ત્રણ બાબામાંથી પ્રથમ કંઈ નાણુદ યથે એ સહેલથી વિચારી શકાય. અમેરિકામાં જે અંગ્રેજો જાયછે તેઓ ખીજ યુરોપિયનો કરતાં ત્રણ ધણા વધારે હેાય છે. તે પરથી ધારી શકાયછે કે પહેલી સ્પેનીય બાબા નાણુદ યથે. અંગ્રેજ અને રશિયન બાબામાંથી હવે પ્રથમ કોનો નાથ યથે તે વિશે વિચાર બાંધવો અશક્ય છે, કારણ કે હમણાં આપણે નિષ્ક્રમે છીએ કે અંગ્રેજો તથા રશિયનો પોતપોતાની હદ વધારવા માટે કેટલી બધી ઉત્કંઠા ધરાવેછે. આ ઉપરથી આપણને માનવાને કારણે કે અંગ્રેજ તથા રશિયન બાબાનો પ્રસાર ધણી ત્વરાથી થવા લાગ્યો છે.

દુનિયામાં સર્વથી લંચો પહાડ—અધ્યાપિ પર્વત દુનિયામાં સર્વથી જાયામાં જાઓ પાહાડ હિંદુસ્તાનમાં હિમાલય ગણાય છે, પણ હમણાં જ જાણવામાં આવેછે કે ન્યુગીનીમાં માર્ગેટહરક્યુલીસની જાયાઈ હિમાલયથી પણ વધારે એટલે ૩૨૭૮૧ ફીટની માલમ પડીછે.

પૃથ્વી ગોળછે તેની એક વધુ સાચીતી—પૃથ્વી ગોળછે તે અલબત્ત અત્યાર સુધીમાં વગર થકે સાબીત થઈ ચૂક્યું છે, તોપણ તે સાબીતીમાં સ્વીતઝરવાંડના પ્રોફેસર કુફેર નામના એક વિદ્વાને એક નવા પૂરાવો રચ્યું કર્યોછે. તે જણાવેછે કે સ્થિર ખાણીની મોટા વિસ્તારની સપાટી ઉપર આ નોનો પડછાપો પડતાં પૃથ્વીના ગોળાકારને લીધે તેમાં આમી માલમ પડે છે. એટલે કે તે પડછાપો સ્ત્રીત્વની ખરેખરી જાયાઈ ખરોખર હોવાને બદલે તે એટલો સંકોચમાં પડેછે કે તેને ખીજાણવો પણ કઠણ પડે છે. જીનીવાના મોટા સરોવર ઉપર મોત્રજનાં દ્વલનાં મીનારાનો પડછાપો પડે છે, તે મોરજીસ થહેર ઉપરથી નોતાં એવા સંકોચાવલોજ દેખાય છે. આ ઉપરથી મો. કુફેર સાબીત કરવા માગેછે કે એક પણ સુધી એવા પડછાપા ઉપર નજર કરતાં સાફ માલમ પડેછે કે હાથમાં પકડેલો દડો જેટલો ગોળછે તેટલીજ પૃથ્વી પણ ગોળાકાર છે.

નિશાળોનાં ઇનામપત્રક.

આલાવાડ પ્રાંત.

બ. નં. ૩૯૯ તા. ૧૩—૭—૮૯.

ધ્રાંગદરા.—મહારાજ સરકારી તરફથી ૩૧૪૫ મીઠાઈ—કુડા.
રાણા અમરસીંહએ પોતાના દીકરાને માંદગીમાંથી સુવાણુ ચતાં તથા રા.
રા. ત્રંબકરાવ ગણેશ પોતાના દીકરાને નિશાળે બેસાડી બંને જણે યઈ
૩૧૫ સાકર વહેંચી—લીમડી નંબર ૧ લો. મે. આ. પ્રાં. આ. પો. એ.
સા. તથા ઠાકોર સાહેબ સ્કુલમાં પધારી ૪૯—૫—૦ નાં પુસ્તકો ૩૨)નાં
પતાસાં વહેંચ્યાં. અને નંબર ૨ વળ માં. ૩૪૨ ની શ્રીશીશ હિંદુસ્તાન એ
નામની ચોપડી તથા ૩૧) પતાસાં—રંગપુર. રાણા સરતાનસીંહજી ભૂપત-
સીંહજીએ પોતાના દીકરાને નિશાળે બેસાડી ૩૧) પતાસાં—વઢવાણુ. ઠાકર
હંસરાજ માવજીએ ૩૧) મીઠાઈ—સાપસા. શા. ગોવરધનદાસ વિક્રમદાસે
તથા દેશાઈ હીમચંદ ગોવરદાસે મળી ૩૫) મીઠાઈ—ચુડા. આ. પ્રાં. મે.
આ. પો. એ. સા. પધારતાં દરબારની તરફથી ૩૭—૦—૫ ચોપડીઓ
૩૨) મીઠાઈ કુંવરશીની વહુ જાડેજી વહુને પુત્રનો જન્મ ચતાં ૩૩) ની
મીઠાઈ, રાજપાળ વીરજીએ પોતાના દીકરાની મરણુતીથીને રોજ ૩૨) ની
મીઠાઈ મે. આ. પો. એ. સા. બા. ૩૧) મીઠાઈ કુલ ૩૧૫—૦—૫ ને—
કુંબારાળામાં. ૩૭) ચોપડીઓ ૩૧) મીઠાઈ. ને કુંવરશી માધવસીંહજીની
વહુ જાડેજી વહુને દીકરાનો જન્મ ચવાથી ૩૧) મીઠાઈ જીનાગઢના ન્યાયજ
દીવાન સાહેબે ૩૧) મીઠાઈ કુલ ૩૧૦—કુડકા. શેઠ લક્ષ્મીચંદ મુળજીએ
જિનાળામાં છોકરાઓને પાણી પાવાના અર્ચના તથા બીજા ગૃહસ્થે મીઠાઈ
કુલ ૩૨૫—ધાનગઢ. બાઈશી રાજબા તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—ભોઈકા. મે.
આ. પ્રાં. આ. પો. એ. સા. પધારતાં ૩૮)ના ૩માલ તથા ચોપડીઓ.
૩૨) મીઠાઈ મે. યાણુદાર સાહેબની બદલી ચતી વખતે ૩૫) ચોપડીઓ
૩૨) સાકર કુલ ૩૧૭)—ધ્રાંગદરા. મહારાજ સાહેબ તરફથી ૩૫) મીઠાઈ
સમાઠ ગીરધર પાતાચંદ કાચીએ જતાં ૩૧) મીઠાઈ. કુલ ૩૯)—કુંભણા.
વારસીક પરીક્ષા વખતે આલા કેયરીયે ૩૧) દ્રાક્ષ વહેંચી—મોટા અંકા-
વાળીયા. વારસીક પરીક્ષા વખતે ગામ ખાતેથી ૩૧) મીઠાઈ—તાના અં-

મીઠીખાએ ૩૧૥ સાકર—ગણોદ. બડેજી શ્રી ભગવતસીંહજી અભિસીંહજી તરફથી ૩૨) સાકર—મીઠીખા. શા. અમીચંદ રાધવજીએ ૩૧૨૥ પરચ કરી છોકરાઓને જમાવ્યા—ધ્રાશ. યાણદાર. સાહેબ મણીશંકર. રામેશ્વર ૩૨) મીઠાઈ—વીરપર. મહેરબાન ઠાકોર સાહેબ ૩૫) ઓપડીઓ—ધ્રોળ કુંવારાણા. કચ્છ માંડવીના વકીલ ઓઝા ત્રીકમજી નંદેશ્વરે ૩૩) છોટ—ગોંડળ કુંવારાણા. મી. અમીચંદ વખતચંદ તથા ત્રીકમજી પ્રાગજી ૩૧) પતાસાં—રાણુ. શેઠ મૂળજી કલ્યાણજીએ ધર્મશાળા બંધાવી તથા પરીક્ષા લઈ ૩૯—૨—૦ ટોપી નં. ૨૮ અને સાકર વહેંચી—ઝોડીયા તા. સ્કૂલ. રાજ્યસ્થાની કોર્ટના મેમ્બર સાહેબ નરભયંકર હરિચંકરે ૩૪) પતાસાં—બેહા. ઠકર ડાહ્યા ખેતસાએ ૩૩—૬—૦ કેરી તથા મીઠાઈ. મે. આમરણના ઠાકોર સાહેબે ૩૧—૨—૬ અજુર તથા ગાંડીયા—પીઠડ. સંઘવી ગુલામચંદ શામજીએ ૩૧) ચીબડાં. ડેડા રવાજી વાધજીએ ૩૧—૩—૦ ચીબડાં. બટ. ગોકળ ખોડાએ ૩૧) અજુર—મોરખી તા. સ્કૂલ. બાવા દલસગર દોલતગરે ૩૫ કેરી મણુ રા—ધાંચ સ્કૂલમાં. ૩૫) કેરી ટોલીઆ. નાનચંદ અમીચંદ ૩૪) કેરી—બગથલા. ગામલોડો તરફથી પરીક્ષા વખતે ૩૧) સાકર—ધાંટીલા. પટેલીઆઓએ પરીક્ષા વખતે ૩૧) કેરી—વવા-ણીયા. વોરા ગોપાળજી તારાચંદ ૩૨) કેરી—મોટા દહીસરા. ગામના મહાજન, પટેલીઆ, ગરાધીયાઓએ પરીક્ષા વખતે ૩૪—૬—૦ રમાલ. ઠકર દામા દેવજીએ ૩૧) સાકર—ધ્રોળ. અનકુવરે ૩૨૥ પતાસા. ૦—૪—૩ પતાસાં પરચરણુ—ગ્વડીયાધ્રોળ. ધ્રોલનામે, હજુર આસિરહટ સાહેબે પરીક્ષા વખતે ૩૨) મીઠાઈ—કુવાડયા. મહેતાજી દેવજી ઉકાએ પરીક્ષા વખતે જાંચ નંબરે પાસ થનાર છોકરાઓને ૩૨૥ ઓપડીઓ—સરધાર. નારણજી વર્ધમાન અને પારેખ હીરાચંદ મોતીચંદ ૩૨) મીઠાઈ ઉપાધ્યા. ત્રીભાવન નથુ તથા બટ ડોસા વેલજી ૩૧ મીઠાઈ અને પરચરણુ ૩૦૥ મીઠાઈ—ધોરાજી તા. સ્કૂલ. લુહાર નારણુ શામજીએ ૩૨૥ કેરી—કોટડા સંગાણી. બાઈશ્રી રતનબા તરફથી ૩૧૥ અજુર તથા કાગળ ને પરચરણુ ૦—૧૪—૫ ખાખરેચી. દરબારશ્રી તરફથી પરીક્ષા વખતે ૩૨) સાકર—મુલીલા. સ્કૂલના પ્રેસીડેન્ટ તથા મા. કેશવજી નથુ, જીવરામ માવજી, કાળીદાસ નથુએ મળીને ૩૧) સાકર—ખંભાલીઆ કુંવારાણા. ડાકટર

વીરજી જીવંતિ સહકુળ સ્કૂલમાં પધારી ૩૧) પતાસાં—જોડીયા કુંબા-
શાળા. રાજસ્થાની કોઈના મેમ્બર ૨૧. નરભંશકર હરિશંકર ૩૧) પતાસાં—
હંડીઆણા કુંબાશાળા. સ્કૂલ કમિટીએ ૩૬૧ છોટ—આંખરડી. સ્કૂલકમિ-
ટીએ પરીક્ષા વખત ૩૧) સાકર—કંડોરણા. મુનસફ સાહેબ ગીરભંશકર
બાપ્તિએ ૩૩૧ સાકર—ખેડી. મે. મીસાક મેકલીલેન્ડ સાહેબ ૩૧—૪—૬
પતાસાં તથા કોંપીજીક—અંબાલીયા. તા. સ્કૂલ. શેઠ લાલજી લક્ષ્મીદાસે
૩૭) કેરી. શેઠ. માધવજી મોહનજી તથા મોરારજી રતનશી. ૩૩) નંજી.
શેઠ. ગોવિંદજી ઠાકરશી મુળજી ૩૩) નંજી—રાવલ. સ્કૂલ કમિટીના પ્રેસી-
ડેન્ટ ઠકર પ્રેમજી રવજીએ ૩૧૧ પતાસાં—રાણપર. શાવડીઆ ડુંવરજી
કમલશી. સા. ભગવાનજી જીવંત સોની પુરુષોત્તમ ૩૧—૬—૬ કેરી તથા
મગફળી—મેમાણા. જરીક. છગનલાલ, મહેતાજી જગજીવન, પટેલ.
રામજી ૩૧૧ સાકર—જોડીયા. ઠકર રાધવજી જુઠાએ અપ્રિલ, મે, જ્યુન
મુધી પાણી ખર્ચના ૩૮) પરચુરણ ૩૦૧ ભગત લાલજીએ ૩૧૫) પતાસાં
મહાજન તરફથી પરીક્ષા વખત ૩૫) પતાસાં—આમરણ. મહેરબાન દર-
બાર સાહેબે ૩૫) મહેતાજીને પાઘડી ૩૩) આસિસ્ટન્ટને ૩૧૦૧ જોકરા-
એને ૩૧૧ નાં પતાસાં કુલ ૩૨૦) મહાજન તરફથી ૩૧૧ પતાસાં કંદોઈ
હંસરાજ મકનજીએ ૩૨) પતાસાં સોની અંદરજી પૂંજીએ ૩૧) પતાસાં—
ખાલ્લા. ગામલોકોએ ૩૧૯) પરચુરણ ઈનામ—એલા. આમરણના મે.
દરબાર સાહેબે ૩૨—૧૦—૬ મહેતાજીને ૩૧—૧—૦ આસિસ્ટન્ટને ૩૨૧
જોકરાએને કુલ ૩૬—૨—૬ ગામલોકોએ ૩૫—૨—૧૦ લાડુ જમાડયા
પરચુરણ ૩૦૧—પીઠડ. પટેલ પમા રાણવ ૩૬૧ ખરચ કરી તજધારી
લાકુશી જમાડી. દેદા. રવાજી વાઘજી ૩૩) મીઠાઈ તથા નંજી—હંડીઆ-
ણા. સ્કૂલ કમિટીના પ્રેસીડેન્ટ તથા મેમ્બરોએ ૩૩૧ મીઠાઈ—નંજીડા.
ઠાકરીઆ આલા બારમલે ૩૧૧ મીઠાઈ તથા ચોખડાં—મોરખી આનંદ.
ઠા. દયાજીએ ૩૩) કેરી—રાજકોટ. દયાઈ કેવળચંદ મૂળચંદ દોઢ માસ
મુધી પાણી પાણુ ૩૩—૧૧—૦ ખર્ચ કરી—ચરખડી. કારકુન છગનલાલ
ત્રીકમજી ૩૧) સાકર. ગોંડલડીના પોત્રીસ ઈન્સ્પેક્ટરે દવસીંગ બોમસાંગ
તથા પંઢીડ શેજદાર ૩૧૧ પતાસાં અને ૩૦૧ પરચુરણ—અંબાલીયા
કુંબાશાળા. શેઠ લાલજી લક્ષ્મીદાસે ૩૪) કેરી શેઠ વીરજીદાસ કહાનજી તથા

શ્રેઃ ગોવિંદજી ઠાકરસી મુળજી ૩૨) ભંજી—જોડીયા કુંપારાળા. ભંગત
લાલજીએ ૩૧) પતાસાં ૦—૬—૦ ખરચુરણ—હડીઆણા કુંપારાળા.
શ્રેઃ નાનજી વીરજીએ ૩૫) કમખા—રાજકોટ લાંગ કુંપારાળા. નગરશ્રેઃ
કપુરચંદ મૂળચંદ ૩૫) કેરી તથા લાડુ નગરશ્રેઃ કરસનજી મૂળચંદ ૩૨)
કેરી રા. રા. વજાદાસ કુરગાદાસ તથા રા. ખરજી જસરાજ ૩૧) કેરી—
મોરખી કુંપારાળા. બાધશ્રી રાણીજીખાએ ૩૨) રા. મોપડી, પતાસાં કેરી—
પાનેલી. મુંબાઈના શ્રેઃ ઠાકરશી મૂળજીએ ઘડીઆળા એક રવાના
તા. ૨૦-૮-૮૬ (ઇંગ્રેજ સહી) હરિવલ્લભ મુળજી.

ડ. એ. ઈ. પ્રાં. હાલાર.

—૦૦૦૦૦૦—

ચંચમદાસ રેવાકાંઠા.

ભ. નં. ૨૭. તા. ૩૧-૮-૮૬.

ઉનેતી. મુંબાબાઈ કેસરીસીંગ ૩૧) પટેલ બાધજી અમરસીંગ ૩૧)
કુલ ૩૨) મોપડીઆ—છોટાઉદેપુર. કં. શા. રાણીજીશ્રી કેસર કુંવરખા મા-
ળીઆવાળાં. ૩૬૫) જોકરીઆને રેભ ૩૫) મહેતાજીને પાધડી. ૩૨) આ-
સિચંદને ૩૩) જોકરીઆને સાકર કુલ ૩૭૫) ઇનામ વહેચ્યું—ભાદરવા.
રાજેશ્રી સખારામ મોરેશ્વર અવલ કારકુન બ્યારા તામે વડોદરા. ૩૧)
પતાસાં—છોટાઉદેપુરતાલુકા. મ. સંખેડા મહાલના વહીવટદાર હરિ રધુનાયે
૩૪-૩-૦ પ્રસ્તકો ૩૧) સાકર કુલ ૩૫-૩-૦—કણ્ઠજરી. વરાગી ર-
ણજોડ લાલદાસ ૩૧) મીઠાં લીજી—તેજવડ. સ્કૂલ કમિટિના અમ્પરો ૩૧)
સાકર વહેચી—કડાચછલા. ઉદેપુર સ્ટેટના નોંધેન્ટ એડમીનાસ્ટ્રેટ મ. પ્રા-
ણચંકરરામ રધુનાયરામ ૩૧) મીઠાઈ—હાલોલ. ગામ લોકોએ સદગૃહસ્થોએ
મળી ૩૫) પતાસાં—છત્રાલી. રા. નાયાબાઈ હરિલાલ ૩૧-૧-૦ દવા-
રકાંબાઈ વંદ્રાવનદાસ, નરોત્તમ નરસીંહબાઈ, રણજોડ ગોકળદાસ, નર-
સીંહબાઈ રણજોડ, મયુર ગોકળદાસે મળી ૩૨-૦-૬ પાનવડ. છોટા
ઉદેપુરના મહારાજ સાહેબ માહારાજલશ્રી મોતીસીંગજી મહારાજ ૩૧) ની
મલાઈ—ગોધરા. રા. જગનલાલ હરગોવિંદદાસ ૩૪) શ્રેઃ માણિકજી દાદાબાઈ
૩૨) શ્રેઃ વીરચંદ નાનાબાઈ ૩૨) વસનજી વણારશી ૩૧) શા. વીરચંદ
મોરારજી ૩૧) મગનલાલ જગનલાલ ૩૨) જીવણલાલ નાનાબાઈ ૩૨)

છોટાલાલ હરિવલ્લ ૩૨) કુલ ૩૧૭) તેમાંથી ૩૬) પતાસાં ૩૧૧) કસરતનો સામાન કરાવ્યો તેના—સહેરા, ઉ. બા.ના મે. રેવીન્ડુ કમીશનર સાહેબ મે. જી. એફ. સેપર્ડસાહેબ બહાદુરે ૩૧૧૭ છોકરાઓને ચાર ચાર આના આપ્યા—હાલોલ, પરેખ મુળજી રણજોડ ૩૧) પતાસાં—સ્તુતમપુરા, શેઠ બમનજી અરદેસર દલાલ ૩૪) ચોપડીઓ—છોટાઉદેપુર, રાણીજીના પ્રા-ધવેટ સેક્ટરી સાહેબ રાત્રીશ્રી મનસુખ હરખરામ ૩૪—૧૧—૦ પુસ્તકો ને કૃત્યાશાખામાં ૩૧—૬—૦ રવાના તા. ૩૧—૮—૮૬ મુ. ગોધરા.

જા. નં. ૨૮. તા. ૩૧—૮—૮૬.

પરોલી.—મે. રાજજી સાહેબનાં કુંવરી સાહેબ ૩૧)—કડાણા. વ. કસીનેટર બગવાન હવ્ર ૩૧) બીજા સદગૃહસ્થોએ ૩૧—૨—૦ કુલ ૩. ૨—૨—૦—અવિધા, પટેલ મીઠાબાઈ રામજી ૩૧) મીઠાઈ—કડાણા, પટેલ, લાલજી લખજી ૩૭—૩—૦—રેણા, રા. જગન્નાથ ગોપાળદાસ ૩૧—૧—૦ પરચુરણ ૩૦૧ કુલ ૩૧—૬—૦—ભાદરવા, મે. ડાકોર સાહેબે ૩૧) કલાલ કુલવ મીઠા ૩૧) શેઠ. મોતીબાઈ બીખાબાઈ ૩૧) કુલ ૩૩)—રામપુર, મે. રાજજીસાહેબ માહારાણાશ્રી પરતાપસીંગજી મહારાજ વારંધીક પરીક્ષા વખતે ૩૬—૧૦—૬ રાજાટ કુંવરજી બાણાબાઈ ૩૧) કુલ ૩૧૦—૧૦—૬—વધરી. કાજી રત્નમીઆં કામલમીઆં સીદી હેડ કોન્ટ્રોલ્સ લુણાવાડા. ૩૧) મીઠાઈ—સ્તુતમપુરા, શેઠ બમનજી અરદેસરજી ૩૧) શેઠ ચેરામજી કરામજી ૩૧) શેઠ ફીરોજશા દાદાબાઈ ૩૧) કુલ ૩૩)—લાઠરસ, મે. ડાહ્યાબાઈ નારણદાસ નાંદોદના સુખાસાહેબ ૩૨) પતાસાં ૩૧) પુસ્તક—ગોવાલી, કારકુન લલ્લુ રાજરામ ૩૧—૩—૬—ધોધંઆ. મે. કારબારી સાહેબ હરિલાલ મનસુખરામ ૩૧) કાગળ વિગેરે—રામપુર, બહોરા સરદારમહી સુલેમાને ૩૧—૬—૦ રસેટો ૩૧૧ ચોપડીયો કુલ ૩૨—૧૩—૦—આલોદ, મે. ફોજદાર સાહેબ રવીંધંકર પીતાંબર ૩૧૧ મીઠાઈ—માલવણુ.મે.રાજજી સાહેબ માહારાણાશ્રી પ્રતાપસીંગજી મહારાજ ૩૧)—વાંટા. મે. રાજજી સાહેબ મહારાજશ્રી મોતીસીંગજી મહારાજ ૩૧) મીઠાઈ રવાના તા. ૩૧—૮—૮૬.

જા. નં. ૨૬

લીબડીઆ, ફોજદાર સાહેબ રત્નમીઆં કામલમીઆં કાજી ૩૧)—દાહોદ કન્યાશાખા, મે. રા. સા. મામલતદાર સાહેબ ખાનસાહેબ ચેરા.

અથો હારમસંજીએ રૂઝાં ઓપડીએ રૂઝાં પતારાં ને, ટાંડાના નામંક સંહિએ રૂઝાં રૂઝાં, રૂઝાં રૂઝાં વિગરે કુલ રૂઝાં—ગાંગરડી, શેઠ કુબેરદાસ વાલચંદ રૂઝાં ઓપડીએ, અને મીઠાઈ—સંજેલી, કુબેરશ્રી રેણુજીતસીંગ-જીએ રૂઝાં—૧૫—૩ અને પરચુરણ રૂઝાં—૧૪—૦ કુલ ૮—૧૩—૩—ગાંગરડી, રાજશ્રી મૂળંજી પુરુષોત્તમ, રૂઝાં મીઠાઈ—ટીંબા, સદગૃહસ્થો ત-રેકધી રૂઝાં ઓપડીએ—પાનવડ, રાજશ્રી નરોત્તમ હરશંકર ૧—૦—૧ તથા રૂઝાં પરચુરણ કુલ રૂઝાં—૮—૧—પાણેથા, પંડ્યા સુરજરામ કીર-પાશંકર રૂઝાં ઓપડીએ, મીઠાઈ—હાલોલ પ્રાંચ સ્કૂલમાં, દયાઈ જસવંત-રાવ બાજીબાઈ રૂઝાં પરચુરણ રૂઝાં—૨—૦—મધેવા, મુકુલ સદાસીવ મોતીરામ, રૂઝાં ઓપડીએ—ઓરા, જમીદાર તથા મન્નુરોએ રૂઝાં ઓ-પડીએ—કડાચણા, છોટાઉદેપુરના મહેરબાન રાજાજી સહિય માહારાણા શ્રી મોતીસીંગજી મહારાજે રૂઝાં મીઠાઈ—કવાંઠ, ધાણદાર દામોદર જીવ-ણદાસ રૂઝાં સાકર.

જા. નં. ૩૦

માંગરોલ, મહેરબાન મેટસાહેબ બહાદુરે રૂઝાં પતારાં—દેવગઢ કં-ન્યાશાળા, ને, રેવીન્યુ કમીશનર સા. પ્રાણજીવન પરબુદાસ રૂઝાં—સીહો-રાં, ને, વડોદરા કોલેજના પ્રિન્સિપાલ સાહેબ ને, લીટલેડલ સાહેબ બ-હાદુરે રૂઝાં ઠાકોર સાહેબ પ્રથમસીંગજી રૂઝાં કુલ રૂઝાં ઓપડીએ તથા મીઠાઈ—છોટાઉદેપુર કં. રા. મહારાજીશ્રી ચંદ્રસીંગજી દાદા રૂઝાં માસ્તર જગન વિદ્યારામ રૂઝાં માહારાજીશ્રી ઇંદ્રસીંગજી દાદા રૂઝાં રાવળ હરિલાલ વિદ્યારામ રૂઝાં કુલ રૂઝાં—તાલુકા સ્કૂલમાં, માહારાજીશ્રી ચંદ્રસીંગજી દાદાએ રૂઝાં—૧૫—૦ ડાકટર સોલાજી નારાયણ રૂઝાં કુલ રૂઝાં—૧૫—૦—ભાદરવા, ઠાકોર સાહેબ માહારાણાશ્રી અદેસોજીએ રૂઝાં તેમાં રૂઝાં પતારાં રૂઝાં મહેતાજીને—રામપુર, શા. બાઈચંદ નારણજીએ નિંધાજોના તમામ ડોકરાએતિ કંસાર ધીને આંડના મીઠાનજમાણ્યાં—છંત્રાલી, સદગૃહસ્થોએ રૂઝાં—૨—૦ ઓપડીએ તથા મીઠાઈ, રવાના, તા. ૩૧-૮-૮૧.

જા. નં. ૩૧.

લાહરસ, બટ, લલુ રાજરામ રૂઝાં પતારાં—ચંતેલા, રાજીશ્રી જીતેસીંગજી માદનસીંગજી રૂઝાં તથા સીટી કોનદાર કુવરજી જમસેદજી

૩૧) કુલ ૩૨)ની સાકર વહેંચી—કુંડાપ, ઉમ્મટાના બારોટ એચર નેહા ૩૩)
 ચોપડીઓ—ફસ્તમપુરા, શેઠ, અરદેસર દીનસાજી બચના ૩૧) પતાસાં
 —પાણેયા, દસાઈ. પ્રથોતમ વર્ધભાઈ ૩૩—૫—૦—દેવધડ કુંબારાણા,
 સીટી ફાજદાર કુંવરજી જમસેદજી ૩૨—૭—૬ ચોપડીઓ મીઠાઈ—
 ડાલોલ, ફાજદાર સાહેબ શા, દુલાખાં ૩૧ પતાસાં—શીસોદરા, મે,
 ફાજદાર સાહેબ અહમદમીઆં શીરેજીદીન ૩૧) સાકર—પરોલી, ઠાકોરમી
 અદેસીંગજી રામસીંગજી ૩૧) ઠાકોર દાજીભાઈ રામસીંગજી ૩૧—૨—૦
 બીજા ગૃહસ્થોએ ૩૩—૧૪—૦ કુલ ૩૧) તેમાંથી ૩૫) ચોપડીઓ ૩૧)
 મીઠાઈ—ભુણાપાડા કુંબારાણા, મે, રાજજી સાહેબ મહારાણામી વ-
 ખતસીંગજી મહારાજ ૩૩) ઉપરના વર્ગની પહેલા નંબરની જોકરી ગુલાબ
 બસાબાધને “નીડલવર્કુબાક્ષ” ધનામમાં આપી, રવાના તા. ૩૧—૮—૮૬.

બ. નં. ૩૨.

ખોડલી, ગામના સદગૃહસ્થોએ ૩૫—૧૩—૦ ધનામ નવા મકાનનું
 વારસુ કર્યું તારે તેમાંથી ૩૫—૫—૦ બ્રાહ્મણ જમાજ્યા રૂના બ્રાહ્મણને
 દક્ષીણા દીધી—કવાંઠ, શા, લાલભાઈ ગુલાબદાસ ૩૩) સાકર—ભાદરવા,
 મે, કારભારી સાહેબ બાઈલાલ વરજલાલ ૩૨) સાકર મે, મુનસફ સાહેબ
 જગજીવન કાશીરામ ૩૨—૩—૦ કુલ ૩૪—૩—૦—દેવધડ, મુનશી કી-
 રપારામ કૃષ્ણરામ ૩૩) સાકર—ભુણાપાડા કુંબારાણા, રાવળ હીરાલાલ
 વિધારામ ૩૧) ચોપડીઓ—ભાંગરોલ, મે, ગરડેસરના મહાલકારી સાહેબ
 શંકરલાલ અચરતલાલ ૩૧) પતાસાં—ભાલોદ, ગુણવંતરામ લક્ષ્મીરામ
 વકીલ, ૩૬—૧—૦ બુકસેલર કાશીભાઈ નેભાઈ ૩૧) કુલ ૩૧—૬—૦
 —જોડાઉદેપુર, મે, સારસ્તેદાર સાહેબ રામબાઈ વીળુએ ૩૧)—ભુણા-
 વાડા, શેઠ કુંવરજી કાવસજી ૩૩) મીઠાઈ ને કુંબારાણામાં, ૩૫) ચોપ-
 ડીઓ ૩૧) મીઠાઈ—માળવણ, સુંવરમપુરના મે, કારભારી સાહેબ હે-
 રમસજી આદરજી ૩૧) મીઠાઈ—કવાંઠ, નિયાળના નવા મકાનનું વારસુ
 કર્યું તે વખતે શેઠ રતનજી બીખાજીએ ૩૩૦) ખર્ચ કરી ચોરાંચી કરી તથા
 જોકરીઓને જમાજ્યા—દોડકા, મે, ચાણુદર લલ્લુભાઈ હરિભાઈ ૩૧)
 ચોપડીઓ ૩૧) પતાસાં—ઓરી, રાજપીપળાના કુમારમી જવસીંગજી દાદા
 ૩૫—૩—૦ ચોપડીઓ રવાના તા. ૩૧—૮—૮૬. મુ. ગોધરા.

(ધંમેજી સહી)

માધવલાલ હરિલાલ.

૩. એ. ઈ. પંચમહાલ રેવાકાંઠા.

સરકારી બાહર ખબર.

ફિરકર આવ પબ્લિક ઈન્સ્ટ્રક્શન સહિતે ગૂજરાતી નિયામોમાં ઉપયોગને સારું મુખોષના મિ. આદિજી કાવસજી માસ્તરની તથા મુરતના મિ. નગીનદાસ અશ્વાભાઈની કૌપીજી મંજુર કરીછે.

એ બંને કૌપીજીની કિંમત નીચે પ્રમાણે છે:—

મિ. આદિજી કાવસજીની દરેક કૌપીજીના ૨૦—૨—૦

મિ. નગીનદાસ અશ્વાભાઈની " ૨૦—૧—૩

૨. ડેપુટી ઇન્સ્પેક્ટર સહિતે અને ગૂજરાતી નિયામોના મહેતાજી અને આ ઉપરથી અબર આપવામાં આવેછે કે આ નેમાંની ગમે તે કૌપીજી નિયામમાં આપી શકાય, અને દરેક જોકરાને આમાંથી ગમે તે કૌપીજી પોતે જે ધોરણમાં હોય તેને અનુસરી ખરીદ કરવાની છટેછે.

૩. મિ. આદિજી કાવસજીની કૌપીજી છ છે તે ધોરણોમાં નીચે પ્રમાણે વહેંચી નાંખ્યાં.

નં. ૧ તથા ૨

નં. ૩ તથા ૪

નં. ૫

નં. ૬

ધોરણ ૨ શુ.

" ૩ શુ.

" ૪ શુ.

" ૫ શુ.

૪. મિ. નગીનદાસની કૌપીજી પણ છ છે માટે તેની પણ પહેલુ એ મુજબજ કરવી.

મુ. મુરત.

તા. ૭ મી માર્ચ ૧૯૧૦.

સને ૧૯૧૦.

(ઉચ્છેદમાં મહી)

ઈ. ભાઈદાસ.

એન્ડ્રુએનલ ઇન્સ્પેક્ટર.

ઉત્તર પ્રાંત.

અ. ટૂ. કોલેજની પ્રવેશક પરીક્ષા.

આ જો અમદાવાદની મિનિસ્ટ્રી કોલેજની પ્રવેશક પરીક્ષા એ ટૂનિંગના સેલના મહાનમાં આવતા નવેમ્બરની ૧૦મી તારીખે તથા પછીના વિષયે થશે.

૨. ગૂજરાતી વર્ગના ઉચ્ચશાળીની ગૂજરાતી છાત્ર ધોરણમાં અને ડું વર્ગનાની આ વર્ગના ડું ધોરણ ૪ થામાં પરીક્ષા લેવામાં આવશે. હવે પછી મુખ્યમાન ઉચ્ચશાળીની પરીક્ષા ડું ધોરણ ૧ જે પબ્લિક અધિક્ષના સર્વિસિટીની પરીક્ષાને માવક રહે તેમાંજ લેવામાં આવશે.

મુ. અમદાવાદ.

તા. ૨૦ મી માર્ચ ૧૯૧૦.

સને ૧૯૧૦.

(ઉચ્છેદમાં મહી)

ઈ. ભાઈદાસ.

એન્ડ્રુએનલ ઇન્સ્પેક્ટર.

ઉત્તર પ્રાંત.

જાહેર ખખર.

ગુજરાતી ધોરણ અનુક્રમ તેને લગતી જે જે બુદ્ધિ આવે છે; તે રત્નનિપાત્ર છે; પરંતુ કેટલીક વખત તેનો પૂર્ણ આભાસ મનમાં ન હસવાથી નેટો વિગેરે લખાવી બહુનારને બહુવાનારનો વખત રોકાય છે; છતાં જોઈતી સગવડતા થતી નથી, ને બહુનારને જાદે મહેનત સાથે ખર્ચના ખાડામાં ઉતરવું પડે છે. ખાનગી અભ્યાસ કરનારાની તો મુશ્કેલી પાર પડતી જ નથી. આ બધી અડચણો દૂર કરવાના હેતુથી નાણાં સાથે ખાનગી ધણો વખત રોકી વિચાર સાથે મહેનત લઈ ધોરણ બહારથી ધોરણ છ સુધીની સાત બુદ્ધિ અનુક્રમ તમામ જોઈતી બાબતોના મોખ્ખ સમીક્ષા, સુધારા, વધારા, ખુલાસા, સાથે તે ધોરણના નંકશા, દરેક પાઠપરથી લેવાની થીખામણ, કવિતાની સમજૂતી, આંક, કારણ, રીતી, વ્યુત્પત્તિ, ડિક્શનના શબ્દાર્થ કોષ, પરીક્ષાના સંઘળી બાબતોના સવાલો વિગેરે તમામ બાબતોની મોડપણ સહીત તારણો તેવાર થયાં છે. તેથી નોટોની જરૂર નહિ રહેતાં ધોરણ લગતી વધારાની બુદ્ધિ લેવાનું જાદે ખર્ચ ને વાંટગણા આથી કમી થશે. તેની કિંમત, ધોરણ બહારનો એક આનો. પે. ધો. જે આના—ગી. ધો. પાંચ આના. ત્રી. ધો. આંક આના. ચો. ધો. આના—પાં. ધો. એક રૂપિયો. છઠ્ઠા ધોરણનો દોઢ રૂપિયો. આ પ્રમાણે રાખી છે. નફા મેળવવાને લીધે નહિ રાખતાં મહેનત અને રોકેલા નાણાંના પ્રમાણમાં આવી ખાસ ઉપયોગી બુદ્ધિની આ પ્રમાણે કમી કિંમત રાખવાનું કારણ એનુંકે તે નિયામના ઉપયોગની બુદ્ધિ જાણીને જ. આ બુદ્ધિમાં સારા જમા ઇચ્છીય કાગળો વાપરવા સાથે કદમાં અને પુંડામાં મજબૂતી કરતાં આજ છાપખાનામાં છપાય છે. આ બુદ્ધિ મુંઝઈ ઈલાકાના તમામ મુખ્ય મુખ્ય સ્થળોમાંથી તથા મારી પાસેથી રોકડી કિંમતે મળશે. ટપાલ ખર્ચનો ધોરણ બહારથી ધોરણ જણ સુધીનો દરેક નંબરનો અરવો આનો; અને ચોથા ધોરણનો દરેક નંબરે એક આનો. અને ધોરણ પાંચમા તથા ધોરણ છઠ્ઠા માટે દરેક નંબરના ખર્ચ આના વધારે મોકલવા. દરેક જાતનાં પત્રો સ કરતાં જાદે મંગાવનારને સેંકડે પાંચ ટકા કમીયત કાપી આપવામાં આવશે. જન જોઈએ તો નાણાં મોકલી મંગાવી લેવી. નોટપેડ પણ લેવામાં નહિ આવે, સમજીને લાયક છે જે

આવી સોના જેવી તક જવા નહિ દેશે ખરીદો ને ખાત્રી કરો. ખુલાસા માટે રીખ્તાઈ કાઢી લખશે તોજ જવાબ મળશે. આગરદાર એન્ટો લેખએ છીએ. મુ. મોણપુર તા. ૨૭-૮-૮૭.

મુ. મોણપુર આતપ ધમને, } એવક દુર્ગરજ ગંગજી ભટ્ટ.
પ્રાં. કાઠિઆવાડ. } ચ. મુ. નિયાળમાં મહેતાજી, મોણપુર.

—૦૦૦૦૦૦૦—

અમૃતસાગર વૈદ્યકની જાહેર સ્વર.

આ પ્રસ્તુતની ખીજી આવૃત્તિ છપાય છે જેમાં સર્વ તાંના મોટા રોગોની ઉત્પત્તિ લક્ષણ ઉપાયનું ઘણી બારીકીથી વર્ણન કરેલું છે. અને જેમાં ઉકાળ, ચૂણો, રસ, આસવ, અરક, પાક, વગેરેનું વિસ્તારથી લખેલા છે. અને સર્વ ધાતુઓ તથા ઉપધાતુઓનું સોધન મારણ ખાતના અનુપાન સાથે લખવામાં આવેલું છે. ટુંકામાં આ પ્રસ્તુત એવું સરસ છે કે તેને શીખીને થોડીપણ જીવિવાળા વૈદ્ય થઈ શકે છે. કાગળ સારા મળ્યા પછી ઉપર સફાઈદાર ટાંકપથી છપાયા સાથે પ્રકૃં પાકુ ને સોનીત ઉપર પીઠિ સોનેરી અક્ષક સાથે, જીવિપ્રકાસ જેવા મોટા પૃષ્ઠ ૫૦૦ ને મુમરે યથે પ્રથમ તા. ૩૦ મી નવેમ્બર અને ૧૮૮૭ ની અંદર રોકડાં નાણાં મોકલનારને દરેક પ્રત રૂ. ૩—૮—૦ અને ઘરાંક યથા સાથે નાણાં નહિ મોકલે તેને રૂ. ૪) અને છપાયા પછીથી રાખશે તેને રૂ. ૪—૮—૦ આપવામાં આવશે ટપાલ અર્થે જ આના જુદું પડશે. નોટપેડ પત્ર લવામાં આવશે નહિ. નાણાં મનાઓરડેથી મોકલવાં.

મુ. ખોરસદ, જી. ખેડા. ત્રીભોવતદાસ ગીરધરદાસ.

—૦૦૦૦૦૦૦—

દેશીનામાની પદ્ધતિ આવૃત્તિ ખીજી.

રચનાર પ્રેમચંદ કરમચંદ હેડમાસ્તરે ખાઈન કિમ્બલ ટ્રેનિંગકોલેજ, રાજકોટ. એનાં પ્રથમ આવૃત્તિ ખપી જવાથી અને આહુતોની ઘણી માંગણી હોવાથી ઘણા સુધારા વધારા સાથે છપાવી છે. કીમત છ આના પોસ્ટેજ છ પે. કમિશન દશ નંગે એક નંગ. છૂટક આહુતોએ અગાંધથી પોસ્ટ ટીકેટો મોકલી મંગાવવી.

—૦૦૦૦૦૦૦—

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
NOVEMBER 1887.

પુસ્તક ૨૬ સું.

નવેમ્બર, ૧૮૮૭.

અંક ૧૨ મો.

મે'તાજી બહુ મોટું ગુજ, નામ તેમ છે કામ,
કર અંતે મન ક્ષેત્રની, ખરી એતી ધેરી હામ.

અનુક્રમણિકા

૫૪

CONTENTS:

વિદ્યારણ એક સ્વપ્નું.....૨૪૧	Forest or Learning—a Vision ... 241
ગૂજરાતી પુસ્તકવૃદ્ધિ.....૨૪૮	Development of Gujaratee Literature ... 248
પુસ્તકાદિની ખેડાંચ.....૨૫૦	New Publications ... 250
ચર્ચાપત્ર.....૨૫૨	Correspondence addressed to the Editor ... 252
સારસંગ્રહ.....૨૫૪	Pickings from the Press ... 254
સરકયુઅર.....૨૫૬	Circulars ... 256
નિયાજોનાં ધનામ પત્રક.....૨૫૮	Lists of Prizes Distributed in Schools. ... 256

(કેળવણી ખાતાના હુકમથી).

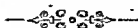
અમદાવાદમાં

મામાની હવેલીમધ્યે કુતાષ્ટેડ પ્રિન્ટિંગ અને જનરેલ એજન્સી કંપની
"મિમિટેડ"ના પ્રેસમાં રજાજોડનાલે અંગારાએ છાપી પ્રગટ કર્યું.

વર્ષનો રૂપિયો એક અગાહથીજ, ... પોટેજ માફ,
છૂટક નફલ ૧) ના આપા એ ..... ૦૧૧ આપા

દેશીનામાની પદ્ધતિ આવૃત્તિ ખીજી.

રચનાર પ્રેમચંદ કરમચંદ હેડમાસ્તર બાંદ્રાનું કિસલ-ટ્રેનિંગકોલેજ રાજકોટ. એની પ્રથમ આવૃત્તિ અષી જવાથી અને ગ્રાહકોની ઘણી માંગણી હોવાથી ઘણા મુદ્દારા વધારા સાથે છપાવી છે. કીમત છે આના, પોસ્ટેજ છ પૈ. કમિયન લ્ય નંગે એક નંગ. છૂટક ગ્રાહકોએ અગાઉથી પોસ્ટ ટિકિટો મોકલી મંગાવવી.

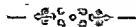

કેમ સાહેબ ખરીદ કરશો ?

આત્મજ્ઞાનવર્ધક—એ ચોપાનીયુ કેટલાક દિવસથી બંધ પડેલું તે આલુ થવાના હેતુથી તેની બે વર્ષની ઉંઘરાણીની કિંમત વધુ આપનારને તા. ૧-૧૨-૮૭ ની અંદર અમને ખબર આપવાથી તેના હક સાથે આપવામાં આવશે. એજન પુ. ૧, અને ૨, દરેક વર્ષના ખાર આના છૂટક અં ૧ નો દોઢ આનો પોષ્ટ જીડુ.

સર્વોગમુંદર. ક્ષય. સુવારોગ, તો. ૧ના રૂ૧૫ મૂલ્યુજ્ય. થનીપાત જ્વર...., ૧
લક્ષ્મીનારાયણ. આંચકી, સરદી, ,, ૬ બાળસૂયોદય. ધાતુક્ષીણ, ઉંલટી, ૧૦
ગર્ભપાજરસ. ગર્ભપોષક,....., ૩ અહર્ણકિસરી. સંયંહણી,.....
જોતીબસ્મ. નેત્રોજ્જવ વગેરે, ..., ૨૦ ક્ષયકુઠાર. ક્ષય ઉપર, ..., ૧
વાતગર્ભકુસ. વાયુ ઉપર ....., ૧૩ ચંદ્ર પ્રભા. સર્વરોગ, નંગ ૧ ૨ નો,

આ ઉપમ ઔષધોની વધુ ખીના મંગાવનારને જાહેર કરેથી ખાતરી થશે. પોષ્ટ જીડુ. મુ. ચિહ્નુજ, પોષ્ટ મહુધે થઈને. અગર નડીઆદ સત્ત-સાગર પ્રેસ. જી. જોડા. શા. હમનલાલ લલ્લુભાઈ. આ. વ. એ.

પુસ્તક ૨૬ મું.

ત્રવેમ્બર.

સન ૧૮૮૭.

અંક ૧૧ મો.

વિદ્યારણ્ય-એક સ્વમું.

હું પરમેશ્વરની વિચિત્ર રચના જોવાને માટે કેટલાંક વર્ષોથી દૃશ્ય વિદ્યમાં ફરતો ફરેહું, ઘણાંક સ્થાનપર ફરતો ફરતો મધુરામાં એક દિવસે હું આશ્ચર્યો. ભાં તે વેળાએ સત્ત ઉનાજો હતો તેથી યાકોને સાંજની વેળાએ જમના નદીના કિનારા ઉપર બેસીને પાણીની લહેર અને તરંગોની મઝા જોતો બેઠો હતો, આરે બાજુ ઉપરની મંદ મંદ સુગંધવાળી શીતળ હવા શરીર ઉપર આબ્યાથી શરીર થંકું થઈ ગયું હતું, આકાશની તરફ નજર કરી જોઈહું તો હીરાના કટકાના પોંચે એકના મઝી એક તારા નિકળતા હતા, એમાં ઘણો જોબાપમાન પૂર્ણ ચંદ્રમા પણ પ્રકાશતો હતો તે કોઈ વખત મેઘની અંદર આવીને પોતાના પ્રિય પાણીમાસીની રાતના મુખને મઝીન કરતો અને કોઈ કોઈ વખત પોતાનાં કિરણો પ્રકાશિત કરીને તેને આલ્હાદિત કરતો હતો, ઝાડો ઉપર મક્ષિપો જાત જાતના શબ્દ કરતાં હતાં તે પણ ધીરે ધીરે ચુપ થયાં, અને મનુષ્યોના ઘરમાંના ચિત્રવિચિત્ર જો શબ્દો સંભળાતા હતા તે પણ અંધ થઈ ગયા. એટલામાં સર્વ કંઈને દૂર કરનારી અને સંતાપને મટાડવાવાળી નિદ્રાદિવી સપળાં પ્રાણીઓની આંખમાં આવીને ઘણા ક્ષણોને શાંતિ આપવા લાગી. એવા અપૂર્વ સમયમાં હું એક પથરની લાલી ઉપર બેસીને આકાશના તરફ નજર કરીને જગતનું કાર્ય, કારણ, મુખ, દુઃખ, ધર્મ, અધર્મ એવા બીજા કેટલીક જાતના વિચારો કરતો હતો, પાણીનો કળકળો અવાજ, ઝાંડના પાંદડાંનો

શર શર શબ્દ અને ચંડા પવનની મંદ મંદ સુગંધ આવવાથી મારા મનની સખળી વૃત્તિયો ધીરે ધીરે અવસાન થઇ ગઈ, અને મારા ઉપર આવેલા ભાગ જોઈને નિદ્રાદેવી છુપી રીતે મારી આંખમાં પ્રવેશ થઇ અને આંખના દરવાજા બંધ કરી લીધા. એ વખતે મને માલમ પડ્યું કે હું કોઈ મોટા જંગલમાં ફરેલું. કોઈ કોઈ જગાપર નવું ઘાસ લીલુંછમ જેવું મખમલના જેવું શોભા આવે છે, કોઈ કોઈ જગાપર મોટાં મોટાં જૂનાં ઝાડો જોઈએ, કોઈ કોઈ જગાપર મોટી મોટી નદીયો અને ઝરાના કિનારા ઉપર કુદના બગીચા ખીલી રહેતા છે. આવી અપૂર્વ શોભા જોવાથી મારા હૃદયમાં અન્યમનની આગ સળગ્યાથી હું ચારે બાજુએ નેટલો નેટલો વધારે ફરવા લાગ્યો તેટલો તેટલો સુખ અને ઉત્સાહ વધવા લાગ્યો.

ફરતો ફરતો એક સરોવરના કિનારાના નિર્જન, અને નિસ્તબ્ધ વનમાં જઈને જોઈએ તો એક અતિ સુંદર કન્યાને ત્યાં બેસી જોઈ, તેને જોઈને મને ધણો આનંદ થયો તેનું ઘણું ઉલ્લસ પ્રસન્ન મોહાં અને અપૂર્વ પાંત શ્વળાવ જોઈને મેં તેને વનદેવી સમજીને ધણાં સનમાનની સાથે હંડવતુ કર્યા, તેના દર્શનથી આંખને તૃપ્તિ થતી નહોતી તેથી તેની સાથે હાથ જોડીને વારંવાર તેનું રૂપ જોવા લાગ્યો. તે વખતે તે કપાળ ઉપર પોતાની હાથ મૂકીને ગગન મંડળને જોતી હતી. એ વખતે મેં વિચાર કર્યો કે તેની પાસે જઈને કંઈ પૂછું, પરંતુ મારા મોહમાંથી વાત નિકળવાની પહેલાં તે વનદેવીએ મને કહ્યું “મેં તમારા મનની વાત જાણી લીધો છે, મારું નામ વિદ્યાદેવી છે, જ્યાં તમે જવા ઇચ્છો ત્યાં જવાને આ રસ્તો સર્વથી સૌથી રસ્તો છે, જે માણસ આ સુંદર વનમાં ફરવા આવે છે, તેને હું રસ્તો દેખાડું છું. આલો તમારી સાથે હું આવું છું.”

તેના બોલવા ઉપર બેસી રાખીને તે વેળાએ હું તેની પછવાડે પછવાડે જવા લાગ્યો. બન્ને તરફનાં ઝાડોની વચ્ચેમાંથી જતાં જતાં તે અરણ્યની શોભા, પવિત્રતા જોવાથી ધણાં આનંદ થયો, તેથી તે દેવીને પૂછ્યું “દેવિ આ જંગલનું નામ શું છે અને આહિં કિયા કિયા અપૂર્વ વ્યાપાર થાય છે?” આ સાંભળીને વિદ્યાદેવીએ તરત જવાબ આપ્યો “આ વિદ્યારણ્ય છે, આ અરણ્યમાં મોટાં મોટાં સુંદર ઝાડો છે, આને જોવાને માટે બાળવાન પ્રવેશોજ આવે છે પરંતુ આનું કળ મેળવવું એ ઘણું મુશ્કેલીનું

કામ છે સર્વના બાગ્યમાં મળવું નથી કોઈ કોઈ તો જાડની જાગ્યાઈ જોઈને જ
ડરી જાય છે, કોઈ ફળની આગાધી થણે દૂરથી ચોંટે છે, પરંતુ સાંધી પડીને
પાંડ ચઢવાની ઉત્સાહ પણ કરતાં નથી. જેઓએ આ જાડના ફળનો સ્વાદ
મળવો છે તેઓ કદી આને ભૂસતા નથી અને પીજો જોડતા નથી. આ-
લો! ધીરે ધીરે સર્વ દેખાડું. પેલું સામે એક મનોહર જાડ જુઓ, જો,
જેના ડાળિયો પાકા ફળોના બારથી સચ્ચો રહેલી છે, અને જેના પડમાંથી
મુઘની ધાર નિરંતર વહે છે, અને સૂક્ષ્મમતિ પુત્રા પુરુષ જેના ઉપર સુ-
ખથી ચોંટી છે એનું નામ વાક્યતઃ છે. પેલી જુઓ અલંકાર વેલ તેના
ઉપર વીંટાળને કેવી શોભા આપે છે? પેલા જાડની પાસે એ પેલું તેજસ્વી
જાડ જોવામાં આવે છે જેની નીચે મોટા મોટા પ્રવીણ અને સુધીર પુરુષ
બેઠા છે તેનું નામ જ્યોતિષ છે." આટલું કહીને વિદ્યારંધ્ર જ્યોતિષના
શુણ્ણની બાપ્પા કરવા લાગી.

વિદ્યારંધ્રની વાત સાંભળતાં સાંભળતાં જ્યોતિષ તરની પાસે આવી
પહોંચ્યો અને જોઈ શું તો બધા પંડિતો ધ્યાન લગાડીને બેઠા છે અને કોઈ
કોઈ વખતે ધ્યાનથી રહિત થાય છે. સારે હસે છે અને આનંદ જાહેર કરે
છે, તે જાડનો એક આશ્ચર્યકારક બનાવ એ જોયો કે જાડના મૂળીયામાં
માટી નહોતી તથા મેલ કંઈ જ નહોતો, અને એક જૂના જાડના રૂંધમાંથી
ઉત્પન્ન થયેલું દીકું તે ઘણું સારવાન હતું. તેમાં કોઈ પણ કાણું તથા ડાઘ
નહોતો, હું એનાથી આશ્ચર્ય પામી વિદ્યારંધ્રની પૂછવા લાગ્યો "દેવિ!
આ જાડનું નામ શું? અને આ જૂના જાડમાંથી કેમ ઉત્પન્ન થયું છે?
તારે વિદ્યારંધ્રીએ કહ્યું "આ જાડનું નામ ગણિત છે. તમે કેવળ આ
જ્યોતિષને નીકળેલું જુઓ, પણ તેમ નથી આની આસપાસ ફરીને
જોશો તમે ઘણા આશ્ચર્યકારક વસ્તુ અને અપૂર્વ લતા આમાંથી નીક-
ળેલી જોશો." તાર પછી હું ફરીને જોવા લાગ્યો તારે હું સમજ્યો કે વિ-
દ્યારંધ્ર જે બોલી હતી તે ખરું હતું, ગણિત જાડની પોતાની શાખા પ્રમા-
ણે આજેથી અડધ વન પેરાયું હતું.

પછી સાંધી જ્યારે આગળ ચાલવા લાગ્યો તારે માર્ગ દેખાડનારી
વિદ્યારંધ્રીએ મને કહ્યું "મેટા! આ જુઓ! દયાંતરનાં જાડ, તથા તેની
કક્ષમ અથવા બીજા જાડને આ અરણ્યમાં બનાવ્યાં છે, પેલું ગણિતનું

આડ જીવોએ જોના કલમતો તમારા દેશથી લાવીને આંહું લગાડીએ, પરંતુ
 બીજા દેશના ધાર અને વિચક્ષણ પુરયો ઘણી સાવચેતીથી રક્ષા, અને
 ઉંબતિ કરીને તેનાં કૃષ ભાગીની આનંદ મળવું છે. ધિક્કારે છે કે તમને
 જે આડના રક્ષા કરવાને સોંપી હતી, તે તમે સર્વ ભાગીને અને સુકું
 કરીને વગર કામનું કરી નાખ્યું છે. પેલા આડના ડાબી બાજુએ જે આ-
 ડોના હાર જીવોએ, એનું નામ સ્મૃતિ છે અને તેના પાસે તેના જેવાં
 બીજાં આડો જીવોએ તેનું નામ દર્શન છે.” એ બંને જાતનાં આડો જોઈને
 મને ઘણા એક થયો કારણ કે એ આડોની ઘણી ખરાબ અવસ્થા ધર્મ
 રહી હતી, એનો કોઈ રક્ષણ કરનારો નહોતો, તેના ઉપર કૃષ પણ જોવા-
 માં આવતાં નહોતાં, ડાળિયો સર્વ ભાગી ગઈ હતી, એ આડમાં એટલાં
 બધાં છિદ્ર પડી ગયાં હતાં કે આજકાલ તે પડી જાય એવું બાસવું હતું.
 થડ ઉપર નજર નાંખતાં એ શૂન્ય ગર્ભવાળાં જણાતાં હતાં. ત્યાર પછી
 થોડું છેટે એક પ્રકારના જૂનાં આડો ભાગેલાં ઉભાં હતાં તેના ઉપર કુલ
 કે કૃષ કંઈ પણ નહોતાં, પાંદડાં પણ નહોતાં, પરંતુ આડ આખું લીલું
 દેખાયું તેથી બપોળીત યજ્ઞને વિદ્યાદેવીને પૂછ્યું દેવિ ! આનું નામ શું છે ?”
 ને તેણે તરત જવાબ આપ્યો “સુત ! તમે જાણતા નથી એતો તમારા
 દેશના આડો છે, એનું નામ ધનુર્વેદ છે, અને શિષ્યવેદ છે જે હજી પણ
 કોઈ તમારામાંથી એના ઉપર ધ્યાન લગાડેતો તે પાછું કૃષ કુલ આપવાને
 સમર્થ થાય, પેલી તરફ થોડું દૂર જીવો ત્યાં એક જાતનાં મોઠાં મોઠાં
 આડો ખાલી પડેલી જગ્યામાં ઉભાં છે અને તેના ઉપર થોડાં થોડાં કૃષ
 પણ લાગેલાં છે. અને જેની નીચે કોઈ કોઈ મહાબિમાની કુર ઉદ્ધત
 શસ્ત્ર પંડિત પણ બેઠેલા જોવામાં આવે છે ત્યાં કોઈને જવા દેતા નથી
 કારણ કે તેઓ સમજે છે કે બીજા કોઈ આવશે તો કૃષનો ભાગ માગશે એ
 પણ તમારા દેશનાં આડો છે અને એ તમારા દેશના રહેવાસીઓ તેના રક્ષા
 કરે છે. એ ચિકિત્સા અને રસાયણનાં આડો છે.” આવી રીતે ચારે બાજુ-
 એ આપણા દેશના આડોની ખરાબ હાલત અને ભાગેલાં આડો અને બીજા
 દેશના આડોની પરમ શોભા જોતો જોતો કોઈ વખતે મનમાં સુખ થતું
 હતું. અને કોઈ વખતે દુઃખ અનુભવ કરતો આવતો હતો; એવામાં દેવીએ
 મને પૂછ્યું બેટા ! શા વાસ્તે વિશિષ્ટ થાઓ છો ?” મેં ઉત્તર આપ્યો

“માતા આજ તમારી કૃપાથી મેં અતુલ આનંદ ભોગવ્યો, અને જાણી લીધું કે ભૂમંડળમાં આવું નિર્મળ સુખધામ બીજે ક્યાંએ નથી. જણાય છે કે અહિંયાં મોટા મોટા પ્રણ્યાત્મા, સરળ ચિત્તવાળા પ્રરૂપો આવતા હશે, બીજાંએને અહિં આવવાનો અધિકાર તો ક્યાંથી હોય?” ઉપલી જ્ઞાત સાંભળીને વિદ્યાદેવી જરા એક કરીને કહેવા લાગી “નેટા ! તે ઠીક, એવાજ ક્યાંએ આ જગાં ધાર્મિક અને સાધુ પ્રરૂપોના યોગ્ય છે, અને એઓજ અહિં વસતા હતા, પરંતુ હમણાં તો આ વનમાં ધણો ભય ઉત્પન્ન થયો છે. પાપરૂપી પિશાચ આમાં આવીને વસેલો છે. તેથી આનંદનું નિકેતન તો હમણાં નથી હાલતો દુઃખાલય બન્યું છે. પેલી તરફ જુઓ એક પ્રરૂપ પરાયા યુવકનો વચ ધારણ કરીને અભિમાનથી માથું ઊંચું ડોકને જમી કરીને હાથમાંની લાકડી ઠોકતો, ઠોકતો કઠોર ભાવથી પોતાના વૃદ્ધ માણસો-પર ક્રૂર દષ્ટિ કરીને પોતાની સ્તુતિ અને મોટાની નિન્દા કરતો ચાલે છે, જેની ચાલ ચક્ષુ અને આવભાવ જોવાથી તમને જણાયે કે એ આખી દુનિયાને પોતાની નજરમાં તુચ્છ સમગ્રી રહ્યા છે, મદદ આપવી અને ઉત્સાહ વધારવો એતો એક બાજુએ રહ્યો; તે ચાહેછેજ કે ક્યારે હું આનાથી નિરંકુશ થાઉં, પેલા પિશાચની પાસે જુઓ ક્રોધની પ્રિયા અદેખાઈને સાથે લઇને કેવા આનંદથી અહિંથી તહિં દોડતો ફરે છે. એ અભિમાનનો પોતે સેવક છે. જો ક્રોધ અભિમાનને ક્રોધ આડી નજરથી જુએતો તે તરત વેર લવાને ઉભા રહે છે, પેલી તરફ જુઓ, પેલા રાક્ષસે જોતા જોતામાં પોતાના શરીરને એવું કુલાબ્યું છે કે હમણાં જાણે સંસારને ગળી જવાની તૈયારી કરતો હોયને ! આનું નામ શું તે જાણો છો ? એ લોભ છે. પેલા વામ્ય ગ્રાહી નીચે બીજા બે પિશાચ ઉભા છે, આનાથી પણ આ વનનો ધણો અપયથ ધર્મ રહ્યો છે એનું નામ કામ અને દાર છે. પ્રાચીન સમયમાં આ આનંદ વનમાં નિઃકલંક દંપતિ પ્રેમનો પ્રાકૃર્ભાવ હતો પરંતુ હમણાં તો તેનાથી ઉલટું છે. આ સર્વ કામની ચાતુરી છે. પેલો જુઓ ! દાર પોતાનું શરીર લઇને કેવી ખરાબી કરે છે. કેવું બપાતંક તેનું રૂપ છે. જુઓ એના ભવથી ધર્મ નાસતો ફરે છે. પ્રિય ! આના પવિત્ર, સુશુધામ વિદ્યારણ્યને આવું દુઃખસ્થાન જોઈ મારું હૃદય તો ફાટી જાય છે. જે માણસ આ સર્વ રાક્ષસોને આશ્રય આપે છે એનાથી મારો વધ કરે છે, હું આ

અરણ્યની અધિષ્ઠાત્રી યદને આવી આવી અરાખીઓ ક્યાં સુધી દેખાડું! પેલી તરફ જુઓ ! આ ધન પદ્મવાવૃત નિવિડ વૃક્ષની અંદર પેલી એક પરમ સુંદરી રમણી જોવામાં આવે છે તેના જેવી દ્રુપાત્ર બીજે ક્યાંઈ પણ જોવામાં આવશે નહિં. એના શરીરમાં જે શુભડાં છે અને કલંક છે તેના ગણતરી યદી થકનાર નથી કેવળ પોથાક-ભૂપણ સજીને પોતાના શરીરની સુંદરતા દેખાડે છે.”

આ બધી વાતો સાંભળતો અને જોતો જોતો હું એનાં સાગરમાં ડુબ્યો અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ અસારસંસાર શોક દુઃખથી પરિપૂર્ણ છે. ગમે તેમ હો પોતાનું કર્તવ્ય બળવવામાં વિમુખ થવું ઉચિત નથી આવી રીતનો વિચાર કરતો કરતો સર્વ સંતાપને નાથ કરનાર વિદ્યાદેવીના પછવાડે પછવાડે જવા લાગ્યો. થોડક છેટે ગયો એટલામાં પેલા પિથાય અને રાક્ષસો મારી પાસે આવી પહોંચ્યા, વિશેષ કરીને કામ અને દારૂ એ બંને નાના પ્રકારનાં મીઠાં મીઠાં વચન કહીને મને તે રસ્તેથી હટાડવાને માટે કોશિષ કરતા આવતા હતા. જોનો પહેલો ધણો કુત્સિત રંગ હતો તેનું પણ ઘણું મનોહર રૂપ ધારણ કરેલું હતું, કોણ જાણે તે કંઈ કુમંત્રણ આપે એવા બધથી હું દોડતો વિદ્યાદેવીના પાસે જઈને ધરણ થયો. દેવીએ મને અબળદાન આપીને ધૈર્ય અને તિતિક્ષા નામના એ મોટા બળવાન સિપાઇઓને બોલાવીને હુકમ આપ્યો કે તમે બંને હમેશાં આ મુસાફરની સાથે રહો કે જોઈ કોઈ પિથાય પાસે આવો નહિં થકે.

એવી રીતે હું એ વનની બીજી તરફ પહોંચ્યો ત્યારે વિદ્યાદેવી પ્રસન્ન થઈ અને હસીને કહેવા લાગી “પેલો સામ જે એક નાનો પર્વત જોવામાં આવે છે એ તમારું લક્ષસ્થાન છે. ત્યાં પહોંચ્યાથી તમે નિર્ભય અને કૃત કૃતાર્થ થઈ જશો” આ વાત સાંભળીને હું ખુશી થયો અને વનમાંથી નીકળીને પર્વતની તરફ જઈ પહોંચ્યો પર્વત ઉપર ચઢવાનો એક માર્ગ જોયો. ત્યાં એક બાળુએ એક સુશીલા, દૃઢવ્રતા સ્ત્રી અને બીજી બાળુએ એક બહુ પરિશ્રમી દૃઢ પ્રતિષ્ઠ પ્રરૂપ હોવા હતા. એ બંને મુસાફરોને સાથે ઉપર લઈ જાય છે, અ્યારે મેં એનાં નામ પૂછ્યાં તો સ્ત્રીનું નામ મક્ષા અને પ્રરૂપનું નામ યજ્ઞ જાણ્યું.

એ પર્વતના ચિખર ઉપર ચઢવું તો મને ઘણું બારી જણાવા લાગ્યું, મનમાં આભું કે વચમાં ક્યાં રહીને યોભીને ધીરે ધીરે જાણ્ય. પરંતુ વિદ્યારણીએ પોતાની શક્તિથી જાણી લીધું તેથી બાકી “પ્રીય તન! જો જો આ પર્વતની વચમાં બેસવાની ઇચ્છા કરતા નહિ જો બેસશો તો પડી જશો. ઉભા રહેવાની ક્યાંય પણ જગ્યા નથી સાવચેતથી ચાલજો” હું વિદ્યારણીનાં મીઠાં વચન સાંભળીને ઉત્સાહની સાથે જેમ જેમ ઉપર ચઢતો ગયો તેમ તેમ દુઃખ ઓછું થવા લાગ્યું અને સુખની વૃદ્ધિ થવા લાગી.

છેલ્લીવારે હું જ્યારે પર્વતના ચિખર ઉપર જઈ પહોંચ્યો તો ત્યાંની ચંડી હવાથી માંડે શરીર સ્ફૂર્તિવાળું થયું, અને જાણવામાં આભું કે અહિં ક્રોધ, દ્વેષ, અદેખાઈ, મેલસાઈ, ઓરી અને બીજી કોઈ ભાવના જુલમ નથી. કેવળ આરોગ્ય અને પરમાનંદનું અહિં રાજ્ય છે. એ જોઈને માંડે અંતઃકરણ અપાર આનંદ સામુદ્રમાં મગ્ન થયું, માત્રમ પડયું કે આ વિષમાં આ સ્થાનના જેવું બીજું કોઈ સ્થાન નથી. થોડીવાર સુધી અહિં તહિં ફરતો હતો ત્યારપછી છેટે એક સરોવર જોવામાં આભું, જ્યારે હું ત્યાં પહોંચ્યો તો શું જોઉં કે ત્યાં કેટલીક પરમસુંદર કન્યા કિનારા ઉપર રમતી હતી. એનું અસામાન્ય રૂપ, પ્રજ્ઞ સુખની શાબા અરણ અને વત્સલ સ્વભાવ જોઈને મનમાં ઘણો આનંદ થયો. બીજું એક આશ્ચર્ય કારક એ હતું કે એઓના શરીર ઉપર કંઈપણ ધરણાં નહોતાં, પણ તેઓનું શરીરજ અલંકારરૂપ હતું. મેં મનમાં વિચાર કર્યો કે સર્વ દેવકન્યા હશે. એટલામાં વિદ્યારણી હસીને મને કહેવા લાગી “આ સર્વ ધર્માચલમાં રહેતારી કન્યા છે, પાતપાતાના ગુણના અનુસારે કોઈનું નામ દયા, કોઈનું નામ ભક્તિ કોઈનું નામ કરુણા અને કોઈનું નામ અદ્વા છે. એના ગુણ જીવનમાં વિખ્યાત છે અને એઓના સુશીલતા પણ પ્રખ્યાત છે, તમે પણ આ સરોવરમાં સ્નાન કરીને શરીરને શ્નિગ્ધ અને જીવનને પવિત્ર કરો.

આથી રીતે વિદ્યારણીના ઉપદેશથી મેં પેસા શાંતિ સરોવરમાં સ્નાન કરીને અતિ નિર્મળ આનંદ નાર ને પીધું તો મારી નિદ્રા ઉઘડી ગઈ, જોઉં તો તે જમુનાનો કિનારો છે અને તે પથ્થરની બાદી છે જેના ઉપર મારી આંખ લાગી હતી.

ગૂજરાતી પુસ્તકવૃદ્ધિ.

ગૂજરાતી ભાષામાં પુસ્તકો વિગેરેની વૃદ્ધિ ઉત્તરોત્તર થતી જોઈ અ-
મને ધણો સંતોષ થાય છે. કાંતો વાચકવર્ગ વધ્યો છે કે કાઠીવાવાડનાં
રાજસ્થાનો તફ્ફી હવે વિદ્યાને આશ્રય મળવા લાગ્યો છે. આ જેમાં ગમે
તે કારણ વિશેષ બળવત્તરે હો, પણ એ બનાવ આખા પ્રાંતને અરેબરો
મુબારકબાદીજ આપવા જોગ છે, અગર જો એ વૃદ્ધિ રાજ્ય આશ્રયધીજ
હોય, તો તે આપવામાં યોગ્યાયોગ્યતાનો વિવેક વખતે ન રહેવાથી ચીંથરીઆં
લખાણ વધી મડવાનો પણ સંભવ રહે છે. પણ પાછલી ચાર વર્ષનો
આપણા પુસ્તકોની વૃદ્ધિનો ઇતિહાસ જોતાં રાજસ્થાનો તફ્ફી એ કામમાં
કેટલોક વિવેક વપરાતો હોય એમ માલમ પડે છે. એ વૃદ્ધિ એ અરસા જી-
પરે છપાનીયા કે ચીંથરીઆં મોપડીઓથી થઈ ધર્મ પણ હાલ જોઈએ
છે તે માલમ પડે છે કે જે છપાનીયાં નમાનાં હતાં તે ઘણાં અરસાં આપણ-
આપણ સ્વાભાવિક મોતને આધીન થઈ ગયાં છે, અને ચીંથરીઆં
મોપડીઓ પણ હાલ યોડીજ નીકળે છે.

એથી ઉલટું હાલ જે પુસ્તકો નીકળે છે તેમાંનાં ઘણાંક તો અરેબરો
સારાંજ માલમ પડે છે. સારાં તે વિષયમાં, શૈલીમાં, કદમાં, અને છપાઈમાં
પણ. હમણાં અમારી ટેબલ ઉપર ૨૮ પુસ્તકો ગયા પાંચ માસમાંજ જોગાં
થઈને પડેલાં છે તેમાંનાં ૧૦ તો દેખાવમાં ઇંગ્રેજી પુસ્તકો જેવાં છે, અને
તેનું સરાસરી કદ આઠ પૈણ ૩૦૦ પૃષ્ઠ કરતાં પણ વધારે થવા જાય છે.
એમાંનાં પણ તો લગભગ ૬૦૦ પૃષ્ઠનાં છે અને બીજાં પણ સુંદર સા-
નેરી પૂઠાનાં છે. એ અઠાવીસે મોપડીઓમાં એકે છેક નમાની કહેવાય
એમ નથી, અને લગભગ અર્ધાઅર્ધ તો તે પોતપોતાનાં વિષયમાં વ-
ખાણવા લાયકજ છે, જેમાંનું એક પણ દશ વર્ષ ઉપર પ્રગટ થયું હોત,
તો અમે તેને એક નાના સરખા પણ છૂટા વિવેચનનેજ જોગ ગણત.
પણ હાલ તો પુસ્તકોની વૃદ્ધિ એટલી બધી છે કે તેની ટુંક પહોંચ પણ
લખવી મુશ્કેલ થઈ પડે છે. ગયા જ્યુન માસમાં અમે ૩૩ મોપડીઓની
માત્ર નામાવલિજ આપી હતી, અને તેમાં વચ્ચે આખા મુજબ અમે
તેની ટુંક નોંધ લઈ ચૂક્યા નથી એટલામાં હાલ બીજી ૨૮ વિવેચનને મટે
રજી થઈ ચૂકી છે.

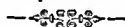

ટુંકામાં હાલ પુસ્તકોની વૃદ્ધિ એટલે દરજ્જા આવી પહોંચી છે કે હવે કોઈ મોટા નૈમાસિક “વિવેચન”ની ખાસ જરૂર છે, અને તે તર્ફ અમે ગૂજરાતી પંડિતોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચીએ છિયે. હવે ગૂજરાતી પ્રજાએ આશા રાખવી કે એ કામ ચાલુ માસિકોથી થઈ શકે એ કેવળ મિથ્યા છે. ગ્રંથકારો ગમે એટલા ચોડવાય, પણ વર્તમાનપત્રોએ તો એ કામ ક્યારેનું છોડી દીધું છે, અને તે એ કામને યોગ્ય પણ નથી. માસિકો હજી ઉપર ઉપરથી ગ્રંથાવલોકન કરે છે, પણ અમે તો કણ્ઠલ કરીએ છિયે કે તે મન માનવું થતું નથી. વળી, હાલ કેટલાંક પુસ્તકો તો એવાં પ્રગટ થાય છે કે તે ખાસ વિસ્તીર્ણ વિવેચનને જ યોગ્ય છે.—જેમકે મિ. ત્રિપાઠીકૃત સર-સ્વતીચંદ્ર. એ નવમવાર્તા જેવી સ્વચ્છિન્ન તરીકે પંડિતાઈ બોલી, અને પંડિતાઈ બોલી તેટલી જ રસમય છે. ઇંગ્રેજ બાપામાં લખાએલી નામીયા નાવલો સાથે એનો મુકાબલો કરી શકાય એમ છે, અને એ કર-ણુપેલો છે તે ક્રતાં પણ કેટલીક ખાખતોમાં બહુ ચડીયાતી છે, અલખત એમાં કેટલાક ગંભીર દોષો પણ છે, પરંતુ તેટલા માટે જ અમે કહીએ છિયે કે આવા પુસ્તકને ઘટતો ન્યાય મોટા નૈમાસિક વિના કરી પણ આપી શકાય નહિ.

તેમજ બ્રહ્મ કાવ્યદોહનનાં જે બે મોટાં પુસ્તકો (આથરે નવરો નવરો પાનાનાં) પ્રગટ થયાં છે તે અને હવે પછી બીજાં આઠ પ્રગટ થનાર છે, તેના જેવું ગૂજરાતી બાપાને બીજું અભિનંદનાય થું હોઈ શકે? જ્યાં સુધી આપણે આપણા શિક્ષકોનો પ્રગટ કરી ચૂક્યા નથી, ત્યાંસુધી આપ-ણામાં જે સાક્ષરત્વ કાંઈ દેખાય તે માત્ર વેળની બીંતના જેવું જ સમજવું. શ્રી વિક્ટોરિયાનું જીવનચરિત્ર એક ખરેખર ઉમદા પુસ્તક છે. એ જ કલાનાં ઔરોચયન નાઈટ્સ પણ એક ફક્કડ બાપાંતર છે. ઘરસત્તા એ ખાઈ મહાલક્ષ્મીકૃત સ્માધનના “સુલક્ષણ” નામ ગ્રંથના એક પ્રકરણનું મહા મુખોપકારી બાપાંતર છે, અને બીજા એના ગુણ ન મણીએ તો પણ કવો સ્તી છે એ જ વિવેચક તર્ફથી સારો સત્કાર મળવાનું સખળ કારણ છે. પ્રમાણ સદસ્ત્રી એ એક મહારત્ન ગ્રંથ છે, પણ એનું નામ સંગારતાં અમને જદ યાગ છે, કેમકે અમે એનું હોંસગર કાંઈક વિવેચન.

કરવાનો વિચાર રાખતા હતા એ દરમ્યાન એના કર્તા શ્રી પ્રમાગજી ઠાકરસીએ આ કાલુભંડુર દેહનો ત્યાગ કર્યો છે.

વીરમંદલનો બીજો ભાગ, ઇંદ્રજિતવદ્ય વગેરે ખીલ્યાં પણ કેટલાંક પુસ્તકો વિવેચન યોગ્ય છે, અને બનશે તો હવે પછી એમાંનાં કેટલાંક વિષે અમે જોલીશું, પરંતુ આ સ્થળે અમારે કહેવાનું છે તે એટલે આવાં આવાં અને આટલાં પુસ્તકોનું તોલન કરવાને માટે એક વાર્તિકજી હવે દશમાં જરૂરનું યર્ધ રહ્યું છે. સાહે વાર્તિક એ જેટલું વાચકને તેટલુંજ લેખક વર્ગને પણ ઉપકારક છે. જ્યાં ક્ષણા ગ્રંથો યાપ ત્યાં વાંચવા યોગ્ય ક્યા છે અને કોને આશ્રય આપવો જોઈએ એ જાણવાની ખરેખરી જરૂર પડે છે, અને તે જોટ સારા ત્રૌમાસિક વિવેચકથીજ પૂરી પડે. તે ન હોય તો વાંચનારા ગુંચવાડામાં પડે અને આશ્રય સ્વચ્છંદપણે અપાવાથી ટકે શરૂ ભાજી ને ટકે શરૂ ખાતું એમ સાક્ષરત્વ નગરીમાં યર્ધ જાય, તેમજ સારા વાર્તિકવિના ગ્રંથકારને પોતાની ખામીઓ માલમ પડતી નથી, અને તેથી તે જે જોટી લઘુપર ચડ્યો હોય છે તેને વળગી રહી પોતાની શૈક્ષીમાં ધટિત સુધારો કરી શકતો નથી.

પુસ્તકાદિની પહેાંચ.

૧. મહારાણી શ્રી ચિકટોરિયાનું જિવનચરિત્ર. (સુંદર ચિત્રો અને સોનેરી પુંડા સાથે) રચનાર સૂર્યરામ મુચ્છારામ દેશાર્ધ, ગૂજરાતીનો અધિપતિ.—૨ જૈહત્ કાવ્યદોહન ગ્રંથ ૧ લો તથા ૨ જો. સંગ્રહ કરનાર એજન. કિંમત ત્રણ ત્રણ રૂપિયા—૩ અરેખિયન નાઈટ્રસ. પુસ્તક ૧ લું. બાધાંતરે કર્તા એજન. કિંમત રૂ. ૦—૦—૪ પ્રમાણ સહસ્ત્રી. બનાવનાર શ્રી પ્રમાગજી ઠાકરસી, એમાં નીતિ, ધર્મ, આરોગ્ય, પદાર્થ વિજ્ઞાન વિગેરેના સત્ય સિદ્ધાંત પ્રતિપાદક હજાર પ્રમાણ સંસ્કૃતમંદી ચૂંટી કાઢી તે બાબત સારા ખુલાસા આપ્યા છે. એ ગ્રંથ જેટલો દેશાભિમાનવર્ધક તેટલોજ સુ-બોધદાયક છે, અને એનો કર્તા એક શ્રીમાન ગૃહસ્થ હોવાથી તમામ શૈક્ષી વર્ગને એ બનાવ મુખ્યારકબાદી આપવા જોગ છે. સરસ્વતી ચંદ્ર.— નવલકથા ભાગ ૧ લો. બનાવનાર શ્રી ગોવર્ધનરામ ચિ. માધવરામ ત્રિપાઠી

બી. એ. એલ. એલ. બી. વકીલ મુંબઈ હાઈકોર્ટ. કિંમત રૂ ૧૧૧ પૃષ્ઠ
 ૩૫૩—ધરસતા, સ્માર્ધકૃત “કિરેકર” નામના બીજા પુસ્તક ઉપરથી
 બાષાંતર કરનાર બાઈ મહાલક્ષ્મી. પૃષ્ઠ ૫૫—વીરમંડળ, ભાગ ૨ જી.
 બનાવનાર શ્રી નારાયણ હેમચંદ્ર. પૃષ્ઠ ૧૫૨—ઇંદ્રજિત વધકાવ્ય બના-
 વનાર દોહતરામ કૃપારામ પંડ્યા, નડીયાદ, કીંમત રૂ ૧) પૃષ્ઠ ૧૭૫—
 An English Gujarati Dictionary with pronunciations,
 other words, reorts phrases, &c. પ્રગટ કરનાર મંગ-
 લદાસ પરબુદાસ, અમદાવાદ ગૂજરાત ગેઝીટ પ્રેસ. આ કોવ ઇંગ્રેજી
 બણનારને બેશક ધણો ઉપયોગી માલમ પડશે. કિંમત રૂ ૨) પૃષ્ઠ ૫૨૬.
 કાવ્યનિર્મળનરચીને છપાવનાર હરિકૃષ્ણ બળદેવ બક્ષ, સુરત મિથનસ્કુલના
 સંસ્કૃત શિક્ષક. એમાં ઇંગ્રેજી નિયામોમાં ગૂજરાતી કવિતા આલે છે તેને સાઈ
 ધોરણવાર સંગ્રહ કરી અર્થ વ્યુત્પત્તિ વિગેરે નોંધ સારી આપી છે. કિંમત
 રૂ ૨) પૃષ્ઠ ૨૧૬—પ્રેમજીવન રચનાર કોઈ શોધક એ પ્રોફેસર મણિલાલની
 કૃતિ જણાય છે. એમાં એંગારયુગત વેદાંત છે.—માબાપ તેવાં ડોકરોં એક
 વારી. ઇંગ્રેજી ઉપરથી બાષાંતર કરી વિકલરાય ગોવર્ધનપ્રસાદ બ્યાસ અ-
 મદાવાદ. એ વારી સારી સુબોધદાયક છે. કિંમત રૂ ૦૧૧૧ પૃષ્ઠ ૧૧૬—ચિત્ર
 પોથી. રચી પ્રસિદ્ધ કરનાર કાશીરામ વિ. રામજી યાસિક કિંમત ૧૧ આનું
 જીને ઇંગ્રેજીમાં પિક્ચરબુક કહે છે તે ઢપની છે.—પવિત્રપ્રમદા. બનાવનાર
 ગિરજશંકર વિ. કાશીરામ. પૃષ્ઠ ૬૮ કિંમત આના ૬)—સર વિલિયમવા-
 લેસ, એક રચુજી ઐતિહાસિક વૃત્તાંત. બાષાંતર કરી દાકતર અમુલકરાય
 અંબારામ, કુંડગા. આ ચોપડી વાંચવા લાયક છે. કિંમત આના ૧૩)
 પૃષ્ઠ ૧૧૨—વિવાહવર્ણન. બનાવનાર કેશવરામ બાઈશંકર, તેરા—વીરસિંહ
 અને પ્રેમરાય. કવિતારૂપ વારી. રચનાર એક સિંહેરવાસી—A manual
 of the Analysis of Sentences—વિન્યાયવિન્ય રચનાર જોડીયા
 નિવાસી દેવ નરભિશંકર. જગજીવન—હિંદુસ્તાનનો સુદતનો આકટ સને
 ૧૮૭૭ નો આકટ ૧૫ મો બરપુર ટીકા સાથે. પ્રસિદ્ધ કરનાર કસળચંદ
 વિ. દેવકરણ મહેતા, વડીલામટેટના ન્યાયાધીસ કિંમત, રૂ ૨)—પૃથ્વીની
 ભૂગોળનું તારણ પ્રમોત્તર. બનાવનાર ચતુર્નુજ હરિરામ, લીંબડી—દશી-
 નામાની પદ્ધતિ આવૃત્તિ ૨ જી. બનાવનાર પ્રેમચંદ કરમચંદ—ગૂજરાતી

બાકરણ કરતી વખતે ધ્યાનમાં રાખવાળેગ નિયમો રચનાર હો. અ. ધાખર, ચુંબાઇકોટના સરકારી ગૂજરાતી સ્કુલના હેડમાસ્ટર—ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીનો ૧૮૮૯ નો રીપોર્ટ—સ્વર્ગવાસી શ્રેષ્ઠ ગોકળદાસ તેજ-પાળના ધર્મખાતાના કીધેલા કામોનો ૧૦મો રીપોર્ટ—સંપવિજય બનાવનાર કવિ. બવાનીશંકર નરસિંહરામ આવૃત્તિ ૨ છ—ગૂજરાતગેત્રીટ એ નામનું વર્ધમાનપત્ર ગયા અક્ટોબરની ૬ દી તારીખથી અમદાવાદ ખાતેથી દર ગુરુવારે છપાવવા લાગ્યું છે. એમાં લગભગ અર્ધોઅર્ધ અંગરેજ અને અર્ધોઅર્ધ ગૂજરાતી આવેછે. લખાણ હાલ તો સાફ દખાયછે.

ચર્ચાપત્ર.

મહેરબાન શ્રી ગૂજરાત યાજ્ઞાપત્રના અધિપતિ સાહેબ. સલામદીગર નયતા પૂર્વક અરજ એ છે, ને નીચેનું ચર્ચાપત્ર આપના પ્રસિદ્ધ પાત્રેલા માસિકમાં ખુલાસાને સાફ દખાવ કરવા કૃપા કરશે.

૧ વાંચનમાળાની ત્રીજી ચોપડીના ૭૩ મા પાઠની બીજી લીટીમાં એમ લખ્યું છે, ને “જુઓ, આ મોટા સાંદીઆને મેં કેવા હરાબો !” આખલાને હરાવી, મચ્છર આવાં ગર્વનાં વચન બોલ્યો, એમ સૌ વાંચનારે જાણે છે; તો એમાં આખલાને સાંદીઓ કેમ કહ્યો હશે ? આ તરફ (સો-રઠમાં) આખલાને કોઈ સાંદીઓ કહેતા નથી; સાંદ કહેછે ખરા. સાંદીઓ તો ઊંઠને કહેછે. કદાચ ગૂજરાતના કોઈ બાગમાં આખલાને સાંદીઓ કહેતા હોય, તો બલે, નીકર આ તરફ તો ઉપર મૂજબ છે.

૨ પાંચમી ચોપડીના પાઠ ૬૫ મામાં સમસ્યા વિષે ને દોહરા છે, તેમાં ચોથા દોહરામાં એમ છે, ને “પીજો પણુ, પોપટ નહીં” આમાં પો-પટનો રંગ પીજો કહ્યો, તથા ત્રીજી ચોપડીના ૧૩ મા પાઠની કવિતામાં એમ લખ્યું છે, ને “અંગે લીલા રંગનો” આમાં પોપટનો રંગ લીલો કહ્યો, ત્યારે એમાંથી કયું ખરું ?

૩ ગૂજરાતના બાળબોધક ઇતિહાસમાં પ્રથમજ એમ લખ્યું છે, ને “વલ્લભીપુર એ મહેરનું ખંડેર બાવનગરની ઉત્તરે થોડા ગાઉપર વળા ગા-મની યડમાં છે. આમાં એ ખંડેર બાવનગરની ઉત્તરે દિશાએ કહ્યું, પણ

મારા જાણવામાં એમ નથી; શાથી ને બાવનગર, તથા એ ખંડેર એ બંને મેં નજરે જોયાં છે. મારા જાણવા પ્રમાણે એ ખંડેર બાવનગરથી શુદ્ધ ઉત્તરમાં તો નહિજ, પણ શુદ્ધ વાયવ્ય ખૂણા તરફ પણ નથી; તે તો કાંઈક પશ્ચિમ તરફ છે. વળાગામ પણ બાવનગરની ઉત્તરે નહિ, પણ વાયવ્ય ખૂણા તરફ છે, એમ મારું સમજવું છે. વાંચનાર સાહેબોને મારા કહેવાના ખાતરી ગૂજરાત પ્રાંતનો નક્કશો જોવાથી પણ થશે.

નાગરદાસ વૈકુંઠ પંડ્યા.

શરગઢ તાલુકે વેરાવળની સ. ગૂ. નિયાળના મહેતાજી.

ચર્ચાપત્ર.

મહેરબાન ગૂજરાત શાળાપત્રના અધિપતિ સાહેબ,

સલામ—આ ચર્ચાપત્ર નીચે લખેલા દાખલાનો ખુલાસો થવા સાથે મહેરબાની કરી શાળાપત્રમાં દાખલ કરશો.

સરકારી અંકગણિતના અધરા પરચૂરણ દાખલામાંનો દાખલો.

૫૨. એક વેપારી પોતાના માત્ર ઉપર એક વરસના વાવદાની, અને તે વાવદાની મુદત કાપીને રોકડાની એવી બે કીમતો ફરાવે છે. હવે જો વાવદાની કીમત રૂ. ૧૩ હોય અને રોકડાની કીમત રૂ. ૧૨૧ હોય અને વા. મદાની કીમત મૂળ કીમત ઉપર સેંકડે ૨૪ ટકા રાખી હોય તો રોકડી કીમતથી તેને સેંકડે શા નફો થાય ?

રીત—રૂ. ૧૨૪ : રૂ. ૧૩ :: રૂ. ૧૦૦ : રૂ. ૧૦૩૫૫ તે માલની પડતર કીમત.

માટે રૂ. ૧૨૪—રૂ. ૧૦૩૫૫=રૂ. ૨૦૮૫ રોકડી કીમતમાં કુલ નફો.

માટે રૂ. ૧૦૩૫૫ : રૂ. ૧૦૦ :: રૂ. ૨૦૮૫ : રૂ. ૨૦૧૩૩ જવાબ.

ખીજી રીત—આ સરકારી અંકગણિતના સમજીતી ૨૧. ખુલાસાદાસ ગોકળદાસે અમદાવાદમાં છપાવી છે તેમાં બધા દાખલા ખરોખર સમજાય એવી રીત સાથે ગણી બતાવ્યા છે તેમાં આ દાખલો માત્ર ખોટો હોય એમ મને લાગે છે. તે રીત નીચે પ્રમાણે રૂ. ૧૨૧ રોકડાની કીમતની વાવદાની કીમત રૂ. ૧૩ છે, માટે રૂ. ૧૨૧ રોકડાની કીમતનું ૧૩—૧૨૧=૩૦૧ બ્યાજ થયું, માટે

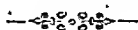
૧૨૧ : ૧૦૦ :: ૦૧ : ૪ ટકા રોકડાની કીમતનું બ્યાજ થયું. ને મૂળ

કીમત ઉપર ૨૪ ટકા વાવડીની કીમત છે માટે ૨૪-૪=૨૦ ટકા મૂળ કીમત ઉપર રોકડી કીમતે નક્કી.

અંકગણિતમાં પણ ૨૦ ટકા જવાબ છે; માટે ઉપરની બે રીતમાંની કઈ રીત ખરી? દાખલામાં ૨૪ છે ત્યાં ૨૪-૮ ટકા એમ લખે તો અંકગણિત પ્રમાણે ૨૦ ટકા જવાબ પહેલી રીત પ્રમાણે આવે.

તા. ૨૬-૮-૮૭.

લા. એકે મેહેતાજી.

સારસંગ્રહ.

હિંદી રાજ્યવંશીઓની છત્રી—કચ્છના નામદાર રાવ, તેમના બાઈ કાણુબા, મહારાજા સર પ્રતાપસિંહ, મોરખીના ઠાકોર તથા કુચબિંદારના મહારાજા અને મહારાણીની આમંત્રણ પેષ્ટિંગની છત્રીઓ મહારાણીજીના હુકમથી જાણીતા ચિતારા મિ. સોડની દ્વારા ચિતરીછે. પોતાના આખા કદની એક આમંત્રણ પેષ્ટિંગ છત્રી પોતાની રાજ્યધાની મધે લાવવા માટે નામદાર રાવે તે ચિતરવાનો હુકમ આપ્યો છે.

જ્યુબીલીની યાદગીરીમાં મિ. ગ્રાડસ્ટન અને મિસ્ટ્રીસ ગ્રાડસ્ટને ગયા અગષ્ટની તા. ૩૦ મીને દિવસે જેટલાં નામદાર મહારાણીમાયના જેટલીજ ઉમરનાં તથા તેમનાથી ચઢતી ઉમરનાં માણસો મળી ચમ્પાં એટલાં જમાં કરીને હાજરડન ખાતે તેમને એક મિજબાની આપી હતી. આ વેળા મિ. ગ્રાડસ્ટને મહારાણીના સલામતી લેવડાવતાં હાલની જ્યુબિલિને ત્રીજા જ્યોર્જ રાજાની જ્યુબિલી સાથે સરખાવતાં જણાવ્યું છે કે. મહારાણીમાયના અમલમાં દરેક પ્રજા ખુશી ખુશાલીમાં રહે છે. તેમને વળી એવી રીતે જણાવ્યું કે મહારાણીજીના નામ તથા કામના આ પ્રતાપ છે. દરેક લોકોને કાયદો આપનાર કાયદા ઉપર તે નામદાર હમેશા ખુશીથી બાદલી આપતાં રહ્યાં છે, અને તે નામદારના અમલમાં વેપાર ધંધો, ખેતી ઉદ્યોગો, રાજદ્વારી હકો વિગેરે દરેક બાબતમાં બ્રિટિશ પ્રજા ધણી આગળ વધી છે.

સ્વેચ્છ કેનલને લગતી ગોઠવણ—લંડન ટાઇમ્સના તા. ૧૯ મી સપ્ટેમ્બરના અંકમાં "લંડન ટાઇમ્સ" જણાવે છે કે ઇંગ્લાંડ અને ફ્રાન્સ

વચ્ચે એવી ગોઠવણ થઈ છે કે સ્વેચ્છ કેનકનાં દેખરેખ રાખવાનું કામ એક ઇન્ડરનેશનલ કમિશનને સોંપવું, જેમાં કેરો ખાતેના સઘળા કોનસલો આવે. આ નેહરને આંધી સ્વતંત્ર બનાવવી તેની હદ નક્કી કરવા માટે એક સ્વતંત્ર કમિશન નીમવું. આ સંચાલનો નિવેડો લાવવામાં જે માત્ર એક બાબત બાકી રહી છે તે નેહરના રક્ષણ માટે તેનું સ્વતંત્રપણું જાળવી રાખવામાં આવશે તેની જામીનગીરી માટે એક હથિપારબંધ ફોજ બનાવવાને લગતા સંચાલનો નિવેડો લાવવાને લગતી છે. આ ફોજ ધણું કરીને ૨૦૦૦ માણસોની થશે.

હિંદી હુમરને લગતું ચોપાનિયું.—હિંદી હુમરને લગતું ચોપાનિયું જે ઇંગ્લાંડ ખાતે લંડનવાળો મિ. ગ્રિમ્સ હિંદુસ્થાનની સંસ્કારના આશ્રય હેઠળ કોઢે છે તેમાં આ રિવિઝેસોનિક્સ ખાતાની બાબતના ચૂંટી કોઢેલાં ચિત્રો હવેથી આપવામાં આવશે. આગળ જેવી સુંદર ટપમાં હુમરકામને લગતાં ચિત્રો કામચલાઉ રહેશે. તેની કિંમત ત્રણ માસને સારું માત્ર બે ચિર્ચીંગ છે. સરકારી અમલદારો તથા ખાતાએતિ આ ચોપાનિયું સ્થાનિક સરકારો મારફતે અથવા કલકત્તાના મહેસુલ અને એતીખાતાની આફીસ મારફતે મળશે, અને પ્રતને તે ખુબાઈ તથા કલકત્તાના પ્રખ્યાત ચોપડી વેચનારાઓ પાસેથી મળશે.

પદ્મચંદ્ર રાજાનું મરણ.—અયોધ્યાના પદ્મચંદ્ર રાજા જેઓ ૩૦ વર્ષે થયાં કલકત્તામાં હતા તેઓ ૨૦ મી સપ્ટેમ્બરને મંગળવારે સ્વર્ગવાસી થયા છે.

આ વર્ષે કાશી આગળ ગંગાનું પાણી ૩૬ ફૂટ ઊંચે ચડ્યું હતું. એવું મોટું પૂર ગયાં બાર વરસોમાં આઠ્યું નથી.

ઇંગ્લાંડથી કાપડ આવે છે તે ઉપર માપ લખેલાં હોય છે તે ખોટાં હોય છે. એ ઠગાઈ અટકાવવાને ત્યાંની સરકારે કાપડો ફેંચે છે કે એવું કપડ કરનારને સજા કરવામાં આવશે. એવો કાયદો આ દેશમાં કરવાનો મનસુબો ચાલે છે.

ફ્રાન્સમાં કપ્તાન જોવીય અને મ. મલેટ ગયા આગળ માસની ૧૩ મી તારીખે બહુનમાં ખેસી ૨૦૦૦ ફીટ સુધી ઊંચે ચડ્યા અને સહીસલામત પાછા આવ્યા.

સરકયુલર.

જા. નં. ૧૯૨ સને ૧૮૮૭-૮૮.

કાઠિયાવાડની સરકારી નિશાળોના ઇજ્જતઆસાર મહેતાશ્રી તરફ. સલામ સાથે લખવાનું કે રાજકોટ બાર્ટન ફિઝલ ટ્રેનિંગકોલેજમાં દાખલ થવા જે બાઈઓ ઉચ્ચ રાખતી હોય તેમની ઉમર અભ્યાસ વગેરે હકીકતનું પત્રક ગઈ સાલ ગુજરાત યાજાપત્ર માટે અક્ટોબર સને ૧૮૮૬ નામાં પાને ૨૩૬ મે અમારો જાવક નંબર ૩૨૩ તા. ૨૩-૯-૮૬ નો સરકયુલર તથા તેના સંબંધનું પત્રક છપાયું છે તે પ્રમાણે મોકલાવશે. આ સાક્ષને માટે પણ તેજ પ્રમાણે હકીકત લેખએ છે માટે જે બાઈ લાયક હોય અને તેને આવવા મરજી હોય તો તેનું પત્રક બરાબી અમને તા. ૩૦ મી નવેમ્બર સને ૧૮૮૭ સુધી પહેંચે તેમ મોકલશે. તા. ૨૪ મી માટે સપ્ટેમ્બર સને ૧૮૮૭ યુ. રાજકોટ.

Gopalji S. Desai.

આસીસ્ટન્ટ એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર.

કાઠિયાવાડ પ્રાંત.

—૦૦૦૦૦૦—

નિશાળોનાં ઇનામપત્રક.

સોરઠ પ્રાંત.

જા. નં. ૪૭૮ તા. ૧૭-૯-૮૬.

રાણપુર, વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે દરબાર મે. ખાનશી નામમહમદ ખાનશી સહિયે ૩૨) પતાસાં, દરબાર ખાનશી જોરાવરખાનશી સા. ૩૧) પતાસાં, દરબારશી અનવરખાનશી સા. ૩૧) પતાસાં, બીજા સદગૃહસ્થોએ ૩૩-૯-૦—તોડી, રક્ષકમિટિ તરફથી તથા સોની ત્રીકમજી ખીમજી તરફથી અને બીજી માણેકચંદ વિગેરે મળી ૩૧૧ સાકર.—કૃતિઆણી. મે. રા. બા. ગોપાળજી સુરબાઈ પધારતાં ખુદાવંદ નવાબ સહિય તરફથી ૩૨૪) રમાલ તથા ૩૨) પતાસાં તા. ૨૬-૫-૮૬ ૩૩) પતાસાં ખોબ નથુ ખીમજી પોતાના દીકરાનો વિવાહ કર્યો તેની ખુસાલીમાં ૩૧) પતાસાં પરચુરણ ૩૦૧ પતાસાં.—દેવડા. સદગૃહસ્થો તરફથી ૩૧) પતાસાં

તથા સાકર—ચીતળ, બાગદારો તરફથી ૩૯) ચોપડીયો ૩૨) મીઠાઈ, અકાળા, ગામખાતે સાકર ચેર ૪)—જરખીઆ, બીલખા દરબારથી આજમ વાલાકાકા દેદધાન તરફથી ૩૨) ચોપડીયો ૩૨) રમાલ ૩૦) મીઠાઈ—મંગરોળ, મેતા પુંજએ પોતાને ત્યાં દીકરાનો જન્મ થવાની ખુશાલીમાં ૩૩) પતાસાં,—લોએજ, ખુદાવોદ મંગરોળ દરબાર સાહેબે ૩૫) ચોપડીઓ—નિમાખા, રા. ત્રંબકરાય મુળશંકર ૩૧) ચોપડીઓ ૩૦) સાકર પરચુરણ ૩૦)—ખગેસરી, જુનાગઢ ચહેરતા વસુલાતી અધિકારો મે. મંગળજી ગૌરીશંકર ૩૧-૬-૦ રમાલ મે. કુતિઆણાના વહીવટદાર બવાનીદાસ પ્રજુદાસ ૩૧-૩-૦ રમાલ—વેરાવળ તા. સ્કૂલ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે મે. ખુદાવોદ નવાબસાહેબ તરફથી ૩૪) પતાસાં, ૩૩-૧૨-૦ કેરી—પાટણ, વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે મે. ખુદાવોદ નવાબ સાહેબ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—સુત્રાપાડા, ૩૪) રમાલ તથા મીઠાઈ, કેશોદ, વહીવટી કચેરીમંડળ તથા મહેતાજી આણંદજી વહાલજી ૩૧-૧૦-૬ ચોપડીઓ તથા મીઠાઈ—લોઢવા, પટેલ લાખા બીખા, ૩૧) ની સાકર બંકુરી, મે. વૈવટદાર દ્યારશંકર માધવજી ૩૩-૬-૦ સાકર તથા ચોપડીયો પાટણ કુંભારાળા, ખુદાવોદ નવાબસાહેબ તરફથી ૩૫) ચોપડીઓ તથા સાકર—પોરબંદર તા. સ્કૂલ, શેઠ ગોપાળજી કહાનજી ૩૮) બુંદીના લાડુ માજી તા. મા. જીવરામ મહાદેવ ૩૨) પતાસાં મે. દરબારથી તરફથી ૩૩૦) પતાસાં તથા ચોપડીઓ,—મોઢવાડા, કામદાર રા. રામજી પ્રાગજી ૩૫) રમાલ, પ્રભાશંકર બાણશંકર ઉ. બા. ના. મામલતદાર ૩૧-૬-૦ સાકર તથા ચોપડીઓ, મીઆણા વૈ. દોલતરામ મયારામ ૩૧-૧૦-૬ સાકર તથા રહેતો.—જાફરાખાદ, રાજુલાના મે. મહાલકરી સાહેબ જોટલાલ રગનાથ ૩૧) સાકર, મોટા તરફથી ૩૧-૫-૬ ચોપડીઓ ૩૨) મીઠાઈ, મહાજન તરફથી ૩૧) મીઠાઈ, શેઠ કાવસજી બંમનજી ૩૧) સાકર પરચુરણ બીજા ગૃહસ્થોએ ૩૧-૬-૦—ઢસા, તાલુકદાર સા. ૩૫-૬-૬ ચોપડીઓ ૩૧) સાકર ૩૧૦) મહેતાજીને—વસાવડ, ગામના મહાજન તથા જમાત ૩૨) પતાસાં વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે—મોઢા દેવળીઆ, ગામના બાગદારો તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧) સાકર, બગસરા, આજમ બાગદારો તરફથી ૩૧૮) ચોપડીઓ ૩૨) પતાસાં ૩૫)

મહેતાજીને ૩૬) આસિસ્ટન્ટને ૩૯) પટાવાળાને ૩૩) ઈ. દીવરને ગ.
 રા. સા. ડ. એ. ઇ. સા. પરીક્ષા લીધા ત્યારે—આણેકવાડા. આ. જ.
 માદાર બસારતખાં. શેરખાં ૩૨) ચોપડીઓ તથા પતાસાં—ખાંડવા. મે.
 વિનાયક રાવસાહેબ તરફથી ૩૩૦ ગરીબનાં જોકરાઓને ચોપડીઓ તથા
 રૂલેટો. વાઘાસાન આણાવંદર દરબાર સાહેબે પોતાના દીકરાની સાલગીરીને
 દિવસે ૩૧—૧૫—૬ કેરી મણ ૧ ચેર ૫)—ગદીડ. દરબાર ખાનશી
 સાહામતખાનજી સાહેબે પોતાને ૪ થા કલાસનો અખતાર મળતાં ૩૨૥
 પતાસાં ૩૨૥ મહેતાજીને પાઘડી. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત ૩૧—૬—૦ પહેલી
 ચોપડી અને ૩૧૥ પતાસાં—લીંબુડા. ગીદડ દરબાર ખાનશી સામત-
 ખાનજી સાહેબે પરીક્ષા લઈ ૩૧) સાકર પરચુરણ ૩૨૧ ફૂલ ૩૩ ઇનામ
 વહેંચ્યું—આણાવંદર. ખુ. ગજનફરખાજી સા. ૩૨૦) ચોપડીયો ૩૨૫)
 કેરીઓ ને સાહેબજીવાની સાલગીરીને દીવસે ૩૪) ના કેરી—છંદ્રા. સોની
 લક્ષ્મીચંદ વહાલજી પોતાના ધરની વાસ્તુ કરી તે વખતે ૩૧) મીઠાઈ.
 જેતપુર. ભાગદારવાળા શ્રી ગોદડ પૂંજીએ પોતાના ડુંવરને નિયાજે બેસાડી
 ૩૭) પતાસાં ૩૫) મહેતાજીને અને આસિસ્ટન્ટને લુગડાં તાલુકા કોર્ટના
 મેમ્બર સાહેબોએ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૨૩—૧૨—૦ ચોપડીઓ તથા
 મીઠાઈ—સાંચ સ્કૂલમાં. ૩૪) ને પાઠશાળામાં. જેતપુર તાલુકા કોર્ટના મે-
 મ્બર સાહેબોએ ૩૨) વાર્ષિક પરીક્ષા વખત વિદ્યારથીઓને રોકડા.—જે-
 તપુર. કન્યાશાળા. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત ૩૩) જોકરીઓને લુંગડાં તાલુકા
 કોર્ટના મેમ્બર સાહેબોએ પ્રાંત વકીલ નાગજી હેમરાજે ૩૨) કેરી. પરચુ-
 રણ ૩૧—૬—૦—ખીલખા. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત ભાગદારો સાહેબે
 ૩૩) મહેતાજીને ૩૨) આસિસ્ટન્ટને ૩૧૮) જોકરાઓને લુંગડાં તથા મીઠાઈ
 કન્યાશાળામાં. ૩૧) મહેતાજીને ૩૫) જોકરીઓને લુંગડાં તથા મીઠાઈ.
 મેદરડા. દરબાર સાહેબો ૩૬) મહેતાજી તથા આસિસ્ટન્ટને ૩૧૪) જો-
 કરાઓને ચોપડીયો તથા મીઠાઈ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે. ઠકર સુંદરજી
 હરજી પોતાનાં પુત્રને નિયાજે બેસાડી ૩૧) મીઠાઈ ઠકર ગોવિંદજી હીરાએ
 પોતાનાં પુત્રને નિયાજે બેસાડી ૩૧) મીઠાઈ. ઠકર. પ્રેમાનંદ શામજીએ.
 પોતાના દીકરાને નિયાજે બેસાડી ૩૧) મીઠાઈ પરચુરણ ૩૦૦ મીઠાઈ.
 ઉના. ખુદાવિંદ નવાખ સાહેબ તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખત ૩૨—૧૩—૬

મોપડીઓ ૩૪—૨—૬ રમાલ ૩૩) મીઠાઈ કુલ ૩૧૦ ને ૩૭—૦—૬
 છોકરાઓને પાણી પાવું.—કુંભાશાળામાં. ૩૩—૧૪—૦ મોપડીઓ.
 ૦—૬—૦ સ્વેટો ૩૦૥૥ મીઠાઈ કુલ ૩૫) ઇનામ વહેંચું—ગાંધકડા.
 વેરાવળના આવક ગોવિંદજી (વરપાળ ૩૧) મીઠાઈ—રોહીસા. વિષ્ર ગાંડા
 વલજીએ પોતાના બાઈનો વિહીવા થયો તેની ખુસાલીમાં ૩૩) રમાલ ૨.
 વાના તા. ૧૭-૬-૮૧ સુ. જીનાગઢ.

(ધંત્રેજી સહી.) ગણપતરામ અણપરામ.

ડેપુટી, એ. ઈ. સોરઠ.

પ્રાંત આલાવાડ.

જા. નં. ૬૭૨. ૨૦-૧૦-૮૭.

ધ્રાંગદરા. મહારાજ રાજસાહેબ બહાદુરે ૩૫) મીઠાઈ તા. ૨૦-૦-૮૬
 વહેંચી—પાણીસીણા. થા. ગફલ હીરાએ પોતાના દીકરાને નિથાળે ખેસાડી
 ૩૧) પતાસાં વહેંચ્યાં.—વઢવાણ તા. સ્કૂ. મહેતા મૂળચંદ ધનજી તથા
 કોઠારી આણંદજીએ ઉનાળામાં છોકરાઓને પાણી પાવામાં ૩૪) આપ્યા.
 આચકા. રાણાશ્રી બાલુભા નાનબાને ત્યાં કુંભારશ્રીનો જન્મ થવાથી ૩૧)
 સાકરે વહેંચી—ખેવાસા. આલાવાડ પ્રાંતના સરવેઅર વીરજી જોડાએ અને
 કામદાર રંધુ નાનજીએ મળી ૩૧૥ સાકરે તથા મોપડીયો.—ધ્રાંગદરા.
 રા. રા. વૈદ્યરાજ અંબાશંકર બાવાબાઈએ ૩૧૦) સાકરે વહેંચી—ટીક્કર.
 મહેતા પીતાંબર જોડાએ ૩૧૧૥ અરચ કરી તમામ નિથાળીઆને જમા-
 ળ્યા—વાંકાનેર કન્યાશાળા. મહેરબાન ન્યાયાધીશની રાધણપુરમાં મોટી
 જગ્યાએ બદલી થવાથી ૩૨૥ સાકરે વહેંચી—લીમડી નં ૧ લો. થા. દે-
 વણી વજ્રશીની દીકરી સ્વર્ગવાસ થવાથી ૩૭) સાતની સુખડી વહેંચી. અને
 કુંભાશાળામાં ૩૫) ની સુખડી વહેંચી.—વઢવાણ પ્રાંચ નં. ૨ જો. મુતારે
 અતુરે કરથને ૩૧) મીઠાઈ—ખેરાળી. રાણાશ્રી દીવીસંઘજી બૂપતસંઘજીના
 કુંવર રતનસંઘજીને નિથાળે ખેસાડી ૩૨૥ સાકરે ૩૩) મહેતાજીને પાંચડો
 લખતર. રા. રા. બદવરાય હરીરાએ તથા કહાનજી અતુરબૂને મળી ૩૩)
 પતાસાં.—ધ્રાંગદરા તા. સ્કૂ. વૈદ્ય હરી દેવજીએ ૩૧૦) ની મીઠાઈ વહેંચી
 અરણીટીંબા. આમરણના દરબાર સાહેબ તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—રંગપુર.
 રાણાશ્રી રતનસીંહ વખતસીંહજીએ તા. ૧૨-૬-૮૧ ના રોજ ૩૬) અરચ

કરી જોકરાએને જમાડ્યા.—કંટુડા, આજમ વહિવટદાર સાહેબે ૩૧) સાકર વહેંચી.—લખતર, આજમ ન્યાયાધીય સાહેબે ઉનાળામાં જોકરાએને પાણી પાવાના અર્ચના રૂઠા આપ્યા—પીપળી, સંસ્થાન બગલા દરબારના નામદાર કુમારશી પધારતાં ૩૧) મીઠાઈ તથા મહેતાજીને—બગલા, સંસ્થાન ધરમપૂરના હા. કારકુન રા. બળવંતરાયે ૩૬) નાં પતાસાં વહેંચ્યાં, તથા ૩૨) એક હેંચીઆર કસરત કરનારને આપ્યા.—વઢવાણુ સીટીસ્ટેશન. ઝાલાવાડ પ્રાંતના જી. આ. પો. એ. સા. પધારી ૩૨—૬—૦ ની ઓપડીઓ તથા ૩૧૦) ની મીઠાઈ રવાના તા. ૨૦-૧૦-૮૭.

(ઇંગ્લેન્ડ સહી.) કુમ્ભુલાલ ગોવિંદલાલ.

ડે. એ. ઇ. પ્રાં. ઝાલાવાડ.

મુરત મ્યુનિસિપાલીટી.

આ. નં. ૧૮૫. ૨૨-૧૦-૮૧.

ગોપીપુરા, નં. ૬ ની રૂકૂલમાં, ત્રયેરી શેઠ. લક્ષુભાઈ કૃતેભાઈએ પોતાના ચીરંજીવી મુનીલાલને નિયાળમાં બેસાડી ૩૫) મીઠાઈ વહેંચી.

(ઇંગ્લેન્ડ સહી.) આ. સેક્ટેરી. મ્યુનિસિપાલ. રૂકૂ.

પ્રાંત ૪૨૭.

જા. નં. ૨૧૨૧ તા. ૧-૧૧-૮૧.

માંડવી એ. વ. રૂકૂલ—શેઠ ક્રામજી મનચેરજી મુંજાઈવાળા જી. દાકટર સાહેબને ત્યાં પધારેલા તેમણે ૩૭) ની રોહલરીડર નામની ઓપડીઓ નં. ૫ સારા હેંચીયાર જોકરાને આપવા મોકલી હતી રા. રા. નર્મદાચંકર લાધાબાઈએ સંગીતસાજ માર્ગની ઓપડી નં. ૭ દરેકના કિમત ૩૨) વાળી ઇનામમાં આપી હતી—નંબર ૧ લાની ૬. ગૂ. નિ.—મી. રિઆજુદીન અહમદ. બી. એ. કરાંચીના મહેમુડન કોસજના રૂઠા. આ. માસ્તરે રૂકૂલમાં આપી ૩૧) મીઠાઈ વહેંચી—અંબાર. ૬. ગૂ. નિ.—વાર્ષિક પરિક્ષા વખતે નામદાર મહારાજાધિરાજ મિરજાં મહારાઓશી અંબારજી સવાઈ બહાદુર તરફથી ૩૨૧—૧૫—૬ નું મહાજન સમક્ષ તરફથી ૩૬) રા. રા. ડે. એ. ઇ. સાહેબ તથા વહીવટદાર કાળીદાસબાઈએ કુલ ૩૩૦—૧૫—૬ નું ઇનામ વહેંચ્યું. શેઠ ઠકર મુરારજી મુળજી રૂકૂલની સ્થિતિથી સંતોષ પામી ૩૨૧)ના રૂમલ તથા મીઠાઈ વહેંચી. જી. ડીપેન્સ-

રીના ડાક્ટર આત્મારામ કેથવજીએ ૩૨ મીઠાઈ, સ્કાલર દલપતરામ રવજી તથા હરિરામ માધવજીએ કરારત જોઈ ખુસી યતાં ૩૨૧ મીઠાઈ તથા ગરીબ છોકરાઓને ચડી વગેરે આપ્યું—માંડવી નં. ૨ જો—શા. સાકરચંદ અમરચંદે ૩૩૧ મીઠાઈ ૩૨) મહેતાજીને ૩૧૧ પહેલા આસિસ્ટન્ટને મા- નીઠરને ૩૧) કુલ ૩૮૧ ઇનામ વહેંચ્યું—ભચાઈ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે નામદાર મહારાજ ધીરાજ મિરજી મહારાણાશ્રી ઝોંગારજી સવાઈબહાદુર સહિબ તરફથી ૩૧૧—૧૫—૭ ની ચોપડીઓ, ૩૧૧ જાડેજ અભિસંગજી બાકી બીજા અહરથો તરફથી ૩૩—ફોગટ દ. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે નામદાર મહારાજ ધીરાજ મીરજી મહારાણાશ્રી ઝોંગારજી સવાઈ બહાદુર તરફથી ૩૭—૨—૩ નાં પુસ્તકો, બીજા પરચુરણ ૦—૬—૬— ગઠની દ. ગૂ. નિ. માં ૩૮) પુસ્તકો અને અવલકારકુલ પ્રાણશંકર પૂર્ણા- દાસ રા. દયારામ પુરૂષોત્તમ તથા લુડવાડાના ધૂ. રા. જયશંકર નંદભાઈ તરફથી ૩૧)ની મીઠાઈ—ઘોટાએ દ. નિ. શા. મોમાયા સામર તરફથી ૩૨) સાકર શા. રવજી દેવરાજ ૩૧) સાકર શા. કલાનજી રવજી તરફથી ૩૩) પેડા કુલ ૩૭)નું ઇનામ વહેંચ્યું—ગોધરા દ. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત નામદાર મહારાજ રાઓશ્રી ઝોંગારજી સવાઈબહાદુર તરફથી ૩૫૧ નાં પુસ્તકો, પોશ્ટ માસ્ટર રણછોડદાસ દયાજી ૩૧ રા. ધૂ. અમૃતલાલ મહા- દેવ ૩૧ નામદાર મહારાજોશ્રીની સ્વારી પધારતાં ૩૨૧ સાકર વહેંચી—

બીદડા. દ. ગૂ. નિ.—વાર્ષિક પરીક્ષા વખત નામદાર મહારાજ મા- હારાઓશ્રી ઝોંગારજી સવાઈબહાદુર તરફથી ૩, એ. ઈ. સહિએ ૩૬૧ની ચોપડીઓ, ને ૩૩) મીઠાઈ. વેદાંત રામજી ઝેરાજ તરફથી ૩૧૧ કપડાં. ૩૫) મીઠાઈ, ૩૨૧ માસ્ટરને પાઠડોના આપ્યા, શા. હકરડા માણિકે પોતાને ત્યાં પુવનો જન્મ યવાથી ૩૧ દ્રાક્ષ. શા. નાચુ બધાએ પોતાને ત્યાં જ- મણુવાર હોવાથી ૩૧) સાકર વહેંચી. નામદાર મહારાજ મહારાઓશ્રી હ- જીરસહિબ બહાદુર શા. તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૫૧ ઇનામ વહેંચ્યું ને પરચુરણ ૩૧—માંધાપુર દ. ગૂ. નિ.—નામદાર મહારાજ મહારાઓશ્રી ઝોંગારજી સવાઈબહાદુર તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૬) પુસ્તકો અને ૩૨—૧૪—૦ કેટલા અહરથો તરફથી પુસ્તકો, મીઠાઈ, પતાસા—ઓબાસી દ. ગૂ. નિ. રા. શીવજી તથા ઓવરથીઅર રા. નાનાબાઈ તરફથી ૩૧

મીઠાઈ—ગુણા દ. ગૂ. નિ. સદગ્રહસ્થો તરફથી ૩૧૧ પત્રાંસો તથા સા-
કર—ભીમાસર દ. ગૂ. નિ. ૨૧. ૨૧. પેસ્તનજી શેરાખજી સ્પેશીઅલ
બહારવટીઆ ઓફીસર સાહેબે ૩૧૧ સાકર. ૨૧. ૨૧. મુરારજી ધનજી ડેવચી
રેવીન્યુ કમીશનર સાહેબે ૩૧૧ સાકર. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત નામદાર મહા-
રાજ મહારાઓમી ખેંગારજી સવાઈ સાહેબ બહાદૂર તરફથી ૩૪) પુસ્તકો
ડ. એ. ઇ. સાહેબે આપ્યાં—ભદ્રેસર દ. ગૂ. નિ. ૨૧. ૨૧. રેવીન્યુ કમીશ-
નર જોઠાલાલ શીવજીબાઈએ ૩૧) સાકર. બાટીઆ ઠકર ગીરધર કલ્યા-
ણજીએ પોતાને ત્યાં પુત્ર જલ્મ્યાની ખુશાલીમાં ૩૫)ની મીઠાઈ. સાકળા
મંદિરના અધ્યક્ષ લધુજી ધનરાજજી કાપડ્યે ઉત્તેજન આતર ૩૨) પુસ્તકો
તથા મીઠાઈ. પુષ્કરણા બ્રાહ્મણ નંદરામ ખટાઉએ પુત્ર જલ્મ્યાની ખુશા-
લીમાં ૩૧૬) પુસ્તકો તથા મીઠાઈ—લખપત દ. ગૂ. નિ. ફાજદાર ૨૧.
મુનસી મહમદ શાલેમહમદ ૩૧) સાકર ૩૧) મહેતાજીને પાધડીનો વાર્ષિક
પરીક્ષા વખત નામદાર મહારાજ મહારાઓમી ખેંગારજી સવાઈ બહાદૂર
તરફથી ૩૩) પુસ્તકો અત્રેના મહાજન તરફથી ૩૨) મીઠાઈ ને પરચુરણ
૩૦૧ ની સાકર—આએક દ. ગૂ. નિ. ગામના મહાજન તરફથી ૩૧ મી-
ઠાઈ ૩૧ પાધડી મહેતાજીને—ખડીર દ. ગૂ. નિ. મ. ૨૧. ૨૧. પેસ્તનજી
શેરાખજી સાહેબે સ્કુલ તપાસી ૩૭ ઇન્દિય વર્ટ્યુ ૩૦ પરચુરણ—વૉધ
દ. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત નામદાર ખુદાયંત મહારાઓમી ખેંગારજી
સવાઈ બહાદૂર સાહેબ તરફથી ૩૭ પુસ્તકો. મહાજન તરફથી ૩૪૧ પુ-
સ્તકો તથા મીઠાઈ બચાઉના વહીવટદારના અવંલકારકૃત તથા વૉધના
મહાજને ૩૭) રમાજ તથા મીઠાઈ—આવડા. દ. ગૂ. નિ. ૨૧. ૨૧. મુરાર-
જીબાઈએ પરીક્ષા લિધી તે વખતે ૩૨૧ ૨૧. ૨૧. મુરારજી ધનજી આ.
રેવીન્યુ કમીશનર સાહેબે ૩૧) ૨૧. હીમતરામ દયાઈકર ચાણુદાર સાહેબ
૩૨૧ ૨૧. ૨૧. ગીરધારી લાલબાઈ નેસલચેરવાળા. બીજા સદગ્રહસ્થોના
૩૫—૧—૦ કુલ ૩૧૧—૧—૦ વાર્ષિક પરીક્ષા વખત નામદાર મહારાજ
મહારાઓમી ખેંગારજી સવાઈબહાદૂર તરફથી ૩૭ પુસ્તકો ને મહાજન
તરફથી ૩૨૧ મીઠાઈ—ગાંગોદરા. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત નામદાર મહા-
રાજ મહારાઓમી ખેંગારજી સવાઈબહાદૂર તરફથી ૩૪૧ નાં પુસ્તકો. ૨૧.
૨૧. શેઠ પીસ્તનજી શેરાખજી સ્પેશીઅલ બારવટીઆ પોલીસકમીશનર

સાહેબ ૩૨) ની ઓપડીઓ. ૩૧) મીઠાઈ—ભુજનાનીલા સંસ્કૃતશાળા, એ.
 ૨૧. ૨૧. દીવાનજી સાહેબ મીતીલાલ લાલજીધને પેર પૂર્વેનો જન્મ યવાથી
 ૩૧)ની મીઠાઈ—તેજત્રાણા દ. ગૂ. નિ. ૨૧. વેળનાથ પ્રભુજી તરફથી
 ૩૪૫ ૨૧. પેલા વી. વેલજી જેઠા તરફથી ૩૩૫ ૨૧. ગીરજશંકર મુળજી
 સરવીઅર સુપ્રીટેન્ડેન્ટ સાહેબ ૩૩૫ ૨૧. દયાશંકર જીવણરામ ૩૨૫ ૨૧.
 હાથીરામ પ્રધોતમ ૩૨૫ જોશી ગોપાળજી ત્રીકમજી ૩૨૫ મહાજન તરફથી
 ૩૧૫ ૨૧. ગુણજશંકર રણજોડજી ૩૧૫ ૨૧. મુનશી મહમદ જુરોઆ ફકી.
 રમહમદ ૩૧૫ વકીલ ભગવાનજી કેશવજી ૩૧૫ મહેતાજી સુંદરજી મેઘજી
 ૩૧૫ વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે મહારાજ મહારાઓશ્રી ઐગારજી સવાઈબહાદુર
 સાહેબ તરફથી ૩૩—૬—૯ નાં પુસ્તકો, ચેતા મણુકચંદ ગુણશીદાસે
 ૩૧—૫—૦ બીજી પરચુરણ ૩૪—છાડવાડા. દ. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા
 વખત મહારાજ મહારાઓશ્રી ઐગારજી સવાઈબહાદુર સાહેબ તરફથી
 ૩૩—૭—૮ નાં પુસ્તકો મહાજન તરફથી ૩૨—૧૧—૯ ઓપડીયો તથા
 મીઠાઈ સ્કુલના નવા મકાનના વારુ રાખખ મહાજન વગેરે તરફથી
 ૩૩—૧૦—૦ નાં પતાસાં તથા ૩૧ પાઘડીના મહેતાજીને—લાઈડીઆ,
 ભા. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧ જાગીર તરફથી ૩૫) ઓસવાળ
 મહાજન તરફથી ૩૩૫ વાણીઆ મહાજન તરફથી ૩૩—૨—૦ કારભારી
 દલપંતરામભાઈ ૩૨—૬—૦ કારભારી તથા યાણદાર ૩૨૧) કુંવર હરી-
 સીંહજીએ—ખેરાળા ભા. ગૂ. નિ. ભૂજના ડીસ્ટ્રીક્ટ કોલ્લેજર ગોરે માધવજી
 કંઘાણજી તરફથી ૩૪૫ પુસ્તક તથા મીઠાઈ—તેરા. ભા.નિ. શેઠ ડુંગરશી
 સોજખાજે નિયાળના રીપેર અર્ચના ૩૩૦૦) આપ્યા. કુંમારશ્રી હમીરજી
 સાહેબ તરફથી કુંવર દાફુલા સાહેબના સચુરતનિ રોજ ૩૬૦)ની મીઠાઈ
 ને માંડવાને દીવસે ૩૩૫ સાકર વહેંચી. નેકનામદાર મહારાજ મહારા-
 ઓશ્રી ઐગારજી સવાઈબહાદુર સાહેબ તરફથી કુંવર દાફુલાના વિહીલા
 પ્રસંગે પધારતાં ૩૬૯—૨—૦ નું ઈનામ વહેંચ્યું. ચરાડવાનાં જાડેજા પિ-
 ત્રાજી તરફથી તથા તેરાના શેઠ વાઘજી કોરશી તરફથી ૩૨૫ સાકર કુમા-
 રશ્રી હમીરજી તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૨૫) નાં પુસ્તકો તથા મી-
 ઠાઈ કુંમારશ્રી હમીરજી તથા ગામના ગૃહસ્થોએ નિયાળમાં પધારી ૩૧૭૫
 પુસ્તકો તથા મીઠાઈ વહેંચી. શેઠ ડુંગરશી સોજખાજે વિદ્યાર્થીઓને પાણી

પાવા માટે રૂ. ૨૦ આપ્યા. મહારાજ કુંવરશ્રી બાહીસાહેબ બા તરફથી
 રૂ. ૧૫ મીઠાઈ—બાડા, ભા. નિ. જડેજા દેવાજી તથા માંડવીના ગુસાઈ
 સવાઈગરજી તરફથી રૂ. ૩૦૦ નું ઇનામ તથા રૂ. ૧૦ મહેતાજીને પાઘડીના
 આપ્યા—સુમરીરોહા ભા. ગૂ. નિ. શા. ચંકરલાલ મોહનલાલ રૂ. ૧૦ સાકર
 વહેંચી. વાર્ષિક પરીક્ષા વખત મહારાજ ધોરાજી મિરજી મહારાજોશી એ
 ગરજી સવાઈબહાદર તરફથી એ. ઇ. એ. ઇ. સાહેબે રૂ. ૫૦ નું ઇનામ
 પુસ્તકો તથા ગામધણી તરફથી રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ વહેંચી—ગેડી. ભા. ગૂ.
 નિ. ગામના સદગ્રહરથો તરફથી રૂ. ૧૦ મીઠાઈ તથા સાકર વહેંચી—આસ
 બીઆ. ભા. ગૂ. નિ. મહાજન સમસ્ત તરફથી રૂ. ૩—૧૦—૦ મીઠાઈ—
 આડેસર. ભા. ગૂ. નિ. રા. હીરાચંદ વેલજી તરફથી રૂ. ૨૦ મીઠાઈ ઠકર
 હેમરાજ રણજી રૂ. ૧૦ સાકર—વાંઠીઆ. ભા. ગૂ. નિ. જડેજા શ્રી મોડજી
 એ પોતાની કુંવરીના લગ્ન પ્રસંગે રૂ. ૧૦ મીઠાઈ વહેંચી ને 'વાર્ષિક પરીક્ષા
 વખતે રૂ. ૧૦ મીઠાઈ. પરચુરણ રૂ. ૧૦ વાર્ષિક પરીક્ષા એ. ડ. એ. ઇ. સા.
 બીધી તારે ફીમાંથી રૂ. ૧૦૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું—મેલા ભા. ગૂ. નિ. વા.
 ર્ષિક પરીક્ષા વખતે રૂ. ૧૦૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું. મહેતાજી રણજીડ જા.
 દેવજીએ રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ—પલાંસવા ભા. ગૂ. નિ. વાપેલા ચેમરાજજી
 તથા જડેજા દેવીસીંગજીએ રૂ. ૧૦ ની સાકર વહેંચી. કારભારી રામચંદ
 રણજીડ તથા બગવાનજીએ રૂ. ૨૦ ચોપડીઓ વહેંચી રૂ. ૧૦ પાઘડીના આપ્યા
 મહેતાજીને—પત્રી ભા. ગૂ. નિ. જડેજા દાનસંગજી મોમાયાજીએ પુત્રની
 ખુશાલીમાં રૂ. ૧—૬—૦ મીઠાઈ પરચુરણ રૂ. ૧૦—લાવજા. ભા. ગૂ. નિ.
 શેઠ લક્ષ્મીદાસ તેરાવાલાએ રૂ. ૧૦ નંગ રૂ. ૨૦ તથા મીઠાઈ અને ગજ ૧૦
 મહેતાજીને પાઘડી મળી કુલ રૂ. ૫૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે
 એ. રા. રા. ડ. ઇ. સાહેબે રૂ. ૧૦ ચોપડીઓ. જડેજા હમીરજીએ પો.
 તાની કુંવરીને નિયાજે બેસાડી રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ વહેંચી. પોતાને ત્યાં પુત્રનો
 જન્મ થવાથી રૂ. ૧૦ ની મીઠાઈ વહેંચી—મજલ. ભા. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરી.
 ક્ષા વખતે રૂ. ૫૦ પુસ્તકો અને જોગ રહેમતુલા એરાજ તરફથી રૂ. ૧૦ મી.
 ઠાઈ—મગવાણા. ભા. ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે રૂ. ૩—૧—૦ ની
 વહેંચ્યું. જોગ મામદભાઈ નેણશીએ રૂ. ૧૦ મીઠાઈ.

અમૃતસાગર વૈદ્યકની જાહેર સ્વર.

આ પુસ્તકની ખીજી આવૃત્તિ છપાય છે જેમાં સર્વ નાનાં મોટાં રોગોની ઉત્પત્તિ લક્ષણ ઉપાયનું ધણી બારીકીથી વર્ણન કરેલું છે. અને જેમાં ઉકાળ, ચૂર્ણ, રસ, આસવ, અરક, પાક, વગેરેનું વિસ્તારથી લખેલા છે. અને સર્વ ધાતુઓ તથા ઉપધાતુઓનું સાધન મારણ આવાના અનુપાન સાથે લખવામાં આવેલું છે. ટુંકામાં આ પુસ્તક એવું સરસ છે કે તેને શીખીને ઘોડીપણ જુદિવાળા વેદ થઈ શકે. કાગળ સારા મજા જીતે ઉપર સફાઈદાર ટાંકપથી છપાયા સાથે પ્રું પાકુ ને સોળીત ઉપર પાંચે સોતરો અક્ષર સાથે, જુદિપ્રકાશ જેવા મોટા ૫૪-૫૦૦ ને સુમારે થશે પ્રથમ તા. ૩૦ મી નવેમ્બર સને ૧૮૮૭ ની અંદર રોકડાં નાણાં મોકલનારને દરેક પ્રત ૩૩-૮-૦ અને ઘરાક થવા સાથે નાણાં નહિ મોકલે તેને ૩૪) અને છપાયા પછીથી રાખશે તેને ૩૪-૮-૦ આપવામાં આવશે ટપાલ અર્થે છ આનાં જીરું પડશે. નોટપેડ પત્ર લેવામાં આવશે નહિ. નાણાં મન્તિઓરડરથી મોકલવાં.

સુ. ખોરસદ, જી. ખેડા.

ત્રીભોવંગદાસ ગોરધરદાસ.

— ❧ ❧ ❧ —

શ્રીવૈદ્યજીવન.

(કીંમત રૂ. ૨-૦-૦ પોસ્ટેજ માફ)

આ સંસ્કૃત કાવ્યમય વૈદ્યક ગ્રંથથી કોણ અજાણ્યું છે ? એમાંની ઔષધિયો સહેલી અને ઔણખાય તેવી છે, અને કીમતે, સસ્તી છતાં અતિ શુભકારી છે; એની સર્વ રોગ ઉપરની દવાઓ ઉત્તમ અને અનુભવ સિદ્ધ છે; તથા રસાયણ પ્રયોગ ઉત્કૃષ્ટ છે; એની કાવ્યરૂપે રચના વિદ્વાનોને અતિશય આનંદ આપનારી છે. દિ, ત્રિઅર્ધી શ્લોકો, અંતર્લાપિકાઓ, કર્તૃશુભ પદો, સરસ ઝડબમક અને અનુપ્રાસો, બાત બાતના ચિત્તાર્કચક્ર હંદો, ઉપમા, શ્લેષ, રૂપક, દૃષ્ટાંત આદિ અલંકાર અને શૃંગાર રસથી ભરેલી અનુપમ વાણી કોને આનંદ નહિ આપે! આ અપૂર્વ ગ્રંથનું 'શુભરાતી' મુંદર બાણંતર એક વિદ્વાન પાસે કરાવી મૂળ શ્લોક સાંચે પ્રકટ કરવામાં આવેલું છે. રોગ ઔણખવાને માટે નાકી, નેત્ર આદિ અશ્વવિધ પરીક્ષા અને રોગના વિસ્તાર પૂર્વક લેક્ષણ, તથા શ્લોક અને બાણંતર સહેલાઈથી સમજી શકાય. માટે શુભરાતીમાં વિસ્તાર વાળી ટીકા આપી છે. વળી ઔના રૂપાદિક પાત્રનું શોધન અને મારણ, ઔષધ પ્રતિનિધિ એટલે એક ઔષધ ના મૂળે તો તેને બદલે બીજું કયું લેવું તે, ઔષધો લેવાના સમય, માપ, તથા ક્રયાય, સૂર્ય આદિ બનાવવાની વિધિઓની સમજણ આ ગ્રંથમાં લેખાણ્યો આપવામાં આવી છે. સારાંથ કે એને લોકોપયોગી કરવામાં જરા પણ અંમ બાકી રાખ્યો નથી. કાવ્ય, રસ અલંકાર અને વૈદ્યકના રસોલા પુરૂષો આ ગ્રંથ વાંચી એક સરખી રીતે આનંદ પામે છે; એ આ અપૂર્વ ગ્રંથના ખુબીએ. બીજા ગ્રંથકારોની પેઠે વધારે ક્લાંસ નહિ હાંકતાં ટૂંકમાં એટલુંજ કહેવાનું કે એને વાંચી અને પછી જુઓ કે એના બરોબરી કરવાને યોગ્ય, બીજી કોઈ ગ્રંથ આજ અધિમાં કોઈએ પણ બહાર પાડ્યો છે ? જોણે વૈદ્ય બની પોતાની નિર્વાહ ચલાવવો હોય, જોણે કવિતા ચકી લોકનાં મનરંજન કરવા હોય, અને જોણે પોતેજ પોતાના વૈદ્ય બની રોગ રહિત થવું હોય તેણે તો આ ગ્રંથને અવશ્ય પાસે રાખવો જોઈએ. પ્રથમથી પૈસા મળ્યા સિવાય પુસ્તક વેચ્યુપેબલથી મોકલવાનો રિવાજ છે.

અહમદાવાદ. (કબુલ્લાલ ગોવિંદરામ દેવાશ્રયી.

ગુજરાતશાળાપત્ર.

GUJARAT SCHOOL-PAPER
DECEMBER 1887.

પુસ્તક ૨૬ સુ.

ડીસેમ્બર, ૧૮૮૭.

અંક ૧૨ મો.

મેંતાણ બહુ મોટું પુસ્તક, નામ તેમ છે કામ:-
કર અંતે મન ક્ષયની, ખરી એતી ધેરી હામ.

અંગ્રિકમણિકા

પૃષ્ઠ

CONTENTS

બાળકની કેળવણી સંબંધી માન-

પિતાનું કર્તવ્ય.....૨૬૫	How to Educate Infants? .. 263
અચીવતના જવાબ.....૨૬૬	Answers to Correspondents... 268
સારમેશ્વર.....૨૬૭	Pictures from the Press .. 270
સરકારી જાહેરખબર.....૨૭૧	Departmental Notices ... 272
નિયામોનાં ધનામપત્રક.....૨૭૫	List of Papers Distributed in Schools & 275

(કેળવણી ખાતાના હુકમથી).

અમદાવાદમાં

માગાની હવેલીમધ્યે પુનાઈટેડ પ્રિન્ટિંગ અને જનરલ એજન્ટી કંપની
'લિમિટેડ'ના પ્રેસમાં રજુકોડવાલ ગંગરાજ ડાબી પ્રગટ કર્યું.

૧૫૫નો રૂપિયો એક અમાહથીજ..... પોસ્ટલ માર્ક.
(છટક નંકલ-૧) ના આના ખા..... ૦૧૧ આના

તેના વિષે પુસ્તક વિદ્વાનોએ ઉત્તમ અભિપ્રાય અપેક્ષા છે.

“બાળચિત્ર પોથી”

જે સંમતિ આર બાળજોને જલદીથી અક્ષરજ્ઞતા કરી આપે છે; જે શરૂઆતની બાળકેળવણીમાં ઉપયોગી બાગ છે. પ્રથમ આવૃત્તિની એ હજાર નકલ માત્ર થોડા દિવસમાં ખપી જવાથી તેની જરૂરીઆત સાબીત થઈ ચુકી છે. પ્રથમ આવૃત્તિ કરતાં વિશેષ સુધારો વધારો કરી જેને પૂર્ણપણે શુભગારવામાં આવેલું છે. એવી આ સોપડો નીચેના કેકાણેથી સવા આનાની રોકડી કિંમતે મળશે.

અમદાવાદ. વર્નાકુલર સોસાયટીમાંથી, બાવનગર. તેની કુર્લમરામ કિ. રામજી પાસેથી. કચ્છમાંડવી. દેવ હવરામ હરીચંદ્ર પાસેથી. મુંબાઈ કર્ના પાસેથી મળશે. ૩ પુસ્તકે ૧ ટીકોટ દપાલખર્ચ, વધારે પડશે.

કર્તા. કાશીરામ ત્રિ.રામજી યાસિક.
જુબીની. એ. સ. સ્કુલના માસિક કોટ મુંબાઈ.

પુરુષોત્તમકાહાનજીમાંધી.

તર્કથી વાંચવાલાયક ક્યાં ક્યાં માસિક સોપાન્યાં પ્રગટ થાય છે? “મુખ્ય પ્રકાશ.” વરસે આઠ આના “માસિક સાર સંચલ” વરસે એક રૂપિયા. “કવિતા વિલાસ” વરસે અગિઆર આના. વિદ્વાન પુરુષોએ એ સોપાન્યાઓનાં એક અવાજે વખાણ કર્યું છે. અરીદો અને આતરી દરો. લીંબડી દાઢિયાવાડ.

“ગૂજરાતી છઠ્ઠી ધોરણના સવાલો તથા તેના ખુલાસા.”

એ નામનું પુસ્તક છપાઈ બહાર પડ્યું છે. તે છઠ્ઠા ધોરણની પરીક્ષામાં જનારા વિદ્યાર્થીઓને ઘણુંજ ઉપયોગી છે. એનું ૬૬ રોવલ ખારપેજ આદ કરમાનું છે અને તેમાં નીચેના વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

(૧) સને ૧૮૭૧ થી ૧૮૮૫ સુધીના સંઘના વિવિધતા સવાલ.

(૨) હિતહાસ અને નિબંધ સિવાયના સંઘના સવાલોના ખુલાસા તથા નિબંધ લખવાના નિયમો.

જેમને જોઈએ તેમણે અમારી પાસેથી નીચેના શિરનામે લખી રોકડી કિંમતે મંગાવી લેવું. કિંમત દશ આના, દશ (૧૦) પ્રત મંગાવનારને એક પ્રત બક્ષીય, તે પોસ્ટેજ ૦-૧-૦

મુ. નડીવાદ.

૧૪-૪-૮૭

વૈદ્યાવનદાસગીરધરદાસ. દલાલ.

આ. મારતર, નડીઆદ હાઈસ્કૂલ.

ગુજરાતશાલપત્ર.

પુસ્તક ૨૬ સું.   ડીસેમ્બર.   સન ૧૮૮૭.   અંક ૧૨ મો.

વાલ્કની કેલ્વણી સંવંધી માતાપિતાનું કર્તવ્ય.

(મુસલમાની ગ્રંથને મતે.)

પિતા માતાના હાથમાં બાળક એ હથ્થરે આપેલું ધન છે, બાળકનું મન ઉન્નત, મણિના પ્રભાણે નિર્મળ છે, કોમળ મીણના જેવું મુદ્રાગ્રાહી છે, સર્વ પ્રકારના કલંકથી દૂર, અને રસાળ જમીનના જેવું છે. જેવું બીજતેમાં વાવવામાં આવે છે તેવું તે ત્યાં અંકુરિત થાય છે. સાધુતાનું બીજ વાવ્યાથી બાળક ધર્મ જગતમાં બાગ્યવાન થશે, માબાપ અને શિક્ષક પણ પુરસ્કૃત થશે. અન્યથા જોકરો બાગ્ય વગરનો થશે અને તે ફૂકર્મ કરશે, પિતા માતા તથા શિક્ષક તેના ભાગી થશે. સંસાર સંબંધી નરકાગ્નિથી બાળકની રક્ષા કરવી ઘણી જરૂરની છે. નીચે લખેલી રીતિથી તેની સર્વદા રક્ષા કરવી જોઈએ.

બાળકને શાસનમાં રાખવા, સુચરિત્રવાન થવાની કેળવણી આપવી, ખરાબ સોબતમાં રહેવા દેવો નહિ; કારણકે ખરાબ સંગતથી સધળાં અ-કલ્યાણનાં મૂળ રોપાય છે, તેને સાફ આવા પીવામાં તેને આસક્ત કરવો નહિ. સાફ આવા પીવા તથા ઓઢવાનો લોભી યાદ પડે, તો તેને તે આપીને સુ-ચરિત્ર રાખવો નહિ. જો જે માત્રે તે આપવામાં આવશે, તો તે સાફ આવા, ઓઢવાની શાધમાં જીવતરું ચુભાવશે. પેહેલેથી નજર રાખવી કે તેની દાઈ સુચરિત્રવાણી તથા ધર્મનીઈ હોય; કારણ કે દાઈતો કુસ્વભાવ બાળકના મનમાં જલદીથી પ્રવેશ કરે છે. બાળકને બાલતાં આવડે એટલે હથ્થરનું નામ તેને પેહેલાં બાલતાં શીખવાડવું સર્વથી ઉત્તમ છે. વિશિષ્ટ વિધેયમાં

બાળકમાં મર્યાદા તથા લગ્નનો ભાવ આવવો એ ઘણું જ સારું ચિન્હ છે એ જ્યારે ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે જ્ઞાનના પ્રકારે તેના અંતરમાં પ્રવેશ કર્યો છે તેનું પ્રમાણ મળે છે. બાળકને ખરાબ વિષયથી રોકવા માટે લગ્નને જ્ઞાન પેહરી દાખલ નિયુક્ત કરે છે.

પેહેલાં બાળકને ખાવાની અભિલાષા ઉત્પન્ન થાય છે. તે વેળાએ ખાવાની નીતિ તેને શીખવાડવી જોઈએ. બાળક જમણા હાથે ખાય, ભોજનની વેળાએ ઇશ્વરને યાદ કરે. ખાવાની વસ્તુને સારી રીતે ચાવીને ખાય, જલદીથી નહિ ખાય, બીજા ખાવા જોડાંના કોળીઆ ઉપર નજર ન કરે, પેટ હાય અને કપડાં ખોરાકમાં લિપ્ત ન થાય. કોઈ કોઈ વેળાએ શાક ભાજી વગરનું અન્ન ખવાડવું જોઈએ. સર્વદા શાક ભાજીવાળું અન્ન ખાવાની રૂબાવ કરાવવો ફીક નથી. વધારે ખાધાથી નુકશાની થાય છે એ તેને સમજાવવું અને કહેવું કે ખશુ તથા મૂર્ખ માણસોજ વધારે ખાય છે. જે બાળક વધારે ખાતો હોય તેની ખાસે ખશુ તથા મૂર્ખ માણસોના દોષ કહેવા અને સુચીલ બાળકની પ્રશંસા કરવી. એથી તેને તે પ્રમાણે સુચીલ થવાની ઇચ્છા ઉત્પન્ન થશે, અને તેવું આચરણ કરશે. રૂવચ્છ વસ્ત્ર ઉપર તેને પ્રેમ ઉપજાવવો. રેશમી તથા ચિત્રચિત્રિત્ર વસ્ત્રની નુકશાની બાળકને સમજાવવી, અને કહેવું કે એવાં વસ્ત્રો ખરાબ સ્ત્રી પુરુષોજ પહેરે છે. પેતાના શરીરને નાના પ્રકારથી સન્નિજત તથા ભૂષિત કરવા એ યુવતિઓની રીત છે, એ પુરુષનું કામ નથી, એમ કહેવું. જે બાળકો પેશ ભૂષણ કરવાને શાખીન હોય છે તથા સારૂ ખાવા ઉપર પ્રીતિ રાખે છે તેઓના સંગતમાં પેતાના હોદ્દાને રાખવો નહિ. એટલું જ નહિ પણ તેઓને દેખાડવા નહિ. જોશ તો તેને નુકશાન થશે, તે પ્રમાણે ખાવાપીવા પેહેરવા ઓઢવા ઉપર તેનાંમાં લોભ ઉત્પન્ન થશે.

બાળકને ખરાબ માણસોની સંગતમાં જવા દેવા નહિ. ખરાબ સંગતમાં પડ્યાથી હુકમને માનશે નહિ, નિર્લજ્જ, ચોર, દગાબાજ થઈ જશે, ખલુ કાળે પણ તે સુધરશે નહિ. વિદ્યાલયમાં સમર્પણ કરી તેને ધર્મ યુસ્તકની કેળવણી આપવી. પ્રાચીન મહર્ષિઓના સદાચાર અને ત્રવિ તથા ધાર્મિક સ્ત્રી પુરુષોના જીવનની આલોચના ઉપર જેથી તેની પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય તેમ કરવું. આદિ રસ સંબંધી કવિતા વગેરે આલોચના કરવા

દેવી નહિ. એવા ભાવનો બાલિક શિક્ષક હોય તો તેને દૂર કરવો. જે શિક્ષક આદિ રસની કવિતા સંભળાવી તથા વંચાવીને જોડીના મનમાં ઉત્સાહ જન્માવે છે તે શિક્ષક નથી પણ દેસ છે, તે બાળકના અંતરમાં અકલ્યાણનું બીજ વાવે છે. બાળક સહસ્ત્રબાવ તથા સુકર્મથીજ યાય, તો તેની પ્રશંસા કરવા સુચીય. બાળકને જે વસ્તુથી સંતોષ જન્મે તે તેને આપવી. બીજાઓની પાસે તેની પ્રશંસા કરવી. બાળક અપરાધ કરે, તો એક બે વાર જાણે જાણ્યા છતાં જાણતા નથી એવી રીતે રહેવું. ગાળ તિરસ્કારાદિ વહન કરવાનો સ્વભાવ જેથી તેને નહિ યાય તે કરવું. વિશેષ જો તે છુપાઈને કંઈ દોષ કરે, તેને માટે ઘણા તિરસ્કાર કર્યાથી તે પાપથી તેને વધારે હિંમત આવશે. તે જાહેર રીતે કરશે, વારંવાર તે પ્રમાણે દોષ કરતા જુઓ તો એક વાર છુપી રીતે તેને તિરસ્કાર કરવો અને કહેવું, સાવધાન! આવું કરીય નહિ. કોઈ તારો દોષ નહિ જાણે, લોકો જો જાણશે તો ઘણી નુકસાના થશે, તને ઘણા મૂર્ખ જાણશે.

પિતાને ઉચિત છે કે પોતાનું સંમાન બાળકની સાથે રાખવું. જેથી બાળક પિતાનો ભય ધરે તેવી શિક્ષા આપવી એ માતાની ફરજ છે. માએ બાળકને દિવસમાં ઉંઘવા દેવો નહિ, કારણ તેથી તે દુર્બળ થઈ જાય છે. રાત્રી સુષોમળ બિહાનામાં બાળકને સૂવડવો નહિ, કોમળ બિહાના ઉપર સૂવાથી શરીર દૃઢ અને બળવાન થતું નથી. દરરોજ થોડો વખત બાળકને રમવા આપવો જોઈએ. તેથી મન પ્રફુલ્લ રહે છે, અને ચિત્તનો વિરસભાવ જતો રહે છે. અપ્રફુલ્લતાથી મન આંધળું થાય છે, સ્વભાવ ખરાબ થઈ જાય છે. જોડરને સર્વેની આગળ વિનથી થવાની કેળવણી આપવી. તે બીજા બાળકોની પાસે ગર્વ તથા પોતાનો બડાઈ નહિ કરે, કોઈ બાળક પાસેથી કોઈ વસ્તુ લે નહિ, અને બીજા બાળક બાળિકાને કંઈ આપે. બીજાઓની પાસેથી કંઈ લેવું એ બિલ્લુક તથા નીચ માણસનું કામ છે એ બાળકને સમજાવવું. તેને કદી અનુમતિ આપવી નહિ કે કોઈની પાસેથી રૂપિયા પૈસા અથવા બીજા કંઈ વસ્તુ માગીને લેવી. એવી રીતે માગીને લેવાનો અભ્યાસ યયાથી બાળક ખરાબ થઈ જશે અને કુકર્મમાં લિપ્ત થશે. પરંતુ તેને એવી કેળવણી આપવી કે તે માણસની સામે ચૂકે નહિ, નાકમાંથી બીડા ઝાડે નહિ, કો-

ધની તરફ પીઠ કરીને બેસે નહિ, વિનમ્રભાવથી બેસે, કદી પણ સોગન નહિ ખાય, વાચાલતા નહિ કરે, કોઈ નહિ પૂછે ત્યાં સુધી વાત નહિ કરે, પોતાથી મોટી ઉમરનાને સન્માન આપે, તેઓની પેઠેલા નહિ ચાલે, જીભને કુઆલાપથી રક્ષા કરે. વળી તેને એમ કહેવું કે શિક્ષક સત્ત્વ આપે તો અધૈય તથા ઉતાવળા યવું નહિ, તે માટે કોઈની પાસેથી શિક્ષારસ માહત્તી નહિ, ધૈર્ય ધારણ કરવું, સહનશીલતા ગાંભીર્યમાંજ પ્રસ્પ્ત છે, રોવું એ સ્ત્રીઓનું કામ છે. જ્યારે બાળકની સાત વર્ષની ઉમર થાય ત્યારે તેને વિનમ્રભાવથી ઉપાસનામાં સામેલ થવાનો હુકમ કરવો, ૬ થ વર્ષની ઉમર પછી કાંઈ દોષ કરે તો તેને માટે સજા થાસન કરવું. ઓરી, અન્યાયાચાર, મિથ્યાચરણ એ મોટા પાપ છે એવું સમજાવવું, સર્વદા તેની ખરાબી મનનાં રાખવા કહેવું.

આવી રીતે બાળકનું પ્રતિપાલન કરીને બાલ્યકાલ અતિક્રમ કર્યાથી જ સર્વ શિક્ષાનો મર્મ તેને સમજાવવો. એ તેના મનમાં સારી રીતે પ્રવેશ કરે. પછી કહેવું કે ખાવા પીવાનો ઉદ્દેશ કેવળ ઇશ્વરની સેવા માટે શરીરમાં શક્તિ મેળવવાનો છે. આ લોકમાંથી પરલોકનું ધન મેળવવું જોઈએ, સંસાર કોઈનો હમેશનો સંગી નથી. મૃત્યુ અકસ્માત આવે છે. જો માણસ પરલોકની યાત્રાની વસ્તુ આ સંસારમાં સંચય કરે છે, તેની ઉપર ઇશ્વર પ્રસન્ન રહે છે એવું કહીને તેને સ્વર્ગ નરકની તથા સદસત્કાર્યના બદલા વિષે ગંભીરતાથી સમજાવવી. બાલ્યકાળથી આલોકેળવણી આપવાની સાથે તેનું પ્રતિપાલન કર્યાથી આ સર્વ વિષય પથર ઉપર લખેલાની પેઠે તેના જીવનમાં કાયમ થશે. પરંતુ જો પેહેલેથીજ તેને પોતાની અવસ્થાની જોતમાં છોડો તો દીવાલ ઉપર ચોટેલી ધૂળની પેઠે સર્વ વાત તે અંતરથી ઝાડી નાખશે.

—❧❧❧❧❧—

નારાયણ હેમચંદ્ર.

ચર્ચાપત્રના જવાબ.

ગયા નવેમ્બર માસના ચળાપત્રમાં જે ચર્ચાપત્રીએ પૂછેલા પ્રશ્નોનો ખુલાસો મારી સમજમાં નીચે પ્રમાણે આવે છે તે યોગ્ય જણાય તો પ્રગટ કરશે.

પ્ર. ૧ લો—ગૂજરાતના બીજા પ્રાંતોમાં પણ આખલાને સાંદ કહે છે,

મચ્છર ગર્વના બોલમાં બોલે છે એટલે સાંઠને બદલે સાંઠીઓ કહીને બોલે છે. ગુજરાતી બાષામાં તુચ્છકાર જણાવવામાં 'ઓ, પ્રત્યેક કુટલાએક શબ્દોમાં લાગે છે તે જ અહીં પણ છે. 'જમ,—લોભી—લોભીઓ; ઘેલો—ઘેલીઓ; શામળ—શામળીઓ.

કાઠિઆવાડ અને તેની સંરહદતા પ્રાંતો સિવાય ગૂજરાતના બીજા પ્રાંતોમાં જાતને 'સાંઠીઓ' કહેતા જ નથી.

પ્ર. ૨ જો—એ સમસ્યા ઉડતા બમરાને લાગુ પડે છે. બમરી બ્યારે ઉડે છે ત્યારે તેના પાંખો નીચેનો પડખાનો ભાગ પીળો જણાય છે. તેમ પોપટ ઉડે છે ત્યારે પણ તેની પાંખો નીચેનો પડખાનો ભાગ પીળો જણાય છે. 'આ જગ્યાએ પોપટ પણ ઉડતો જ સમજવો એટલે તેને પીળો કહ્યો છે તે યથાર્થ જણાયે.

પ્ર. ૩ જો—વળા એ બાવનગરના વાયબ્ય ખૂણામાં છે. ગૂજરાતના નકશામાં પણ વાયબ્ય કોણે જ લખ્યું છે. માટે ગૂજરાતના બાળબોધક ઇતિહાસમાં "બાવનગરની ઉત્તરે" લખ્યું છે ત્યાં લક્ષણથી વાયબ્ય કોણ જ સમજી લેવો. વલ્લભીપુરના અંડેરનો ધણો ભાગ જોડે વળાની પશ્ચિમમાં છે એ વાત ખરી પણ તેથી તે બાવનગરથી પશ્ચિમ તરફ છે એમ કહેવાય નહિ, કેમકે એ અંડેર વળાના પાદરમાં જ છે, અને બાવનગર ત્યાંથી લગભગ બાર ગાઉ પર છે. આથી વળાના સંબંધમાં અંડેરની દિશા જરા એક બદલવાય તેથી બાવનગરના સંબંધમાં તેની દિશા બદલાય નહિ.

“એક મહેતાજી”ની સંકાંતો ખુલાસો.

સરકારી ઍકગણિતના અધરા પરચૂરણ દાખલામાંનો પર મોં દાં ખલો. આ દાખલામાં નીચેના બોલ છે. “પોતાના માલ ઉપર એક વરસના વાયદાની, અને તે વાયદાની મુદત કાપી રોકડાની એવી બે કિમતો ઠરાવે છે” આમાં વાયદાની કીમત રૂ.૧૩ આપી છે, અને રોકડાની કીમત રૂ.૧૨ આપી છે. એટલે રૂ.૧૩ એ રૂ.૧૨ના ની એક વરસના રાશં યદ્. તેમાંથી રૂ.૧૨ મુદત બાદ કર્યું એટલે રૂ.૦૧ એ રૂ.૧૨ નું એક વરસનું બ્યાજ થયું અને સૈકડે ૪ ટકા બ્યાજ થયું. એ ચાર ટકા સૈકડે વધવાંથી વાયદાની કિમતથી સૈકડે ૨૪ ટકા નફો થાય છે. એ ચાર ટકા

બાદ કરીએ તો બાકી ૨૦ ટકા રોકડી કિંમતથી સેંકડે ફાયદો થાય. આથી જણાય છે કે ખુલાસામાં બતાવેલી રોત દાખલાની દબને અનુસરતી ને ખરી છે.

વિ. સ.

સારસંગ્રહ.

શ્રી રાજવંશી વર્ષગાંઠ—ગોંડલના ઠાકોર સાહેબને ૨૧મી અક્ટોબર શુક્રવારે ૨૩ મી વર્ષગાંઠ બેઠી છે, તેના ખુશાકીમાં તેઓએ પોતાની પ્રજા ઉપરનું રાખ્યનું રૂ. ૫૯૦૦૦ જેટલું દેવું માફ કર્યું છે, જે વિગતું જાહેરનામું, વર્ષગાંઠની યાદગીરીમાં બરાબરી દરબારમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું.

હરિના રાજાને ખેતાબ આપવાની દરબાર-ચુંબાઇના ગવર્નરે સાહેબ આવતા ડીસેમ્બર મહીનામાં અમદાવાદ જશે, ત્યાં હરિના રાજા કેસરી-સોમજીને કે. સી. એસ. આઈ. નો ખેતાબનો માન અને સનદ આપવાને એક દરબાર બરનાર છે. આ પ્રસંગે ઘણાક દેશી રાજવંશીઓનો જળાવડો અમદાવાદમાં થવાની વકી છે.

હિંદનો ઇતિહાસ. હિંદુસ્તાનના ગેઝેટીયરના કરતા ડાકટર સરહંદરે જે હાલ ઇંગ્લાંડમાં છે તેમણે આર્યકાળના શરૂઆતથી તે ૧૮૫૭ ના બળવા સુધીની સંપૂર્ણ વિગત સાચનું હિંદના ઇતિહાસનું એક મોટું પુસ્તક રચવાનું નક્કી કર્યું છે. તેને આ કામ માટે ઇડિપા આફ્રિસ મધ્યેના દસ્તાવેજો જોવાની રજા મળી છે.

રાજ્યોના ઘોડા રૂથિયાના રાજમાં ૧૯ લાખ ૫૦ હજાર, આ-સ્ત્રીયા પાસે ૧૪ લાખ ૬૦ હજાર, અને જર્મની પાસે ૩૨ લાખ ૫૦ હજાર ઘોડા છે.

સૂરજમુક્ષી ફૂલ. “અંધલી જરનલ આફકારમસી” પત્રનો અધિપતિ કહે છે કે એ ફૂલ જેરી હવા સૂસી લઇને મરત્ય ઓકસીજન હવા બાહાર કાઢે છે. ૧) એક જ જમીનમાં રોષેમાં સૂરજમુક્ષી ૬૫ બીચન જેટલું પાણી બાફના આકારમાં બાહાર કાઢતું હતું. ઉતર અમેરિકાની પોટો માફ નદીના પ્રદેશની અને હોમાંડની સસેકેટ નામના પ્રદેશની જેરી હવા એથી નાથ પામી છે.

શ્રી સુવોધક સ્ત્રી. મિસ એકતાદત નામની સ્ત્રી દારૂનું બચાવ

હોડાવનારી મંડલીની ગૂંચળ છે. તેણીએ એક માછીને એ વ્યસન હોડવાનું કહ્યું ત્યારે પેલા માછીએ કહ્યું કે ત્યાં આવેલું એક માછલનું સરોવર તું તરી-
જાય તો એ વ્યસનને હું છોડી દઉં. આ સાહસિક છોડી તે સરોવર ૩૯ મિ-
નિટમાં તરી ગઈ ને તેથી પેલા માછીએ ઘરનું વ્યસન પણ છોડી દીધું !

કુંવારા રાજકુંવર કુંવરીઓ. યુરોપમાં ૧૦૮ રાજકુંવરો અને ૬૬ કુંવરીઓ લાયક ઉમરે પોહોંચ્યા છતાં હજી કુંવારાં રહેલાં છે, કેમકે તેમને લાયકનું જોડું મળતું નથી.

નેશનલ કોનગ્રેસને રાજવંશીઓની મદદ. નેશનલ કોનગ્રેસ આ વર્ષ મદ્રાસ ખાતે પોતાની ત્રીજીવારની સભા મેળવનાર છે, જેના ખર્ચ માટે માઇસોરના મહારાજાએ રૂ.૧૦૦૦) હજારની-૨૬ મ મદદ તરીકે આપી છે. તેમજ બ્રમ્હચારિની રાજાએ રૂ.૬૦૦)ની ૨૬ મ આપી છે.

કલકત્તાની ટંકશાળ. હિંદુસ્તાનના રાજ્યકારભારનો વધી ગયેલો ખર્ચ કમો કરવાના સંબંધમાં કલકત્તાની ટંકશાળને કાઢી નાખવા માટે હમણાં વિચાર અપાય છે. મુંબઈના ટંકશાળ સિકા પાડવામાં ફતેહમંદ ઉતરી છે અને તે દરમિયાને સવા કરોડના સિકા પાડી શકે છે. કલકત્તાની બેંકો, ને બાપારીઓના હમણાં વિચાર પૂછવામાં આવ્યા છે, કે કલકત્તાની ટંકશાળ કાઢી નાખવામાં આવે તો તેમને તેથી કંઈ અડચણ છે.

સાંકર ખતાવવાનું એક નવું કારખાનું.—સાંકર ખતાવવાનું એક નવું કારખાનું ગણદેવીમાં હમણાં તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે, અને તે વડોદરાના દિવાનખાલાદૂર લક્ષ્મણ જગજાએ તા. ૨૬ મી અક્ટોબર શુક્રવારે પોતાને હાથે ખુલ્લું સુકવાની ક્રિયા કરી હતી.

એક અજાયબ ચમત્કાર.—વડોદરાના વડાવળા ગામની સામમાં એક અજગરે જીવતા પાંદરાને સ્વાહા કરવા માંડ્યો હતો. રાહદારીઓએ એ જોતાંજ અજગરને તેમ કરતાં અટકાવવા માટે લાકડીના ઝપાટાવતી મારવા માંડ્યો પણ તે તો જાણે રૂની ગાંસડીપર ધમકારા યાવ તેમ થવા માંડ્યા ? આખરે તે અજગરે તે પાંદરાને પાછો એકી કાઢ્યો. બિચારો પાંદરો તો આ વખત સધામ પહોંચી ગયો હતો.

કાયસ્થ કોન્ફરન્સ—હિંદુસ્તાનના સર્વ જાતના કાયસ્થોની એક કોન્ફરન્સ તા. ૨૭ મી અને ૨૮ મી નવેમ્બર ૧૮૮૭એ લખનૌ ખાતે મળનારે હતી. આ રિવાજ બધી નાતોએ નકલ કરવા જોગ છે.

સરકારી જાહેર ખબર.

જાવક નંબર ૫૪ સને ૧૮૮૭-૮૮.

રાજકોટ ટ્રેનિંગકોલેજની સન ૧૮૮૭ ની સાલમાં પ્રવેશક પરીક્ષા
આપવાને ગામના ઉમેદવારો આવેલા તેમનું પાસ થયા ખામતનું પત્રક.

ગામનું નામ.	કેટલા આબ્યા.	કેટલા પાસ થયા.	કેટલા પાસ થયા.	ગામનું નામ.	કેટલા આબ્યા.	કેટલા પાસ થયા.	કેટલા પાસ થયા.
ધ્રાંગધ્રા.	૩	૧	૩૨.૩	લીલાપૂર.	૪	૭	૭૫
મિયાણ.	૧	૦	૦	મુડા.	૧	૧	૧૦૦
હલવડ.	૩	૧	૩૩.૩	સાવળા.	૨	૨	૧૦૦
ચરોડવા.	૧	૧	૧૦૦	મૂળી.	૨	૦	૦
સીયા.	૬	૩	૫૦	બાવનગર નં. ૧ લો.	૫	૪	૮૦
વઢવાણ.	૫	૩	૬૦	કોળીવાક.	૧	૦	૦
રામપુરા.	૩	૨	૬૬.૬	ભંડારીઆ.	૨	૨	૧૦૦
દેહાદરા.	૧	૧	૧૦૦	ત્રાપજ.	૩	૨	૬૬.૬
વડોદ.	૧	૦	૦	ચિહોર.	૨	૦	૦
નાગનેશ	૧	૧	૧૦૦	મહુવા.	૨	૧	૫૦
કોરડા.	૧	૦	૦	કુંડલા.	૨	૦	૦
ભીમડી નં. ૧ લો.	૪	૪	૧૦૦	ટીમાણા.	૩	૨	૬૬.૬
સદર નં. ૨ નો.	૧	૧	૧૦૦	લીલીયા.	૨	૨	૧૦૦
ઝંકેવાળીઆ.	૧	૧	૧૦૦	ભીંગરાડ.	૨	૦	૦
ભલગામડા.	૨	૦	૦	બોટાદ.	૬	૧	૧૬.૬
ચિહોડી.	૪	૩	૭૫	પાટણા.	૧	૧	૧૦૦
પાણચીણા.	૨	૧	૫૦	દડવા.	૨	૧	૫૦
કુંધારીઆ.	૧	૦	૦	ધારકા.	૧	૧	૧૦૦
કામતર.	૩	૧	૩૩.૩	ગઈડા.	૫	૦	૦
ધાન.	૧	૧	૧૦૦	ગારીઆધાર.	૧	૧	૧૦૦

ગામનું નામ.	કેટલા આબ્યા.	કેટલા પાસ થયા.	સેકડે કેટલા પાસ.
વળા.	૧	૦	૦
જૂનાગઢ.	૩	૨	૧૧.૧
વડાળ.	૧	૧	૧૦૦
ખાલાગામ.	૨	૧	૫૦
ચૂડવા.	૧	૦	૦
કુતિઆણા.	૧	૦	૦
કંડોરણા (રાણાનું)	૧	૦	૦
માધવપૂર.	૧	૦	૦
ખગસરા.	૧	૦	૦
નવાનગર નં. ૧ લો.	૧	૧	૧૦૦
ધુંવાવ.	૧	૧	૧૦૦
હતીપૂર.	૨	૦	૦
કાળાવડ.	૨	૧	૫૦

ગામનું નામ.	કેટલા આબ્યા.	કેટલા પાસ થયા.	સેકડે કેટલા પાસ.
ખાજંભા.	૧	૦	૦
આમરણ.	૩	૦	૦
આટકોટ.	૧	૧	૧૦૦
ભેધપુર.	૪	૧	૨૫
ઉપલેટા.	૧	૦	૦
મુષેડી.	૨	૧	૫૦
રાજકોટ તા. રકુ. ૧૬	૫	૫	૩૧.૨
રાજકોટ રે. રકુ. ૧	૧	૧	૧૦૦
સરધાર.	૧	૧	૧૦૦
આખરેચી.	૪	૧	૨૫
મેવાસા.	૧	૧	૧૦૦
ગાંધ.	૧	૧	૧૦૦
રોજકા.	૧	૦	૦

રવાનો તા. ૧-૧૧-૮૭. } Navalraam Laxmiram.
પ્રિન્સિપાલ, ટ્રેનિંગકોલેજ રાજકોટ.

રાજકોટ ટ્રેનિંગકોલેજની સન ૧૮૮૭ ની સાલનો પ્રવેશક પરીક્ષામાં પાસ થયેલા ઉમેદવારોનું નંબરવાર લિસ્ટ.

નંબર.	નામ.
૧	છગનલાલ શિવશંકર.
૨	લધુ દેવચી.
૩	મગન હરિ.
૪	અદા શરા.
૫	પોપટ ગુલાબચંદ.
૬	પ્રાણજીવન મોરારજી.

નંબર.	નામ.
૭	અનુપરામ લવજી.
૮	કુંગરચી બેઠા.
૯	રામજી જૂઠા.
૧૦	ગુલાબચંદ લક્ષ્મીચંદ.
૧૧	બેચર ગીગા.
૧૨	નરોત્તમ ધમર.

નંબર.	નામ.
૧૩	સદાશિવ હરગોવિંદ.
૧૪	મગનલાલ મેઘજી.
૧૫	પ્રભાશંકર પ્રાણશંકર.
૧૬	બૂધર હરિભાઈ.
૧૭	પ્રભાશંકર ખોડીદાસ.
૧૮	જાડાશંકર રામજી.
૧૯	મોહનજી વચરામ.
૨૦	રેવાશંકર ગુજગી.
૨૧	રણજીડ હેમચંદ.
૨૨	પીતામ્બર નારાયણ.
૨૩	જુઠાલાલ કાનજી.
૨૪	જાડાશંકર જગજીવન.
૨૫	ભતીય ઉમ્બર.
૨૬	મૂળજી વાહાનજી.
૨૭	વલ્લેશંકર પ્રભાશંકર.
૨૮	પરચોત્તમ કેશવજી.
૨૯	ઉજમચી ગુજગી.
૩૦	મગનલાલ જમનાદાસ.
૩૧	લાલચંદ ખાતાચંદ.
૩૨	મણિશંકર આત્મારામ.
૩૩	નાનજી ભગવાન.
૩૪	મોતી દોખા.
૩૫	કરણાશંકર નાનજી.
૩૬	નાગરદાસ લખુ.
૩૭	લક્ષ્મીશંકર ગાંડાભાઈ.
૩૮	જગજીવન નાગજી.
૩૯	ડાકા મૂળશંકર.
૪૦	જગનલાલ લક્ષ્મીચંદ.
૪૧	પોપટ કેવળચંદ.

નંબર.	નામ.
૪૨	સુંદરજી ત્રિભાવન.
૪૩	વિદ્યારામ વિષ્ણુનાથ.
૪૪	ગોવિંદજી રણજીડ.
૪૫	પ્રભાશંકર પ્રભુજી.
૪૬	નરભીરામ નેહા.
૪૭	વલ્લેશંકર પ્રાણજીવન.
૪૮	પ્રભુરામ બેચર.
૪૯	જાડાશંકર વલ્લભરામ.
૫૦	ત્રીકમજી કાનજી.
૫૧	જાડવજી નરસિંહ.
૫૨	જીવન અંબારામ.
૫૩	ગોરીશંકર મયારામ.
૫૪	વલ્લભરામ ભવાનીશંકર.
૫૫	મણિશંકર નાનજી.
૫૬	મનજી નાનજી.
૫૭	અંબાશંકર પ્રાણજીવન.
૫૮	ભવાનીશંકર મૂળજી.
૫૯	પ્રાણશંકર ગોવર્ધન.
૬૦	દયાશંકર મોતીરામ.
૬૧	મહાશંકર ભવાનીશંકર.
૬૨	બાલાશંકર પ્રચોત્તમ.
૬૩	ત્રીકમ જગનાથ.
૬૪	કરણાજી અંબારામ.
૬૫	વિદ્યારામ હરજીવન.
૬૬	બાણુભાઈ મોતીભાઈ.
૬૭	દામોદર ત્રીકમજી.
૬૮	કાળા કચરા.
૬૯	મણિશંકર ડાકાભાઈ.

નિશાઝોનાં ઇનામપત્રક.

પ્રાંત ૬૨૭.

સણવા. ભા. ગૂ. નિ.—વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે મે. ૨૧. ૨૧. ૩: એ. ઈ. સાહેબ તરફથી ૩૧૧—૧—૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું, અને જાડેજી રવી-સીંગજીએ ૩૨૧૧ સાકર વહેંચી—મોટીચીશાઈ. ભા. ગૂ. નિ. મે. ૨૧. ૨૧. ૩: એ. ઈ. સા. તરફથી વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૪) ઇનામ વહેંચ્યું. ૨૧. ખીમજીભાઈએ ૩૨૧૧૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું. બચાઈ ફાજદાર, બાપાત, મ-હાજન મળી ૩૮—૬—૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું. પરચુરણ ૩૧૧—વીરાણી ભા. ગૂ. નિ. જાડેજી સમસ્ત તરફથી ૩૪) ચોપડીઓ વહેંચી. મહાજન સમસ્ત તરફથી ૩૨) મીઠાઈ તથા પુસ્તકો—કટારીઆ ભા. ગૂ. નિ. વા-ર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૪—૨—૪ પુસ્તકો પરચુરણ ૩૧—૧૫—૦—ખો-લેડી ભા. ગૂ. નિ. ૨૧. તરબીરામ અંબારામે ૩૧) સાકર વહેંચી—વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે, ૩૪—૨—૧૦૦ ચોપડીઓ. મહાજન તરફથી ૩૨—૧૦—૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું—અંબાર કંન્યાશાળા. ઠકરે ડુંગરસી શીવભાંજી પોતના જન્મ થયાં સંબંધ ૩૧૧ પતાસાં, ઠકરે મુરારજી મુળજીએ પરીક્ષા લેઈ ૩૧૧ ૩ મામ, મોચી દેવરાજને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૨) પતાસાં—ભ-ચાંદ કંન્યાશાળા, નામદાર મહારાજ મિરજાં મહારાઓમી ખેંગારજી સ-વાઈબહાદુર સાહેબ તરફથી ૩૩) નાં પુસ્તકો વહીવટદાર હીરજી બગવાનજી તથા મહાજન તરફથી ૩૧૧૧૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું—જાડેજી કંન્યાશાળા. ૨૧. મુળશંકર અંબરજીએ ૩૧૧ ની સ્લેટ ૩૧૧ સાકર ૨૧. વકીલ શીવજી વાધ-જીએ પુત્રના લગ્ન સંબંધ ૩૧૧૧૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું. પરચુરણ ૩૦૧૧—મુદ્રા કંન્યાશાળા. ૨૧. કારભારી પ્રાગજી ઉદયચંદે પુત્રનો જન્મ થવાથી ૩૧૧૧૧ પતાસાં, મહેતાજી હરિશંકર વૃજશીએ ૩૫) આંખા. ૩૧—૬—૦ પરચુરણ—તળીયા કંન્યાશાળા, ચુરજી હીરાજીએ ૩૬૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું. વિંઝણના શેઠ જલવજી રાધવજીએ ૩૧૦) નું ઇનામ વહેંચ્યું. ચંપરીના શા. વીજનજી ત્રીકમજીએ ૩૧૧ મીઠાઈ ૨૧. આત્મારામ કે-શવજીએ ૩૧૧ સાકર વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧૫) ઇનામ વહેંચ્યું. પરચુર-ણ ૩૨—૨—૦—તેરાં કંન્યાશાળા: કુંબરચી દાંડોનાં ચુંબસરત પ્રસંગે

૩૩) ની સાકર વહેંચી નામદાર મહારાજ મહારાઓથી ખેંગારજી સવાઈ બહાદૂર સાહેબ તરફથી ૩૩૭૧ ઇનામ વહેંચ્યું. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે કું-
 માર હમીરજી તરફથી ૩૨૦૧ ઇનામ વહેંચ્યું—લાંકડીઆ ઈન્સાશાળા, જા-
 ગીરદાર સાહેબ તરફથી ૩૩૧૧ પુસ્તકો પરચુરણ ૩૦—૧૨—૧૦—કેરા
 ઈન્સાશાળા, બટ મહાદેવ મોતીરામે ૩૧) સાકર જૂન ડીસ્ટ્રીક્ટ ફોજદાર
 માધવજી કલ્યાણજીએ ૩૧૧ મીઠાઈ, વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ૩૧૪-૧૦-૩
 ઇનામ વહેંચ્યું. જોગ સમરત તરફથી ૩૫—૨—૬ થેઠ રહીમભાઈ નાનજી
 તથા રહીમભાઈ લીલાણીએ ૩૩) રમાલ, થેઠ રહેમતલા કહાનજીએ ૩૧૧
 આંખા ૩૦૧ પરચુરણ—તેરાનાટ સ્કૂલ, વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે ઇનામ
 કુમારચી હમીરજીએ ૩૨૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું—નારણસર ગૂ. નિ. વાંકાનેર
 તથા નગરના બાપાત તરફથી ૩૧૧૧ ની મીઠાઈ વહેંચી, વાર્ષિક પરીક્ષા
 વખત ૩૬—૨—૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું. જાગીરદાર તરફથી ૩૧ મીઠાઈ—
 માંડવી જમકુલ્લંસાશાળા, મુંબાઈના રહેવાસી થેઠ તેરાજ મકનજીએ
 ૩૧ ની મીઠાઈ ૩૦૧૧ પરચુરણ—બળદીઆ ગૂ. નિ. મે. રા. રા. એ.
 ઇ. સા. પરીક્ષા લઈ ૩૪—૬—૩ નાં પુસ્તકો તથા ગામધણી આએસ
 સિવાનાથ તરફથી ૩૨૧ મીઠાઈ આએસના વડા ચેડા બાલનાથે ૩૧
 સાકર કારભારી કાસમબાઈએ ૩૧) ની મીઠાઈ, જોગ બાણજીએ ૩૧)
 મીઠાઈ—જા. ગૂ. નિ. પોસ્ટમાસ્ટર કારભારીએ ૩૧ સાકર જૂનના
 જોથી થીવજી વાધજીએ ૩૨—૧૪—૦ પતાસાં—નળિઆ, ગૂ. નિ. વીંક-
 ણના થેઠ જાવજી રાધવજીએ ૩૧૬—૧૦—૦ પુસ્તકો ૩૨—૨—૦ મી-
 ઠાઈ ૩૧ મહેતાજીને ડાકટર રા. આત્મારામ કેશવજીએ ૩૨૧ સાકર વ-
 હેંચી, પરીક્ષા લઈ મે. એ. ઇ. સાહેબે ૩૨૨—૫—૦ નું ઇનામ વહેંચ્યું—
 દોડારા, ગૂ. નિ. અન્નડાસના નવાપોસ હરજીવન ઉત્તમરામ કારભારી
 અને મહાજન સમક્ષે ૩૨—૨—૦ પુસ્તકો તથા સાકર ડાકટર પીરજીવ-
 લીએ ૩૧ પતાસાં—નેત્રા, ગૂ. નિ. નખત્રાણના ફોજદાર ૩૧ કાપડી
 રતનથી ૩૧) કાપડીના ચેડા થીવજી ૩૧) પટલ કણબીએ ૩૧ પરચુરણ
 ૩૨૧ કુલ ૩૬૧૧ નું ઇનામ વહેંચ્યું—મનકરા, ગૂ. નિ. વાર્ષિક પરીક્ષા વ-
 ખત ૩૫—૬—૪ નું ઇનામ વહેંચ્યું—મઠ ગૂ. નિ. કાપડી રાજ તથા
 મહાજન તરફથી ૩૮)નું ઇનામ વહેંચ્યું, રા. હરિદાસ આંપથી તથા કાપડી

શામજી તથા રોહા રતનજીએ રૂ.૧૧ ની મીઠાઈ. રા. રેવીનુ સંરવીઅર માવજીભાઈએ તથા ધુએ રૂ.૧૧ ની મીઠાઈ—અંગીઆ. ધાણોધરના જાગીર તરફથી રૂ.૨—૧—૦ નું ઈનામ વહેંચ્યું. યાજ્ઞદાર ચેતાભાઈ વેલજીએ રૂ.૧૧ ની મીઠાઈ વહેંચી. ફોજદારગોર માધવજી કયાણજીએ રૂ.૧૧ મીઠાઈ વહેંચી. વાર્ષિક પરીક્ષા વંખતે દરબારશ્રી તરફથી રૂ.૫) બંડારી શ્રી હરિનાથ તરફથી રૂ.૧૧ મહાજન તરફથી રૂ.૨—૨—૦ પરચુરણ ગૃહસ્થો તરફથી રૂ.૧—૧૪—૦ કુલ રૂ.૧૫૧ રવાના તારીખ ૧—૧૨—૮૬.

જગન્નાથ જોડાલાલ.

ઈ. એન્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર પ્રાંત કચ્છ.

પ્રાંત હાલાર.

જા. નં. ૬૧૪.

ખંભાલીઆ.—પરોત મકનજી ગોકળજી રૂ.૮) પતાસાં, શેઠ. ગોવિંદજી ઠાકરેસી મુળજી રૂ.૬૫) રમાજ તથા સાકર. શેઠ. ઉમીરામી રૂ.૬) પતાસાં ને પેન.—સલાપા. રા. કેશવલાલ મુગટરામ બંદર કારકુન રૂ.૨) નાં પતાસાં—રાવલ. મહાજન લોકોએ નિશાળનું વાર્ષિક કરી રૂ.૨) ના મગજના લાકુ જમાડ્યા રૂ.૦૧ પરચુરણ—મેમાણા. દરબાર ગળભાઈ તથા જાલુજી તથા ખોજી ભાણુજી શામજીએ રૂ.૫) છોકરાઓને લાકુ જમાડ્યા. જોડીયા. વકીલ ખીતાબર જીવરાજે રૂ.૧૧ પતાસાં, ઠાકર પ્રેમજી કરચને રૂ.૫) પતાસાં—આમરણુ. બાદનપુરના દરબાર સાહેબે રૂ.૭) મોતીલાલાકુ જમાડ્યા—પીઠડ. બાઈશ્રી નાના જીવાના કારબારી રધાભાઈ દેવણીએ રૂ.૮૧૧ તલધારી લાકુશી જમાડી. જોડીયાના ઠાકર પ્રેમજી કરચનજીએ રૂ.૧૧ પતાસાં તથા નિયસિંગ.—મોરખી તાલુકા રુકુલ. કુંવરી શ્રી વખતુબાના માસીસાને (દેવસે મોટીઆએ રૂ.૪) પતાસાં અને કાંચ રુકુલમાં રૂ.૧) પતાસાં મોઢીઆએ આપ્યા.—વાવડીમોટી. દરબાર શુરાજીએ સુખડી જમાડી. કોલ. ખવાસ જીણા ભવાને રૂ.૨) પતાસાં—સરપદડ. આજમ નરમેશકર ખાવાભાઈએ રૂ.૧) પતાસાં. વહદ લવજી કરચને રૂ.૧) પતાસાં—દેરડી. વૈ. કારકુન તથા મેખરોએ રૂ.૧) પતાસાં.—નગરખીખીઆ. ગોંડલના રેજીસ્ટ્રાર એફીસર મી. રણજીડ ધારસી અને મેખરો તથા ગ્રહચોએ રૂ.૨—૧૦—૦ ચોપડીયો, લૂગડાં, અને સાકર—યાડણુવાવ. મ્હૂલકમિટીના

પ્રેસીડેન્ટ તથા મેમ્બરોએ ૩૧—૭—૧ છોટ, રમાવ, સાકર—ખીરસરા.
 ફાગણ તથા શુક્લકર્મિષ્ઠીએ ૩૧) સાકર—ખંભાલીયા કંપારાણા. છુલ્હાણા
 જીવરાજ અમરસીંહએ ૩૨) મીઠાઈ—જોડીયા કંપારાણા. ઠકર રધ-
 નાથ કુબેરજીએ ૩૧ સાકર—જોડક કંપારાણા. અદાવીંદ ઠાકોરસાહેબ
 તરફથી ૩૧૨૩—૧૫—૧ જોડીએને ૩૩૫૫ નોકરોને ૩૧૦) પતાસાં કુલ
 ૩૧૭૦—૭—૧—સલાયા ખંદર. કારકુન કેથવલાન મુગટરામે ૩૩) રવેટ
 ચોપડીએ પતાસાં પરચુરણ ૩૦૫૫ સાકર—મેવાસા. આ. માત્રીઆ માછ
 વજરે ૩૧૦—૦—૧ સાકર—એડી. મહેરબાન મીસીત્ર મેકમીલેન્ડ સાહેબે
 ૩૧) પતાસાં—ખંભાલીઆ. આખલી કહાનજી આણંદજીએ ૩૭૦) રમાવ
 મીઠાઈ તથા પેન—ભાણુવડ. બારાણી કાનાજી જેઠીજી ૩૧) પતાસાં.
 જોડીઆ. પોરટમારતર ગીરજશંકર પેતાબાઈએ ૩૬) પતાસાં—પડધરી.
 વૈદ્યાત્મી મણીશંકર ગોવિંદજીએ ૩૨) રોકડા—ધ્રોલ. બાકુવર તેજુબા
 તરફથી ૩૫) પતાસાં. પોરટમારતર મુનીલાલ કુલચંદ ૩૧) પતાસાં પર-
 ચુરણ ૩૦—મુલતાનપર. દરબાર શ્રી તરફથી ૩૧૫ પતાસાં.—જોડીયા
 કંપારાણા. પોરટમારતર ગીરજશંકર પેતાબાઈએ ૩૧) પતાસાં—સાપર.
 મેતા કુત્રા મુંદરજીએ ૩૧) પતાસાં.—જોધપર કંપારાણા. કૂતીઆણાના
 વકીલ મયુરદાસ તથા દોથી પાનાચંદ અને કરસનજીએ ૩૧) પાટી પર-
 ચુરણ ૩૦૫—મેલા. ખત્રી આમદ ઇસાકે તથા ખીન્નરા ઉમર ઇસાએ
 ૩૨૫ બિન્ધ ૧)—સતાપર. હીસાબી કારકુન નથુ ભદવજીએ ૩૧૫ સાકર.
 ઠાગળ, સીસાપેન—લાલપર. પા. મુળજી વસનજીએ ૩૧૫ સાકર. માછ-
 રોટ સા. રેવાશંકર રતજીએ મહારાજા જામસાહેબ તરફથી ૩૧—૧—૦
 પતાસાં—જોડીઆ. વકીલ પીતાંનર જીવરાજે ૩૪) ચોપડીએ પાટી વિગેરે
 માછરોટ જેઠુજી નરમશંકરે ૩૨) પતાસાં—ટંકારા. ચાણુદાર આજમ
 રામધર દરદે ૩૧) પતાસાં—ધ્રોલ. મેમળ ઉમર કામુએ ૩૧) પતાસાં.
 સરપદડ. પાટવીકુંવર શ્રી દોલતસંધજીએ ૩૩) પતાસાં—મોટીમારડ. ગો-
 ડલ રોટના દાવેતોંગ ડાકટર યા. શંકર રાવજી તથા શુક્લકર્મિષ્ઠીના મે-
 મ્બરોએ ૩૨—૨—૦ રવેટ પેન ૩૦૫૫ સાકર પરચુરણ—મેગણી. મ.
 મનેજર યા. કાળીરાસ રવીંદતે ૩૧૫ પતાસાં—ખંભાલીઆ કંપારાણા.
 આખલ કાનજી આણંદજીએ ૩૬૦) પાધરા તથા પેંગ, યેઠ. મેવજી મુંદ-

૨૭એ ૩૨) પતાસાં તથા પૈન શેઠ, ગોવિંદજી ઠાકરસાં મુળજીએ ૩૬૧) એવંણાં તથા પેડા. મહારાજ જામસાહેબ શ્રી વિંભાજી તરફથી ૩૯-૧૨-૩ ઓપડીઓ—કાળાવડ કુંવારાળા, મહારાજ ખુદાવિંદ જામસાહેબ તરફથી ૩૨-૫-૬ ઓપડીઓ અને—હડીઆણા કુંવારાળામાં ૩૧-૮-૯ ઓપડીઓ—સલાપા કુંવારાળા, મહારાજ ખુદાવિંદ જામસાહેબ તરફથી ૩૨-૧૫-૩ ઓપડીઓ—જોધપર કુંવારાળા, નવાનગર મે. દીવાનજી સા. તરફથી ૩૧-૬-૦ ઓપડીઓ—જોધપર. આ. મહાલકારી કુબેર ગોકળદાસે ૩૧) સાકર ૩૦૧૧ પરચુરણ—ખંભાલીઆ, શેઠ. રતથી ડુંગરથી ૩૧૦) પતાસાં તથા પૈન રવાના તા. ૨૧-૧૧-૮૬.

(૪થેજી સહી.) હરિવલ્લભ મૂળજી.

ઉપુટી એન્જીનેયરનલ ઇન્સ્પેક્ટર, પ્રાંત. હાલાર.

વલસાડ મ્યુનિસિપાલ સ્કૂલ.

સ્કૂલ. બો. આ. નં. ૫૫. ૧૬-૧૨-૮૬

વલસાડ હીંદુકુંવારાળા. તા. ૧૧-૯-૮૬ ને રીજ સ્વસ્થાન ધરમ-પુરના શ્રીમંત સરકાર મહારાણાશ્રી નારણદેવજીના રાજકુમાર શ્રી બજદ-વજી દાદાસાહેબે સ્કૂલમાં પધારી પરીક્ષા લીધી તે વખતે સ્કૂલખોડના મેહેરબાન કમિસનરે સાહેબે તથા અમલદારો તથા કેટલાક સદગૃહસ્થો હાજર હતા તે વખતે પોતાની પદરના ૩૧-૩-૦ ના ઓપડીઓ તથા મીઠાઈ મેહેરબાન રાવસાહેબ અનસક સાહેબ તરફથી ૩૫) ઓપડીઓ કુલ ૩૧૬-૩-૦ ધનામ વહેચ્યું.

(૪થેજી સહી.) ગોપાળ મહારેવ.

ચેરમેન. મ્હ. બો. વલસાડ.

શીખડી મ્યુનિસિપાલ સ્કૂલ.

શીખડી. તા. ૫ મી માહે ફેબ્રુઆરીએ રાવસાહેબ ઉપુટી એન્જી-કેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે પરીક્ષા કરી અને તા. ૬ ફેબ્રુઆરીએ કેટલાક સદગૃહસ્થો તથા અમલદારોએ મળી ૩૨૫) પચોત્તેનું ધનામ વહેચ્યું.

હાલાર પ્રાંત.

જા. નં. ૬૫૯.

મુંબાઈના શેઠ દામોદર ઠાકરથી મુળજી જરૂરીય ઓફ ધી પીસ કેળ-વણીઆતાને વખતોવખત મદદ કરેછે. તેઓ સાહેબે ખંભાલીયા તાબાના

ગાત રાવડ, ભાટીયા, ગઢકા, દેવળીયા, પડાણા, રાણુ, લાંબા, ખા-
ખરડા, નંદાણા, એ નવ ગામની સરકારી ગૂંજરાતી નિયાજોના ડોકરાએતિ
ખરેમાસ પાણી પાવાનો બંદોબસ્ત ક્યો છે. પાણી ખરવાના—રાખવાના
પાવાના વાસણોનો પણ બંદોબસ્ત તેમના તરફથી થયો છે. સદરહુ ખાખતનું
માસીક ખરચ દર માસે લગભગ રૂ. ૪ થયે અને તે ચાર રૂપિયા દરમાસે
ખંભાલીયાના આજમ તાલુકામાસરને મોકલી દેવા બંદોબસ્ત કરવામાં
આવ્યો છે એવી રીતે કેળવણી ખાતાને મદદ કરતા રહે છે એ ઘણી ખુ-
શીની વાત છે. તા. ૧૧-૧૦-૮૭

મુ. નવાનગર.

(૯મ્રેજી સહી)

હરિવલ્લભ મુળજી.

ડ. એ. ઈ. પ્રાંત હામર.

ગોહીલવાડ પ્રાંત.

બ. નં. ૧૧૧૧ ૧૧-૧૨-૮૬

કોલીઆક.—૨૧. હરજીવન લાધાએ ડોકરાને નિયાજે ખસાડી રૂ. ૧૧
પતાસાં તથા પેનો—ભાવનગર મુખ્ય કુંવાશાળા. મુરતના મ. ડ. એ.
ઈ. સા. મોહનલાલભાઈએ રૂ. ૨૨ પતારાં. મહુવાના રહેવાસી મનજીભાઈ
નયુભાઈએ રૂ. ૩૩ પતાસાં—દ્રાણા. શેઠ કેળવજીએ રૂ. ૪૪ સાકર—ધાંધળી.
આ. શંભુપ્રસાદ ગૌરીચંદર સીંહાર વહીવટદાર સાહેબ રૂ. ૫૫ સાકર—પાટ.
ણુવાવ. રાઈચંદ હીરાચંદ રૂ. ૬૬ ની મીઠાઈ—ભુમરાળા. ચા. ગોંગજી કા.
ળાએ રૂ. ૭૭ પેડા—જામણપુર. કુંટાકર દેવે બેચરલાલ શીવરામે રૂ. ૮૮ ની
મીઠાઈ. શેઠ વેરા અમરચંદ પાનાચંદ રૂ. ૯૯ ની સાકર—ધંધુજા. મ.
પાનીતાણાના ડાકિર સાહેબે રૂ. ૧૦૦ સાકર—ભડસી. ખોલ નેહા સામજીએ
રૂ. ૧૧૦ ની મીઠાઈ—ભાવનગર તા. રૂ. ૧૨૦. શેઠ મનોર હરખચંદ રૂ. ૧૩૦ ની
મીઠાઈ—ધાંધળી. સદમહરયો તરફથી રૂ. ૧૪૦ મીઠાઈ—ભુભસી. ગોવરધન
ધામજી રૂ. ૧૫૦ સાકર—કોલીઆક. સદમહરયો તરફથી રૂ. ૧૬૦ સાકર—હળી.
આદ. રૂ. ૧૭૦ કમિટી તરફથી રૂ. ૧૮૦—૫—૦ ડોકરાએતિ જમાવ્યા—ધૂપાળા
૬. બિ. મેદી જસરાજ ખોડા રૂ. ૨૦૦ સાકર તથા ગોપડંબી—સાદી. મ.
માણેકલાલ લાલભાઈ રૂ. ૨૨૦ સાકર—વડવા કુંવાશાળા. શેઠ હરજીવન
સામજી રૂ. ૨૪૦—૨—૦ ચોપડંબી—દેવાલા ૬. ગૂ. બિ. મ. કુંડા વહીવ-
ટદાર ભાઈચંદભાઈ તથા રા. નેસર ચાણદાર પ્રભાચંદરભાઈએ મળી રૂ. ૨૬૦

સાકર તથા ચોપડીઓ—શીહોર મુખ્ય નિશાળ. પ્રાંત કુંભારાણા. મહા-
જન લોકો તરફથી ૩૧૦) મીઠાઈ—ટાણા. સ્કૂલ કમિટીના મેમ્બરો તરફથી
૩૧) સાકર—જલાલપુર. ગરાસીઆ રાજબાઈ ગયુબાઈ ૩૧) સાકર—
ગઢડા. આ. ન્યાયાધીય કૃપાચંદ્ર મનોરદાસ ૩૧) સાકર ૨૧. દોમતરામ
ઉત્તમરામ ૩૧) સાકર—વળા. ખવાસ હીઆળ ૩૧) સાકર—ચમારડી.
સ્કૂલ કમિટી તરફથી ૩૧) સાકર—આલમપર. રાવળ વેરાબાઈ અમાબાઈ
૩૨) રમાલ તથા સાકર—લાઠી ગૂ. કં. મ. માણિકલાલ લાધાબાઈ ૩૧)
સાકર ૩૦૧ પરચુરણ—ભાવનગર નંબર ૪ થો. માણ મહેતાણ મણી-
ચંદ્ર છગનલાલ ૩૧૨—૧૫—૭ ચોપડીઓ તથા મીઠાઈ—તારી. કકર ૫-
રધાન ગીલા ૩૧) પતાસાં—ત્રાપચ. માજન તરફથી ૩૧) સાકર—જસ-
પરા. માજન તરફથી ૩૧) ના મીઠાઈ ૩૦૧ પરચુરણ—ત્રાપચ. દ. ગૂ.
કં. મ. ભાવનગરના કાકીર સાહેબ તરફથી ૩૫) ગુંદડીયો—કુંગર. મહેતા
પ્રેમજી લાધા ૩૧) સાકર—ગુંદરણા. દ. ગૂ. નિ. ગીગા રડા વિગેરે ૩૧)
સાકર—માંલડી. દ. ગૂ. નિ. મ. કુંડલા વહીવટદાર બાઈઅંદબાઈ ચામજી-
બાઈ વિગેરે ૩૨૧ ચોપડીઓ તથા સાકર—અમરતેલા. કુંડલાના વહીવ-
ટદાર બાઈઅંદબાઈ ચામજીબાઈ વિગેરે ૩૨૧ ચોપડીઓ તથા પતાસાં—
તળાળા. માજન તથા વાલા કલ્યાણસિંહજી ૩૩૧ મીઠાઈ—દાઢા. રા. હ-
રજીવન ખીમા. ૩૦) સાકર. પ્રેમજી ગીલાબાઈ ૩૧) સાકર. આજમ તા-
લુકદાર તરફથી ૩૧—૧૨—૦ રમાલ. ૩૧) સાકર અને—કુંભારાણામાં.
૩૧) સાકર—તલાળા. દ. કં. નામદાર ભાવનગર દરબારમી તરફથી
૩૪—૧૫—૦ લૂગડાં, ચાંડલા, મીઠાઈ—સથરા. શેઠ અબજી બીમેજી
૩૧) સાકર. કુંદણી રા. નાના રણજોડ ૩૧) મીઠાઈ—ભુરખીઆ. લાઠીના
મ. મુખ્યકારભારી સાહેબ તરફથી ૩૧—૩—૦ ચોપડીઓ, સાકર—લાઠી.
દ. કં. આજમ માણિકલાલબાઈ ૩૧) પતાસાં—વડવા. કં. મહેરબાન. વિ-
હલબાઈ સાહેબ વિગેરે ૩૧મ) ચોપડીઓ, મીઠાઈ, લૂગડાં વિગેરે—કતપુર.
દ. નિ. ગામલોકો તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—તલગાજરડા. દ. નિ. બાપા જસા
વિગેરે ૩૧) સાકર—ખોરડી. દ. નિ. સદગુહરચોખ્ખે ૩૧) મીઠાઈ—ઝાંઝમેર.
માજન તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—ખોટાદ. પ્રેમજી ગીલાબાઈ ૩૨) સાકર—
ચોક. તાલુકદાર તરફથી ૩૧ મીઠાઈ ૩૧૦ મહેતાજીને પાપડીના—લાઠી.

૬. ઈ. મે. કોરબારી સાહેબ ૩૧) પરચુરણ ૩૦૦—રસનાળ. રાવજહાંદર
 લક્ષ્મણરાવ જંગનાથ ૩૨) મીઠાઈ—મહુવા મુખ્ય; શેઠ મનજીભાઈ નયુ-
 બાઈએ ૩૨૮) લૂગડાં, ૩૧) પતાસાં—ને નંબર ૨ જા માં, ૩૨૦) મુસલ-
 માનનાં છોકરાને ૩૪) હિંદુ છોકરાને—કુંગર. ૨૧. વસંતરાય કાચીદાસ ૩૪)
 પ્રસ્તકો ૩૧) સાકર મહાજન તરફથી ૩૩—૮—૬ રમાલ નંગ ૩૧—મહુ-
 વા કંન્યાશાળા. શેઠ મનજીભાઈ નયુભાઈ ૩૮) મુસલમાન કંન્યાને ૩૪)
 હિંદુ કંન્યાને ૩૧૦૦ ગરબાવળીઓ—ટાણા. ૨૧. પ્રાણચંદ્ર રાઘવજી ૩૧)
 સાકર—કુડલા. માજન તરફથી ૩૨) સાકર—જેસર. માજન તથા લોકો
 તરફથી ૩૨૧ સાકર—દેવડા. ૬. નિ. લોકો તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—ખોટાદ.
 ધનજી માલિકચંદ ૩૨) સાકર—ભીમડાદ. તાલુકદાર રાવજીભી ભપતસંઘજી
 ૩૩) સાકર ૩૨) મહેતાજીને પાઘડીના. કારબારી હસનઅલી કીકાભાઈ
 ૩૧ રહેલો—ઉમરાળા. આ. વમુલાતી અધીકારી સાહેબ ૩૩) સાકર—
 ઉમરાળા કંન્યાશાળા. મે. બાવનગર દરબારશી તરફથી ૩૫) ચુંદડીઓ
 તથા કાપડીઓ મહાજન તરફથી ૩૧—૧૦—૦ લૂગડાં તથા મીઠાઈ—
 રાણીગામ. તાલુકદાર સાહેબ ૩૧) સાકર—દરેડ. બાઈશી બાઈ રાજબા
 ૩૧) સાકર ૩૨) મહેતાજીને પાઘડી—લાઠી. મે. દરબારશી તરફથી ૩૪)
 મહેતાજીને પાઘડી ૩૪) આસિરૂંદને ૩૧૩) ચોપડીઓ ૩૪) મીઠાઈ કુલ
 ૩૨૫) ને—કંન્યાશાળામાં, ૩૫૦—૩—૦ ચોપડીઓ ૩૧) સાકર ને કાર-
 બારી સાહેબ ૩૧) પતાસાં—ગુરખા. મે. વજેચંદ્ર ગૌરીચંદ્રભાઈ ૩૬)
 રમાલ ૩૧) મીઠાઈ મે. બાવનગરના હેડમાસ્તર જમસેદજી ૩૧) ની મી-
 ઠાઈ—ધાનપુર. રાવજીભી મુમાનસીજી ૩૪) લૂગડાં તથા સાકર—અમા-
 રડી. આ. ધાણદાર સાહેબ ૩૨) ચોપડીઓ તાલુકદાર તરફથી ૩૨) સાં-
 કર—બાવનગર નં. ૪ ચો. વિપ્ર મગનલાલ ૩૧) પતાસાં—ભેડારીઆ.
 હુવાર ભગવાન દેવજી ૩૩) સાકર—દાદા. ૨૧. જોડીભાઈ ૩૧ સાકર—
 ખોટાદ કંન્યાશાળા. નામદાર બાવનગર દરબારશી તરફથી ૩૫) ની મીઠાઈ
 વડીલ પ્રેમજી શ્રીલાભાઈ ૩૩) ની મીઠાઈ માજન તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—
 ગઢડા. બાગદાર આચર અમરા ઉતડ ૩૩) ની સાકર—લાખલુકા. રાવજી
 શી દીપસિંહજી ૩૩) ની સાકર ૩૩) મહેતાજીને પાઘડી રાવજી મોતીભાઈ
 ૩૧) સાકર ૩૨) મહેતાજીને પાઘડી, રાવજીભી રામસીંહજી ૩૧) સાકર ૩૨)

મહેતાજીને પાપડી—ભીમડાદ. રાવળશ્રી બુપતસિંહજી ૩૧) મીઠાઈ—ગ.
 ઢડા કુંબારાળા, નામદાર બાવનગર દરબારશ્રી તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—
 વળા-નાઈટ સ્કૂલ, દરબારશ્રી તરફથી અંગરખાં, રસદો વિગેરે—પછિગામ,
 વળાના-કારબારી મે. બજીબાઈ તથા આજમ અમારડીના યાણદાર સાહેબ
 મળી ૩૩) ફેટો તથા ઓપડીઓ—જસદણુ. મે. દરબારશ્રી તરફથી ૩૬)
 કપડાં, ૩૨) સાકર—ખરવાળા. મે. જસદણુ દરબારશ્રી તરફથી ૩૧-૧૫-૦
 ઓપડીઓ તથા સાકર—ખાખરા, આજમ તાલુકદારો તરફથી ૩૧૩) લ.
 ગડાં, ૩૨) ની મીઠાઈ, ૩૨) આસિફ્ટને એસ નં. ૪ ૩૨) મહેતાજીને
 ફૂલ ૩૧૬)—કોટડાપીઠા, તાલુકદારો તરફથી ૩૨) સાકર—સોનગઢ. મે.
 ગો. પ્રાં. આ. પો. એ. મે. વારડન સાહેબ બહાદૂર તરફથી ૩૩) મીઠાઈ
 —કોળીઆક. નામદાર બાવનગર દરબારશ્રી તરફથી ૩૨૬—૬—૦ ની
 મીઠાઈ પારખ બંગવાન કમા ૩૧) પતાસાં ૩૦) પરચુરણુ—ત્રાપજ. મે.
 નવાનગરના કુંવરશ્રી રણજીતસિંહજી ૩૩) સાકર—રાજીસા, રા. પ્રમાણુદ.
 દાસ ગુલાબદાસ ૩૫) ઓપડીઓ ૩૧) મીઠાઈ—મહુવા કુંબારાળા, મહે-
 રબાન બાવનગરનાં આયબ દીવાન સાહેબ વલ્લેશંકરબાઈ ગૌરીશંકરબાઈએ
 ૩૧૫) લુગડાં, ૩૨) મીઠાઈ—વરલ. બાવનગરના મહેરબાન હેડમાસ્ટર
 સાહેબ ૩૧) કેરીઓ—દાઠા. હંસરાજ મૂળચંદ ૩૧) સાકર—કારીઆણી,
 કલ્યાણબાઈ રણજીડ ૩૨) સાકર—લાખણુકા, રાવળશ્રી રીપસિંહજી વગેરે
 ૩૧) મીઠાઈ—ગારીઆધાર, મહેતાજી રણજીડ તારણજી ૩૧) આણું-
 હજી ગોવિંદજી ૩૧) કકર વેલંજી નંદુડા ફૂલ ૩૩) સાકર વહેચી—વળા,
 ખાંઈ પુતળી ૩૧) સાકર સોની નરસીદાસ ૩૧) ની મીઠાઈ—વડોદ. તા-
 લુકદારો તરફથી ૩૧) સાકર—વીંછીઆં. મે. જસદણુ દરબારશ્રી તરફથી
 ૩૧૦) કપડાં તથા મીઠાઈ—લાઠીદ. કં. રા. રાજેશ્રી લંદમીનારાયણુ શિવ-
 નારાયણુ—બાવનગર નંબર ૨ જો. ત્રવાડી નારણજી વલ્લેશંકર ૩૨) પતાસાં
 —કરેદજ. પટેલ કરસન શામત તથા જીવા દયા ૩૧) કેરીઓ—કોળી-
 આક. સંસ્થાન બાવનગરના દરબારશ્રી તરફથી ૩૨૨) સાકર મણુ રાા ને
 બાવનગર સુખ્ય કુંબારાળામાં દરબારશ્રી તરફથી ૩૫) મીઠાઈ—લીલીયા,
 વકીલ. ડાઘાબાઈ વુલચીએ ૩૧) ની મીઠાઈ—લાઠી. કલ્યાણલાલ શિવલાસ
 ૩૧) ની કેરીઓ—કરીઆણા. મે. બાગીદારો તરફથી ૩૬) કપડા આને

રૂમાને રૂ૧) સાકર—સોનગઢ. દાકતર આપાજી ગોવિંદરામ રૂ૧) કેરીઆ—
 કોળીઆક. શેઠ. પ્રાગજી કુંસર ૩૧—૨—૦ પતાસાં—ત્રાપજી. મહાનન
 તથા ગરાશીઆએ રૂ૧) સાકર—ભાવનગર મુખ્યકુંન્યાશાળા. જ. દરબારશી
 તરફથી રૂ૨૮—૧૪—૩ ચોપડીઓ ૩૧—૧—૯ મીઠાઈ અને—ત્રાપચની
 દ. કુંન્યાશાળામાં. રૂ૫) ચુંદડીઓ અને ગરાશીઆઓએ રૂ૧) સાકર—
 મહુવા કુંન્યાશાળા. શેઠ અગવાનદાસ જોડાબાઈ તથા પારેખ પ્રમાણુદાસ
 જીવણદાસે મળી રૂ૧૧—૯—૦ ચોપડીઓ—દાદા, કુંન્યાશાળા. રા. નાગ
 જીબાઈ નેણસીબાઈ રૂ૧) રૂમાનુંમરાળા. —શેઠ રૂખડખુરશીતમ રૂ૧)
 —આંસોદર. પટેલ કેશવ કુવા રૂ૧) મીઠાઈ અને રૂ૨) પરચુરણ—ભૂરખીઆ
 દ. નિ. જ. લાઠીદોરશીતા બાઈ વળુબાએ રૂ૧૧૧૧ મીઠાઈ રૂ૦૧૧ પરચુરણ—
 કોટડાપીઠ. જ. તાલુકદારો સહિતે રૂ૧૦) મહેતાજીને પાઘડી. રૂ૧૧૧
 આસિરુંદને ફેરા રૂ૧૦૧ ફેરા, રૂમાલ, સાકર જોકરાઓને—કરદેજ, વ.
 હીવઠદાર તથા શેઠ પાનાચંદ નયુ તરફથી રૂ૨) મીઠાઈ—ભુલસી. શા.
 વસબ આણંદજી રૂ૧૧ મીઠાઈ તથા પેનો પરચુરણ રૂ૧) મીઠાઈ—કોળી.
 આક. પારેખ કાળીદાસ સુંદરજી રૂ૧) મીઠાઈ—આંઆ. હુવારે નારણ
 દેવણી વગેરે રૂ૧—૫—૦ મીઠાઈ—આંસોદર. ગામના કેટલાક સદમહસ્તી
 તરફથી રૂ૧૧૧—કુંગર. ચેતા ખીમાવેળપાળ. રૂ૧) મીઠાઈ રૂ૦૧૧ પરચુરણ
 મીઠાઈ—ગઢડા. ગોધાના રવાઈ ધરણીધર હરજીવનદોસ રૂ૨) મીઠાઈ.
 ભુલસી. મહાનન તરફથી રૂ૧—૧૪—૦ મીઠાઈ. —કોળીઆક. મહાનન
 તથા બાપાજી ગોવિંદદાસે રૂ૨) મીઠાઈ—મહુવા. જલકરાબાદના મામલતદાર
 રંધુનાથરાવ વિનાયકરાવે રૂ૨) મીઠાઈ—કુંડલા કં. શા. મહાનન તરફથી
 રૂ૧) મીઠાઈ—શીહોર. શેઠ. જીવરાજ કેશવજી રૂ૧૧૧ મીઠાઈ ને રૂ૦૧૧
 મીઠાઈ ખાંચ સ્કૂલમાં કુલ રૂ૨૧—ભીમડાદ. મહુવાના વહેરા સમચુદીન
 નયુબાઈએ રૂ૧) મીઠાઈ કામદાર, હસનઅલીએ રૂ૧) મીઠાઈ—માંડવી.
 પાલીતાણાના મોદી જસરાજ ખોડાએ રૂ૧૧ મીઠાઈ—ભૂરખી આ. દ. નિ.
 જ. લાઠીના મહેરબાન ડાકોરે સહિતે રૂ૧) પરચુરણ ધનામ—આખરા. જ.
 તાલુકદારો તરફથી રૂ૨૮—૭—૬ મીઠાઈ ને રૂમાલ રૂ૧૧૧ મહેતાજીને પા-
 ઘડી. રૂ૧૧ આસિરુંદને—ત્રાપજી. મહાનન તરફથી રૂ૧) મીઠાઈ—જસ-
 પરા. મહાનન તરફથી રૂ૧) મીઠાઈ—ભાવનગર કુંન્યાશાળો. નામદાર

દરબારશી તરફથી ૩૫) લૂગડાં અને ત્રાપજા કુંબારાણામાં ૩૫) લૂગડાં
તથા ચોપડીઓ—કુંડલા. શા. અંમરસી પીનાંબરે ૩૨) મીઠાઈ અને બ્રાં:
અંમો ૩૦૥૥ મીઠાઈ કુલ ૩૨૥૥—શીહોર. મહેતા પ્રમાણુદ થામેજી ૩૨)
વોહારા અગ્રબુજ જીવરોજી ૩૧) વકીલ નયુબાઈ બગવોનેદાસ ૩૨) દોશી
કરચનજી બાંધચંદ ૩૧) મહેતાજી અલ્લવજી મહાવજી અને ૩૪) પરચુરણ
૩૮૥૥ ચોપડીઓ તથા સાકર—શીહોર પ્યાંચ. મહાજન તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—ટાણા:
સ્કૂલ કમિટી તથા મહાજન તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—શીહોરે
કુંબારાણા: સુની લક્ષ્મીદાસ દામોદર ૩૧) ચોપડીઓ—સયરાખા. શેઠ.
અખજી બીમજી ૩૧) મીઠાઈ—ખોટાદ. મ. બાવનગરના ન્યાયબંદીવાન
વલ્લેશંકરબાઈ તથા મહાજન તરફથી ૩૫૥૥ મીઠાઈ અને કુંબારાણામાં
નામદાર બાવનગર દરબારશી તરફથી ૩૫) લૂગડાં તથા ચોપડીઓ અને
ન્યાયબંદીવાનસાહેબ વલ્લેશંકરબાઈ તરફથી ૩૩) મીઠાઈને મહાજન લોકો
તરફથી ૩૧૧) મીઠાઈ—ઉમરાળા. બાવનગરના ન્યાયબંદીવાન વલ્લેશંકર-
બાઈ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—ઉમરાળા કુંબારાણામાં નામદાર બાવનગ-
રના દરબારશી તરફથી ૩૫) લૂગડાં ૩૦૥૥ પરચુરણ—જલાલપુર. સંપત્રી.
બીખા સુજી ૩૧) મીઠાઈ—લાખણુકા: રાવળ સોતીબાઈ અમરાજી ૩૧)
મીઠાઈ—લીલીઆ. ગામના મહાજન લોકો તરફથી કુંડલાના મ. ન્યાયા-
ધીય રતીલાલ પ્રભાશંકર તરફથી ૩૮—૨—૭ મીઠાઈ—લીગરાડ. લીલી-
આ ન્યાયાધીય આજમ મણીલાલબાઈએ ૩૧—૫—૦ ચોપડીઓ તથા
મીઠાઈ—સોનગઢ. ગો. પ્રાં. મ. આ. પા. એ. સાહેબ બહાદુર તરફથી
તથા રાહટર રાજશી પાતાચંદબાઈ વગેરે ૩૨૫—૧૮—૦ લૂગડાં ૩૪૦)
મીઠાઈ—કરદેજ. નામદાર બાવનગર દરબારશી તરફથી ૩૨૦) ચોપડીઓ
૩૨) મીઠાઈ ૩૧૦) મહેતાજીને પાપડીનાં કુલ ૩૩૨) વડવાં કુંબારાણા.
દેવ કેશવલાલ હરજીવને તથા સુડાના તાલુકા સ્કૂલમાસ્તર લધુબાઈ તર-
ફથી મેજી કુલ ૩૪—૨—૧ મીઠાઈ તથા કેપડાં—મહુવા. શેઠ. મેનજી
નયુ તરફથી ૩૨૮) પ્રસ્તકો ૩૫૦૥ મીઠાઈ કુલ ૩૩૦૥૥ શેઠ. પ્રમ.ણુદ
જીવન ૩૮) પ્રસ્તકો—મહુવા નં ૨ જો. શેઠ. મેનજી નયુ તરફથી ૩૨૫)
પ્રસ્તકો ૩૩૦) મીઠાઈ—ડુંગર. મહાજન તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—મહુવા કું-
બારાણા. બાવનગરના મહેરાજી દરબારશી તરફથી ૩૧૨—૧—૫

લૂગડાં ૩૧૨ પ્રસ્તકો શેઠ. મનજી નયુબાઈ તરફથી. ૩૧૫૧ રોકડા. પેનો
 તથા મીઠાઈ કુલ ૩૩૯—૧૩—૫—૫૨૯, રાવળ. શ્રી. હરીશીંગજી ૩૫સિં-
 હજી મરફથી ૩૨૪૧૧ પ્રસ્તકો ૩૩૦) મહેતાજીને પાપડી ૩૭) આસિસ્ટન્ટને
 કુલ ૩૫૩૧—તળાજી. મહાજન તરફથી ૩૨૧ મીઠાઈ વાળા-કલ્યાણશંક
 નાનબા ૩૨૧ મીઠાઈ સુલતાનપુર. ગામના સદમહસ્થો તરફથી ૩૨—૪—૯
 દાઠા. આ. લાલુકદારો તરફથી ૩૯—૧—૦. ૩માલ ૩૧૧ પ્રસ્તકો ૩૧)
 મીઠાઈ કુલ ૩૮—૬—૦—કુંવાયાળામાં ૩૧૧ પ્રસ્તકો—તળાજી કં. શા.
 ખા. પૂનામદાર બાવનગરના દરબારશ્રી તરફથી ૩૯—૬—૬ લૂગડાં ૩૬—૬
 માંડલા કુલ ૩૨૦) ઉચડી ફેજદાર અંબાશંકર મહાશંકર તરફથી ૩૨૧
 અધિવાસિનોદનો પ્રસ્તકો—ખોટાદ. કેળવણી વૃદ્ધિ ઇચ્છનાર તરફથી ૩૨)
 મીઠાઈ—વાવડી ગજાભાઈની. હિતોપદેશના કર્તાના અધિપતિ ત્રવાડી
 આત્મસામ નારણજી ૩૩) પ્રસ્તકો—રંધોળા, મહેતાજી કહાનજી માધવજી
 ૩૧૧ પ્રસ્તકો—ગઢડા. બાવનગરના નામજદીયાન વળેશંકર ગૌરીશંકર ત-
 રફથી ૩૨) મીઠાઈ અને કુંવાયાળામાં ૩૨—૧૫—૦ કપડાં ૩૦૧૧ પ્રસ્તકો
 અને મહાજન તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—ચમારડો. યાણદાર તંયા મહાજન
 તરફથી ૩૨) મીઠાઈ.—લાઠી કુંવાયાળા. જી. ઠાકોરસાહેબ તરફથી ૩
 ૫—૭—૬ લૂગડાં ૩૧—૧—૭ પ્રસ્તકો ૩૨) મીઠાઈ કુલ ૩૮—૮—૬
 ઠોટડાપીઠા. તાલુકદાર આજમ માણસુર હરસુર તરફથી ૩૩) મીઠાઈ.
 જાપરા. મેધજી વ્યાજજી તરફથી ૩૩) લૂગડાં—ખુટપાડા. સ્કૂલકમિટિના
 પ્રેસિડેન્ટ તથા મેમ્બરો તરફથી ૩૭) ૩માલ તથા મીઠાઈ—રાણુલા. આ-
 જમ મહાલકરી તથા મહાજન તરફથી ૩૧૪—૩—૦ પ્રસ્તક તથા મીઠાઈ
 પરચુરણ ૩૨) મીઠાઈ સોલ્ટ ઈ. શેઠ રેમતલાલ લખમશી. ૩૧—૨—૦
 પ્રસ્તકો ખોલના. જોકરાને—કુંડલા. મહાજન તરફથી ૩૧૪) ૩માલ તથા
 મીઠાઈ ૩૫) સોપડીઓ કુલ ૩૧૯) અને સાંચાકુલમાં ૩૧) સોપડીઓ
 ૩૨) મીઠાઈ—જેસર. મહાજન તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—અમૃતવેલખાં. મ-
 હાજન તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—તળાજી. ધોજેરાના, રહીથ ખોલ અવેર મ-
 નજી ૩૨) મીઠાઈ—જલાલપુર. બાવનગરના જી. નામજદીયાન વળેશંકર
 ગૌરીશંકર ૩૫) સોપડીઓ—લીલીઆ. બાવનગરના જી. સર-આવાધીયસાહેબ
 તથા આજમ સુખ્ય અધિકારી સાહેબે ૩૨) મીઠાઈ ૩૫૧ લૂગડાં ૩૨)

મીઠાઈ કુલ ૩૬ મીઠાઈ—આંખાં. આ. યાણુદાર ગિરધર જીવા ૩૧)
 મીઠાઈ તથા ચોપડીઓ—પાંચતલાવડા. મે. આ. મુખ્ય કારભારી સાહેબ
 ૩૧) મીઠાઈ તથા મે. સરનાયાધીસ સાહેબ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ.—ગા.
 શીઆધાર. ગામના પટેલ તથા માજન વગેરે ૩૧—૪—૦ મીઠાઈ.
 મે. પાલીતાણાના વકીલ લક્ષ્મીચંદ્ર ગૌરીચંદ્ર ૩૧) મીઠાઈ.—ચોક.
 સ્કૂલકમિટીના મેંજરો તથા પ્રેસીડેન્ટ સાહેબે મળી ૩૩૧ લુગડાં.
 ૩૧) મીઠાઈ.—રાણી ગામ. મે. તાલુકદાર તરફથી ૩૨—૧—૦ લુગડાં
 ૩૦૧૧ મીઠાઈ કુલ ૩૨—૧૩—૦—વળા. મહેતા કલ્યાણજી મૂળજી-૩૨)
 સેરડીના સાંઠા—દરેડ. મે. વળાના મુખ્ય કારભારી સાહેબ બજાબાઈ
 તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—જસદણ. મે. જસદણ દરબારમી તરફથી ૩૧૮)
 ચોપડીઓ ૩૨૧૧ મીઠાઈ કુલ ૩૨૦૧—આખરા, ઠકર કરમચી દામજી
 ૩૨) મીઠાઈ—ભાવનગર કું. શા. મે. ઠાકોર સાહેબે ૩૩૦) ચોપડીઓ
 તથા મીઠાઈ—અને વડવાનીકુંપારાણામાં, ૩૧૫) ચોપડીઓ લુગડાં,
 મીઠાઈ—કુંડલા. મે. આ. મુખ્ય કારભારી સાહેબ અને મહાજન તરફ
 થી ૩૧૨) ચોપડીઓ તથા મીઠાઈ—કુંડલા પાંચ. ૩૪૧ ચોપડીઓ તથા
 મીઠાઈ અને—કુંપારાણામાં, ૩૫—૬—૦ લુગડાં તથા પૂરતકો, મીઠા.
 ઈ.—ઉમરાળા. મહેરજાન ભાવનગરના. પોલીસ ખાતાના ઉપરો ચિત્રપ્ર-
 સાદ. તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—તાંધણુવદર. પરચુરણ ૩૧) મીઠાઈ—ઉમરા-
 ના કુંપારાણા. મહાજન લોકો તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—ભીમડાદ. ભાવન-
 ગરના વોરડા હરમાલજીમાં તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—ભીંગરાડ. તપાકોજદાર
 તથા ગામના માજન તરફથી ૩૧) ની મીઠાઈ—પાલીતાણા. મે. ઠાકોર
 સાહેબ તરફથી ૩૩૦૧ ચોપડી, લુગડાં તથા મીઠાઈ—પેટી. મહાજન તરફ
 થી ૩૧ મીઠાઈ—પાલીતાણા નાઈટસ્કૂલ. કુમારમી સામતસીંહજી ૩૩)
 મીઠાઈ—વળા. મહેરજાન ઠાકોર સાહેબ તરફથી ૩૩૨—૫—૬ ચોપડીઓ
 મીઠાઈ—વળાકુંપારાણા. મે. ઠાકોર સાહેબ તરફથી ૩૩૫) લુગડાં તથા
 મીઠાઈ ૩૬) મહેતાજીને પાંધડીના ૩૭) આસિરદંતને ૩૨) બરેત શિક્ષકને
 કુલ ૩૪૮)—લાઠી. મુંખી વાલજી કલ્યાણજી તરફથી ૩૭—૬—૦ મી.
 ઠાઈ—કોળીઆક. બાવાજી ગોવિંદદાસ તરફથી ૩૧) મીઠાઈ—તબાંબાં.
 આ. ન્યાયાધીસ સાહેબ તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—કાનીઆડા. કાનીયાડાના

મહાન. તરફથી ૩૨) મીઠાઈ—ખોટાદ. કં. શા. નામદાર બાવનગરના ફર-
 ખારમી તરફથી ૩૨) વકીલ પ્રેમજી ઝીણા. ૩૧) સાબનલોકો તરફથી ૩૧)
 કુમ ૩૧) લુગડાં તથા મીઠાઈ—ભીમડાદ. મે. તાલુકદાર બુપતસીંગજી
 તરફથી ૩૨) ઓપડીઓ ૩૨) મીઠાઈ. ૩૫) મહેતાજીને પાલડીના—માણકા
 ગોહલ ભગવતસંઘજી ગંગજીભાઈ ૩૧) મીઠાઈ—પછેગામ તાલુકદાર તર-
 ફથી ૩૧૨—૧—૦ ઓપડીઓ મીઠાઈ ૩૫) એક મુંગાને વળા દરબારમી
 તરફથી છોકરાને છઠા ધોરણનો અભ્યાસ કર્યો તેથી લુગડાં—નાઈટ સ્કે-
 લમાં ૩૧) ઓપડીઓ—ખાખરા. ૬૬૨ કુચેર દામજી ૩૨) મીઠાઈ કામદાર
 દુસબજી વચરામ ૩૦) મીઠાઈ—મહુવા શેઠ મનજીભાઈ નથુભાઈ ૩૧૫)
 મીઠાઈ—મહુવા નં ૨ જામાં ૩૫) ઓપડીઓ તથા મીઠાઈ—કુંગર. મેતા
 વિહલ જીવન ૩૧) મીઠાઈ—મહુવા કંન્યાશાળા. શેઠ મનજીભાઈ નથુ-
 ભાઈ ૩૧૨—૧૪—૦ કપડાં તથા મીઠાઈ—સણોસરા. ધાણદાર તરફથી
 ૩૧) મીઠાઈ તથા દિવેલના—ગઢડા કં. શા. બાવનગર દરબારમી તરફથી
 ૩૨) લુગડાં તથા મીઠાઈ—ગારીઆધાર. પાચુરણ ૩૧) મીઠાઈ—વળા
 કં. શા. કોંગ્રેસેજ નામ પ્રિન્સપાલ સાહેબ તરફથી ૩૫) ઓપડીઓ મે.
 ઠાકોરસાહેબ તરફથી ૩૩) મીઠાઈ—ખરવાળા. મે. જસદણના દરબારસા-
 હેબ તરફથી ૩૧) ઓપડીઓ, મીઠાઈ—લાઠી. વાર્ષિક પરીક્ષા વખતે
 મહેરબાન ઠાકોરસાહેબ તરફથી ૩૧૫—૨—૮ ઓપડીઓ, ૩૩) મીઠાઈ.
 ૩૫) મહેતાજીને ફૂલ ૩૨૨—૨—૮ શીરસ્તેદાર પોપટભાઈ તરફથી ૩૨)
 મીઠાઈ—લાઠી નાઈટસ્કૂલ. (ખા.) મે. ઠાકોરસાહેબ તરફથી ૩૩) ઓપ-
 ડીઓ અને કંન્યાશાળામાં ૩૨) મહેતાજીને ૩૧—૫—૧ ઓપડીઓ ૩૧)
 મીઠાઈ—ખાખરા. વાતા જીવા આંપરાજ ૩૩) મે. ધાણદાર આ. સદમી-
 નારાયણ ચિત્તનારાયણ ૩૨) વાતા આંપરાજ બાબ ૩૨) કામદાર મોતીચંદ
 પુરજી, બડલી કામદાર જીઠા શાંમજી ૩૧) ૬૬૨ કમળથી દામજી ૩૧)
 પોસ્ટમાસ્તર ચિવસાલ કાચીરામ ૩૮) અધીનો રૂમાત્ર તથા મીઠાઈ—બા-
 વનગર નંબર ૩ જો. રા. ઇન્સાનકે જતામંકે ૩૨—૪—૦ ઉનાળામાં
 ધાણી ખરચના.

